BRUCAN

DE LA CAPITALISM LA SOCIALISM ȘI RETUR

O BIOGRAFIE ÎNTRE DOUĂ REVOLUȚII

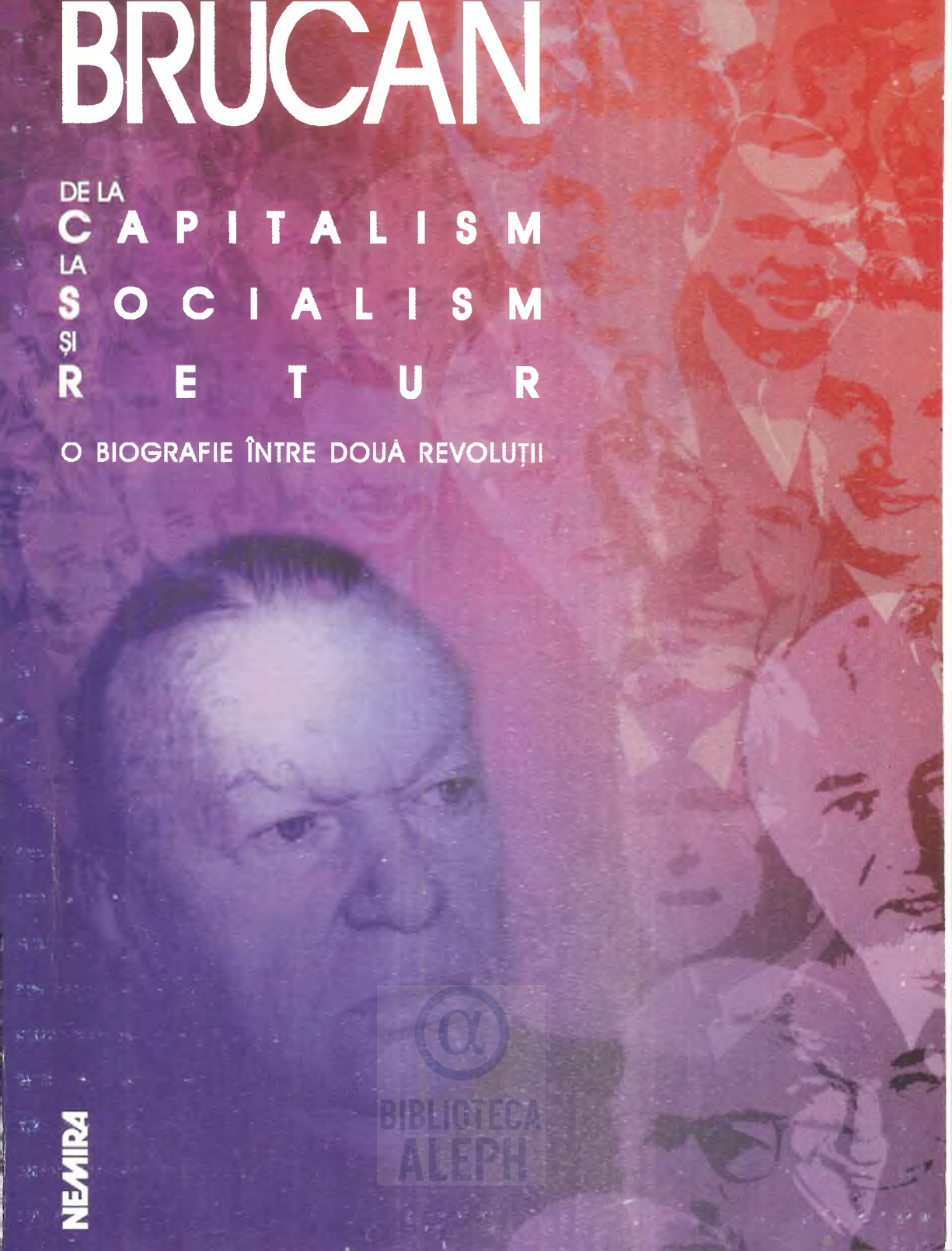

BIBLIOTECA ALEPH

NEMIRA

Coperta colecției și ilustrația: RĂZVAN LUSCOV

SILVIU BRUCAN
O BIOGRAFIE ÎNTRE DOUĂ REVOLUȚII:
DE LA CAPITALISM LA SOCIALISM ȘI RETUR
© Editura Nemira, 1998
Comercializarea în afara granițelor țării fără acordul editurii este interzisă.

Difuzare:
S.C. Nemira & Co, Str. Crinului nr. 19, sector 1, București
Telefon: 668.54.10, 223.48.54, Telefax: 668.70.51
Clubul cărții: C.P. 26-38, București

ISBN 973-569-217-1

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ultima jumătate de secol este poate cea mai obsedantă perioadă din istoria României, măcar și pentru faptul că fiecare dintre noi am trăit-o, în timpi și măsuri diferite. Silviu Brucan este unul dintre puținii care au traversat-o, nu ca simplu trăitor sub vremuri, ci mereu aflat în preajma sferelor de decizie și a celor care au dominat scena politică, uneori chiar determinând-o. Este poate singurul a cărui prezență publicistică a reflectat marile schimbări de curs istoric, de la instaurarea comunismului la Revoluția din decembrie 1989, și poate cel mai influent politolog al perioadei de tranziție spre capitalism. Indiferent de modul în care vor fi apreciate faptele, relatările și părerile sale, istoricii nu vor putea trece peste o biobibliografie atât de bogată și întrepătrunsă cu istoria ultimilor cincizeci de ani.

Cartea de față este o *biografie autorizată*, rodul „disputei" dintre personajul Silviu Brucan și Alexandru Singer, cel care s-a străduit să-l provoace la mărturisiri și aprecieri asupra unor subiecte delicate, poate neplăcute și până acum discret evitate. Față de „generația irosită", această carte acoperă numeroase lacune din trecutul îndepărtat sau apropiat. Actualizează momente importante, judecata asupra lor străbătând cronologic epoca stalinistă și mergând până la anul 1997. Pe acest parcurs se reface o galerie importantă de personaje istorice surprinse între anecdotica faptului politic și ocultarea lui. Textul volumului trece dincolo de materialul biografic și atinge drumul sinuos al concepțiilor și contribuțiilor teoretice ale profesorului Silviu Brucan, marcând o extraordinară evoluție în plan ideatic. *O biografie între două revoluții. De la capitalism la socialism și retur* va rămâne cartea vieții lui Silviu Brucan, prin care, la capătul unei jumătăți de secol, autorul încearcă desprinderea de propria-i subiectivitate. Miza riscului ce și l-a asumat stă în luciditatea cu care se privește și-i privește pe cei care sunt deja aparținători ai istoriei.

Apariția acestei cărți este o dovadă în plus că nimeni nu rezistă tentației istoriei. Nici cei care au făptuit-o, atunci când o (re)scriu, nici cei care au suportat-o, atunci când o (re)citesc. Și nici editorul când a decis publicarea ei.

Valentin Nicolau

I. ÎNAINTE DE ÎNCEPUTURI

S-a născut la 18 ianuarie 1916, în București, pe strada Berzei numărul 100, vizavi de Piața Matache Măcelaru. Tatăl său, Adolf Brucăr, originar din Bacău, era negustor de stofe *en gros*, importate din Anglia. Apucase o conjunctură favorabilă în anii de după primul război mondial, timpuri pe care mama sa, Etty, venită din nordul Moldovei, din satul Darabani, le descria nostalgic drept „timpuri normale".

Erau timpuri normale de ascensiune a burgheziei în România. Economic era *boom*, apăreau mereu noi fabrici cu nume răsunătoare: *Malaxa, Mociornița* și magazine luxoase gen *Belle Jardinière* de pe Lipscani, se construiau palate în Parcul Filipescu și pe Bulevardul Dacia, iar la promenada de seară de pe Calea Victoriei veneau dinspre Podul Mogoșoaiei echipaje elegante, cu armăsari focoși, ale vechilor moșieri, cu nume mai curând grecești, care se încrucișau cu primele automobile Ford, Buick și Alfa Romeo ale *nouveaux riches*. Bineînțeles, toți aceștia – aristocrații de viță veche, burghezii burtoși, ca și fanții „micului Paris", care sorbeau *café frappé* sau *caputiner* la măsuțele de stradă gen Champs Elisée ale cafenelei *Corso* – țineau să arboreze costume din stofe englezești, iar Adolf Brucăr își freca mâinile la satisfacția unor afaceri bănoase. Cumpărase o casă încăpătoare, cu o curte lungă de vreo sută de metri. Spre stradă locuiau chiriașii, care ocupau două apartamente, iar în fund se înălța o clădire maiestoasă, cu *hochparterre* și un etaj, înconjurată de o grădină pătrată. Exista și un mic teren de fotbal cu două porți, unde puștii din cartier băteau mingea, fiind admiși doar în curte, niciodată în casa cu cele trei domnișoare care se apropiau de vârsta măritișului. Se întâmpla des ca balonul rotund să spargă câte un geam, dar vizavi se afla dugheana unui geamgiu, și mama avea grije să-l pună la lucru pentru a înlocui geamul înainte ca tata să vină la masă și să-l croiască pe Silviu cu cureaua, cum se întâmpla duminica, ziua în care dugheana geamgiului era închisă.

Peste drum se găsea o cârciumă foarte populară printre țăranii care-și aduceau produsele la Piața Matache. Proprietarul era un grec, Nocica, despre care se știa în cartier că strânsese o avere și o ținea ascunsă în casă. De aceea, el crescuse cu grije doi câini

mops, cu botul lat și privirea fioroasă. În timpul zilei, aceștia stăteau zăvorâți într-un pavilion de lemn, cam de vreun metru înălțime, despărțiți de stradă cu o plasă străvezie de sârmă. Trecătorii se opreau să-i privească îngroziți de agitația lor violentă și de lătrăturile turbate. Știa grecul cum să-și apere comoara. Deși pe vremea aceea ziarele erau pline de isprăvile unor spărgători și asasini vestiți (circula legenda lui Terente, căutat de poterele jandarmilor prin Bălțile Brăilei, unde se spunea că s-ar fi ascuns, respirând printr-un pai, pitit sub apă când era încolțit), nici unul dintre hoți nu se aventura să sară gardul lui Nocica, fiindcă noaptea, acesta dădea drumul celor doi balauri furioși, bineînțeles după ce-i hrănea cu fleici, ficați și bojoci pe săturate, ca să nu se lase momiți de niscaiva răufăcători cu vreun aliment otrăvit.

Silviu se împrietenise cu fiul lui Nocica, Cristache, și amândoi se hotărâseră să se înscrie în echipa de fotbal *Juventus*, care pe vremea aceea dispunea de un stadion elegant pe locul unde se află astăzi Facultatea de Drept. Pe pitici îi antrena celebrul half-centru al echipei *Juventus*, Emerich Vogel, al cărui păr blond sălta pe tot terenul, în admirația fanilor din cartier. Din când în când venea la antrenament și fundașul Bamberger, al cărui șut năprasnic făcea să se cutremure plasa porții, lăsându-i pe pitici muți de admirație. A fost un adevărat eveniment ziua în care Nocica și Brucăr au fost nominalizați de Vogel să joace într-un meci cu echipa de pitici a clubului Unirea Tricolor. Silviu nu s-a prea remarcat ca fundaș, ba chiar a tras o „chiflă" care l-a pus pe portar în primejdie, dar Nocica a reușit să marcheze un gol, devenind eroul golanilor din cartier. Nu e deci de mirare că mai în fiecare săptămână se întâmpla ca mingea să spargă câte un geam la casa din fundul curții, de pe strada Berzei numărul 100.

Ca toți copiii de burghezi care se respectă, Silviu fusese dat la școala germană de pe strada Luterană, *Evanghelische Schule*, cu o disciplină prusacă și o exigență profesorală tot atât de severă. Dacă făceai giumbușlucuri în bancă, dr. Jäger te scotea la tablă în fața clasei, îți ordona să te apleci (*Büg dich!*), iar când se convingea că pantalonii s-au întins perfect pe dos, apuca de capătul subțire al unei bâte și-ți ardea câteva cu capătul cel gros, de-ți trecea pofta să mai faci năzbâtii în timpul lecției.

În clasa aceea mai era un omonim, fiul filozofului I.Brucăr, Mircea, un tip cam dolofan, așa încât, dr. Jäger, când îl scotea la tablă, îl îndemna: *Brucăr der dicke!* Silviu se împrietenise la cataramă cu el. A ajuns astfel să viziteze casa părinților acestuia, unde, din când în când, bătrânul își făcea timp să stea de vorbă cu cei doi tineri. Era un interlocutor captivant și, bineînțeles, subiectul lui favorit se vădea a fi viața lui Spinoza. Când începea să povestească pe un ton calm, dar foarte nuanțat, te prindea ca într-un fel de vrajă, însă când ajungea la formularea unei idei sau teorii, apărea dascălul din el, și tunci se oprea explicând teza până când se convingea că băieții au înțeles despre ce e orba. În privința fiului său, Mircea, nu prea a avut succes cu filozofia – acesta s-a făcut ianist –, dar asupra lui Silviu a exercitat o influență considerabilă. Venit dintr-o familie u preocupări prin excelență materiale, pentru el era primul contact cu un intelectual. Când va face mai mare, prima carte de filozofie pe care o va citi și răsciti va fi cea a lui Spinoza.

Școala germană se situa cu mult deasupra școlilor primare de stat, și Silviu va beneficia de acest avantaj încă din prima clasă de la Colegiul Național „Sf. Sava". În liceele de stat se învăța carte, nu glumă. În perioada interbelică, șapte sau opt licee din țară constituiau partea cea mai tare a învățământului românesc, considerat de nivel european. Se făceau atunci șapte ani de latină, doi ani de greacă veche și două limbi moderne – de regulă, franceza și germana. Profesorii de matematică erau foarte buni, și asta explică de ce sute de matematicieni români, care în timpul prigoanei ceaușiste au emigrat din țară, au ajuns somități în universitățile occidentale. La fizică și chimie profesau oameni cu har.

La „Sf. Sava" se plătea o taxă școlară destul de mare, dar în clasa lui Silviu existau cinci bursieri, fii de țărani, care toceau buchiile cărților, întrucât dacă nu aveau medii de 10 și 9, pierdeau bursa. Acolo însă, Silviu a cunoscut și diferența de clasă. Premiantul aparținea unei familii boierești, Negroponte, care stăpânea o moșie imensă, câteva fabrici și chiar o herghelie cu cai de curse. Un automobil luxos Packard îl aducea și-l lua de la liceu, iar profesorii îl tratau cu vădită preferință. Deși la limba germană Silviu, singurul din clasă care de-al dracului îi răspundea profesorului numai în germană, nu căpăta niciodată mai mult de nota 9, în timp ce Negroponte primea invariabil nota 10, chiar atunci când profesorul se vedea silit să-i corecteze genul substantivelor, lucrul cel mai dificil de prins pentru români.

Un faliment fraudulos

Alexandru Singer: ***Se pare că v-a afectat această nedreptate la vremea adolescenței, dacă v-a rămas atât de vie în memorie. Ce vă mai amintiți din anii aceia?***

Silviu Brucan: Eram în clasa a treia de liceu, când s-a produs crahul de la Bursa din New York. Nu mi-am dat seama de gravitatea și amploarea crizei care se întindea asupra întregii lumi capitaliste și nici nu mă gândeam că ea va afecta până și soarta familiei mele, producând o adevărată cotitură în viața mea. Stofele englezești erau un articol de lux, iar prăbușirea comerțului în acest domeniu a fost bruscă și categorică. Firma tatălui meu, de pe strada Șepcari, a dat faliment, și, întrucât bătrânul s-a încăpățânat să importe stofe ca și până atunci, semnând cecuri fără acoperire, falimentul a fost declarat fraudulos. A fost o cădere într-un abis: peste noapte , familia a rămas fără o lețcaie, fiind nevoită să vândă casa, mobila, până și paltonul de blană al mamei. Îmi aduc aminte și acum când, într-o zi, întorcându-mă de la școală, am găsit-o pe mama plângând în hohote, iar vreo cinci portărei evaluau fiecare piesă de mobilă, apoi vasele, cearșafurile și hainele, după care le încărcau în camioane, așa încât, spre seară, am rămas goi-puști. Am dormit pe podea împreună cu cele trei surori ale mele, acoperindu-ne cu paltoanele. Mama a plâns toată noaptea, iar tata nici n-a venit pe-acasă. Când l-am revăzut, aproape că nu l-am recunoscut. Dintr-un bărbat chipeș și plin de sine, care-și purta ceasul de aur cu breloc în buzunarul de la vestă, ca un adevărat negustor angrosist, categorie superioară a clasei comerciale, devenise un sfrijit care nu mai ridica ochii din pământ. Era un om terminat.

Norocul nostru a fost că noul proprietar dorea să se mute imediat, așa că ne-a găsit un mic apartament pe strada Vlad Țepeș, într-o curte cu mulți chiriași de-o parte și de alta. Ne-a cumpărat și niște canapele de ocazie, ca să avem pe ce dormi. Ba ne-a dat și câteva mii de lei, să ne cumpărăm de-ale gurii. Era foarte mulțumit de achiziție: cumpărase dogeamite casa cu cinci sute de mii de lei – un adevărat chilipir. Numai din chiria de la cele trei apartamente își scotea banii în zece ani. L-am auzit făcându-i aceste socoteli avocatului său și am realizat pentru prima dată în viață ce înseamnă a da o lovitură în inima capitalului.

A.S.: ***Să trecem peste faptul că vina nu era a lui și că această amintire a Dvs. are o oarecare semnificație actuală, în privința caselor naționalizate, și să vedem cum s-a descurcat în viață adolescentul Silviu.***

S.B.: A durat un timp până m-am dezmeticit și am înțeles că trebuie să învăț nu numai carte, dar și să stau pe propriile-mi picioare. Taică-meu găsise o slujbă la un neamț, Tofler, care preluase întreg comerțul *en gros* de stofe și avea nevoie de un specialist în materie. Iar bătrânul se pricepea grozav: era de-ajuns să pipăie o stofă și-ți spunea imediat dacă-i lână, cât bumbac are în ea, și pentru fiecare calcula pe de rost prețul. Dar, ca vânzător, avea leafă mică pentru cele șase guri ale noastre, și abia o scoteam la capăt. Surorile, două mai mari decât mine, erau fete de măritat, și deci urmau să fie înzestrate din cap până în picioare. Nu mai rămânea nimic pentru mine, și în nici un caz pentru taxa școlară, destul de mare pe vremea aceea.

Am început să dau meditații, din care pot să spun că mai mult am învățat eu decât elevii mei. Primul meu elev era odrasla unui bogătan, care intrase la liceu și dăduse de greu, luând numai note proaste. Era și cam tare de cap, iar taică-său mi-a spus să fac ce-oi ști pentru ca fiul lui să promoveze. L-am ajutat să promoveze și m-am ales cu o mulțime de bani, din care am putut să plătesc taxa școlară și să cumpăr cărțile după care tânjeam de mult. Mai important însă a fost faptul că bogătanul mi-a făcut reclamă în lumea oamenilor de afaceri, și anul următor meditam trei odrasle de același calibru; ajunsesem un „bărbat care aducea bani în casă". Dat fiind că toți trei erau slabi la limba latină, am devenit și un latinist de forță. Recitam de dinafară pagini întregi din Cezar (*De bello gallico*), lăsându-i pe elevii mei cu gura căscată.

Pătrunzând în palatele unor mari moșieri și industriași, am cunoscut pe viu viața de lux și huzur a acestor categorii sociale, în contrast cu necazurile și privațiunile celor care trudeau din greu pentru a-și câștiga o existență amară. Revolta împotriva injustiției sociale mă va marca pentru tot restul vieții mele.

Spre sfârșitul anilor '30, România era o țară cu flagrante inegalități sociale. Moșierii încheiaseră cu burghezia industrială acea „monstruoasă coaliție", care le permisese să-și păstreze întinsele proprietăți de tip feudal. Pe pământurile lor trudeau sute de mii de țărani, pentru o nimica toată, iar la orașe proletariatul din fabricile care se înmulțeau ca ciupercile cunoștea condițiile de viață și de muncă specifice „capitalismului sălbatic". Pe acest fundal social, se proiecta venirea la putere a fascismului, pregătită la bază de mișcările naționalist-antisemite și la vârf de cercurile care se apropiau treptat de Germania hitleristă.

A.S.: ***Norii negri care se adunaseră asupra familiei căpătau sensuri tot mai profunde pentru Dvs.***

S.B.: Mișcarea fascistă din România se desfășura pe două linii paralele: Liga Apărării Naționale Creștine, înființată la Iași de prof. A. C. Cuza, și Garda de Fier, organizație de tip paramilitar, creată după modelul hitlerist, arborând cămăși verzi sau „sumane negre". Dacă prima se caracteriza printr-o orientare politică simplistă, axată aproape exclusiv pe antisemitism, Garda de Fier avea o ideologie complexă, în care se îmbinau fanatismul

religios, misticismul valorilor etnice și cultul violenței, extins până la elogiul crimei politice, care s-a și materializat prin asasinarea a trei prim-miniștri și a altor lideri politici democrați. Garda de Fier sau mișcarea legionară reușise să-și cucerească o bază de masă, în special în lumea tineretului și a studențimii, și să stabilească relații strânse cu partidul național-socialist al lui Hitler și cu partidul fascist al lui Mussolini.

Combinațiile de afaceri tipice anilor antebelici din Europa se extindeau și în România. Marele concern american Standard Oil încheiase cu trustul german I.G. Farbenindustrie o înțelegere potrivit căreia primul apăra interesele capitalului german în America, iar celălalt avea grijă ca în țările europene ocupate de hitleriști firmele care aparțineau concernului Standard Oil să nu aibă de suferit. În perioada de vârf a războiului, 1941–1943, Societatea Româno-Americană, deținută de Standard Oil, a realizat beneficii declarate de 1 315 milioane de lei – evident de pe urma aprovizionării Wehrmachtului. În acest caz, petrolul, ca și banii, nu avea miros.

Pe plan extern, România beneficiase de participarea în primul război mondial alături de puterile aliate – Anglia și Franța –, reușind, la 1 decembrie 1918, să-și întregească votarele ca stat național unitar, iar acest comandament suprem continua să dicteze orientarea politicii ei externe. Dar, o dată cu venirea la putere a lui Hitler în Germania (1933) și cu încheierea Axei fasciste Hitler-Mussolini, se făcea simțită și în România ofensiunea noilor pretendenți la dominația mondială prin mijloace economice, politice și diplomatice. În sfârșit, ca vecină cu marea putere comunistă de la Răsărit, Uniunea Sovietică, România devenise obiectul poftelor imperialiste ale lui Stalin. Acest joc de interese ale marilor puteri avea să se reflecte cu forță crescândă în viața politică a României, de-a lungul întregii perioade de pregătire a celui de-al doilea război mondial.

Nicolae Titulescu, marele diplomat, a fost unul dintre puținii bărbați de stat români, poate singurul, care a perceput cu luciditate și clarviziune nodul contradicțiilor interimperialiste, în mijlocul cărora se afla România. El și-a dat seama că, dată fiind poziția geopolitică a României, angajamentele platonice ale Angliei și Franței nu erau suficiente pentru a contracara asaltul hitlerist de tip *Drang nach Osten* și a încercat să obândească unele garanții de securitate din partea Moscovei, conlucrând strâns în acest scop, la Liga Națiunilor, cu ministrul de externe sovietic Litvinov, iar pe de altă parte să închebe cu țările mici vecine pacte regionale-tampon, de felul Micii Înțelegeri (cu Cehoslovacia și Iugoslavia) și al Înțelegerii Balcanice.

În aceste împrejurări, un factor politic din ce în ce mai important a devenit regele Carol al II-lea, monarh care îmbina politica, afacerile și aventurile amoroase. Deși provenea dintr-o dinastie germană, Hohenzollern-Sigmaringen, el se atașase cercurilor fluente, legate prin interese economice și politice de puterile occidentale dominante în Europa – Anglia și Franța –, între altele și sub impulsul investițiilor sale în aceste țări, mai ales seamă cele de la Uzinele britanice de armament Vickers. În acest zigzag de conflicte sociale, naționale și intereuropene, analiza de clasă era depășită, iar orientarea ideologică devenea și ea confuză în momentul în care cel mai popular partid democratic (Național-Țărănesc) a încheiat un pact electoral cu Garda de Fier prohitleristă.

Când am intrat în mișcarea comunistă, la vârsta de optsprezece-nouăsprezece ani, nu mi-am dat seama de mai sus-menționatele implicații interne și externe. Căutam un punct de reper și mă simțeam atras de pozițiile exprimate de reviste ca *Stânga*, *Era Nouă* și *Cuvântul liber*, a căror direcție principală de atac era îndreptată împotriva fascismului – fantoma ce plutea amenințător deasupra Europei. La vârsta aceea, simțurile și emoțiile sunt mai puternice decât raționamentele și calculul. Din punct de vedere social, eram un proscris: fiu al unui falit fraudulos, o carte de vizită proastă pentru societatea de-atunci. Poate că aș fi putut avea, ca statut social, o ascensiune într-o profesie, dacă nu mi-ar fi atârnat de gât o piatră grea: fiind evreu, în acei ani nu puteam urma o facultate în cadrul Universității București. Cuziștii și legionarii recurgeau la metode forte pentru a impune *numerus nullus* la intrarea evreilor la cursuri. Eram fericit când reușeam, cu ajutorul unor prieteni inimoși, să mă strecor la cursurile unor dascăli de excepție, ca Nicolae Iorga, Rădulescu-Motru, Tudor Vianu și Nae Ionescu, pe care nu mă săturam ascultându-i și-mi luam notițe aproape stenografice. Aceștia au reușit să-mi trezească o sete de învățătură, ce nu mi-am potolit-o nici până acum. Din banii obținuți pe meditații, mi-am angajat un profesor de engleză – Mister Anderson, un student din Manchester, care primise o bursă pentru a studia istoria poporului român. Și el dădea lecții pentru a-și acoperi cheltuielile.

Prima acțiune politică la care am participat era una de stradă. În perioada interbelică, două cotidiane de mare tiraj se aflau într-o competiție acerbă: *Dimineața*, ziar democrat de centru, și *Universul*, ziar naționalist de dreapta. Dat fiind că proprietarii celui dintâi erau niște bogătași evrei, familia Pauker, Stelian Popescu, proprietarul *Universului*, a dezlănțuit o campanie antisemită, cu scopul de a-și elimina competitorul. În paralel cu campania de presă, huliganii fasciști distrugeau afișele și ardeau ziarul *Dimineața*. Forțele democratice au sărit în apărarea acestei citadele, iar tineretul comunist și socialist organiza grupuri pe care le posta la chioșcurile de ziare pentru a contracara atacurile huliganice. M-am înrolat și eu într-un asemenea grup: în fiecare duminică dimineața, patrulam în jurul chioșcurilor de la Gara de Nord. Când apăreau legionarii, se încingea o bătaie zdravănă și, o dată, m-am ales cu capul spart. Era debutul meu în viața politică românească.

Primii pași în „Mișcare"

A.S.: ***Și care a fost prima Dvs. misiune pe frontul mișcărilor sociale?***

S.B.: Deși nu devenisem ceea ce se numea „membru de partid", mă învârteam în cercurile comuniste și începusem să cunosc stilul lor de viață. Una dintre formele de activitate era serata culturală, care avea loc, de regulă, în casa unui simpatizant mai înstărit. Se ținea o conferință cu subiect științific sau literar, se citeau schițe sau capitole de roman și, cel mai adesea, se recitau poezii. La una dintre aceste serate l-am cunoscut pe Alexandru Sahia, un bărbat înalt, slăbănog, cu ochelari prin care apăreau niște ochi vioi și cu o privire cam absentă, foarte modest îmbrăcat, și chiar îmi aduc aminte că avea coatele cam roase la haină. Odată a venit și un poet basarabean, Bîkov Emilian, care ne-a recitat din poeziile revoluționare ale lui Maiakovski, traduse de el într-o limbă moldovenească foarte atrăgătoare. Bineînțeles că își recita și propriile sale poezii, care sunau ca o goarnă ce cheamă la luptă.

Acestea erau formele „legale" de activitate comunistă, și omul cel mai activ pe care l-am cunoscut era Ștefan Teodorescu, provenit din vechea mișcare socialistă. Nea Fănică, așa cum îi spuneam noi, trăia cu o doctoriță evreică foarte prosperă, care devenise renumită pentru dibăcia în rezolvarea cazurilor complicate de naștere. Avea o casă mare, primitoare, pregătea mâncăruri și prăjituri ispititoare, ce atrăgeau multă lume. Era acolo un amestec studat de intelectuali de stânga, muncitori mai vârstnici de formație social-democrată, studenți din Frontul Democratic și ucenici recrutați din fabrici de activiștii partidului. De asemenea, foarte multe evreice basarabene, cam urâțele, dar având o energie cu totul ieșită din comun. Din această lume pestriță, vechii comuniști îi recrutau pe cei care li se păreau potriviți pentru activitatea ilegală și se concentrau asupra lor, trecându-i prin „coridorul primelor" și al probelor de curaj, pentru a vedea dacă aceștia corespund. Pe mine, Nea Fănică m-a întrebat la început dacă vreau să citesc literatură marxistă, avertizându-mă însă că trebuie să păstrez secretul absolut în această privință și să citesc cărțile împrumutate numai atunci când sunt singur. Inițial mi-a oferit două cărți în traducere franceză: *Le cinquième jour de la création,* de Ilya Ehrenburg, și *Les États désunis,* a lui Vladimir Pozner. Ieșind cu bine din acest prim examen, Nea Fănică m-a întrebat dacă aș fi dispus

să ascund acasă la mine literatură ilegală a Partidului Comunist. Am acceptat. Era vorba de o dare de seamă a unor activiști de partid care participaseră la o întâlnire a Kominternului. În acest scop, se strângeau bani la seratele culturale, ca să se acopere cheltuielile de drum ale tovarășilor, dar, mai ales, să se dea șperț celor care eliberau pașapoartele de călătorie în străinătate. Mi s-a spus că banii pentru drumul de întoarcere vor fi oferiți la Praga, și am aflat că unul dintre cei trimiși, anume Alexandru Buican, revenise cu o sumă mare de franci francezi. Trecusem la o fază mai înaltă: mă bucuram de încrederea tovarășilor. Pe vremea aceea, mi se părea firesc ca Partidul Comunist din România să primească ajutor financiar de la Komintern. Doar era o formă de aplicare în viață a principiului internaționalist proletar, și nu-mi dădeam seama că, de fapt, Komintern=PCUS=Stalin.

A.S.: *Erați însă tot mai atras spre publicistică.*

S.B.: Ucenicia în presă mi-am făcut-o la *Gazeta de seară*, a lui Ceacâru (el a fost acela care mi-a stabilit semnătura, Silviu Brucan). Țineam o cronică socială mondenă, ceea ce mi-a permis să cunosc viața de noapte a Bucureștilor, foarte vie și interesantă la aceea vreme. Făceam și corectură la *Adevărul literar*, în redacția căruia i-am cunoscut pe Sevastos și Alexandru Philippide. Când pleca secretarul de redacție în concediu sau după reportaje în provincie, Ceacâru îmi încredința mie munca acestuia, și așa am învățat paginația și toată partea tehnică a meseriei. Patronul era un zgârcit, cum rar am întâlnit. Văzând pasiunea cu care învățam meseria, nici nu mai îmi plătea salariul, iar eu eram mulțumit că mă lăsa să lucrez la gazetă, așa că renunțasem la orice pretenție materială.

La un bar de noapte, am cunoscut un fruntaș al tineretului național-țărănesc din Ardeal, Aurel Alicu, un individ întreprinzător și priceput în afaceri, dar cu ambiții politice. Se învârtea în jurul lui Mihai Popovici, fost ministru de finanțe în guvernul național-țărănesc, îndeplinind funcția de casier al partidului, ceea ce însemna că dispunea de fonduri substanțiale. L-am convins pe Alicu să scoatem împreună o revistă săptămânală de tineret, pe care am numit-o *Dacia Nouă*, promițându-i că voi scrie eu articolele pe care el doar să le semneze, ceea ce i-a surâs. Zis și făcut. Am închiriat birouri pentru redacție chiar într-o clădire de pe Calea Victoriei și, în 1937, a apărut primul număr. Se punea problema orientării politice a revistei.

Executând cu fidelitate și supușenie directivele lui Stalin, Partidul Comunist din România efectuase cotitura spre strategia Frontului Popular Antifascist. Se schimbase direcția de atac: de unde până atunci focul fusese îndreptat împotriva puterilor occidentale – Anglia și Franța –, care refuzaseră să colaboreze cu URSS, acum trebuia schimbat macazul, contra Germaniei hitleriste. Deci Partidul adoptase o platformă de largă concentrare a forțelor democratice împotriva venirii fascismului la putere în România. Alicu avea un prieten, fruntaș al studențimii liberale, Amedeu Bădescu, pe care l-am cooptat în conducerea revistei. Astfel, în redacție aveam țărăniști și liberali, iar eu am adus câțiva fruntași ai Frontului Studențesc Democrat, pe Miron Constantinescu, Corneliu Mănescu, Roman Moldovan, comuniști, și pe bunul meu prieten, regizorul Victor Iliu, cu

are locuiam împreună într-o garsonieră din cartierul Cotroceni. Revista a apărut timp de proape un an, dar când a venit la putere guvernul naționalist de dreapta Goga-Cuza, ea a ost suprimată. Legătura mea de partid era Ștefan Foriș, secretarul cu propaganda al Comitetului Central. Deși platforma Partidului dicta colaborarea cu partidele democratice, ai Foriș nu-i intra în cap cum pot să lucrez eu atât de bine cu țărăniști și liberali și se uita i mine cu o profundă neîncredere când îl asiguram că, în calitatea pe care o aveam, de ecretar-general de redacție, puteam să decid asupra conținutului fiecărui număr. Mi se ărea foarte simplu: Alicu era atât de încântat de articolele pe care le scriam și le publicam ub semnătura lui, încât îmi lăsa mână liberă în alcătuirea revistei.

Armata la Grăniceri

În vara anului 1938, Brucan terminase cu gazetăria. Toamna, trebuia să se prezinte la recrutare pentru serviciul militar. Neavând studii universitare, cu cazier politic, el a fost repartizat la o armă de pedeapsă: trei ani la Grăniceri. Perioada de instrucție și-a efectuat-o la Cernavodă, la grupul 2 Grăniceri Pază, după care a fost trimis la Bazargic și apoi pe frontiera bulgară, ca șef de pichet cu grad de sergent. Acolo și-a dat seama pentru prima oară că soldații români se aflau pe un teritoriu străin și ostil. Peste 80 la sută din populația Bazargicului era alcătuită din bulgari, iar pe frontieră fuseseră instalați coloniști români, țărani săraci din Moldova, cărora li se acordau câte două sau trei hectare de pământ, pentru a „româniza" teritoriul. În contrapartidă, bulgarii creaseră niște terenuri speciale de instrucție, unde pregăteau așa-numitele grupuri de comitagii, echipate și înarmate pentru a destabiliza regiunea de frontieră prin atacuri nocturne asupra gospodăriilor coloniștilor români. În plus, tot prin această frontieră se strecurau contrabandiștii de haşiş, heroină și alte droguri, veniți de prin țările asiatice sau din Orientul Mijlociu. Pichetele de pe această frontieră se aflau într-o permanentă stare de război. Ca șef de pichet, timp de un an, Brucan a înregistrat trei soldați morți, doi uciși de comitagii în timp ce patrulau de-a lungul frontierei, iar cel de-al treilea căzut într-o ambuscadă cu contrabandiști. Într-o noapte de iarnă s-a produs chiar un atac-surpriză al unui grup de comitagii, dar santinela a dat alarma la timp și, în câteva secunde, întreg pichetul s-a aflat în dispozitivul de apărare format din tranșee săpate în jurul pichetului. Când mitraliera a început să tragă, comitagiii au rupt-o la fugă, urmăriți de dulăii special antrenați de grănicerii noștri. Doi dintre atacanți au fost răniți și apoi capturați și trimiși sub escortă la batalion.

Din episoadele grănicerești relatate de Brucan, unul merită să fie amintit. În 1940, când conducerea Armatei începuse să se pregătească de război, a sosit ordin de la Statul-Major ca toți sergenții să se prezinte la un examen pentru a fi înaintați la gradul de subofițeri. La proba scrisă, sergentul Brucan îl avea coleg în bancă pe sergentul Niculescu Ion, care, deși legionar convins, era camaradul său apropiat. Se legase între ei o trainică

prietenie. Niculescu, fiu de țăran din Teleorman, avea doar patru clase primare, așa încât a copiat destul de fidel răspunsurile colegului său de bancă. După o săptămână, maiorul care conducea examenul a convocat întreaga clasă de candidați și, de la catedră, le-a citit notele acordate. Niculescu primise nota 10, iar Brucan nota 4. Legionarul n-a putut răbda această nedreptate flagrantă, s-a ridicat și a declarat că el copiase răspunsurile după Brucan. Uluit și totodată furios, maiorul a ordonat „pauză" și a părăsit clasa.

La sfârșitul anului 1940, Brucan a fost lăsat la vatră, și a început o nouă etapă a vieții sale.

II. CUM A DEVENIT STALINIST

Silviu Brucan is a charming, witty and learned man who joined the Romanian Communist Party because when he was young there was hardly any alternative hope for the future. The stark choice was between fascism and communism and for a Jew that was not much of a choice. There were no liberal alternatives[1]

Prof. Daniel Chirot
University of Washington
(*Contemporary Sociology*, XX, 4 July 1991)

În anii războiului, locuia în cartierul Cotroceni, la mansardă, într-o casă foarte liniștită, pe o stradă înfundată. De cum se făcea seară, nu mai trecea pe-acolo țipenie de om. La capătul coridorului, pe care se mai afla încă o cameră, pentru slugi, era un pod imens. Și, întrucât chiriașul de la etajul întâi nu-și mai putea permite să țină o fată în casă și o concediase, era stăpân absolut pe întreaga mansardă. În pod, existau o mulțime de vechituri și de coclauri întunecoase, cu pânze de păianjen întinse, unde putea să ascundă materiale și chiar cărți intrezise. Când a fost arestat în 1943, cei de la Poliția Socială a Prefecturii n-au descoperit nimic compromițător, în afară de niște volume *Buddenbrooks*, de Thomas Mann, și *Les Nourritures terrèstres*, a lui André Gide, pe care, bineînțeles, le-au confiscat. De fapt, arestarea lui a fost complet accidentală. „*Gușe*", renumitul agent secret, care dispunea de o memorie vizuală extraordinară, îl recunoscuse pe strada Buzești, în timp ce ieșea de la cinematograful *Marna*. Mihai Popescu, supranumit Milea, fusese arestat, și asupra lui s-a găsit o fotografie cu mai mulți tovarăși invitați la onomastica unei fete de măritat, printre care se afla și Silviu. Nu știau nimic despre activitatea lui, iar la adresa fetei, au dat peste niște pensionari, oameni așezați, cu oarecare stare, care nu voiau altceva decât să-și mărite copila, amenințată să rămână fată „bătrână". Cu toate acestea, comisarul Vasilache, sperietoarea comuniștilor, l-a trecut prin furcile lui caudine. După ce a țipat la el cât l-a ținut gura și l-a amenințat că acolo, în beciul Poliției, o să-i rămână oasele, l-a chemat pe unul Dobre, o namilă de boxer, ca să-i care câțiva pumni. Când să-l lovească, Silviu a ridicat instinctiv cotul brațului stâng și mâna atacantului a alunecat peste capul lui. La care, Vasilache a exclamat: „Ia uite, ăsta știe și jiu-jitsu!" Atunci nu s-a mai

[1] „Silviu Brucan este un om încântător, spiritual și învățat, care a intrat în Partidul Comunist Român pentru că era tânăr și nu prea exista o speranță alternativă de viitor. Alegerea crudă era între fascism și comunism, iar un evreu nu prea avea altă cale. Nu existau alternative liberale."

putut abține și l-a podidit un râs isteric. Probabil că asta l-a dezarmat pe Vasilache care și-a spus că unul care râde la anchetă nu poate fi comunist. L-a trecut deci la comisarul Reinhard, „intelectualul" care urmase un curs de psihologie în Germania și folosea alte mijloace. Acesta l-a poftit să ia loc într-un fotoliu, i-a oferit o cafea și un coniac, mai ales că era și foarte elegant, cum cerea munca lui specială. Voia să-l recruteze, și atunci Silviu l-a întrebat brusc cât oferă pe lună. I s-a răspuns că două mii de lei, la care el a făcut observația: „Domnule comisar, eu câștig într-o lună de zece ori pe-atât." Asta l-a dezarmat și pe Reinhard, iar după două nopți petrecute la „pârnaie" i-au dat drumul. A durat însă două luni până când tovarășii au acceptat să reia legătura cu el, cazul fiind cu totul ieșit din comun și cam „suspect".

De fapt, „lucrător în presă", cum era numit în Mișcare unul care scria și tipărea publicațiile ilegale ale Partidului, se afla pe locul al doilea în ierarhia muncilor cu grad înalt de pericol, imediat după procurarea de arme, și se știa că, dacă te prindea Siguranța fascistă sau Gestapoul, nu se lăsa nici cu proces, nici cu detenție. Se întreprindea doar o anchetă-fulger pentru a obține informații în legătură cu sediile folosite, tovarășii de celulă și mașina tipografică, după care urma plutonul de execuție, „pac", și gata!

Totuși, lucru curios, în singurătatea aceea, aproape totală, se simțea fericit. Slavă Domnului că nu există o definiție precisă a fericirii, iar dacă ar exista una poate că s-ar strica totul. Ducea o viață de sihastru. Evita familia și rudele, ca să nu le pună în primejdie, iar prietenii și cunoscuții, care îi bănuiau activitatea, îl ocoleau. Singura lui legătură cu societatea rămâneau cele trei meditații barosane, dintre care doar una părea mai interesantă.

A.S.: ***Cum puteați fi fericit, d-le Brucan, fiind amenințat de arestare?***

S.B.: N-am cunoscut niciodată în viață o altă perioadă de care să-mi amintesc cu atâta plăcere și mândrie ca aceasta, deși am deținut o serie de posturi importante ce-mi ofereau satisfacții și chiar succese. Alții își amintesc cu bucurie de clipe fericite din copilărie. Eu nu! În momentele de eșec sau de grele încercări, mă forțez să reconstitui zilele și anii din război, ca un fel de fortifiant care mă pune din nou pe picioare. Ciudat! Erau ani grei pentru poporul nostru, cu lipsurile, privațiunile și riscurile inerente războiului. Un cer de plumb ne apăsa viețile. Mai ales rușinea și dezonoarea de a fi aliați ai hitlerismului, care îngenunchease Europa și o supusese barbariei prin forța armelor și a ideologiei crimei, declarate public și fățiș. În fața Europei se deschidea un secol de întuneric, poate mai înspăimântător decât cel al Evului Mediu. Iar eu eram fericit! Da, întrucât simțeam în toată ființa mea că făceam ceea ce îmi dicta conștiința. Ce minunat exprimă această condiție umană versul lui Shakespeare: *This above all to thine own self be true* („Mai presus de orice, să-ți fii credincios ție însuți").

A.S.: ***Și totuși cum ați putut să credeți într-un criminal ca Stalin?***

S.B.: Pe vremea aceea mă întâlneam doar o dată pe lună cu legătura mea superioară de partid, și deci acționam mai tot timpul oarecum independent, în sensul că deciziile critice cu privire la activitatea mea și a celor din subordine trebuia să le iau eu. Iar ca om de

acțiune, *eram stalinist*. Aici, trebuie să subliniez că stalinismul a fost nu numai un fenomen politic și ideologic, aspectul său psihosocial fiind tot atât de important. La originea lui, în Rusia, climatul politic dur și sever al războiului civil și intervenției străine, anii traumatizanți ai comunismului de război și încercuirii capitaliste au creat condiții prielnice de apariție în sânul Partidului Bolșevic a unei tradiți de sfidare marțială și eroism în fața unor obstacole formidabile, imposibil de depășit. Mai târziu, agresiunea antisovietică a devenit din ce în ce mai reală și, o dată cu venirea la putere a lui Hitler, a generat în partid un curent favorabil genului de acțiuni voluntariste și energice, în care scopul devenea mai important decât mijloacele. Acest spirit stalinist s-a grefat de minune pe terenul politic aspru și dur al activității ilegale și subterane din România, modelându-se în felul acesta spiritul în care a crescut și s-a format o întreagă generație de lideri și activiști comuniști.

Îmi plăcea și îmi convenea prioritatea *eficacității* în judecarea acțiunii politice, conform ideii lui Stalin după care oricât de supraomenească ar fi sarcina și de insurmontabilă piedica întâmpinată, treaba trebuia făcută și dusă până la capăt. Mujicul trebuia să devină oțelar, iar Rusia înapoiată, care fusese bătută și umilită de toți până atunci, trebuia să se transforme într-o țară modernă, avansată. *To get things done* („Să facem treaba orice ar fi") – spun americanii –, iată care era deviza. Toate acestea se potriveau perfect condiției noastre de pitici, mânați de ambiția himerică de a doborî uriașul Wehrmacht.

Dar, în ultimă instanță, cel mai mult conta faptul că, în condițiile războiului și ale *ocupației* germane (pentru că ocupație a fost, așa cum s-a dovedit la 23 august 1944), singura noastră speranță rămânea Armata Roșie, condusă de generalissimul Stalin. Și mai exista ceva, mai important poate decât calculul politic și militar la rece. În condițiile unei lupte ilegale atât de periculoase, încât înfruntai moartea zi de zi și ceas de ceas, simțeai nevoia unei credințe în ceva, care să-ți insufle curaj și să-ți susțină moralul: da, o credință de esență fanatică sau mistică, așa cum au avut cei puțini care s-au împotrivit în țara noastră, fie dictaturii fasciste, fie, mai târziu, dictaturii comuniste. Cei care n-au avut așa ceva nu s-au putut abține și au cedat presiunii și terorii, devenind supuși sau „trădători" Am cunoscut câțiva dintre aceștia, dar am întâlnit și un tovarăș care, după ce a fost târât șaptesprezece ani (nu glumă!) prin Gulagurile staliniste, era gata să-și dea viața pentru Stalin, în 1945, când s-a întors în România. Dar oare nu au fost atâția bolșevici condamnați la moarte din ordinul lui Stalin, care au murit cu numele lui pe buze?!

Ascultam în fiecare noapte postul de radio BBC. *Ici Londres!* și tresăltam de emoție la fiecare bătaie a metronomului care preceda emisiunea de știri. Proclamațiile lui Stalin, în stilul său laconic, mă umpleau de bărbăție și speranță. Am trăit epopeea extraordinară a Stalingradului ca pe o dramă proprie, de parcă aveam în față o ființă dragă, răpusă de boală, care-și revenea treptat la viață și în noaptea în care s-a anunțat că cercul de fier al Armatei Roșii s-a închis, iar diviziile feldmareșalului Paulus n-au altă ieșire decât să se predea, am scos un țipăt de bucurie, apoi am destupat o sticlă de vin roșu, păstrată pentru ocazii, am băut-o toată și am adormit fericit.

Apoi, când comunicatele militare sovietice au început să sune ca o goarnă victorioasă, iar celebrul expert militar englez Liddell Hart conchidea că nimic nu mai poate opri înaintarea Armatei Roșii spre teritoriul german, aș fi fost în stare să scriu cel mai nesăbuit elogiu dedicat geniului militar al lui Stalin, cum am făcut-o de altfel, ulterior, în paginile *Scânteii*. Așa am devenit stalinist.

Pe vremea aceea nu știam că „genialul strateg" era un impostor în știința militară, că el căsăpise conducerea Armatei Roșii, în frunte cu mareșalul Tuhacevski, lăsându-se păcălit în paranoia lui și de informațiile viclean ticluite de Abwehrul hitlerist, și că ignorase toate avertismentele venite pe linia spionajului sovietic conform cărora Hitler pregătea invazia Uniunii Sovietice. În orgoliul său, Stalin nu putea accepta eșecul pactului Ribbentrop-Molotov, pe care-l urzise mintea lui diabolică. Și, desigur, nu știam nici despre celelalte isprăvi ale lui Stalin, despre care voi afla mai târziu.

III. RESCRIEREA DE DOUĂ ORI A ISTORIEI: 23 AUGUST 1944

Comuniștii s-au dovedit cei mai mari specialiști în rescrierea istoriei. În URSS, era rescrisă conform canoanelor marxist-leniniste nu numai istoria țărilor capitaliste, dar fiecare lider comunist ajuns la putere le dădea dispoziții istoricilor să rescrie evenimentele din trecutul sovietic, astfel încât rolul său personal în acele evenimente să fie proiectat într-o lumină favorabilă. Se povestește că Nikita Hrușciov, după Congresul al XX-lea al PCUS, când a demascat abuzurile și crimele lui Stalin, a convocat la Leningrad o adunare a vechilor bolșevici, pentru a li se citi istoria revizuită a partidului și a revoluției. În sală s-a produs un vacarm îngrozitor, o violentă rebeliune, deoarece vechii bolșevici nu mai recunoșteau nimic din evenimentele la care luaseră parte. Să ne reamintim că și Brejnev a încercat să se prezinte ca omul providențial al Bătăliei de la Stalingrad, deși fusese trimis acolo doar pentru a îmbunătăți aprovizionarea cu carne a trupelor asediate. Toți aceștia învățaseră de la Stalin, marele maestru al rescrierii istoriei bolșevismului, care se prezenta drept discipolul cel mai fidel al lui Lenin chiar și atunci când a spulberat NEP-ul leninist.

În România nu s-a putut scrie istoria actului de la 23 august 1944, ba pentru că nu le convenea comuniștilor să releve rolul decisiv al Regelui Mihai, ba pentru că Gheorghiu-Dej nu participase în nici un fel la evenimentele respective, ba pentru că acesta nu mai tolera menționarea rolului lui Lucrețiu Pătrășcanu în înfăptuirea actului, după ce ordonase cu sânge rece asasinarea acestuia. Ceaușescu nu se putea lăsa mai prejos. El a ordonat schimbarea caracterizării actului de la 23 august 1944 din „insurecție națională armată, antifascistă și anti-imperialistă" în „revoluție de eliberare socială și națională", formulă ce trădează o totală lipsă de instrucție profesional-istorică, pe care o explică doar incultura agresivă a fostului dictator. Despre ce fel de revoluție putea fi vorba, când Regele Mihai rămânea pe tron, iar șefii primelor guverne de după 23 august erau generalii burghezi Sănătescu și Rădescu?

În indicațiile date presei în preajma zilei de 23 august 1989, secția de Propagandă a CC solicita ca în articolele jubiliare să se menționeze neapărat participarea lui Nicolae și

a Elenei Ceaușescu la înfăptuirea acestui act istoric, deși în 1944 numele celor doi nu era cunoscut nici măcar printre membrii de partid.

În 1983, secretarul cu Propaganda al CC al PCR, Enache, i-a solicitat lui Silviu Brucan să scrie un articol elogios la adresa dictatorului (cu promisiuni atrăgătoare, ca pașaport permanent și altele), înmânându-i un punctaj în care figura: „Relevarea rolului tovarășului Nicolae Ceaușescu în actul de la 23 august."

S-ar putea crede că, după atâtea rescrieri falimentare ale istoriei făcute de comuniști, lucrurile s-ar fi schimbat radical în țara noastră. Dimpotrivă, se practică o rescriere a istoriei tot atât de părtinitoare, numai că rolurile s-au inversat. Într-o relatare despre o masă rotundă, la care au participat fostul suveran Mihai și câțiva istorici, era negată aproape complet contribuția lui Lucrețiu Pătrășcanu și a lui Emil Bodnăraș, deși fără cei doi ecuația politică a actului de la 23 august rămâne în aer. În schimb, era proiectat în prim-plan rolul lui Iuliu Maniu, care nici nu știuse ce se petrecea la Palatul Regal. El a aflat de Proclamația Regelui de la radio, o dată cu toți cetățenii țării, iar despre arestarea lui Antonescu a luat cunoștință *post-factum*.

Silviu Brucan i-a cunoscut personal atât pe Lucrețiu Pătrășcanu, cât și pe Emil Bodnăraș și a aflat din gura lor cum s-au petrecut lucrurile.

În toamna anului 1943, Brucan primise de la conducerea Partidului sarcina de a se concentra asupra presei ilegale, în primul rând asupra ziarului *Scânteia*, renunțând la toate celelalte activități în care fusese angajat până atunci. Între altele, participase la două ședințe nocturne de instruire a gărzilor patriotice într-una dintre casele conspirative ale Partidului. Instructorul avea numele conspirativ de „inginerul Ceaușu". Când l-a văzut prima dată, a rămas buimac, ba chiar s-a speriat: era îmbrăcat în uniformă de maior german. Numele lui adevărat era Emil Bodnăraș. Fiind el însuși ofițer de carieră, avea o ținută perfectă de ofițer german, vorbea germana fără cusur și singurul lucru pentru care putea fi suspectat de Gestapo era că „intrase prea bine în rol". Brucan avusese deci posibilitatea de a cunoaște pregătirile în vederea răsturnării dictaturii fasciste atât de la Bodnăraș, care instruia și pregătea gărzile patriotice, cât și de la Lucrețiu Pătrășcanu, care se ocupa încă de-atunci de apariția *României libere*. Primise în acest scop un pistol Beretta, pe care l-a păstrat mulți ani după aceea.

Întreaga istorie era uluitoare. Închipuiți-vă o conspirație având drept actori principali un rege și doi lideri comuniști.

Pătrășcanu și Bodnăraș

A.S.: *Cum erau ei, domnule Brucan?*

S.B.: Cei doi lideri comuniști implicați în conspirație păreau cu totul neverosimili. Lucrețiu Pătrășcanu era un intelectual de rasă, crescut în casa unui mare cărturar și literat, D. D. Pătrășcanu. Un bărbat înalt, cu fruntea bombată și părul dat peste cap, cu doi ochi sfredelitori și sprâncene stufoase, ceea ce și explica succesul său la doamnele din înalta societate, atrase și de misterul care înconjura personajul. Impunea din primul moment, cu tonul său autoritar, muiat doar de șăgalnicul accent moldovenesc, și cu vocea, pe care se pricepea să o moduleze după situație. Era tipul de lup singuratic, care nu se încadrase niciodată într-o celulă de partid, și de aceea tovarășii îl priveau cu suspiciune, ca pe un antipod al tipului colectivist. Conștient de superioritatea lui intelectuală, părea arogant până în momentul când acționa acea comunicare tipică relațiilor dintre tovarășii aflați în ilegalitate. Atunci devenea cald, sensibil, mânat de dorința de a stabili o comunicare directă cu muncitorii din partid, numai dacă erau inteligenți. Dacă mintea le mergea mai anevoie, îi disprețuia și nu-și ascundea sentimentul. Era convins că el trebuie să devină conducătorul partidului și, la un pahar de vin, chiar mărturisea acest lucru. Desigur Gheorghiu-Dej a aflat ce-i umbla prin cap. Astfel a început conflictul dintre cei doi, care avea să ducă la un deznodământ tragic pentru Lucrețiu – crima cea mai monstruoasă comisă de Gheorghiu-Dej cu sânge rece.

Fapt este că originea și formația lui Lucrețiu i-au permis să stabilească relații personale de comunicare atât cu Regele Mihai, cât și cu oameni politici de anvergura lui Iuliu Maniu a lui Dinu Brătianu și a lui Titel Petrescu, cărora le inspira respect, deși era comunist.

Și Emil Bodnăraș era intelectual, versat atât în cultura germană, cât și în cea rusă vorbind perfect ambele limbi. Dar, la el, predomina formația de militar. Poziția lui dreaptă chiar și atunci când ședea într-un fotoliu, vorba aspră, de om obișnuit să ordone pieptănătura ca peria, privirea severă și ținuta ireproșabilă, chiar când umbla în civil, te făceau să-ți dai seama imediat că ai în față un ofițer. Figură misterioasă și enigmatică, el terminase ca șef de promoție Școala militară din Timișoara, după care devenise ofițer în armată. Dar, pe neașteptate, a dezertat și a dispărut fără urmă în spatele frontului sovietic

Acolo, a urmat, probabil, un curs de spionaj sovietic și s-a întors în țară, în 1935. Prins și condamnat pentru dezertare și ca „suspect de spionaj", a fost închis la Doftana, unde l-a întâlnit pe Gheorghiu-Dej. Eliberat în 1943, și-a reluat activitatea ilegală.

Pe generalii regelui îi impresionase prin pregătirea militară și ordinea în gândirea și planurile sale strategice. În plus, poseda ceva neobișnuit în lumea lor, și anume cunoașterea aprofundată a comportării atât a generalilor germani, cât și a celor ruși, de unde capacitatea de a anticipa reacțiile lor privind insurecția română. Numai cultura lui germană și rusă îi permitea o asemenea perspicacitate. Ea conferea planurilor militare ale insurecției o certitudine absolut necesară unui act atât de periculos și de riscant cum a fost actul de la 23 august 1944.

Ce s-a fi întâmplat dacă acești doi oameni n-ar fi existat? I-am cunoscut destul de bine pe toți cei din conducerea partidului și pot spune cu toată certitudinea că nu avea cine să-i înlocuiască, nici pe unul, nici pe celălalt. Erau unicate. Oare îi creează istoria, sau ei creează istoria?

A.S.: ***Din discuțiile cu ei, știați ce se pregătește.***

S.B.: Știam că prima întâlnire a celor doi cu reprezentanții Regelui avusese loc în noaptea de 13 spre 14 iunie 1944, într-o casă a Partidului din Calea Moșilor numărul 103. Participaseră fostul șef al Statului-Major, generalul Gheorghe Mihail (destituit de Antonescu, dar numit de Regele Mihai comandant al acțiunii militare insurecționale), generalul Constantin Sănătescu (șeful Casei Militare Regale) și colonelul Dumitru Dămăceanu, șeful de Stat-Major al Comandamentului Capitalei, iar din partea Palatului, baronul Ion Mocsony-Stârcea, mareșal al Palatului, Mircea Ioanițiu, șef de cabinet, și Grigore Niculescu-Buzești, consilier diplomatic. Se discutase acolo așa-numitul Plan Gigurtu, al celui care a fost prim-ministru, adus de oamenii regelui. Delegații PCR l-au supus unei serioase analize și l-au respins ca nerealist și chiar primejdios.

La o ședință de partid, de la finele lui iunie, a venit un emisar trimis de Emil Bodnăraș, care ne-a explicat că Planul Gigurtu propunea ca regele să discute cu ministrul Germaniei la București, baronul Manfred von Killinger, problema înlocuirii mareșalului Antonescu cu un guvern Gigurtu, iar acesta, o dată venit la cârma țării, să pregătească ieșirea României din război și trecerea de partea Aliaților. Era un plan *naiv*, pentru că Hitler nu ar fi renunțat în acel moment la Antonescu, în care avea deplină încredere, și *primejdios*, pentru că ar fi atras atenția Gestapoului asupra faptului că la Palat se unelțește o lovitură, ceea ce ar fi dus la sporirea vigilenței organelor militare și de spionaj germane și chiar la suprimarea sau neutralizarea celor de la Curtea Regelui bănuiți a fi printre conspiratori.

Delegații P.C.R. prezentaseră propriul lor plan:

1. Comandantul-șef, adică Regele, să-i ordone armatei să întoarcă armele împotriva adevăratului dușman: Germania hitleristă.

2. Ion Antonescu să fie chemat la Palat, Regele să-i ceară să încheie un armistițiu cu puterile aliate și să o rupă cu Germania. În caz de refuz, să fie arestat pe loc.

3. Organizarea unui comitet militar, care să pregătească temeinic lovitura militară și apărarea împotriva unei posibile riposte germane.

4. Pregătirea și înarmarea gărzilor patriotice în vederea sprijinului trupelor regulate și a apărării întreprinderilor vizate de nemți.

5. Constituirea unui guvern al Blocului Național Democrat (PNȚ, PNL, PSD și PCR), care să declare încetarea coaliției cu Germania și trecerea de partea Aliaților, cu întregul dispozitiv militar al României.

Era evident un plan foarte îndrăzneț, dar, la o analiză mai temeinică, apărea judicios politic și realist din punct de vedere militar. Cu timpul, atât generalii implicați, cât și consilierii regelui l-au acceptat și, până la urmă, l-au convins și pe Regele Mihai că asta era soluția cea mai bună în condițiile date.

Rămâne, totuși, un fapt unic în istorie: doi „dușmani de clasă", aflați la polii opuși ai societății românești, cădeau de acord nu numai asupra unui plan comun de insurecție politică și militară, ci, culmea, acceptau să conlucreze în conspirație, ceea ce presupunea încredere reciprocă, o încredere care, în mod necesar, se baza pe premisa că fiecare dintre părți era cinstită și demnă de încredere.

Ce gândeau cele două părți? De-o parte, erau politicienii comuniști, care denunțaseră sistematic Monarhia ca instituția cea mai retrogradă și pe regii României ca pe cei mai mari moșieri și exploatatori ai poporului, garanți ai regimului burghezo-moșieresc. De cealaltă parte, Regele și curtenii săi, care îi socoteau pe comuniști ca pe niște extremiști periculoși, care voiau să distrugă ordinea de stat, să răstoarne capitalismul și să instaureze o dictatură brutală și sângeroasă, aliată Moscovei și supusă acesteia. Și totuși, cele două părți și-au învins prejudecățile ideologice și chiar resentimentele, care mergeau până la ura de clasă, pentru a-și uni forțele împotriva a ceea ce ele percepeau în acel moment a fi dușmanul comun: Germania hitleristă. Era, de fapt, reflectarea pe plan național românesc a marii coaliții între Statele Unite, Marea Britanie și Uniunea Sovietică, coaliție care a dus la zdrobirea hitlerismului. În România se putea vorbi de ceva în plus, deoarece, în timp ce Roosevelt și Churchill operau la nivel *internațional*, concepând coaliția cu marea putere comunistă ca pe o alianță de moment între state, dictată de *raison d' état*, fără implicații pe plan intern, unde cele două sisteme antagoniste își păstrau caracteristicile și prerogativele proprii, la noi, conspirația Regelui cu comuniștii se desfășura pe plan *intern*, cu evidente implicații asupra ordinii sociale din țară. Partidul Comunist devenea parte a unui bloc politic intern, menit să participe la deciziile politice naționale, deci un factor semnificativ al structurii puterii în România. Asta era cu totul altceva și mergea mult mai departe și mai adânc decât coaliția antihitleristă. Nici Roosevelt, nici Churchill nu concepeau alianța cu Stalin ca pe un pact politic, care implica în vreun fel statutul partidelor comuniste american sau britanic, implicit ordinea socială capitalistă din țările lor. În România era deci vorba de un act politic deosebit. Și, desigur, tocmai aici rezidă și sursa caracterului vremelnic al acestuia, care, așa cum se va vedea, nu putea să dureze mai mult decât perioada războiului. Era un produs politic al războiului antihitlerist, și atât. El era dictat de aprecierea realistă și lucidă a condițiilor specifice în care se afla România, și anume (1)

vecinătatea cu Uniunea Sovietică, (2) faptul că Armata Roșie pătrunsese pe teritoriul românesc, apropiindu-se amenințător de București și (3) dacă România rămânea în postura de aliat al lui Hitler și invadator al Uniunii Sovietice până la Stalingrad, pătrunderea Armatei Roșii pe întreg teritoriul ei însemna și măturarea instituțiilor responsabile românești, inclusiv a Monarhiei. În strădania de a evita un asemenea deznodământ fatal, deveneau irelevante încercările forțelor politice tradiționale de a încheia înțelegeri cu America și Marea Britanie, ba la Ankara, ba la Cairo. Exista o singură cale – aceea de a trata direct cu Guvernul Sovietic, cu Stalin. Și, pentru a face credibil și eficient un asemenea demers politic sau diplomatic, era nevoie de un interlocutor valabil – Partidul Comunist din România. Iar pentru acesta din urmă, Regele Mihai, în calitatea sa de șef suprem al forțelor armate, era singura instituție care putea conferi eficiență planului de răsturnare a dictaturii fasciste și de întoarcere a armelor împotriva Germaniei. Uite așa s-a încheiat acest „pact cu Diavolul".

În Palatul Regal prin ușa din dos

A.S.: ***Cum ați perceput Dvs. evenimentele de la 23 august 1944?***

S.B.: Totul se petrecea pe ascuns. Iată, de pildă, un document publicat pentru prima dată în august 1990: registrul de audiențe la Rege, pe care-l ținea de regulă adjutantul regal de serviciu, care în ziua de marți, 22 august 1944, înregistra la ora 22 (10 p.m.) *audiența D-lui Lucrețiu Pătrășcanu împreună cu generalii Sănătescu, Anton, Aldea și col. Dămăceanu, Baronul Stârcea și comandorul Udrischi, adjutant regal*[1]. Era ședința în care s-au pus la punct în detaliu acțiunile ce urmau să fie întreprinse a doua zi: invitarea lui Antonescu la Palat și arestarea sa, Proclamația regelui, decretele-legi privind formarea noului guvern Sănătescu, amnistia, inclusiv prima fază a planului militar.

Lucrețiu Pătrășcanu relatează: „Problema spinoasă era cum să intru la Palat, sustrăgându-mă nu numai pazei exterioare, ci și eventualilor spioni recrutați de Gestapo și de Siguranță, în interiorul Palatului. O dublă vigilență trebuia deci înfrântă. Folosind o mașină a Palatului, cu un șofer de toată încrederea, am trecut de primele gărzi, rămânând într-o curte exterioară încăperilor principale. Acestea se petreceau la ore de noapte. De aici, folosind intrări neuzitate și o serie întreagă de coridoare și încăperi în care nu întâlnisem nici un om, am fost condus în camera în care urma să se țină ședința – în apartamentul personal al regelui, din chiar mijlocul Palatului. Tot Palatul părea adâncit în somn. În sălile și încăperile prin care am trecut era complet întuneric. Toate aparențele că nu se întâmpla nimic neobișnuit trebuiau păstrate. Ședințele țineau de obicei până la 3 și 4 dimineața. Însă înainte de a se crăpa de ziuă, părăseam Palatul cu aceleași măsuri de precauție ca la venire. Prezența mea la Palat a rămas necunoscută până după 23 august."[2] De menționat că acest scenariu conspirativ de la Palat s-a repetat de trei ori.

---

[1] *Magazin istoric*, august 1990, p. 21.
[2] *România liberă*, 23 august 1945.

Arestarea Conducătorului

După-amiaza zilei de 23 august s-a desfășurat ca un film cu suspans. Martori oculari povestesc că la ora 16,12 pătrundea prin poarta principală a Palatului coloana Conducătorului, formată din trei mașini, la mijloc aflându-se Mercedesul blindat din care a coborît Mareșalul. Arăta furios, plesnind cu cravașa de cavalerist, pe care o purta mereu la cambrul cizmei. De câte ori venea la Palat îl apuca furia, căci, constituțional, Regele era singurul om din România ierarhic superior, ca o sfidare vie a autorității lui de „conducător".

Fu introdus în „salonul galben", unde se aflau Regele, generalul Sănătescu și Mihai Antonescu. În spatele unei draperii groase, în biroul lui Mihai, urmăreau scena cu respirația tăiată baronul Mocsony, Niculescu-Buzești, generalul Aldea și Mircea Ioanițiu, fiecare având asupra lui un pistol încărcat pentru orice eventualitate, deși știau că o echipă condusă de maiorul Anton Dumitrescu, ajutat de plutonierul-major Bălă Dumitru, aștepta pentru a procedа la arestarea celor doi Antonești.

„Cu o voce sugrumată de emoție, Regele îl pofti pe Mareșal să șadă și cu greu izbuti să rostească:

– Am aflat că rușii au spart frontul. Aș dori să știu ce măsuri intenționați să luați?

Mareșalul începu să explice situația, recunoscând că inamicul înaintase, dar că, într-o zi două, înaintarea va fi oprită.

Regele își cunoștea însă bine partitura, pe care o repetase de zeci de ori. El spuse cu un ton vădit autoritar:

– Situația e foate critică și cred că ar trebui să cereți armistițiu.

De data asta, Mareșalul se arătă iritat. Era prima oară când Regele îi vorbea pe un asemenea ton. Se foi în fotoliu, o vână începu să-i zvâcnească lângă tâmplă, sângele îi năvăli în obraji (de unde și porecla de *Câinele Roșu*) și repetă, mânios:

– Voi cere armistițiu când voi crede eu de cuviință și în anumite condițiuni.

La care Regele spuse:

– E prea târziu pentru a ne apuca să ne tocmim.

Căutând să-și stăpânească nervii, Antonescu răspunse:

– Vreau garanții, iar dacă nu mi se dau, voi continua lupta alături de trupele germane.

Această replică îl făcu pe Mihai să fie mai hotărât.

– Soluțiile Dvs. nu sunt acceptabile. Trebuie să cereți armistițiu.

Asta era prea de tot. Mareșalul izbucni:

– Știu să-mi aleg și singur momentul. Nu trebuie să fiu învățat.

Aici, Mihai avea pregătită replica:

– Dacă nu acceptați, ar fi corect să vă dați demisia.

– Nu-mi dau demisia, țipă Mareșalul, roșu ca focul, și adăugă celebra frază: Nu cumva credeți că voi da țara pe mâna unui copil.

Era rândul lui Mihai să-și piardă cumpătul. Dar și această situație fusese prevăzută în scenariu. Se scuză și ieși să bea un pahar de apă minerală în camera alăturată, unde se aflau intimii săi. Aceștia îl încurajară să dea lovitura decisivă. Se întoarse în «salonul galben» și zise:

– Regret că nu vreți să faceți ceea ce vă cer.

La care Mareșalul ripostă brusc:

– Nu-mi voi schimba planurile. Voi continua războiul.

Sosise momentul loviturii îndelung pregătite.

– În cazul acesta, domnule mareșal, mă văd nevoit să țin seama de voința poporului meu, exprimată prin cele patru partide democratice, și să iau măsuri pentru a scoate imediat țara din război, pentru a o salva de la un dezastru. În acest scop, am hotărât să efectuați chiar astăzi armistițiul, iar dacă refuzați, vă ordon să demisionați chiar acum!

Tremurând de furie, Antonescu ripostă cu energie:

– Nu primesc nici un ordin de la nimeni. Eu sunt cel care poruncește, și nu cel care primește porunci.

– Dacă acesta este răspunsul, atunci sunteți destituit, rosti Regele cuvântul magic."[1]

În acel moment, echipa maiorului Dumitrescu intră în salon și procedă la arestarea celor doi Antonești, iar plutonierul-major Bâlă îi conduse în seiful din dormitorul regelui, unde fură împinși cu forța. Bâlă închise ușa în urma lor și răsuci cele șase butoane ale cifrului. Erau, în sfârșit, la „loc sigur".

Restul scenariului se desfășură cu rapiditate. Urmau să fie imprimate Proclamația Regelui către poporul român și ordinul său către armată.

Proclamația fusese redactată, conform înțelegerii cu reprezentanții Palatului, de către Lucrețiu Pătrășcanu, în casa conspirativă din strada Armenească, a avocatului Torosian. Lucrețiu povestește:

„Textul pe care-l pregătisem fusese acceptat în întregime. În momentul în care am pășit la redactarea definitivă a Proclamației, s-a anunțat apropierea de București a bombardierelor engleze. Curând, acestea și-au făcut apariția. Dat fiind că eram urmărit atât de Gestapo, cât și de Siguranță, nu puteam folosi, în timpul bombardamentelor, fie ziua,

[1] Haralamb Zincă, *Și a fost ora H*, Editura militară, 1971, pp. 143-146 (am recurs la această sursă, deoarece, deși scriitorul înfloreste relatarea, ea se bazează pe interviuri cu oamenii Palatului, unele înlesnite chiar de Silviu Brucan).

fie noaptea, adăposturile antiaeriene și eram nevoit să rămân în încăperea în care, întâmplător, mă găseam. Am rămas și de astă dată în apartament, continuând redactarea Proclamației într-o sălița interioară, din care nu se putea vedea afară nici o rază de lumină. Zgomotul bombardierelor se apropia însă din ce în ce mai mult. Și, deodată, la câteva sute de metri, au început să cadă bombe. La *Asigurările sociale* în Vasile Lascăr, pe strada Negustori. *Covorul de bombe* ne-a venit la toți în minte. Ne-am oprit un moment din lucru. Dar, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, am continuat. Proclamația a fost gata când sirenele anunțau că pericolul aerian a trecut."[1]

Pentru înregistrare fusese ales un tânăr UTC-ist, student la Politehnică. Când i se spuse că va veni un adjutant regal să-l ia cu mașina la Palat, rămase perplex: „S-a întors lumea cu fundu-n sus, zău așa! Un trimis al partidului comunist să-l imprime pe Rege!"

Se auzi soneria de la ușă. Studentul nu izbutise încă să-și strângă aparatul când zări un bărbat zvelt, îmbrăcat elegant, cu părul lins, pieptănat peste cap. Rama de baga a ochelarilor îi reliefa și mai puternic expresia aristocratică a chipului.

Ion Gh. Bălăceanu, adjutant regal, povestește:

„L-am poftit în mașină lângă mine. Aparatul, ceva mai mare decât un patefon, părea mai curând o lădiță de recrut decât un aparat tehnic... Și pentru că era intimidat, am încercat să-l îmbărbătez, să-i explic că nu are de ce să fie neliniștit, că nimeni nu ne va opri să intrăm în Palat și că tot eu o să fiu acela care o să-l scot de acolo... Mă asculta, umezindu-și întruna cu vârful limbii buzele uscate. Am intrat în palat prin poarta de la garaje. Ostașii din post îmi cunoșteau mașina și-mi deschiseră imediat poarta. (...)

Credeam că studentul se va pierde cu firea, dar m-am înșelat. I s-a adresat suveranului cu formula clasică, iar Mihai i-a întins mâna... Mihai s-a așezat la birou, în fața microfonului și, la un semn al tânărului, a început să citească. Tehnicianul împietrise lângă aparat, urmărind rotația plăcii. Eu, mai puțin atent la funcționarea aparatului, ascultam textul Proclamației. Îl auzeam pentru prima oară... După ultimele cuvinte ale textului, tânărul a oprit aparatul și m-a rugat să ascultăm imprimarea. Am ascultat-o. Nu izbutise din pricina dicției defectuoase a Regelui. S-a propus o nouă imprimare. Mihai a fost de acord și s-a străduit să citească Proclamația mult mai clar decât prima oară și a izbutit."[2]

[1] *România liberă*, 23 august 1945.
[2] Haralamb Zincă, *idem*, pp. 181-182.

Baronul Killinger intră în scenă

Totul se desfășurase conform planului. Deodată însă, o lovitură de trăsnet. Ministrul Germaniei la București, baronul Manfred von Killinger, ceruse o audiență urgentă la rege. Îl informase despre cele întâmplate după-amiază la Palat șeful Siguranței, Eugen Cristescu, dar nici acesta din urmă nu știa exact cum se petrecuseră lucrurile și nici nu avea idee despre planul concret al insurecției. Baronul fusese surprins de evenimente la vila de la Săftica, unde petrecea cu secretara sa, Hella Petersen, o tânără blondă, cu o ținută militărească, trecută prin școala Gestapoului și prin patul șefilor ei ierarhici. Mic de statură, cam rotofei, cu un respectabil *Bierbauch*, baronul se făcuse pământiu la chip în momentul în care primise năprasnica veste la telefon. Păstrându-și aplombul de gestapovistă, Hella trecuse la volanul Mercedesului și, șofând cu mare viteză, ajunseseră la Legație în jurul orei 19,30. Baronul își pusese repede uniforma diplomatică și bicornul, apoi îi ordonase șoferului să pornească spre Palat. Acolo, ofițerul de serviciu îi făcuse semn să tragă în fața intrării „Cretzulescu". Semn rău: pentru prima oară, baronul era primit la o intrare lăturalnică.

Această dramatică ședință poate fi ușor reconstituită din relatările martorilor (generalul Sănătescu, noul prim-ministru, Grigore Niculescu-Buzești, noul ministru de externe, și mareșalul Curții, baronul Mocsony).

„Killinger adoptă un ton amenințător în germană:

– În numele și din ordinul personal al Führerului, doresc a comunica Maiestății voastre profunda sa îngrijorare în legătură cu soarta mareșalului Antonescu, conducătorul statului român, care azi la ora 18,00 trebuia să plece pe front, dar, așa cum i s-a raportat, a fost chemat la Palat și arestat. În consecință, Führerul Germaniei cere Maiestății sale să-i răspundă imediat: care sunt cauza, sensul și situația miniștrilor aflați aici și, în sfârșit, locul unde se află prietenul său personal, mareșalul Antonescu.

Regele era crispat, dar se ținea drept, cu capul sus. Avea răspunsul bine pregătit și repetat:

– Ion și Mihai Antonescu mi-au făcut o vizită. Au ținut să-mi atragă atenția că situația este foarte grea și că nu văd altă ieșire decât de a-și prezenta demisiile pentru a se retrage în viața particulară.

Baronul, abia ascunzându-și furia, rosti cu un ton de comandă:

– Vă întreb: unde se găsește mareșalul Antonescu?

– I-am primit demisia și am format un nou guvern, fu răspunsul premeditat al regelui.

– Vă mai întreb o dată: unde-i mareșalul? spumega Killinger.

– Ion și Mihai Antonescu și-au manifestat intenția de a-și petrece restul vieții la Predeal, precizâ Mihai.

Roșu la față, Killinger spuse amenințător:

– Acest capitol e departe de a fi închis. O să aveți de suportat consecințe. Sunt absolut convins că mareșalul n-a părăsit Palatul.

Se scurseră câteva minute într-o tăcere penibilă, apoi Grigore Niculescu-Buzești ținu să-i prezinte ministrului german noua situație politică creată în urma demisiei guvernului Antonescu și a constituirii noului guvern, sub președinția generalului de corp de armată Constantin Sănătescu, cu sprijinul celor patru partide politice din Blocul Național Democrat.

Pentru prima dată, Killinger realiză întreaga dimensiune a problemei și, cu experiență profesională, întrebă:

– Și ce intenții are noul guvern?

– Probabil armistițiul cu Rusia, răspunse regele pe un ton sec.

– E o adevărată trădare! țipă Killinger. Vă pretați la un joc periculos. Veți fi zdrobiți în numai câteva zile.

– De acum înainte, asta-i treaba noastră, preciză regele. Mă văd nevoit să vă cer să apreciați noua situație și să vă retrageți imediat forțele din România, în ordine și fără vărsare de sânge.

Era o temă scumpă lui Mihai, deși atât Pătrășcanu cât și Bodnăraș îl avertizaseră că nemții nu se vor da bătuți și vor reacționa violent.

Într-adevăr, Killinger răcni, spumegând de furie:

– În numele Führerului și al guvernului german, protestez în mod categoric împotriva ruperii alianței de către un guvern pe care nu-l recunoaștem și a cărei declarație o respingem!

Aici interveni Niculescu-Buzești:

– Excelență, guvernul regal al României nu ia act de protestul Dvs. personal, deoarece nu are nici o valoare. Sunteți acreditat pe lângă Maiestatea Sa Regele Mihai și nu pe lângă guvernul căzut al mareșalului Antonescu, și nu aveți nici un drept să vă depășiți plenipotențele, anticipând asupra atitudinii guvernului Dvs.

Pentru a încheia audiența, regele își recăpătă aplombul, conchizând:

– Ca Hohenzollern, nu pot decât să regret evoluția eveni- mentelor și rog guvernul Reichului să se folosească de condiția pe care o ofer pentru a-și retrage neîntârziat, fără violență și în ordine, trupele germane din România.

Era însă preludiul ciocnirilor sângeroase din zilele următoare, o dată cu reacția violentă a comandamentului german, la ordinul Führerului, împotriva armatei române. Dar Comitetul Militar era pregătit pentru confruntare.

În acea noapte, regele semnă cele două decrete-lege pregătite de Lucrețiu Pătrășcanu, care sosise la Palat împreună cu liderul social-democrat Titel Petrescu: *Amnistia generală politică, militară și agrară* și *Desființarea lagărelor de internare*."[1]

[1] Haralamb Zincă, *idem*, pp. 200-202.

Ora 22: Regele cheamă la arme

„La ora 22, posturile de radio aveau să transmită Proclamația Regală care a electrizat întreaga națiune, căci ea anunța o decizie istorică: ieșirea din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Maurul își făcuse datoria, maurul putea să plece. Împreună cu întreaga familie, regele plecă la vila de la Valea Seacă, în comuna Dobrița.

Trebuia să se consume ultimul act al înțelegerii între Palat și Partidul Comunist: ridicarea Mareșalului Antonescu și a celorlalți membri ai guvernului, arestați la Palat, și transportarea lor într-o casă a partidului din Vatra Luminoasă, pregătită de mult în acest scop.

Îndată ce regele și suita sa părăsiră Palatul, maiorul Măscă din Batalionul de Gardă primi ordin să-i conducă la seiful în care se aflau Antoneștii pe cei doi civili cu banderole tricolore la braț, care așteptau pe scara Palatului. Erau „inginerul Ceaușu“ (Emil Bodnăraș) și Ștefan Mladin, șeful gărzii patriotice însărcinate cu preluarea și paza lui Ion și a lui Mihai Antonescu. În fața seifului se afla sergentul Nistor. Acesta se apropie în tăcere de ușa mascată a seifului, răsuci butoanele cifrului și deschise larg ușa. Cei doi arestați se ridicară instinctiv în picioare, uluiți de apariția neașteptată a civililor cu banderolă și arme automate.

– Vă luați lucrurile și ne urmați, spuse Bodnăraș.

Ochii lui Antonescu se fixară pe arma automată a lui Mladin și zise:

– Ne duceți să ne împușcați?

– Nu vă ducem să vă împușcăm, răspunse Bodnăraș. Mai întâi va trebui ca poporul să vă judece.

Cei doi ieșiră din seif și-l urmară pe Mladin. După ei venea Bodnăraș. Microbuzul aștepta la scară. Cei doi arestați trecură prin coridorul viu al celor șapte luptători din gărzile patriotice și urcară în microbuz, unde se mai aflau generalii Pantazi și Picky Vasiliu, împreună cu colonelul Elefterescu, prefectul Capitalei. Dând ochii cu cei trei, Antonescu realiză mai bine dimensiunile loviturii.

Microbuzul porni în urma Fiatului în care se afla Bodnăraș. Străbătură străzile scufundate în întuneric până la celălalt capăt al Bucureștiului, la vila din Vatra Luminoasă. S-a consumat astfel și ultimul act al scenariului conspirativ realizat prin cooperarea dintre rege și partidul comunist: reușită sută la sută!"[1]

Numai că faptele istorice sunt mereu supuse unor interpretări.

Chiar dacă s-ar da peste cap și fostul suveran, și istoricii, gata să rescrie istoria de astă-dată conform intereselor lui Mihai și ale partidelor istorice, și tot nu vor reuși să prezinte un scenariu cât de cât credibil al evenimentelor fără rolul esențial al lui Lucrețiu Pătrășcanu și al lui Emil Bodnăraș atât în elaborarea planului loviturii politico-militare, cât și în aplicarea lui practică.

Poate că scenele de la Palat, cum au fost relatate aici, să nu se fi petrecut exact așa, deși se bazează pe declarațiile și inteviurile martorilor oculari. Dar faptele principale sunt înfățișate potrivit principiului suprem al cercetării istorice: „redarea faptelor așa cum au fost în realitate".

În cadrul unei dezbateri științifice organizate (pe 23 august 1997, la Bistrița) cu participarea Regelui Mihai I și a mai multor istorici, a avut loc un efort conjugat de a se rescrie evenimentele de la 23 august 1944 în sens invers.

La întrebarea lui Șerban Papacostea: „S-a spus că textul Proclamației a fost redactat de Lucrețiu Pătrășcanu. Orice act al unui conducător de stat este pregătit de cineva, dar forma ultimă și răspunderea și-o asumă capul statului. Ce ne puteți spune în legătură cu Proclamația? fostul suveran a răspuns:

> **Parțial este adevărat. Dar textul complet este acela care a fost discutat și cu Maniu, și cu Brătianu, și cu Titel Petrescu, și cu grupul care-l aveam eu acolo, inclusiv cu Pătrășcanu. În seara dinainte de a se citi acest lucru, Pătrășcanu a venit cu textul scris și modificase anumite lucruri, deja , la care s-a renunțat."[2]**

Deși fostul suveran moșmondește lucrurile, se impun câteva concluzii clare:

1) Mihai I și consilierii săi conveniseră înainte ca Pătrășcanu să fie acela care să redacteze textul Proclamației, fiindcă altfel acesta nu s-ar fi apucat să o scrie.

2) Pătrășcanu a venit cu textul Proclamației la Palat în noaptea de 22 august 1944 și i l-a înmânat lui Mihai I.

3) Toate acestea confirmă existența colaborării conspirative între Pătrășcanu și Palat în perioada anterioară actului și a faptului că totul se desfășura conform unui plan sau scenariu prestabilit.

A doua chestiune o constituie arestarea lui Antonescu, pe care același domn Papacostea o consideră „controversată". Din nou Mihai I „o scaldă", afirmând:

> **Am plecat din București (în noaptea de 23 august) pe la 2,30-3,00 dimineața, și numai după aceea, vreo săptămână mai târziu, cred, am aflat că Antonescu a fost luat de Bodnăraș și echipa lui. La sfârșit precizează: Predarea lui Antonescu din Palat s-a făcut fără știrea, fără aprobarea mea.[3]**

---

[1] *Ibidem.*
[2] Vezi revista *22*, nr. 35(393), 2-8 septembrie 1997.
[3] *Ibidem.*

Aici, rescrierea inversă a istoriei față de cum au făcut-o comuniștii apare flagrantă. Se pun câteva întrebări legitime:

1) Dacă fostul suveran nu era la curent cu predarea lui Antonescu și nici nu o aprobase, cum se face că „inginerul Ceaușu" (Emil Bodnăraș) și Ștefan Mladin, șeful gărzii patriotice, înarmați și cu banderole tricolore la braț, care așteptau pe scara Palatului, au fost introduși în Palat și conduși de maiorul Măscă din Batalionul de Gardă la seiful în care se aflau Antoneștii? Oare Palatul Regal era un sat fără câini, în care putea intra oricine la ore târzii din noapte?

2) În mod evident, întreaga operațiune a arestării lui Ion și a lui Mihai Antonescu fusese decisă înainte, cu atât mai mult cu cât în microbuzul gărzilor patriotice aflat în curtea Palatului se mai găseau arestați generalii Pantazi și Picky Vasiliu, miniștri în guvern, și colonelul Elefterescu, prefectul Capitalei. Arestarea căpeteniilor fasciste făcea parte din același plan conspirativ realizat între Palat, Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș, pe care cei doi îl propuseseră încă la prima întâlnire cu reprezentanții Casei Regale din noaptea de 13-14 iunie 1944, într-un imobil al PCR din Calea Moșilor, și care fusese aprobat în cele din urmă de Palat.

Un adevărat istoric nu poate să nu-și dea seama că un act cum a fost cel de la 23 august 1944, unic în felul lui, nu putea fi nici conceput, nici pus în practică de actori politici ca Regele Mihai, Maniu și Brătianu, cu mentalitatea și interesele lor specific programate, și că numai intervenția unor oameni cu viziune și educație revoluționară ca Pătrășcanu și Bodnăraș explică împlinirea unui asemenea act istoric.

Prestația dezastruoasă a regimului comunist în România nu poate și nu trebuie să denatureze descrierea evenimentelor de la 23 august 1944.

IV. SARCINĂ DE PARTID: „SCOATEȚI *SCÂNTEIA*!“

A.S.: ***Să revenim la sarcinile Dvs. din acei ani. Erați la*** **Scânteia.** ***Cum se lucra atunci în presă?***

S.B.: Prima echipă a *Scânteii* era o adevărată ciudățenie. Redactor-șef era Miron Constantinescu, un filozof tobă de carte, dublat de un revoluționar fulminant (îi spuneam „Jupiter“, zeul cu fulgere și trăsnete în mână), care avea nevoie de un caligraf și de un grămătic să-i facă articolele inteligibile. Apoi, Pavel Chirtoacă, cu figura lui scheletică, măcinată de boli după anii de pușcărie, specialist în agricultură, Demenyi Iosif Ardeleanu, care știa mai bine ungurește decât românește, Stela Moghioroș, care știa mai bine rusește decât românește, Matei Socor, care știa mai bine muzică decât gazetărie, și subsemnatul – singurul care avea ceva experiență gazetărească – pe post de secretar general de redacție. Într-o bună zi, ne-a chemat pe toți Chișinevschi, secretar cu propaganda, și ne-a spus: „Mergeți la *Curentul* (în vechea clădire a lui Pamfil Șeicaru, despre care se spunea «șapte etaje, șapte șantaje»), azi e luni, miercuri scoateți primul număr al *Scânteii*. Aveți o tipografie bună și s-a vorbit cu muncitorii să vă ajute. Sarcină de partid.“

Am scos-o numai Dumnezeu știe cum! În prima săptămână n-am reușit să scriu nici un articol, deoarece eram ocupat cu rescrierea articolelor celorlalți redactori. I-am adus în redacție pe Nestor Ignat, Ion Călugăru și Traian Șelmaru, ca să mai întăresc „compoziția culturală“ a colectivului redacțional, cea socială fiind în regulă. Prea mulți intelectuali! – a exclamat Chișinevschi și a adus în redacție câțiva muncitori fruntași, aleși pe sprânceană, numai din „industria grea“. Într-adevar, când scriau, parcă loveau cu barosul în „dușmanul de clasă“.

La început, era romantic. Miron și cu mine dormeam pe podea și ne acopeream cu pături, așa cum făceam în casele conspirative, după terminarea ședinței de celulă. Înainte de a adormi, ne puneam pistoalele Beretta sub pernă, ca în filmele cu cowboy.

Ni se aducea mâncare de la cantina Partidului de trei ori pe zi, aveam țigări și rezouri să ne facem cafele turcești, așa că nu ne lipsea nimic. Când, după vreo două luni, am fost chemați la casieria Comitetului Central pentru a ni se plăti salariul, ne-am uitat unii la alții

cu mirare. Ruptura de realitate era o caracteristică cvasigenerală a tuturor celor ieșiți din ilegalitate.

Dar perioada romantică n-a durat mult. După un an, eram instalați cu toții în apartamente confortabile, bine mobilate și echipate, iar la economatul *Scânteii* găseam alimentele de bază și, din când în când, chiar o sticlă de vin bun.

Cât timp apăreau și alte gazete, unele dintre ele foarte bine realizate profesional, eram siliți să facem față competiției. Bătălia pentru cititori era aprigă. Lucram toată ziua în redacție, apoi mergeam în tipografie la paginație și, după ce se trăgea tirajul, porneam cu camioanele de difuzare și cu afișele în zori, deoarece majoritatea chioșcurilor de ziare erau în mâinile IOVR-iștilor (invalizi de război), care nu voiau să audă de comuniști și sabotau vânzarea *Scânteii*.

Competiția ne silea să ne batem pentru a avea ultimele știri și comentarii la zi. Dacă venea de la Rador o știre importantă la ora 10 sau chiar 11 noaptea, mă apucam și scriam un comentariu scurt, recurgând uneori la Johnny stenograful.

Au trecut anii, gazetele de partid și cele independente au dispărut una după alta, iar ziariștii de la *Scânteia* și-au pierdut zelul profesional. Veneau la 9 dimineața și plecau acasă la 5 după-masă. Trei pagini se încheiau după-masă și rămânea deschisă doar pagina a patra, cu știri externe de ultimă oră. Pentru asta rămânea de serviciu, cu schimbul, câte un membru al comitetului de redacție. Deveniserăm „foncționari“ cu opt ore de muncă de birou pe zi.

Însă ritualurile presei de partid rămâneau în vigoare. *Scânteia*, după formula lui Lenin, trebuia să fie nu numai un propagandist și agitator colectiv, ci și un „organizator colectiv“, iar sarcina aceasta prioritară revenea, în principal, articolului de fond (editorialului). În redacție, numai cinci sau șase ziariști se bucurau de onoarea de a scrie articole de fond, aleși nu atât potrivit talentelor profesionale, ci spiritului lor de partid, combativ și necruțător, implicit originii lor sociale muncitorești, ceea ce îmi dădea cel mai mult de furcă în privința gramaticii. În fiecare dimineață, în toate fabricile din țară, exista un ritual de partid: în prima jumătate de oră, după ce pontau prezența la lucru, muncitorii mergeau la clubul cultural, unde secretarul cu agitația și propaganda citea articolul de fond al *Scânteii*, la care toți dădeau din cap aprobator („combate bine“ tovarășul), apoi se îndreptau plini de însuflețire și optimism spre locul lor de muncă. Astfel se indoctrina ideologic masa muncitorilor, se încropea „limbajul de lemn“ al activistului de partid, și chiar modul lui de a gândi și a privi lumea și societatea. Cei mai devotați duceau cuvântul Partidului și acasă, în familie, repetând la cină, în loc de rugăciunea de la începutul mesei, conținutul articolului de fond din *Scânteia*. Așa s-a făurit în mod sistematic societatea docilă și conformistă a erei comuniste. Mai trebuie menționat că articolul de fond, după ce era aprobat de conducerea ziarului, mergea în mod obligatoriu la secție, la CC, pentru a fi sfințit cu aghiasmă. De aceea, de regulă, era scris cu o zi înainte.

După fiecare congres de partid, întocmeam o listă cu 30 de teme alese din Raportul CC al PCR, ținut de Gheorghiu-Dej, apoi de Ceaușescu, pe care o trimiteam la Secția de Propagandă pentru aprobare și, în felul acesta, scăpam de grija tematicii articolelor de fond pe o lună. Numai anumite evenimente extraordinare, interne sau internaționale,

întrerupeau, pentru o zi sau două, acest ritual cazon. După Plenarele CC, sau după un discurs important al secretarului general (dar care nu era important?), făceam o listă de cinci – zece articole de fond, care urmau aceeași cale, bine stabilită, a procesului creației jurnalistice.

În 1951, am fost trimis la Moscova în fruntea unei delegații de zece ziariști români, pentru a petrece o lună în redacția *Pravdei* ca „schimb de experiență", de fapt, pentru a învăța din practica lui Big Brother cum se face un ziar de partid. Acolo mi-am dat seama că aplicasem destul de corect „modelul sovietic" în materie, deoarece atât Chișinevschi, cât și Răutu, care conduceau destinele presei românești, erau oameni formați la școala sovietică și ne învățaseră destul de conștiincios cum se face un ziar de partid. Redactor-șef al *Pravdei* pe atunci era Iliciov, un bondoc cu ochelari prin care apăreau niște ochi sfredelitori de veveriță. Am avut cu el o întâlnire „în doi", care s-a desfășurat în jurul unei mese pline cu tot felul de aperitive tipic rusești: icre negre, care se mâncau pe vremea aceea la Moscova cu lingura de supă, o zacuscă grozavă, somon afumat, anghilă în ulei, crab în maioneză, ciuperci murate și o votcă siberiană, de 90 de grade. Nu-i de mirare că îmi aduc aminte mai amănunțit de acest festin imperial decât de conversația noastră, pentru că, după ce – la insistența lui Iliciov – am dat pe gât un pahar de Sibirskaya, mi-a venit să sar în două picioare și să dansez cazaciok. Fuseserăm avertizați încă de acasă, la ședința de prelucrare de la CC, că în Rusia să nu bem pe stomacul gol, ci numai după ce ni l-am burdușit bine, ca un fel de bandaj antialcoolic, fiindcă gazdele rusești își fac o plăcere în a-și ademeni oaspeții să bea „tărie" până îi îmbată criță. Am respectat această indicație prețioasă cu sfințenie, și rezultatul a fost că toți membrii delegației, în frunte cu șeful, s-au întors acasă cu un plus de greutate de peste cinci kilograme.

De la întâlnirea intimă cu Iliciov am reținut totuși un sfat colegial, oferit cu discreție, după ce și el se cam cherchelise puțin: „Nu te baza pe indicațiile telefonice ale șefilor de la CC, întrucât, dacă se dovedesc ulterior greșite, tovarășii de sus vor declara invariabil că ei ți-au spus cu totul altceva, adică ceea ce era «just», și întreaga răspundere va cădea pe capul tău."

Pe vremea aceea, vorbeam destul de fluent rusește, fiindcă fusesem supus unui curs intensiv încă din 1940. Vizionasem de câteva ori filmele lui Eisenstein, Pudovkin și Dovjenko, ascultasem benzi cu discursurile lui Stalin și citeam regulat *Pravda*, așa încât descopeream deseori în articolele mele fraze cu o structură specific rusească.

Aș putea să spun că singurul lucru pe care l-am învățat în redacția *Pravdei* a fost cum se face rubrica „Viața de partid", pe care, imediat ce m-am întors acasă, am introdus-o și la *Scânteia*. Principiul-director stabilea că nu este important să se relateze amănunțit cum se desfășoară o ședință de partid sau alte activități ale diferitelor organe de partid locale, ci să se sugereze cu abilitate cum *ar trebui* să fie organizate o ședință de partid, să se ofere astfel *modele* de organizare bună și de comportare „justă" a membrilor de partid. Adică era vorba de îndoctrinarea politică și modelarea psihică a membrilor de partid, pentru a-i face pe toți ca unul și pe unul ca toți. Când George Orwell a scris *1984*, nu și-a dat seama că ceea ce apărea la el ca o viziune fantastică, se transformase în URSS într-o știință.

Coloana a Cincea în Partid

A.S.: ***Să trecem acum la situația din Partidul Comunist.***

S.B.: Anul 1944 a marcat un puternic reviriment în Partidul Comunist din România; de fapt, pulsul a început să bată mai tare după declanșarea marii ofensive sovietice pe un front larg, îndeosebi a Grupului de armate de pe Frontul 2 Ucrainean, condus de mareșalul Rodion Malinovski.

În aprilie, la București, are loc o lovitură de forță, prin înlăturarea lui Ștefan Foriș de la conducerea Partidului și instalarea triumviratului Constantin Pârvulescu, Emil Bodnăraș și Iosif Rangheț, care imprimă o nouă dinamică întregii activități ilegale.

Lucrețiu Pătrașcanu fu eliberat din lagăr și pus sub pază jandarmerească la vila de la Poiana Țapului, de unde reuși să se strecoare în București, fiind rudă cu generalul Picky Vasiliu de la Interne.

Constantin Doncea, unul dintre organizatorii grevelor ceferiste din 1933, plecat ca voluntar în Războiul Civil din Spania, după care a emigrat în URSS, fu parașutat de sovietici în munții Făgăraș, unde își începu activitatea.

Potrivit unui plan elaborat de Ion Gheorghe Maurer și Bodnăraș, se organiză evadarea lui Gheorghiu-Dej din lagărul de la Târgu Jiu, în ziua de 9 august, care este dus apoi într-o casă conspirativă din Oltenia, pregătită în acest scop de Roșianu, secretarul Partidului pentru Oltenia.

În mod evident, toți cei menționați mai sus îl recunoșteau pe Gheorghiu-Dej ca lider al Partidului.

Gheorghe Gheorghiu fusese un muncitor ceferist deosebit și se afirmase de tânăr ca bun organizator, cu talent de conducător. Organizase în Ardeal o serie de acțiuni de răsunet, în orășelul Dej, al cărui nume a și fost alipit de-al său, iar în grevele de la „Grivița Roșie“ din 1932-1933 și în procesul care a urmat și-a consolidat poziția în Partid. Prin toate închisorile și lagărele prin care a trecut timp de paisprezece ani, inteligența sa naturală, tactul și extraordinara stăpânire de sine l-au situat în fruntea deținuților politici. Avea doar câteva clase, dar învăța cu o energie și o tenacitate excepționale tot ce se putea acumula, în materie de cunoștințe și cultură, de la intelectualii comuniști închiși o dată cu

el. Învățase destul de bine să vorbească rușește, de citit nu reușea însă din cauza literelor cirilice. De profesie, fusese electrician de înaltă calificare, având la CFR un salariu egal cu cel al inginerilor tineri – 6 000 de lei. Mi-am dat seama de priceperea lui profesională din modul în care examina aparatele electrice și electronice pe care le aduceam acasă pe vremea când eram ambasador la Washington. Le desfăcea și le punea la loc cu o îndemânare de bun meseriaș și cu o mare curiozitate tehnică. Cred că asta stătea la baza respectului pe care-l va dovedi mai târziu pentru competența specialiștilor și, în general, pentru oamenii de cultură cu care s-a înconjurat din primul moment. Aici se află una dintre deosebirile marcante față de Nicolae Ceaușescu, care, nereușind să aibă nici o profesie (ca ucenic de cizmar, n-a făcut niciodată cu mâinile lui un pantof), nutrea dispreț și chiar ostilitate față de specialiști și, în general, față de intelectuali, formulând bine cunoscuta lui teorie că activistul de partid trebuie să se priceapă la toate.

Și ca aspect, Gheorghiu arăta a bărbat, era puternic și frumos, de unde și succesul său la femei. L-am întâlnit imediat după 23 august, în acel sediu provizoriu al Partidului din Aleea Alexandru, și am stabilit din primul moment o comunicare directă cu el. Deși avea aureola luptătorului ilegalist, trecut prin multe încercări grele pe care le biruise, aureolă de care era perfect conștient, se comporta cu modestie și cu afabilitate, aș spune firească. Era deosebit de comunicativ și prietenos, distonând oarecum în mediul acela de „tovarăși" cu vechi state de serviciu, care-și dădeau importanță și încercau să se impună printr-un aer sever și puțin misterios, voind parcă să-ți atragă atenția că ai în față pe *cineva*.

În persoana lui Gheorghiu-Dej și mai ales în evoluția lui, am cunoscut pentru prima dată efectul transformator al puterii asupra omului. La început domina la el respectul pentru tovarășii mai vechi de partid (i se adresa cu vădită reverență lui Pârvulescu, care participase la Revoluția Rusă din 1917) și i se părea firesc ca Ana Pauker, cu trecutul ei eroic și experiența dobândită la Moscova, să devină conducătoarea Partidului. De aceea, când Ana s-a întors în țară, în septembrie 1944, Gheorghiu a fost printre primii care au susținut desemnarea ei ca secretar general.

Îmi aduc aminte când a izbucnit primul conflict cu Ana. Într-o ședință a Biroului Politic provizoriu, ea a bagatelizat actul de la 23 august 1944 și chiar a apreciat că acțiunea Partidului în vederea înfăptuirii lui a fost o „greșeală politică". Pătrășcanu a protestat vehement, iar Bodnăraș a citat părerile mareșalului Malinovski, însușite de Stalin, după care lovitura de la 23 august a dat peste cap întreg dispozitivul strategic german din Balcani. Era prima ciocnire între „grupul exterior" al conducerii venit din Uniunea Sovietică și conducerea din țară a Partidului. La acea ședință, Gheorghiu-Dej s-a abținut de la comentarii, dar într-o noapte, la un pahar de vin roșu (slăbiciunea lui), și-a vărsat focul în fața mea. Venisem la sediu după încheierea gazetei și l-am întâlnit pe culoar. Era vădit amărât și simțea nevoia să-și descarce sufletul. Ne-am dus în camera lui, și acolo a început să-și dea drumul. Tipic pentru el, când era vorba de probleme politice complicate, gândea foarte încet, cumpănea lucrurile bine, și numai după aceea ajungea la o concluzie sau decizie. Până atunci fusese foarte mândru de rolul jucat de Partid în alungarea Antoneștilor și întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste și ne ceruse nouă,

ziariștilor, să subliniem faptul că, atunci când trupele sovietice s-au apropiat de București, el, împreună cu Gheorghe Apostol, le-a întâmpinat cu flori la intrarea în oraș, raportând comandamentului sovietic că orașul fusese curățat de nemți și se afla sub controlul autorităților române. „Dar acum – îmi spunea el –, nu știu ce să cred. Tovarășa Ana o fi stat de vorbă cu tovarășii sovietici și dacă asta-i părerea lor, că era mai bine dacă intrau în București ca armată învingătoare și că în acest fel scăpam și de rege, și de partidele burgheze, o fi ceva în treaba asta..." Gheorghiu era evident descumpănit, deoarece atunci, pentru el, aprecierea sovietică era sfântă. Totuși, conform obiceiului său format în închisoare, unde avea tot timpul la dispoziție, a început să despice firul în patru. „Ia stai – zicea el – să vedem ce s-ar fi întâmplat dacă nu era 23 August. Vasăzică, trupele sovietice ar fi înconjurat orașul, iar trupele germane și cele românești ar fi opus rezistență. Artileria sovietică ar fi tras în oraș, Katiușele ar fi explodat pe Calea Victoriei, aviația ar fi bombardat sistematic orașul și s-ar fi ales praful și pulberea din București. Ei, ce zici?" Am răspuns că ar fi fost o nenorocire, cu zeci de mii de morți și distrugeri incalculabile, iar din punct de vedere politic, bucureștenii, în loc să-i primească pe ostașii sovietici cu flori și urale, i-ar fi luat cu „huo!" I-am spus că, după părerea mea, conducerea Uniunii Sovietice nu cred să regrete actul de la 23 August și că dovada cea mai bună este că Stalin i-a acordat regelui Mihai cel mai înalt ordin sovietic, „Victoria", tocmai pentru acest act.

Oricum, Gheorghiu-Dej a rămas descumpănit. Încă nu avea curajul să o contrazică pe Ana Pauker tocmai pentru că o socotea, la ora aceea, ca bucurându-se de încrederea Moscovei. El a început să devină mai optimist numai după întrevederea cu Stalin, prima de acest gen, în luna ianuarie 1945, la Moscova. Gheorghiu era în acel moment ministru al Comunicațiilor în guvernul generalului Rădescu și motivarea oficială era că s-a dus „să poarte conversații cu privire la anumite probleme de economie națională și de transport ale României". Pretext perfect legitim, deși Gheorghiu știa foarte bine că, de fapt, se aștepta ca Stalin să ia o decizie cu privire la liderul Partidului Comunist din România. Poate că decizia fusese luată, dar, în orice caz, Stalin voia să-l măsoare pe Gheorghiu ca să vadă dacă și cât poate conta pe el.

Devenisem deja preferatul lui Gheorghiu în materie de redactare a discursurilor și a documentelor de partid. Citea cu regularitate articolele mele din *Scânteia* și-i plăceau foarte mult notele mele satirice, în care polemizam cu redactorul-șef al *Dreptății*, N. Carandino. M-a chemat într-o zi să-mi spună toate acestea și să-mi propună „să lucrăm împreună", fiindcă, nota el cu oarecare timiditate, „nu prea stau bine cu scrisul". Am acceptat cu mare bucurie. Omul îmi plăcea și cred că sentimentul era reciproc, pentru că mă chema destul de des la „ora confesiunilor", când simțea nevoia să se descarce. Mi se adresa pe numele conspirativ, „Tache", și, treptat, am ajuns să discutăm nu numai politică, ci și probleme de viață personală. Îi dădeau bătaie de cap cele două fete ale lui – Lica și Tanța – care, după ani de sărăcie lucie și claustrare socială (fete de pușcăriaș comunist), cu o mamă care-și găsise alt bărbat când Gheorghiu se afla în închisoare, dintr-o dată, peste noapte, se treziseră în bogăție și lux, pierzându-și capul. Și cum ambele erau fete cu temperament focos (aveau cui semăna!), iar bărbați dornici de a deveni „ginerele șefului" se găseau destui, avea probleme cu Lica și cu Tanța.

Stalin decide între Ana și Dej

A.S.: ***S-au scris multe despre conflictul dintre Ana Pauker și Gheorghiu-Dej. Ce știți despre asta?***

S.B.: Când Dej s-a întors de la Moscova, m-a chemat. Era alt om. Stalin hotărâse ca el să fie conducătorul Partidului și, ca o baghetă magică, aceasta decizie îl transformase. Era gata să intre în rol. Am remarcat imediat siguranța cu care vorbea și chiar ținuta – pentru prima dată purta cravată și haină într-o ocazie absolut neformală, după masa de seară. (Eram obișnuit să-l văd în pulover, cu cămașa descheiată, și în papuci de casă.) Mi-a povestit scena din Kremlin, imitându-i pe Stalin și pe Molotov și ca gesturi, și ca ton. (Avea un remarcabil talent actoricesc.)

Scena se petrecuse în biroul lui Stalin. Primul lucru care-l izbise pe Gheorghiu, în momentul în care s-a ridicat în picioare ca să-l întâmpine și să-i strângă mâna, a fost statura scundă a lui Stalin. Dictatorul evita în mod deliberat să fie fotografiat în picioare, ca să nu se vadă cât e de scund, complex pe care-l vom întâlni și la Ceaușescu. Politicos, Stalin i l-a recomandat pe Viaceslav Mihailovici Molotov și apoi l-a poftit să ia loc. Stalin continua să vorbească, plimbându-se prin cameră:

„– Te-am chemat să discutăm problema conducerii partidului vostru și am să trec direct la subiect, a spus el, s-a oprit din mers și s-a apropiat doar la un pas, privindu-l pe Gheorghiu în ochi, ca și cum voia să afle ce se petrece în capul lui.

Pe moment, mărturisi Dej, m-am simțit ca în fața procurorului militar, dar Stalin a sesizat situația și, coborând tonul, a zis:

– Suntem doar între tovarăși și aș vrea să ne spui care crezi că este sarcina cea mai urgentă în fața partidului vostru?

Am stat puțin pe gânduri, povesti mai departe Dej, și apoi i-am răspuns:

– Tovarășe Stalin, sarcina cea mai urgentă sunt de fapt două, în egală măsură de urgente: ne-am angajat în război alături de Armata Roșie și trebuie să mobilizăm toate resursele pentru a susține asaltul final, dacă e nevoie până la Berlin, dar, în același timp, trebuie să punem pe picioare economia țării, ca să asigurăm producția și, totodată, aprovizionarea populației. Una fără alta nu merge.“ Îi urmăream atent trăsăturile feței când

vorbea, adăugă Dej, și era evident că-i plăcuse ceea ce am spus. Când m-am oprit eu cu vorba, s-a oprit și el din mers. A spus doar atât: „Da așa e!“ După care Molotov a spus și el:

„– Da, Iosif Vissarionovici, am discutat ieri la telefon cu tovarășa Ana, și ea a subliniat prioritatea frontului și a spus că lozinca partidului este: „Totul pentru Front!“ (Molotov o prefera pe Ana.)

– Sigur, sigur, a replicat Stalin, dar trebuie avut grijă și de populație, nu numai de soldați, iar tovarășul român a pus bine problema. Așa să rămână!

S-a așternut apoi o perioadă lungă de tăcere, pe care Stalin a spart-o:

– Dragă Viaceslav Mihailovici, Ana e o tovarășă bună, de încredere, dar, vezi tu, ea este evreică și de origine burgheză, iar partidul din România are nevoie de un conducător din rândurile clasei muncitoare, un adevărat român. Apoi a venit spre mine și mi-a întins mâna zicând: Am decis. Îți urez succes, tovarășe secretar general. Și cu asta s-a încheiat întrevederea.“

Formidabilă scenă, demnă de o antologie a momentelor semnificative din istoria mișcării comuniste! Am fugit la redacție, am scos din safé carnetul meu de reporter și mi-am notat cu înfrigurare, în cifrul meu propriu, întreaga poveste. Am uitat să notez observația lui Dej că *perevocik*-ul (interpretul) fusese excelent. Asta îmi amintește o întâmplare de la New York, din 1960, când Gheorghiu-Dej venise cu Hrușciov, pe vaporul *Baltica*, la sesiunea ONU. Dej avea umor, îi plăcea să facă glume și, bineînțeles, toată lumea râdea, chiar dacă gluma nu era prea reușită. Ducându-se la recepții cu interpretul recrutat de Securitate, a constatat însă, cu mâhnire, că de câte ori făcea un banc, interlocutorii nu râdeau, nici măcar nu zâmbeau. Era contrariat. S-a întâmplat însă ca secretarul de stat al SUA să invite la un dineu oficial numai două persoane din fiecare țară: șeful delegației și ambasadorul, reprezentant permanent. Așa încât l-am însoțit eu pe Dej și, firește, am făcut pe interpretul. Drept rezultat, ori de câte ori Dej făcea o glumă, comesenii râdeau în hohote. „Așa, vasăzică!“ a exclamat Dej. „De acum înainte tu ai să fii interpretul meu, iar pe Vasilică expediază-l acasă cu primul avion.“ Într-adevăr, testul suprem al unui interpret este traducerea unui banc.

Da, în primii ani după război, Gheorghiu-Dej se purta încă omenește, nu devenise *Conducătorul*. I-a convocat odată pe redactorii-șefi de publicații și, spre marea noastră surpriză, a început să citească un articol din *Scânteia*, semnat de Sergiu Farcășanu, care ploua cu superlative la adresa sa. Se oprea la fiecare temenea, o citea și o recitea pe un ton batjocoritor, însoțind-o de comentarii ca: „I-auzi, domnule, să vezi și să nu crezi!“ sau „Formidabil!“ sau „Ce n-a văzut Parisul!“ și altele de acest gen. Sergiu, invitat special, se făcuse alb ca varul. Îi era mai mult frică decât rușine. A rămas proverbială printre gazetari caracterizarea lui Dej, lipită pe fruntea sicofanților: „limbă de catifea“.

Tot pe-atunci, Dej a făcut un lucru cu totul ieșit din comun. O serie de tovarăși care, din ordinul lui, fuseseră întemnițați (la cererea consilierilor sovietici, pretindea el), ca Gogu Rădulescu, Aurel Vijoli și Mihai Levente, au fost eliberați și, la primul congres de partid, făcuți membri ai Comitetului Central și ai guvernului, tot la ordinul lui. Era foarte mândru de această ispravă și o cita, ca dovadă că nu purta ranchiună. Mai târziu însă, îi

vor plăcea articolele laudative (pe merit – sublinia el) și va deveni necruțător cu oricine „mișcă în front".

La *Scânteia* am și primit indicații să evităm, deocamdată, ierarhia stabilită în înșiruirea membrilor conducerii de partid. Începând din septembrie 1944, era formată din: Ana Pauker, Gheorghiu-Dej, Vasile Luca ș.a.m.d. Trebuia ca poeții de la Curte să-și revizuiască versurile care, până atunci, erau închinate cu predilecție Anei (ca în poezia lui Dumitru Corbea: *Sufletul ei / Stă neclintit / Lângă toți trei*). Și, evident, nu se mai purta nici lozinca: *Ana-Luca-Teo-Dej / Bagă spaima în burgheji,* în care domina „grupul exterior" din conducerea de partid.

Alegerea oficială a lui Gheorghiu-Dej va avea loc la Conferința Națională din octombrie 1945. De fapt, se relua, în condiții istorice noi, vechea tradiție din cadrul Imperiului Otoman, când candidații la domnie în Țara Românească sau în Moldova erau nevoiți să meargă la Înalta Poartă, la Istanbul, pentru a fi „unși" ca domnitori. Înalta Poartă era acum la Moscova.

Dar nici „grupul exterior" nu ceda puterea atât de ușor, iar legăturile cu instituțiile sovietice, în special cu NKVD (temuta Securitate a lui Beria), nu fuseseră rupte. În Biroul Politic, grupul își menținea superioritatea numerică (patru contra trei), cu Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu și Iosif Chișinevschi, iar în Secretariat Gheorghiu-Dej era confruntat cu Ana, Luca și Teo. Cu toate acestea, atât raportul CC la Conferința Națională, cât și celelalte documente purtau deja pecetea personală a lui Gheorghiu-Dej. În raport se insista asupra vechimii mișcării muncitorești și socialiste din România, iar în preambulul Statutului Partidului erau enumerate la loc de cinste figuri ale revoluțiilor din trecut (Gh. Doja, Horia, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu), precum și personalități ale mișcării socialiste (C. Dobrogeanu-Gherea, Ștefan Gheorghiu, Ion C. Frimu, Marinescu și alții). Gheorghiu-Dej a ținut să sublinieze originile naționale ale Partidului și ale socialismului, și tot el a inițiat schimbarea numelui Partidului Comunist din România în Partidul Comunist Român. Dar, așa cum vom vedea, Gheorghiu-Dej se va dovedi un vrednic discipol al lui Stalin, prin modul în care se va descotorosi treptat de adversarii săi din Biroul Politic și de întreaga agentură sovietică din Partid.

Vîșinski trântește ușa

A.S.: ***Cum a ajuns Petru Groza șeful guvernului în 1945?***

S.B.: Pentru Stalin, alegerea conducătorului Partidului Comunist era „problema-cheie“ a României. Restul se aranjase la 9 octombrie 1944, cu Churchill, la Moscova, și a fost definitivat la Yalta, pe 11 februarie 1945, iar de aplicarea deciziei luate acolo referitor la sferele de influență, ca „în România 90 la sută să revină URSS“, avea grijă Comisia Aliată de Control compusă din reprezentanții URSS, SUA și Marii Britanii și prezidată de generalul sovietic Susaikov. Dar executantul principal a fost trimisul personal al lui Stalin, Andrei Ianuarevici Vîșinski, faimosul președinte al Tribunalului Suprem, care-i judecase și-i condamnase, mai precis îi condamnase și îi judecase pe așa-zișii sabotori din procesele „partidului“ din anii 1930, deoarece sentințele fuseseră stabilite de Stalin, iar procesul furniza doar dovezile cerute de sentința prestabilită. Pentru silința arătată la aceste procese, Stalin îl numise pe Vîșinski Procuror General al URSS și îi încredințase procesele grupurilor de dreapta sau de stânga, ale lui Trotki, Zinoviev și Buharin.

Vîșinski ateriza foarte des la București și, bineînțeles, principalul obiectiv era Palatul Regal. Cabinetul Sănătescu a fost înlocuit cu unul condus de generalul Rădescu, în care Partidul Comunist punea primul picior la Ministerul de Interne, cu Teohari Georgescu, ca subsecretar de stat.

În februarie 1945, „lupta de clasă se ascute la maximum“ în România. La 11 februarie, generalul Rădescu rostește la Sala „Aro“ un discurs incendiar, al cărui ascuțiș era îndreptat împotriva conducătorilor comuniști. El se angajează să nu lase țara să cadă pradă anarhiei și „unei stăpâniri străine de neam“, ceea ce era numai pe jumătate adevărat, făcându-i pe cei cu musca pe căciulă să taxeze discursul generalului ca fiind „rasist“.

Frontul Național Democrat, în care Partidul Comunist reușise să adune Frontul Plugarilor, Gruparea național-țărănistă, condusă de Anton Alexandrescu, Gruparea național-liberală, condusă de fostul premier Gh. Tătărăscu, Partidul Social- Democrat, în frunte cu Ștefan Voitec și Lothar Rădăceanu, și Partidul Social-Țărănesc, condus de Mihai Ralea, organizează o mare demonstrație populară, la 24 februarie, la care participă aproape cinci sute de mii de oameni. Mă aflam în Piața Palatului în acea seară, când, de pe clădirile

Palatului și ale Ministerului de Interne (ulterior CC al PCR), soldații au început să tragă din ordinul lui Rădescu. Trăgeau evident deasupra demonstranților, pentru a-i risipi, și nu a-i ucide, pentru că altfel ar fi fost mii de morți. Acolo, Lucrețiu Pătrășcanu a rămas aproape singur în mijlocul pieței și am consemnat acest act de curaj nemaipomenit în reportajul pe care l-am scris în noaptea aceea fierbinte. Săracul Rădescu, credea și el, ca și Antonescu, că este un actor istoric independent. Dar soarta lui fusese decisă la Yalta, și nu i-a rămas decât să fugă cu un avion militar, nici măcar nu știu unde.

La 26 februarie, sosește la București Vîșinski. Ministrul de externe al României, Constantin Vișoianu, relatează că, prin Ambasada sovietică, emisarul lui Stalin ceruse să fie primit de Rege a doua zi, la trei după-amiază. Scurt, executarea!

A fost prima audiență la rege, după care au mai urmat trei, de fiecare dată în prezența lui Vișoianu. Din memoriile acestuia rezultă că prima cerere a lui Vîșinski a fost demiterea lui Rădescu, iar la a treia audiență, pe 28 februarie, i-a acordat regelui timp de gândire pentru a spune *da* „până la ora șase, adică două ore". În caz negativ, preciza procurorul lui Stalin, guvernul URSS și armata sa „nu mai răspund de independența României". „S-a ridicat, a bătut cu pumnul în masă, a plecat și a trântit ușa când a ieșit, așa de tare, încât a crăpat zidul împrejur."

Deci, la 6 martie 1945, guvernul de largă concentrare democratică, condus de dr. Petru Groza, s-a născut cu forcepsul. Era o formă „simulată" de pluralism politic, *bon pour l'Occident*. Deoarece Groza reprezenta Frontul Plugarilor, vicepreședinte și ministru de externe era Gh. Tătărăscu, șef liberal, fost prim-ministru, al cărui partid deținea două portofolii în plus, social-democratul Lothar Rădăceanu era ministru al Muncii. Mihai Ralea, șef al Partidului Social-Țărănesc, devenea membru al guvernului, chiaburul Zăroni, din Frontul Plugarilor, prelua Ministerul Agriculturii, Anton Alexandrescu, din gruparea disidentă național-țărănistă, devenea ministrul Cooperației, iar comuniștii Gheorghiu-Dej, Pătrășcanu și Teohari Georgescu preluau Comunicațiile, Justiția și Internele.

Imediat după instalarea guvernului Groza, Stalin a făcut gestul care avea să întărească autoritatea noului regim în România: retrocedarea Ardealului de Nord. Deși el fusese recucerit în cea mai mare parte prin vitejia și sacrificiile armatei române, Ardealul de Nord fusese folosit de sovietici ca o carte de joc în impunerea unui guvern dominat de comuniști la București.

În același timp, la Ateneul Român, avea loc una dintre cele mai semnificative adeziuni la noua orientare politică a României: marele și popularul scriitor Mihail Sadoveanu ținea o conferință pe tema: „Lumina vine de la Răsărit." După savantul Constantin Parhon, care avea să devină primul președinte al Prezidiului RPR, Sadoveanu avea să fie numit, mai târziu, președintele Adunării Deputaților, marcând astfel participarea activă a vârfurilor intelectualității la noul regim.

Scurta istorie a „democrației populare“

A.S.: ***Ce se înțelegea atunci prin „democrație populară“?***

S.B.: Puțin timp după instalarea sa, guvernul Petru Groza a trecut la înfăptuirea principalei reforme promise în Platforma-program a FND: reforma agrară, prin care se împărțea pământul țăranilor și se desființau moșiile ce depășeau suprafața de 50 hectare.

Era vorba de vechea idee a lui Lenin, ca în țări înapoiate, cum era Rusia, revoluția să cunoască două etape: *burghezo-democratică*, în care să se efectueze schimbările social-politice ale revoluției burgheze, și în primul rând eliminarea moșierimii, împroprietărirea țăranilor, și numai după aceea să se treacă la revoluția *socialistă*. Dar, în momentul în care au ajuns la putere, Lenin cu partidul său bolșevic au uitat de prima etapă burghezo-democratică și au trecut la comunismul de război, care depășea chiar și revoluția socialistă. Abia după patru ani de dezastru economic și de foamete, Lenin și-a dat seama că sărise nu una, ci două etape, și a încercat să dreagă lucrurile, inițiind politica NEP-ului, un fel de compromis între atotputernicia statului în economie și un sector al producției agricole și al schimburilor de mărfuri dintre sat și oraș, care funcționa pe baza legilor pieței. La scurt timp după moartea lui Lenin, Stalin n-a mai răbdat nici mica producție țărănească, nici legile pieței și a trecut la colectivizarea forțată a agriculturii și la industrializarea tot atât de forțată, etatizând până și serviciile, chiar micile ateliere de reparații și dughene din orașe și piețe, încât nu mai aveai unde-ți repara un pantof sau o haină.

Cam așa s-au petrecut lucrurile și în România, deși contextul internațional era cu totul altul și nu mai exista pretextul încercuirii capitaliste invocat de Stalin. Adevărul este că, sub influența liderului bulgar Gheorghi Dimitrov, Stalin acceptase inițial, imediat după război, conceptul de „democrație populară“ pentru țările est-europene, ca și strategia unor transformări treptate de natură burghezo-democratică, în aceste țări. „Sarcina noastră imediată – preciza Dimitrov, în 1946 – nu este nici socialismul, nici sistemul sovietic, ci consolidarea regimului democratic parlamentar.“ Conjunctura internațională, ca și interesele economice ale Uniunii Sovietice, pe care Stalin le percepea în acel moment ca fiind strâns legate de un ajutor american substanțial (îi deschiseseră ochii caracterul salvator al alimentelor și al celorlalte mărfuri primite din SUA în timpul războiului), dictau

o politică sovietică externă deosebit de grijulie față de Washington și Londra. În definitiv, Stalin își atinsese obiectivul principal: în toate țările est-europene fuseseră instalate regimuri „prietene Uniunii Sovietice", iar prezența Armatei Roșii garanta stabilitatea și orientarea acestora. Așa se face că, la finele lui iunie 1945, la Moscova, cu prilejul formării Guvernului Polonez de Unitate Națională, Stalin, în toastul său, declara că alianța sovieto-poloneză nu este de-ajuns și că „ambele țări trebuie să aibă alianțe cu Vestul, cu Marea Britanie, Franța și Statele Unite. Eu propun un toast în cinstea acestor aliați".

Curând însă, pe eșichierul politicii mondiale s-au produs schimbări semnificative. După moartea președintelui Roosevelt, care credea într-o conlucrare pozitivă cu URSS după război, venise, la Casa Albă, Harry Truman, care a schimbat brusc macazul în relațiile cu Moscova. Prima decizie ostilă URSS a fost anularea abruptă, în mai 1945, a programului Lend-Lease și întreruperea livrărilor de alimente, îmbrăcăminte, arme și muniții către Uniunea Sovietică. Situația pe fronturile de luptă cu țările Axei fasciste nu mai era aceea care determinase Washington și Londra să accepte instalarea unor regimuri prosovietice în țările est-europene ca o „zonă-tampon", indispensabilă securității sovietice. Trecuseră anii în care singura speranță privind înfrângerea planurilor lui Hitler de supremație mondială era Armata Roșie. Prăbușirea Wehrmachtului schimbase situația militară din Europa, iar explozia bombei atomice la Hiroshima, la 6 august 1945, dăduse Americii un atu militar menit a modifica, în percepția lui Truman, raportul de forțe cu URSS în mod radical. Nici Churchill nu mai tremura de teama unei invazii hitleriste în Anglia, așa încât, în ziua de 5 martie 1946, la Fulton, în statul american Missouri, premierul britanic a ținut un discurs incendiar împotriva Uniunii Sovietice și a „statelor-polițiste", socotit ca o declarație inaugurală a „războiului rece". Pentru prima oară el menționa Cortina de Fier între Apusul și Răsăritul Europei. George Kennan, în celebrul său articol, preconiza strategia „stăvilirii" comunismului (*containment policy*), urmată de „Truman doctrine", care nu se mai mulțumea cu stăvilirea, ci preconiza o strategie mai dinamică *roll-back policy*, adică împingerea înapoi a comunismului și, implicit, restaurarea capitalismului. În noua conjunctură internațională, Stalin schimbă și el macazul în Europa de Est. *À la guerre comme à la guerre* – spun francezii. Dacă-i război, război să fie. Și Stalin se pricepea la strângerea șurubului. Dimitrov a căzut în dizgrație, și spre toate capitalele est-europene au zburat instrucțiuni de radicalizare a reformelor economice, de întărire a sistemului politic al partidului unic și de înăsprire a represiunii împotriva „dușmanului de clasă".

Episodul Tămădău

A.S.: ***Cum s-a trecut la desființarea partidelor politice și la teroarea instaurată de Gheorghiu-Dej?***

S.B.: Semnalul luptei pentru desființarea partidelor de opo- ziție a fost „lovitura de la Tămădău“, din 14 iulie 1947. Încă la începutul lunii iulie, conducerea Partidului Național-Țărănesc primise din Occident, de la dr. C. Gafencu, prin fiul fruntașului PNȚ, Emil Hațieganu, un mesaj cu privire la organizarea fugii în străinătate a unui grup de lideri, în vederea formării unui guvern român în emigrație. Zborul urma să fie efectuat cu două avioane IAR-30. Poliția secretă a regimului a aflat de acest proiect de la unul dintre piloții contactați de complotiști în acest scop și, în momentul în care fugarii începeau să se îmbarce în cele două avioane, au apărut agenții de poliție, care au procedat la arestarea următorilor: Ion Mihalache, vicepreședinte al PNȚ, cu soția, Nicolae Penescu, secretar general PNȚ, cu soția, Nicolae Carandino, directorul ziarului *Dreptatea,* cu soția, Ilie Lazăr, fruntaș al PNȚ, și alții.

Evident, s-a făcut mare tămbălău în jurul tentativei de trecere frauduloasă a frontierei, etichetată imediat drept act de „trădare națională“. Au fost organizate zeci de mitinguri populare, la care se cerea desființarea PNȚ, judecarea fugarilor și arestarea celorlalți conducători ai PNȚ, în frunte cu Iuliu Maniu. Bineînțeles, chiar așa s-a procedat, cu toate formele legale.

La 19 iulie, Adunarea Deputaților le-a ridicat imunitatea parlamentară deputaților național-țărăniști, presa PNȚ, în frunte cu oficiosul *Dreptatea,* a fost interzisă, iar Iuliu Maniu a fost arestat și condamnat la închisoare. La 30 iulie, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, PNȚ a fost dizolvat.

Tot în această perioadă s-au înființat Gulagurile din România, de la Pitești, Aiud ș.a. Acțiunea pentru eliminarea oricărei opoziții organizate în țară a culminat cu actul de la 30 decembrie 1947, prin care Regele Mihai era silit să abdice sub presiunea exercitată de Petru Groza și Gheorghiu-Dej.

În schimb, avea loc, în februarie 1948, Congresul de unificare a Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat, prin care se realiza „unitatea politică a clasei muncitoare din

România". De fapt, preludiul acestei unificări politice și organizatorice avusese loc la 1 mai 1944, când se constituise Frontul Unic Muncitoresc din aceleași două partide. Cuvântul de deschidere a fost rostit de liderul socialist Ștefan Voitec, raportul politic a fost prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar raportul la proiectul de statut al Partidului Muncitoresc Român a fost susținut de alt lider socialist, Lothar Rădăceanu.

În acest fel se încheia procesul de organizare a sistemului politic de tip stalinist din România.

A.S.: *Să ne oprim puțin asupra luptei pentru putere în PCR.*

S.B.: Principalul conflict politico-ideologic dintre Gheorghiu-Dej și „grupul exterior moscovit", condus de Ana Pauker, s-a ivit în jurul strategiei colectivizării agriculturii. Până atunci se mai ciocniseră într-o serie de chestiuni ca Sovromurile, numărul considerabil de consilieri sovietici aduși de Ana în toate ministerele și instituțiile, selecționarea cadrelor și, în special, preferința pentru oameni de dincolo de Prut în posturi importante (Chișinevschi, Pantiușa, Mișa Postanski, Nicolski și alții). Dar, în problema colectivizării, ciocnirile au fost aprinse și violente, și s-au concentrat în jurul documentului de partid adoptat de Plenara CC din 3-5 martie 1949. Am lucrat la acest document și îmi amintesc că Dej era în favoarea „întovărășirilor", ca o formă de cooperativizare în care se păstra proprietatea țăranilor recent împroprietăriți și se preconiza doar întovărășirea lor pentru a putea fi folosite mașinile agricole și tractoarele pe suprafețe întinse. Ana și Luca insistau însă asupra trecerii directe și urgente la un tip de colhoz, gospodăria colectivă, citându-l mereu pe Lenin cu celebrul lui avertisment împotriva micii gospodării țărănești, care generează capitalism zi de zi și ceas de ceas. A învins „grupul exterior", chiar dacă documentul Plenarei era străbătut încă de spiritul mai rezonabil al lui Dej, care și el socotea „întovărășirea" doar ca o formă de tranziție spre colectivizare.

Abia la Plenara CC din 29 februarie-1 martie 1952 Gheorghiu-Dej a socotit că era destul de bine instalat la putere pentru a se răfui cu „grupul exterior moscovit", denunțându-i „activitatea fracționistă, antipartinică și antistatală"; mult mai târziu, în 1961, el a dezvăluit în public faptul că, din cauza celor trei, Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, „în numele luptei împotriva chiaburilor, peste 80 000 de țărani, în majoritate țărani muncitori, au fost trimiși în judecată".[1]

Dintre „fracționiști", numai Vasile Luca a fost judecat și condamnat la ani grei de închisoare, unde a și murit. Ana Pauker a fost tratată cu îngăduință și a murit de bătrânețe în patul ei din casa situată în cartierul Cotroceni, iar Teohari Georgescu a funcționat mulți ani ca director al Întreprinderii Poligrafice „13 Decembrie", unde mi-a tipărit o carte – *Originile politicii americane* – în condiții grafice excepționale. În sfârșit, era în meseria lui.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Dare de seamă la Plenara CC al PMR din 30 noiembrie-5 decembrie 1961*, Editura politică, București, 1961.

„Sentimentalnîi celovek"

În 1951, a avut loc o importantă întâlnire Stalin-Gheorghiu-Dej la Moscova. La ordinul lui Stalin se dezlănțuise în democrațiile populare o adevărată vânătoare de vrăjitoare. De data asta nu mai era vorba de „dușmani de clasă", care se impunea să fie eliminați, iar în concepția stalinistă aceasta însemna eliminarea *fizică*, ci de vechi comuniști, eroi ai rezistenței împotriva fascismului, dintre care unii luptaseră în Războiul Civil din Spania sau în maquisul francez. Adică se repeta scenariul faimoaselor procese din anii 1930, de la Moscova, împotriva vechilor bolșevici Troțki sau Buharin, acuzați de „deviere de dreapta" sau „deviere de stânga", ceea ce nu părea suficient de convingător, din care cauză ele se împleteau invariabil cu acuzația de trădare sau spionaj în favoarea puterilor imperialiste. Stalin ținea morțiș să exporte nu numai modelul sovietic propriu-zis, ci și toate anexele, iar la loc de cinste, între acestea, se situa neîndoielnic ceea ce s-a numit „procesul-spectacol", în care vedetele erau chemate să joace un rol bine definit în scenariul respectiv. Regia trebuia să conducă procesul de așa manieră, încât, indiferent de acuzația care se aducea, ultimul act era *mărturia*, eroul fiind nevoit să-și mărturisească crima. De regulă, asta nu reducea cu nimic nici vina, nici sentința, care nu putea să fie decât capitală. Singura deosebire privea tematica ideologică a acuzației care trebuia adaptată la noile condiții istorice. Nu mai putea fi vorba de deviere de dreapta sau de stânga, care erau *dépassées*. Pentru democrațiile populare era conceput un fel de cocteil între *titoism*, *sionism* și *cosmopolitism*, toate trei fiind în egală măsură de nocive și primejdioase pentru soarta socialismului mondial. Rămânea însă de actualitate împletirea organică a spionajului cu trădarea în slujba imperialismului, fără de care devierea ideologică n-avea nici un sens și nici nu putea fi subvenționată.

Bulgaria inaugurase seria cu arestarea lui Traicio Kostov, fost secretar general al PC în clandestinitate. A urmat László Rajk, fruntaș al luptei ilegale în Ungaria, apoi ministru de interne în guvernul comunist; în Albania, Koși Xoxe, fusese ministru de interne și vicepreședinte de consiliu, dar cel mai spectaculos a rămas cazul lui Rudolf Slánský, secretar general al PC Cehoslovac, despre care există dovezi că arestarea lui a fost ordonată de Stalin personal. După cum se vede, Stalin avea o slăbiciune specială pentru

conducătorii de partid din ilegalitate, dar în România nu mai avea ce face, deoarece i-o luase Pantiușa înainte, ucigându-l pe Ștefan Foriș, încă în 1946. Oricum, istoricii sovietici subliniază că Stalin se ocupa personal de procesele amintite, considerându-le ca o confirmare a aberantei sale teze teoretice că în socialism lupta de clasă, departe de a se potoli, se ascute.

În acest context general, vizita lui Gheorghiu-Dej era, de fapt, o chemare la raport. Stalin și-a exprimat uimirea că în toate democrațiile populare au fost descoperiți și arestați agenți ai titoismului și sionismului internațional, numai în România nu s-a întreprins nimic în această direcție. „Doar aveți și voi în posturi importante – a continuat Stalin – oameni care au luptat în Spania și Franța, unde serviciile de spionaj englez și american erau extrem de active." Gheorghiu-Dej a replicat că avem tovarăși care au luptat în Spania și Franța, dar ei sunt devotați partidului și prieteni ai Uniunii Sovietice.

Stalin s-a declarat foarte nemulțumit și a pus problema dacă nu cumva lui Gheorghiu i-a slăbit vigilența revoluționară și se lasă dus de sentimente. Atunci, Miron Constantinescu a sărit și a pronunțat cuvintele fatidice: *On sentimentalnîi celovek* (E un om sentimental). Apoi a adăugat: „Trebuie să fie și la noi o mână de fier."

Stalin s-a uitat atent la Miron, l-a măsurat din cap până în picioare și i s-a adresat lui Gheorghiu: „Da, dragă Gheorghi Afanasievici, trebuie o mână de fier."

Când mi-a relatat Dej scena, am înțeles că Miron este un om terminat, deoarece mi-a repetat fraza pe care o pronunțase și când aflase că Lucrețiu Pătrășcanu, la un chef cu mai mulți tovarăși, declarase: „Ce, Ghiță trebuia să fie conducătorul partidului? Eu trebuia să fiu!" Fraza lui Gheorghiu era: „Încă din închisoare mi-am dat seama că nu e bine să se joace nimeni cu conducerea de partid." Suna ca o sentință și eram foarte neliniștit, atât în privința lui Lucrețiu, cât și a lui Miron, căci țineam la amândoi. Dar ce i-o fi venit lui Miron, că intervenția lui apărea într-adevăr ca o autopropunere. Îl știam ambițios, dar nici chiar așa!

De fapt, Gheorghiu a luat în serios avertismentul lui Stalin. A urmat o campanie de demascare a cosmopolitismului și de verificare a trecutului membrilor de partid, care a avut ca rezultat excluderea a circa 400 000 de membri din rândurile partidului. Și, bineînțeles, el a avut grijă ca toate acestea să-i fie aduse la cunoștință lui Stalin.

Publicistica stalinistă a lui Brucan

A.S.: ***Vi s-a reproșat deseori că în anii în care erați la* Scânteia *ați scris articole pline de venin la adresa „partidelor istorice“ și chiar ați semnat un articol prin care cereați moartea lui Iuliu Maniu. Ce aveți de spus în această privință?***

S.B.: Tot așa cum am recunoscut cu franchețe că am fost stalinist, recunosc și faptul că am scris articole în stil stalinist. Dar articolul de care pomeniți constituie un episod tipic perioadei în care se discuta „procesul comunismului“, asupra căruia merită să ne oprim.

O redactoare a ziarului *România liberă* a publicat în numărul din 3 aprilie 1992 o notă în care cerea includerea mea în acest proces pentru activitatea de la *Scânteia*. Drept probă decisivă era invocat un articol,

Da! Nici o cruțare! Banditii Manisto-Salasiști!

pe care l-aș fi publicat în *Scânteia* numărul 823 din 17 mai 1947. Titlul mi s-a părut cam ciudat, ceea ce m-a făcut să cercetez colecția ziarului. Am constatat astfel că titlul adevărat este:

Da! Nici o cruțare!,

restul fiind adăugat cu scopul vădit de a-i conferi o direcție incriminantă. Procedeul era necinstit și, în baza dreptului la replică, m-am adresat redactorului-șef al ziarului, cerându-i să publice punerea la punct. Acesta a refuzat să publice scrisoarea mea, recurgând la un vicleșug nedemn: a extras din scrisoare o singură frază și a îngropat-o într-o rubrică de știri colective, fără titluri. Din fericire, scrisoarea a fost publicată în *Libertatea* din 18/19 aprilie 1992. În această scrisoare, arătam: „Am recitit articolul încriminat și pot spune că l-aș semna și astăzi, probabil cizelând puțin stilul. Era vorba de atitudinea față de rămășițele fascismului, Garda de Fier și legionarii, iar ziarelor național-țărăniste și liberale li se reproșa că invocă omenia și toleranța pentru a-i salva pe fasciști de la pedeapsa ce li se cuvenea.“ Încheiam scrisoarea cu următoarea frază: „Cinstit vorbind, împotriva mea puteau fi invocate articole cu adevărat reprobabile, de care astăzi îmi este rușine, așa cum am declarat încă din 1988, într-un interviu cu Nestor Rateș la «Europa liberă».“

Îmi aduc aminte, de pildă, că am scris un articol mârșav despre Iosip Broz Tito în perioada în care acesta era ținta atacurilor staliniste din presa sovietică. Și au mai fost și altele de acest gen în publicistica mea stalinistă.

V. REVIRIMENTUL NAȚIONAL

Totul a început la Budapesta

A.S.: ***Gheorghiu-Dej era un stalinist convins. Cum a ajuns el campionul desovietizării?***

S.B.: Totul a început în 1956, când Gheorghiu-Dej a fost solicitat de Hrușciov să meargă la Budapesta, pentru a reorganiza partidul comunist sfărâmat în țăndări după revoluție, cu ajutorul a 2 000 de activiști ai PMR de origine ungară din Transilvania, și pentru a-l instala pe Kádár, ca secretar general al Partidului Comunist Ungar. Era o misiune de mare răspundere, care arăta nu numai încrederea politică a conducerii sovietice în Dej, dar și aprecierea înaltă a priceperii politice a acestuia.

Eram la Washington (voi explica ulterior) și am fost chemat urgent în țară. L-am întâlnit imediat pe Gheorghiu-Dej, care mi s-a părut pentru prima dată răvășit și îngrijorat. M-a luat direct: „Dragă Tache, dacă nu facem o cotitură de 180 de grade în relațiile noastre cu sovieticii, suntem pierduți!"

Am rămas buimac. Veneam dintr-un mediu social și diplomatic, în care evenimentele din Ungaria produseseră o adevărată isterie colectivă. Două echipe ale televiziunii americane se aflaseră la Budapesta în momentul declarațiilor de independență ale premierului Imre Nagy, și deci văzusem pe micul ecran toate grozăviile: în prima fază, agenți ai securității maghiare spânzurați pe străzi sau atârnați cu capul în jos, și statuile lui Stalin zdrobite cu ciocanul, iar în cea de-a doua fază, represiunea brutală și nemiloasă comisă de trupele sovietice. Era un pandemonium, că ne era frică să mai ieșim pe străzile Washingtonului. Ministrul Ungariei fugise, lăsând ca însărcinat de afaceri un tânar diplomat complet dezorientat și lefter, deoarece ministrul luase toți dolarii din Legație cu el. Timp de trei luni de zile l-am finanțat noi ca să nu moară de foame.

Gheorghiu mi-a relatat mai întâi convorbirea telefonică avută cu Hrușciov. Când i-a spus lui Nikita că a recrutat printre membrii de partid din Transilvania 2 000 de unguri pe

care să-i ia cu el la Budapesta și să pună pe picioare partidul de-acolo, Hrușciov a exclamat cu admirație: *Gheorghi Afanasievici, vî nastaiașci bolșevik!* (Ești un adevărat bolșevic!)

Apoi mi-a povestit cele văzute la Budapesta. Luase cu el doi tovarăși care știau bine ungurește: Valter Roman și poetul Mihai Beniuc. În ziua critică, după ce în seara și noaptea precedentă, prin ziare, afișe și mai ales prin posturile de radio, Comandamentul Sovietic făcuse apel la cetățenii Budapestei să se prezinte la lucru, să se deschidă magazinele și să se reia viața normală în oraș, Dej, împreună cu Valter și Mihai, pe la ora 8 dimineața, a pornit cu o mașină pe arterele principale, să vadă cu ochii lui efectul apelului. Bulevardele erau goale, nici țipenie de om. I-a cerut apoi șoferului să dea o raită pe la uzinele Csepel, în cartierul fabricilor. Nici o mișcare. Totul rămânea încremenit.

Abia atunci am înțeles gravul avertisment din fraza cu care mă primise. După aceea, mi-a cerut să elaborez textul unui document secret, exclusiv pentru membrii Biroului Politic, în care să se analizeze momentul internațional, pentru a se desprinde cum și prin ce mijloace s-ar putea afirma treptat o poziție mai independentă a României pe arena internațională, urmând să arate în special poporului român că noi acordăm prioritate intereselor noastre naționale, și nu, ca până acum, celor sovietice. Și a subliniat: ascuțișul să fie îndreptat mai mult spre interior, decât spre exterior, ca să nu-i ofuscăm pe tovarășii sovietici. (M-a surprins oarecum luciditatea și chiar curajul intelectual al acestei directive, pentru că, implicit, el recunoștea că până acum acordase prioritate intereselor sovietice.) Apoi a adăugat: „Am spus să se pregătească în paralel și un material în care să se prevadă măsurile pe linia politicii economice și culturale prin care să ne desprindem «din îmbrățișarea ursului sovietic». Dar, bagă de seamă – a încheiat el –, totul trebuie să se petreacă încet, treptat, cu mult tact, fără nici o pripeală." Și a repetat două dintre expresiile lui favorite: nici să nu sărim peste cal, nici să nu învârtim sabia lui Damocles (sic!) în vânt.

„Am înțeles, tovarășe Gheorghiu – am spus eu –, și mă bucur de această însărcinare mai mult decât de oricare alta. Și eu am simțit la Washington și la ONU că se impune o acțiune, aș spune de desatelitizare." „Da – a zis el –, ăsta-i cuvântul potrivit. La treabă!"

La ședința Biroului Politic în care s-a discutat textul acestui memorandum, cine credeți că a fost criticul cel mai vehement, chiar furios? Nicolae Ceaușescu. El a declarat de la început că e greșit teoretic și nerealist practic. Și trebuie să spun că a argumentat foarte convingător și una și alta, încât Drăghici și Borilă i s-au alăturat imediat. Mi-am dat seama de pericol și atunci am cerut să iau cuvântul. Trebuia să demolez mai întâi construcția teoretică a lui Ceaușescu. Am arătat că în literatura marxistă nu se ține seama de politica de mare putere a țărilor socialiste, în speță de faptul ca URSS este o mare putere, cu interese militare și strategice pe întreg globul, și că aceste interese nu coincid totdeauna cu cele ale altor țări socialiste. Am dat ca exemple China și conflictele ei cu URSS, Iugoslavia lui Tito și chiar cazul României, cu răpirea Basarabiei și Sovromurile, prin intermediul cărora ne-au exploatat „tovărășește", fapt care, la ora aceea, era destul de bine documentat. Mai mult, chiar o declarație sovietică, după moartea lui Stalin, recunoștea că acesta încălcase principiile egalității și independenței în relațiile cu țările socialiste. Lovitura de

grație a fost însă atunci când am reamintit modul în care conducerea sovietică a silit partidul nostru să declare România ca „stat multinațional", o poziție evident greșită, ce a permis guvernanților țării să ne declare o „agentură a URSS", precum și faptul că, în perioada când legionarismul câștiga teren în România, instruit și finanțat de Hitler, partidul nostru era obligat să-și îndrepte focul împotriva puterilor occidentale, Franța și Anglia, pentru că așa dictau interesele politicii externe ale Moscovei. Aici, Ceaușescu n-a mai avut ce spune și a înghițit hapul. El fusese bătut și batjocorit de legionari în închisoare, și nu le-a iertat niciodată această umilire.

Când ursul lasă să-i scape prada

A.S.: ***Merită să repovestiți scena în care Gheorghiu-Dej l-a convins pe Hrușciov să retragă trupele sovietice din România.***

S.B.: Desatelitizarea era de neconceput atât timp cât aveam în țară trupe sovietice. S-a afirmat în câteva lucrări din Occident că problema ar fi fost discutată cu Hrușciov de către Ion Gheorghe Maurer, dar Hrușciov, în memoriile lui, pomenește numai de Bodnăraș, care, bucurându-se de o bine cunoscută încredere din partea Moscovei, primise de la Biroul Politic însărcinarea de a tatona lucrurile, însă nu reușise. În realitate, decizia premierului sovietic de a-și retrage trupele din România a fost rezultatul unei convorbiri Hrușciov-Dej, care merită să fie relatată, deoarece nu are nimic oficial sau formal în ea, ci seamănă mai curând cu un taifas între doi țărani bătrâni și înțelepți. Mi-a relatat-o Gheorghiu-Dej într-o seară, după cină, cu acel talent actoricesc care conferea autenticitate spuselor sale.

Totul se petrecuse la o vânătoare de urși organizată de Dej special pentru Hrușciov, în nordul Transilvaniei. Dej aranjase cu Directorul Vânătorii „să-l ajute" pe Hrușciov să împuște doi urși mari, așa încât rusul se simțea în culmea fericirii. Erau, bineînțeles, încălziți amândoi de votcă rusească și de „Galbenă" de Odobești.

– Draga Nikita Sergheevici, deschise Dej discuția, mi-ai încredințat mai multe sarcini de mare răspundere și m-am achitat de ele cât am putut mai bine.

– Da, chiar foarte bine, îl întrerupse Hrușciov.

– Ei, dacă așa stau lucrurile, mă întreb de ce nu ai tu încredere în partidul nostru?

– Cum așa? Ba am toată încrederea, că mă știi bine, altfel nu mă bizuiam pe tine.

– Păi atunci, de ce ai tu nevoie să ții aici, în România, zeci de mii de soldați sovietici? Știi, dragă Nikita, cum sunt soldații. Se mai duc duminica prin oraș, trag o dușcă și beau mai mult decât trebuie, se îmbată și fac scandal, iar uneori pun mâna pe câte o femeie sau chiar o fetișcană și o regulează. Iar românii se înfurie și înjură, pe cine? Nu pe Vania sau pe Rodion, ci Armata Roșie, Uniunea Sovietică. Unde mai pui că o ducem greu cu pâinea și carnea, iar dușmanii noștri răspândesc versiunea că soldații sovietici sunt de vină, că ei mănâncă totul. Și, în loc să se dezvolte la noi dragostea pentru Uniunea Sovietică elibe-

ratoare, se creează o atmosferă ostilă vouă, se răspândește antisovietism. Ceea ce nouă ne face greutăți în muncă, iar vouă vă face rău. Ce-ți trebuie toată chestia asta, la ce bun să fie aici, la noi, atâția soldați sovietici?

– M-ai pus pe gânduri, dragă Gheorghi Afanasievici, să știi că mi-ai dat o idee. Tot mă gândeam eu cum să mai repar lucrurile după nenorocirea asta din Ungaria, care nu mi-a picat deloc bine acum, când tocmai voiam să îmbunătățim relațiile cu Vestul. Da, tocmai acum, când aveam nevoie de altă imagine acolo. Să știi că am să discut chestia cu tovarășii, mi-ai dat o idee. Da, mi-ai dat o idee!

Nu trecu mult, și Hrușciov îl chemă la telefon pe Gheorghiu, anunțându-l că a dat ordin de retragere a trupelor sovietice din România.

După ce îmi relată convorbirea, Dej adăugă: „Știi ce-a mai spus? Că decizia asta trebuie să aibă o compensație, și să mă gândesc bine ce pot oferi eu în schimb. Al dracu' negustor, rusul ăsta!"

Oricum, era prima dată în istoria democrațiilor populare când ursul sovietic lăsa să-i scape o pradă din labe.

Desatelitizarea stalinistă

Desatelitizarea a început treptat. Poporul român primea semnale, unul după altul, de „românizare". Ministerul Învățământului trimisese o circulară „internă", prin care se desființa obligativitatea învățării limbii ruse în școli și licee, introducându-se, în schimb, franceza, engleza, germana și italiana, la alegere. Liceul de fete „Zoia Kosmodemianskaia" devine Liceul Central; se desființează editura „Cartea rusă" și Institutul de lingvistică „Maxim Gorki". Prinzând curaj o dată cu creșterea popularității, Dej hotărâse schimbarea numelui „Orașul Stalin" în vechiul Brașov. Academicianul Roller, care inițiase o adevărată campanie de rusificare a limbii române și a istoriei românilor, este trecut pe linie moartă. Academia Română restabilește latinitatea limbii române; în locul literelor cu sunet slav se reintroduc cele cu sunet latin.

Numele străzilor cu rezonanță rusă sau sovietică este schimbat (Bulevardul Jdanov devine Bulevardul Primăverii) și începe o vastă operațiune a ceea ce s-a numit „revalorificarea moștenirii culturale". Sunt readuși în panteonul național marele poet Mihai Eminescu, needitat până atunci din cauza puternicelor accente antirusești din opera sa, istoricul Nicolae Iorga, criticul Titu Maiorescu, iar Tudor Arghezi, criticat în mod vicios de Sorin Toma, în *Scânteia*, la începutul anilor '50, este invitat la Comitetul Central și binecuvântat cu toate onorurile și privilegiile regimului.

O lovitură de maestru a constituit-o publicarea, sub îngrijirea academicianului Andrei Oțetea, a „subversivei" lucrări a lui Karl Marx *Note despre români*, în care clasicul socialismului științific denunța imixtiunea Rusiei țariste în problema independenței României și, în special, anexarea Basarabiei.

Manipularea simbolurilor naționale devine o parte a strategiei Partidului Comunist, care va fi ridicată la nivelul unei politici de stat de către Nicolae Ceaușescu.

Această cotitură în politica României era reflexul pe plan interior (și devenea posibil) în contextul marii cotituri care avea loc în politica mondială, la răscrucea dintre anii '50 și anii '60.

Asaltul integrării sovietice

A.S.: ***Încercările lui Hrușciov de a integra țările socialiste au stârnit o reacție fermă în România. Cum se explică acest lucru?***

S.B.: Un moment crucial în afirmarea poziției independente a României l-a constituit respingerea planurilor lui Hrușciov de integrare economică a țărilor membre ale CAER. Încă din 1961, Hrușciov lansase ideea unei „specializări" în cadrul organizației, potrivit căreia URSS, RDG și Cehoslovacia urmau să continue industrializarea, în timp ce țări ca România și Bulgaria aveau să pună accentul pe dezvoltarea agriculturii. Un organism supranațional – CAER – trebuia să asigure această diviziune a muncii. Ideea era susținută în mod firesc de RDG și Cehoslovacia, în vreme ce Polonia și Ungaria aveau ezitări și rezerve, iar Bulgaria, ca de obicei, se aliniase docilă Moscovei. La conferința la nivel înalt a CAER-ului de la Moscova, din 1963, Gheorghiu-Dej a respins în mod hotărât acest plan, argumentând atât împotriva transformării României într-un hinterland agricol, cât și împotriva încălcării principiului independenței și suveranității naționale. Polonezii și ungurii l-au susținut, și conferința s-a încheiat printr-un triumf al României.

În 1964, Hrușciov a făcut o nouă tentativă de subordonare a țărilor est-europene. El le-a trimis tuturor membrilor Tratatului de la Varșovia o propunere de integrare a grosului forțelor militare ale acestor țări sub comandă unică, bineînțeles sovietică, preconizând standardizarea armamentului și chiar a uniformelor și gradelor ofițerești pentru a mări „forța combativă" a Tratatului. Era la începutul anului și, conform unui obicei stabilit, membrii Biroului Politic se aflau, timp de două săptămâni după Anul Nou, în stațiunile din munții Carpați. Am primit dispoziții prin telefon să vin urgent la Timiș, unde se afla Gheorghiu-Dej, în enclava cu gard înalt, vopsit în roșu-închis de pe dreapta șoselei, în care mai existau două vile, locuite de Ion Gheorghe Maurer și Chivu Stoica. Eram, pe vremea aceea, prim-vicepreședinte al Radio-Televiziunii; am plecat imediat cu mașina la Predeal, unde am fost instalat într-o garsonieră chiar vizavi de vila lui Nicolae Ceaușescu.

M-am prezentat în aceeași seară la Dej, care mi-a arătat Memorandumul lui Hrușciov și mi-a spus că trebuie redactat un răspuns scurt, dar „țeapăn", de respingere a propunerii. A adăugat că a numit o comisie formată din Maurer, Bodnăraș și Ceaușescu, care să vadă

proiectul de răspuns și, în momentul în care vor socoti că este adecvat, să se convoace ședința Biroului Politic pentru a-l discuta și aproba. Zis și făcut.

Îmi amintesc și acum acea ședință. Toți se aflau în jurul unei mese solide de brad, lungă de vreo cinci metri, și în capătul ei stătea „șeful". Erau anii în care economia românească prinsese aripi după o perioadă de grele suferințe și privațiuni pentru populație. Se desființase cota obligatorie care îi silea pe țărani să-și vândă grosul producției pe nimic, hrană era din abundență, după ce scăpaserăm de cartele și se produsese chiar o relaxare a regimului de muncă intensivă în aparatul de partid și de stat. Secretariatul CC trimisese o circulară în care se recomanda tuturor cadrelor să-și organizeze munca în limita a opt ore, iar la o conferință cu activul de partid, Gheorghiu-Dej a spus că a sosit timpul să ne ocupăm și de familie, să mai citim o carte, să ne uităm la programele de televiziune și a început să-și bată joc, în stilul său caracteristic, de cei care căutau să înlocuiască eficacitatea prin ore suplimentare de muncă prelungite până noaptea târziu. „Cine nu reușește să rezolve problemele în opt ore nu le va da de capăt nici în douăzeci", a declarat el. În același contex politic de „destindere internă", între 1962 și 1965, au fost eliberați din lagăre și închisori (potrivit cifrei oficiale) 12 750 de deținuți și au fost „reabilitate" personalități din știință și cultură, care, până atunci, fuseseră sau ignorate, sau puse la index. Gheorghiu-Dej era deci în culmea popularității lui.

A deschis ședința rezumând foarte pe scurt ordinea de zi și esențialul din scrisoarea lui Hrușciov, după care a spus: „Tache, citește textul!"

Am început să citesc cât mai rar și chiar să repet frazele principale, ca să poată fi reținute de membrii BP. Aruncam din când în când o privire spre Dej. Îi cunoșteam bine reacțiile după fizionomia sa foarte mobilă și expresivă. Făcea mutre din ce în ce mai mult, ceea ce însemna că nu-i place. Nu eram singurul observator din sală; toți se uitau la el, fiindcă și ei se învățaseră să-i afle gândurile după mișcările feței și expresia ochilor. Când am terminat, n-a făcut decât să repete o frază favorită: „Oare este necesar să învârtim în aer sabia lui Damocles?" și a mimat în aer mișcarea cowboyului care învârtește lasoul ca să prindă o vită.

Imediat, câțiva se înscriseră la cuvânt. Știau că trebuie să critice textul, să-i găsească cusururi, deoarece citiseră „linia partidului" în fizionomia șefului. Autoritatea lui în anii aceia era necontestată.

Primul a fost Borilă, care, în orice caz, era nemulțumit de turnura „antisovietică" din ultimii ani, urmat de Drăghici – și el cam fâstâcit de situație. Orientându-se pe loc, Maurer, deși aprobase textul, făcu observația că e „prea tare" și ar putea să-l întărâte în mod inutil pe Hrușciov. Bodnăraș spuse și el că, în definitiv, e doar un *brouillon* și se mai poate îmbunătăți. Doar Ceaușescu zise pe un ton cam arțăgos: „Tovarăși, eu am aprobat acest text și-mi mențin aprecierea că este bun, așa cum este!" Dar toți ceilalți găseau fel de fel de obiecții, ba de fond, ba de formă.

Atunci, „bătrânul", cum îi spuneam între noi, se uită la mine. Îi zisesem odată că metoda de a trimite proiectul unui document de partid la toți membrii Biroului Politic pentru a face observații, care apoi să fie introduse în text, este contraindicată, deoarece

unele se bat cap în cap, iar un document trebuie să aibă coerență, să fie un tot unitar și compact. Gheorghiu băga asemenea idei la cutie și de-atunci, ori de câte ori se năsteau controverse, înainte de a trage el concluziile, îmi cerea și mie părerea.

Veneam de la ONU, unde făcusem un antrenament sistematic în asemenea dezbateri. Ascultându-i pe membrii BP, îmi făcusem un punctaj, fiindcă știam că-mi vine rândul. Trei puncte: 1) *Acum ori niciodată*, dacă nu respingem propunerea, ea va fi pusă în practică și, o dată integrată armata noastră, nu va mai fi nimic de făcut; 2) *Respingerea trebuie să fie fermă, categorică*, altfel Hrușciov va simți slăbiciunea noastră și nu ne va lua în serios; 3) Conjunctura internațională și poziția URSS, după ce a fost nevoită să bată în retragere în Cuba, sunt de asemenea natură încât *Hrușciov nu ne poate face nimic*, va fi nevoit să înghită această pilulă amară. Când am terminat, m-am uitat la ceas. Vorbisem cincisprezece minute, mai mult decât toți membrii BP, și m-am speriat retroactiv. A urmat un moment de tăcere, după care Gheorghiu-Dej a spus: „Da, e ceva în ceea ce s-a spus. Ca să încheiem, tovarăși, eu zic ca Maurer și Ceaușescu să mai revadă o dată textul, dacă se mai poate îmbunătăți pe ici-pe colo, dar în general să rămână așa cum este și ca idei, și ca ton. Ridicăm ședința."

Am răsuflat ușurat. Toată lumea s-a răspândit, iar eu m-am întors la Predeal. Era o zi frumoasă de iarnă. Totul era alb, o zăpadă înaltă de peste un metru, însă șoseaua fusese bine curățată. Ajuns la vilă, am aprins focul în sobă și m-am trântit pe o canapea, gândindu-mă la cele întâmplate. Cineva bătu la ușa din față. Era bodyguardul lui Ceaușescu: „Tovarășul vă invită diseară la cină. Pe la 7 seara." Am rămas stupefiat, deoarece știam că nu prea mă are la stomac. De vreo două ori pe sălile CC se prefăcuse că nu mă vede. Ce i-o fi venit acum?

M-am dus la ora convenită. Mă aștepta, și nici n-am apucat să-mi scot paltonul, că se și repezi la mine și spuse: „Știi de ce te-am invitat? Mi-a plăcut că te-ai ținut pe poziție. I-ai văzut pe Jenică (Maurer) și pe Emil (Bodnăraș), parcă nici n-ar fi avut nimic de-a face cu textul. Au și uitat că l-au aprobat. A fost de ajuns ca Ghiță (Dej) să strâmbe din nas, ei grăbindu-se să-i cânte în strună."

Se mai bâlbâia puțin, abia mai târziu i-a trecut de tot. (Se pare că și-a făcut operație.) Am tăcut. Ce era să zic? Apoi comandă: „Alexandre, ia adu o țuică d-aia bătrână, să sărbătorim victoria asupra lașității politice!"

Am înțeles atunci că pentru el fusese o victorie politică. Ieșise întărit din ședința de dimineață, deoarece fusese singurul din BP care rămăsese pe poziție, și până la urmă i se dăduse dreptate. Învinsese. Iar eu – eu l-am ajutat să obțină victoria. Deci trebuia să fiu recompensat – îi făcusem un serviciu.

Cam așa-i mergea mintea și înainta cu pași siguri spre vârf. Se știa că Dej are cancer și zilele îi sunt numărate. Iar el, Ceaușescu, era deja numărul doi pe linie de partid ca Director Organizatoric, omul care avea în mână județele de partid și întreaga structură organizatorică a Partidului.

Nikita Hrușciov: deștept, dar bădăran

A.S.: ***Cum îl vedea Gheorghiu-Dej pe Hrușciov, ca om?***

S.B.: Nikita Hrușciov era un om foarte deștept, dar și un bădăran fără pereche. Ajunsese la cuțite cu Gheorghiu-Dej și am putut constata acest lucru în 1960, când au venit împreună la sesiunea ONU de la New York, călătorind cu vaporul *Baltica*. Eram ambasador la ONU și am asistat la câteva ciocniri destul de tari între cei doi.

Dej mi-a povestit că pe vapor conducătorii comuniști au ținut o ședință în care au stabilit că, dată fiind tensiunea primejdioasă în relațiile Est-Vest, la ONU să se facă eforturi pentru a se obține o relaxare a „războiului rece" și a se demonstra poporului american dorința de pace și înțelegere a țărilor comuniste. Dar, o dată ajuns la New York, Hrușciov și-a pierdut controlul, făcând declarații provocatoare presei, s-a ambalat împreună cu Fidel Castro și au ținut amândoi niște cuvântări în Harlem, care sunau ca adevărate incitații la confruntare. La ONU și-a scos pantoful și a bătut cu el în banca din față, ca semn de desconsiderare a Organizației, iar când l-am întrebat de ce a făcut-o, mi-a răspuns: „Îmi pare rău că pantoful nu avea placheuri."

Gheorghiu s-a hotărât să-i invite pe toți liderii din Est la un dejun și să pună în discuție chestiunea. După o masă copioasă, la cafea, s-a ridicat și a reamintit mai întâi de ședința de pe *Baltica*, a subliniat că acolo s-a luat o hotărâre înțeleaptă de calmare a tensiunii, iar aici, la New York, s-a creat o situație de-a dreptul explozivă. „Eu cred – a încheiat el – că trebuie să revenim la decizia de pe *Baltica* și s-o respectăm cu toții, deoarece avem o mare răspundere, căci noi suntem aceia care garantează pacea. Ce o să creadă poporul american dacă vede că noi suntem gata de ceartă?"

Hrușciov a simțit bobârnacul și, la început, s-a înfuriat, aruncând vina pe gazdele americane și reproșându-le lipsa de ospitalitate. După aceea însă și-a dat seama că poziția lui e șubredă și a declarat că e de acord cu tovarășul Gheorghi Afanasievici, că trebuie procedat cu calm și tact, dacă nu pentru guvernanții Americii, măcar pentru poporul american.

Dar bădărănia lui s-a manifestat din plin cu ocazia vizitei în România din iunie 1962. Am fost cu el în tren, apoi la întreprinderile vizitate, și-mi aduc aminte și acum de scena

penibilă de la uzinele „Electroputere" din Craiova. Muncitorii de-acolo lucraseră zi și noapte ca să construiască o machetă elegantă a locomotivei Diesel-electrice de 2 100 CP și, în momentul în care o delegație a lor i-a oferit-o în dar lui Hrușciov, acesta pur și simplu le-a întors spatele și a pornit-o prin uzină. Muncitorii au rămas perplecși, fiindcă nu știau ce să creadă. Unul, mai emotiv, spunea că-i vine să plângă, dar maistrul, o matahală de vreun metru nouăzeci, a rostit printre dinți o sfântă de înjurătură românească. Sincer să fiu, mi s-a părut comentariul cel mai potrivit.

Era impulsiv și incapabil de a-și stăpâni nervii, iar în privința industrializării României, reacția lui ostilă dobândea un caracter de-a dreptul agresiv. În timpul crizei din Cuba, mă gândeam cu groază că omul acesta avea în față un buton care putea declanșa un holocaust nuclear.

După ce a căzut de la putere, i-am citit memoriile; Hrușciov, fără putere, era alt om.

Big Brother la ananghie

A.S.: ***Ați avut o contribuție la elaborarea Declarației din aprilie 1964.***

S.B.: Cel mai important document al independenței României comuniste a fost și rămâne Declarația din aprilie 1964. Am lucrat la ea aproape două luni de zile, iar Gheorghiu-Dej a citit-o și a recitit-o de cel puțin zece ori înainte de a căpăta forma definitivă.

Partea cu privire la conflictul ideologic dintre China și Uniunea Sovietică ne-a dat cea mai mare bătaie de cap, deoarece trebuia să reiasă o poziție de principiu, care să nu lase impresia vreunei preferințe pentru una sau alta. De fapt, întreaga demonstrație în jurul conflictului chino-sovietic era concepută ca premisă a frazei-cheie a documentului:

> **Dată fiind diversitatea condițiilor de construcție socialistă, nu există și nu pot exista tipare sau rețete unice, nimeni nu poate hotărî ce este just și ce nu pentru alte țări sau partide. Elaborarea, alegerea sau schimbarea formelor și metodelor construcției socialiste constituie un atribut al fiecărui partid marxist-leninist, un drept suveran al fiecărui stat socialist.**

Pentru prima dată, principiile formulate de Hrușciov ca temelie a politicii de coexistență pașnică între capitalism și socialism erau aplicate în relațiile dintre țări socialiste și partide comuniste: respectarea independenței și suveranității naționale, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, neamestecul în treburile interne și integritatea teritorială – la care se adăugau întrajutorarea tovărășească și principiile internaționalismului socialist. Într-un cuvânt, Moscova era chemată să aplice și în relațiile cu țările socialiste ceea ce predica referitor la relațiile internaționale în general.

În situația de-atunci, Declarația Plenarei din aprilie 1964 echivala cu o adevărată revoluție în lagărul socialist mondial, iar ecoul ei în toată lumea a fost extraordinar. Big Brother n-avea ce face, mai ales că, la Moscova, se declanșase criza politică în Kremlin, care a dus la debarcarea lui Hrușciov. În acest timp, la București, încrezător în forțele sale, Gheorghiu-Dej trimitea la Pekin o delegație condusă de Bodnăraș, asistat de Ceaușescu, având sarcina de a media între mai marii lumii comuniste.

Intimitate cu Dej

A.S.: ***Ați lucrat mult cu Gheorghiu-Dej. Ce puteți spune despre el ca om?***

S.B.: În toamna anului 1962, mă aflam la Moscova, așteptând sosirea delegației de stat conduse de Gheorghiu-Dej, care se întorcea spre casă, după o vizită în Indonezia. Ambasadorul sovietic la Djakarta îi comunicase lui Dej invitația lui Hrușciov de a face o escală la Moscova pentru o chestiune „importantă și urgentă".

Într-adevăr, când Dej s-a întors la hotel de la Kremlin, unde Hrușciov îl informase pentru prima dată despre rachetele sovietice din Cuba, el a exclamat: „Omul ăsta e nebun! E în stare să arunce lumea în aer." Apoi a adăugat: „Și noi, în România, ne putem trezi în război cu Occidentul, fără să fim consultați și fără să știm. Comandantul trupelor în Tratatul de la Varșovia e mareșal sovietic și, dacă el primește ordin de la Hrușciov, ne trage și pe noi după nebunul ăsta. I-am spus lui Nikita Sergheevici, cum ziceau nemții după război. *Ohne uns!* (Fără noi!)

Am amintit atunci că în 1960, la Paris, după schimbul violent de acuzații dintre premierul Hrușciov și președintele Eisenhower, în urma doborârii avionului american de spionaj U-2 pe teritoriul sovietic, acesta din urmă a dat Comandantului American al NATO ordinul de a-și pune trupele în stare de alarmă. Atunci, de Gaulle și-a dat seama că Franța poate fi implicată în război, fără măcar să fie consultată, și tot atunci, președintele francez a luat decizia de a scoate trupele franceze din structura NATO.

„Așa ceva trebuie să facem și noi", a spus Gheorghiu-Dej.

Seara, la cină, a venit scriitorul Ilya Ehrenburg, care se împrietenise cu Dej mai de mult. A fost un regal, nu numai gastronomic, dar și spiritual, dialogul dintre cei doi fiind captivant. Ehrenburg tocmai se întorcea dintr-o vizită la București, unde se simțea bine în mijlocul inteligheției românești și cunoștea localurile în care se întâlnea boema bucureșteană. Îi plăcuse enorm atmosfera de cafenea pariziană de la *Capșa*, la prima vizită de după război, și acum îi reproșa lui Dej: „Ce-ați făcut din *Capșa*, o *stolovaya* (cantină de fabrică)? Nu mai ai unde sta la taifas în București. Și mi s-a spus că pe Papacostea, șeful restaurantului, care e un geniu gastronomic, l-ați băgat în pușcărie. Ce se întâmplă la voi, tovarășe Dej?"

Gheorghiu mi-a cerut imediat să-i aduc aminte, la întoarcerea acasă, de această chestiune. I-am telefonat, și mi-a spus că dăduse deja dispoziții ca Papacostea să fie eliberat și repus imediat în drepturi. M-am dus a doua zi la o masă la *Capșa* și, într-adevăr, grecoteiul dirija totul cu farmecul său bine cunoscut.

Luciditatea cu care Gheorghiu-Dej își aprecia colaboratorii apropiați m-a impresionat dintotdeauna.

La tradiționalul pahar de vin roșu de după cină, cred că era la a doua sticlă, el s-a uitat în treacăt și cam curios la mine, cu o căutătură după care știam că urmează o „bombă", și a zis: „Auzi, mă, Chivu ăsta e un bou!"

Am rămas arestat. Dar, ca orice băutor deja „făcut", care ține neapărat să dialoghezi cu el, insistă: „Tu auzi, mă, ce ți-am spus? Chivu e un bou!"

Atunci nu m-am mai putut abține, fiindcă și eu eram la a doua sticlă, și-am replicat: „Păi, dacă e bou, de ce l-ați făcut Prim-Ministru?"

De data asta a rămas el blocat. Și, după un moment, zise: „Stai, n-o lua chiar așa, că e un bou de un anumit soi. Dacă eu îi spun să treacă prin zid, cu capul lui de ghiulea, trece! D-aia, vezi, l-am făcut Prim-Ministru."

De altfel, nu-l menaja deloc pe Chivu. Odată m-a chemat și m-a informat că am să-l însoțesc pe Chivu Stoica la Moscova, la ședința Tratatului de la Varșovia, dându-mi indicații cum să redactez declarația guvernului român. După aceea, l-a chemat pe Chivu și, în fața mea, i-a zis: „Merge Tache cu tine la Moscova și i-am indicat cum să scrie declarația. Vezi să nu faci tu pe deșteptul și să-i dai tu indicații. Știe el mai bine ce trebuie să spui tu acolo. M-auzi?" Chivu a aprobat din cap, iar eu să intru în pământ nu alta, căci era vorba de prim-ministrul țării!

Altădată, în anii în care inițiase noul curs al derusificării, după ce fusese martor la o ceartă a mea cu Răutu, în legătură cu unele formulări dintr-un document de partid, am văzut din nou căutătura aceea poznașă în ochii lui Dej. „Lonea (Răutu) ăsta se află într-o situație teribilă. El trebuie să ne demonstreze nouă că nu e nici evreu, nici de formație culturală rusă. Și d-aia se arată mai catolic decât Papa!"

Formidabil spirit de observație! Într-adevăr, Răutu, ca șef al Propagandei, aducea în secție oameni cu cele mai răsunătoare nume de români neaoși, după ce-i îndepărtase sistematic pe toți evreii; iar in privința celuilalt handicap, de unde înainte se grăbea să vorbească rusește cu vizitatorii sovietici, acum li se adresa numai prin interpret. Se prefăcea chiar că nu înțelege rusește și-i cerea interpretului să-i traducă fiecare cuvânt.

Odată, de revelion, după miezul nopții, când erau în jurul mesei numai intimi aleși pe sprânceană, am asistat la o scenă extraordinară. Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș, ambii bine cercheliți, au început să vorbească în idiș, căznindu-se să obțină un accent cât mai autentic și să-și însoțească vorbirea cu gesturile și mimica tipice ghetoului.

Ne tăvăleam cu toții de râs, iar cei doi protagoniști, văzând efectul performanței lor, se întreceau într-un dialog de un comic nemaipomenit.

Dej copilărise în mahalaua evreiască din Moinești, iar Bodnăraș crescuse și el printre evrei bucovineni. Și, cum ambii aveau talent la limbi străine, spectacolul era cu adevărat fantastic. Trebuie să mărturisesc că foloseau niște expresii pe care nici eu nu le cunoșteam, deoarece părinții mei vorbeau rareori idiș în familie.

În noiembrie 1963, mă aflam la Belgrad, însoțind delegația de partid și de stat, în frunte cu Gheorghiu-Dej.

După împăcarea cu Tito, acesta invitase o delegație română la Belgrad, tocmai pentru a marca prețuirea cu totul specială pe care o acorda poziției independente a partidului nostru față de Uniunea Sovietică și rolului personal pe care-l jucase Gheorghiu-Dej în aranjarea vizitei la Belgrad a lui Hrușciov pentru împăcare, după moartea lui Stalin. Programul se dovedea cu totul ieșit din comun, iar delegația noastră a fost instalată în somptuosul palat Karagheorghevici:

Gheorghiu-Dej era primul șef de partid sau de stat invitat să țină o cuvântare în fața Vecei – Parlamentul iugoslav. Textul îl pregătisem la București, după ce fusese discutat îndelung și puricat, paragraf cu paragraf, la Biroul Politic.

În preziua ședinței extraordinare a Vecei, delegația noastră fusese invitată la un spectacol de balet la Opera din Belgrad, apoi, Tito aranjase un supeu chiar în localul Operei, la care participau cele mai frumoase balerine. Mareșalul era un adevărat *charmeur*. Îmi dădeam seama, după fiecare întrevedere cu el, de modul în care reușea să-i influențeze pe membrii delegației noastre, mijloacele sale mergând de la argumente politice sau economice până la... balerine. Iar liderii noștri erau devotați celebrei confesiuni a lui Marx: „Nimic din ceea ce este omenesc nu-mi este străin."

S-au întors după miezul nopții încântați și cercheliți de-a binelea. Se băuse numai șampanie franțuzească. Dar Gheorghiu-Dej, conform unei legi de fier, ținea să recitească textul în preziua rostirii lui și-mi lăsase vorbă să-l aștept. Moțăiam într-un fotoliu când m-a trezit. Ne-am așezat la o masă, și am început să citesc. Nu m-a întrerupt până la o frază cu Armata Roșie și rolul decisiv al URSS în cel de-al doilea război mondial. Aici m-a oprit: „Stai, ia să vedem, oare e necesar să spun eu acest lucru aici, la Belgrad?" Ceilalți, obosiți și dornici să se ducă la culcare, au început să strige: „S-o scoatem, tovarășe Gheorghiu, s-o scoatem!" Bătrânul se uita însă la mine. Eu i-am amintit atunci că în Biroul Politic se socotise că această frază este absolut necesară pentru a marca poziția diferită a partidului nostru în această problemă. Și am adăugat: „Dar, dacă doriți dvs., o scot, deși nu cred că e bine să copiem poziția lor."

Gheorghiu s-a făcut vânăt de furie și a țipat: „Ia uite, mai îmi dă și lecții!" Apoi a plecat la culcare. M-am dus și eu să mă culc la hotelul *Europa*.

La 7 dimineața a sunat telefonul. Era bodyguardul șefului, care-mi spuse: „Tovarășul a zis să vii imediat aici, la palat. Vezi că ți-am trimis un Mercedes negru să te aducă." Eram buimac încă de somn și speriat. M-am băgat sub duș, m-am îmbrăcat repede și, când am coborât, Mercedesul era acolo. Gonea tare, așa încât, în zece minute, am ajuns. Când am intrat în apartamentul lui și l-am văzut în pijama, străbătând cu pași repezi camera, conform unui obicei format în celula de închisoare timp de mulți ani, am sfeclit-o, mai ales că la salutul meu: „Bună dimineața, tovarășe Gheorghiu !" n-a răspuns deloc.

Am rămas în picioare, numărând cei zece pași pe care-i făcea cu exactitate matematică de la un capăt la altul al camerei. La un moment dat, s-a oprit și, fără să se uite la mine, a spus pe un ton cam forțat: „Am revăzut textul și am constatat că n-ai schimbat nimic." Apoi, după o pauză, a adăugat scurt: „Bine ai făcut!" Și a plecat în dormitor.

Mi s-a mai întâmplat să fiu nevoit să-l contrazic, bineînțeles într-o formă cât mai grijulie. Se înfuria ca un leu, că era un bărbat puternic și repede la mânie, dar își stăpânea nervii până la urmă, și odată a spus: „Ai să faci cum zic eu!" A trecut o zi și m-a chemat la telefon: „Auzi, m-am mai gândit, aveai dreptate!"

Știa să asculte și tolera în jurul lui oameni cu coloana vertebrală dreaptă, cu condiția să fie oameni de partid sau „tovarăși de drum". Se înțelegea foarte bine cu Petru Groza și a colaborat perfect cu Gheorghe Tătărăscu, fost prim-ministru liberal, dar numai atât timp cât s-a pliat obiectivelor Partidului Comunist. În schimb, pe adversarii partidului sau ai socialismului îi considera „dușmani de clasă" și se purta nemilos cu ei.

Dar cea mai abominabilă crimă pe care a săvârșit-o rămâne arestarea, anchetarea în stil stalinist și condamnarea la moarte a lui Lucrețiu Pătrășcanu. Pe acesta l-am cunoscut foarte bine și am lucrat în dese rânduri cu el. Era un autentic și profund patriot, atât de organic român, încât chiar dacă mi s-ar prezenta dovezi, tot n-aș crede că s-a vândut imperialismului occidental. De ce să fi făcut-o? Se născuse într-o familie înstărită, nu știa ce sunt alea lipsuri materiale și fusese totdeauna plin de bani. Este adevărat că un muncitor, chiar inteligent ca Dej, nu putea înțelege că un asemenea om nu se vinde pe arginți sau pe dolari. Aici, într-adevar, operează limitele de clasă, care fac ca un muncitor să nu poată înțelege dinamica motivațiilor sofisticate ale unui intelectual.

Știam că atât Lucrețiu, cât și Belu Zilber, în timpul Conferinței de pace de la Paris, exasperați de pretențiile sovietice, cu totul exagerate, de a cere despăgubiri României, contactaseră delegațiile occidentale pentru a le convinge să nu accepte cereri care condamnau România la plecăciune și servitute. N-au reușit, deoarece, la ora aceea, nici Lucrețiu, nici Zilber nu-și dădeau seama că soarta României fusese decisă cu mult înainte de înțelegerea „Churchill-Stalin".

Dar de aici până la a-l declara pe Lucrețiu „spion în slujba imperialismului" este cale lungă. Cam același lucru se poate spune despre implicarea în acest proces a etnografului Harry Brauner și a avocatului Petre Pandrea, a pictoriței Lena Constante și a omului de afaceri inginerul Calmanovici, un bogătaș idealist, care s-a ținut la anchetă mai bine decât toți ceilalți și apoi s-a sinucis.

Adevărul este că Lucrețiu Pătrășcanu săvârșise crima de a atenta la conducerea de partid și, așa cum am mai spus, Gheorghiu-Dej era necruțător cu challengerii săi. A fost deci executat în grabă, după numai două zile de la sentință, „prin împușcare de la spate". Ofițerul n-avea curajul să-l împuște din față. Știa că nu va putea apăsa pe trăgaci.

Și iată cum, dintr-un om modest, generos, plin de compasiune pentru camarazii de luptă și tovarășii de idei, puterea a făcut un conducător crud și plin de sine, gata să săvârșească orice crimă în numele ei.

VI. COTITURA LUI BRUCAN

A.S.: ***Există păreri diferite cu privire la metamorfoza Dvs. politică. Să vă spun sincer, nici eu nu prea înțeleg cum a fost posibil un asemenea salt în conștiința unui om?***

S.B.: Anul 1956 a însemnat nu numai revoluția maghiară, ci și Raportul secret al lui Hrușciov la Congresul al XX-lea al PCUS. Din fericire, mă aflam în acel moment la Washington, și deci l-am putut citi, analiza și discuta cu prietenii mei americani, ceea ce n-au putut face tovarășii din țară. Am fost tot timpul conștient de acest „decalaj" și cred că învățasem ceva de la Gheorghiu-Dej în domeniu, și anume cum să procedez „încet, treptat, cu mult tact, fără nici o pripeală". Aș putea observa că aceasta era un fel de lege de fier a supraviețuirii într-un partid comunist, pentru ca la momentul oportun să poți acționa și lovi cu eficacitate politică. Da, politica a fost și rămâne arta posibilului, a fezabilului.

Șocul a fost pentru mine brutal și răscolitor, iar pentru stalinistul din mine fatal. Citisem și până atunci câteva cărți care denunțau crimele lui Stalin, dar găseam totdeauna motivări și circumstanțe atenuante pentru deciziile lui. Când am fost însă confruntat cu acea acumulare oribilă de acte de violență și teroare ce trădau un despotism medieval sau, cum spunea Marx, oriental, îndreptat nu atât împotriva „dușmanului de clasă", cât a celor mai apropiați tovarăși de luptă și idei (aproape două treimi din membrii CC uciși sau deportați din ordinul lui Stalin), mi-am dat seama că este vorba de unul dintre cei mai feroce și cinici criminali din istorie. Și, cu formația mea de om al științelor sociale, am înțeles imediat că, dacă un asemenea om s-a putut ridica și menține un timp îndelungat la conducerea partidului comunist și a statului sovietic, atunci e ceva fundamental greșit în sistem, e ceva putred în el.

Eram tulburat, răscolit și nu mai îmi găseam liniștea. Dar faptul la fel de șocant că dezvăluirea și denunțarea fărădelegilor și crimelor lui Stalin o făcuse noul conducător al Partidului în fața unui congres de partid îmi insufla încrederea și speranța în capacitatea comunismlui de a se reforma, de a se repara, deși îmi dădeam seama că e vorba de o reparație generală.

Am fost deci fericit când Dej m-a chemat la București pentru a participa la elaborarea strategiei distanțării față de Uniunea Sovietică. Dar, vai, noua lui orientare era determinată mai mult de ceea ce văzuse la Budapesta, decât de ceea ce se întâmpla la Moscova. În capul lui, desovietizarea nu însemna și destalinizare. Ba dimpotrivă, desovietizarea apărea, într-o anumită măsură, ca o linie, sau mai bine-zis ca o tranșee de autoapărare a sistemului politic stalinist (strategie care va apărea și mai pronunțat la Ceaușescu). Pentru Gheorghiu-Dej, experiența sovietică, pe care înainte o adoptase cu toptanul, devenise acum un menu *à la table*, adică alegea din ea numai ceea ce-i convenea. Era o desatelitizare pentru a salva stalinismul, și nu pentru a-l reforma sau liberaliza, așa cum încerca s-o facă Hrușciov în Uniunea Sovietică.

Așa încât, în timp ce în Uniunea Sovietică avea loc „dezghețul", anunțat de romanul lui Ilya Ehrenburg, și după două decenii de rapoarte oficiale optimiste despre succesele „celei mai avansate agriculturi din lume", viziunea cosmetică era brusc sfărâmată de recunoașterea sinceră a lui Hrușciov că producția agricolă era în multe privințe mai mică decât în perioada țarismului. Atunci când artiștii și scriitorii denigrați sau uciși în timpul lui Stalin erau reabilitați, Gheorghiu-Dej declara, la București: „Noi nu aveam pe cine reabilita", și se mândrea cu faptul că rezistase presiunilor lui Stalin de a organiza procese-spectacol în România. Dar, simultan, organiza ședințe cu scriitorii și artiștii, în care erau criticați cei care se abăteau de la dogmele „realismului socialist".

În câteva rânduri, Dej mi-a spus că „Raportul secret al lui Hrușciov a fost o greșeală politică majoră, care dăunează ideologiei marxist-leniniste". Despre liderul sovietic avea aprecieri contradictorii: pe de o parte, îi recunoștea meritul de a fi inițiat politica de destindere cu America și inițiativele sale răsunătoare în chestiunea dezarmării generale și complete; pe de altă parte, sublinia mereu caracterul aventuros și temperamentul intempestiv al acțiunilor sale, atât pe plan intern, cât și pe plan extern: „E un adevărat pericol ca în fruntea Uniunii Sovietice să se afle un om care nu știe să-și controleze nervii", sublinia el.

Când m-am întors în țară, în 1962, am constatat că între noi nu mai exista acea comunicare directă dinainte. Nu mai lucram la documentele de partid, își făcuse o altă echipă și mă solicita numai în problemele de politică externă sau când mergea în străinătate.

Recunosc însă că la Radio-Televiziune mi-a dat mână liberă și, cât timp a trăit, m-a apărat împotriva criticilor acerbi ai programelor TV pe care le-am inițiat. La întoarcerea în țară, mi-a propus postul de *number two* la Ministerul de Externe, ca ministru de stat, dar eu am refuzat categoric, argumentând că nu sunt bun ca diplomat și nici nu-mi place un post în care n-am posibilitatea de a-mi afirma părerea mea proprie. A înțeles și a fost de acord.

După vreo lună, m-a chemat și mi-a spus că trebuie organizată și în România o televiziune care să-i educe pe oameni, dar, totodată, să le placă, și că, după cei șapte ani pe care i-am petrecut în America, eram omul cel mai indicat să organizez așa ceva la noi.

Mi-a surâs ideea, dar i-am atras atenția că primesc numai dacă mi se va lăsa libertatea să organizez televiziunea așa cum cred de cuviință și nu-și vor băga râtul toți neaveniții care își închipuie că, din moment ce dețin un post de conducere, se pricep la toate. A fost de acord și, într-adevăr, la prima ședință în care s-a analizat activitatea Radio-Televiziunii eu am relatat că primisem cinci telefoane de la membri ai Biroului Politic: doi mă felicitaseră pentru programele pe care le considerau instructive și captivante, iar trei protestau, ba că „prezint femei cu fundul gol" pe micul ecran, ba că i-am adus pe Mircea Crișan și pe Amza Pellea cu programe de satiră politică în care „era batjocorită linia partidului", ba că serialul cu Sfântul „pervertește tineretul", îndemnându-l la crime. Și am pus întrebarea: „După cine să mă iau, tovarășe Gheorghiu?" La care a răspuns: „Ia-te după tine, totul pe răspunderea ta, numai să fii atent să nu faci greșeli prea mari, că din alea mici o să faci în mod inevitabil." Și le-a atras atenția tuturor să mă lase în pace, că „Tache știe el ce face". Și, într-adevăr, chiar atunci când reprezentantul cenzurii la avanpremiere îmi cerea să scot din programe un cuplet de satiră politică, un balet modern sau o scenă cu o femeie în bichini, decizia o luam „pe barba mea."

Când Dej a fost la New York, la ONU, ședea toată duminica și privea programele politice *Face the Nation* sau *Meet the Press,* ca și mesele rotunde, iar eu îi traduceam cuvânt cu cuvânt, fiindcă îl pasiona enorm. Îl uimea faptul că la TV erau invitați unii care criticau guvernul și lăsați să-l facă cu ou și cu oțet. I-am explicat că orice sistem politic, ca și o mașină, trebuie să dispună de niște supape de siguranță prin care să iasă aburul, altfel explodează. Părea să fi înțeles de ce Occidentul avea nevoie de acest lucru, dar nu mergea atât de departe, încât să-și dea seama că ar fi necesar și la noi.

VII. CELE DOUĂ FEȚE ALE SOCIETĂȚII COMUNISTE

A.S.: ***Cum se explică faptul că spirite mari și nobile ale epocii, ca Romain Rolland și Henri Barbusse, Heinrich Mann și Bertolt Brecht, Picasso și Pablo Casals, Jolliot-Curie și John Bernal, de fapt numărul lor este legiune, au avut cuvinte de admirație pentru societatea comunistă și au luat apărarea ei atunci când era criticată sau amenințată?***

S.B.: Adevărul este că societatea comunistă avea două fețe, iar ei au văzut numai una dintre ele, așa cum mi-a convenit și mie să văd. Avea o față publică, la vedere, inspirată de valori umane superioare și afișată propagandistic cu o mare forță de persuasiune și cu o tehnică bine pusă la punct, pudrată în sfera socială de ideologia marxist-leninistă și în literatură sau artă de realismul socialist. Ea reușea să plăsmuiască o imagine socială idilică în simplitatea ei, dar nu a societății prezente, condamnată la sărăcie de dominația Occidentului, ci a viitorului dezvoltat și bogat, pe care pretindea că-l construia cu tenacitate și abnegație. Cealaltă față era ascunsă după văluri, bine dosită, reglată și cunoscută de câțiva, potrivit regulilor conspirației. Era ținută departe de vizitatorii străini și de băștinași, cu o strășnicie eficace chiar atunci când era vorba de milioane de oameni. Când Nikita Hrușciov a dezvăluit dimensiunea enormă a genocidului stalinist, surpriza în lume a fost la fel de mare ca și oroarea – nu numai în străinătate, ci și acasă, în URSS. Desigur, familiile celor uciși sau torturați erau la curent, dar se temeau să spună și parcă erau izolați de restul societății printr-un zid rusesc, mai lung decât cel chinezesc. Chiar atunci când aflau câte ceva, oamenilor nu le venea să creadă. Li se părea neverosimil. În perioada „dezghețului hrușciovist", când a apărut în Uniune prima carte a lui Soljenițîn, ziarele sovietice au fost inundate de sute de mii de scrisori care protestau împotriva denigrării societății sovietice. Reacții asemănătoare s-au produs și în România, când au apărut revelații despre fața ascunsă a societății noastre.

Fața cea bună și frumoasă

În timpul războiului, comuniștii fuseseră puțini la număr, cam vreo mie. Carnetul meu de partid, cu vechime din 1940, avea numărul 438. Mulți se aflau în închisori sau lagăre, iar afară riscul era foarte mare. Cu Siguranța fascistă și Gestapoul nu se glumea, pentru că era stare de război. Se numărau pe degete cei care se încumetau să înfrunte torturile anchetei sau plutonul de execuție, fără a avea certitudinea că rezultatul nu va fi același.

Dar la 23 august 1944, forța politică și morală a comuniștilor era imensă, tocmai datorită aureolei eroice care-i înconjura, iar politicește călăreau pe un val propice – ofensiva eliberatoare a Armatei Roșii, factorul decisiv, recunoscut de întreaga lume, în răpunerea bestiei hitleriste.

Am văzut cu ochii mei cum, de la o demonstrație la alta, masa oamenilor care răspundea la chemările Partidului sporea cu zecile și apoi cu sutele de mii. Grosul demonstranților nu știa prea multe nici despre partid, nici despre programul comunist, iar despre Marx și Engels nici nu auziseră. Îmi aduc aminte la un marș din octombrie 1944, la care mulți purtau opinci sau erau cu picioarele goale, când un muncitor de la „Vulcan" purta o pancartă cu portretul lui Karl Marx, iar altul din spate îl călca pe picioare ori de câte ori se oprea coloana din marș. Furios, cel la „Vulcan" îl apostrofă: „Mă, dacă mă mai calci, îți dau cu Iorga ăsta în cap!" Și-i arătă amenințător portretul celuilalt bărbos.

Se sărbătorea pe-atunci și aniversarea operelor clasicilor marxism-leninismului. La Teatrul sindicatelor de pe Lipscani, urma să vorbească Gheorghe Apostol despre lucrarea de filozofie a lui Lenin *Materialism și empiriocriticism* și, întrucât înghesuiala publicului nu era excesivă, sala a fost umplută cu rezerva strategică: două camioane cu muncitori de la „Malaxa". Atunci când vorbitorul, în stilul său agitatoric, a descris lupta fermă a lui Lenin împotriva unor filozofi de altă opinie, frezorii și strungarii din industria grea, pivotul industriei românești, au început să strige: „Jos cu Mach și Avenarius!", „Jos cu Mach și Avenarius!" Au urmat ovații furtunoase în picioare.

Erau timpuri grele. Războiul ceruse sacrificii mari, hitleriștii secătuiseră bogățiile țării, căraseră grânele românești pe câmpurile de luptă pentru hrănirea Wehrmachtului, iar vacile, porcii și păsările înghesuite în vagoanele-marfă luaseră drumul spre Germania.

Acum, toate alimentele de bază erau raționalizate, iar românii primeau pe cartelă doar 300 grame de pâine sau de mălai zilnic și 250 grame de carne pe săptămână. Și totuși, lozinca „Totul pentru Front" era populară, căci de astă-dată armata română lupta pentru o cauză justă: eliberarea Ardealului, mutilat de Dictatul de la Viena, și participarea, alături de Armata Roșie, la lupta Națiunilor Unite pentru zdrobirea fiarei hitleriste. În pusta ungară și în munții Cehoslovaciei, soldații români săvârșeau acte de eroism celebrate în toată lumea civilizată și erau primiți de populație la Budapesta, ca și la Bratislava, ca eliberatori.

Ziarele vremii sunau ca o trompetă care chema oamenii la luptă și la fapte mari.

Când Gheorghiu-Dej s-a dus în Valea Jiului, minerii se plângeau că n-au decât cartofi de pus pe masă în familie. Printr-un gest simbolic, Dej a inspirat adânc, și-a supt burta concavă și și-a strâns cureaua la pantaloni. Minerii au înțeles mesajul și, în mai puțin de șase luni, au dublat producția de cărbune. Era însă un mesaj adresat întregii țării, care s-a apucat cu îndârjire de treabă. Valul acțiunii sociale covârșea pozițiile negativiste ale partidelor din opoziție. Comuniștii preluaseră inițiativa politică.

● Sub titlul „*În luptă cu natura și cu greutățile, mii de brațe harnice smulg capriciilor Dunării pâinea celor mulți*", reporterul înfățișa, în termeni dramatici, munca oamenilor care s-au luptat eroic cu Dunărea și au învins: „În fața noastră se ridică acum un dig uriaș, iar un țăran bătrân spune: «Am îndurat ani de-a rândul năvala necruțătoare a apelor. Mai cu seamă în 1942, tot ce vedeți cu ochii era o mare de apă. Toate casele erau inundate. Săptămâni întregi, oameni și animale au stat în câmp fără adăpost. Dar acum ne-am pus pe treabă mobilizați de partid și am ridicat acest dig lung de 5 km, cu 80 cm mai înalt decât nivelul apelor din 1942, având lățimea pe creastă de 6 metri. Da, acum, la adăpostul digului, răsare la noi în sat o viață nouă!»"

● Peste trei zile, *Scânteia* anunța triumfătoare: *Ceferiștii au bătut recordul. Întreg traseul feroviar din Moldova este refăcut.* După aprecierea specialiștilor sovietici, ceferiștii i-au depășit chiar pe stahanoviștii din URSS. Lucrări programate pentru 8 zile au fost efectuate în 2 zile și jumătate, iar etapa a doua, programată pe 7 zile, s-a terminat în 44 de ore. Bineînțeles, ministrul Comunicațiilor era Gheorghiu-Dej.

● În Platforma-Program a Blocului Partidelor Democratice se promitea:

„Asigurarea învățământului primar și a gimnaziului unic gratuit și obligatoriu. Acordarea de înlesniri pentru studii secundare și universitare elementelor înzestrate, fii de muncitori, țărani și funcționari, dar lipsite de mijloace materiale, prin ajutoare, burse, cantine, cămine."

Cu timpul, gratuitatea învățământului s-a generalizat, și sute de mii de ingineri, agronomi, doctori, oameni de știință au fost beneficiarii reformei învățământului. Când se mai pomenise în România ca un muncitor sau țăran cu trei sau patru copii să-i vadă pe toți devenind ingineri sau agronomi, doctori sau oameni de știință?

● Internaționalismul dobândise o mare forță. Atunci s-au încheiat mii de căsătorii interetnice, iar un mare număr de studenți trimiși la universități din Moscova și Leningrad s-au întors cu soții rusoaice.

● La 1 octombrie 1945, România oferea lumii un rușinos tablou: 4 223 451 analfabeți, dintre care 1 910 542 bărbați și 2 312 909 femei. Dacă-i adăugăm și pe cei cu școala primară neterminată, obținem uluitorul procentaj de 60 la sută.

Campania alfabetizării s-a desfășurat ca o ofensivă militară. În primele zile, s-au înrolat profesori universitari, academicieni, savanți renumiți, care, în mod simbolic, au inaugurat școli de alfabetizare la sate. Am văzut cu ochii mei, într-un sat cu muncitori forestieri, un bătrân de 82 de ani scriind pe tablă cu creta primele litere ale alfabetului. Însoțeam o delegație de deputați britanici și m-a emoționat faptul că unii dintre ei lăcrimau. În numai cinci sau șase ani, toți analfabeții au învățat să scrie și să citească.

● Campania de ajutorare a regiunilor lovite de secetă a fost dezlănțuită în august 1946: *Muncitorii ardeleni dăruiesc 58 de vagoane de alimente, îmbrăcăminte, materiale de construcție pentru Moldova. Ceferiștii craioveni lucrează 15 ore supli- mentar pentru ajutorarea celor loviți de secetă.* A fost o acțiune de mare și profundă solidaritate umană, la scară națională și internațională, cum n-a mai cunoscut societatea românească. Zeci de mii de orfani și-au găsit părinții. Soția mea și cu mine am adoptat, și noi, doi băieți – unul de un an, altul de doi.

● Ziarele anunțau: *Linia ferată Bumbești-Livezeni – un tunel de 31 km, cu mici ieșiri la lumină. 2 500 de muncitori și tehnicieni sfredelesc munții și cuceresc metru cu metru stâncile abrupte.* Cu timpul, lucrarea s-a transformat într-un mare șantier al tineretului. Zeci de mii de tineri s-au îndreptat în anii aceia spre marile șantiere, avântându-se într-o acțiune de construcție națională fără precedent în România.

Apoi a început opera de industrializare – construirea unor fabrici în cele mai sărace și înapoiate centre ale țării. Prima mare bătălie s-a dat în jurul lansării producției de tractoare în România, iar când primele tractoare *Made in Romania* au sosit pe ogoarele țării, a fost o zi de sărbătoare națională.

● Efervescența socială i-a cuprins curând pe scriitori și poeți, pe specialiști și oameni de știință.

În 1946, savanții români au hotărât să activeze în cadrul operei de refacere a țării: matematicianul Pompei, președinte al Consiliului Național al Cercetării Științifice, prof. Traian Săvulescu, prof. Ionescu-Sisești, prof. Horia Hulubei, prof. Nenițescu, dr. Oeriu și alții au constituit, la 1 iulie 1946, un comitet de coordonare. Doctorul Bagdasar era ministru al Sănătății, iar alții erau trimiși ca ambasadori: academicianul Moisil la Ankara, prof. Tudor Ionescu la Paris, Mihai Ralea la Washington, Stoilov la Haga ș.a.m.d. Tot ce era mai strălucit în știința românească se angajase în opera de salvare și ridicare a țării.

Pe scurt, societatea românească părea inspirată de o mare forță de schimbare spre mai bine, iar oamenii ei erau cuprinși de un avânt al construcției caracteristic operei de industrializare, ceea ce îi atrăgea deopotrivă pe tineri și pe toți cei dornici să făurească o Românie de care să fie mândri. O societate călăuzită de un țel – iată ceea ce îi impresiona pe idealiștii din Occident mai mult decât realizările de ordin material, și așa, destul de modeste, potrivit standardelor occidentale. Un vizitator american îmi spunea: „Noi am devenit bogați și grași, pe deplin satisfăcuți de ceea ce avem. Voi sunteți săraci, dar știți încotro mergeți și aveți un viitor." Iar mama ar fi spus: „Așa viitor să fie pe capul lor!"

Segregația politică

M-a izbit totdeauna, în acei ani, contrastul dintre activismul politic, ce mergea mână în mână cu colectivismul promovat în fabrici și pe ogoare, și viața socială segregată a Nomenclaturii, a liderilor comuniști. Tipică în această privință era tendința tuturor ștabilor de a ridica niște garduri înalte, de totală izolare, în jurul vilelor personale. Până și la Predeal, pe Cioplea, vilele lor au fost împrejmuite cu garduri de lemn urâte, vopsite în verde, care contrastau cu minunata priveliște a munților și văilor, cu frumusețea acestei stațiuni montane. Cartierul Primăverii, în care s-au mutat majoritatea membrilor CC, fusese, de fapt, proiectat și construit de arhitectul Doicescu ca un „cartier de locuințe ieftine". Existau însă pe unele dintre străzi, în special pe Bulevardul Primăverii, câteva case mai boierești, cu grădini mari în spate, unde s-au mutat membrii Biroului Politic. Toate, fără excepție, au fost înconjurate cu ziduri sau garduri înalte, fiind păzite de milițieni la poartă. Pe strada pe care locuiesc, toate casele tip construite de Doicescu au niște garduri mici, de sârmă, prin care se văd straturile de gazon și florile din fața casei, conferind locuințelor un aspect plăcut, intim și vesel. Singura casă ce strica acest decor natural, fiind străjuită de un gard înalt de fier, de culoare cenușie, era aceea a temutului ministru de interne, Postelnicu.

I-am avut ca vecini, peste zece ani, pe Sălăjan, pe Bodnăraș, Chișinevschi și Ceaușescu. Ne salutam, schimbam câteva vorbe, dar niciodată nu ne-am vizitat. Chiar și viața socială se desfășura conform ierarhiei de partid. Iar eu împreună cu soția făceam parte din eșalonul al doilea, în timp ce ei erau totdeauna în prezidiu, și oamenii de rând le purtau portretele la demonstrații. Ei aveau dreptul să ridice garduri în jurul casei, noi nu aveam. Prin anii '60, au început să-și construiască palate cu zeci de camere și grădini întinse, chiar și cu bazin de înot. Drăghici și-a construit un palat atât de luxos și de maiestuos pe malul lacului Herăstrău, încât mai târziu a devenit Palatul Primăverii, în care erau găzduiți șefii de stat. Marmura și instalațiile tehnice ale palatului fuseseră importate din Italia, dar Drăghici n-a mai apucat să se mute în el. Căzuse în dizgrație. Pofta vine mâncând. Lui Ceaușescu nu i-a mai ajuns un palat. A ocupat un întreg cvartal, cu un parc imens, împrejmuit de ziduri, după ce înghițise vreo zece vile, dintre care una o folosea pentru securiști, iar alta pentru slugi. Pe toate cele patru străzi dimprejur circulația a fost închisă. Trăia în... comunism.

Fiecare dintre membrii conducerii avea câte o vilă la munte și una la mare, care stăteau goale tot restul anului, iar după ce Ceaușescu și-a construit palatul de la Snagov, ca refugiu apropiat de Capitală, și-au construit și ei câte o vilă la Snagov. În timp ce o familie de muncitori cu doi copii avea dreptul la 40 de metri pătrați spațiu locativ, ei dispuneau de spațiu de la 500 de metri pătrați în sus.

Îmi aduc aminte de un roman al lui Ignazio Silouc, *Pâinea și vinul*, în care acesta descria structura societății italiene din Sud: mai întâi veneau latifundiarii nobili, apoi nimic, apoi nimic, după care veneau cafonii. Cam așa arăta și societatea românească a acelor ani. Decalajul social era strigător la cer, și tocmai de aceea ștabii se înconjurau cu garduri înalte, ca oamenii să nu-l vadă.

Huzureau și se îmbuibau, dar în realitate nu se pricepeau să trăiască bine. Propulsați peste noapte dintr-un mediu sordid în palate, nu erau educați pentru ele. Viața socială în noul mediu cerea o cultură, tradiții și obiceiuri care le lipseau. Mă aflam cu Gheorghiu-Dej la Olănești, trimis de doctori pentru o cură de ape minerale. Lucram împreună cu Gaston Marin la raportul privind planul de electrificare a țării. Într-o duminică, veniseră de la București, în vizită, Ana Pauker, Vasile Luca și Chișinevschi. Au discutat ei ce-au discutat politică, iar apoi n-au mai știut ce să facă. S-au așezat în jurul unei mese și au trecut la cel mai simplu joc de cărți – tabinet, jocul pensionarilor. Era o priveliște jalnică: cogeamite conducători ai unei țări jucând tabinet. Mai târziu, au devenit mai sofisticați: jucau pocher.

Când a apărut cartea lui Milovan Djilas *Noua clasă*, s-a iscat o discuție savantă dacă Nomenclatura comunistă este sau nu o clasă. Cunoscutul disident iugoslav susținea că noua clasă este formată din cei care au privilegii speciale și avantaje economice datorate monopolului administrativ pe care-l dețin, ceea ce mi s-a părut a fi o teză corectă. Mai controversată era fraza următoare: „Noua clasă sau organul său executiv, oligarhia de partid, acționează ca proprietar și este, în același timp, proprietarul." Într-adevar, principalul neajuns al definiției lui Djilas consta în lipsa determinanților economici ai clasei, considerați de Marx ca esențiali, și chiar de unii sociologi nemarxiști, ca element important al definiției. Într-adevăr, existau suficiente dovezi că, în societatea sovietică, artiștii, muzicienii și cineaștii câștigau mai mult decât cei din conducerea de stat; birocrații nu aveau proprietatea lor privată și nici posibilitatea de a trece asupra descendenților venitul sau privilegiile. În sfârșit, birocrații din conducerea partidului sau statului puteau fi concediați, retrogradați sau înlăturați din funcție, așa cum s-a întâmplat și la noi. Deci nu constituiau o clasă de sine stătătoare.

Și totuși, toți cei care dețineau poziții de conducere în sistemul de stat socialist (guvern, administrație, comandanți militari, de miliție sau de securitate) erau recrutați de regulă din aparatul de partid. Acest aparat constituia un grup social observabil, identificabil și, ca atare, distinct de restul societății. Membrii săi participau regulat la adunări de partid și la cursuri de îndoctrinare ideologică, fiind, în acest fel, modelați și formați într-un anumit spirit și cu o anumită comportare în societate. Coeziunea acestui grup social izvora din statutul membrilor săi și din relațiile speciale dintre aceștia, din poziția lor în structura puterii, din salariile mari și, în special, din accesul lor la o gamă largă de beneficii și privilegii, toate la un loc situând această elită socială într-o categorie superioară, aflată deasupra societății.

Stilul activistului de partid

Unul dintre lăudătorii lui Ceaușescu își bătea joc de stilul lui Gheorghiu-Dej și de climatul pe care acesta îl genera, caracterizându-l ca un soi de „calm olimpian", însoțit de „o lentoare a acțiunilor, de amânare și tergiversare a hotărârilor". Circula o formulă magică la diferite niveluri, temperând cu o bonomie cuceritoare pornirile prea radicale, nerăbdarea, inițiativele intempestive, frenezia acțiunii: „Să ne mai gândim." Avertizarea continuă împotriva pripelii, chemarea bătrânească la reflecție adâncă, la întoarcerea fiecărei idei sau inițiative pe toate fețele, invocarea unor zicale cum ar fi: „nu au intrat zilele în sac" și „măsoară de o sută de ori, înainte de a tăia o dată" – toate acestea, considera X, deveniseră un stil dominant, ascunzând lipsa de îndrăzneală și răspundere, în ultimă instanță, conservatorismul.

În schimb, era preamărit stilul lui Ceaușescu, cel care „se plasa în fruntea plutonului, dădea tonul vitezei, rula cel mai bezmetic, se învedera drept cascadorul cel mai temerar, marele pătimaș. Paraliza, dar și însuflețea, intimida, dar și entuziasma... iar la temelie se aflau neînduplecarea, obstinația și răbdarea lui, cuvântul său aprig, usturător, năprasnic, lovind ca un bici, ca o bâtă, explodând ca o grenadă, țipătul lui răgușit făcând să zăngăne geamurile, să bage în sperieți sufletele mici, mințile obtuze ... Da, el ținea în mână hățurile, soarta țării, a oamenilor, viitorul lor... se apropia de personajele supranaturale, așa cum sunt imaginate ele în basme, cu drepturi și puteri depline asupra muritorilor. Pieptul bombat, brațele încordate, carnea tare păreau incasabile. Se simțea invincibil".

Iar concepția conducătorului înzestrat cu daruri supranaturale asupra turmei, ce se impunea să-l urmeze, fără crâcnire, era formulată astfel: „Trebuiau să salveze situația cu orice preț, cu prețul privațiunilor, al unei munci crâncene, sub cerul liber, în ploaie, dormind în frig, pe apucate, dispensându-se de cele mai elementare condiții igienice, mâncând dumnezeu știe ce, fără nici un câștig suplimentar sau cu unul simbolic."

Scriitorul sicofant își punea și întrebări: „Aprobarea mecanică, mută, cu ochi inexpresivi, cu moțăieli ale capului, aprobarea totală a tuturor părerilor Lui, mari sau mici, înțelese sau nu, în concordanță sau în contrast cu ce știau ei, cu experiența lor, cu bunul lor simț. Ce era asta? Teama de a contrazice, respect împins la extrem, lipsă de probitate,

mic lichelism birocratic dublat de nepăsare? Sau dispreț pentru o voce prea sigură de sine, lăsată să răsune în pustiu?"

De fapt, lucrurile nu fuseseră niciodată lăsate la voia întâmplării. Fiecare ședință cu muncitorii era bine pregătită și temeinic regizată. Cel care conducea ședința știa din timp cine se va înscrie la cuvânt și ce va spune fiecare dintre vorbitori, iar aceștia primeau, invariabil, indicații despre ceea ce urma să spună. Funcționa ca un sistem bine reglat, în care feedbackul este reglat dinainte. Îmi aduc aminte că la congresele de partid ființa un „serviciu de presă", care avea drept sarcină redactarea tuturor luărilor de cuvânt ale celor înscriși pe listă. Fără un text anterior aprobat, nu ajungeai la tribună, iar depărtarea de text era strict interzisă.

O ședință de partid „bine organizată" era aceea în care vorbitorii fuseseră selectați dinainte și pregătiți să spună exact ceea ce trebuia. Într-un roman neorealist se descria scena ședinței dintr-o localitate pe a cărei ordine de zi figura construcția unui combinat. În pofida numeroaselor greutăți tehnice relevate de specialiști și a lipsei totale de cadre tehnice și brațe de muncă calificate, se ridică unul din sală, bine programat de secretarul de partid, care propune realizarea proiectului înainte de termen, formulată în asemenea termeni de entuziasm revoluționar, încât nimeni nu îndrăznește să mai obiecteze și propunerea se aprobă. Filmul „Puterea și Adevărul" înfățișează o scenă similară, în care inginerul specialist argumentează solid documentat imposibilitatea și primejdia construcției unei hidrocentrale electrice inițiate de partid, fiind etichetat drept „trădător" și băgat la închisoare. Numai atunci când se produce accidentul pe care inginerul îl prevăzuse, secretarul de partid vine la închisoare pentru a-i cere scuze.

Cealaltă față

Potrivit unui bine cunoscut fenomen de psihologie socială, noi credeam, sau ne plăcea să credem, că toată lumea avea aceeași imagine despre societatea românească: o societate în plină ascensiune, în care se construiesc cu elan o industrie avansată și o cultură modernă, o societate egalitaristă, în care chiar dacă nu toți cetățenii, dar, oricum, majoritatea lor, simt că standardul de viață le crește de la un an la altul. Presa de-atunci, poeziile și literatura, filmele și televiziunea – toate concurau la formarea acestei imagini.

De aceea, la sfârșitul anilor '60, când și România a trecut printr-o fază de „dezgheț hrușciovist", am fost șocați să constatăm că o serie de romane și chiar filme neorealiste înfățișau existența în societatea românească a unei lumi diferite, care trăia altfel decât noi, avea alte idei, alte preocupări și spera într-un viitor nu numai deosebit, dar chiar opus celui în care credeam noi. Tot așa, mă apucasem să citesc o culegere de șapte lucrări filozofice ale unor autori ruși, apărute mai întâi în *samizdat*, apoi traduse în engleză, care, după patru decenii de îndoctrinare marxist-leninistă, susțineau, cu o solidă argu- mentație filozofică și cu o mare forță de convingere, fie tezele religioase ale lui Nikolai Berdiaev, fie pe cele ale existențialismului modern. Cum au reușit acești oameni să-și păstreze vigoarea intelectuală și chiar să-și procure atâtea lucrări tabu în ermetica societate stalinistă?

Trecerea bruscă de la literatura idilică, despre muncitori stahanoviști, care se gândesc numai cum să depășească norma, și despre fete care se îndrăgostesc de tractoriști sau de fruntași în întrecerea socialistă, la romanele înfățișând oameni adevărați, cu îndoielile și păcatele lor, și chiar secretari de partid, care raportează cifre false pentru a realiza planul sau se culcă cu soția directorului fabricii – toate acestea zdruncinau viziunea societății „fără conflicte" și a „omului nou" făurit de socialism.

Personajul unui asemenea roman descrie astfel viitorul pe care-l rezerva intelectualilor revoluția proletară: „Vom fi puși la coadă. Gânditorii nu vor avea acces la putere și, în general, li se va refuza orice încercare de a gândi altceva decât ceea ce a gândit Marx... Se vor crea institute speciale de cercetări filozofice și sociologice și vor fi vârâți în ele toți, să le treacă apetitul că ar putea face și ei politică. Li se va lăsa doar libertatea să se mănânce între ei pe-acolo, prin acele institute... Cei cu adevărat neliniștiți de soarta

culturii, de valorile absolute, vor fi izolați sau închiși, băgați la zdup. Nu se va sinucide nimeni, nici nu va fi împușcat, dar vor trece prin infernul adaptării... În general, toți vor fi înghițiți de stomacul tare al partidului comunist, cum a spus Lenin."

Gulagul românesc a început în 1948, după condamnarea regimului naționalist al lui Tito. Sate întregi cu populație sârbească de pe granița româno-iugoslavă au fost strămutate cu forța și izolate în mijlocul Bărăganului. Despre întreaga operație, de o cruzime nemaipomenită, nu s-a știut nimic și nu s-a suflat nici un cuvânt, până când doi sârbi au scăpat peste hotare și au povestit odiseea lor.

A urmat organizarea unui vast lagăr de muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră, o adevărată epopee a universului concentraționar românesc, în care au fost siliți să muncească, bătuți și torturați în acest scop mii de oameni, dintre care unii și-au pierdut viața. Acolo a fost organizat, după modelul înscenărilor judiciare staliniste, *Procesul de la Canal*, în care „un grup de elemente străine de clasă" a fost acuzat de a fi pus la cale acțiuni de sabotaj și diversiune pentru a frâna construcția canalului. Procesul s-a judecat de către un Tribunal Militar în deplasare la Poarta Albă, în 1952, și s-a încheiat cu cinci condamnări la moarte, dintre care trei au fost executate imediat, iar două comutate la muncă silnică pe viață.

Cu privire la metodele folosite de anchetatori, conduși de faimosul torționar, generalul Nicolski, să reproducem din halucinanta mărturie a unei femei, Adriana Georgescu. La douăzeci și patru de ani, după absolvirea Facultății de Drept, a fost redactor la ziarul *Viitorul* și apoi șefa de cabinet a generalului Rădescu. După îndelungi anchete, bătăi, detenție la închisoarea Văcărești și o înscenare de proces, ea a reușit să fugă peste hotare, pentru a relata traumatica experiență. Povestește cum a fost chinuită și batjocorită zile și nopți la rând, după care a urmat „procesul":

„La Curtea Marțială sunt condusă în biroul comandantului închisorii. Lângă el, așezat la birou, omul-șobolan. Comandantul se ridică și iese, spunând: «Pe curând, domnule Nicolski.» Acesta se scoală, aruncă țigara și vine spre mine. Nu mă retrag. «Ascultă, vreau să fiu drăguț cu tine și să-ți dau un sfat. Dacă nu-l urmezi, o să-ți pară rău. Mă înțelegi, nu-i așa? Mai întâi, să nu fi obraznică la proces așa cum ai fost la anchetă.» Zâmbesc, calmă, destinsă; îi cunosc numele. «Și pe urmă, nu povesti nimic despre anchetă la proces. Un singur cuvânt de prisos la proces, și ți-ai semnat sentința. O să te omorâm.»"

L-am văzut la Televiziune, înainte de moartea sa, pe bătrânul Petre Țuțea. Fiecare cuvânt care ieșea din gura lui scăpăra de inteligență. Cum au putut ține în închisoare ani îndelungați un om de o asemenea valoare?

Serialul de la Televiziune, din 1992, care încerca să reconstituie „institutul de reeducare" de la Pitești și sinistrele închisori de la Aiud, Gherla etc., a cutremurat întreaga societate românească.

Oroarea milioanelor de telespectatori care au urmărit acest serial de coșmar a fost tot atât de mare, ca și surpriza lor. Ei nu știau că s-a întâmplat așa ceva în țara noastră, o dovadă în plus a extraordinarei performanțe a regimului comunist de a ascunde și a ține în secret cea de-a doua față a societății. Cineva remarca faptul că, din 23 de milioane de români, 20 de milioane n-au văzut această față.

VIII. DIPLOMAT ROȘU LA WASHINGTON

Numit de un fermier american

A.S.: ***Capitolul America a jucat un rol esențial în evoluția Dvs. politică. Cred că merită să povestiți cât mai mult despre cei șapte ani de diplomație.***

S.B.: Am fost numit ambasador al României la Washington de către un fermier american. Această poveste incredibilă a început cu chemarea președintelui Eisenhower, lansată la Geneva, în 1955, în favoarea comerțului și a schimburilor dintre Est și Vest, pe care analiștii materialiști o atribuiau creșterii surplusului agricol american. Un faimos fermier din statul Iowa a jucat un rol important în această inițiativă prezidențială. Rosewell Garst din Coon Rapids, Iowa, își prezentase cazul la Washington, alarmând guvernul că, în timp ce populația americană creștea cu 1,7 la sută pe an, producția agricolă creștea de peste două ori mai repede. De aceea, sporirea exportului agricol devenea imperativă.

Iată de ce, chemarea lui Eisenhower a avut cel mai mare ecou printre fermieri și, desigur, Rosewell Garst era în fruntea lor. Încă de la începutul anilor '50, el inițiase campania pentru folosirea surplusului agricol ca pe o armă în favoarea păcii, în primul rând prin vânzarea de grâne și carne blocului comunist. El avea o teorie conform căreia, dacă sovieticii ar obține o dietă cu mai multe proteine, ei ar fi mai puțin agresivi și expansioniști, pentru că omului sătul nu-i arde de lupte. Așadar, în 1955, Garst a inițiat o lungă expediție în Uniunea Sovietică și în câteva dintre țările est-europene, luându-l ca însoțitor pe vechiul său prieten Gheza Schutz, un economist, care vorbea mai multe limbi și era un muzician ratat. Garst a sintetizat succesul călătoriei sale în Est astfel: „El a furnizat cultură, eu am furnizat agricultură."

Bob Garst, cum îi spuneau prietenii, era un tip exuberant și entuziast, popular și franc. Nimeni nu rezista pledoariei lui pasionate pentru un porumb mai productiv și, prin aceasta, pentru o hrană și o viață mai bune. Era mare și gras, cu o burtă de parcă ar fi înghițit un pepene. Nu-i deci de mirare că, din primul moment, s-a înțeles perfect cu Hrușciov. Erau

la fel – amândoi gregari, obezi, cu vorba aspră și tăioasă, dornici de a fi spectaculoși, chiar dacă uneori grosolani, ca în faimoasa scenă când Hrușciov a vizitat Coon Rapids, Iowa, iar Bob, furios pe reporterii și fotografii care se îmbulzeau, împiedicându-l pe Hrușciov să vadă animalele și instalațiile agricole, s-a pornit să-i ocărască și să arunce cu balegă în ei. Și oare nu și-a scos Hrușciov pantoful la ONU și a început să lovească cu el în banca din față?

Pentru vizita lui Garst în România au fost desemnați să facă oficiul de gazdă trei persoane: Virgil Gligor, ministru-adjunct la Agricultură, Grigore Obrejanu, om de știință specialist în sol, și subsemnatul, pe motiv că vorbeam limba engleză. I-am primit pe Bob și pe Gheza la Gara de Nord, i-am condus la o casă de oaspeți, unde le-am arătat programul vizitei pe douăsprezece zile. Bob l-a scurtat la opt, așa încât să poată vedea și Ungaria și să se întoarcă acasă la timp pentru a primi delegația sovietică pe care o invitase.

După o zi de vizitare a frumuseților Bucureștiului, i-am dus la Gara Băneasa, unde au păsit pe un covor roșu, lung de cincizeci de metri, și i-am îmbarcat într-un tren special cu un elegant vagon de dormit și cu un salon-sufragerie, în care urmau să fie găzduiți pe parcursul călătoriei. Cinci zile au fost consacrate vizitării unor culturi de porumb, stații experimentale, gospodării colective și de stat. La o mare stație experimentală din Banat, directorul i-a spus lui Garst că cele cinci mii de hectare sunt lucrate de o mie șase sute de țărani. Bob a remarcat cam sarcastic: „Ferma mea are tot cinci mii de hectare, dar eu folosec zece angajați, dintre care șase cu jumătate de normă, și le rămâne timp și pentru pescuit."

I-am invitat pentru două zile în Delta Dunării, unde fu organizată o vânătoare de rațe sălbatice, pe un vaporaș foarte elegant. Directorul vânătorilor din România fusese și el adus pe vapor, pentru a avea grijă ca Garst să nu greșească niciodată ținta, ajutându-l astfel să împuște trei rațe. Vestea performanței vânătorești a lui Bob s-a răspândit ca fulgerul printre fermierii din Iowa.

Și acum să redau un paragraf din biografia lui Garst, apărută după moartea lui, în SUA:

„La terminarea șederii lor în România, Rosewell și Gheza (împreună cu Brucan) au fost primiți de prim-ministrul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Rosewell privea momentul respectiv ca pe un nou pas înainte pe calea spargerii gheții. Prim-ministrul a rostit un scurt speech, subliniind că România vrea să-și îmbunătățească relațiile cu Statele Unite. Rosewell a ascultat, și apoi, în maniera sa fățișă, i-a răspuns lui Gheorghiu-Dej: «Dacă doriți cu adevărat relații mai bune, de ce țineți în Statele Unite un ambasador care nu vorbește engleza și un interpret care nici el nu prea știe mare lucru. De ce nu-l trimiteți ca ambasador pe Brucan?»"[1]

[1] *Rosewell Garst*, by Harold Lee, Iowa State University Press, 1984, p. 191.

A doua descoperire a Americii

Rosewell Garst, după ce invitase o delegație sovietică să viziteze America, a făcut același lucru în România. Era foarte entuziast în privința schimbului *people-to-people*, preconizat de Eisenhower, și va scrie mai târziu: „Noi ne-am considerat ca niște Marco Polo când am fost în Rusia și în România, iar ei se vedeau ca niște descendenți ai lui Columb, care descoperă America pentru a doua oară."

Numai că pentru „descendenții lui Columb" nu a fost prea ușor să obțină viza americană, iar Garst a fost nevoit să desfășoare o adevărată bătălie cu Departamentul de Stat pentru a o obține. Dar să-l lăsăm pe biograful său să povestească cele petrecute:

„Cea mai dramatică confruntare a fost în cazul invitației lui Silviu Brucan. Departamentul de Stat obiecta faptul că acesta nu era din agricultură, ci mai curând un ziarist influent și purtător de cuvânt de frunte al guvernului, care se considera fățiș antiamerican. Pe scurt, Departamentul de Stat îi obiecta lui Brucan tocmai motivele care l-au determinat pe Garst să-l invite. Când Rosewell a apărut la Direcția Est-Europeană a Departamentului, a primit un refuz categoric privind viza pentru Brucan și i s-a cerut să propună un alt nume. Rosewell era furios: «Ba va trebui să-i dați voie să vină», a spus el. «Nu, nu-i vom permite», a răspuns reprezentantul Departamentului. «Eu îți spun că-i veți da voie și am să-ți arăt de ce – a insistat Garst. Am să scriu un articol în *Saturday Evening Post*, intitulat *A cui e Cortina de Fier?* și cred că n-o să îndrăzniți să mă lăsați să scriu acest articol.» Rosewell a adăugat că îi va telegrafia lui Brucan să-și pregătească bagajele, pentru că aștepta ca Departamentul să contramandeze refuzul de a-i acorda viza."

După câteva zile, am primit viza, așa încât, împreună cu Gligor și Obrejanu, am sosit la New York, la finele lui noiembrie 1955, într-o zi geroasă. Dar am fost salutați la aeroport cu multă căldură și *The New York Times* nota: „Prima delegație din România venită la noi după război a sosit ieri la aeroport." Am fost duși imediat la hotelul *Waldorf-Astoria* pentru o scurtă conferință de presă, apoi urcați pe terasa hotelului pentru o fotografie având în fundal Empire Building. Am sosit în timp util la gară ca să luăm trenul spre Des Moines, Iowa. Ajunși în capitala statului Iowa, o mașină lungă de vreo cinci metri a făcut cu noi un tur al orașului. Când am admirat niște blocuri noi de locuințe construite în stil

modern, ghidul a precizat imediat: „Toate sunt proprietatea d-lui Garst." Întrucât începuse să ningă, i-am cerut ghidului să oprească la un magazin de încălțăminte, să-mi cumpăr o pereche de galoși. Când am vrut să plătesc, vânzătorul mi-a spus: „Nu, Sir, nu-i nevoie. Sunteți musafirul d-lui Garst, și acesta este magazinul lui. Deci primiți galoșii cu complimentele casei!" Văzând cum stau lucrurile, îmi venea să-i spun ghidului să oprească la o reprezentanță de automobile Cadillac, dar m-am răzgândit.

La Coon Rapids am fost primiți cu ospitalitate tipică de Middle West, care a început cu o cină bogată. În mijlocul mesei se afla un curcan-jumbo, pe care șeful familiei, Bob, l-a tăiat în felii uriașe, cu două cuțite neobișnuit de lungi. Ne-a impresionat faptul că fiecare membru al familiei muncea, avea o slujbă – cei doi fii uriași ai lui Garst lucrau la fermă, iar fetele, una ca profesoară de engleză, alta ca secretară și dactilografă. Un contrast vădit cu imaginea moșierului absenteist, trăind în lux, în Florida sau Las Vegas, din profiturile obținute pe seama muncitorilor salariați. Fiind iarnă, n-aveam ce să văd pe câmp; am vizitat însă, amănunțit, „fabrica de hibrizi" și laboratorul științific, în care se aflau în lucru noi tipuri de porumb-hibrid mai rezistent la clima rece din Nord.

Am călătorit apoi la Chicago și Minneapolis, unde am vizitat uzinele John Deere și International Harvester, de la care am cumpărat mașinile agricole alese de Garst. La sfârșit, Gheza ne-a însoțit în California. Acolo, fratele mai mare al lui Bob, Jonathan Garst, ne-a arătat culturile irigate de porumb, lăudându-se că obține o producție de boabe la hectar de două ori mai mare decât fermierii din Iowa.

Gligor, Obrejanu (americanii îi spuneau O'Brien) și subsemnatul am rămas pur și simplu înmărmuriți de progresele extraordinare ale agriculturii americane, comparându-le cu performanțele modeste ale agriculturii sovietice, pe care o proclamaserăm „cea mai înaintată din lume". La porumb, productivitatea medie americană era de patru ori mai mare decât cea sovietică și cam de trei ori mai mare decât cea românească.

Când ne-am întors acasă și ni s-a comunicat că vom prezenta un raport în fața Biroului Politic, ne-am speriat. Cum o să relatăm noi ceea ce am văzut acolo? Partenerii mei de voiaj au refuzat să meargă, trimițându-mă doar pe mine, pe motiv că numai eu am putut vorbi cu fermierii americani pe limba lor. Desigur, urmau să mă ajute la întocmirea raportului cu toate datele și cunoștințele tehnice, dar ei preferau să nu se prezinte. Susțineau că au un post pe care nu voiau să-l piardă și o familie pe care nu voiau s-o facă să sufere – dacă spuneau adevărul. În consecință, Gligor a invocat o epidemie de epizootie la animalele din Nord și a părăsit Bucureștiul, iar Obrejanu s-a îmbolnăvit și a căzut la pat.

M-am aflat, astfel, singur în fața Biroului Politic. Eram gata de confruntare, hotărât să joc tare. De la început am spus: „Tovarăși, în perioada postbelică, a avut loc în agricultura americană o revoluție tehnologică al cărei rezultat a fost creșterea de trei la patru ori a producției de grâne la hectar. Întreg procesul productiv a fost schimbat, începând cu mecanizarea totală (deosebită de cea parțială, de la noi), urmată de chimizarea, hibridizarea și reorganizarea transportului și a depozitării."

Șocul celor din jurul mesei era evident. Iar eu mă bucuram de acest efect. După care am început să prezint în detaliu fiecare dintre schimbările menționate, cu date și cifre, ca și cum aș fi vorbit în fața unei clase de studenți.

Primul care m-a întrerupt a fost Ceaușescu. Întrebarea era o „strâmbă": „Dar v-au arătat și fermele părăsite sau falimentare? Ați întâlnit și muncitori migratori, care trăiesc în mizerie?" Aluzia era transparentă, cică fuseserăm păcăliți, fraieriți, pentru că ni s-a înfățișat numai partea bună a lucrurilor, adică „satele lui Potemkin".

Am sesizat substratul întrebării și am răspuns: „Eu am scris personal articole despre fermele falimentare și despre muncitorii migratori. Aceștia există. Dar socot că cel puțin conducerea Partidului trebuie să cunoască adevărul despre agricultura americană. Nu ne ajută cu nimic dacă ignorăm acest lucru în momentul în care America inundă piețele mondiale cu surplusul ei agricol." Și nu m-am putut abține să nu trag o gheară: „Eu nu cred că comuniștii trebuie să procedeze ca struțul, care-și ascunde capul în nisip!"

Gheorghiu-Dej, care prezida, spuse pe un ton calmant: „Nu te tulbura, tovarășe Brucan. După cum știi, există unii care înțeleg mai repede și alții care înțeleg mai încet. Continuă!"

Apoi, n-a mai fost nici o întrerupere. Dar am înțeles din ce pricină începea Ceaușescu să-l urască pe bătrân. Și – în subsidiar – și pe mine.

La trei luni după întâlnirea cu Garst, Dej m-a chemat să-mi comunice că am fost numit ambasador la Washington. Aveam sarcina de a stabili relații economice și culturale cu America și, în mod special, de a procura tehnologiile cele mai moderne în industrie și agricultură.

Prioritară era agricultura, și Coon Rapids, Iowa, a devenit popasul nostru favorit în America, al meu și al soției. Familia Garst s-a dovedit o gazdă ospitalieră, iar doamna Garst s-a împrietenit foarte repede cu soția mea, Alexandra. Obișnuiam să mă scol în zori, la ora 6, ca să-l însoțesc pe Bob la cafeneaua din localitate, pentru micul dejun. El înghițea acolo o omletă barosană, din șase ouă, plus o grămadă de șuncă și câteva cești mari de cafea apoasă, gen american, în timp ce discuta cu vecinii despre celuloză și uree, prețuri și utilaje agricole, inclusiv despre prognoza climatică pe întreg sezonul. Ascultam cu atenție și cu un interes enorm, dându-mi seama că mă aflam în fața unei scene tipice de piață în *cornbelt*[1]-ul american. În timpul zilei, Bob ne lua cu Buickul său prin câmpuri și pășuni, conducând mașina ca pe un cal. Ceea ce ne intriga cel mai mult, pe soția mea și pe mine, era absența aproape totală a oamenilor pe câmp. Ne întorceam mereu să vedem cele trei sute de boi și vaci care păștеau într-un țarc imens, prevăzut cu un tanc, ce pompa automat apa dintr-un puț în jgheabul de adăpare a vitelor. Nu se vedea țipenie de om.

Am cumpărat de la Garst o anumită cantitate de *Pioneer*, porumb hibrid – varietate potrivită pentru clima din România –, și, conform sfatului său, zece seturi complete de mașini agricole – de la tractor și secerătoare-culegătoare de porumb (cornpicker) până la camioane de încărcat și depozitat. Opt dintre ele au fost distribuite la unități agricole, iar două – păstrate pentru a fi studiate și copiate. Am aranjat cu Garst să-l trimită în România pe cel mai bun mecanic din Coon Rapids, care să-i instruiască pe ai noștri cum să

[1] Centura porumbului, care acoperă principalele state producătoare de porumb din SUA.

folosească și să întrețină *mașinile-service*. Harold Smouse a făcut o treabă atât de fainâ și a fost atât de alintat de gazdele din România, încât și-a prelungit șederea cu șase luni, iar Garst a fost nevoit să facă eforturi deosebite de a-l convinge să se întoarcă în SUA.

Totodată, Bob i-a trimis pe cei doi fii ai săi, David și Steve, cu soțiile, să stea câte șase luni la noi, pentru a le împărtăși agronomilor și președinților de gospodării tainele agriculturii moderne. În schimb, mai mulți specialiști români au mers în Iowa și Nebraska, unde să se familiarizeze cu agricultura americană. Așa a luat ființă stațiunea experimentală de la Fundulea. Din păcate, întreg programul de schimburi a fost anulat o dată cu venirea la putere a lui Ceaușescu.

Mă îndoiesc că o asemenea activitate se poate înscrie în istoria diplomatică. Mai curând este vorba de un episod al procesului de dezvoltare a agriculturii românești.

De la Bob Garst și ai săi am învățat și eu că, în epoca modernă, cultura cerealelor este rentabilă numai pe suprafețe întinse, în timp ce legumele și fructele, carnea și laptele se pot obține, cu rezultate bune, și în mica gospodărie țărănească. Dacă am fi pus în aplicare acest sfat american, am fi realizat mari producții și la cereale, și la legume și fructe, pentru care România, după aprecierea lui Garst, avea condiții optime.

Scurtă întâlnire cu senatorul McCarthy

La Washington, erau timpuri grele pentru un diplomat provenit de după Cortina de Fier. De altfel, tot atât de grele ca și pentru diplomații americani la București.

Cum să spargi gheața? Asta era problema.

Chiar înainte de a mă îmbarca pe faimosul transatlantic *Queen Elisabeth*, i-am făcut o vizită de curtoazie trimisului american la București, Robert Thayer, și l-am invitat la o escapadă cu automobilul la o mănăstire din Moldova. Călugărițele au pregătit o cină atât de bogată în specialități culinare românești, încât Mister Thayer a fost, pur și simplu, fascinat și, ulterior, va descrie această ocazie ca pe „momentul de vârf al ședерii în România". Într-adevăr, pentru un american, a beneficia de un asemenea ospăț într-o mănăstire, unde să-i toarne vin în pahar o călugăriță, era o adevărată senzație.

La Washington însă, spargerea gheții se dovedea tare anevoioasă. Refugiații români aflați acolo nu păreau prea bucuroși de sosirea mea, semn că noua putere din țară avea intenții serioase de lansare a relațiilor româno-americane, iar ei voiau să împiedice acest curs al evenimentelor. Primeam zilnic scrisori de amenințare cu cap de mort, ceea ce trăda afilierea lor politică, iar noaptea târziu mă sunau la telefon pentru a-mi reaminti marea bogăție a folclorului românesc, în care sfinții și mamele ocupă un loc privilegiat.

Am alcătuit un mic dosar cu aceste scrisori și i-am făcut o vizită de curtoazie directorului Protocolului la Departamentul de Stat, John Simmons, un distins diplomat de carieră, cu educație englezească și cu maniere de gentleman. I-am vorbit despre conținutul scrisorilor, inițiindu-l în ideologia politică a „capului de mort" și relatându-i câteva dintre convorbirile telefonice cele mai picante, subliniind că singurul lucru care mă îngrijorează sunt amenințările la adresa copiilor mei, care merg în fiecare dimineață la școală. În sfârșit, l-am întrebat dacă această primire făcută unui tânăr diplomat intră cumva în tradiția ospitalității americane.

Mister Simmons, vădit încurcat, m-a asigurat că Departamentul condamnă energic asemenea manifestări și că nu are nici o legătură cu ele. I-am răspuns că sunt convins de aceasta în ceea ce privește Direcția Protocolului, dar poate că diplomații de la *Romanian*

Desk au vreo idee despre autorii acestor scrisori și ar putea face ceva pentru a le stopa. I-am lăsat dosarul și am plecat.

După două zile, n-am mai primit nici scrisori cu cap de mort, nici telefoane nocturne. Așa încât, i-am făcut o nouă vizită lui Mister Simmons pentru a-i mulțumi și a remarca eficiența Departamentului de Stat „chiar și atunci când este vorba de refugiații români". Mister Simmons a înghițit gălușca cu o eleganță care trăda școala englezească. Curând aveam să cooperăm din nou.

Secretar al Departamentului de Stat era John Foster Dulles. Mister Simmons mi-a comunicat la telefon că Secretarul fiind extrem de ocupat în acea perioadă și având toate orele de primire date, propune să-i prezint scrisorile de acreditare Subsecretarului Murphy.

„Dar de ce?" i-am răspuns. „Eu nu mă grăbesc. Pot să aștept și o lună, chiar două, până când se va elibera Secretarul de stat."

Această metodă chinezească s-a dovedit eficientă. Peste puțin timp, Mister Simmons m-a anunțat ca Secretarul mă va primi luni dimineața la ora zece.

Întâlnirea cu John Foster Dulles a fost o adevărată experiență. Figura sa uscățivă și cadaverică îmi dădea o stare nervoasă. Am început prin a-i spune ca războiul a trecut, iar România era dornică să stabilească relații normale cu Statele Unite, să inițieze relații economice și culturale, și în acest scop să ia în considerare pretențiile la despăgubire ale cetățenilor americani, ale căror proprietăți din România fuseseră naționalizate. Secretarul m-a întrerupt, făcând o grimasă, și a zis: „Domnule ambasador, trebuie să vă spun că nu sunt pregătit pentru o discuție de substanță cu Dvs."

M-am simțit ofensat și am remarcat, într-o manieră cam provocatoare: „Probabil, domnule Secretar, nu vă aflați pentru prima dată într-o asemenea postură!"

El m-a privit vizibil șocat și a replicat: „Știți, sunteți primul trimis străin care îndrăznește să facă o remarcă atât de impertinentă."

Spre marea mea surpriză, transformată imediat în uimire, el s-a ridicat în picioare și mi-a întins mâna, zicându-mi: „Domnule ambasador, oricând veți avea o problemă serioasă, nu ezitați să faceți apel la mine."

Chiar așa am și procedat atunci când am primit de la minister instrucțiuni să invit o delegație americană la București, pentru a discuta problema compensațiilor datorate cetățenilor americani în schimbul proprietăților naționalizate. Departamentul de Stat a anunțat imediat că este dispus să înceapă negocierile.

Primirea la Casa Albă, la președintele Eisenhower, a mers mult mai ușor. Directorul Protocolului m-a sfătuit să nu ridic probleme serioase. Aflând însă că Eisenhower manifesta o curiozitate specială pentru limbi străine, i-am citat o serie de cuvinte românești, care sunau ca și cele englezești, ceea ce l-a lăsat paf: comandant (*commander*), ordin (*order*), a executa (*to execute*), bătălie (*battle*), disciplină (*discipline*) etc. Chestia l-a interesat enorm și vizita s-a prelungit un sfert de oră, spre mirarea lui Simmons.

În Washington, unde se aflau circa o sută de ambasade, viața socială era foarte intensă și vie. Într-o seară, la Ambasada Braziliei, la recepția oferită cu ocazia zilei naționale, sporovăiam împreună cu doi diplomați, când a apărut senatorul McCarthy și s-a alăturat

grupului nostru. Era cunoscut ca un mare consumator de băuturi alcoolice și, la ora aceea, era deja „făcut". Senatorul de Wisconsin devenise o temută figură politică în Washington, în urma campaniei inițiate de el împotriva subversiunii comuniste – atât în Departamentul de Stat, cât și la Hollywood și pretutindeni. Întâmplător, cei doi diplomați au părăsit grupul nostru, și m-am trezit față în față, singur, cu senatorul McCarthy. Ca diplomat tânăr și combativ, nou-venit în înalta societate a Washingtonului, mă amuza grozav acest prilej și, întrucât tocmai mă întorceam de la Coon Rapids, Iowa, am început să vorbesc despre problemele agriculturii americane cu un autentic accent de Middle West. Chelnerul ne-a umplut din nou paharele, și amândoi ne-am angajat într-o discuție animată, în timp ce lumea se strângea treptat în jurul nostru, curioasă să afle ce putea discuta atât de aprins ambasadorul român cu acest vânător de „Roșii". Ambasadorul sovietic, Zarubin, s-a înghesuit așa de tare, încât m-a călcat pe picior. Am socotit că sosise momentul confruntării și i-am spus: „Domnule senator, știți cu cine stați de vorbă?" El a bolborosit ceva, în genul: „Nu știu și nici nu-mi pasă", la care eu am replicat imediat: „Ba o să vă pese când o să aflați!" Apoi am strigat ceva mai tare: „Eu sunt ambasadorul României, un diplomat roșu." „Nu cred – a spus el –, așa ceva e imposibil. Te ții de glume." Triumfător, i-am dat lovitura de grație: „Cred că semnătura Secretarului Dulles vă va convinge. Iată cartea mea de identitate diplomatică." Și i-am pus-o în față. Nici măcar nu s-a uitat la ea, ci a șters-o imediat din ambasadă, în timp ce toți mă asaltau să le relatez ce-am discutat. „Am vorbit despre porumb", le-am zis, dar nici unul nu a vrut să creadă că am discutat un sfert de oră acest subiect. De ce oare? Bob Garst era în stare să vorbească un ceas despre porumb, și toată lumea îl asculta fascinată!

Catalizatorul de platină prin curier diplomatic

Nevasta mea are filiație engleză. Mama sa venea din Devonshire, așa încât accentul ei făcea furori în crema societății americane. Neobișnuit era și faptul ca avea diplomă de inginer petrolist și, curând, studiind revistele americane de specialitate, s-a pus la curent cu noile tehnologii din industria petrochimică. Când ne-au vizitat la ambasadă cei din conducerea marelui trust texan Dresser Industries, Sașa i-a angajat într-o discuție atât de substanțială, încât președintele companiei mi-a spus: „În cazul în care guvernul român vă concediază, să știți că doamna Brucan va găsi oricând în compania noastră un post executiv sigur."

Dar omul vizat de noi era inginerul Percival Keith, vicepreședintele executiv al companiei Hydrocarbon Research, din New York, specializată în construcția de uzine petrochimice. El lucrase cândva la Constanța, unde s-a născut soția mea, și acolo îi cunoscuse pe părinții ei, rămânând cu amintiri plăcute despre experiența lui constănțeană. L-am vizitat deseori la New York, stabilind relații prietenești. Soția lui administra o fermă în statul Pennsylvania, și el obișnuia să glumească: „Ce câștig eu în industrie, pierde soția mea în agricultură." Așa încât, ne-a invitat la fermă, să vedem cum operează ea.

Pe vremea aceea, eram obligat să anunț Departamentul de Stat, printr-o notă scrisă cu douăzeci și patru de ore înainte, despre orice deplasare în afara orașului. De regulă, o mașină a FBI urmărea Cadillacul nostru la o distanță oarecare, spre deosebire de oraș, unde ne urmărea la bară. S-a întâmplat însă ca, în viteza mașinii, șoferul să scape ieșirea exactă de pe autostradă, iar în America întoarcerea în formă de U este o chestie teribilă, fiind cea mai gravă violare a regulilor de trafic. I-am spus șoferului să oprească și m-am dus direct la mașina FBI, care oprise și ea. M-am adresat celor doi agenți: „Domnilor, știți foarte bine încotro ne îndreptăm și ați văzut că am greșit drumul. De ce nu ne-ați semnalat? Acum, nu mai știm pe unde s-o luăm, așa că trebuie să ne dați o mână de ajutor. Mergeți voi înainte, și mașina noastră o să vă urmeze!"

S-au uitat unul la altul, uimiți, apoi, amuzați, și au făcut exact ceea ce am propus. Desigur, ei nu știau că în portbagaj se aflau tot felul de bucate alese, preparate cu griji de

Mititelu' – un bucătar extraordinar, travestit în șofer. În momentul în care ajungeam la gazdă, Mititelu' avea să preia comanda bucătăriei și să servească o cină cu mâncăruri și vinuri românești, spre deliciul amfitrionului și al vecinilor invitați la ospăț.

Motivul expediției era o nouă tehnologie revoluționară în petrochimie, *Rexforming*, al cărei know-how la acea dată îl deținea numai companiile americane și britanice. Am spart acest monopol la Brazi, unde a fost construită cea mai modernă rafinărie proiectată de inginerul Keith, în faimosul palat al reginei de pe Șoseaua Kisseleff, în care a lucrat și a locuit timp de trei luni, într-un secret desăvârșit.

În anii '50, o asemenea afacere trebuia să aibă aprobarea Sfintei Treimi – Pentagonul, Departamentul de Stat și cel al Comerțului –, sub forma licenței de export. Îmi dădeam seama perfect că aprobarea ei era de domeniul imposibilului, lucru pe care îl știa și Keith. De aceea, contractul de 20 milioane de dolari s-a semnat la Ambasada noastră din Paris, iar principalele utilaje au fost furnizate de firme subsidiare ale companiei Hydrocarbon Research din Italia și RFG. Piesa-cheie, un catalizator de platină, am trimis-o la București printr-un curier diplomatic al MAE. Sunt conștient de faptul că dezvăluirea acestei afaceri ar putea „să mă incrimineze" – așa cum sună Constituția Americană –, dar, după atâția ani, crimele de acest gen au fost cu siguranță prescrise. În ceea ce-l privește pe Keith, el a fost investigat prin anii 1965-1966 pentru abatere de la legile americane, după ce s-a descoperit existența la Brazi a *Rexforming*-ului, și condamnat la zece ani interdicție de a mai construi uzine în țări străine.

Merită să amintim aici ședința Biroului Politic în care eu am făcut un raport detaliat despre „afacerea Brazi". Imediat după ce am terminat, Alexandru Drăghici, pe atunci ministru de interne, a spus: „Dar tovarășul Brucan nu a pomenit aici despre relațiile intime pe care le-a întreținut cu oameni de afaceri americani, despre petrecerile vesele pe care le organizează pentru aceștia, cu caviar și vinuri românești, cu sarmale și mititei românești, și cu multe alte băuturi scumpe, rodul muncii poporului român." Apoi mi s-a adresat mie: „De ce, tovarășe Brucan, păstrezi în secret relațiile prietenești cu capitaliștii americani?"

Gheorghiu-Dej, care prezida, l-a întrebat: „Ascultă, Sandule, de unde ai vrea tu să obțină Brucan tehnologie modernă, de la proletarii americani? Așa vezi tu lucrurile? " Și, după o scurtă pauză, a schimbat tonul, dându-i o turnură aspră: „Ia te rog să dai ordin agenților tăi din ambasadă să nu se mai țină după Brucan, să-l lase în pace să-și facă treaba încredințată de noi. Ai auzit? Vreau să văd și eu telegrama cifrată pe care o trimiți la Washington în acest sens. E ordin!"

Cu toate acestea, când am reușit, recent, să pun mâna pe dosarele mele la Securitate, am găsit acolo numeroase rapoarte ale agenților lui Drăghici, care descriau mesele regulate din incinta Ambasadei cu James Reston de la *The New York Times*, discuțiile de la cină cu Walter Lippmann și soția, precum și relațiile foarte strânse cu Drew Pearson. Pe acesta l-am vizitat la Ambasadă și la vila lui, de pe malul Potomacului, convingându-l să participe, în 1958, la Congresul Ziariștilor Români, de la București. Drew Pearson reprezenta un adevărat pericol, deoarece rubrica lui *Merry-go-round* din *Washington Post* era celebră, prin informațiile senzaționale din culisele politice, diplomatice și din cercurile

de afaceri, pe care le publica de trei ori pe săptămână. Era ceea ce se numește un *syndicated columnist,* articolele lui fiind comunicate prin telex celor trei sute de ziare din SUA, America Latină și Canada, care apăreau peste tot în aceeași zi. Dispunea de o arhivă cu fișele personale ale tuturor oamenilor politici, bancherilor și oamenilor de afaceri, și avea doi funcționari angajați să le țină la zi. Spuneam că era periculos, pentru că nu avea scrupule atunci când era vorba de o informație sau un zvon, ori de o scenă picantă, cu care își alimenta cititorii.

Odată, am mers împreună la un derby, în statul Maryland, invitat de ambasadorul sovietic Mencikov. Era prima dată când participau la curse în America jockeii sovietici și caii lor. Iată ce a apărut, a doua zi, în faimoasa rubrică a lui Drew Pearson:

„– Unde se află ambasadorul Mencikov? l-a întrebat cineva pe Brucan.

– S-a dus jos, la grajduri, să îndoctrineze caii înainte de cursă, i-a răspuns ambasadorul român."

Din fericire, Mencikov avea simțul umorului și nu s-a supărat. Fusese supranumit *smiling Mike.* Dar pe mine m-au trecut răcorile când am citit ziarul.

Soția mea obișnuia să spună că, având o asemenea gură-spartă și asemenea *table-manners* (maniere la masă) nu puteam fi ambasador decât la Washington.

IX. EVOLUȚIE IDEOLOGICĂ TREPTATĂ: ȘASE CĂRȚI ÎN SUA, TREI ÎN JAPONIA

A.S.: ***Ați publicat șase cărți în Statele Unite și nu știu să existe un alt profesor din România cu o asemenea performanță; ați fost invitat la mari universități americane, la Sorbona, la universități japoneze din Tokyo și Hiroshima, unde studenții în științe politice folosesc cele trei „cărți Brucan" traduse în japoneză. Despre această performanță se știe prea puțin în țară, și cred că ar fi bine să consemnăm aici măcar momentele principale ale activității publicistice și didactice depuse în străinătate timp de două decenii.***

Episodul californian

S.B.: Cărțile publicate în SUA au fost, de regulă, produsul final al unor cursuri universitare, pe care ulterior le stilizam și le rotunjeam până ce căpătau o formă acceptabilă pentru un public mai larg. De fapt, primele prietenii și relații în lumea universitară americană le stabilisem în timpul serviciului diplomatic, când am vizitat o serie de universități și am ținut conferințe la unele dintre ele.

Prima carte, *The Dissolution of Power*, a fost rodul celor două invitații simultane – una la Universitatea din California, Los Angeles, și cea de-a doua la celebrul Center for the Study of Democratic Institutions, din Santa Barbara.

La un seminar internațional de la începutul anului 1969 prezentam un *paper* în care pledam cauza creării unei *Sociologii a Relațiilor Internaționale*, pe considerentul că secolul al XXI-lea va fi dominat de formarea unor comunități mai largi decât statul național,

Center report

December 1971

Published by the Center for the Study of Democratic Institutions

Silviu Brucan

A PROJECTION INTO THE TWENTY-FIRST CENTURY

(ED. NOTE: *Center Visiting Fellow Silviu Brucan is a Rumanian scholar-diplomat and author of the newly published* The Dissolution of Power *(Knopf), the first book written in English by an Eastern scholar to be published in the United States. In a foreword to his new book the former Rumanian Ambassador to the U.S. and the U.N. writes: "I am deeply grateful to the Center for the Study of Democratic Institutions who made possible my writing of this book in English. A particular debt of gratitude must go to the Senior and Junior Fellows, and the visiting scholars. Their lively and often penetrating arguments and criticism contributed to the clarification of my own thinking and helped reveal weak points where my thesis had to be strengthened." The comments that follow were drawn from a paper presented by Ambassador Brucan at the Center last month.*)

World Issues

Philip Noel-Baker:
The Avoidance of World War III

Franklin Tugwell:
The Spectre of Political Transience

Silviu Brucan:
Europe in the 1980s

THE FUND FOR THE REPUBLIC, INC.

BOARD OF DIRECTORS:

Robert M. Hutchins, Chairman; J. R. Parten, Vice Chairman; Ralph E. Ablon, Joseph Antonow, Harry S. Ashmore, Ramsey Clark, Patrick F. Crowley, Fagan Dickson, James H. Douglas, Jr., William O. Douglas, Joseph W. Drown, Arnold M. Grant, Vesta Hutchins, Francis J. Lally, Edward Lamb, Eolah C. Laucks, Morris L. Levinson, J. Howard Marshall, Frances McAllister, Stewart Mott, Paul Newman, Seniel Ostrow, Bernard Rapoport, Eleanor B. Stevenson, Bernard Weissbourd, Harold Willens

THE CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS

SENIOR FELLOWS: Robert M. Hutchins, Chairman; Norton S. Ginsburg, Dean; Harry S. Ashmore, Elisabeth Mann Borgese, John Cogley, Rexford G. Tugwell, Harvey Wheeler, John Wilkinson; *Secretary to the Senior Fellows:* Gary Cadenhead

VISITING FELLOWS: Leo Gabriel, George McT. Kahin, Arvid Pardo, Robert Rosen

ASSOCIATES: Richard Bellman, Silviu Brucan, Alexander Comfort, Paul Ehrlich, Mircea Eliade, Ivan Illich, Neil H. Jacoby, Bertrand de Jouvenel, Alexander King, Fred Warner Neal, Raúl Prebisch, Karl H. Pribram, Lord Ritchie-Calder, Nathan Rotenstreich, Adam Schaff, Carl Friedrich von Weizsacker

ALTERNATIVES
A Journal of World Policy

EUROPE IN THE GLOBAL STRATEGIC GAME*

Silviu BRUCAN†

THE ESTABLISHMENT OF A WORLD AUTHORITY: WORKING HYPOTHESES*

Silviu BRUCAN†

SILVIU BRUCAN

Institutionalizing European Security

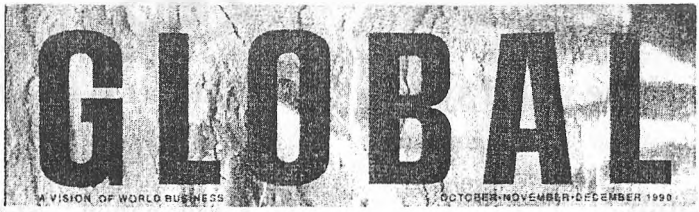

The Decline of Communism

As the computer revolution unleashed the creative power, initiative, and talent of individuals, democracy was no longer an option for Eastern Europe; it was a must

by Silviu Brucan

Review, V, 1, Summer 1981, 95-111

The Strategy of Development in Eastern Europe*

Silviu Brucan

Review, IX, 2, Fall 1985, 155-161

Market, Socialism, and Revolution

Silviu Brucan

WORLD POLICY JOURNAL

POLITICAL REFORM
IN THE SOCIALIST SYSTEM
Silviu Brucan

EAST-BLOC ECONOMIC REFORM:
THE STRATEGIC IMPLICATIONS
Silviu Brucan

Historical Evolution of Classes and Class Policy in the U.S.S.R*

Silviu Brucan

INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCE JOURNAL

The state and the world system
Silviu Brucan

The nation-State: will it keep order or wither away?
Silviu Brucan

La nación-estado ¿se mantendrá o desaparecerá?
Silviu Brucan

L'État et le système mondial
Silviu Brucan

L'État-nation : est-il appelé à se maintenir ou à disparaître ?
Silviu Brucan

Les notions de pouvoir et de conflit
Silviu Brucan

EL MUNDO TIENE QUE SER REPENSADO EN SU GLOBALIDAD *

Silviu BRUCAN

PACIFIC COMMUNITY

AN ASIAN QUARTERLY REVIEW

EUROPE AND THE WORLD AFTER HELSINKI
By Silviu Brucan

ENERGY AND DEVELOPMENT
By Silviu Brucan

THE UN SYSTEM AND ITS CHALLENGES
By Silviu Brucan

ECONOMIC CRISIS AND EAST-WEST DETENTE
By Silviu Brucan

POLITICAL DEVELOPMENTS IN THE WORLD OF 1980s
By Silviu Brucan

printr-un proces de integrare supranațională, și deci obiectul studiului trebuie să devină *națiunea*, forța vitală și dinamica ei proprie, acțiunea ei în interior și comportarea diferită în exterior, care este liantul, catalizatorul ce ține strâns laolaltă elementele acestei fascinante entități sociale care este națiunea, cum anume s-ar putea contopi ea într-o formațiune supranațională. Pledoaria mea a avut ecou, fiind menționată în reviste de specialitate, și ca urmare am primit invitația Universității din California de a ține un curs de șase luni de Sociologie a Relațiilor Internaționale.

La lecția de deschidere am avut o surpriză: pe lângă cei nouăsprezece studenți înscriși la curs, s-au instalat în primele bănci niște oameni în vârstă, unii cu barbă albă. Seara, la dineul oferit de decan, acesta mi-a explicat că practica lor atunci când invită un profesor necunoscut este ca șefii de catedră să asiste la lecția de deschidere, pentru a aprecia nivelul academic al lecției, nu orientarea ideologică, iar dacă votul lor este negativ, se reziliază contractul și profesorul primește 25 la sută din valoarea lui drept despăgubire. M-au trecut sudorile în mod retroactiv, deoarece era debutul meu universitar american.

Cu Centrul din Santa Barbara am făcut cunoștință la Geneva, la *Pacem in Terris II*, o conferință internațională inițiată de acest Centru pentru a discuta problema păcii în condițiile „războiului rece". Din România au primit invitații două persoane: Mitropolitul Moldovei Moisescu și cu mine. Am făcut parte dintr-un „panel" condus de cunoscutul economist J. K. Galbraith și am prezentat o comunicare despre relațiile sovieto-americane, susținând că, în pofida aparentei relații conflictuale înverșunate, determinate de un antagonism ideologic ireconciliabil, cele două superputeri cooperează din ce în ce mai cordial la menținerea monopolului nuclear bipolar, respingând și chiar sabotând eforturile unor aliați firești – Franța, în Vest, și China, în Est – de a deveni puteri nucleare independente. A doua zi, președintele Centrului, Robert Hutchins, m-a întrebat dacă nu aș fi dispus să petrec șase luni la Centru pentru a elabora o temă de cercetare la alegerea mea. Invitația coincidea cu cea a Universității din California, distanța între Los Angeles și Santa Barbara fiind doar de vreo 100 de mile, maximum două ore cu Fordul Thunderbird, pe care l-am închiriat contra unei sume ce reprezenta cam 2 la sută din cele două retribuții.

Spre seară, ducându-mă să stau de vorbă cu Mitropolitul Moisescu în camera lui de hotel, am găsit acolo un episcop catolic francez care îi corecta franceza, limbă în care urma să-și rostească cuvântarea a doua zi. Amândoi sorbeau coniac dintr-o sticlă Martell, adusă de episcop. Am aflat cu această ocazie că înalții prelați își aranjau participarea la viitoare conferințe internaționale despre pace, mergând până la cele mai mici detalii (lansarea invitației, bilet de avion, hotel, diurnă etc.) Ecumenica creștină funcționa perfect în mișcarea pentru pace.

A.S.: ***Cum funcționa combinația dintre Centrul din Santa Barbara și Universitatea din Los Angeles?***

S.B.: Reședința era la Centru, instalat într-un parc-pădure de vreo 100 de hectare, dispunând de o clădire maiestuoasă, așezată pe vârful dealului, așa încât se vedeau de acolo apele Pacificului. Centrul era perfect echipat pentru un institut de cercetare și avea o sală de ședințe cu o imensă masă ovală la mijloc, unde se întâlneau în fiecare vineri la ora 9 dimineața membrii-asociați ai Centrului și invitații pe o durată de la trei luni la un

an. Acolo am cunoscut pe Mircea Eliade și celebrități, ca Philip Noel Baker, lordul Ritchie Calder (care introdusese sistemul metric în Marea Britanie), cercetătorul Thor Heyerdal, Paul Ricoeur, Herman Kahn, Rexford Tugwell (din *brain-trust*-ul președintelui Roosevelt), Bertrand de Jouvenel, Adam Schaff, Carl Friedrich von Weizsaker, N. N. Inozemtsev, Barry Commoner, Ivan Illich, deținători ai premiului Nobel, ca Isidor Rabi, Gunnar Myrdal, Linus Pauling, miniștri și senatori americani. Deși la Washington și ONU întâlnisem șefi de stat, premieri și diplomați de frunte, la început eram intimidat când prezentam, în fiecare lună, un capitol din carte și mă uitam la cei care se aflau în jurul mesei. Practica era următoarea: eu băteam la computer textul, acesta era fotocopiat în cincizeci de exemplare, care erau trimise luni fiecăruia dintre participanți, pentru a-l studia din timp, iar la ședința de vineri, mi se acordau cincisprezece minute să prezint ideile principale, apoi urma discuția, care se prelungea uneori și după-amiază. De regulă, Hutchins numea un coraportor din specialitate, însărcinat să analizeze critic comunicarea mea și să deschidă astfel discuția generală.

Cu Universitatea aranjasem ca marți de dimineață să țin lecția, iar după-amiază seminarul, astfel încât șofam devreme spre Los Angeles pe faimoasa șosea Pacific Ocean Highway și mă întorceam seara la Santa Barbara, unde locuiam în vila doamnei Elisabeth Mann (fiica lui Thomas Mann), situată pe malul oceanului.

În felul acesta, testam tezele cărții atât în clasă, cu studenții, cât și în ședința de la Centru, cu somități din cele mai diferite domenii.

Într-o dimineață de ianuarie a sunat telefonul. La celălalt capăt era vicepreședintele marii edituri din New York, Alfred Knopf. „Vă chem – zise el – pentru că fiul meu este studentul Dvs. și, venind de Crăciun acasă, mi-a spus că deși (?) marxist, cursul Dvs. este extrem de interesant. Nu aveți cumva textul scris al lecțiilor?" I-am răspuns că am primele cinci lecții dactilografiate. „Expediați-mi, vă rog, aceste cinci lecții și, dacă sunteți de acord, anexați și planul cursului pe șase luni."

Zis și făcut. M-am executat și, după trei săptămâni, spre marea mea surpriză, primesc un plic gros de la Alfred Knopf. Înăuntru, contractul pentru cartea *The Dissolution of Power* și un cec de 2 500 de dolari aconto. Am rămas siderat. Era prima mea carte americană!

Dacă tot m-am pornit pe amintiri, să relatez și un episod caracteristic american. Într-o zi, secretara năvălește cam emoționată în biroul meu: „Domnule profesor, la telefon este unul dintre cei mai bogați oameni din California." „Bine – zic eu –, fă-mi legătura." Acesta începe în cel mai tipic stil american:

– Sunteți desigur surprins de apelul meu. Sunt președintele unui club exclusiv de businessmeni – 20 de membri, fiecare *from 100 million dollars up*. O dată pe lună, organizăm un *dinner*, la care invităm un vorbitor. Pentru luna viitoare, m-am gândit să vă invit pe Dvs. să ne țineți un speech de douăzeci de minute (și a repetat, douăzeci de minute). Dacă sunteți de acord să veniți la sediul nostru, de la marginea orașului Los Angeles, aveți de ales: sau vă trimit limuzina mea, și puteți avea încredere în șoferul meu, deoarece acum cinci ani a câștigat raliul automobilistic de la Cincinnati, sau cu *my personal jet*, cu care faceți doar zece minute.

Aici l-am întrerupt cu întrebarea:

– Bine, dar despre ce aș putea vorbi eu la un club al milionarilor?

– Da, zice el, situația e curioasă. Dar știți, America e asaltată în prezent de grave probleme sociale, la care nu avem soluții. Căutăm în toate direcțiile, ascultăm toate punctele de vedere, poate că iese ceva. Am dori să ne vorbiți pe tema: *The Relevance of Marxism in America Today*[1].

„Milionarii ăștia joacă tare", mi-am zis eu stupefiat.

Am acceptat invitația și am ales avionul personal, cu un pilot și o stewardesă. Clubul avea o pistă de aterizare proprie și un hangar în care se mai aflau câteva avioane de același tip. Președintele era în legătură telefonică cu pilotul așa încât aștepta într-un golfcart de două persoane, cu care a ținut să facă mai întâi *le tour du propriétaire*. Mi-a arătat terenul de tenis, un sweeming-pool de 50 m, cu niște dușuri „terapeutice", cum le-a numit el, un teren de golf și clubul propriu-zis, camere cu fotolii în stil englezesc, pentru întâlniri de afaceri, și o sală lungă, dining-room, cu o masă pentru douăzeci de persoane.

După prezentările de rigoare, în care răsunau numele unor concerne cunoscute, ne-am așezat la masă. Conform practicii, la cafea m-am ridicat și am început să vorbesc. Adusesem cu mine trei ziare de frunte: *New York Times, Washington Post* și *Chicago Tribune*. Am menționat câteva corespondențe din diferite capitale ale lumii și am observat că toate urmează cam aceeași metodă. Mai întâi descriu situația economică, apoi prezintă succint structura socială și regimul politic, iar uneori fac și considerații asupra ideologiei și mentalității populației.

– Ăsta-i marxism, am conchis eu, pentru simplul motiv că nu există un alt model analitic care să fie aplicat societății moderne.

A urmat o discuție vie, cu întrebări și comentarii avizate. Dintre cei douăzeci de invitați, șapte erau doctori în economie sau management. Ăștia sunt oamenii care conduc în prezent marile companii americane, și una dintre virtuțile lor supreme se numește *open-minded* – deschiși la orice părere care i-ar putea ajuta să câștige bani. Îmi aduc aminte de o scenă petrecută la Washington, la premiera cu trupa de balet sovietică a teatrului „Balșoi", când a apărut pe scenă impresarul american Hurok, care a realizat câștiguri fabuloase cu prilejul unor concerte organizate de el cu violoniști și pianiști ruși. Un vecin de fotoliu a exclamat admirativ: „Hurok, gândește-te ce idee formidabilă – să facă bani din ruși!"

Discuția cu milionarii s-a întins peste trei ore. Dar ceea ce *broke down the house* (a dărâmat casa) a fost următorul schimb de cuvinte: „Domnule profesor, sunteți desigur la curent cu gravele probleme sociale cu care ne confruntăm și la care nu găsim soluții. Există oare în teoria lui Marx vreo idee care ne-ar putea ajuta să depășim criza?" Am reflectat un moment și am răspuns scurt: „Chiar dacă aș ști așa ceva, nu v-aș spune!" Venită de la un om din Est, replica avea o încărcătură specială pentru milionarii americani.

Le-a plăcut cel mai mult și Robert Hutchins mi-a spus că replica a ajuns până la el. Poate că așa m-am calificat ca „membru-asociat" al Centrului, invitat de încă două ori în anul 1970 la Santa Barbara.

[1] *Actualitatea marxismului în America azi.*

Ecoul primei cărți

A.S.: ***M-am uitat în arhiva Dvs. și am descoperit o serie de lucruri interesante în legătură cu această primă carte. Am sesizat în special mai multe scrisori de la cunoscuți profesori americani, care cereau editurii să scoată și o ediție mai ieftină*** **(paperback)** ***pentru uzul studenților. Prof. Karl Dentsch de la Harvard, considerat*** **political scientist Number One,** ***subliniază că*** **„nu există o carte ca asta. Este profund gândită, originală și creatoare, minunat de liberă de stereotipe – evident produsul unui om de primă calitate, cu mare experiență... Eu folosesc cartea ca bibliografie obligatorie la cursul meu... Această carte umple un gol în literatura noastră".** ***După această scrisoare, editura a sondat mai mulți profesori cu privire la publicarea ei într-o ediție populară pentru studenți.***

Prof. Robert Tucker o găsește „fascinantă", istoricul Frederick C. Barghoorn „foarte interesantă, un studiu provocator și profund", iar secretarul general al ONU pe vremea aceea, U Thant, are cuvinte de apreciere privind conținutul ei. Celebrul ziarist de la **New York Times,** ***James Reston, care își amintește de vizitele sale pe când Brucan era ambasador la Washington, vă scrie că ar dori să vă revadă și să discute cu Dvs. conținutul interesant al cărții.***

Versiunea germană **Die Auflösung der Macht** ***a avut un ecou deosebit, după cum se vede din numeroasele recenzii apărute în presa germană. Din comentariile stârnite de apariția în Japonia a trei dintre cărțile Dvs., reproducem doar cele mai caracteristice recenzii din marele ziar*** **Yomiuri Shimbun** ***(10 milioane tiraj).***

După această sumară trecere în revistă a ecourilor pe care le-au avut cărțile Dvs., cred că ar fi interesant să ne spuneți ce idei sau teorii principale conțin și ce anume a determinat publicarea cărților Dvs. la mari edituri americane?

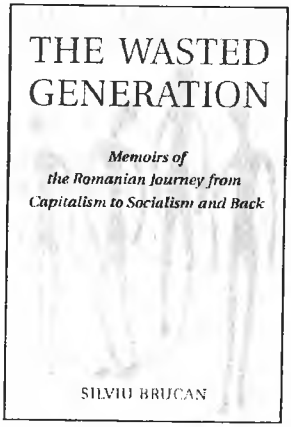
THE WASTED GENERATION
Memoirs of the Romanian Journey from Capitalism to Socialism and Back
SILVIU BRUCAN

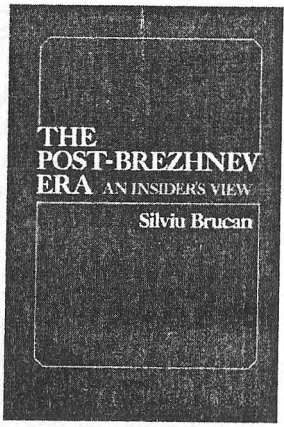
THE POST-BREZHNEV ERA AN INSIDER'S VIEW
Silviu Brucan

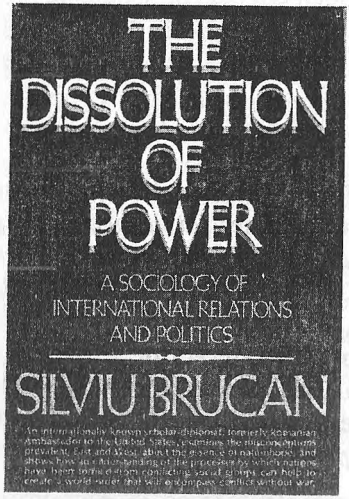
THE DISSOLUTION OF POWER
A SOCIOLOGY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICS
SILVIU BRUCAN

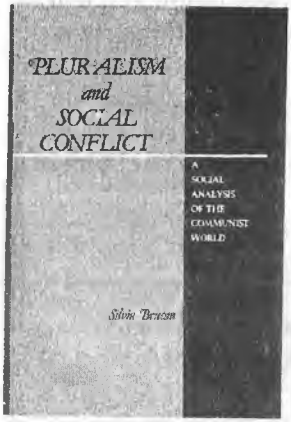
PLURALISM and SOCIAL CONFLICT
A SOCIAL ANALYSIS OF THE COMMUNIST WORLD
Silviu Brucan

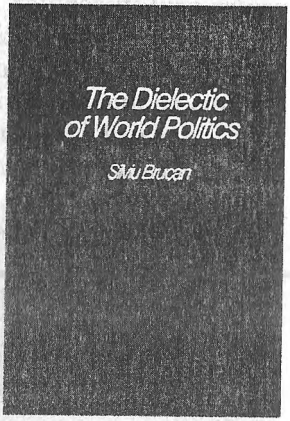
The Dielectic of World Politics
Silviu Brucan

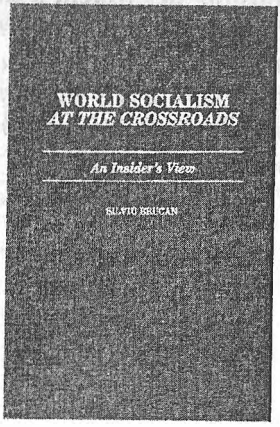
WORLD SOCIALISM AT THE CROSSROADS
An Insider's View
SILVIU BRUCAN

HARVARD UNIVERSITY
FACULTY OF ARTS AND SCIENCES

KARL W. DEUTSCH
STANFIELD PROFESSOR OF INTERNATIONAL PEACE
DEPARTMENT OF GOVERNMENT

LITTAUER 813
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS 02
(617) 495-2135

October3, 1972

Dear Mr. Cameron:

I am writing you to express my appreciation for your publishing the book by Professor Silviu Brucan, The Dissolution of Power. I find it a very important contribution to the dialogue among scholars in the East and West, and to the best of my knowledge there is no other book like it. It is thoughtful, original and creative, and wonderfully free from stereotypes - quite evidently the product of a first-rate man with large experience.

The book fills an important gap in our literature and could have a wide appeal in the academic field if it were thriftily produced and generously promoted. Thank you for producing the English edition - and please make it more easily available to students.

Yours sincerely,

Karl W. Deutsch

Karl W. Deutsch

Yale University *New Haven, Connecticut 06520*

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
November 8, 1972

Dear Mr. Cameron:

The copy of the book, The Dissolution of Power, by Silviu Brucan, reached me a couple of days ago. That is why I am so late in responding to your letter of October 9. I spent a couple of hours on it and I found it very interesting. It is a provocative and thoughtful study. It furnishes evidence that people in the East are also thinking about the problems of a world of many nations made one in some senses by modern technology but still diverse by virtue of the existence of so many different patterns of culture and national tradition. I have called the book to the attention of my students. I have not heard from Professor Deutsch but I do appreciate his having asked you to send me a copy of this interesting book. Thank you again.

Sincerely yours,

Frederick C. Barghoorn

Frederick C. Barghoorn

THE OHIO STATE UNIVERSITY

December 15, 1972

Dear Mr. Cameron:

I recently heard from Silviu Brucan, author of the book you published entitled, The Dissolution of Power, and he indicated to me his considerable hope that you might issue his book in paperback. He feels that his volume provides an opportunity for a dialogue between East and West, as it is (as you know) the only available book written in clear English from the Eastern side with respect to the great problems of world politics. I agree with his assessment and herewith would like to add my voice to those who hope you can see your way clear to issuing the book in this form. I cannot, of course, estimate the financial potential of a paper edition, but it does seem to me that, with proper promotion and a reasonable price, such a volume might well be picked up in a variety of international relations undergraduate courses.

Thank you for your consideration.

Sincerely yours,

James N. Rosenau
Professor of Political Science

THE SECRETARY-GENERAL

6 April 1970

6 April 1970

Dear Mr. Brucan,

I wish to thank you for the summary of your forthcoming book on "Sociology of International Relations and Politics". I believe that your approach is being shared increasingly by people who observe the considerable changes which are taking place in the world as a result of scientific and technological developments. What you say about the human environment is also very well taken. I had occasion recently to say a few words about this subject and take the liberty of sending you enclosed a copy of my statement. Regarding the institutional solution, I still believe that the United Nations, which has the merit to exist, is our best chance, provided governments give it the necessary support.

With best wishes,

Yours sincerely,

U Thant

The New York Times
WASHINGTON BUREAU
1920 L STREET, N.W.
WASHINGTON, D.C. 20036
(202) 293-3100

JAMES RESTON
VICE PRESIDENT

February 11, 1971

Professor Silviu Brucan
The Center for the Study of
Democratic Institutions
Box 4068
Santa Barbara, California 93103

Dear Ambassador Brucan:

Thank you for your kind note. I do remember our previous visits, and I am delighted to hear that you are once again in this country.

May I suggest that if you are coming through Washington that you drop by and see me. I would like to discuss with you your most interesting paper.

Sincerely yours,

James Reston

Princeton University DEPARTMENT OF POLITICS
PRINCETON, NEW JERSEY 08540

202A Corwin Hall October 26, 1972

Dear Angus:

Thanks very much for your note and for the gift of the interesting looking volume by Silviu Brucan. I haven't yet heard from Professor Deutsch but take it that I probably will.

Warmly,

Bob

Robert C. Tucker

RCT:lg

P.S. Just started it — find it fascinating — will it be out in paper for class use & if so when?

P.S. - Abea un început-o - o găsesc fascinantă - va apare oare în paperback pentru a o folosi în clasă și dacă apare când?

Das Neue Buch. Nov. 74

**** Brucan, Silviu: Die Auflösung der Macht.** Eine Soziologie der Internationalen Beziehungen und der Internationalen Politik. Aus d. Amerik. von Barbara Ullmann. München: List 1973. 429 S. (List Taschenbücher der Wissenschaft. 1609.) kart. 19,80

Sozio-politologische Analyse der weltpolitischen Machtstrukturen. (So 2.5)

Der rumänische Politologe Silviu Brucan sucht in einer eigenwilligen sozio-politologischen Analyse der gegenwärtigen weltpolitischen Machtstrukturen nach dem Ariadnefaden im verwirrenden Labyrinth der Internationalen Beziehungen, um auf diese Weise eine zuverlässige Orientierung für globale Zukunftsperspektiven zu gewinnen. Brucan kommt, abweichend von der orthodoxen marxistischen Geschichtsauffassung, zu dem Schluß, daß nicht allein der Faktor Gesellschaft die Entwicklung der Menschheit vorantreibt, sondern mit ihm (und auf ihn wie aufeinander einwirkend) die Dynamik der technologischen Revolution und die Triebkräfte des national-staatlichen Egoismus. Er glaubt feststellen zu können, daß Machtpolitik den erforderlichen sozialen Wandel in globalem Ausmaß verhindert, daß andererseits Macht so essentiell an die Kategorie Nationalstaat gebunden ist, daß sie nur mit diesem vergehen kann. Folgerichtig sieht der Verfasser in einem volldemokratisierten Beziehungssystem auch wirtschaftlich und technisch gleichgestellter staatlicher Einheiten die alleinige Rettung für die bedrohte Welt. Eine interessante Lektüre *für politisch geschulte Leser mit einer guten Kenntnis des Marxismus.* (Ge 7)

Sautter

Basler Nachrichten
3 April '74

Probleme der Macht

Silviu Brucan: Die Auflösung der Macht. Eine Soziologie der internationalen Beziehungen und der internationalen Politik. List Verlag, München 1973, 430 Seiten. DM 19.80.

se. Der rumänische Politologe und Diplomat Silviu Brucan setzt sich im vorliegenden Buch mit den Problemen des Nationalismus und des Internationalismus auseinander. Dabei geht der Autor von der provozierenden These aus, dass alle Nationen nationalistisch seien, denn für ihn ist die Nation «eine sozial integrierte Gemeinschaft, die durch die Politik um die Erhaltung oder Ausdehnung ihrer gemeinsamen Sprache, ihres Territoriums, ihrer Wirtschaft und Kultur kämpft».

Der neue Tag,
31.8.74

Auflösung der Macht.

Oder der Weg zum Überleben

In einer soziologischen Analyse des Nationalismus und Internationalismus stellt der rumänische Diplomat und Politologe Silviu Brucan traditionelle marxistische und kapitalistische Theorien der Weltpolitik in Frage. Die Rebellion der Jugend überall in der Welt nennt er Ausdruck für das Entstehen eines neuen Menschen, des Menschen des 21. Jahrhunderts, der sich einzig und allein mit Gleichheit und Mitsprache zufriedengeben wird.

Diese Revolution bedeute nicht die Verschiebung der Macht von einer Klasse oder Nation auf die andere, sondern die Auflösung der Macht schlechthin. Nach Brucans Meinung kann nur das Modell einer integrierten Welt die Menschheit vor der Vernichtung bewahren. (oli)

SILVIU BRUCAN: DIE AUFLÖSUNG DER MACHT. Eine Soziologie der internationalen Beziehungen und der internationalen Politik. Verlag List (München). Taschenbücher der Wissenschaft, 429 Seiten, leinenkaschiert, Preis 19,80 DM.

Die Zeit. 31.5.1974

Ein Uri Geller der Politologie

Stirbt der Staat?

Silviu Brucans „Die Auflösung der Macht". (List Taschenbücher der Wissenschaft, List Verlag, München 1973; 400 S., 19,80 DM)

ist ein Taschenbuch für geräumigere Taschen. Der Verfasser, ehedem rumänischer Botschafter in Washington und bei den Vereinten Nationen, lehrt als Dozent in Bukarest; er hat in Amerika viele Vorträge gehalten, will auch dort in einem Institut für dieses Buch geforscht haben.

Er handelt sich hier um die Rolle der Nationen, deren Eigenheit und Kontur stärker und dauerhafter waren, als es die Theoretiker und Künder der Weltstaaten und Föderationen erwartet hatten. Marginal gemeint, stehe Rumänien im Mittelpunkt, das im östlichen System so sehr seine nationale Selbstbestimmung geltend macht wie Frankreich die

Francoise Bruch

STREVEN, AMSTERDAM
MÄRZ 75

Silviu Brucan, *Die Auflösung der Macht. Eine Soziologie der Internationalen Beziehungen und der Internationalen Politik* Paul List Verlag, München 1973, 429 pp., DM. 19,80

Brucans boek mag als een van de belangrijkste bijdragen tot de theorievorming op het gebied van de internationale betrekkingen beschouwd worden. Vooral daarom omdat de auteur de vaak abstracte bijdragen tot deze problematiek van vele politicologen afwijst.

I. Hamaker

Rhein-Ems-Zeitung vom
19.1.1974

Die Auflösung der Macht

Eine Soziologie der Internationalen Beziehungen und der Internationalen Politik. Aus dem Amerikanischen von Barbara Ullmann.

von Silviu Brucan, 432 Seiten, 19,80 DM, Paul List Verlag, 8000 München 2, Oberanger 43.

In dieser Analyse des Nationalismus und Internationalismus stellt Silviu Brucan traditionelle marxistische und kapitalistische Theorien der Weltpolitik in Frage. Seiner Auffassung nach beruht der historische Wandel in der Welt auf dem dynamischen Zusammenwirken einer ganzen Reihe von Faktoren technologischer, sozialer und nationalistischer Art. Daraus erwächst nach Brucan die Notwendigkeit eines neuen Typus der Revolution, bei der es nicht mehr nur um Klassengleichheit, sondern um der gewachsenen nationalen die aktuelle politische Frage Ungleichheit gehen wird.

Buchhändler heute.
Dez. 74

Silviu Brucan
Die Auflösung der Macht
429 Seiten
List LTW 1609, kart. DM 19,80

Das hier vorgestellte Modell des rumänischen Politologen und Diplomaten für eine integrierte Welt wird für alle Sozialinteressierten in Ost- und Westeuropa von großer Bedeutung sein. Denn Brucan unternimmt die provozierende Analyse die traditionellen marxistischen und kapitalistischen Theorien der Weltpolitik in Frage zu stellen und gibt eine neue Interpretation der Konflikte zwischen den Nationen und erklärt, wie diese Konflikte gelöst werden konnten. Brucan ist der Meinung, daß sich die heutige Welt im Zustand einer anarchistischen Unordnung befindet und die Menschen zu einem neuen Typ der Revolution drängen, bei der es nicht mehr um die Verschiebung der Macht von einer Klasse auf die andere oder gar um Klassengleichheit gehe, sondern die absolute Auflösung der Macht bringen soll.

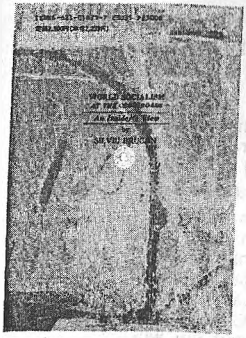

Recenzie apărută în ziarul Yomiuri Shimbun la apariția în Japonia a cărții lui Silviu Brucan „Viitorul Relațiilor Internaționale" în 1980

Autor: Silviu Brucan; Traducător: Sciitsu Tachibana

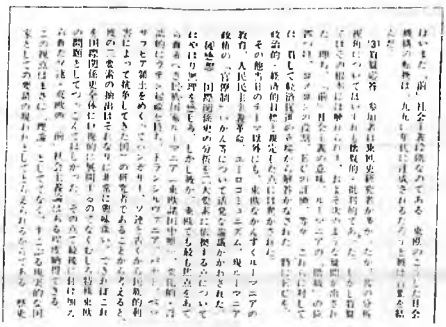

(A) Page 5

Tuesday, October 14, 1975 THE DAILY

Shift In Power Dynamics

West Alone Cannot Overcome Crisis

By Silviu Brucan
Visiting Professor (from Romania)
Japan Society for the Promotion of Science

The state of the world economy at the beginning of 1978 looks rather foggy, whether the vantage point is in the West, the East, or the South.

The only safe assumption is that the major problems besetting the international economic and financial system are global and of a long-term character, and, therefore, no easy and ready-made solution is in sight.

Even the best possible performance of a global economic power as Japan in 1976 could hardly make her see the light of a stable growing society at the end of the long tunnel of crises as long as financial disturbances, protracted recession, high unemployment and recurrent inflation will continue to destabilize the world market.

And what about OPEC and the Third World? Should we expect them to be further reconciled with dwindling petrodollars and with the widening gap from the industrial nations?

Interdependence

Interdependence is not merely a catchy notion of modern rhetorics: it is a hard reality of world politics and we better face it squarely and start adjusting our thinking and action to the workings of global interdependencies in the kind of world in which we live.

In Eastern Europe too, the world as a whole.

It actually says that the situation is too serious to be left to the vagaries of the market. Only a decade ago this would have been considered heretical in the West.

2 Sensitive Factors

Made public in 1974, the scenario is based on a concerted effort of the rich nations to overcome the crisis. The central idea is that a high rate of industrial growth may bring down the two most sensitive factors today: inflation and unemployment.

However, the thorough ex-

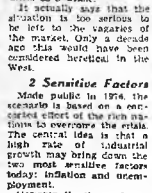

Brucan

4% percent.

Small wonder that inflation, though less rampant, is still riding high, while unemployment is getting worse. It is in this context and perspective that one must assess the seven percent growth target set for Japan.

There is but one inescapable conclusion and that is that the developed nations alone cannot overcome the present economic and financial crisis by planning in a closed circuit.

The effect of all their efforts within this narrow framework is practically limited for the very simple reason that OECD countries are already saturated with industrial products. It's like cats chasing their own tail.

Ominous Result

The ominous result of such a strategy thus far has been growing protectionist tendencies and the quarrel among the partners of the Trilateral Commission, particularly with Japan, over import quotas and trade imbalances.

In the meantime, three whole continents are crying for the industrial products of the First World and so are (though more discreetly) the socialist na-

New Role Of Nations Offsets Nuclear Threat

By Silviu Brucan

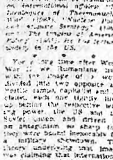

BRUCAN

Articolul din *The New York Times* din 2 iulie 1976 cu care Silviu Brucan și-a făcut debutul în presa internațională. El a fost reprodus în *International Herald Tribune* din 6 iulie 1976

A Romanian Views the Italian Communists

By Silviu Brucan

BUCHAREST.—The world has come a long way since the Communist Manifesto: A Communist party has won enough votes to qualify for a role in the Italian government and yet is not pressing for places in the Cabinet. Something unusual must have occurred that neither Marx nor Lenin had ever anticipated. For a contemporary Marxist, it is a fascinating venture to try to find the explanation of this new political phenomenon.

Italy is undoubtedly going through the classical *objective* crisis in which the old ruling class can no longer effectively govern and has lost faith in its ability to do so, while the masses are fed up with the ensuing chaos and are ready for a change. Whether the *subjective* forces will be able to turn these conditions into a real change of guard is still an open question. The challenge is formidable and without precedent; powerful internal and external forces oppose such a change.

Here we have a rarity in political history, a Communist party foreign policy. Such new conditions are bound to alter both the theory of social revolution and the strategy to insure its success.

The Chilean experiment has dramatically demonstrated that while internal conditions may be decisive for the *outbreak* of a revolution, the further consolidation and success of the new socialist power largely depend on external factors, such as the world structure of power, as reflected in the region, and the international economic and financial support or lack of it.

Even with the best possible internal policies, the government of Salvador Allende Gossens could not long survive the economic blockade, the manipulations of its main export item, copper, from London and New York, the lack of credits, the slow but steady strangulation of its economy and currency by the international mechanism controlled by the United States. The Central Intelligence Agency operation against Dr. Allende was just an appendix of that all-out "war of attrition."

In this context, one could well say that the French Socialist leader François Mitterrand's defeat in the 1974 French presidential elections was a happy occasion. Indeed, what could the candidate of the united Communist-Socialist front achieve as president of France in a regional system dominated by NATO and the EEC, totally hostile and perfectly capable of choking the French economy and squeezing the franc like a lemon?

Social Change

I submit that the only option for Mr. Mitterrand to survive could have been to show that he could run the capitalist system as well as Valery Giscard d'Estaing, perhaps even better. From the viewpoint of revolution, however, that would have been a setback for many years to come.

This is not to say that nowadays social change in the West is no longer a practical proposition. It simply means that in an interdependent world, conditions for a successful revolution must be ripe not only internally, but externally too.

The logical conclusion is that in Western Europe socialism must advance on a broad front, not only internally but also externally, perhaps on what is called the Mediterranean flank stretching from Portugal and Spain through France, Italy and Greece.

In all these countries, Communist parties are strong, while the Socialists are more radical than their fellow members in the north, thus making way for a united left. The main question for Communists in these countries is not the advent to power, which will be easy, but the consolidation in power, which will be difficult.

Silviu Brucan, who until recently was visiting professor of government at Dartmouth, is professor of social sciences at the University of Bucharest. He wrote this article for The New York Times.

Idei și contribuții teoretice

S.B.: În primul rând pentru că – așa cum sublinia prof. James N. Rosenau – „este prima carte scrisă într-o engleză clară, a unui autor venită din Est cu privire la marile probleme ale politicii mondiale". În al doilea rând, a fost socotită ca o analiză obiectivă a politicii de mare putere atât a Statelor Unite, cât și a Uniunii Sovietice, care ducea la concluzia că interesele celor două superputeri, deși conflictuale, dictau în același timp forme de cooperare – teză care i-a intrigat pe americani.

Și acum să punctez telegrafic principalele idei și teorii proprii, menționate în literatura de specialitate:

(1) Lacuna fundamentală a teoriei lui Marx o constituie axarea aproape exclusivă pe evoluția unui tip de agregare socială, *clasele*, cu subaprecierea celuilalt tip de agregare socială, *etnicitatea*. Marx și Engels s-au axat pe lupta de clasă ca motor al istoriei, elaborând teoria originii și dezvoltării ei în diferite fomațiuni sociale, precum și a statului ca instrument al dominației sociale. Cealaltă fațetă a dezvoltării istorice, comunitățile etnice, în care oamenii se unesc pe baza unor relații diferite, inițial de rudenie, ulterior de limbă, teritoriu, cultură sau religie comune, au găsit în lucrările lui Marx o reflectare minoră și subordonată. Or, tocmai aici este cheia problemei – evoluția comunităților etnice n-a urmat întotdeauna logica luptei de clasă și adesea a venit în conflict cu ea. Această eroare teoretică a dus la falimentul politicii marxist-leniniste în problema națională.

Cadrul conceptual al cărții este construit pe premisa că agregarea oamenilor potrivit acestor două tipuri de relații sociale este ceea ce condiționează comportarea și gândirea lor atunci când participă în mod activ la acțiuni pe scară largă. Deși cele două tipuri se împletesc și interacționează în cadrul diverselor forme de societate, fiecare are o origine istorică proprie, o dinamică și o evoluție diferite.

Supoziția din Manifestul Partidului Comunist după care deosebirile naționale și antagonismele dintre națiuni vor dispărea ca urmare a schimbărilor structurii sociale (a dezvoltării burgheziei sau a dictaturii proletariatului) a fost invalidată de istorie. În secolul care s-a scurs de-atunci, dezvoltarea burgheziei nu a dus la dispariția deosebirilor naționale, iar conflictele dintre statele burgheze continuă să se manifeste și în zilele

noastre. După Revoluția din 1848, francezii au rămas francezi. Au trecut șapte decenii de la Revoluția din Octombrie, iar rușii, ucrainenii și gruzinii nu numai că și-au păstrat intactă naționalitatea lor distinctă, dar se ceartă între ei pe chestiuni teritoriale, religioase și etnice.

(2) Examinând ciclurile lungi ale istoriei omenirii, am descoperit o anumită *regularitate dialectică*, apărută o dată cu geneza primelor comunități etnice și cu scindarea societății primitive în clase și care s-a transmis în forme adaptate în toate formațiunile sociale. Inițial, această regularitate a apărut sub forma conflictului dintre tendința *centrifugă* la dispersare teritorială și existența autonomă a triburilor, pe de o parte, iar tendința *centripetă* de unire și confederare a mai multor triburi sau grupuri etnice, dictată atât de dezvoltarea economică și a schimburilor, cât și de competiția sau amenințarea externă, pe de altă parte.

Același fenomen apare într-o formă adecvată în societatea modernă: pe de o parte, națiunile sunt măcinate de conflicte sociale interne, iar pe de altă parte, când națiunile care luptă pentru autonomia și independența lor sunt amenințate sau atacate de o putere străină, un impuls centripet unește clasele și grupările sociale componente. În primul caz, predomină interesele *de clasă* și *ideologia* care le însoțește; în al doilea caz, capătă prioritate interesul *național* și *strategia* care-l deservește.

Întreaga epocă inaugurată de Revoluția franceză a fost marcată de interacțiunea dialectică a relațiilor de clasă și a relațiilor naționale, de perioade în care tăria relativă a unora asupra altora și-a spus cuvântul în orientarea politicii externe a statelor.

În 1789, când a izbucnit Revoluția franceză, factorul clasă și ideologia care îl însoțește au devenit predominante în politica puterilor europene și, până la urmă, au dus la încheierea Sfintei Alianțe, inspirată de țarul Rusiei, Alexandru I și de cancelarul Imperiului habsburgic, Metternich, organizație reacționară a monarhiilor europene, care avea drept scop înăbușirea mișcării revoluționare și de eliberare națională din Europa.

În schimb, în timpul primului război mondial, conflictul național și interesele strategice care-l însoțesc au trecut pe prim-plan; puterile imperialiste erau atât de absorbite de intensitatea rivalității dintre ele, încât Lenin a putut cita acest factor ca una dintre condițiile care au permis succesul Revoluției din Octombrie. Abia după ce statele capitaliste și-au dat seama de natura și amploarea revoluției, contradicțiile de clasă au devenit prioritare și hotărârea de a sugruma revoluția a călăuzit politica lor externă.

În timpul celui de-al doilea război mondial, când Germania hitleristă amenința să cucerească hegemonia mondială, SUA, Anglia, precum și Uniunea Sovietică, au trecut divergențele ideologice de clasă pe plan secundar, făurind o coaliție politico-militară pentru înfrângerea lui Hitler. Considerentele *național-strategice* au prevalat. În țările ocupate de hitleriști, de asemenea, conflictele de clasă au fost estompate în favoarea luptei de eliberare națională. În România s-a făurit, în acest scop, o coaliție largă, care cuprindea partidele burgheze, monarhia și partidul comunist.

Am numit această regularitate istorică *balansoarul factorilor clasă și națiune în politica internațională*, pentru a sublinia că, atunci când unul urcă, celălalt coboară,

așteptând să-i vină rândul să urce din nou; dar niciodată vreunul dintre ei nu dispare din componentele politicii externe a statelor.

După cel de-al doilea război mondial, când procesul revoluționar s-a extins în Europa de Est, SUA și puterile occidentale au ripostat cu politica „stăvilirii" sau „împingerii înapoi" a comunismului (de la *containment* la *roll back policy*). Crearea Pactului nord-atlantic, NATO, Planul Marshall și Doctrina Truman au marcat trecerea *conflictului ideologic de clasă* pe prim-planul politicii internaționale.

O dată cu oprirea valului revoluționar în Europa, centrul de gravitate s-a mutat în Africa, Asia și America Latină. Pe fondul renașterii naționale care a cuprins „lumea a treia", protestul președintelui de Gaulle împotriva hegemoniei SUA în Vest și izbucnirea polemicii chino-sovietice în Est au marcat trecerea la o nouă perioadă, în care *interesele național-strategice* au devenit predominante în politica mondială. A fost perioada în care cele două superputeri, SUA și URSS, au elaborat și semnat cele două tratate nucleare menite să asigure hegemonia lor mondială în problema păcii și a războiului.

Dacă în perioada postbelică, țările din Europa de Vest, ca și cele din Est, erau strict aliniate în spatele superputerii respective, SUA și URSS, în noua perioadă, condițiile internaționale favorizau o tendință inversă: afirmarea independenței și a intereselor naționale, accentul pus pe egalitatea națională și identitatea culturală și respingerea formelor de dominație hegemonică.

Iată contextul internațional în care s-a produs revirimentul național în România.

(3) Metoda pe care am folosit-o pentru a descoperi *originea politicului* și a defini, pe această bază, *esența politicii* este socotită originală. Examinând principalele cercetări făcute de antropologi în societatea primitivă, am ajuns la concluzia că sfera politicii începe acolo unde se termină cea a rudeniei de sânge. Din momentul în care stadiul relațiilor sociale depășește relațiile bazate pe înrudirea de sânge, între indivizi și grupuri se declanșează o competiție, ce devine cu atât mai aprigă, cu cât este mai ridicat nivelul material și spiritual al tribului. Cu alte cuvinte, *originea politicii rezidă în inegalitatea mai întâi biologică, apoi, treptat, economică și socială*, care apare și se afirmă de îndată ce înrudirea de sânge – care până atunci camuflase inegalitatea – încetează a mai fi factorul social regulator. La conducerea tribului se instalează oameni mari și puternici: cei cu însușiri fizice și spirituale de șefi (vrăjitori, șamani, bătrâni înțelepți), apoi cei care dețin anumite privilegii economice (puțul de apă și veldkos la boșimani), și rang social, stabilindu-se astfel relații între conducători și conduși. *Tendința unora de a-i domina și de a-i conduce pe ceilalți* – iată esența politicului.

(4) Sunt folosite în universități două modele analitice pe care le-am elaborat în cărțile mele.

Primul privește *formarea politicii externe a statelor* (*foreign policy making*), model cu cinci seturi de variabile: (a) bazele natural-materiale (mărimea teritoriului și numărul de locuitori, așezarea geografică și forțele de producție; (b) structura socială și forțele sociale; (c) factorii de conjunctură, pe care se grefează; (d) sistemul statal, adică instrumentele puterii și (e) conducerea, adică modul în care puterea este folosită și dirijată. Acest model

1. SCHEMA FORMĂRII POLITICII EXTERNE A STATELOR

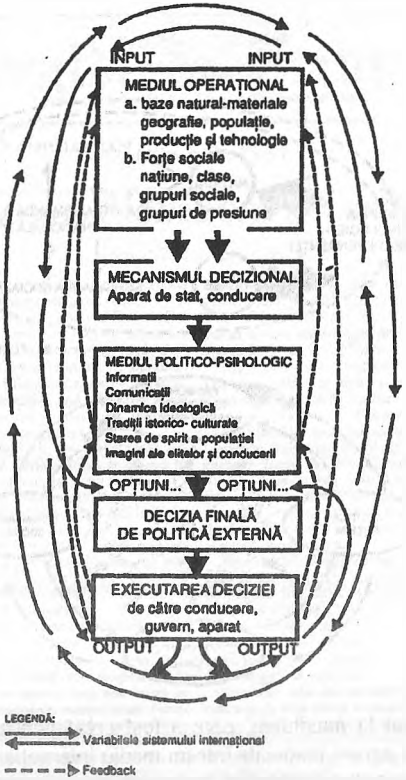

privește statele naționale ca sisteme cu *imput*, *output* și *feedback* în interacțiune constantă cu mediul internațional.

Cel de-al doilea model analitic privește *dinamica politicii mondiale*, care poate fi folosit atât pentru explicarea situației actuale, cât și pentru prognoza la nivel mondial.

Modelul se bazează pe un sistem de patru forțe motrice aflate în continuă interacțiune: (a) presiunea tehnologiei moderne și a interdependenței ca formă specifică a modului în care forțele de producție ce emană din societățile naționale operează în politica mondială; (b) politica puterii (*Power politics*), care îmbracă forma rivalității dintre marile puteri; (c) autoafirmarea națională, riposta țărilor mici și sărace împotriva structurilor de dominație și exploatare, și (d) schimbarea socială care, deși esențialmente fenomen intern, poate afecta în mod serios relațiile internaționale, mai ales într-o regiune de importanță strategică.

Pe scurt, consider că jocul dintre aceste forțe (ciocniri sau combinații) produce dinamica politicii mondiale.

În ceea ce privește cărțile consacrate Uniunii Sovietice și țărilor socialiste, ele au fost semnalate în presă și literatura de specialitate. În prima mea carte de acest gen, *The Post-Brezhnev Era*, apărută în 1983, se spune încă din Introducere:

2. MODEL ANALITIC AL DINAMICII POLITICII MONDIALE

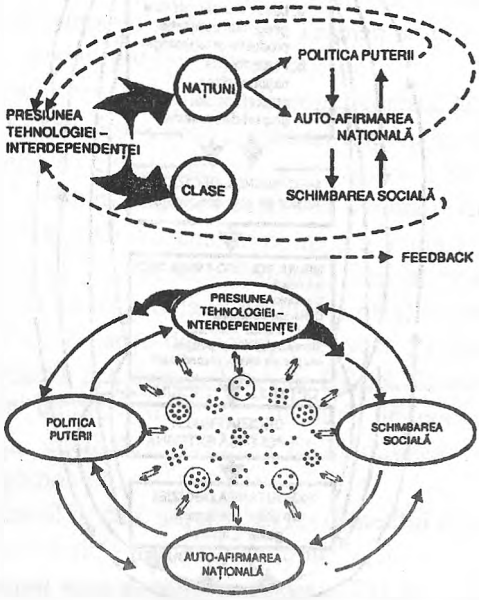

Sistemul politic centralizat la maximum, care a fost creat pentru a face față sarcinii enorme de industrializare a unei țări agrare înapoiate într-un mediu internațional ostil, este incapabil să asigure managementul similar unei țări industriale dezvoltate. El a devenit cea mai mare barieră în calea dezvoltării societăților est-europene. (...)

Ce înseamnă reforma economică într-o țară socialistă? Modelul economic stalinist este o construcție politico-ideologică în care economicul e subordonat. Reforma este menită mai întâi de toate să restabilească primatul criteriilor economice în organizarea și funcționarea economiei.

Dar reforma economică nu este doar o problemă economică. Ea implică descentralizarea deciziei... Cu alte cuvinte, cere democratizarea întregului sistem. Și aici, birocrația privilegiată a vechii structuri anacronice a puterii, ca și „ultimii Mohicani" ai spiritului ideologic stalinist vor rezista la schimbare.

În cartea *World Socialism at the Crossroads*, scrisă în 1986 și apărută în 1987, precizam în Prefață:

Această carte a fost inspirată de perspectiva ce o prevăd, conform căreia, dacă societățile din Est nu-și adaptează sistemul la revoluția științifico-tehnică (cel puțin în măsura în care Vestul a și făcut-o), socialismul va rămâne cantonat în secolul al XX-lea, oricât de paradoxal sună aceasta pentru o filozofie politică destinată viitorului.

Cu trei ani înainte, încheiam un articol publicat în *International Herald Tribune* (3 septembrie 1987) cu fraza profetică:

Până în 1990, o nouă generație politică va prelua conducerea în toate țările Europei de Est.

Toate aceste afirmații au fost considerate ca anticipări care și-au găsit confirmarea în evenimentele ulterioare din lumea comunistă.

Articolul lui Silviu Brucan din 3 septembrie 1987, care se încheia cu fraza profetică: *Până în 1990, o nouă generație politică va prelua conducerea în toate țările Europei de Est.*

INTERNATIONAL Herald Tribune
Published With The New York Times and The Washington Post

September 3,1987

The Other Comecon Members Won't Have a Choice

By Silviu Brucan

BUCHAREST — Despite the emphasis that analysts have placed on resistance in Eastern Europe to Moscow's drive for change, the pressure for integration is so powerful that by 1990 all East European countries will have fallen in line.

Why so short a time for such a complicated shift? By 1990, the five-year plans of the Soviet Union, Poland and Hungary will be based on the market mechanism of supply and demand. Czechoslovakia and Bulgaria have already begun to move cautiously in the direction of a market based on supply and demand.

Romania, with 75 percent of its foreign trade limited to the Comecon countries, will have no choice.

East Germany is the only East European state with an economic alternative. But spurning integration with the rest of the East would make it dependent on West Germany, a difficult political choice.

Central to this forecast is the logic of the regional power structure. In East and West Europe, countries adjust to conform with the values of the region. The need to conform is buttressed by NATO and the European Community in the West, by the Warsaw treaty and Comecon in the East.

The logic of the West's democratic values compelled Spain, Portugal and Greece to renounce military dictatorship for multiparty systems.

The Stalinist values that led to the crushing of the 1968 Prague Spring and the 1980 Solidarity movement in Poland now are reversed in Eastern Europe. Moscow's new leadership has concluded that unless it adapts the Soviet system to the requirements of the technological revolution, the Soviet Union will be unable to withstand the challenge of the increasingly computerized West. The Soviet reforms are becoming ever more radical.

Pervading the whole of Eastern Europe are the new Soviet values — *perestroika*, restructuring, and *glasnost*, openness. But the Communist leaders of Eastern Europe belong to an old generation, and adopting these new values is painful, even for those anxious to see them work.

Despite this, the realignment behind the Soviet Union is bound to pick up speed, for these reasons:

- The Eastern alliance is more compact and interdependent than the Western one. Unlike the West, where countries like Britain and West Germany are powers with some autonomy in their own right, the power of the Soviet Union far exceeds that of all its allies together.
- The strategic considerations behind the Gorbachev reforms are vital for all East European countries. They are so far behind technologically that Comecon simply does not count in global high-tech competition. Ninety-five percent of Romanians have never seen a computer. The survival of socialist economies is at stake.
- As they grow less competitive in the world, East Europeans will rely increasingly on Comecon to absorb industrial exports. In 1960 the Comecon countries accounted for more than 10 percent of world trade. In 1985 the figure dropped to 9.6 percent, including 5.5 percent traded among themselves. By 1990 the trade of Eastern countries among themselves will range from 60 to 75 percent. As trade relations among the Eastern countries grow stronger than their relations outside the region, integration will grow.
- The network of oil and gas pipelines and the power grid that link Eastern Europe with the supplier of most of its energy and iron ore, the Soviet Union, is a stronger motive for integration than is the Warsaw treaty.

The analysts who emphasize East European resistance have a point. The three most-developed Eastern countries, East Germany, Hungary and Czechoslovakia, have increased dramatically their imports of new machinery from the West, revealing doubts that trading with Comecon alone will help modernize their industries. The Soviets themselves are trying hard to engage in joint ventures with Western corporations.

When Mr. Gorbachev noted in May that Soviet-Romanian cooperation in production and research was lagging, President Nicolae Ceausescu reacted swiftly, accepting for the first time the idea of allowing Soviet and Romanian factories to trade directly in goods, technology and expertise.

"Socialist countries should cease to exhange shoddy goods between themselves," said Mr. Gorbachev in remarks that no Romanian forgot, "and to consider CMEA," meaning Comecon, "as a dustbin."

Hungarian and Soviet economists argue that the old practice of trading in Comecon through annual, rigid, government-to-government exchange agreements has become counterproductive. The practice precludes realistic prices, competition and quality checks. After scrapping the administrative method of running their economies, Poland and Hungary have proposed a reorganization of trade among Comecon members, including reliance on supply and demand and competition over prices and quality. Mr. Gorbachev was at first reluctant to go that far. Now a more radical approach has won the day in Moscow. The time has come for Comecon to follow suit. And the introduction of market mechanisms in intra-Comecon trade will amount to a revolution.

Conservative leaders clinging to economic orthodoxy face a formidable challenge that is bound to accelerate the changing of the guard. By 1990 a new political generation will be in command all over Eastern Europe.

The writer is associate editor for Eastern Europe of WorldPaper, the Boston monthly, from which this comment has been adapted.

Idila lui Brucan cu Televiziunea

A.S.: ***Circulă și acum o serie de legende printre veteranii TVR despre perioada în care ați condus instituția. De fapt, cum ați ajuns la Televiziune?***

S.B.: În 1962, când m-am întors în țară, după aproape șapte ani de serviciu diplomatic în America, m-a chemat Gheorghiu-Dej și mi-a propus mai întâi un post la MAE și apoi la TVR.

Ideea de a organiza Televiziunea mi-a surâs, și chiar mă gândisem la inițierea unor programe, dar, fiind ceva nou, i-am cerut permisiunea să fac ceea ce cred eu de cuviință.

Având spatele asigurat, mi-am sporit inițiativele. Îmi amintesc două programe de mare audiență: „Istoria teatrului", prezentată de Ion Marin Sadoveanu, cu eleganța și subtilitatea unui vorbitor de rasă – fiecare perioadă, începând cu teatrul antic grec, fiind ilustrată cu acte sau scene caracteristice –, și un serial muzical obținut cu ajutorul unor amici americani, în care celebrul compozitor și dirijor Leonard Bernstein, cu farmecul său inconfundabil, explora secretele muzicii clasice pe înțelesul tuturor.

În fiecare duminică după-amiază, milioane de oameni se uitau la programul distractiv „Varietăți", cu scene de dans și cântec ce alternau cu piese comice, numere de circ și cuplete de satiră politică. Aici defilau Margareta Pâslaru, Marina Voica și, bineînțeles, Gică Petrescu, care lansau șlagăre și ilustrau programele muzicale inițiate de Paul Urmuzescu, aici s-au lansat regizori ca Valeriu Lazarov și Bocăneț, realizatori, ca Radu Anagnoste, Ileana Pop și mai ales Octavian Sava. Succes a făcut și „Teleenciclopedia", care ține afișul și azi, după mai mult de treizeci de ani. Pentru marți seara, am inițiat „Teatrul TV" cu Petre Sava Băleanu, punând în scenă piese celebre din repertoriul clasic și altele pe teme contemporane, unde s-au remarcat tineri regizori, ca Nicolae Motric, Cornel Todea, Letiția Popa, Dinu Cernescu, Cornel Popa ș.a.

Tudor Vornicu tocmai se întorsese de la Paris, unde fusese corespondentul *Scânteii* și al AGERPRES. L-am chemat și i-am propus un post de conducere la Televiziune. Era fericit, iar eu eram sigur de o achiziție excepțională. Așa au prins aripi la TV investigația reportericească, ancheta de teren, interviul – domenii în care s-au afirmat Alexandru Stark,

Emanoil Valeriu, Carmen Dumitrescu, Rodica Rarău, Cornelia Rădulescu. În cadrul programelor pentru copii, îmi amintesc cu emoție de vajnicul căpitan Val-Vârtej, interpretat cu savoare de Dem. Savu; de Baronul Münchhausen, creat cu haz și graseiere inconfundabilă de Nicolae Gărdescu; de Paganelul lui Tudorel Popa, de adorata copiilor Irina Bora și de câți alții! Veneau apoi scenografii de excepție, ca Armand Crintea și Teodora Dinulescu, ambii arhitecți, care făceau miracole din sărăcia de mijloace existente. Memorabilă rămâne întâlnirea cu marea noastră Maria Tănase și apoi cu formidabilul Fărămiță Lambru. Îi țin minte pe Carmen Dobrescu, Florica Gheorghescu, Marga Huss, Traian Buhlea și pe ilustratorul muzical pentru toate anotimpurile, Lucian Ionescu. Dintre operatori, îmi amintesc de Beatrice Drugă și Ovidiu Drugă, dintre ingineri, de Bujor Ioniță. Cu Florin Brătescu am introdus, pentru prima dată la noi, programul de știri (*Big News*) în care textul era ilustrat cu imagini și film. Mă bazam pe directorul TV, Alexandru Cornescu.

Ce echipă formidabilă a avut Televiziunea Română și ce oameni extraordinari au crescut și s-au afirmat ca *TV personality* în acești treizeci de ani! Păcat că cei mai mulți dintre ei s-au dus, unii chiar prea de timpuriu!

În ceea ce mă privește, am cunoscut timp de șapte ani televiziunea americană și am învățat meserie la BBC. Am avut norocul să-l întâlnesc la Festivalul Enescu pe directorul Secției Interne a BBC-ului și m-am împrietenit cu el, devenindu-i ghid prin stațiunile noastre montane și la mănăstirile din Nordul Moldovei. A fost atât de încântat de sejurul din România, încât m-a invitat să vin la BBC, la Londra, pentru trei săptămâni. Am participat regulat la ședințele săptămânale de program, am trecut câte patru zile pe la fiecare secție, am asistat în studiouri la elaborarea programelor și am vizionat zeci de filme și seriale, dintre care am ales și achiziționat, la prețuri foarte rezonabile, serialele „Sfântul" și „Forsyte Saga", după romanul lui Galsworthy, spre deliciul publicului românesc, precum și mai multe filme științifice în care englezii sunt neîntrecuți.

Merită să menționez aici metoda programării, așa cum o practica BBC, pentru că și noi trebuie să ajungem acolo. Primul punct pe agenda ședinței era *Ratings* – evaluarea pe baza sondajelor efectuate cu 1 800 de aparate de înregistrare atașate la televizoare din întreaga țară, potrivit unui eșantion reprezentativ al telespectatorilor după categorii sociale, profesie, vârstă și sex. Șeful secției de sondaje raporta procentul telespectatorilor care urmăriseră fiecare program, și apoi urma o discuție cu concluzii privind alcătuirea programului următor. Laudele și criticile erau foarte articulate, fără menajamente, și de aceea comentariile deveneau vii și interesante. Mi s-a părut important de reținut faptul că deciziile nu erau dictate doar de criteriul *marketing*, adică de procentul audienței. Dacă se socotea că un gen de emisiune cu valoare calitativă nu are încă mare audiență la public, se persevera în programarea ei, până când acesta se învăța s-o aprecieze. Cum spuneam noi pe vremea aceea, BBC nu se lua după „coada masei".

M-a impresionat în mod special satira politică – modul necruțător în care mânuiesc britanicii critica socială și politică. Îmi stăruie și acum în minte o emisiune a unei celebru comic transmisă duminica seara, la o oră de vârf. El spunea cam așa: „Marea spargere de

la Banca Angliei a fost opera unor bandiți, dar meritul principal al reușitei îi revine celui care a plănuit lovitura până în cele mai mici detalii – *the mastermind*. Or, legea de fier a unui *mastermind* impune să fie și să rămână în afara oricărei bănuieli, pentru a nu fi descoperit. Ei bine, conchidea el, cred că în lovitura de la Banca Angliei *mastermind* a fost (și în acest punct s-a oprit pentru a ridica tensiunea) Regina-mamă!"

Numai cine știe cât de iubită și respectată este acolo Regina-mamă poate percepe efectul de șoc al scenei.

M-am decis să introduc și eu în programul de varietăți satira politică, și am găsit în Mircea Crișan și Amza Pellea interpreții ideali pentru asemenea texte. Bineînțeles că reprezentantul cenzurii la repetiția generală cerea pe un ton imperativ scoaterea cupletului din program. Dar, având spatele asigurat, decideam să rămână pe „barba mea".

Se înțelege că, în momentul în care a murit Gheorghiu-Dej și a venit la putere Ceaușescu, mi-am dat seama că nu voi mai putea proceda astfel și am demisionat.

Era sfârșitul lui martie 1965.

X. CUPLUL AGRAMAT: CEAUȘEȘTII

A.S.: ***Relația Brucan-Ceaușescu a stârnit numeroase comentarii, mai mult sau mai puțin acide. Să ne oprim asupra acestei teme în contextul epocii respective.***

S.B.: Nicolae Ceaușescu a absolvit patru clase primare în satul său de baștină, Scornicești, în timp ce Elena a petrecut niște ani în plus la școala sătească din Petrești, fără a absolvi cursul primar. Cu alte cuvinte, România a fost condusă un sfert de veac de doi oameni cu patru clase primare. El nu știa să se exprime corect, ea nu știa să citească bine.

Tiranul obișnuia să-și facă autoportretul astfel: „M-am născut țăran, am devenit muncitor și, până la urmă, intelectual."

În 1951, m-a chemat Iosif Chișinevschi, secretarul CC cu Propaganda, pentru a-mi spune că Gheorghiu-Dej dorește să-l ajut pe tânărul Ceaușescu să scrie un articol important în *Scânteia*. M-am întâlnit cu Nicolae, am discutat despre tema articolului și, la sfârșit, i-am sugerat să pregătească un fel de ciornă în care să formuleze principalele puncte sau teze, pentru ca astfel să reiasă din articol propriile lui idei. Sugestia i-a surâs și, după câteva zile, a venit cu ciorna. Era scrisă de mână și, când m-am uitat mai atent la ea, am avut un șoc. Nici urmă de gramatică, nici măcar de ortografie, ba chiar fără punctuație. Cu siguranță, autorul era agramat. Din discuție, au reieșit și niște lacune în educația marxistă. Auzise doar de *Capitalul* lui Marx și, tot așa, de lucrările fundamentale ale lui Lenin, dar pe Stalin îl știa din *Problemele leninismului*, din care era în stare să recite pagini întregi ca pe o poezie. Mai târziu, Constantin Mitea a devenit „traducătorul în limba română" al lui Ceaușescu, modelându-i cuvântările stâlcite, și ca pronunție și ca gramatică, în forma corect literară.

Cu toate acestea, din momentul în care a devenit Conducătorul, a început să se considere om de știință. Elena a devenit, și ea, savantă. Cuplul Ceaușescu a creat o nouă categorie socioprofesională, pe care am numit-o „savant-pu- tere": ajung oameni de știință numai după ce acced la putere și încetează să mai fie oameni de știință din momentul în care au căzut de la putere.

Pe el l-am cunoscut bine

În a doua jumătate a anilor '40 și în anii '50, am fost vecini. Ceaușeștii locuiau vizavi, pe Bulevardul Jdanov, iar copiii noștri erau colegi de școală și băteau mingea pe un teren viran din apropiere.

Nu aflasem prea multe despre idila acestora. Nici biografii sicofanți n-au scris despre ea, iar unul dintre ei mi-a spus că subiectul e tabu. Fapt este că au trăit puțin împreună, înainte ca el să fie închis, dar nu îmi vine să cred relatările cam decoltate ale cumnatei ei, Adela (făcute bineînțeles după Revoluție), cum că în timpul războiului Lenuța s-ar fi culcat cu soldați germani, din simplul motiv că nu era genul de femeie pentru asta. Ca aspect, te făcea să te gândești la orice, numai la sex nu. Exista însă între tovarăși un consens că Elena avea mai multă experiență sexuală decât Nicolae, căci el era ca chibritul suedez, care nu se aprinde decât pe cutia lui. Acesta nu discuta niciodată despre sex. Era un puritan. În privința ei, n-aș pune mâna în foc, dar nu e cazul să insist.

Oricum, s-au căsătorit în 1946, iar Valentin s-a născut în 1949, Zoe în 1950, iar Nicu în 1951. Anul și copilul, o performanță regulată! Ce-i adevărat, cuplul arăta fericit și s-a ținut bine până în ultimul moment. În orice caz, Nicolae s-a dus în 1951 la Moscova, pentru un curs la Academia Frunze, fără grijă.

Când s-a întors, Gheorghiu-Dej l-a numit Director Politic la Armată, responsabil cu organizarea educației și îndoctrinării în spirit marxist-leninist a soldaților și ofițerilor. Postul venea o dată cu gradul de general. Într-o dimineață, l-am văzut în noua uniformă, cu un chipiu strălucitor. Arăta altfel, devenise important și aștepta să-i spun eu mai întâi „bună dimineața".

Dar n-a trecut mult, și l-am văzut din nou în civil, ca ministru-adjunct la Agricultură. În 1949, Partidul lansase campania de colectivizare, iar treaba mergea greu și era nevoie de oameni duri ca să-i înduplece pe țărani să accepte jugul. Ceaușescu obișnuia să treacă prin sate ca fulgerul, desfășurând „munca de convingere" cu pistolul în mână.

Nu a mirat pe nimeni faptul că Ceaușescu a atacat-o pe Ana Pauker în mod brutal și violent, în momentul în care Gheorghiu a întors foaia împotriva „grupului exterior moscovit". Ea reprezenta exact ceea ce ura el mai mult, în primul rând originea evreiască.

Pe de altă parte, Ana nu-și ascunsese disprețul pentru lipsa lui de cultură și rafinament. Iar Ceaușescu era răzbunător. Cei care fuseseră cu el la închisoare își aminteau că, dacă juca șah și pierdea, nu-l ierta pe învingător nici după ani și ani.

Personalitatea lui rămâne foarte controversată. Există opinii diferite, chiar contradictorii, asupra motivațiilor și capacităților sale. Ce anume îi conferea forța și energia atât de neobișnuite?

Să începem prin a spune că era foarte deștept, o deșteptăciune vicleană, țărănească, și avea o memorie cu totul excepțională. Mintea-i lucra repede, avea ceea ce francezii numesc *repartie*, reacție intelectuală promptă. Am văzut o stenogramă a unei discuții Brejnev-Ceaușescu, în care l-a făcut „mat" pe liderul sovietic, asemuit deseori ca intelect cu un urs în stare de hibernare. Riposta rapidă a lui Ceaușescu este ceea ce îi impresiona pe liderii occidentali pe care i-a întâlnit.

Deși a pornit fără cunoștințe, prindea repede, învățând cu asiduitate. Dar, ca orice autodidact, avea goluri mari în domeniile geografiei și istoriei, iar în literatura română nu trecuse de Eminescu, Bolintineanu și Coșbuc, de care aflase la școală, iar economia politică a socialismului o socotea același lucru cu știința economică. Tocmai pentru că era instruit pe jumătate și nu cunoscuse disciplina pe care universitatea o imprima în gândire și apreciere, Ceaușescu a devenit unicul enciclopedist din lume. Într-o epocă în care formidabila diversificare, lărgire și aprofundare a științelor și tehnicii atinseseră un punct când un om nu le mai putea cuprinde pe toate, Ceaușescu știa totul despre orice. El n-avea nici o reținere în a formula teorii în cibernetică și electronică. Cu aceeași siguranță dădea indicații pentru construirea unui tractor sau pentru administrarea bălegarului în agricultură.

S-a observat că de tânăr se dovedea iute la mânie, ajungând repede la furie – tipul celui care „mai întâi împușcă, apoi gândește". Ca adolescent, se angaja repede în lupte de stradă, iar mai târziu, urma să se poarte brutal cu miniștri și chiar cu membri ai Biroului Politic, adresându-le tot felul de insulte. Cred că suferea de o serie de complexe generate atât de defectele sale fizice (era mic de statură), cât și de neîndemânarea sa (n-a reușit să aibă nici o meserie). Pe deasupra, suferea de o bâlbâială atât de caraghioasă, încât oamenii își stăpâneau cu greu râsul în fața lui, ceea ce îl înfuria la culme.

Dar Nicolae era înzestrat cu o voință de fier, și trebuie să admitem că a obținut tot ceea ce și-a dorit. Oricât de grea ar fi fost sarcina, depășea obstacolele, unul după altul. A depășit chiar și bâlbâiala.

În manipulare și intrigă politică, Nicolae Ceaușescu era machiavelic. După cum vom vedea, acapararea de către el a puterii a fost o lovitură de maestru, ca și stratagema prin care i-a eliminat, pe rând, pe toți potențialii săi challengeri. Manifesta o deosebită abilitate în lupta pentru putere din interiorul Partidului, știind cum să intre în grațiile veteranilor, făcând pe tânărul activist, căruia îi revine datoria de a purta mai departe steagul partidului spre comunism.

Structurarea unui sistem politic ierarhic, în care puterea e concentrată la vârf, a fost, probabil, singura latură științifică a performanței sale ca lider de partid. Reorganizarea

structurilor de partid și de stat, eliminarea sistematică a tuturor disidenților – așa-numita rotație a cadrelor, care nu-i permitea nici unui demnitar comunist să rămână timp îndelungat într-un post sau într-un loc, pentru a-și crea o bază politică proprie –, principiul ca nici un prim-secretar de județ să nu fie originar din partea locului și, desigur, plasarea membrilor familiei în poziții-cheie de putere constituiau un model aproape perfect pentru un sistem politic de dictatură personală, care a durat un sfert de secol.

Ceaușescu era tipul tiranului care tindea să controleze nu numai activitățile politice și economice ale națiunii, dar și viața personală și familială a subordonaților săi – cei 23 de milioane de români. El a încercat să controleze ce mănâncă ei, cum și cât muncesc, ce fac seara, cum se distrează și chiar cum și cât de des se acuplează.

Ca să-i învețe pe români ce și cât să mănânce, în 1982, a elaborat „Programul de alimentare științifică", stabilind prin decret care segmente ale populației mănâncă prea mult în raport cu munca lor, și a calculat numărul de calorii și procentul de proteine ce revenea fiecăruia. Deoarece era penurie de carne, a încercat să-i facă pe români vegetarieni, chiar acuzându-i că mănâncă prea mult și că sunt prea grași.

Politica sa demografică, prin care le impunea femeilor să nască mai mulți copii – cel puțin trei de familie –, a fost aplicată cu strictețe. Controalele riguroase, însoțite de supravegherea femeilor însărcinate, declararea avortului ca ilegal și chiar încurajarea fetelor de paisprezece-cincisprezece ani să facă copii făceau parte din această politică. Rezultatul a fost cea mai oribilă moștenire a ceaușismului, cu mii de nou-născuți părăsiți sau azvârliți de mamele lor, care au populat orfelinatele și casele de copii handicapați.

Nicăieri în blocul comunist conducerea economiei nu a fost atât de sever și rapid centralizată. Ceaușescu era mai stalinist decât Stalin în această privință, supunând până și țăranii particulari și loturile individuale ale membrilor CAP directivelor și disciplinei de stat. De fapt, faimosul și lunaticul său program de „sistematizare a satelor" nu era altceva decât metoda de a distruge gospodăria țărănească individuală, pe care o ura, pentru că îi permitea țăranului să scape de sub controlul său.

În comparație cu Ceaușescu, Regele-Soare al Franței, Ludovic al XIV-lea, care a spus: „Statul sunt eu", apare ca un conducător liberal. Sub Ceaușescu, România era un stat-garnizoană.

Pentru a avea tabloul complet al personalității sale, trebuie neapărat să fie consultați și psihiatrii, deoarece Ceaușescu nu avea un comportament „normal". Îmi amintesc de un roman american în care căpitanul de vas se comporta normal în majoritatea timpului, dar când o furtună a amenințat vasul cu scufundarea, el și-a pierdut controlul și a luat-o razna. Ceva de acest gen se petrecea în cazul lui Ceaușescu, la care se adaugă oricum paranoia. Medicul său personal, dr. Schächter, a ajuns la concluzia că omul era bolnav mintal și i-a raportat discret ministrului Sănătății, dr. Burghele. Aceasta se întâmpla în anii '60. După două zile, dr. Schächter, care locuia la etajul al patrulea într-un bloc, a fost împins de pe balcon și găsit mort pe trotuarul din fața casei. Avea cam cincizeci de ani.

Am cunoscut-o și pe ea

Elena Ceaușescu va rămâne în istorie drept cea mai crasă mistificare în știință. Este absolut incredibil cum o femeie care nu era numai ignorantă, ci și proastă, a putut păcăli cercuri academice și universitare din România, dar și prestigioase instituții occidentale. Culmea a constituit-o, desigur, ceremonia de la Royal Institute of Chemistry din Londra, care i-a acordat titlul de „membru de onoare", președintele lăudându-i meritele pentru „contribuția la chimia experimentală macromoleculară". Academicienii britanici nu și-au pus nici un moment întrebarea de ce a refuzat ea să prezinte o comunicare științifică și a evitat orice discuție pe teme științifice la ceaiul ce i s-a oferit, limitându-se la o conversație exclusiv asupra climei londoneze – bineînțeles prin intermediul interpretei care o însoțea.

Elena a evitat totdeauna anul nașterii, ca să nu se știe că era mai în vârstă decât el. O cochetărie absolut inutilă. Tatăl ei era un țăran mijlociu, care combina munca câmpului cu negustoria, într-o mică dugheană unde vindea lumânări și bricege. De-aici i s-ar fi tras porecla „Lenuța Briceag".

Era o elevă din fundul clasei, de fapt ura școala. Din catalogul școlii, care a fost ținut ascuns și a apărut doar după Revoluție, reieșea că, la paisprezece ani, ea nu promovase la majoritatea obiectelor, obținând nota de trecere doar la cânt, gimnastică și lucru manual. În catalog apărea că a fost declarată repetentă. O altă ispravă școlărească, rămasă și ea ascunsă, a avut loc în 1955, la Facultatea de chimie, cu ocazia examenului scris la științe sociale (marxism-leninism). Conferențiarul Băjenaru, care supraveghea examenul, a prins-o pe Lenuța copiind și, necunoscând statutul ei politic, a eliminat-o din examen. A trăit săracul tot restul vieții cu frica în sân că ea se va răzbuna, dar a murit în 1988, fără să i se întâmple nimic. O pâclă misterioasă s-a așternut peste întreaga ei viață studențească – de la cursurile și examenele din facultate până la doctorat. Românii obișnuiau să spună: „Elena n-a avut nici colegi, nici profesori." Prima oară când un ziar a pomenit că este chimistă, surpriza a fost la fel de mare pentru noi, ca și pentru copiii ei.

Marele talent al Elenei rămâne felul în care juca rolul de savantă, fără a-și trăda ignoranța. Deși era „om de știință de reputație internațională", a refuzat sistematic să-și

împărtășească cunoștințele colegilor chimiști, n-a ținut niciodată un curs sau măcar o conferință pentru studenții de la Chimie, niciodată n-a participat la discuții științifice și nici nu s-a dus la conferințe internaționale spre a prezenta rezultatele cercetărilor ei macro sau micromoleculare. Elena prefera să publice cărți în toate limbile pământului, una dintre sarcinile prioritare ale ambasadelor române fiind „aranjarea" traducerilor acestora. Ca Director al ICECHIM începând din 1965, deviza ei era: „ Voi scrieți, eu semnez."

Se spunea că atunci când maiorul Prunariu s-a întors după un zbor sovietic în Cosmos, Ceaușescu l-a primit la Palat, l-a felicitat și l-a decorat, dar i-a făcut un singur reproș: „Nu mi-a plăcut cum te întorceai mereu cu dosul în sus. Nu e demn de un ofițer român." Prunariu a încercat să-i explice că în Cosmos nu funcționează legea gravitației. Lui Ceaușescu i-a rămas asta în cap, și seara, stând în pat, și-a întrebat consoarta: „Lenuțo, îți aduci tu aminte când am dat eu o lege a gravității?" La care ea, jignită, a replicat: „Ascultă, Nicule, eu sunt om de știință, nu avocat, să știu de legile tale."

Creștea copiii cu ajutorul Securității

Elena Ceaușescu mai are o contribuție originală: este singura mamă care și-a crescut și supravegheat copiii cu ajutorul Securității. Îmi amintesc de o iarnă din anii '60, când Valentin a mers cu clasa la munte, în vacanță. Când s-au întors, fiica mea mi-a spus că un agent de la Securitate îi urmărea aproape tot timpul pe munte și că Valentin remarcase: „Asta trebuie să fie ideea mamei."

Mai târziu, Valentin s-a căsătorit cu frumoasa Iordana Borilă, fiica unui membru al Biroului Politic de origine bulgară și a unei mame pe jumătate unguroaică, pe jumătate evreică – combinația cea mai rea posibilă pentru mentalitatea xenofobă a Ceaușeștilor. Iordana n-a trecut niciodată pragul reședințelor prezidențiale, deși Vale își vizita foarte des părinții, mergea cu ei la mare și la munte, inclusiv în călătorii peste mări și țări. Dar Vale, Iordana și bebelușul lor (acceptat la Palat) se aflau în permananță sub supravegherea Securității, iar pereții casei lor erau bine căptușiți cu „ciripitoare" electronice. Până la urmă, Valentin a cedat sub presiunea mamei și s-a separat de Iordana, acceptând să devină membru al CC.

Fiica, Zoe, când avea douăzeci și șase de ani, a fugit cu iubitul ei, Mihai Matei, ziarist la *Lumea*. Patru zile și patru nopți, securiștii înnebuniți au răscolit toată țara și până la urmă i-au găsit undeva în Maramureș. Elena a dat ordin ca Matei să fie trimis ca diplomat undeva în Africa, și de atunci nu s-a mai auzit de el.

Cu *dauphin*-ul, Nicu, treaba era mai complicată, fiind desemnat prinț-moștenitor, ceea ce necesita „supraveghere de gradul I". Dar Nicu la început foarte devotat tatălui, era un tip greu de urmărit și de ținut sub control. Apoi a devenit un play-boy, bețivan și afemeiat. Nicu a fost o problemă pentru Elena. Cu el nu ajungea să-i pui microfoane sub pat în dormitor. Se mișca repede de la un loc la altul și, timp de un an, a dormit cu Donca, fiica lui Paul Niculescu-Mizil. De fapt, Donca a fost marea lui dragoste și, ori de câte ori se îmbăta, începea să plângă și să pomenească numele ei. Dar când Donca a rămas gravidă, Elena l-a trimis pe Nicu într-o călătorie prin America Latină și a dat ordin Securității s-o interneze pe Donca la spitalul „Elias", unde a fost supusă unui avort nedorit.

Ulterior, când Nicu, devenit ministrul Tineretului, își petrecea nopțile până târziu la orgiile organizate în apartamentul lui Jenică Maurer, de pe strada Herăstrău, Elena a descins într-o noapte ca muma-pădurii, cu un comando al Securității, a spart gașca și a interzis petrecerile, instalând în fața casei un ofițer de miliție ca să nu mai intre nimeni.

„Prima Doamnă" în blană de nurcă

S-a făcut mult caz de Imelda Marcos și miile de perechi de pantofi care s-au găsit după alungarea soțului ei din Manila. Un fleac. *First Lady* a României și-a îngrămădit în garderobă atâtea mii de rochii și toalete, încât a fost nevoită să le depoziteze în patru sau cinci palate de-ale ei; putea să deschidă un *boutique* pe Champs-Elysées cu diferite colecții de modele.

Obsesia ei erau hainele de blană și, atunci când „a rămas fără serviciu", poseda cel puțin zece dintre cele mai rare și scumpe blănuri, începând, desigur, cu Chinchilla. Un ambasador din America Latină primise sarcina să achiziționeze modelul cel mai elegant, contra unei serviete pline cu dolari. Misiunea a fost îndeplinită.

„Lenuța Briceag", dobândise o atracție irezistibilă pentru articole de lux și pentru o viață scăldată în bogație și fast. Mai întâi de toate, voia să fie bine îmbrăcată, elegantă. Dar silueta ei greoaie, cu șolduri largi și picioare-butuci, nu prea se potrivea cu toaletele de ultimă modă pe care le alegea din *Vogue* sau *Burda*. Când venea croitoreasa cu ele la probă, arăta ca și cum ai fi pus șaua pe o vacă.

Cei care se ridică de jos sunt mai lacomi, mai hrăpăreți și mai dornici de lux și opulență decât *nouveaux riches*, proveniți din mica burghezie, care oricum au mai avut câte ceva. Elena manifesta o slăbiciune specială pentru aur și de aceea ținea să fie neapărat ceva de aur în jurul ei, în special în camera de baie. Iar Nicolae a fost prins și el în mrejele acestei tentații. Lăcomia lor depășea rapacitatea. Tot ceea ce cuplul hrăpăreț vedea, fie în Palatul Buckingham, fie la șahul Iranului, devenea dorință și, imediat după întoarcerea în țară, li se cerea arhitecților „să facă" ceva asemănător „pentru ei în România".

În contrast cu programele de austeritate pe care Ceaușeștii le recomandau oamenilor din popor, cei doi se hrăneau bine și pe alese. Toate alimentele li se aduceau dintr-o secție „organică", fără chimicale, a Gospodăriei de stat „30 Decembrie", de lângă București, și de câte ori călătoreau prin „alte state" luau cu ei în avionul special un stoc de alimente proprii. Ambii sufereau de paranoia otrăvirii sau contaminării, așa încât erau însoțiți permanent de un dietetician și de un degustător, care testau fiecare mâncare înainte de a fi adusă la masa lor. Dineurile oferite distinșilor musafiri erau un adevărat ospăț. Un menu

pentru ultima petrecere de ziua Elenei, găsit după Revoluție, arăta cam așa: trei varietăți de caviar, *paté de foie gras* și cincisprezece feluri de carne, păsări și pește, între care delicatese rare, ca găini și cocoși de vânătoare Cornish, fazani, homari, languste, somon și alte bunătăți, de care majoritatea românilor nici n-a auzit.

Când cei doi au remarcat că regii și împărații aveau pe lângă ei câini de rasă, au adoptat imediat doi labradori, care erau tratați împărătește. Pentru sofaua pe care dormeau, au fost comandate niște pături speciale, bucătarul prepara alte mâncăruri pentru ei, iar în bazinul de înot, s-au construit niște scări speciale ca să le ușureze ieșirea din apă. Ori de câte ori alaiul prezidențial stopa traficul pe bulevarde, oamenii aflați pe trotuar îi zăreau pe fotoliile din spate ale limuzinei prezidențiale pe cei doi labradori râzgâiați.

Dar jucăria lor preferată devenise în ultima vreme Centrul Civic, pe care românii îl numesc „Monstrul". Totul a început cu vizita Ceaușeștilor la Phenian, în 1971, unde au fost impresionați de clădirile monumentale și de largile bulevarde care duceau spre ele, mărginite de impunătoare blocuri cu apartamente în același stil arhitectonic – toate legate de numele slăvit al lui Kim Ir Sen. Din acel moment, Ceaușescu deveni posedat de visul de a reconstrui București în propria lui viziune, așa cum aflase că făcuse Baronul Haussman cu Parisul, și de a înălța un edificiu monumental care să rămână ca simbol al glorioasei „epoci Ceaușescu" pentru generațiile viitorului. Proiectul trebuia sa includă un adăpost subteran, cu un buncăr antiatomic pentru perechea domnitoare și cu un mic tren subteran care să lege Centrul cu punctele strategice principale din oraș.

În fiecare sâmbătă dimineața, Nicolae obișnuia să viziteze imensul șantier, după ce pe drum făcea acele mișcări cu brațul care rădeau cartiere întregi de pe fața pământului. Fiecare vizită se lăsa cu noi „indicații" ce schimbau mereu forma și dimensiunile Palatului – de la coloane, la început dorice, apoi ionice și din nou dorice, la acoperiș, ba cu desăvârșire plat, ba în formă de dom, și chiar la înălțimea clădirii, inițial de 35 de metri, iar ulterior, adăugându-i niște etaje pentru birouri, care au ridicat-o la vreo 57 de metri. Nu-i păsa și nici nu i se năzărea că asemenea modificări fundamentale implicau un întreg calcul de rezistență al temeliei și structurii clădirii. Nu avea nici o rezervă în a desena, cu mâna lui stângace, un fel de pavilion superior din metal pe vârful acoperișului, care arăta atât de urât, încât a trebuit să fie demolat cu totul după moartea sa. Oricum, Palatul Poporului este clădirea cea mai mare din lume, și o vreme n-am știut pur și simplu ce să facem cu ea.

Lovitura de partid

A.S.: ***Cum a ajuns Ceaușescu să pună mâna pe putere, deși era cel mai tânăr în Biroul Politic?***

S.B.: L-am însoțit pe Gheorghiu-Dej în ultima sa călătorie în Polonia, la întâlnirea la nivel înalt a Tratatului de la Varșovia, din 1965. Nu se simțea bine, așa încât a decis să renunțe la recepția finală și să se îmbarce cât mai repede în trenul special pentru a ajunge acasă.

Există mai multe versiuni cu privire la moartea lui Dej și la succesiunea lui, fiecare confecționată potrivit legii bine cunoscute în politică a reliefării personalității celui care povestește. I-am cunoscut destul de bine pe protagoniști, dar, poate mai important decât aceasta, i-am cunoscut pe oamenii de casă din jurul lui Dej, care l-au îngrijit permanent și cu ajutorul cărora se pot reconstitui în amănunt toate manevrele de culise din jurul patului muribundului. Voi încerca să redau informațiile culese, și de la unii și de la alții, cât am să pot de bine.

La începutul lunii martie 1965, erau programate alegeri generale și, pentru prima dată, Gheorghiu-Dej nu putea să participe la campania electorală. Era deja foarte slăbit și zăcea aproape tot timpul în pat. S-a hotărât, totuși, să aducem acolo o echipă a Televiziunii pentru o scurtă cuvântare electorală înaintea votului, și, ca șef al Televiziunii, am primit însărcinarea să organizez înregistrarea.

Povestea lui Ion Gheorghe Maurer, pretinzând că ultima dorință a lui Gheorghiu a fost ca „tovarășul Maurer să fie succesorul meu", este cusută cu ață albă. Maurer a fost un tipic „tovarăș de drum", un avocat uns cu toate alifiile, dar curajos în vremuri grele, gata să înfrunte procurori militari și chiar consilii de război pentru a-i apăra pe comuniști. În prima Adunare Națională s-a dovedit a fi de departe cel mai bun *debater* parlamentar de care dispunea în acel moment Partidul Comunist. Dar el era un tip de patrician, cu o formație cosmopolită, total străin de viața de partid, și ca atare putea fi orice, numai lider de partid nu, iar Gheorghiu-Dej știa foarte bine acest lucru și nu i-ar fi trăsnit prin cap să-l pună pe Jenică Maurer secretar general.

De fapt, Dej era îngrijorat în ultimele lui zile de manevrele lui Ceaușescu și mi-a spus acest lucru. Chiar din momentul în care s-a stabilit medical că Gheorghiu este bolnav de un cancer incurabil, Ceaușescu a început să se agite și să pună la cale tot felul de mașinațiuni spre a obține puterea, iar unele dintre acestea i-au ajuns la ureche lui Dej. Bătrânul se temea că Ceaușescu este prea impulsiv și prea răzbunător pentru poziția supremă în partid, iar ceea ce se întâmpla la noi în acele zile amintea, în mod izbitor, de Testamentul lui Lenin scris pe patul de moarte, care avertiza că „Stalin este prea brutal, iar acest defect, oarecum tolerabil în relațiile dintre noi, comuniștii, devine intolerabil când e vorba de secretarul general". Dar Stalin reușise să-l izoleze pe Lenin, lipsindu-l de informații privind activitățile curente de partid, sub pretextul grijii pentru sănătatea acestuia, și luând măsuri ca nici Testamentul lui Lenin să nu ajungă la cunoștința tovarășilor din conducere. De fapt, încă înainte de moartea lui Lenin, Stalin aranjase cu Kamenev să-l propună ca secretar general la Plenara CC și manevra îi reușise.

Ceaușescu a învățat bine lecția. El a făcut un aranjament cu Maurer: încă la 12 martie, îl numise pe acesta prim-ministru după alegeri; în schimb, Maurer l-a propus pe Ceaușescu, la prima ședință a Biroului Politic, pentru funcția de prim-secretar, fiind sprijinit de Bodnăraș, care și el încheiase o înțelegere cu Ceaușescu.

Astfel, în ziua de 16 martie, când Dej i-a chemat la patul său pe Maurer și pe Bodnăraș și le-a cerut să convoace Biroul Politic, ca să-l numească pe Gheorghe Apostol prim-secretar, chestiunea succesiunii fusese deja rezolvată. La 19 martie, Gheorghiu-Dej a încetat din viață.

Singura paralelă cu succesiunea în regimurile comuniste care îmi vine în minte este Cosa Nostra: aceeași discreție totală în jurul aranjamentelor de culise încheiate în stilul marilor gangsteri prin care este desemnat șeful Mafiei.

Am fost atât de scârbit și întristat de întreg scenariul, încât m-am decis să demisionez din guvern și să mă rezum doar la postul meu de profesor la Universitate. Îmi dădeam seama că nu voi putea lucra sub Ceaușescu și, când o delegație TV, condusă de Tudor Vornicu, a venit să mă roage să revin asupra demisiei, le-am și spus acest lucru. Era ceva neobișnuit în sistemul comunist, iar Emil Bodnăraș, superiorul meu pe linie de stat, a rămas consternat când mi-a citit scrisoarea de demisie. Am fost, la rândul meu, consternat, văzând reacția lui. „Îți dai seama, dragă Brucan, ce se va întâmpla? Salariul îți va fi redus la jumătate, nu vei mai avea mașină la scară, nici acces la magazinele și serviciile Gospodăriei de partid, nici la Elias și nici vara la mare, și iarna la munte, în vilele partidului. Ia mai gândește-te!"

Da, m-am gândit și am conchis că este ceva putred într-un sistem care transforma revoluționari ca Bodnăraș, făcându-i să simtă și să se comporte ca membri ai unei noi clase privilegiate – Nomenclatura.

După mulți ani, când era grav bolnav, la „Elias", Bodnăraș m-a chemat și mi s-a spovedit. Avea remușcări că se lăsase manipulat în momente critice pentru țară – propunerea ca Nicolae să fie ales președinte, propunerea ca Elena să devină prim-vicepreședinte al guvernului și altele, pe care le făcuse la rugămintea lui Ceaușescu. De fapt,

mă chemase pentru a-mi spune că ar dori, înainte de moarte, să scrie istoria actului de la 23 August 1944, rugându-mă să-l ajut la redactarea și organizarea materialului. Mi-a mărturisit cu acea ocazie că păstra în seiful de-acasă o serie de documente prețioase și unice din acea vreme. Nu și-a dat seama, săracul, că toate cușetele elegante din pavilionul special pentru ștabi de la „Elias" sunt bine căptușite electronic. În aceeași noapte, câțiva securiști au pătruns în casa lui de pe Bulevardul Primăverii, au deschis seiful și au luat toate documentele găsite acolo. Banii i-au lăsat. Când auzea de memorii, Ceaușescu devenea paranoic.

Cele patru faze ale lui Ceaușescu

A.S.: ***Cum ați caracteriza evoluția lui Ceaușescu?***

S.B.: Domnia lui Ceaușescu a cunoscut patru faze de metamorfoză și comportare politică:

1965 - 1971
1971 - 1980
1980 - 1987
1987 - 1989

Prima fază a început cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist, congresul promisiunilor și deschiderilor menite să creeze imaginea unui lider mai liberal, mai democratic și mai luminat, imagine opusă celei a lui Gheorghiu-Dej, ale cărui prestigiu și popularitate îl iritau și-l torturau pe Ceaușescu. În această încercare de a-și crea o imagine favorabilă, Ceaușescu era în mod vădit inspirat de deschiderile lui Hrușciov și, mai ales, de efectul politic pozitiv pe care le-au avut atât în țară, cât și în Occident. La Congresul al IX-lea, Ceaușescu a criticat în termeni foarte duri violarea de către Dej a principiului conducerii colective, susținând că acest principiu constituie o axiomă fundamentală a Partidului și, în consecință, nici o persoană nu trebuie să dețină funcții atât în partid, cât și în stat. Au fost, de asemenea, condamnate metodele administrative în artă și literatură și s-a fluturat un fel de lozincă: „Să lăsăm o mie de flori să crească" – sugerând liberalizarea potențialului creator al artiștilor și al scriitorilor. Nu e de mirare că noua linie de partid a atras intelectualitatea română și a stârnit mari speranțe în rândul populației.

Manipularea simbolurilor naționale, inițiată de Gheorghiu-Dej, ca o politică timidă și oarecum restrictivă, a fost acum ridicată la nivelul unei strategii generale de partid și de stat. Campania lui Dej de reromânizare s-a transformat într-o celebrare a figurilor istorice și culturale asociate luptei pentru independență, și, totodată, într-un efort ingenios de a-l înfățișa pe noul lider ca pe o reîncarnare virtuală a vechilor regi și voievozi de seamă – de la Burebista și Decebal la Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazu și Ștefan cel Mare. Cei mai buni pictori români au primit comenzi de a-l plasa pe Ceaușescu în linie cu acești mari întemeietori și făuritori ai istoriei românilor.

Culmea acestei strategii a fost, desigur, marea adunare din Piața Palatului, din 21 august 1968, când Ceaușescu s-a adresat unei mulțimi entuziaste, condamnând invazia sovietică în Cehoslovacia ca pe o greșeală gravă și un mare pericol pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume, și ca pe un moment rușinos în istoria mișcării revoluționare. A subliniat punctul care-l interesa cel mai mult: „Nu există nici o justificare pentru intervenția militară în afacerile unui stat socialist frățesc." A enunțat, de asemenea, ceea ce va deveni ulterior doctrina militară română a „războiului popular", adică formarea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali.

Această declarație istorică l-a făcut pe Ceaușescu nu numai un erou național, dar și o stea internațională, popularitatea lui crescând imens. Fără îndoială că toți românii l-au aplaudat, inclusiv cei care petrecuseră ani lungi în închisoare și lagăre de condamnare. La sfârșitul anilor '60, peste un sfert dintre academicieni și deținători de doctorate, circa 46 la sută dintre ingineri și jumătate dintre profesori intraseră în partid.

Occidentul era impresionat, și liderii occidentali au pornit în pelerinaj spre București, începând cu premierul britanic Harold Wilson, cu președintele de Gaulle și culminând cu președintele Nixon, care s-a prins într-o horă aprigă în jurul Arcului de Triumf din București, inaugurând o nouă eră în relațiile româno-americane. Aici trebuie punctat că Ceaușescu făcuse o investiție politică inteligentă și clarvăzătoare în viitorul politic al lui Nixon, atunci când îl invitase pe liderul american la București, în 1967, moment în care șansele politice ale acestuia erau nesigure, oferindu-i o recepție rezervată în mod obișnuit șefilor de stat.

Tot în această primă fază trebuie inclusă decizia Congresului al IX-lea de a stabili o comisie de investigație pentru clarificarea situației politice a unor activiști de partid care fuseseră arestați și condamnați cu ani în urmă. Prin această mișcare, Ceaușescu a împușcat doi iepuri dintr-o dată: pe de-o parte, era implicit o promisiune de legalitate pe care Dej nu o respectase și, în felul acesta, mai diminua din umbra uriașului său predecesor, iar pe de altă parte, prin accentuarea împovărătoarei responsabilități a membrilor Biroului Politic în aprobarea „procesului Pătrășcanu", fără a fi verificate acuzațiile ce i se aduceau, Ceaușescu deschidea seria loviturilor de maestru prin care îi va elimina, unul după altul, pe adversarii săi potențiali, începând cu Drăghici, șeful aparatului represiv, Bârlădeanu, critic al deciziilor sale economice scelerate, și Maurer, prim-ministru, care încerca, din greu, să încetinească ritmul forțat al industrializării. La cel de-al X-lea Congres, din august 1969, numai trei membri ai fostului Birou Politic al lui Dej (Ceaușescu, Maurer și Bodnăraș) făceau parte din Prezidiul Permanent, care a înlocuit Biroul Politic.

Revoluția miniculturală

În prima fază, Ceaușescu opera potrivit unui scenariu menit să inducă națiunii o anumită imagine a conducerii sale. În acest scop, învățase arta de a strânge mâinile și de a-i săruta pe bebeluși. Le promitea tuturor de toate, proclama principii în care nu credea (conducerea colectivă, legalitatea, libertatea creației artiștilor și a scriitorilor etc.), arăta în locul figurii sale morocănoase una zâmbitoare și chiar începuse să facă glume. Ceaușescu s-a dovedit un actor desăvârșit în acest rol politic dificil.

În cea de-a doua fază, a început să fie „el însuși". Descoperise, în sfârșit, în China și Coreea de Nord, modelul comunist care i se potrivea, și în mod special, sistemul politic și cultural care îi venea ca o mănușă. Mai întâi, Ceaușeștii au fost puternic impresionați de primirea ce li s-a făcut la Beijing și Phenian. Miile de copii în uniforme, cu steguțe, imensa mulțime care aplauda și striga ca un singur om, adularea liderului mult iubit, fabricile pe care le-au vizitat și care arătau ca niște stupi de albine într-o activitate totuși disciplinată, ca și numeroasele mitinguri, parade și demonstrații – toate li se păreau, lui Nicolae și Elenei, că merită să fie copiate. Măcar de-ar reuși să facă același lucru în România! Într-adevar, era un experiment formidabil în inginerie socială dirijată dintr-un singur centru. Asta era ideea, și Nicolae a asimilat-o cu voluptate. În plus, Elena a descoperit și pentru ea un model în Chang-Ching, soția ambițioasă și crudă a lui Mao. Elena a trecut peste debutul acesteia, ca mică stea de cinema, care se culcase cu toți regizorii și producătorii pentru fiecare contract, și își manifesta admirația pentru modul în care Chang-Ching îl sedusese pe Mao, făcându-i-se indispensabilă atât profesional, cât și sexual. Chang-Ching a fost aceea care a sădit în Elena ambiția și dorința de a deveni ea însăși activă politic și, de ce nu, chiar de a-l domina pe soțul ei.

De multă vreme, am observat că profesorii universitari și oamenii de știință se duc la conferințe internaționale doar pentru a-și confirma prejudecățile. Ei selectează din cuvântările celorlalți acele puncte care pot servi la întărirea propriilor lor teorii. Ceaușescu a extras de la Marx numai ideile care îi veneau lui bine și a găsit în China și Coreea de Nord o confirmare a propriilor sale prejudecăți: marxism-leninismul merge foarte bine cu naționalismul egoist, iar austeritatea și disciplina strictă sunt absolut necesare pentru a

modela o națiune conform proiectului comunist. Și, când s-a întors acasă, el a făcut exact acest lucru.

Poziția curajoasă adoptată de Ceaușescu împotriva invaziei din Cehoslovacia nu era motivată de spiritul democratic al reformei lui Dubček. Principala sa preocupare era independența amenințată de Doctrina Brejnev. Sovieticii puteau să-i aplice și lui acea corecție, ca și lui Dubček. De fapt, pentru Ceaușescu, independența însemna ca el să poată face nestânjenit ceea ce dorea.

Tezele din iulie 1971 au inaugurat revoluția culturală în România. Ele prevedeau un control centralizat mai strict asupra activităților artistice și culturale, asupra învățământului și presei. În acest sens, insistau asupra necesității de a modela conștiința socialistă, de a intensifica îndoctrinarea ideologică de partid, iar accentul pe teme naționaliste urma să fie întărit cu mai multă muzică populară și dansuri populare, în timp ce muzica decadentă occidentală și dansurile gen rock-and-roll erau interzise sau strict reduse. Pentru a asigura aplicarea noului spirit proletar, toate teatrele și editurile au primit ordin să includă în comitetele lor de conducere „reprezentanți ai muncitorilor și țăranilor". Peste tot, șuruburile controlului de stat au fost strânse.

În martie 1974, Ceaușescu și-a asumat, de asemenea, funcția de președinte al republicii, pe lângă postul său de partid, încălcând astfel principiul stabilit la Congresul al IX-lea, care interzicea deținerea simultană a unor funcții de partid și de stat. Cât despre conducerea colectivă slăvită cu atâta zgomot la același congres, nimeni nu mai îndrăznea acum s-o menționeze. Ceaușescu era deja un monarh absolut. Cu scopul de a prezenta cumularea funcțiilor ca un principiu organizatoric, menit să sporească eficiența guvernării, Ceaușescu a hotărât o împletire a conducerii de partid și de stat la toate nivelurile, care să fie instituționalizată într-un grad fără precedent în istoria comunistă, secretarul de partid local cumulând funcția de prefect și primar, până jos, la cel mai mic cătun. În felul acesta, alegerile locale deveneau o mascaradă: secretarul de partid din sat, fiind numit „de sus", cine mai îndrăznea să voteze împotrivă la alegerea sa ca primar?

Sclipiri de geniu în politica externă

A.S.: ***Ați afirmat la un seminar de la ADIRI că în politica externă Ceaușescu a avut sclipiri de geniu. Ținând seama de faptul că sunteți cunoscut ca unul dintre cei mai redutabili dușmani ai fostului dictator, declarația a făcut senzație. Ce puteți spune despre asta?***

S.B.: Nicolae Ceaușescu a fost un dezastru economic și un monstru politic, dar în politica externă a avut sclipiri de geniu, care au transformat România dintr-un chibiț pasiv pe tușa internațională într-un jucător capabil să marcheze goluri în confruntarea aprigă dintre Est și Vest, din anii „războiului rece".

Numai doi lideri politici din Europa de Est au reușit o asemenea performanță: Iosip Broz Tito și Nicolae Ceaușescu. În esență, performanța constă în reușita lor de a face ca Iugoslavia și România să joace pe arena internațională *un rol mai mare decât cel programat de dimensiunea și puterea lor națională*. Sclipirea de geniu rezidă în aceea că ambii au avut inițiative diplomatice în discordanță, chiar în flagrantă contradicție, cu linia politicii externe dictate de ideologia și poziția geopolitică a țării lor. Asemenea inițiative diplomatice au răsunet internațional datorită factorului-surpriză. Tocmai pentru că nimeni nu se așteaptă ca ele să apară, surprind atât cercurile diplomatice, cât și opinia publică internațională, producând senzație.

În cazul lui Ceaușescu, primul act de acest gen a fost protestul public vehement împotriva invaziei trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia, din august 1968. De notat că România era membră a Tratatului de la Varșovia.

A urmat recunoașterea Republicii Federale Germania și stabilirea relațiilor diplomatice cu această țară într-un moment în care ea era descrisă la Moscova și în alte capitale est-europene ca „focarul revanșismului german", primejdie pentru pacea în Europa.

România a fost singura țară comunistă care nu a rupt relațiile cu Israelul. Inițierea unor relații de prietenie atât cu Israelul, cât și cu țările arabe i-a permis României să joace un rol activ în organizarea vizitei istorice a președintelui Sadat al Egiptului în Israel.

De asemenea, relațiile bune stabilite cu Republica Populară Chineză, în perioada conflictului acerb chino-sovietic, i-au permis României să faciliteze vizita la Beijing a lui Kissinger, urmată de cea a președintelui Nixon.

Atât în cursul pregătirilor Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki, cât și în desfășurarea lucrărilor ei, diplomația română a adoptat o poziție distinctă, marcată de propuneri proprii, acceptate până la urmă de forumul respectiv.

Poziția internațională a României s-a deteriorat sensibil în anii '80, când Ceaușescu a trecut la o politică represivă și la un regim politic tiranic în interior.

Datoria externă, mai întâi de toate

Cea de-a treia fază (1980-1987) a fost caracterizată de programe de austeritate, dictate de opțiunea lui Ceaușescu de a plăti datoria externă, ca prioritate absolută a politicii românești. Aceasta coincidea cu accederea soției sale, Elena, la o înaltă poziție în partid și în stat, care, până la urmă, a dus la o structură bipolară a puterii: Cabinetul 1 și Cabinetul 2. În această fază, amândoi au împins revoluția culturală până la concluzia ei logică: România a întors spatele revoluției științifico-tehnice.

Încă în anii '70, efectele negative ale industrializării forțate începuseră să se facă simțite. În mod deosebit, construirea unui nou combinat de oțel la Călărași și lărgirea fantastică a capacității de rafinare a petrolului au determinat creșterea importurilor de minereu de fier și de păcură la 3 miliarde de dolari anual. Serviciile și dobânzile la datoria externă de 10 miliarde de dolari adăugau acesteia circa 1 miliard 500 milioane anual. Dar întreg surplusul în comerțul exterior al României în 1981 era doar de 300 milioane de dolari. Printr-un efort extraordinar, el a fost ridicat în 1981 la 1 miliard 600 milioane de dolari. Totuși, aceasta era un fleac în comparație cu cele 5 miliarde de dolari cerute de importuri și dobânzi. Cu un deficit anual de circa 3 miliarde de dolari, România mergea spre faliment.

De aceea, Ceaușescu a hotărât să inițieze un program de salvare națională care includea reduceri drastice ale importurilor la cerințele minime și reduceri tot atât de crunte ale consumului național, exportând orice fel de marfă, inclusiv alimente. Pentru a pune în aplicare o politică atât de inumană, el a introdus o serie de măsuri de austeritate care au coborât standardul de viață la un nivel neatins din timpul foametei anilor de război. În 1981, a reintrodus rația de pâine și s-au luat măsuri radicale pentru a limita consumul alimentelor de bază, ca untdelemnul, zahărul, făina, orezul, iar produsele din import, cum ar fi ceaiul și cafeaua, deveniseră aproape prohibite pentru oamenii din popor. Țăranii navetiști nu mai puteau să cumpere pâine și hrană în orașe. Miliția a devenit regulatorul comerțului cu produse agricole, iar așa-zisa piață țărănească a căzut sub controlul statului. Întrecându-l chiar și pe Stalin, Ceaușescu argumenta că țărănimea, care beneficiase de

prețuri fixe la produsele industriale, trebuie să compenseze prin vânzarea produselor agricole la prețuri fixate de stat. La dracu' cu legea valorii!

În februarie 1982, prețurile la 220 de articole alimentare au crescut cu o medie de 35 la sută, în timp ce prețurile la benzină, electricitate, gaze și combustibil creștau tot timpul. Iluminatul a fost redus serios în comune, în timp ce în orașe, numai străzile principale erau sărăcăcios luminate, spre deliciul hoților, al spărgătorilor și comițătorilor de violuri. Și totuși epoca lui Ceaușescu era numită „ani-lumină".

Venise timpul ca Elena să sară în ajutorul soțului ei la lupta împotriva poporului român. În 1979, ea devine președinte al Comitetului Național pentru Știință și Tehnologie, în 1980 prim-vicepreședinte al guvernului român, un *vice* mai tare decât șeful guvernului, și dobândește postul mult mai important de președinte al Comisiei pentru cadre de stat și de partid, adică ajunge stăpâna întregii Nomenclaturi.

Cabinetul 2 a început să fie o dublură a Cabinetului 1. Fiecare demnitar care voia să-și păstreze postul sau să obțină aprobarea unei propuneri trebuia să se prezinte nu numai la El, ci și la Ea. Erau anii în care Nicolae începuse să sufere de anumite boli, ca diabet și prostatită, și, pe măsură ce el devenea mai slab fizicește, ea devenea mai tare politicește. Părea să exercite un fel de vrajă asupra lui. De câte ori vorbea el mulțimii, se oprea un moment și întorcea capul spre ea, pentru încuviințare. Și ea îl îmboldea din priviri și prin gesturi de aprobare: „Dă-i înainte, Nicolae!"

De la o vreme, Elena a început să controleze chiar și lista de audiențe a soțului. Într-o zi, Radu Beligan, actor vestit și director al Teatrului Național, l-a convins pe Ceaușescu să anuleze decizia de a se reduce subsidiile pentru teatre, de la 70 la 30 la sută, argumentând că aceasta deservea propaganda de partid și educația patriotică a cetățenilor. Elena a fost furioasă, a anulat decizia soțului și, din acel moment, șeful de cabinet al președintelui trebuia să-i trimită Elenei regulat lista audiențelor pentru a doua zi spre aprobare.

În comparație cu Nicolae, Elena era proastă. Pe deasupra, pentru că tot ceea ce o privea constituia păcăleală, iar ea știa acest lucru (activitate ilegală nulă, doctorat și lucrări științifice contrafăcute), se simțea nesigură și, de aceea, era mai rea decât el. Când am fost arestat în 1989 și cercetat timp de două luni, Elena a fost cea care a dat dispoziții ca fiica mea să fie concediată, soțul acesteia, arhitect, să fie mutat într-un oraș îndepărtat, și a dispus Securității să evacueze întreaga familie din casa noastră într-o cocioabă de tip rural, fără apă și gaze. Se pricepea foarte bine la asemenea lucruri.

Amândoi, într-o armonie perfectă, erau ostili revoluției științifico-tehnice, mai cu seamă în privința computerului și a informaticii. Ca și Brejnev, și ceilalți lideri comuniști percepeau computerul ca pe o amenințare la adresa comunismului, iar revoluția informatică le părea ceva care distrugea planificarea centrală, controlul informației și întregul sistem. În consecință, ei au desființat Institutul de Matematică și, mai târziu, Institutul de Informatică. Nu se mai permitea nici o traducere a cărților legate de această revoluție. Elena avea metoda ei proprie de a rezolva asemenea probleme complicate. Simplă, dar radicală și eficace. Pentru a împiedica revoluția computerelor și a informaticii

să pătrundă în România, ea a închis efectiv toate canalele prin care această revoluție putea să se strecoare în țară: a tăiat fondurile pentru importul de cărți și reviste, a redus la zero numărul studenților români trimiși la universitățile străine și a descurajat participarea oamenilor de știință și a inginerilor la conferințe internaționale. Când membrii Prezidiului Academiei au argumentat că oamenii de știință români nu-și puteau face treaba fără participarea la conferințe internaționale, ea le-a răspuns: „Asta e o prostie, tovarăși! Eu n-am participat niciodată la conferințe internaționale și uite ce-am ajuns!" Toți au rămas stupefiați.

Politica de cadre a Elenei era proverbială. În 1985, i-a epurat din Ministerul Afacerilor Externe, pe baza unor criterii speciale (origine socială nesănătoasă, rude în străinătate etc.) pe cei mai mulți diplomați care vorbeau limbi străine. Ea avea o teorie: unul care nu știe să vorbească limbi străine nu va „dezerta" niciodată în Occident. Trebuie să se întoarcă acasă. Chiar și pentru Paris, a găsit un ambasador, pe nume Tache, care nu vorbea franceza.

Eu decid ce este științific!

Nicolae Ceaușescu avea convingerea că este un geniu economic. Ideile cele mai trăsnite care îi treceau prin cap le cerea puse imediat în aplicare, și nimeni nu îndrăznea să spună ca „împăratul e gol".

Visul lui era să transforme România într-o mare țară exportatoare de mașini. La început au fost investițiile industriale. Proporția din venitul național alocată investițiilor a trecut de la 15-17 la sută la 34,1 la sută în cincinalul '71-'75 și apoi la 36,3 la sută în cincinalul '76-'80. Una dintre cele mai înalte din lume și, desigur, grupul „A" al industriei grele primea „partea leului". Deși România nu avea mine de fier, iar sovieticii refuzau să sporească exporturile lor de la Krivoi Rog, Ceaușescu a mers atât de departe, încât importa minereu de fier din Brazilia, India și chiar din Australia, pentru a construi o industrie de oțel care, la începutul anului 1980, egala producția Germaniei Occidentale pe cap de locuitor. El nu s-a declarat satisfăcut cu un singur tip de automobil construit în România – „Dacia" (bazat pe model Renault) –, ci a aranjat cu Citroën fabricarea celui de-al doilea tip de automobil – „Oltcit" –, apoi a ajuns la cel de-al treilea, la Timișoara. Industria de mașini-unelte a atins un punct în care era mai diversificată decât cea a Franței. Și toate acestea, realizate cu prima generație de muncitori industriali abia veniți de la sat. În aceste condiții, calitatea mașinilor nu era prea competitivă pe piețele mondiale, și de aceea nu a surprins aproape deloc știrea publicată într-o revistă franceză economică, conform căreia o companie importase mașini românești pentru a le topi și a le preface în oțel. Soluția lui Ceaușescu era prețul scăzut, fiind de multe ori acuzat de *dumping*. Și cum nu vedea șanse pe piețele Occidentului, a început să vândă mașini și chiar să construiască uzine siderurgice și chimice în țările „lumii a treia", pe bază de troc. Astfel, la începutul anilor '80, România devenise cea de-a doua țară est-europeană în privința ajutorului economic acordat „lumii a treia", după URSS. Un alt capriciu al său a fost obținerea unei vaste capacități de rafinare a petrolului într-un moment în care extragerea petrolului în România scăzuse de la 14-15 milioane tone de țiței la sub 10 milioane; el a sporit capacitatea rafinăriilor în 1978 la 25,4 milioane de tone și, fără a se lăsa impresionat de criza petrolului din '74-'75, a continuat să sporească această capacitate până la 36 milioane de

tone, o performanță absolut scelerată. Întrucât sovieticii refuzau să furnizeze României mai mult de un milion tone de țiței anual, România a început să se confrunte cu situația în care peste un sfert din capacitatea rafinăriilor ei să rămână neutilizată.

Atunci, Ceaușescu a avut o altă idee trăsnită: a construit o mulțime de uzine termoelectrice, alimentate de mine de cărbune din Oltenia, nou-descoperite, al căror produs însă avea o foarte mică putere calorică și conținea minerale tari, care distrugeau mașinile. Geologul care a descoperit minele a primit un premiu fabulos de la Ceaușescu și apoi a fugit în Occident. El știa prea bine ce fel de cărbune descoperise.

Luarea deciziilor în probleme economice era un hobby favorit al Ceaușeștilor. Fiecare vizită într-un județ se lăsa cu schimbări în plan economic, în ceea ce priveau investițiile, forța de muncă și resursele. La Planificare, funcționarii trăiau zile de spaimă ori de câte ori era anunțată o asemenea vizită.

Merită povestită o întâmplare care relevă mecanismul interior al acestui proces decizional. Un prieten de-al meu, matematicianul Bereanu, a fost invitat odată la Comitetul de Stat al Planificării. Președintele i-a oferit o cafea și un coniac franțuzesc și i-a spus: „Știm că ești un specialist de renume mondial în cercetarea operațională, fiind capabil să găsești soluția optimă pentru plasarea noilor unități economice. Ei bine, noi vrem să construim o fabrică de aluminiu." Apoi s-a îndreptat spre harta României, care era agățată pe perete, și, arătând cu degetul orașul Slatina, din Oltenia, a continuat: „Tovarășul Ceaușescu a decis s-o construiască aici." Bereanu a rămas perplex. El a remarcat: „Dacă ați hotărât deja locul, de ce mai aveți nevoie de mine?" Răspunsul a venit imediat: „Simplu: să demonstrezi că decizia este științifică." Tot ce făcea Ceaușescu era științific.

Cultul orchestrat

Nimic nu trebuia lăsat la întâmplare. Chiar și cultul personalității se orchestra cu grijă, și nu de către asociații sau sicofanții săi, ci chiar de dirijorul personal. Înainte de orice miting de masă, paradă sau defilare, strigătorii de lozinci erau convocați la sediul de partid, unde li se comunica lozinca zilei și, desigur, ce merit istoric sau actual al conducătorului trebuia evidențiat și strigat la microfon, fie în piețe, fie în săli. Stalin fusese un începător în materie, ca și Mao, deși ei au inaugurat cultul. Dar aceștia au fost amatori, iar Ceaușescu s-a dovedit un profesionist. A ridicat cultul la paroxism, dacă ținem seama că, spre deosebire de cei doi maeștri, era handicapat de dimensiunea mică a națiunii sale. Totuși, se descria ca fiind gânditorul marxist cel mai original și mai important în viață, iar pentru consumul românilor se considera nu numai reîncarnarea eroilor luptei naționale pentru independență și eliberare socială, ci singura speranță care îi rămânea unei omeniri speriate de confruntarea superputerilor și de sinucigașa competiție nucleară.

Desigur, Ceaușescu era înconjurat de scriitori, poeți, pictori, muzicieni, care se întreceau în a-i câștiga favorurile: idol al poporului, salvator al independenței naționale – erau temele de bază; apoi veneau: marele vizionar, apostolul, sinteza geniului latin sau personificarea tradiției daco-romane, supermanul de o uimitoare simplicitate, și totuși... Geniul Carpaților. Până la urmă, a început și el să creadă că e un superman și se zice că ar fi spus: „Un om ca mine se naște o dată la o mie de ani!" (Românii obișnuiau să glumească spunând că Ceaușescu a venit înaintea Creatorului, deoarece el fusese acela care crease Haosul.)

Citarea lui Ceaușescu în fiecare carte ce urma să fie publicată reprezenta nu numai o formă de ritual, ci o obligație, o condiție pentru ca aceasta să ajungă la faza editării. Singura mea carte publicată în timpul lui Ceaușescu a fost o traducere din engleză, intitulată *Dialectica politicii internaționale*. Ea a fost oprită de Secția de Propagandă a Comitetului Central, deoarece nu includea citate din Ceaușescu. Șeful cenzurii, temutul Mihai Dulea, adjunct al ministrului Culturii, m-a vizitat la spitalul „Elias", unde urma să fiu operat, spunându-mi că lucrarea nu putea fi editată în forma aceea. Dulea a adus două citate din Ceaușescu, dintre care unul trebuia să figureze în Prefață, și mi-a promis că, dacă accept includerea lor, cartea va fi publicată. Am eliminat epitetele respective din cele două fraze, și Dulea s-a ținut de cuvânt.

Relațiile Brucan - Ceaușescu

A fost singura mea carte apărută în „era Ceaușescu", dar acest fapt ridica problema relațiilor mele cu dictatorul. Cred că era vorba de un amestec straniu de sentimente contradictorii: respect reciproc și ură reciprocă. Eu apreciam curajul său politic și chiar intelectual, faptul că, în ultimii ani ai lui Gheorghiu-Dej, Ceaușescu era singurul membru al Biroului Politic care avea îndrăzneala de a-l contrazice.

Odată, pe la sfârșitul anilor '70, am fost printre puținii oameni din afara Puterii invitați la CC, unde se prezenta stenograma întâlnirii de la Moscova dintre Ceaușescu și Brejnev. Secretarul său, Manea, mi-a transmis la telefon: „Tovarășul, personal, v-a trecut pe listă." Brejnev îl chemase pe Ceaușescu să-i reproșeze, cu brutalitate, conținutul unor declarații în care URSS era criticată o dată cu SUA pentru cursa nucleară nebunească. Riposta lui Ceaușescu, pe un ton uluitor de calm și rezonabil, a fost nimicitoare; bătrânul urs de la Kremlin a fost făcut mart, nemaifiind în stare decât să bâlbâie, pur și simplu, câteva adjective jignitoare. Lectura stenogramei m-a impresionat așa de tare, încât i-am cerut celui care-mi adusese dosarul să mă anunțe la „tovarășul președinte". M-a primit imediat, deși se aflau acolo Mănescu și Dincă, pe care i-a rugat să-l lase puțin singur. I-am spus că, după lectura stenogramei, țineam să-l felicit nu atât pentru curajul demonstrat, care nu mă surprindea, cât pentru logica strânsă și neiertătoare a replicii sale. Ceaușescu s-a arătat încântat. Torcea ca un motan, dar, spre uimirea mea, a făcut o observație care-i reducea meritul personal: „Să știi, tovarășe Brucan, că Leonid ăsta nu e prea deștept, că, dacă aveam de-a face cu Hrușciov, nu mi-ar fi mers așa de ușor!"

Am avut și altă ocazie să testez aceste relații speciale. Tot prin anii aceia, studenții de la Arhitectură înființaseră un club de discuții în clădirea institutului și m-au invitat să le vorbesc despre situația internațională. După expunere, un student a pus chestiunea Basarabiei și a întrebat de ce nu ridicăm noi, la ONU, problema retrocedării acesteia. Am explicat că Actul Final de la Helsinki interzice orice pretenții la revizuiri teritoriale în Europa, și am adăugat că, dacă România ar crea un precedent în această privință, Ungaria ar putea ridica și ea chestiunea revizuirii Tratatului de la Trianon. Un securist a făcut un raport despre discuție, în care eram acuzat de „propagandă în favoarea iredentismului" și, până la urmă, acest raport a ajuns la Leonte Răutu, Directorul Propagandei la CC. Din

vigilență revoluționară, acesta s-a mobilizat și a cerut ca secretarul Centrului Universitar, Pacoste, împreună cu rectorul Institutului de Medicină, unde funcționam ca profesor de științe sociale, să mă convoace imediat ca să dau lămuriri. Am venit la ședința convocată la institut și, când am auzit despre ce era vorba, m-am arătat mirat că s-au lăsat prostiți de o poveste atât de absurdă, le-am declarat că eu consider sub demnitatea mea să particip la o asemenea discuție și că n-am absolut nimic de explicat. Ulterior, am aflat că Răutu s-a dus la Ceaușescu, propunând să fiu sancționat, și că acesta din urmă i-a râs în nas și i-a spus în prezența unor martori: „Lasă-l în pace pe Brucan!" Într-adevăr, cazul a fost clasat. Ceaușescu știa foarte bine că în probleme de politică externă gândeam la fel. Desigur, își amintea că în 1966 pledasem pentru o politică independentă față de URSS și ținea să uite că el fusese atunci împotrivă. Din rezumatele cărților mele, pe care le primea de la Securitate, aflase că eu tratam atât URSS, cât și SUA drept superputeri cu ambiții de dominație mondială și, probabil, așa se explică apariția cărții mele de teorie internațională în România. În ceea ce mă privește, în acei ani, mă mândream cu politica externă a României și citam, la cursurile mele din America, meritele acestei politici, în special condamnarea invaziei sovietice în Cehoslovacia.

Este adevărat că, deși demisia mea de la conducerea Radio-Televiziunii în momentul în care a devenit conducătorul Partidului nu i-a făcut plăcere lui Ceaușescu, timp de aproape cincisprezec ani am primit pașaport ori de câte ori eram invitat să țin cursuri la universități străine sau să particip la conferințe internaționale, iar Ștefan Andrei îmi aproba regulat plecarea, ca secretar al CC cu probleme externe, și, ulterior, ca ministru al Afacerilor Externe. De fiecare dată, la întoarcere, expediam acestuia un raport de activitate, în care menționam și personalitățile politice americane, întâlnite cu diferite ocazii, iar de câte ori îmi apărea o carte în străinătate, îi trimiteam și lui Ceaușescu un exemplar cu dedicație. Omul lui de cabinet îmi spunea: „Șeful a pus-o în bibliotecă." (Ulterior, în perioada arestului și anchetei la Securitate, în 1989, am constatat că toate cărțile mele scrise în engleză fuseseră traduse și difuzate „în tiraj redus".)

În anii '80, relațiile s-au stricat. Am fost convocat la CC de Eugen Florescu, șeful Secției de Propagandă. Pe biroul lui se aflau tăieturi din presa străină cu articolele mele critice la adresa politicii economice și culturale a URSS și a celorlalte țări socialiste, precum și studiile mele teoretice, în care relevam lacunele marxismului și leninismului. Florescu mi-a reproșat, pe un ton nervos, cum de îndrăznesc să scriu în străinătate asemenea articole, la care i-am răspuns că sunt gata să le public și în ziare sau reviste din țară, subliniind că nici unul nu se referă în mod concret la România sau la partidul nostru. Florescu s-a înfuriat și a început să mă amenințe, informându-mă că nu voi mai primi pașaport. Am comunicat imediat universităților și asociațiilor din străinătate, în a căror conducere eram membru, că nu pot participa la activitățile lor, după care a urmat o avalanșă de telegrame și scrisori adresate lui Ceaușescu și lui Ștefan Andrei. Se cerea anularea interdicției. Mai mult, când a venit la București Secretarul Departamentului de Stat, Alexander Haig, în fruntea listei cu încălcările drepturilor omului pe care i-a prezentat-o lui Ceaușescu se afla Silviu Brucan. Prietenii și colegii americani lucraseră bine. M-a chemat atunci Ștefan Andrei și mi-a spus că, din acel moment, să-i semnalez

lui, personal, orice invitație îmi parvine din străinătate și că el va avea grijă ca Direcția Pașapoartelor să-mi rezolve viza la timp. Mi-a precizat că a primit în acest sens indicații de la Ceaușescu.

Pot să spun însă că în „era Ceaușescu", până în 1987, când am adoptat o poziție publică împotriva regimului său, nu am suferit represalii din partea autorităților. Așa cum se constată din dosarele de la Securitate, pe care le-am recuperat, am fost pus sub supraveghere și urmărit îndeaproape din anul 1966, când am demisionat din postul guvernamental de la Radio-Televiziune. Am găsit în aceste dosare fotocopii ale scrisorilor primite din străinătate și stenograme ale convorbirilor telefonice cu străinătatea, inclusiv rapoarte anuale ale contului meu în dolari la Banca de Comerț Exterior.

În 1978, am fost chemat la Ministerul Educației și Învățământului și mi s-a propus să mă pensionez. Un ministru-adjunct mi-a precizat că propunerea venea, de fapt, de la Comitetul Central. Întrucât tocmai atunci cerusem aprobarea pentru o deplasare în SUA de trei luni, unde eram invitat la Dartmouth College, pentru a ține un curs de un trimestru, omul a argumentat că, potrivit instrucțiunilor în vigoare, nu puteam lipsi de la catedră în perioada anului școlar, și deci e mai bine să mă pensionez. A adăugat un sfat prietenesc: să procedez astfel, deoarece la cursul meu de științe sociale, la IMF, veneau și studenți de la alte facultăți, ceea ce ar putea să-mi creeze dificultăți cu „anumite organe". Am înțeles apropoul și m-am pensionat. Era clar că cei de la CC preferau să țin cursuri în străinătate, decât în țară.

Ulterior, cred că era în anul 1981 – se întâmpla imediat după întoarcerea mea de la Paris, unde fusesem invitat pentru un curs la Sorbona –, am primit acasă vizita surprinzătoare a lui Enache, secretar cu Propaganda al CC, vecin cu mine pe strada Herăstrău. Enache mi-a spus că se apropia aniversarea zilei de naștere a „tovarășului", în ianuarie, și ar fi nimerit să scriu pentru *Scânteia* un articol amplu despre politica externă. I-am cerut să-mi acorde timp de gândire, și chiar a doua zi am plecat cu soția la Poiana Brașov. Cred ca Enache a înțeles mesajul, fiindcă nu a mai insistat asupra articolului.

Ar trebui să menționez că Enache aruncase o „momeală", observând dificultățile pe care le întâmpinam cu obținerea vizei pe pașaport. Mi-a spus că el ar putea „aranja" să obțin un pașaport special la purtător, care să-mi permită să călătoresc după plac, fără a mai fi nevoit să apelez la Direcția Pașapoartelor. Era unul dintre acele favoruri acordate de Ceaușescu intelectualilor pe care ținea să-i câștige de partea lui. Eu n-am mușcat din momeală.

Foarte puțini intelectuali români au călătorit atât de des în exterior, și nu știu dacă mai există un caz de autor român care să fi publicat atâtea cărți în străinătate din domenii sensibile sociale și politice. Menționez toate acestea nu ca să mă fălesc, ci ca să subliniez faptul că acțiunile pe care le-am întreprins, începând din 1987, împotriva dictaturii ceaușiste nu aveau o motivație de ordin material. Trăiam foarte bine din acest punct de vedere, și unii dintre cunoscuții mei se mirau că îmi riscam bunăstarea prin acțiunile mele politice. Alții nu înțeleg nici astăzi de ce am făcut-o, mai ales când au văzut că, după Revoluție, am renunțat și la putere, în martie 1990.

De ce a durat atât de mult?

Cum a fost posibil ca un regim tiranic, brutal și vădit antipopular să dureze aproape un sfert de secol? Asta e chestiunea care-i frământă pe diferiți sociologi, politologi și economiști din Occident, ca să nu mai pomenesc de-ai noștri.

Unii dintre ei subliniază că România a fost o societate agrară și că „mămăliga nu face explozie", deoarece conformismul, pasivitatea și respectul față de autorități sunt trăsături practice ale culturii politice țărănești. Aici s-ar mai putea adăuga faptul că, din punct de vedere istoric, democrația modernă, spre deosebire de cea antică, simbolizată de Atena, este esențialmente un fenomen urban. E posibil ca acest lucru să fie o explicație a recentei istorii a Chinei, unde lupta studenților și a intelectualilor pentru libertăți democratice nu a avut mare ecou, deoarece 80 la sută din populație trăiește încă la țară.

Alți autori amintesc moștenirea Imperiului Otoman, cu tradiția ei de „bacșiș", și pe cea a fanarioților greci, de la care am moștenit corupția și legăturile speciale cu cei aflați la putere, toate la un loc formând „mentalitatea balcanică", definită ca „pasivitate, scepticism față de organizațiile publice, accent pe soluții individuale și legături puternice familiale".

Cred că în fiecare dintre aceste teorii există câte ceva relevant pentru atitudinea stereotipă a românilor. Dar explicația fundamentală trebuie căutată în schimbările sociale care au avut loc în România, ca rezultat al industrializării începute în anii '50. În vreme ce, în 1948, numai 3,8 milioane de oameni locuiau în centre urbane, în anii '80, populația urbană crescuse la 11-12 milioane. Pe scurt, circa 7 milioane de oameni s-au mutat din satele lor în oraș, cei mai mulți alăturându-se forței de muncă industriale. De la început, Partidul Comunist i-a curtat sistematic pe noii muncitori, asigurându-le condiții de viață urbane care, oricât de sărace și de greu de obținut, erau incomparabil mai bune decât „idiotenia vieții rurale", pe care aceștia o lăsaseră în urmă. În fața acestor milioane de țărani dezrădăcinați, care au populat noile uzine, s-au deschis oportunități fără precedent de educație și de carieră politică.

Muncitorul industrial de origine țărănească a devenit *baza socială ideală a Partidului Comunist*. Incapabil de a exercita el însuși puterea într-o societate industrială modernă, țăranul, devenit muncitor, avea nevoie de o avangardă care să exercite puterea în numele

său. El aducea cu sine tradiții sătești lipsite de organizare; libertatea politică i se părea superfluă, iar libertatea presei n-a fost niciodată visul analfabetului. Pe scurt, cultura lui politică l-a făcut un obiect perfect al „revoluției de sus". La rândul ei, birocrația de partid dobândea consfințire și legitimitate politică pe motiv că regimul se baza pe adevăratul muncitor industrial, care construia socialismul cu propriile sale mâini.

Dar acest aranjament reciproc-avantajos a fost torpilat de revoluția computerului și a informaticii, care, de fapt, a diminuat numărul, statutul și prestigiul social ale muncitorului manual, sporind numărul intelectualilor și ridicând statutul și rolul lor în societate. Așa ceva, Ceaușescu nu putea să înghită. Înțelegerea acestui efect social al revoluției tehnologice i-a determinat pe Ceaușescu, pe Brejnev și pe alții să reziste asimilării ei în procesul industrial civil. De aceea, într-un moment în care în domeniul tehnologiei industriale se făceau masiv străpungeri științifice, în toate țările occidentale, ducând la o expansiune considerabilă a forțelor de producție, URSS și țările est-europene au suferit o scădere bruscă a ratei de creștere economică: de la 10 la sută, în anii '60, la 3 la sută, la începutul anilor '80. Se pune întrebarea: de ce țările socialiste au înregistrat o atât de scăzută rată de creștere tocmai în momentul acestor noi descoperiri tehnologice? Pentru a găsi răspunsul, am examinat politica de salarii din aceste țări și am găsit că, în timp ce în „era Hrușciov" diferența în favoarea inginerilor și specialiștilor a crescut cu 48,8 la sută în industrie și cu 55,8 la sută în construcții, în „era Brejnev", politica s-a întors din nou în favoarea muncitorilor manuali, ducând la reducerea acestei diferențe cu numai 10 la sută, iar în unele industrii, câștigul mediu al muncitorilor depășindu-l pe cel al inginerilor. Privind retrospectiv, ne dăm seama că diriguitorii comuniști *refuzau să sacrifice preeminența muncitorului industrial (bază socială a partidului) pe altarul revoluției tehnologice și să-i acorde intelectualității poziția de frunte în societate, pe care o cerea această revoluție.*

Reacția conservatoare în viața culturală și artistică a anilor '70 constituia cealaltă fațetă a acestei politici fundamentale de clasă. În România, politica anti-intelectuală a fost aplicată pe un front mai larg decât în orice altă țară din Est, de la politica de salarizare la întreaga gamă de măsuri din învățământ, știință și activități artistice. Un inginer cu zece ani de experiență și specializare în Anglia în mașini cu control numeric câștiga 3 500 de lei pe lună; altul cu specializare în Japonia în instrumente optice – 3 300 lei pe lună, în timp ce salariul mediu al unui muncitor în industriile de cărbune și petrol era de 4 000 de lei pe lună. Ca și Brejnev, Ceaușescu începuse să vorbească despre reproletarizarea Partidului și le cerea tuturor organizațiilor acestuia să intensifice atragerea muncitorilor în rândurile acestuia. Măsurile de stat menite să reducă rolul intelectualilor au venit una după alta. Au început cu decizia de a anula stipendiul special pentru membrii Academiei; drepturile de autor pentru cărți și articole științifice au fost drastic reduse; subsidiile de stat pentru filme, operă, teatru, orchestre simfonice și achiziționare de picturi au fost tăiate la sânge. În timp ce tinerii erau îndreptați spre școli tehnice și de meserii, numărul studenților scădea de la an la an (181 200 – în 1982, 174 000 – în 1983, 166 300 – în 1984, 159 800 – în 1985). Toate aceste rezultate m-au determinat să examinez și statisticile internaționale

sociale. Până acum, noi măsuraserăm competiția Est-Vest numai în termeni economici; am găsit astfel că în anii '70 decalajul social între cele două zone a sporit simțitor. În Vest, revoluția tehnologică a accelerat trei procese sociale majore: forța de muncă în agricultură s-a redus drastic, numărul muncitorilor industriali a scăzut substanțial, în timp ce angajarea în servicii a sporit rapid. În România, ca peste tot în Răsărit, politicile conservatoare pe care le-am menționat mai sus au încetinit toate cele trei procese sociale. Prezervarea structurii sociale, considerată de Partidul Comunist ca esențială pentru perpetuarea lui la putere, s-a transformat într-o forță de întârziere a dezvoltării naționale. Retorica ultrarevoluționară a lui Ceaușescu nu era altceva decât mascarea unei politici sociale profund conservatoare. Prețul domniei sale este tragic: suntem cu zece-cincisprezece ani în urma Europei Occidentale și de patru ori mai săraci!

Pentru a încheia acest punct, să conchidem că regimul lui Ceaușescu s-a bucurat de stabilitate atât timp cât „contractul social" nescris între Partidul Comunist și clasa muncitoare a fost respectat cu strictețe. Prevederea de bază în acest contract era obligația partidului de a asigura muncitorilor un standard de viață decent, și, în schimb, muncitorii acceptau să muncească din greu cincizeci sau chiar șaizeci de ore pe săptămână, cu condiția ca politica economică a partidului să le aducă o ameliorare continuă și simțitoare a nivelului lor de trai. Până în anii '70, ambele părți și-au respectat contractul, iar regimul arăta destul de stabil. Partidul Comunist putea să țină totul sub control și, în consecință, rămânea principalul instrument al puterii.

În anii '80 însă, situația economică a început să se deterioreze. Au apărut lipsuri alimentare, penurie la încălzire și electricitate, și standardul de viață al celei mai mari părți a forței de muncă a scăzut din rău în mai rău. În declarația mea publică după demonstrațiile din Brașov din 1987 spuneam: „În relațiile dintre Partidul Comunist și clasa muncitoare, care până de curând asigurase stabilitatea politică a regimului, s-a deschis o perioadă de criză... Erupția de la Brașov semnalează că s-a umplut cupa privațiunilor și clasa muncitoare nu mai acceptă să fie tratată ca un servitor ascultător." Într-adevăr, Partidul Comunist ajunsese acum ineficient, și principalul instrument al puterii lui Ceaușescu devenise Securitatea. Represiunea a dominat cea de-a patra fază a regimului ceaușist.

Ecouri în presa internațională ale activităților lui Silviu Brucan

産経新聞

3. 5. -2

ルーマニア革命500日

（上）

ルーマニアは今、春たけなわだ。首都ブカレストのオトペニ国際空港に着くと、ふと花の香りに包まれたような気がした。東欧で唯一、流血革命となり、公式発表だけで死者千三十三人、負傷者二千百九十八人を出したルーマニア革命（一九八九年十二月）からほぼ五百日。だが、「民主国家」という春は、本当に来たのだろうか。

（ブカレスト　山口昌子＝写真も）

デモ隊が待ち構え

空港から市内への道筋には白、ピンクの桜が満開だ。今は革命広場（旧共和国広場）と名を変えた市内中央の広場にあるルーマニア革命の犠牲者の記念碑も、革命後、初の西側首脳の来訪者となったミッテラン仏大統領を迎えて、赤、黄、白のチューリップの花で埋め尽くされていた。

「この国で最初に民主化された店のひとつは花屋です」と国営通信ロムプレスのロメオ・ナダダン記者（四五）は説明してくれた。道路端には小さな花屋が出て、チューリップやスイセンを売っている。パンやトイレットペーパーを行列して買った市民が立ち寄る。

イリエスク政権は昨年五月の初の自由選挙で圧勝、仏政府も「着実に民主主義への道を歩んでいる」としてミッテラン大統領の訪問を決めた。しかし行く先々で数百人のデモ隊が待ち構え、「イリエスク政権打倒」「共産主義打倒」「ミッテラン、イリエスク、殺人者」と叫び、イリエスク政権支援を表明したミッテラン大統領に罪難を浴びせた。

四月二十一日の日曜日。革命広場に近い大学広場で、若者を中心に市民たちが集まり花やロウソクを飾り始めた。昨年四月二十三日、「共産主義者は消え去れ」とイリエスク政権退陣を要求して始まった学生デモの一周年を迎えるためだ。この時の学生デモはやがて四人の死者、百人以上の負傷者を出す警官隊との衝突（六月十三日）に発展した。

「イリエスクらは共産主義者だよ。あれは革命ではなく、仲間内のクーデターだったんだ」と息子（五）の手を引きながらスイセンの花を供えた電気工のボテアヌ・ニコラエ氏（四〇）は言う。

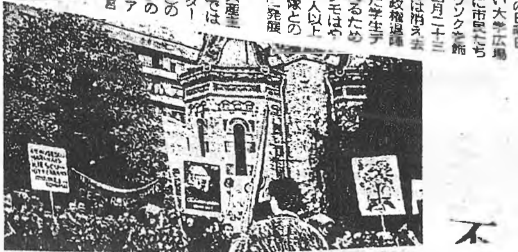

革命かクーデターか

権力内部の陰謀結合

チャウシェスク独裁体制に終止符を打った「ルーマニア革命」は、本当に革命だったのか、それとも共産党内の反チャウシェスク勢力によるクーデターだったのか。この問題は革命直後から現在まで繰り返し問われている。

「あれは独裁者に対する自然発生的な人民革命に、権力内部の陰謀が結合した結果だった」――。こう話すのはイリエスク政権誕生時に外交委員長として外国人［illegible］ルカン氏だ。

ブルカン氏は、チャウシェスク政権下で共産党機関紙「スクンテア」の編集長、米国大使などを歴任したが、チャウシェスク大統領を批判し逮捕された。新政権が発足後間もなく引退し、今は回想録の執筆に励んでいる。ブカレストの仏大使館で開催されたミッテラン大統領とルーマニア知識人との会合に出席したさい、岡本太郎風の容ぼうに加え、派手なグリーンの背広姿で人目を引いていた。

閑静な住宅街にある自宅書斎で会った氏はセーター［illegible］話す口調には引退者の孤独をにじませていた。しかし、話題が「革命」に及ぶと語気は鋭くなった。

「あらゆる人民革命が自然発生的であるように、ル［illegible］

［illegible］する立場に立つことに成功した。二十二日から二十四日まで国軍を指揮したのはこの二人だった。二十四日夜、国防省で軍法会議が開かれた時、ブラド将軍の仮［illegible］

自宅でルーマニア革命について証言するブルカン氏

変わ［illegible］

THE NEW YORK TIMES INTERNATIONAL WEDNESDAY, AUGUST 29, 1990

Ceausescu Snipers at Large, 2 Former Officials Assert

By DAVID BINDER

Special to The New York Times

BUCHAREST, Romania, Aug. 28 — Some members of elite sharpshooting units of the secret police force of the Communist dictator Nicolae Ceausescu are still at large in Romania, two recently retired Government officials say.

"They are not only running around here, they also have chairs where they sit," said Silviu Brucan, who retired in May as a senior official of the governing National Salvation Front.

... said in an interview that he was ... ments of the Securitate, ... from the 2,000- ...

Mr. Brucan said: "Quite a few were apprehended by the military or captured by civilians. Some surrendered after watching the television film with the execution of the tyrants. But all of them were released, mostly by Securitate officers. According to our information, most of them held passports and escaped through Hungary or Turkey. The rest are still among us."

He was unable to supply numbers.

Asked in a separate interview why he and General Militaru had remained silent all these months about their knowledge of the roles of the Romanian Army and the Securitate in the uprising ... forward, Mr. Brucan said ... was sensitive, as ...

Romanians bewildered by ever-shifting policies

THE TIMES TUESDAY 23/01/1990

From Christopher Walker, Bucharest

Professor Silviu Brucan, the éminence grise behind Romania's ruling National Salvation Front was asked by an earnest woman from American television how the people could trust a Government which changed its mind every day. "Every day is an exaggeration," he replied with a grin. "We only change our minds every week."

The reply was typical of the blend of disarming honesty and hopeless naivety which passes for politics since the revolution which overthrew a dictator who was devoted to preventing any democratic opinion.

The constant changes in direction and lack of information about the processes of government (the annulment of the two referendums on the death penalty and the abolition of the Communist Party read out Ceausescu's decrees) have left the public bewildered.

In the first month of freedom, 13 political parties have emerged and the Front has decided that when elections, still scheduled for April, are held, anyone who can secure the support of 21 electors can put their name on the lists.

Some of the groups, such as the National Peasants' Party, one of the most important from the pre-Communist era, have already knocked into shape something resembling workable organizations. Others have done little more than type up a programme and put it on the wall in the Metro, where crowds gather for heated, if confused, debate.

The Peasants' Party is led by Mr Corneliu Coposu, a former lawyer who has the disconcerting habit of pulling man weighing more than 17 stone and the other as an emaciated 49-year-old whose weight had dropped to eight stone after 17 years in jail.

Like the National Liberal Party, one of three historic parties revived to fight an election which Mr Coposu is convinced will be postponed, the party is not opposed to the return of King Michael.

Two of the exiled King's five daughters arrived last week in the wake of Prince Paul, the arts dealer with a British passport who represents a rival wing of the Hohenzollern family.

The almost daily increase in the number of parties is worrying many ordinary citizens unable to discover what exactly they stand for. It reminds old hands of the chaotic years of the 1930s when between 50 and 100 for the favour of a disillusioned public.

One engineering apprentice explained his concern about the number of parties.

"The trouble is I know nothing about them, the only political figures I know are those in the Front," he said. "Personally, I would like to vote for our Prime Minister, Petre Roman."

Mr Roman, who has already won the hearts of women voters, announced a week ago he would not stand. Foreign visitors who have been impressed with his approach, hope that that pledge will soon be reversed.

The decision to deny the public the two referendums was seen in diplomatic circles as a daring gamble designed both to impose the Front's authority and to impress Western opinion: will be crucial to test whether the Front can ride out the expected backlash.

One factor working in its favour is the view of many of the new parties, whose leaders were dismayed with the January 12 demonstration at which nervous and exhausted Front leaders caved in to the chants of an unrepresentative and often drunken crowd.

Members of the Front have hinted the Army will be used to break up any future illegal demonstrations of that type.

Mr William Waldegrave, Britain's Minister of State at the Foreign Office, said during his visit that he found strong disagreements about whether Romania had any real tradition of democracy to fall back on.

Students of the volatile periods which followed political reforms introduced after tically Romanian democracy, marked by an uneducated electorate, quarrelsome politicians and a succession of monarchs unable to resist tinkering with the political process. Early signs are that a similar period of political instability now lies ahead.

● PARIS: Romanian soldiers were so keen to execute Nicolae Ceausescu that all 80 on firing squad duty started shooting after their officer asked only five to step forward, a leading Romanian official was quoted as saying yesterday (Reuter reports).

Professor Brucan also told the French daily *Le Figaro* that the bodies of Ceausescu and his wife Elena, executed at the same time, were found to have 120 bullet wounds.

Professor Brucan, said the executions followed three hours of debate over the

'We weten niet in welk land we leven, gun ons tijd'

Handelsblad, 23.I.1990

Door onze redacteur
GIJSBERT VAN ES

BOEKAREST, 23 jan — "Silviu Brucan had huisarrest: van begin maart tot 22 december vorig jaar, nadat hij, samen met vijf medestanders, Nicolae Ceausescu per brief diens wandaden had ingepeperd. De omwenteling in december heeft Silviu Brucan wel figuurlijk maar niet letterlijk bevrijd want sinds 31 december wordt hij beter bewaakt dan ooit. Nu echter om andere redenen. Zijn werkkamer, in het ministerie van buitenlandse zaken aan de Piata Victoriei, het hoofdkwartier van het Front van Nationale Redding, ligt achter een kordon van militairen, achter tanks, een metaaldetector bij de hoofdingang met bijpassende controle en soldaten in elke hoek en nis van het gebouw.

Silviu Brucan is lid van het uitvoerend bureau van de Raad van het Front. Hij profileert zich als een der leiders van het Front, samen met president Iliescu, premier Roman en vice-president Mazilu. Brucan oud-ambassadeur in de VS en bij de VN, praat het meest onbevangen van allen: hij is geen kandidaat bij de komende verkiezingen, onderstreept hij keer op keer.

Brucan treedt zijn bezoekers met weidse welkomstgebaren tegemoet, grijpt armen en slaat op schouders. Hij blijkt ook luid te kunnen lachen om eigen, welgeplaatste grappen en zijn gezicht in een goede plooi te kunnen trekken. Zijn voorstanders noemen

rum in de DDR, het Forum in Hongarije."

Wat is er tegen het oprichten van een partij?

„Het Front is een coalitie van individuen, van stromingen die de revolutie hebben gemaakt. Wij willen geen partij zijn, met een rigide structuur, met partijdiscipline en een programma."

U zult de kiezers toch moeten duidelijk maken waar het Front staat?

„Ons uitgangspunt is de proclamatie waarmee we het Front op 22 december 1989 hebben opgericht. Die proclamatie zullen we nog uitwerken, maar daar zijn we nog niet aan toegekomen. Onze gedachten worden volledig in beslag genomen door de vraag hoe wij het volk brood verschaffen en melk en eieren en verwarming en

'We danken onze positie aan onze moed'

medicijnen. Wij hebben geen tijd voor politieke bespiegelingen."

Het Front wil verkiezingen op 17 april. De tijd voor politieke bespiegelingen begint krap te worden.

„Die komen, heus, alles op zijn tijd."

In het tijdschrift Lumea heeft u ...

Brucan: ge... rica Boyer

Wat is daar goed aan?

„De leiders van het Front danken hun positie niet aan hun verleden als communist, maar aan het feit dat zij de moed hebben gehad tegen Ceausescu in verzet te komen. En dat hebben maar heel weinig mensen gedurfd in dit land, zeer weinig."

Maar begrijpt u de angst van velen dat communisten vermomd als wie of wat dan ook de dienst blijven uitmaken?

„Waarom zal het volk angst hebben?"

Omdat het al vaker teleurgesteld is. Ceausescu begon ook hoopgevend in 1965.

„Met Ceausescu bleef de communistische partij aan de macht. Die partij is nu dood. De mensen hebben de bewijzen van onze goede ... in handen: de pers is

buiten."

Waarom zegt u dat zo nadrukkelijk?

„Men kan nooit weten. Er zouden zekere belangen kunnen zijn. Strategische, economische. Voor de oorlog was ons hele kapitaal in buitenlandse handen. Onze olie was van de Koninklijke Nederlandse, de telefoon van de Amerikanen, onze mijnen van de Duitsers. Ook daar verlangen wij niet naar terug."

Wat wordt de internationale positie van Roemenie? Als Zweden of als Zwitserland?

„Als dat zou kunnen, het leven is daar eenvoudiger dan hier! Nee, ik denk meer in de richting van Oostenrijk. Het is een stabiel land. Er is geen armoede van betekenis zoals in de VS. De jaren van sociaal-democratisch bestuur ... Oostenrijk een uitge-

Neue Zürcherzeitung, 1. Februar 1990

Standpunkte der rumänischen Rettungsfront

Ein Gespräch mit Silviu Brucan

Der ehemalige Diplomat Silviu Brucan, ein Altkommunist, aber früher Kritiker Ceausescus, Mitunterzeichner des von sechs ehemaligen Würdenträgern des Regimes verfassten offenen Briefs gegen den Diktator, ist heute eine der Schlüsselfiguren in der regierenden Front zur nationalen Rettung. In einem Gespräch beantwortete er Fragen nach dem Standort der Front in dem bereits heftigen innenpolitischen Kampf und nach ihren wirtschaftspolitischen Vorstellungen.

A. O. Bukarest, 31. Januar

Morgen in der rumänischen ..., schwere schwarze Kolosse, ...ebäude des Aussenministe... zur nationalen Rettung resi..., die Maschinenpistolen über ..., vertreten sich fröstelnd die ...äude will, gelangt dennoch Bewachung gilt eher einem ...den man anscheinend auch ... ausschliesst. Von Militär ...h drinnen, doch erst im ... dem eigenen Anliegen ge... offenbar erst vor kurzem ...tor zu passieren, und die

...d Spielteilnehmer ...ich?

...inem geräumigen Saal ... stapeln sich Zeitungen; ...r zeigt, trotz der früh...eits durchgelesen, auch ... Notizen gemacht, die ...det. Er wartet Fragen ...t gleich ein Thema an, ...inandersetzungen der ...iste Anliegen ist: er ...Parteien, sagt er, die ...icht Exekutive und

sich in eine Partei umzuwandeln. Zur Begründung dient eine historisch-soziologische Erklärung, die besagt, der osteuropäische Umbruch habe einen neuen *Typus der politischen Kraft* hervorgebracht: die vielerlei Ideen einschliessende *Bewegung*, die Foren, wie sie in Ungarn, der Tschechoslowakei und der DDR entstanden seien. Auch stünden als Ergebnis dieser Entwicklung heute die Intellektuellen an der Spitze, denen nicht zugemutet werden könne, sich von einem Parteiprogramm einengen zu lassen. Seltsame Worte aus dem Munde eines ehemaligen Kommunisten. Noch sonderbarer ist aber, dass Brucan sie sogleich selber relativiert, indem er bemerkt, die Rettungsfront besitze sehr wohl ein Programm und werde damit in den Wahlkampf ziehen.

Bekenntnis zum Rechtsstaat

Dieses Programm enthält nach Brucan im politischen Teil als Zielvorstellungen Demokratie «im modernen Sinne», ein Mehrparteiensystem sowie die wünschenswerte Existenz einer starken Opposition. Auf die Frage, ob der Wahlkampf frei sein werde, verweist er auf den soeben publizierten Entwurf des Wahlgesetzes. Dieses sieht Gewaltentrennung, ein Zweikammersystem, allgemeine, direkte und geheime Wahlen nach dem Proporz vor, und es sichert allen Parteien und Kandidaten das Rech...

3 • НОВОЕ ВРЕМЯ • № 3

СПЕЦИАЛЬНО ДЛЯ «НОВОГО ВРЕМЕНИ»

Сильвиу Брукан: НВ N 100-101

«Самое тяжелое отставание — отставание в теории»

Имя этого человека хорошо известно в Румынии и за ее пределами. Сильвиу Брукан, доктор политических наук, профессор, бывший посол Румынии в Вашингтоне, автор многих книг, статей и исследований.

Несмотря на опасность для жизни в условиях, когда инакомыслящих в Румынии жестоко преследовали, Сильвиу Брукан неоднократно поднимал голос протеста против политики Чаушеску, призывая к активным действиям своих соотечественников и товарищей по партии.

Он открыто осудил расправу над рабочими города Брашова в ноябре 1987 года. В сентябре 1988 года, рискуя быть репрессированным, дал пространное интервью корреспонденту «Голоса Америки», в котором с беспощадной откровенностью вскрыл действительное положение румынского народа при режиме клики Чаушеску.

С. Брукан был и инициатором знаменитого «письма шести», авторы которого, шесть известных в Румынии коммунистов, заявили, что выступают с протестом из чувства долга, «поскольку нынешняя политика Румынии компрометирует идеи социализма, за которые мы боролись, поставила Румынию в международную изоляцию».

Всех шестерых, в том числе и Брукана, подвергли за этот поступок самым изощренным методам преследования.

«Убедившись, что в результате моих действий в Компартии Румынии ничего не сдвинулось, я пришел к выводу, что мне нечего делать в партии», — объяснил Сильвиу Брукан причину своего выхода из рядов

Сильвиу Брукан. Во-первых, я остановлюсь на том, что считаю наиболее важным. Прежде всего из-за репрессий Чаушеску в Румынской компартии не смогло сформироваться реформистское крыло. Письмо «шести», инициатором которого был я, не получило в партии того эффекта, на который мы рассчитывали. Это письмо не вызвало политического раскола ни в партийной массе, ни в руководстве. По этой при... бенность ... состоит ... кая парти... люционн... ятельств... кой фор... Чаушеск... 20 лет, ... ственно... фициру... ременно... ство ст... лось в ... после т... нием Ц... Там мы ... кто ны... Тогда ... прекра... полити...

Нын... водств... спасен... благо... револ... явился ... ционн... огне ... Фронт... зация, ... разли... гнози... себя ...

СЕМЬ ДНЕЙ В ЯНВА...

Актуальное интервью

О РУМЫНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ, ВОЕННЫХ ТРИБУНАЛАХ И РЫНКЕ

Вокруг событий в Румынии ходит много слухов, появилась целая серия противоречивых сообщений в средствах массовой информации. Чтобы разрешить некоторые из неясностей, я обратился к президенту комиссии по международным делам Фронта национального спасения, известному дипломату, журналисту, политологу Сильвиу БРУКАНУ.

...

Cum și de ce s-a prăbușit comunismul?

Încă din 1986, avertizasem în Prefața volumului *Lumea socialistă la răspântie*[1]: „Această carte a fost inspirată de perspectiva pe care o prevăd că, dacă societățile socialiste din Est nu-și adaptează sistemul la revoluția științifico-tehnică (cel puțin în măsura în care Vestul a și făcut-o), socialismul va rămâne cantonat în secolul XX."

E clar acum că socialismul n-a fost în stare să se adapteze și a rămas un experiment social eșuat al secolului al XX-lea. Motivele nu trebuie căutate doar în ceea ce Fernand Braudel numea *événementiel*, adică ceea ce este episodic și orientat spre eveniment, acordând importanță primordială contextului imediat. Comunismul a fost cu adevărat lovit de asemenea defecte, precum corupția, abuzul de putere, represiunea, nepotismul, penuria alimentară și minciunile gogonate. Dar trebuie săpat mai adânc în celălalt tip de explicație a lui Braudel, *le conjoncturel*, care muta accentul pe cauzele structurale sau ciclice.

Ca mare experiment istoric, comunismul se baza pe o serie de postulate formulate de Marx la mijlocul secolului al XIX-lea pentru societățile industriale, adaptate mai târziu de Lenin la condițiile Rusiei înapoiate.

Primul postulat susținea că, datorită industrializării, o clasă muncitoare din ce în ce mai numeroasă va domina arena politică și va obține astfel puterea, punând capăt capitalismului. În lipsa unei asemenea clase în Rusia, Lenin s-a decis pentru insurecție și a instaurat astfel dictatura proletariatului, adică a unei clase în curs de formare și oricum minoritare.

Cel de-al doilea postulat prevedea că o clasă muncitoare care devenea dominantă numeric și politic avea să formeze o societate omogenă.

Iar cel de-al treilea argumenta că partidul comunist, conceput inițial ca avangardă a proletariatului, va deveni forța politică conducătoare a societății și, dat fiind că reprezenta clasa care întruchipa cele mai înaintate forțe productive ale societății, urma să fie partidul viitorului.

Ei bine, revoluția științifico-tehnică a invalidat toate aceste postulate, unul după altul. În loc să sporească numeric, muncitorimea industrială scade. În locul omogenizării,

[1] S. Brucan, *World Socialism at Crossroads*, Praeger New York and London.

suntem martorii diferențierii sociale; au apărut o mulțime de grupuri socioprofesionale cu interese și aspirații diferite – de la muncitori necalificați la specialiști și ingineri, funcționari de birou și personal administrativ, angajați în servicii și profesii intelectuale creatoare, oameni de știință și ofițeri în armată. Pe scurt, revoluția tehnologică a distrus în mod practic noțiunea de clasă muncitoare ca unitate sociologică largă și compactă.

În sfârșit, în era computerului și a informaticii, muncitorul industrial poate fi cu greu descris ca întruchipare a celor mai înaintate forțe productive. Se pune astfel o întrebare legitimă: cum mai poate partidul comunist, ca reprezentant al muncitorimii, să revină ca avangardă politică a societății și partid al viitorului?

A.S.: ***S-a spus că erați gorbaciovist. Citind unele scrieri, am și eu impresia că v-ați făcut iluzii în privința fenomenului.***

S.B.: Trebuie să mărturisesc că a durat ceva timp până când am ajuns la concluzia logică finală. În 1986 și 1987, argumentând în lucrările mele că, într-o societate diferențiată social, pluralismul politic este imperativ, mai gândeam atunci că pluralismul ar fi posibil în partidul comunist, cu condiția renunțării la concepția monolită, datorită căreia partidul devenise intolerant și represiv. Mai păstram încă iluzia că Gorbaciov, care efectuase străpungeri fantastice în gândirea și politica sovietică, ar putea să o facă și pe aceasta. Dar leopardul nu și-a putut schimba petele. Când a ajuns la reformarea nucleului sistemului – însuși partidul comunist –, Mihail Sergheevici a dat înapoi. Am remarcat într-un articol că la Conferința Partidului din vara lui 1988, s-a produs „prima dezvoltare politică contradictorie de când venise la putere, în 1985", atunci când Conferința, la propunerea lui, a decis ca liderul local de partid să fie numit *automat* conducătorul sovietului local. Iată paragraful din articolul meu care a avut un ecou deosebit la Moscova, după ce fusese transmis prin radio în limba rusă de „Vocea Americii" și Radio Liberty:

> Fapt este că ne aflăm în fața unei împletiri a conducerii de partid și de stat de sus și până jos, ce urmează a fi instituționalizată într-o formulă fără precedent în istoria sovietică. România este singura țară socialistă care a experimentat o asemenea împletire în ultimii 15 ani cu secretarii locali de partid, cumulând funcția de prefecți și primari până jos, la ultimul sat. Ca marxist român, sunt de-a dreptul stupefiat că reformatorii din Moscova țin să imite acest model.[1]

În cursul vizitei la Moscova, din noiembrie 1988, acest articol a fost menționat des atât în institutele științifice în care am conferențiat, cât și la Kremlin. Până la urmă, s-a renunțat la această prevedere din Legea electorală.

Pe scurt, din punct de vedere strict științific, eram pe deplin pregătit pentru revoluția anticomunistă din România. Sentimental – nu! Și va mai dura până când mă voi decide ce anume din trecutul meu comunist, mai precis ce valori, consider eu, vor supraviețui prăbușirii comunismului ca sistem de stat. Unele dintre aceste valori, cred, nu vor muri niciodată.

Sunt convins că idealul *justiției sociale*, sădit în conștiința oamenilor de bine din timpuri străvechi, va reapărea la suprafață în definiția comunistă: „De la fiecare după

[1] S. Brucan, *Gorbaciov's Contradiction: Glasnost = more power* („Contradicția lui Gorbaciov: Glasnost = mai multă putere"), în *World Paper*, Boston, august 1988, republicat în *International Herald Tribune*, 6-7 august 1988.

capacități, fiecăruia după nevoi.“ Nu cunosc o definiție mai bună decât aceasta și cred
ea merită să depășească capitalismul. Căutarea justiției sociale nu poate și nu va dispăr
într-o lume care este 20 la sută bogată și 80 la sută săracă.

De asemenea, sper că ideea de *internaționalism*, concept modern al frăției dint
bărbați și femei, indiferent de rasă, naționalitate și religie, va prevala până la urmă asup
diviziunilor, rivalităților și instinctelor de ură, atât de puternice în lumea de azi. Aceas
nobilă idee a fost pervertită și manipulată, așa cum s-a întâmplat cu toate ideile mari
istorie, ceea ce nu înseamnă că nu merită să lupți pentru ea. Eu unul voi lupta pentru frăț
dintre națiuni, naționalități și rase.

Asemenea idei sunt tot atât de vechi ca și căutarea filozofică pentru o societate m
bună, și nu cred că falimentul socialismului de stat în Răsărit va pune capăt unei căută
care datează de milenii.

XI. MĂMĂLIGA FACE EXPLOZIE

A.S.: ***Revoluția din 1989 nu putea să apară din senin. Care au fost principalele evenimente ce anunțau coacerea ei?***

Preludiul Brașov

S.B.: A fost o grevă a minerilor din Valea Jiului în 1974, dar cu adevărat semnificativă mi se pare rebeliunea muncitorilor din Brașov, în 15 noiembrie 1987. Am aflat despre ea de la un prieten brașovean sosit în aceeași seară la București. El mi-a relatat că circa 10 000 de muncitori de la „Steagul Roșu", împreună cu tovarăși din alte fabrici, au desfășurat o rebeliune timp de patru ore în centrul orașului. Ei au putut mărșălui în grup compact din fabrică, deoarece urmau să meargă la secția de votare în acea duminică de alegeri municipale, dar, în loc să cotească spre secția de votare, s-au îndreptat spre piața din centru. Pentru prima oară s-au auzit în România oameni strigând pe stradă: „Jos dictatura!", „Vrem pâine!", „Jos Ceaușescu!" Furia mulțimii s-a dezlănțuit când o mașină a Miliției i-a amenințat pe cei care mărșăluiau, și atunci aceștia au azvârlit cu pietre și sticle în mașină, oprind-o, rostogolind-o și dându-i foc. Dintr-o dată, oamenii au început să cânte „Deșteaptă-te, române!" și s-au îndreptat spre sediul județean al Partidului Comunist, care adăpostea și Consiliul Popular. Au pătruns în clădire și ceea ce au văzut în marele hol de la intrare i-a scos din sărite: o masă lungă plină de bunătăți, delicatese, fripturi și vinuri pregătite pentru un ospăț menit să celebreze victoria în alegeri asigurată cu 99 la sută din voturi. Asta era prea mult pentru protestatarii înfometați. Au ras tot ce era pe masă, au luat cu asalt clădirea și au început să arunce pe geam, în piață, tablourile

lui Nicolae și ale Elenei Ceaușescu, împreună cu dosare și documente, aprinzând în mijlocul pieței un foc ale cărui flăcări se vedeau până la doi kilometri. Întreg orașul era în fierbere.

Ceea ce părea să fi provocat rebeliunea era faptul că, de două luni, muncitorii nu primiseră decât o treime din salarii, din cauza nerealizării acordului global. Piața internă fiind satisfăcută, iar exporturile în scădere, uzinele de camioane și tractoare nu mai primeau comenzi. Pe deasupra, în ambele uzine fuseseră anunțate mari reduceri de personal: 5 000 de muncitori se aflau deja pe listele de concedieri. Era vorba de muncitori calificați din construcția de mașini –, elita clasei muncitoare –, aduși în anii '60 la Brașov; li se repartizaseră apartamente nou-construite, soțiile aveau și ele serviciu, iar copiii urmau la școlile din vecinătate. Și, dintr-o dată, li se spunea că trebuie să lase toate acestea și să se ducă în minele de cărbuni, în construcții sau înapoi la țară. Erau disperați și distrugeau tot ce întâlneau în cale.

Luate prin surprindere, autoritățile au reacționat cu o întârziere de trei-patru ore. Circa o mie de milițieni au încercat să restabilească ordinea, dar au fost copleșiți de mulțime. În cele din urmă, tancurile armatei și trupele au înconjurat zona centrală, și de-abia atunci situația a ajuns sub control. Ceaușescu i-a expediat la fața locului pe Emil Bobu, mâna lui dreaptă, și pe Postelnicu, ministrul de interne, împreună cu un detașament de ofițeri de securitate, având mandat expres de a-i descoperi și aresta pe capii organizatori ai rebeliunii.

Rebeliunea muncitorilor din Brașov a fost un eveniment absolut fantastic. Chestiunea era cum să se răspândească știrea ei atât în țară, cât și în străinătate, dat fiind controlul riguros al mijloacelor de comunicație în România lui Ceaușescu. Ceva informații reușiseră să ajungă în Germania Occidentală, prin telefon, la rudele nemților din Brașov. Dar, imediat, Securitatea a întrerupt comunicația telefonică a orașului, și chiar intrarea și ieșirea mașinilor au fost interzise. De aceea, primul lucru pe care l-am făcut luni dimineața a fost să mă duc la Biblioteca Americană, al cărui director, Mr. Leslie High, mi-era prieten. Știam că biroul său este bine căptușit electronic, așa încât am așternut pe o foaie de hârtie un scurt raport despre cele întâmplate la Brașov, rugându-l să aranjeze ca acesta să ajungă unde trebuie, pentru a fi transmis urgent prin posturile de radio în limba română, „Vocea Americii" și „Europa liberă". Zis și făcut *à l'americaine*: seara, am ascultat știrea la ambele posturi.

În zilele următoare, știrile venite din Brașov impresionau. Represiunea era dură și brutală. Peste 200 de muncitori fuseseră arestați și torturați să denunțe numele organizatorilor. Trebuia să fie salvați acești bravi și nobili luptători pentru libertate. În furia lui nestăpânită, Ceaușescu era în stare să-i omoare, și numai denunțarea crimei în fața opiniei publice mondiale putea frâna mâna ucigașă. Am căutat sprijinitori și n-am văzut pe nimeni. M-am hotărât deci să rezolv eu treaba. Într-o seară, i-am invitat la mine acasă pe Nicholos Thorpe, de la BBC, și pe Koza Patricia, de la UPI, și le-am înmânat următoarea declarație:

Textul declarației lui Silviu Brucan în apărarea muncitorilor răsculați la Brașov și ecoul ei în presa internațională

INDEPENDENT

Party veteran denounces hardship under Ceausescu

SILVIU BRUCAN, a veteran Romanian Communist Party member and former editor of the *Communist Party Daily*, ambassador to the United States and the United Nations, has broken the official silence about the workers' demonstration in Brasov on 15 November. In a state...

From Nicholas Thorpe in B...

He also men...

big works in the town. Three thousand of the 20 ...

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE

Romanian Figure Warns of Repression

United Press International

BUCHAREST — A top Romanian Communist Party member said Friday that the recent workers' demonstrations in Brasov created a "crisis" in the party that he fears will result in mass repression that will isolate Romania "not only from the ... also from the East."

... ing: "Repression may only result in total isolation, this time not only from the West but also from the East."

It was the first time a current party member of Mr. Brucan's stature has taken such a stand and it was expected to have an impact on the party hierarchy, in which many officials are believed to privately hold similar views.

... 10,000 workers from the ... plant, angry over ... food short-...

was put down by riot police equipped with tear gas and dogs, said Romanians familiar with the events.

About 200 people were rounded up two days after the event and some 50 to 60 remain unaccounted for, the sources said.

"Repression will generate a rupture between the party and the working class," said Mr. Brucan, who has been a former acting editor of the Communist Party newspaper Scinteia, the head of Romanian television and who is now a professor of social sciences at the ... of Bucharest.

... the center ... mi-...

ments a "watershed in Romanian political history as a socialist state. A period of crisis has opened up ... the relationship between the Communist Party and the working class which until recently has ensured the political stability of the regime."

He said the party was popular in the 1960s because the Romanian economy was doing well and most three million peasants in the industrial work force, ... they were provided with ... and other social services.

Now, however, several foods, including bread, ... tioned in parts of Romania because of several years of ... And a new decree severely ... electricity for Ro... suffered ... poor... ...ents. ...ecree or ...he work... ...reezing ... ...rucan sai...

... ld. Their ... they fear, ... but at the ... rmined to ... tions if ne... ...ces in Bu... ...entire Po... Friday, 20 ...ted to the ...at the State ... meeting on ...d to increase ... main indus-...

Le Monde

ROUMANIE

Une personnalité appartenant au PC s'inquiète des risques de « rupture entre le parti et la classe ouvrière »

Dans un te... et transmis p... 27 novembre ... de Bucarest, ... PC roumain ... la situation ... munie par ... cours deaq... d'ouvriers, ... régime du ... privations q...

L'auteur ... can, occup... bilité dans ... vée au po... été, notar... ambassad... Unis (où ... l'ONU, ... organe d... sion rou... que l'a... sciences ... Bucares...

Com... caine, ... person... main e... d'expr... tudes devant ... de M. Ceausescu. Nous reproduisons ci-dessous le texte intégral de la déclaration de M. Brucan, traduit de l'anglais à partir de la version transmise de Bucarest par UPI.

• La manifestation des travailleurs Brasov marque une ligne de clivage ans l'histoire politique ...

• En outre, la répression entraînera ... entre le Parti et la classe ...

confrontée à un ... répression massive — parce que nous avons affaire à des milliers d'ouvriers — ou un effort sincère pour prendre compte leurs ...

THE NEW YORK TIMES, THURSDAY, DECEMBER 17, 1987

Rumania Said to Bar Dissidents From Visitor

BUCHAREST, Rumania, Dec. 16 (AP) — The authorities arrested or otherwise prevented critics of the Government from speaking to Western reporters who were here to cover a Communist Party conference that ended today, diplomats said.

At least two critics, one a former Ambassador to the United States, were apparently placed under house arrest here, Western diplomats said.

Three other Rumanians, who criticized this Balkan nation's Communist leaders in an interview with a French television station last month, have been arrested, said the diplomats, who spoke on condition of anonymity.

Rumania is one of the most tightly controlled societies in the Eastern bloc. There are no known organized dissident groups and few confirmed reports of public resistance to the regime.

Security this week has been very tight in the capital, with hundreds of policemen on the streets.

Western diplomats here said there appeared to have been a coordinated effort by the regime to isolate its critics from foreigners during the conference.

Silviu Brucan, the former Ambassador, appears to be under house arrest, the diplomats said.

Twice in recent weeks Mr. Brucan warned against any crackdown on workers who staged street protests in the northern city of Brasov last month over food and energy shortages.

Several Western reporters who tried to visit him Tuesday were turned back by the police a block from his home. They were told that the area was off limits to visitors because the Communist Party leader, Nicolae Ceausescu, lives nearby.

Reporters were also turned back at the door of the Bucharest apartment building of Mariana Botez. She was one of those who said on French television that there was a climate of fear in Rumania and that several people had disappeared.

Diplomats said the other three Rumanians who appeared in the French interview had been arrested. They were Doina Cornea and her son, Leontin Ivhas, from the northern city of Cluj, and Radu Filipescu, an electronics engineer from Bucharest.

Rumanian officials denied pre... ing foreign visitors from ... party critics here...

EAST BLOC

"We Want Bread!"

Rumanians on a rampage point to a dangerous winter ahead

Across Eastern Europe another hard winter has begun, bringing new risks of political unrest this year as well as the familiar burdens of economic hardship. Change is a wrenching and occasionally explosive experience for the rigid, stagnant societies of the Communist bloc. But Soviet Leader Mikhail Gorbachev, nonetheless, appears to be pressing reform on his dubious allies as the only way to brake a decline in living standards that could trigger a dangerous outbreak of opposition. To be sure, Gorbachev may also need a successful working model of his bold theories in order to encourage his recalcitrant countrymen.

In either case, Poles and Hungarians this winter face huge food price increases and even the threat of unemployment as reformers seek greater economic efficiency. In Poland last week, General Wojciech Jaruzelski was attempting to sweeten the gritty dose of austerity with a rare recourse to public opinion, a referendum that offered a limited, vague degree of political liberalization if voters supported his regime's unpopular economic innovations.

Eastern Europe's dilemma is that the status quo is now as perilous as change. That is most dramatically visible in Rumania, the bloc's most repressive regime. According to foreign travelers and Rumanian exile sources, up to 20,000 workers in the industrial city of Brasov (pop. 350,000) went on a four-hour rampage Nov. 15 to protest pay and power cuts along with worsening living conditions. Reckless, despairing and unplanned, it was the worst act of defiance against the tyrannical regime of President Nicolae Ceausescu since a bitter strike by 30,000 Jiu Valley coal miners ten years ago.

According to a number of accounts, workers at the Red Rose truck and tractor factory as well as several other plants, whose wages had been retroactively cut as a result of failure to meet production quotas, were forced to remain overnight in their factories. The reason: they were to be mobilized the next morning to join in demonstrations urging voter turnout in local elections. The riots broke out when a group of marching workers hurled stones and bottles at a passing police car, then overturned it and set it on fire. Other workers quickly joined the protest, shouting "We want bread!" "Down with the system!" and "Kill Ceausescu!" The crowd stormed Brasov's [illegible] hall, [illegible]

onfire of files and documents in the town square, and then moved on to Communist headquarters. There the protesters found a hoard of food supplies kept for the party elite and threw it to the demonstrators.

Taken by surprise, authorities belatedly sent some 1,000 police to try to restore order. One policeman was killed when a broken bottle hit him in the throat. As the violence escalated, army tanks cordoned off the entire downtown area, and by 1 p.m. the rioters had been dispersed. Securitate, Rumania's feared secret police, began arresting and interrogating workers in an attempt to find the leaders of the insurrection.

In Moscow and among his Communist bloc partners, Ceausescu's despotic excesses have finally become a political embarrassment. No one believes that one gesture of predictable ob-

Life in line: Bucharest consumers

twice-monthly journal for Rumanian exiles: "There have been more strikes and demonstrations this year than at any time in the past decade. People have been pushed to the limit." Constantinescu, who talks to her mother-in-law in Rumania every two weeks, said she was told that "people at the office are wearing coats, hats and gloves to keep warm. This could be the worst winter in ten years."

The regime's stubborn silence on the worker riots was interpreted by some East bloc observers as evidence of disarray within the leadership over how to respond. One possible sign of a split: the unexplained postponement of the national Party Congress from Dec. 7 to Dec. 14. In Bucharest, Professor Sylviu Brucan, 71, a party veteran and former ambassador to the United Nations, issued an extraordinary statement to the Western press in which he seemed to warn Ceausescu against cracking down on protesters. "The workers' demonstration in Brasov is a watershed in Rumania's political history as a socialist state," declared Brucan. "A period of crisis has opened in the relationship between the Communist Party and the working class." As a result, he continued, "the leadership now faces a hard choice: mass repression, because we are dealing with thousands of workers, or a sincere effort to come to terms with their legitimate grievances."

Taken at face value, Brucan's cri de coeur might appear as an elder party member's deep concern for the fate of his country. But hardheaded East bloc analysts interpreted Brucan's statement as the first sign that a pro-Gorbachev faction may be surfacing inside the Rumanian party. Brucan pointed out that a dialogue with the discontented was the "prevailing trend in the East today," and that "repression may result in total isolation, this time not only from the West but from the East." A rupture between the party and the working class, warned Brucan, would put Rumania in the same political quandary as the struggling Polish regime that is still trying to win back workers loyal to the outlawed Solidarity trade-union movement. To Western analysts, Brucan appeared to be making the opening move in what

canal from the Danube to the Black Sea that foreign ships refuse to use because of its tolls and delay-producing locks. Most of the industrial projects were financed during the 1970s by foreign loans, but now Ceausescu is obsessed with an ambition to repay Rumania's $5.5 billion external debt by 1990. As a result, food and consumer goods desperately needed at home are shipped off to the West or the Soviet Union to whittle down the debt, while Rumanians go hungry.

When darkness falls, Rumania's cities turn charcoal gray. In the countryside peasants often till the fields by hand or with horse-drawn plows because there is no fuel for tractors. Once the breadbasket of Eastern Europe, Rumania now faces food shortages so dire that butcher shops open randomly only a few days a week in downtown Bucharest. Buses in some cities run only a few hours in the morning and afternoon. Electricity and water are sometimes shut down for hours at a time. Government television broadcasts a mere two hours a day, mainly encomiums to the supreme leader.

Yet compared with Poland or Hungary, opposition to the regime in Rumania remains weak and unorganized. According to foreign diplomats, Ceausescu's crushingly powerful security apparatus is

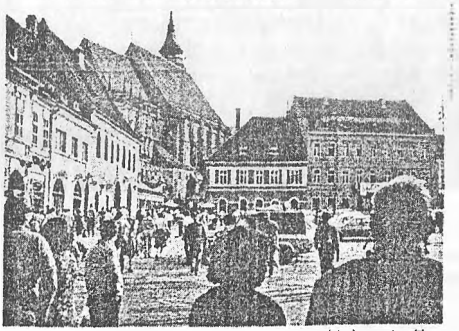

Troubled town: protesters in Brasov shouted "Down with the system!"

form of a higher degree of a popular political consciousness.

Until now Ceausescu has dealt with unrest and mismanagement mainly by dismissing or demoting government officials and local party leaders whose publicly announced shortcomings are supposed to divert popular anger from the supreme leader. Meanwhile, the Ceausescu family remains firmly ensconced in a unabashed display of nepotism whose rival can be found only in North Korea. More than 30 members of the clan have positions throughout the bureaucracy. The dictator's wife Elena, 68, holds a number of important posts, including First Deputy

But if Gorbachev has his way, the line may end with the founder himself. As he does at home, the Soviet leader faces resistance within the East bloc to his campaign for *glasnost* (openness) and *perestroika* (restructuring). Initially, party leaders from Warsaw to Sofia rushed to endorse the Kremlin's new philosophy of reform with a flurry of dutiful rhetoric. But the results have been meager. In Poland the regime's referendum on the reform package, even if approved by a majority of the electorate, will not overcome basic public skepticism until a measure of true political pluralism is allowed.

In the rest of the bloc lip service to Gorbachev seems to be outpacing real change. In Czechoslovakia reform is a delicate issue for the regime of Party Leader Gustáv Husak, which is now in the ironic position of being nudged to endorse the very reforms it was installed to eradicate in 1968. East Germany, the shining industrial champion of Eastern Europe, has openly declared that it sees no need to take economic lessons from the Soviets. Bulgaria's Communist Party Leader Todor Zhikov, 76, frenziedly imitated reform for more than a year; then announced that his country henceforth would proceed more slowly.

The Economist, 12-18 December 1987

EUROPE

Light at the end of the tyranny?

IT HAS taken the world an inexcusably long time to recognise quite what an unpleasant place Romania has become under President Nicolae Ceausescu, its leader since 1965. Once upon a time, Mr Ceausescu could play host to an American president (President Nixon in 1969), and dine with the Queen in Buckingham Palace (1978). Even recently he was still thought of as a decent sort of chap in America, because he occasionally diverged a bit from Russian policy, including Russia's boycott of the Los Angeles Olympics. The workers who demonstrated in Brasov last month have stripped their dictator of any lingering respect he still enjoyed.

Mr Ceausescu is a masterful manipulator of power, and it would be foolish to predict that his end is imminent. But it is not only western friends he has lost. These days even the communist countries of Europe are scarcely concealing their contempt for him; and the outburst in Brasov showed that the docility of his own Romanians cannot be counted on for ever. Even some of his old cronies in the Romanian Communist party are beginning to speak out. Consider the extent of Mr Ceausescu's isolation, and its implications for Romania and the rest of Europe.

One casualty of Brasov has been the goodwill of western banks. Mr Ceausescu had been determined to pay back his country's debts at heroic speed, regardless of the savage austerity this involved. Now the Brasov demonstration has shown that this was pushing Romanians to breaking-point. Mr Ceausescu has therefore changed policy. He has accused the World Bank of applying "discriminatory and usurious" interest rates, and threatened to withdraw Romania's membership. He has also sacked his finance minister, Mr Alexandre Babe, for "having failed to fulfil his job obligations". In fact, Mr Babe's mistake was to have followed his boss's instructions to the letter.

The Brasov affair will almost certainly cost Mr Ceausescu any chance of regaining Romania's cherished most-favoured-nation status in its trade with the United States. In June the American Senate had voted to suspend Romania's MFN ranking for six months, to register American disapproval of Romania's human rights record. This has cost Romania up to $300m, and the suspension is unlikely to be reversed. Apart from anything else, Mr Ceausescu's usefulness as an occasional mischief-maker in the Soviet alliance has diminished to zero. Romania's mild deviations from the Soviet foreign-policy line used to be looked upon as a bold example to others. Now the Americans are getting on nicely with Mr Mikhail Gorbachev, and Mr Ceausescu looks so awful that nobody wants to present him as an example of anything.

The Russians have anyway lost their capacity to be stung by Mr Ceausescu. Ever since Romania started pursuing its semi-autonomous course, its relations with the Soviet Union have been delicate. But the arguments used to be confined to foreign-policy issues. Now the Soviet press has started exposing Romania's domestic failures. Recent articles in *Komsomolskaya Pravda* and *Literaturnaya Gazeta* have described the country's shortages of food and energy. Mr Gorbachev himself barely concealed his disdain for Mr Ceausescu when he visited Romania earlier this year.

When Mr Gorbachev raises an eyebrow, most other East Europeans do too. Romania's relations with Hungary have long been bad because it treads on the ethnic Hungarians who live in Transylvania; the Hungarian government is no longer afraid to voice its complaints at international gatherings. Romania has also been quarrelling with the Yugoslavs (who say it uses more than its proper share of water from the joint Iron Gates hydroelectric dam) and with Bulgaria (over pollution from a Romanian chemical factory near the border). Nowadays its Balkan neighbours ruefully privately speak of Romania's "Albanianisation". Its living standards, and its degree of isolation, are approaching those of Albania.

With few friends left abroad, can Mr Ceausescu rely on friends at home? His large and well-placed family has a keen interest in standing by him. But outside the Ceausescu clan there are increasing signs of restiveness within the Communist party. For years Mr Ceausescu has prevented the emergence of any organised opposition by a policy of firing anybody who even began to look like trouble. This may no longer be intimidating people. At the end of September something unusual happened, when two men who had been criticised by the president—Mr Ion Aviam, the minister for power, and Mr Gheorghe Petrescu, the deputy prime-minister in charge of energy policy—vigorously defended themselves.

This flicker of defiance spread after the Brasov trouble, when Mr Silviu Brucan, a

Even Romanians can be roused

Rumania Said to Bar Dissidents From Visitors

BUCHAREST, Rumania, Dec. 16 (AP) — The authorities arrested or otherwise prevented critics of the Government from speaking to Western reporters who were here to cover a Communist Party conference that ended today, diplomats said.

At least two critics, one a former Ambassador to the United States, were apparently placed under house arrest here, Western diplomats said.

Three other Rumanians, who criticized this Balkan nation's Communist leaders in an interview with a French television station last month, have been arrested, said the diplomats, who spoke on condition of anonymity.

Rumania is one of the most tightly controlled societies in the Eastern bloc. There are no known organized dissident groups and few confirmed reports of public resistance to the regime.

Security this week has been very tight in the capital, with hundreds of policemen on the streets.

Western diplomats here said there appeared to have been a coordinated effort by the regime to isolate its critics from foreigners during the conference.

Silviu Brucan, the former Ambassador, appears to be under house arrest, the diplomats said.

Twice in recent weeks Mr. Brucan warned against any crackdown on workers who staged street protests in the northern city of Brasov last month over food and energy shortages.

Several Western reporters who tried to visit him Tuesday were turned back by the police a block from his home. They were told that the area was off limits to visitors because the Communist Party leader, Nicolae Ceausescu, lives nearby.

Reporters were also turned back at the door of the Bucharest apartment building of Mariana Botez. She was one of those who said on French television that there was a climate of fear in Rumania and that several people had disappeared.

Diplomats said the other three Rumanians who appeared in the French interview had been arrested. They were Doina Cornea and her son, Leontin Iuhas, from the northern city of Cluj, and Radu Filipescu, an electronics engineer from Bucharest.

Rumanian officials denied preventing foreign visitors from meeting with party critics here. "You can meet anyone, just ask the proper authorities," Deputy Foreign Minister Traian Pop told reporters Tuesday.

The French Government has said it plans to discuss the arrests with the Rumanian authorities.

New York Times 16 Dec. 89

Rumanian Critic of Ceausescu Régime Is Silenced

Ceausescu faces renewed unrest

Romania threatens to suspend debt payments

ROUMANIE

Des sanctions sont annoncées à la suite des émeutes de Brasov

Ceausescu's critic goes missing for 24 hours

162

163

EUROPEAN NEWS

Judy Dempsey reports that the once respectable face of socialism has become increasingly isolationist

Romania pulls down the shutters on a critical world

ROMANIA'S present economic and political policies are leading towards a form of self-imposed isolation which is affecting the country's relations not only with the West but also with Eastern Europe.

The recent sacking of Mr Alexandru Babe, the Finance Minister, and the threat to withdraw from the World Bank, illustrate this trend. "It is as if a siege mentality is taking root here," one East European diplomat said. At a time when Moscow is encouraging other East European countries to allow more criticism, Romania - once hailed by the West as the respectable face of socialism - is withdrawing into itself, pulling down the shutters.

This isolationist policy is a result not of the rise of Mr Mikhail Gorbachev, the Soviet leader, but of the policies pursued in recent years by Mr Nicolae Ceausescu, the Romanian President and Communist Party leader.

Mr Ceausescu is determined to pay off the country's foreign debts by the end of the 1980s. At the same time, he seems more reluctant than ever to loosen his hold on any of the instruments of decision-making. No authority is delegated and power remains in the hands of Mr Ceausescu and his family.

As a result, Romanian diplomats and officials have little leeway to negotiate or make decisions without referring back to the tight circle around the President.

This circle includes Mr Stefan Andrei, the central committee secretary responsible for economic policy and a former foreign minister, who has survived so far all the recent political reshuffles. For the moment, Mr Andrei is important for the leadership since he is an experienced and flexible politician well known in international circles.

Mr Andrei's main task is to oversee the repayment of the foreign debts and try to find more reasonable interest rates for the outstanding loans. "He is useful for the moment. Once the debts have been paid off, his political future might change," an East European diplomat said.

A recent spate of personnel changes, which seem to go beyond the normal system of rotation, suggests that a few individuals, with Mr Ceausescu's blessing, are consolidating their positions.

These include Mr Nicu Ceausescu, the son of the President, who has been recently promoted as party chief in Sibiu county, a comparatively rich, well-developed region in Transylvania. Speculation as to the chances of the highly unpopular son succeeding his father is rife. Others, such as Mr Constantin Mitea, recently appointed the central comittee secretary for ideology, has the task of carefully vetting the Soviet press and keeping Soviet-style *glasnost* (openness) out of the Romanian media.

Mr Ion Stoian, the central committee secretary for foreign policy, who is considered bright, ambitious but self-serving, has the unenviable task of trying to smooth over the many difficulties between Romania and the West. Meanwhile, Mr Tudor Postelnicu, the newly appointed Minister of the Interior, will no doubt continue the tradition of keeping a tight hold on society as a whole. His latest crackdown on the demonstrators at Brasov suggest no change in this policy.

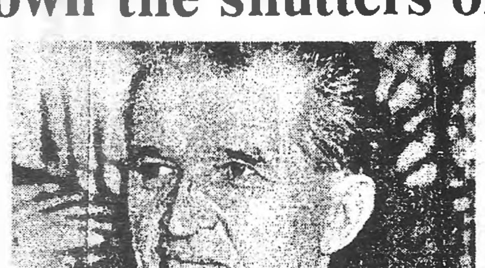

Nicolae Ceausescu: reluctant to loosen his grip

The signals from the reshuffles in the autumn seem to indicate that the Romanian authorities are prepared to continue with such inflexible policies, even if it means deepening the isolation that exists between itself and other countries.

Growing criticism is being aimed at Romania by its Socialist allies. Polish sources in Bucharest complain that the Romanian authorities dragged their feet when it came to signing a regular inter-governmental agreement. "They do not want to be tied down to substance or detail. It is impossible to negotiate with them," an East European diplomat argued.

The Hungarians and the Czechs have also complained of difficulties in reaching agreement on these inter-governmental agreements. "The Romanians are simply not interested in talking to us in concrete terms on any issue," commented another East European diplomat.

Even the normally silent Bulgarians recently sharply criticised Romanian pollution which was contaminating Ruse, an old port on the Danube in northern Bulgaria. The Yugoslavs have commented bitterly on the blatant misuse by the Romanians of the jointly-run Romanian and Yugoslav hydro-electric power station on the River Danube.

Western countries are experiencing similiar problems. Neutral Sweden is in the depths of a row with the Romanian authorities over the case of Mr Mihai Stoican, a Romanian citizen who married a Swede several years ago. The Romanian authorities have so far not given him permission to leave the country on the grounds that he possesses state secrets. Mr Stoican is a nordic languages specialist.

The Norwegian Foreign Ministry has decided to close its embassy in Bucharest. It no longer regards it as worthwhile to operate out of Romania. "Information is impossible to get hold of. No officials talk openly to us," a Western diplomat commented.

Even at the Vienna follow-up meeting of the Conference on Security and Co-operation in Europe the Romanian delegation is said to be blocking progress on drafting a document which focuses on humanitarian issues.

Even the Soviet delegation, which normally refrains from criticising its allies, is known to be exasperated with Romania's antics at Vienna.

But why are the Romanian authorities pursuing such policies, particularly at a time when Mr Gorbachev and some of his allies want to improve the image of socialism?

Part of the problem is a hypersensitivity to criticism - after all, during the 1960s and 1970s, Romania was hailed by the West as a model of socialism. It was prospering then and gained international support for opposing the Soviet invasion of Czechoslovakia in 1968.

Those days are over. Intent on proving to the West that it can survive without credits and ignore criticism on its dismal human rights record, Mr Ceausescu is determined, as one East European journalist put it, "to prove a point that Romania can go it alone."

The cost of an increasingly isolationist policy has been high. The prophetic words of Professor Silviu Brucan, a veteran member of the Romanian Communist Party who dared to criticise the authorities for ignoring "the legitimate grievances" of the workers in Brasov, are coming home to roost. (He has since been discouraged from talking freely to Western journalists.)

"The prevailing trend in the East today speaks loudly in favour of coming to terms with those grievances," Prof Brucan wrote. "World public opinion is now a formidable force in the defence of human rights. Repression may only result in total isolation, this time not only from the West, but also from the East." Any hope of the Romanian leadership responding positively to these remarks seems a long way off.

Demonstrația muncitorilor din Brașov este o cotitură în istoria politică a României ca stat socialist. O perioadă de crize s-a deschis în relația dintre PCR – Partidul Comunist Român – și clasa muncitoare, care până acum a asigurat stabilitatea politică a regimului.

Aș vrea să clarific o idee greșită care există în Occident, și anume că acest regim își datorează supraviețuirea numai organelor represive de stat. Desigur, aceasta nu ar putea explica peste două decenii de stabilitate politică. De fapt, principalul instrument al puterii a fost partidul comunist, iar forțele de securitate jucau doar un rol marginal, ocupându-se în special de cazurile de deviere individuală. Partidul a putut controla cu succes masa muncitorilor, deoarece a devenit popular în anii '60, când a început o perioadă mai bună în economia României și în standardul de viață al celor aproape 3 milioane de țărani, care s-au alăturat forței de muncă industrial-urbane. Mâncare era din abundență și nu se putea face comparație cu „idiotenia vieții rurale" pe care aceștia o lăsaseră în urmă. Dar în anii '80 situația muncitorilor a mers din rău în mai rău și erupția din Brașov semnalează că s-a umplut cupa mâniei și clasa muncitoare nu mai acceptă să fie tratată ca un servitor ascultător. Recentul decret cu privire la energie le cere de fapt muncitorilor să se sinucidă prin înghețare în apartamentele lor.

Conducerea este acum confruntată cu o alegere dificilă: represiunea de masă, deoarece avem de a face cu mii de muncitori, sau un efort sincer de a satisface revendicările lor legitime. Desigur, tendința dominantă astăzi în Est pledează cu tărie în favoarea celei de-a doua opțiuni. Represiunea poate avea repercusiuni incalculabile atât pe plan intern, cât și pe plan internațional. Opinia publică mondială constituie azi o forță formidabilă în apărarea drepturilor omului. Represiunea poate rezulta numai dintr-o izolare totală, de data aceasta nu numai față de Vest, ci și față de Est. În plus, represiunea va genera o ruptură între partid și clasa muncitoare. Ca vechi membru de partid, sunt îngrijorat că o asemenea linie de acțiune ar putea să prevaleze. Noi am văzut în cazul Poloniei ce înseamnă o asemenea ruptură și cât de dificil este pentru partid să recâștige încrederea muncitorilor, chiar atunci când cele mai bune intenții de a îmbunătăți soarta lor sunt evidente.

Era prima mea declarație publică împotriva dictaturii lui Ceaușescu și de aceea am formulat-o cu grijă, ținând seama că poziția trebuia să fie tare, dar, în același timp, eficientă în salvarea victimelor represiunii. Impactul ei internațional a fost extraordinar. Marile ziare au publicat textul întreg al declarației. *The New York Times* a publicat relatarea sub titlul: „Personalitate română avertizează împotriva represiunii"; *Le Monde* a comentat: „Este pentru prima dată când un membru de partid de importanța lui Brucan adoptă o asemenea poziție și este de așteptat ca ea să aibă un impact în ierarhia de partid"; ziarul londonez *The Independent* nota: „Declarația lui Brucan reprezintă o ieșire în arenă fără precedent într-un stat totalitar, în care disidența politică față de președintele Nicolae Ceaușescu era de neconceput"; săptămânalul *Time* a mers și mai departe: „Pentru analiștii occidentali, Brucan pare a face prima mișcare în direcția unei lupte pentru putere în conducerea Partidului Comunist Român". Dar cel mai important este faptul că declarația a fost radiodifuzată în limba română, în repetate rânduri, de „Vocea Americii", „Europa

liberă", BBC etc., și milioanele de compatrioți prindeau curaj. *The Economist* scri următoarele: „Acest act de sfidare la adresa rebeliunii de la Brașov s-a răspândit în toat țara în momentul în care dl. S. Brucan, fost ambasador în SUA, a comparat România c Polonia în 1980, anul în care a făcut explozie «Solidaritatea»." Și, descriind situați disperată din România, prestigiosul săptămânal britanic conchidea: „Ar putea oar românii, victime ale tiraniei ceaușiste, să facă ceva în această privință? Brașov constitui primul semn că ei ar putea." Într-adevăr, explozia populară de la Brașov a constitui preludiul Revoluției române din decembrie 1989. Muncitorii nu mai aveau iluzii în privința lui Ceaușescu. Ei strigaseră: „Jos dictatura!" și cântaseră „Deșteaptă-te, române!"

A.S.: ***Ce efect a avut campania de presă?***

S.B.: Să vedem ce spun faptele. În ziua de 3 decembrie 1987 a fost convocat un mitin la uzina „Steagul Roșu", iar agenția oficială de presă AGERPRES transmitea următoare informație: „Tăierile arbitrare și abuzive ale salariilor au fost criticate, directorul a fos concediat și atât liderii politici ai orașului, cât și organizatorii demonstrației vor fi trimiș în judecată." Aceasta era o recunoștere implicită a faptului că revendicările muncitorilo se dovedeau legitime și că tiranul simțea presiunea opiniei publice mondiale. Pe scurt curajoasa demonstrație a muncitorilor din Brașov a schimbat peste noapte imagine românilor ca o națiune de oi pasive și docile. Metafora stereotipă utilizată în Occiden până atunci în descrierea situației din România era: „Mămăliga nu face explozie." Ei bine la Brașov românii au demonstrat că mămăliga face explozie!

Desigur, regimul a trecut la măsuri represive. Am fost imediat supus „arestului l domiciliu". Doi ofițeri de miliție au fost postați în fața casei mele, iar alți doi la capetele străzii, pentru a opri mașinile diplomatice sau cele cu ziariști. Telefonul mi-a fost întrerup și am fost izolat, fără să mai pot primi vizitatori și fără poștă. La început, nici măcar fiul meu nu putea să mă viziteze. După două zile, un maior în uniformă mi-a spus că am voie să mă duc la cumpărături alimentare numai o dată pe zi, dimineața. Dar îngerii mei păzitori erau echipați cu un talkie-walkie și, de câte ori mergeam la cumpărături, patru agenți în civil mă așteptau la colțul străzii și mă însoțeau peste tot, chiar și în mica dugheană în care cumpăram țigări. Ideea era nu numai să-mi închidă gura, ci și să mă izoleze din punct de vedere social, descurajând pe oricine încerca să vorbească cu mine. Eram un proscris – un avertisment viu adresat tuturor celor care ar fi dorit să urmeze acest exemplu.

Au trecut două săptămâni și, într-o dimineață, un activist de la Comitetul Central a venit să-mi spună că la ora unsprezece eram invitat la tovarășul Ion Constantin, președintele Comisiei de Control a Comitetului Central. Urma să vină o mașină să mă ia de-acasă. Până atunci, îmi rămânea ceva timp să gândesc și să mă pregătesc pentru confruntare. M-am decis să iau o poziție sobră, dar combativă, deoarece știam că întreaga noastră conversație avea să fie înregistrată, și fiecare cuvânt de-al meu ajungea astfel la Ceaușescu.

Constantin nu era singur. Doi membri al Comitetului Central stăteau la dreapta și la stânga lui. Urmând sfatul lui Napoleon după care cea mai bună apărare este ofensiva, am lansat atacul chiar înainte de a mă așeza: „Tovarăși, eu știu de ce m-ați invitat, dar aș vrea

să declar de la început că toate măsurile luate împotriva mea sunt absolut ilegale și constituie o violare grosolană a Constituției, pe care președintele Ceaușescu a jurat să o respecte și să o apere. Arestul la domiciliu, tăierea legăturii telefonice, interzicerea poștei – toate acestea constituie violări grosolane ale Constituției."

Ion Constantin era programat cu strictețe, așa încât nu reacționă la cuvintele mele, ci spuse: „Tovarășe Brucan, am fost surprinși că un vechi membru de partid cum sunteți dumneavoastră a putut face o declarație ostilă partidului și țării noastre. Nu vă dați seama că o asemenea declarație nu face decât să dea satisfacții inamicilor de clasă? Nu vă dați seama că v-ați adresat celor mai rele agenții imperialiste?"

Am înțeles că tactica era de a mă înmuia și de a mă face să reneg declarația, după ce fusesem supus la asemenea represalii severe. Aceasta era metoda lui Ceaușescu de a slăbi poziția disidentă din partid și, în multe cazuri, el a reușit. După un moment, am replicat: „Am ales mai întâi BBC și UPI, deoarece președintele Ceaușescu le-a acordat interviuri în câteva rânduri, și de aceea nu cred că li se potrivește caracterizarea pe care ați făcut-o. În al doilea rând, am considerat de datoria mea, ca vechi membru de partid, să iau apărarea muncitorilor ori de câte ori revendicările lor sunt legitime, și exact acest lucru a reieșit din recentul miting de la «Steagul Roșu». Dumneavoastră nu i-ați fi concediat pe director și pe secretarul de partid dacă muncitorii ar fi fost în culpă, nu-i așa?" Cel din dreapta – Catrinescu – și-a ieșit din fire și a strigat la mine: „Ești un trădător! Ai trădat și partidul, și țara!"

Știam că este un nou-venit în partid și de aceea l-am întrebat cu calm: „Unde ați fost în timpul războiului?" Luat prin surprindere, el a rămas tăcut pe moment și apoi a răspuns cu o voce înceată: „Eram muncitor la «Vulcan», o uzină metalurgică." „Da – am spus eu – lucrai pentru mașina de război germană și îndrăznești să mă acuzi pe mine de trădare?! Nu ți-e rușine?!" Constantin a intervenit pentru a pune capăt discuției: „Văd că nu vrei să fii rezonabil. Cunoști regulile, așa încât ai amabilitatea și scrie o declarație în care să analizezi faptele tale și felul în care le judeci acum. Pe această bază vom lua o decizie și ți-o vom aduce la cunoștință." Exact asta am făcut și am redactat declarația în același spirit. Știam că va ajunge tot la el.

Acesta a fost ultimul meu dialog cu conducerea de partid: o scurtă ciocnire, care a durat numai un sfert de oră. Arestul la domiciliu a durat însă mult mai mult: toată iarna 1987-1988. În luna martie, Subsecretarul Departamentului de Stat al SUA, John Whitehead, a venit în vizită la București să-l vadă pe Ceaușescu. Relațiile româno-americane erau deja foarte încordate. Trecuseră vremurile în care Ceaușescu era văzut la Washington ca liderul comunist care refuza să se plece în fața Moscovei, care îndrăznise să protesteze împotriva invaziei sovietice în Cehoslovacia, în 1968, și care se desolidarizase de boicotul sovietic la Olimpiada din Los Angeles, trimițând acolo un mare grup de atleți români. Prevala acum îngrozitoarea performanță a lui Ceaușescu în privința drepturilor omului, ceea ce a determinat Congresul american să suspende statutul României ca națiune favorizată în comerțul cu SUA.

Joi dimineața, am primit prin curier o invitație de la Ambasada americană la o recepți care urma să aibă loc vineri seara, în onoarea domnului Whitehead. În plus, eram invit să rămân la dineu cu distinsul oaspete. Dar, foarte curând, maiorul de securitate care s ocupa de mine a sunat la ușă să-mi spună că vineri și sâmbătă (zilele în care Whitehea era la București) nu aveam voie să ies din casă. Dat fiind însă că nu m-am dus la recepți sâmbătă dimineața, asistentul lui Whitehead, Thomas Simmons, m-a vizitat acasă. E fusese, în anii '70, ministru-consilier la Ambasada din București și era un bun prieten de-a meu. Vorbind limba română destul de bine, le-a spus ofițerilor de miliție din fața casei c dorește să-mi facă o vizită și le-a arătat cartea lui de identitate. Ei l-au oprit și l-au chem urgent pe maior, care i-a comunicat domnului Simmons ca nu putea intra în locuința me Dar luni dimineața starea de asediu a încetat. Telefonul a început să sune și poșta să-n parvină. Eram din nou liber să mă mișc, deși agenții Securității continuau să m urmărească de la distanță. Îți mulțumesc foarte mult, dragă Tom!

A.S.: ***Și, după toate acestea, ați primit viza să plecați în SUA?***

S.B.: Într-o dimineață de iunie, pe când stăteam la coadă la pâine, unul din spatel meu, care știam că lucra la cabinetul lui Ceaușescu, mi-a șoptit: „Generalul Vlad Iuliar șeful Securității, i-a trimis un Memorandum lui Ceaușescu. Propune să ți se dea pașapoi pentru o călătorie în SUA, pe care ai solicitat-o cu un an în urmă. El menționează î sprijinul acestei propuneri două motive: (1) autoritatea ta politică și morală va f discreditată, deoarece fiecare va crede că ai făcut un aranjament cu Ceaușescu și (2) dup măsurile represive care ți-au făcut viața vitregă, nu te vei mai întoarce în țară, așa cum a făcut toți disidenții." (Care nu se reîntorc nici acum.)

Într-adevăr, în ziua de 17 iunie am fost invitat, la ora 10, la Serviciul de Pașapoarte, l generalul-comandant, care mi-a înmânat în mod grațios pașaportul, și la ora 11 am fost du cu o mașină la facultate, unde am fost exclus din Partidul Comunist. Ar trebui, probabi să amintesc faptul că procedura a fost foarte rapidă și că la facultate s-au ridicat puțin mâini în favoarea deciziei.

Am zburat la Boston, iar după o scurtă ședere am aterizat la Dartmouth College campusul meu favorit, unde intenționam să predau un curs și să termin o nouă carte d istorie socială a lumii comuniste. Menționez că reporterul de la *Boston Globe* (25 iuni 1988) m-a întrebat de ce m-a lăsat Ceaușescu să plec după ce, cu șase luni înainte călcasem regulile lui și îl criticasem în mod public. I-am răspuns: „Ți s-a întâmpla vreodată să-ți rămână un os de pește în gât? Nu poți nici să-l scuipi afară, nici să-l înghiți Ei bine, eu eram un os de pește în gâtul lui, așa încât mi-a dat pașaport cu speranța că v scăpa de acest os de pește."

Reacţii oficiale americane: Vicepreşedintele din 1988 al SUA, George Bush; Departamentul de Stat, Senatorul William S. Cohen, actualmente Secretary of Defense, la măsurile represive luate de Ceauşescu împotriva lui Silviu Brucan în 1987-1988, care au dus la încetarea represiunii şi aprobarea vizei pentru SUA

THE VICE PRESIDENT
WASHINGTON

January 26, 1988

Dear Mr. Bogdan:

Thank you for your letter in which you expressed your concern about the situation of Professor Silviu Brucan in Romania.

Our latest information is that, since issuing his public statements in the wake of the disturbance in Brasov, Professor Brucan has been placed under tight restrictions by the Romanian authorities who apparently seek to isolate him from contacts with outsiders. Our understanding is that he is still able to move about Bucharest, but recent efforts by officials of our Embassy to visit him have not been successful.

I share your concern for the safety of Professor Brucan. I am disturbed as well by recent reports about many others in Romania who have been detained or whose activities have been restricted. We have raised these matters with the Romanian authorities and will continue to do so in the future. We have an ongoing dialogue on human rights issues with the Romanian Government which we pursue with great vigor. In this regard, it is worth noting that it is our reciprocal Most Favored Nation (MFN) trading relationship with Romania that provides the access and influence that enables us to have some effect on the situation there. While the results have been incremental and far less than we would like, they still have been important in human terms.

Again, thanks for writing, and I can assure you that we shall continue to do what we can to assist Professor Brucan.

With best wishes,

Sincerely,

George Bush

United States Department of State

Washington, D.C. 20520

APR 04 1988

Dear Senator Boschwitz:

This is in response to your letter of March 7, 1988, on behalf of your constituent, Mrs. Mary C. Van Evera, who expressed interest in the status of the Romanian journalist, Dr. Silviu Brucan.

The Department of State shares with Mrs. Van Evera a strong concern for the well being of Dr. Brucan, who is also a former ambassador to the United States. We have raised the issue of poor human rights practices in Romania with high government authorities, reminding them of the responsibilities their government has undertaken freely through the Helsinki Accords and other international agreements. We have also expressed strong objections to limitations on personal liberties, such as represented by the placing of Dr. Brucan under house arrest following publication of his personal views on the events which took place in Brasov last November.

We are pleased to report that shortly after the visit to Romania of Deputy Secretary John Whitehead in early February, Dr. Brucan was released from house arrest and now can move around Bucharest without restrictions. Officials from our embassy have met with him and report that he appears well and is in good spirits.

Sincerely,

J. Edward Fox
Assistant Secretary
Legislative Affairs

United States Senate
WASHINGTON, DC 20510

June 19, 1989

WILLIAM S. COHEN

Dear Mr. Hauss and Ms. Livezeanu:

Thank you for your letter concerning the human rights situation in Romania.

I am aware that Professor Silviu Brucan is one of the former senior officials of the Romanian government who wrote to President Ceausescu to object to his government's oppressive policies.

While this group's actions forcefully express the widespread outrage over Romanian human rights abuses, I unfortunately believe we must be realistic in our expectations for influencing the Romanian government. Historically, the Ceausescu government has been quite independent from external pressures, even from the Soviet Union. In recent years, as I am sure you are well aware, it has subjected its population to draconian economic policies to reduce its external debt, in part to reduce its vulnerability to pressure from foreign creditors. Moreover, the Ceausescu government seems to have little concern for the international community's opinion of it. In short, the leverage we have over Romanian policy at this time is extremely limited.

Nevertheless, we will continue to vehemently express our condemnation of Romanian government policies and our concern for both Professor Brucan and the Romanian people.

I regret there is no more I can do at this time.

With best wishes, I am

Sincerely,

William S. Cohen
United States Senator

În timpul vizitei în SUA din iunie-noiembrie 1988 Silviu Brucan a acordat interviuri ziarului *Boston Glo*
și posturilor de radio „Europa liberă" și „Vocea Americii" și a scris o serie de articole în *World Paper*.

THE BOSTON GLOBE SATURDAY, JUNE 25, 1988

CENTERPIECE

From party official to dissident

By Thomas Palmer
Globe Staff

Because of the reckless inefficiencies of its undemocratic form of government, the Soviet Union's future is bleak, the speaker said. It might not survive.

The United States will remain and prosper for many years, because of a fundamental strength: its broad middle class, he said.

It was not economist Milton Friedman saying those things earlier this week. It was not even Ronald Reagan.

Listen, instead, to the diminutive, silver-haired Silviu Brucan, once a senior Communist Party official in Romania, ambassador in the 1950s and '60s to the United States and to the United Nations. He is an author, professor of international relations at the University of Bucharest, economist, former newspaper editor.

And now dissident, of sorts.

"Have you ever had a fishbone in your throat?" he answered a reporter, who had asked why Romania let him leave only six months after he broke the rules and publicly criticized it.

"You cannot spit it out, you cannot swallow it in, I was a fishbone in Romania."

Overseas, he said, he is not a fishbone. "I never criticize my country while abroad. Right or wrong, it's my country."

The government of President Nicolae Ceausescu finally realized it might be safer to have him out of the country.

Workers and students rioted in the industrial city of Brasov, in Transylvania, last November, protesting lean pay levels and dreadfully scarce food.

Brucan took himself out of retirement and spoke up. In the customary political silence of Romania, his words shouted: "The

Globe staff photo/Tom Herde

Silviu Brucan, former Romanian ambassador to the United Nations, says the Soviet Union has "lost the competition with capitalism."

'Have you ever had a fishbone in your throat? You cannot spit it out, you cannot swallow it in. I was a fishbone in Romania.'

– Silviu Brucan

THE INDEPENDENT, 19.5.88

What about the workers

The critical question facing Eastern Europe is whether the process of change initiated in Moscow is irreversible. Economists and political scientists hedge their answers with all kinds of *ifs*. The student of the slow but powerful river of social forces is in a better position to tell us where socialism is heading.

The 1917 October Revolution changed Russia's political structure overnight. Not so the wider society: the reality of millions of peasants would remain a crucial factor for many decades. Eventually, they provided the human resources needed to fulfil Lenin's grand revolutionary design — they became the industrial proletariat.

Silviu Brucan (left) former Romanian ambassador to Washington and ex-editor of the Romanian Communist Party newspaper, created a stir when he boldly spoke out about last November's riots in the country's second city of Brasov, when 10,000 people turned out into the streets, hurled party files out of windows and burned them. The Ceausescu régime faced a watershed: "the choice between mass repression and a sincere attempt to come to terms with the workers' grievances." Since then President Ceausescu has stalled by trying both. In this first article to reach the West since he was released from his subsequent house arrest, Silviu Brucan assesses the future of a socialist system based on an outmoded notion of class.

reaucracy now holding powe
emerging class structure in s
former clings stubbornly to t
worker as its indispensable s
while the emerging force in the
technical and creative intellige

The gist of *perestroika* is to r
society safe for the scientific-t
revolution. From the whole gan
strata existing in present soci
only the intellectuals could co
with the revolution in compute
tion technologies and global
tion. This has been obvious for
But the Communist parties ha
prepared to accept the poli
quences of a social develo
turned the intellectuals into t

Eastern Europe 'must reform to survive'

The Guardian
12.11.88

Michael Simmons

NOW that Hungary has given its blessing to a form of political pluralism, the countries of Eastern Europe in the late 1980s are confronted with two alternatives: they must reform — or die.

Such is the stark view of Professor Silviu Brucan, an internationally distinguished thinker from Bucharest University, who has been in trouble more than once with the Romanian authorities for speaking his mind.

"If Socialist societies do not adapt their system to the scientific and technological revolution, at least to the level that has now been reached by the West," he said in London on Thursday, "they will go down in history as an abortive social experiment."

Eastern Europe, he declares, is totally "out of step" with the latest advances in technology. As the use of computers increases in the West, socialism will look increasingly underdeveloped. "And as such, it will die."

Judged by internationally accepted criteria, Eastern Europe has reached an average standard of living which is only one-third of the level achieved by Western Europe, and Romania is lower than that. "The lag between East and West," Mr Brucan says, "has reached intolerable proportions, politically and ideologically. It means that Socialism may no longer make sense, that, in our time, it will no longer have any standing or historical legitimacy."

Professor Brucan has breadth as well as depth of experience to draw upon. He is the former editor of Romania's Communist Party newspaper, Scinteia, and was his country's ambassador to the US and the UN.

Passing through Britain from the US and heading for the Soviet Union, where he is lecturing next week to members of the Academy of Sciences, he declined to talk about Romania and its problems. "My country," he says, "is not the navel of the world." He is convinced that the level of desperation among East Europe's policy-makers will rise with the approach of 1992, the year of Common Market harmonisation and standardisation.

The implications of that year, he says, present even more of a challenge to the conservatives of Eastern Europe than the fundamental reforms being sought by President Mikhail Gorbachev.

On the other hand, the countries of Eastern Europe remain bound together by their dependence on Soviet oil and gas — "a stronger bond," says Professor Brucan, "than the Warsaw Pact" — and they face no alternative except for a "closing of ranks" and a radical re-structuring of Comecon, the Eastern bloc's trading group.

This will entail moving away from the present cumbersome government-to-government procedures to ones regulated by supply and demand. "These countries must reform or die," he warns.

În timpul vizitei la Londra din 1988, Silviu Brucan a publicat o serie de articole în presa engleză, unul dintre ele anunțându-i și vizita la Moscova

THE INDEPENDENT Monday 14 November 1988

A mixed front of nationalism and reform

THE FORMATION of the Popular Front in the three Baltic states is the most important political development of the Gorbachev era:

1. It is the first political initiative of large-scale social dimension that comes from below, from the grass roots — what democracy is all about.

2. It makes progress on *perestroika* dependent on the solution of the national question and vice versa in a sort of quid pro quo package deal. It is this relationship that prompted the leadership in Moscow not only to tolerate it but to get involved to make it a success.

3. The Popular Front is an odd merger between the reformist faction of the Communist party and the nationalist organisations.

Since the solution of the national question is to find the right mix between central power and local autonomy in national terms, the Baltic is the first test model of such a mix.

The national character of the Baltic states is an essential ingredient: stubborn and resilient but self-controlled. They know how far they can go: adoption of their language as the official one, the right to make economic decisions and to establish their own currency, but stopping short of demands for secession. Extremists have been marginalised and so have their demands.

What next? Whether the Popular Front will keep up the momentum, consolidate its tremendous popular base and turn the enthusiasm of the masses into a strong political force depends on Moscow's political intelligence and imagination. These were certainly lacking in the case of Armenia. The political dynamics of a national movement is such that if it does not move forward, it falls back on the past, which in the case of the Baltic states is pretty gruesome (Hitler-Stalin imperial deal, military occupation of Baltic states, Siberia, etc).

A senior Soviet economist has made the suggestion that free economic zones on the Chinese model be established in the southern part of European Russia to attract companies from Western Europe and similar zones in the Soviet Far East to attract what he calls "the industrial tigers of Asia".

But in the Baltic states something much more important and immediately beneficial could be set up, namely a sort of Soviet Hong Kong or Macao. The Baltic states are perfectly equipped to play such a role: they enjoy the highest level of education, technological development and productivity in the USSR, which makes them the only part of the USSR that can produce goods, both industrial and agricultural, that are competitive on world markets. This is the basic condition for a national currency to become convertible. It would take the Soviet Union at least 10 years to meet that condition, and hence make the rouble convertible.

However, Alexander Yakovlev was right when he termed unrealistic the Baltic call for a national currency. But if the Soviet Central Bank decides to provide the necessary gold reserves in support of that national currency, the proposition becomes perfectly feasible, and in a very short time.

It is unnecessary to emphasise what a bonanza for the Soviet plans of integration in the world economy such a Soviet Hong Kong could be. In fact, this would make the convertibility of the rouble less painful and less remote a possibility, and would facilitate enormously all the operations and dealings of Western companies willing to engage in joint ventures with the Soviets.

Silviu Brucan

SILVIU BRUCAN, former Romanian ambassador to the United States and now an outspoken critic of the Ceausescu regime, arrives in Moscow for 10 days today, Steve Crawshaw writes.

The private visit by Mr Brucan, who was under house arrest in Romania last year, could be an important sign in the wind. Mikhail Gorbachev has long been critical of President Ceausescu's lack of enthusiasm for *perestroika*, and the visit may be seen as encouragement from Moscow for dissident activity within the Romanian Communist Party.

Mr Brucan is an old acquaintance of Anatoly Dobrynin, formerly Moscow ambassador to Washington and now the foreign policy adviser of the Soviet leader.

Mr Brucan's discussion of the Baltic states in his article for *The Independent* is unusually frank, from one who remains friendly with Moscow. At the weekend, senior Soviet envoys warned the republics against turning their backs on socialism. The new Popular Front organisations referred to by Mr Brucan are theoretically in favour of *perestroika*, but contain strong separatist undercurrents. They have publicly asked for control over their economies.

maandag 20 maart 1989 OPINIE

'De weigering om verschillende maatschappelijke richtingen vertegenwoordiging binnen de partij te gunnen, veroorzaakt het tirannieke gedrag van de communistische partij zowel naar binnen als naar buiten'. Onder meer op grond van die overweging pleit de auteur, steunend op een rijke ervaring met de praktijk van het communisme, voor een op een pluralistische maatschappij afgestemd 'democratisch centralisme'.

Door
Silviu Brucan

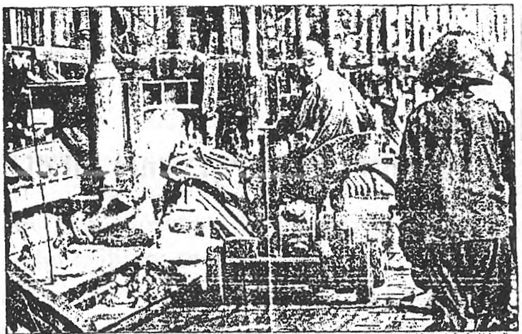

Verschuivend perspectief: anno 2000 zullen de arbeiders nog maar 15 à 18 procent uitmaken van de werkende bevolking in de Sovjet-Unie. (Foto: Fred Mayer)

Socialisme kan niet zonder pluralisme

de Bolsjewistische Partij ...

Algemeen kunnen we stellen dat de Bolsjewistische Partij tot 1938-'39 in politiek opzicht meer gevarieerd, democratisch en levendig was dan in enige periode nadien tot op de huidige dag. ...

Monolitisme

Sindsdien heeft steeds één factie — zij het die van Stalin, Chroesjtsjov of Brezjnev — de partij geregeerd door de andere te elimineren. ...

Een Roemeense Sacharov

Door H.J.A. Hofland

Ieder land van het Warschaupact heeft zijn eigen Sacharov. De Polen hebben Lech Walesa, ook winnaar van de Nobelprijs. De Tsjechen zullen Vaclav Havel nu misschien tot president kiezen. Voor de Oostduitsers hebben Wolf Biermann en Stefan Heym het verzet tegen de dictatuur een gezicht gegeven. Al deze dissidenten danken hun politieke betekenis aan hun persoonlijke moed, een bijzonder talent en de internationale publiciteit die ze zich daarmee hebben verworven.

Zo zijn er ook een paar Roemenen die zich de laatste jaren onder moeilijker omstandigheden dan de bekende dissidenten in andere landen niet tot zwijgen hebben laten brengen. Een van hen is Silviu Brucan. Hij is het meest met Sacharov vergelijkbaar, omdat hij een groot deel van zijn loopbaan een loyaal medewerker van het regime is geweest. Sacharov heeft zijn aandeel bijgedragen tot de waterstofbom van de Sovjet-Unie; Brucan is voor Roemenië ambassadeur in Washington en bij de Verenigde Naties geweest en hij is een politicoloog van grote reputatie.

In maart van dit jaar heeft hij samen met nog vijf Roemenen van naam een open brief aan Ceausescu gepubliceerd, waarin de strekking is dat het land zich onder dit bewind in hoog tempo naar een catastrofe beweegt. In de Britse *Independent* en in deze krant heeft hij omstreeks dezelfde tijd een paar artikelen geschreven die tot dezelfde conclusie leiden. Deze activiteiten zijn hem onmiddellijk betaald gezet. De zes ondertekenaars van de open brief hebben huisarrest gekregen. Brucan, die als hoofddader wordt beschouwd, krijgt een dienovereenkomstige behandeling.

Het komt hierop neer dat men alles in het werk stelt om hem zo snel mogelijk geweldloos te vermoorden. Hij is 74, zijn vrouw 80 en beiden hebben een paar operaties achter de rug. Na de open brief werden ze gedwongen te verhuizen. Brucan is een deel van zijn pensioen afgenomen en voorzover dat uit de berichten valt op te maken, woont het echtpaar nu ergens in een buitenwijk van Boekarest geïsoleerd in een onderkomen, natuurlijk zonder telefoon, maar op gezette tijden ook zonder stromend water, verwarming en electriciteit.

Brucan krijgt met zijn voorspelling natuurlijk gelijk. In Boekarest heeft zich onder de ogen van de hele wereld een regime ontwikkeld dat alle kenmerken van een uiterst kwaadaardige krankzinnigheid heeft. In de manier waarop het met de bevolking omgaat, hoe het zichzelf tracht te bewijzen door enorme bouwprojecten, in de ... lijks gedrag op alle gebieden is het een voorbeeld van grootheidswaan. Wel doet de familie Ceausescu in toenemende mate haar best dit voor de rest van de wereld verborgen te houden. Maar daarvoor is het al veel te laat en bovendien is Roemenië geen Albanië, dat door zijn omvang en ligging in zo'n isolement kan voortbestaan. Het bijzondere van het Roemeense vraagstuk is dat dit blijkbaar niet voldoende is om een wending te veroorzaken zoals in de andere landen van het Oostblok, hoewel het hierbij niet aan drama ontbreekt.

Het laat zien hoezeer de macht van Moskou is afgenomen. De eerste uitbarsting van geweld na de opstand in Brasov, de onderdrukking van een beginnende opstand, is tegen de belangen van de Sovjet-Unie zoals die door Gorbatsjov zijn gedefinieerd. Maar Moskou kan wel in het negatieve bewegingen stimuleren door niet in te grijpen en de vrienden van vroeger zijn steun te onttrekken, zoals in de DDR. Het kan niet meer interveniëren zoals in Praag 1968, maar dan in positieve zin. Het voortbestaan van Ceausescu bewijst dat daarmee de bereidheid niet meer bestaat en ook daaruit volgt de conclusie dat de Sovjet-Unie haar belangen in Centraal Europa heeft herzien.

Het Westen heeft nooit veel directe invloed gehad op de ontwikkeling van dit jaar. Ook dat wordt in Roemenië beseft. Een economisch en politiek isolement heeft Ceausescu er alleen toe gebracht zich verder te verschansen, zijn oppositie nog harder te behandelen en zijn geheime politie meer macht te geven. Paradox: op korte termijn is het Roemeense isolement daarom de beste verzekering voor het voortbestaan van het regime omdat de handlangers steeds meer te vrezen hebben van de ondergang, steeds minder hoop kunnen hebben op een 'fluwelen revolutie'.

Tenzij de opstand in Timisoara binnen korte tijd overslaat naar Boekarest en andere steden is de Roemeense toekomst die van een verstikte politieke en economische *Verelendung*, waarbij Oost en West in gelijke mate toeschouwer zijn. De tijd van de interventiepolitiek is voorbij.

De betekenis voor de Roemeense Sacharovs een onrechtvaardigheid die we 'onduldbaar' zouden noemen als we niet wisten dat we op het ogenblik niets anders doen dan het tegendeel. We dulden dat Silviu Brucan en de zijnen bewust naar de dood worden gedreven en we geven hem daarbij niet eens de moderne zegen van de 'wereldpubliciteit' waarop hij als het allerminste aanspraak maakt.

NRC Handelsblad 20.12.89

1.12.1989 NRC Handelsblad 9

Perestrojka in de praktijk

Door Silviu Brucan

Complotul militar și generalii disidenți

A.S.: ***Oare au mai existat acțiuni împotriva lui Ceaușescu?***

S.B.: Nu-mi propun să alcătuiesc istoria disidenței și opoziției din România. O asemenea întreprindere mare și ambițioasă ar cere cercetări meticuloase, numeroase interviuri și deplasări, pe scurt o muncă profesională de istoric. Lucrul pe care-l consider necesar și aș putea să-l fac eu este reconstituirea acelor acțiuni conspirative împotriva regimului ceaușist pe care le-am cunoscut și care au avut un efect vizibil atât asupra Revoluției, cât și asupra noii puteri instalate în urma ei. Dacă este adevărat că nemulțumirea și furia publică crescânde au constituit cauza principală a rebeliunii populare de la Timișoara și a exploziei populare din București, de la sfârșitul lui decembrie 1989, trebuie ținut seama, în același timp, că a existat în trecut un scenariu pentru răsturnarea lui Ceaușescu de la putere și pentru pregătirea succesiunii lui. Fuziunea dintre aceste două linii de acțiune era imposibilă sub dictatura represivă a lui Ceaușescu, care nu era numai brutală, dar și foarte eficientă. De aceea, în presa internațională, a apărut chestiunea dacă în decembrie 1989 a fost o revoltă populară, sau o lovitură de stat? Eu socot că a fost o combinație a celor două și că tocmai aceasta formează particularitatea Revoluției din România față de celelalte revoluții din Europa de Est.

Discuția în jurul căilor și mijloacelor pentru răsturnarea lui Ceaușescu a început încă din anii '70. Îmi aduc aminte că principala ipoteză de lucru era că dictatura lui Ceaușescu se bazează pe trei piloni principali: *Partidul*, *Armata* și *Securitatea*. Generalii care participau subliniau ideea că nici unul dintre cei trei piloni nu putea fi atacat frontal și, în consecință, singura strategie realistă era încercarea de a produce o breșă în fiecare dintre cei trei piloni și abia apoi încercarea de a sincroniza cele trei activități subversive.

Prima tentativă de organizare a unei lovituri militare a avut loc în 1976. Ideea venea de la ministrul Apărării naționale, generalul Ion Ioniță, care a discutat chestiunea cu șeful de stat-major, generalul Ion Gheorghe. Ei puteau să organizeze o lovitură din punct de vedere strict militar. Îi cunoșteam pe amândoi, dar eu eram în contact numai cu generalul Ioniță. Într-o discuție cu acesta am ajuns la concluzia că nici clasa muncitoare, nici restul

populației nu erau pregătite în acel moment pentru o asemenea lovitură de forță și că din acest motiv nu o vor sprijini. Până la urmă, cei doi generali au renunțat la ideea loviturii.

Proiectul a fost reluat în 1983-1984, când situația economică din țară începuse să se deterioreze în mod serios. Generalul Ioniță nu mai era ministru al Apărării. El fusese pensionat, în primul rând pentru că refuzase să-l promoveze pe fratele lui Nicolae Ceaușescu – Ilie –, de la maior direct la gradul de general. Dar Ioniță reușise să și-i apropie pe generalul Nicolae Militaru și pe generalul Ștefan Kostyal, care fuseseră colegi la Academia Militară „Vorošilov" din Moscova, între 1956 și 1958. În acea perioadă, atât generalul Ioniță, cât și generalul Militaru se aflau în contact cu Ion Iliescu, considerat de noi toți omul cel mai indicat să ia locul lui Ceaușescu ca lider al Partidului Comunist. Iliescu ocupase poziții importante în partid – prim-secretar al UTC, șef al Secției de Propagandă a Comitetului Central –, dar în 1971, când Ceaușescu s-a întors din călătoria sa în China și Coreea de Nord cu ideea de a introduce și la noi principiile unei revoluții culturale, Iliescu și-a exprimat dezacordul în cadrul sistemului de partid. Ceaușescu s-a hotărât atunci să-l marginalizeze de la centru, trimițându-l ba la Iași, ba la Timișoara, ca secretar local de partid și, mai târziu, numindu-l ministru al Apelor. Cu alte cuvinte, Iliescu era un disident care respecta regulile jocului în partid, în sensul că vederile neconformiste se permiteau numai în cadrul organizat al Partidului. În 1990, în ziarul *Adevărul* din 28 august, Iliescu arăta că, din cauza naturii represive a dictaturii ceaușiste, „în România inițierea măsurilor de schimbare în cadrul sistemului nu era posibilă!" O teoretizare a pasivității politice cu care noi nu puteam fi de acord. În practică, Iliescu a încercat să-l descurajeze pe Ioniță și pe Militaru de a organiza o lovitură militară, considerând-o drept „o încercare periculoasă".

Cu toate acestea, generalii mergeau înainte cu planurile lor. Ei socoteau că timpul cel mai potrivit pentru lovitură ar fi atunci când Ceaușescu s-ar afla în străinătate, într-o vizită de stat. Ei observaseră că, în 1977, când avusese loc un cutremur în România și dictatorii se aflau în vizită într-o țară africană, întreg aparatul de stat fusese paralizat și nici măcar informația despre dezastru nu o dăduseră publicității până când nu s-a stabilit comunicația telefonică cu capitala africană și Ceaușescu le-a dictat cum să formuleze comunicatul oficial. Dar, pentru a pregăti lovitura, trebuia să cunoaștem dinainte programul vizitelor de stat în străinătate, iar acesta era secret. Am încercat să contactăm mai mulți demnitari, însă fără succes. Până la urmă, dr. Ioan Ursu, membru al Comitetului Politic Executiv, a acceptat să coopereze și ne-a furnizat programul vizitelor de stat pentru următoarele șase luni. Ursu, doctor în fizică, primise o bursă Fulbright în anii '50 și venise la Washington în momentul în care eu eram ambasadorul României acolo, și astfel am devenit prieteni.

Complotiștii au hotărât să acționeze în octombrie 1984, când Ceaușescu era invitat în Germania Occidentală. Ei contau pe sprijinul comandanților Garnizoanei Militare București. Scenariul prevedea ca primă acțiune arestarea celor mai apropiați asociați ai dictatorului, în număr de cinci (Bobu, Dincă, Postelnicu, Coman și Ilie Ceaușescu), și, simultan, capturarea postului de Radio și Televiziune pentru a chema populația să se ridice împotriva dictaturii. Se asigura astfel succesul operațiunii militare. Împletirea loviturii

militare cu răscoala populară era ideea centrală a scenariului. Din punct de vedere operațional, o divizie mecanizată, condusă de generalul Pletos Dumitru, și o divizie de tancuri, condusă de generalul Keller Paul, amândouă din apropierea Bucureștiului, urmau să intervină pentru a ține forțele de securitate la respect. Accesul la un depozit mare de muniții din Târgoviște era asigurat de comandantul acestuia, locotenent-colonelul Ion Suceavă. Dar, la sfârșitul lui septembrie, principala unitate militară din Garnizoana București a fost trimisă la culesul porumbului, iar generalul-comandant trecut la pensie, ceea ce însemna că fusese trădată conspirația. Într-adevăr, am aflat mai târziu că doi generali – Gomoiu și Popa –, care fuseseră atrași marginal în complot, informaseră conducerea. Din fericire, potrivit regulilor conspirației, cei doi știau numai o parte din scenariu, aceea în care ei erau direct implicați, fapt ce i-a salvat pe cei trei principali conspiratori de la o represiune mai severă. Generalul Kostyal a fost arestat și apoi exilat la Curtea de Argeș, iar Ioniță și Militaru au fost chemați la Comitetul Central de Bobu și Postelnicu, scăpând doar cu interdicția de a se mai vedea și cu avertismentul de a nu mai întreprinde nimic împotriva regimului. Trei ani mai târziu, Ioniță a murit de un cancer foarte suspect. El îmi spusese că, în timp ce călătorea într-un autobuz aglomerat, a simțit o împunsătură în spate, urmată foarte repede de dureri îngrozitoare. Cecilia, soția sa, a cerut o autopsie, dar autoritățile au refuzat. Și, deși era general cu cel mai înalt grad și ex-ministru al Apărării, a fost înmormântat fără onoruri militare.

Aceasta este istoria celei mai serioase încercări militare de a-l răsturna pe Ceaușescu. Deși lovitura a eșuat, efectul ei în armată și principalii actori vor reveni la suprafață în Revoluția din decembrie 1989.

Disidența în Partid

A.S.: ***Dar în Partid au existat manifestări anticomuniste?***

S.B.: Activitățile disidente în principalul pilon al regimului ceaușist – Partidul Comunist – au fost mai puțin semnificative și spectaculoase. Fără îndoială, actul cel mai curajos și de răsunet l-a constituit cuvântarea lui Constantin Pârvulescu la tribuna celui de-al XI-lea Congres al Partidului, din 1979. Fiind unul dintre fondatorii partidului și, bucurându-se de o autoritate imensă, bătrânul s-a ridicat și, cu o voce puternică, a protestat împotriva transformării congresului într-o încercare de zeificare a lui Ceaușescu, mărturisind în plenul congresului, foarte răspicat, că el va vota împotriva alegerii lui Ceaușescu ca lider al partidului. Era un act fantastic de sfidare într-un moment în care Ceaușescu se afla în culmea puterii sale. Pârvulescu a fost eliminat din congres și, în aceeași noapte, a fost evacuat din casă.

Virgil Trofin, care fusese numărul doi în ierarhia de partid, a îndrăznit, la o plenară a Comitetului Central, să critice investiția dezastruoasă a lui Ceaușescu în uzine termoelectrice pe bază de cărbune slab ca putere calorică. Trofin era ministru al Industriei cărbunelui și a folosit dreptul la cuvânt înaintea votului de expulzare din Comitetul Central. După aceea, a fost exclus și din partid și expediat la o fermă de stat depărtată. Acolo a avut curând un atac de cord și, întrucât nu i s-a permis ambulanței din orașul apropiat să vină la chemarea soției lui, acesta a murit. A te opune lui Ceaușescu în partid era, într-adevăr, o treabă foarte riscantă și fiecare membru știa acest lucru.

Într-o duminică dimineața din aprilie 1988, l-am întâlnit pe Gheorghe Apostol în Parcul Herăstrău. Se întorsese acasă de la postul de ambasador din Brazilia și, printr-un prieten comun, mi-a trimis vorbă că dorește să mă vadă. Venise primăvara și ne-am plimbat pe frumoasele alei mărginite de pomi și de boschete, care începeau să înverzească. După o iarnă lungă și grea, bucureștenii se bucurau de soare, dar noi ne-am dat seama că printre aceștia se aflau și agenți care ne urmăreau. Ne-am așezat pe o bancă, practic izolată, gândindu-ne că instrumentele de ascultare nu puteau ajunge până la noi, o presupunere care s-a dovedit greșită mai târziu, când am fost arestat.

Apostol mi-a spus că a fost impresionat de declarația mea cu privire la rebeliunea din Brașov și că citise cu interes la ambasadă toate comentariile din presa internațională. El a apreciat în special metoda pe care am folosit-o, adresându-mă unor corespondenți străini, ale căror reportaje au ajuns până la urmă la concetățenii noștri, prin intermediul posturilor de radio în limba română. „Asta înseamnă eficacitate politică", a subliniat el. „Da – am adăugat eu –, dar a fost numai o voce, și ar fi fost nevoie de un cor." „Așa e! – a exclamat el. Exact așa m-am gândit și eu, și despre lucrul ăsta am vorbit cu mai mulți vechi tovarăși, care sunt de acord că astfel trebuie acționat." „Da – am spus eu –, nu putem rămâne deoparte în timp ce oameni tineri ca Radu Filipescu își riscă libertatea, împrăștiind manifeste împotriva abuzurilor și crimelor lui Ceaușescu. Oamenii se întreabă: unde sunt ilegaliștii care au îndrăznit să se opună dictaturii fasciste și Wehrmachtului german? Oare și ei se tem de Ceaușescu?"

Până la urmă, am ajuns la concluzia să formulăm un protest împotriva politicii dictatorului, care să fie semnat de un număr de demnitari comuniști bine cunoscuți din trecut și din prezent. Apostol mi-a spus că el se gândea deja la patru tovarăși, și i-am promis că o să discut și eu cu alții și să mă gândesc la tot proiectul.

Gheorghe Apostol, născut în 1913, a intrat în partid în 1930, iar activitățile lui politice fuseseră remarcabile. În 1937, a fost arestat și condamnat la trei ani și jumătate închisoare, iar apoi închis din nou, din 1940 până în 1944. După război, a devenit, din membru al Comitetului Central, membru al Biroului Politic, în 1945, iar pentru un scurt răstimp, din 1954 până în 1955, chiar prim-secretar al partidului. Mai târziu, în 1969, la un Congres al partidului, Ceaușescu i-a instigat pe câțiva oameni de-ai săi să-l acuze pe Apostol de „serioase abateri de la morala proletară", demițându-l din poziția de președinte al Confederației Generale a Sindicatelor. Pentru a-l ține la distanță, l-a numit ambasador în Argentina și, după aceea, în Brazilia. Pe scurt, Apostol avea toate motivele să acționeze pentru doborârea lui Ceaușescu, și astfel mi-am dat seama că era omul cu care trebuia să lucrez. Știam că era afemeiat din perioada în care am fost șef al Televiziunii, iar el mă ruga să programez balerine și actrițe atrăgătoare, până când s-a însurat cu una dintre ele. Dar am subestimat influența puternică pe care soția sa, mult mai tânără și frumoasă, o avea asupra lui.

Cea de-a doua întâlnire a noastră a avut loc cu o lună mai târziu, pe strada Delavrancea, în casa lui Apostol. El a dat drumul la radio ca să neutralizăm aparatele electronice din pereți și din mobilă și am discutat timp de trei ore, întrerupându-ne doar atunci când serveam bunătățile și cozonacul de casă pe care ni-l oferea, în mod grațios, frumoasa lui soție. Până la urmă, am căzut de acord asupra formei protestului: o scrisoare publică, adresată președintelui Ceaușescu. Dar cum să evităm ca textul scrisorii să încapă pe mâna Securității, ai cărei agenți ne observau și ne urmăreau tot timpul? Eu am sugerat să nu folosim nici un fel de text scris, care să fie citit și semnat ulterior. Era un lux al vieții publice pe care noi, în România, nu puteam să ni-l permitem. În schimb, mi-a venit ideea să stabilim un număr de puncte economice, sociale și de politică externă, să le discutăm între noi, până când ajungeam la un acord de poziții, și după aceea eu să scriu textul și să-l

distribui, folosind aceeași metodă care s-a dovedit atât de eficientă în 1987. Apostol a încuviințat, și eu aveam încredere în el, dar i-am cerut să le comunice o versiune diferită celorlalți semnatari: să le spună că o copie va fi trimisă președintelui prin poștă, iar celelalte vor fi expediate corespondenților străini aflați la București. Aceea era o versiune-legendă, e drept naivă, dar care putea să fie ușor acceptată de ceilalți semnatari. Cea mai tipică a fost reacția bătrânului Pârvulescu (nu uitați că participase la Revoluția Rusă din 1917): „Sunt de acord – a spus el – cu condiția să dați cealaltă copie ziarului *L'Humanite*", singurul ziar occidental în care el avea încredere din timpurile vechi.

Când m-am despărțit de Apostol, acesta a sugerat că ar trebui să mă duc să-l văd și pe Alexandru Bârlădeanu în casa acestuia și să discut cu el punctul economic din scrisoarea noastră. Apostol a aranjat vizita și, încă în luna mai, m-am dus pe strada Rabat să stau de vorbă cu Bârlădeanu. Am găsit un om tare înfricoșat, a cărui principală preocupare era să găsim un alibi, o scuză plauzibilă pentru întâlnirea noastră în cazul în care Securitatea ne va cere explicații.

Bârlădeanu, născut în 1911, a intrat în partid ca student la Iași și apoi a plecat în URSS, unde a stat până la terminarea celui de-al doilea război mondial. Ca economist, el a fost numit în 1951 ministru al Comerțului Exterior, apoi președinte al CSP (Comitetul de Stat al Planificării). Din 1962 până în 1968, a fost membru al Biroului Politic, fiind considerat arhitectul strategiei economice a României în construirea socialismului. Când a venit Ceaușescu la putere și a început să introducă măsurile sale economice extravagante, Bârlădeanu a opus rezistență, așa încât „Geniul Carpaților" l-a scos la pensie.

Interviu la „Vocea Americii"
luat de HORIA PUȘCAȘU
New York – octombrie 1988

V. A.: Stimați ascultători, acum o lună și mai bine am avut plăcerea să-l întâmpin pe dl. profesor Silviu Brucan la sosirea sa, pe aeroportul din Boston. Atunci, profesorul Brucan a avut amabilitatea să ne spună câteva cuvinte, promițând, în același timp, că va mai reveni la microfonul „Vocii Americii", promisiune pe care și-o ține de data aceasta, în New York, unde am plăcerea să-l întâlnesc. Profesorul Silviu Brucan este foarte cunoscut în calitatea sa de ambasador al României la Națiunile Unite și la Washington și este foarte cunoscut prin cărțile pe care le-a publicat în România, poate mai puțin cunoscut în legătură cu activitatea sa pe plan internațional. Patru dintre cărțile publicate la patru mari edituri din străinătate au fost traduse în alte limbi, inclusiv în japoneză. Una dintre ele a intrat în bibliografia marilor universități, ca lucrare de referință pentru teoria marxistă a relațiilor internaționale. În plus, prof. S. Brucan a ținut cursuri și conferințe la universități de mare prestigiu, precum: Columbia, Harvard, California, Massachusetts Institute of Technology. În 1984-1985, a fost ales vicepreședinte al Asociației de Studii Internaționale, fiind primul profesor din Est care a ocupat această poziție. Să-l rugăm pe prof. S. Brucan să completeze toate acestea, pentru că sunt sigur că mai are și alte lucruri interesante de adăugat.

S.B.: Nu vreau să mai adaug nimic la această serie de informații despre activitatea mea internațională, dar aș vrea să precizez, ca o introducere la acest interviu, o chestiune pe care am mai spus-o și o repet: când sunt în străinătate, din principiu, nu critic guvernul țării mele. Când am avut ceva de zis, am făcut-o la București.

V. A.: Asta înseamă că ceea ce ați afirmat la București a avut o tentă critică?

S.B.: A avut în sensul de critică constructivă, și cred că a avut un efect pozitiv. Aici am fost solicitat de mai multe ziare și posturi de televiziune să fac declarații despre România și am refuzat. Când am scris, am ținut conferințe sau cursuri, m-am ocupat de problematica generală a socialismului ca om de știință interesat de marxism. Am socotit

însă că emisiunile de radio în limba română, adresate exclusiv compatrioților mei, constituie modul cel mai potrivit pentru a discuta problemele care ne frământă astăzi. Pentru că, așa cum voi conchide în acest interviu, părerea mea este că numai un dialog constructiv între putere și minunatul detașament de oameni de știință, specialiști în industrie și agricultură, care s-a format la noi în anii socialismului, numai un asemenea dialog constructiv ar putea scoate România din impasul în care se află.

V. A.: Trec acum la o întrebare propriu-zisă a acestui interviu. D-le prof. Silviu Brucan, lumea s-a schimbat și se tot schimbă. Aș spune că trăim într-o lume în continuă schimbare. Care este poziția Dvs. și ce concluzii ați tras ca urmare a acestor schimbări?

S.B.: Trebuie să mă întorc puțin în timp, pentru a răspunde. Eu am intrat în Mișcare de tânăr, iar în 1937 am înființat prima revistă antifascistă de tineret: se numea *Dacia Nouă* și reunea în paginile ei tineri economiști, socialiști, național-țărăniști și liberali. Ștefan Foriș, care era legătura mea de partid, nu putea înțelege cum reușeam eu să conlucrez cu tineri de altă opinie, cu alte convingeri, deși platforma de-atunci a Partidului era de largă colaborare politică cu toate forțele antihitleriste. Am cunoscut astfel o primă mostră de sectarism politic. Și, spre marea mea durere, după patruzeci de ani, sectarismul a reapărut în partidul nostru. Această intoleranță față de oricine gândește altfel, acest monolog ideologic sufocă viața de partid și condamnă marxismul la stagnare, la osificare. Doar știm cu toții că știința nu poate progresa fără schimb de idei, fără ciocnire de opinii și ce moment fascinant în istoria noastră a fost polemica de idei dintre Titu Maiorescu și Dobrogeanu-Gherea, ce avânt formidabil a dat ea gândirii românești! Da, în vremea hulitului regim burghezo-moșieresc, s-a putut desfășura o discuție între un om politic conservator și un teoretician socialist, fără ca să intervină nici Poliția și nici organele Securității. Iar acum nu există schimb de idei nici măcar între marxiști, de parcă toate lucrurile de pe lume ar fi elucidate. Ca la militărie: nu mișcă nimeni în front. Or, marxismul este o doctrină esențialmente critică și revoluționară. Nu există nimic mai străin marxismului decât continua proslăvire a situației existente și refuzul de a schimba ceea ce nu mai funcționează sau se dovedește anacronic, depășit. Desigur, retorica ultrarevoluționară sau democrația simulată nu pot camufla esența conservatorismului în politică. Dacă ar trăi Caragiale, ar spune: „Să dăm dovadă de spirit revoluționar, tovarăși, dar să nu se schimbe nimic." Trebuie să recunosc cinstit că, în anii de după război, și eu am fost lovit de boala sectarismului și a intoleranței. Când recitesc unele articole pe care le-am scris atunci, mă îngrozesc. În cartea pe care am publicat-o la Editura Dacia, acum doi ani, subliniam faptul că, între timp, mi-am schimbat multe dintre părerile din tinerețe, unele pentru că nu mai corespundeau timpurilor, altele pentru că erau greșite de la rădăcini. Cam așa aș defini poziția mea de astăzi: am rămas marxist, dar tocmai de aceea constat că o serie de idei ale clasicilor, fie sunt depășite, fie se dovedesc naive, himerice de la început. Ceea ce a modificat radical datele problematicii sociale în epoca noastră este revoluția științifico-teh-nică. Așa cum am încercat să demonstrez în ultima mea carte, marxismul s-ar putea revigora; ar renaște puterea de explicare și de predicție numai dacă își revizuiește integral tezele pe baza acestei revoluții. Fapt este că nu avem astăzi un

model marxist al lumii anului 2000. Și nu avem pentru că cercetarea și teoria marxistă au fost ținute de stalinism în congelator timp de jumătate de veac. Iar în această jumătate de veac, revoluția științifico-tehnică a generat în producție, în viața socială și în toate domeniile de activitate umană efecte mult mai profunde decât revoluțiile sociale și naționale ale secolului nostru. În general, ideea că o teorie socială elaborată acum un veac și jumătate și-a păstrat întreaga validitate astăzi este o dovadă de incultură. Chiar și cei mai mari filozofi moderni, pe care eu îi consider a fi Kant și Hegel, au avut nevoie de actualizare în urma progreselor din știință, și abia după câteva decenii au apărut neokantianismul și neohegelianismul, în care o ramură principală a constituit-o însuși marxismul.

V. A.: Deci considerați marxismul aplicat de unele guverne drept un marxism în eclipsă, un marxism depășit. Dumneavoastră, d-le S. Brucan, sunteți un marxist, fără a fi marxist în adevăratul sens al cuvântului.

S.B.: Eu cred că sunt marxist în adevăratul sens al cuvântului, fiindcă sunt de părere că marxismul trebuie să se reînnoiască continuu, nu-i așa, ca orice organism viu și, de fapt, ca o aplicare a înseși dialecticii.

V. A.: Vorbeați de situația din țară. Cum s-a ajuns la această situație, d-le prof. S. Brucan?

S.B.: Este o problemă care ne frământă și pe noi, românii, și, după cum bine știți, presa internațională se preocupă foarte mult de România în ultima vreme. Deunăzi, m-am întâlnit cu mai mulți profesori americani la o masă rotundă și bineînțeles că discuția a ajuns la problema României. La un moment dat, unul dintre ei a făcut o observație care m-a șocat: „Eu cred că voi, românii, ați încetat să mai gândiți. Ori nu mai puteți să gândiți, ori nu vi se permite să gândiți, dar, până la urmă, efectul este același." Observația lui m-a înfuriat, chiar m-a jignit și i-am spus-o. La care acesta a ripostat: „Cum explici, Silviu – aici lumea se tutuiește –, că România este în contratimp cu tot ceea ce se dovedește nou și progresist în lume, atât în Vest, cât și în Est? România, care era campioana procesului de la Helsinki pentru cooperare și securitate în Europa, acum, la Viena, este principalul obstacol în calea îmbunătățirii relațiilor Est-Vest, ceea ce împiedică și cooperarea economică, și negocierile de dezarmare. Adică acum, când, în urma primului Acord sovieto-american de reducere a rachetelor nucleare, s-au creat reale posibilități de dezarmare, cine blochează lucrurile? România. Pe plan intern – a continuat el –, România a întors spatele revoluției științifico-tehnice, rămânând în urmă sub raport tehnologic, iar în agricultură, în momentul de față, când toate țările socialiste își dau seama că stimularea inițiativei și a muncii țăranului este factorul principal în agricultură, în țara ta, toate măsurile sunt îndreptate tocmai împotriva gospodăriei individuale țărănești, împotriva lotului individual, și vreți să-i mutați pe țărani la bloc ca să nu mai crească nici vite, nici păsări, nici legume pe lângă casă", și-a încheiat el riposta. Viguroasa argumentare a unui vechi prieten al României, care ne-a vizitat de multe ori țara, m-a băgat la idei. Istoria ne învățase că o națiune care încetează să gândească, încetează să existe. Sau, în orice caz, rămâne iremediabil înapoiată.

V. A.: Cum bine remarcați, în cercurile internaționale se observă o înăsprire a tonului față de România. O spun ziariștii, o spune opinia publică, pe bună dreptate. Nu este vorba numai de violarea drepturilor omului, ci și de faptul că România, așa cum afirmați, se opune procesului de la Helsinki și blochează un acord – Acordul de la Viena –, sabotând astfel atât cooperarea Est-Vest în Europa, cât și inițierea unor negocieri de dezarmare. Un lucru fără precedent și evident negativ. Cum vedeți, d-le prof. S. Brucan, posibilitatea României de a ieși din acest impas și de a depăși izolarea ei crescândă, atât față de Vest, cât și de Est?

S.B.: Am ajuns la părerea că, în momentul de față, important este să gândești. Acest lucru constituie un apel adresat oamenilor de știință, economiștilor, tehnicienilor și oamenilor politici de a analiza situația și de a găsi soluții. Să încep cu problema care mi se pare vitală, fundamentală, pentru că angajează nu numai generația actuală, ci și generațiile următoare. Este vorba de noua diviziune internațională a muncii care se conturează la sfârșitul acestui secol. Nordul – adică, țările capitaliste avansate – se specializează în tehnologie de vârf, așa încât, economiile din această zonă devin economii computerizate și informatice, cu comunicații globale rapide, adică de maximă eficiență și foarte bogate, iar industriile, care cer mână de lucru numeroasă, un mare consum de energie și de materii prime, sunt construite în Sudul subdezvoltat sau mutate acolo de către corporațiile multinaționale, din motive evidente de profit. Adică Sudul se industrializează, în timp ce Nordul trece la o societate computerizată și informatizată. Care este locul României în această perspectivă? Iată întrebarea fundamentală.

V. A.: Ce răspunde Silviu Brucan?

S.B.: În anii '70, România a introdus masiv tehnologie modernă cu credit din Occident și a ajuns, în unele ramuri industriale, la un nivel apropiat de cel mondial. Lucrurile s-au schimbat însă radical în actualul deceniu. Plata datoriei externe a fost declarată sarcină prioritară, am renunțat să mai importăm tehnologie la zi și cheltuim aproape întreg disponibilul de valută forte pe importuri de materii prime și energie, destinate industriilor de oțel și petrochimie, care cer mână de lucru numeroasă, un mare consum de energie și de materii prime, adică exact acele ramuri industriale pe care Occidentul le reduce sau le mută în Sud. În 1980 și 1981, când s-au mai publicat la noi date statistice, România importa petrol, minereu de fier, cocs și alte materii prime, în valoare de peste 3 miliarde de dolari anual. De-atunci încoace, n-a mai importat tehnologie, nici măcar pentru o singură uzină mare de calculatoare sau de tehnologii informatice. Într-un cuvânt, în anul 1980, România a întors spatele noii faze a revoluției științifico-tehnice. Și, în consecință, nici nu figurăm în competiția de pe piețele mondiale privind tehnica de vârf. Dacă vom continua așa, România va fi prima țară din lume care își planifică în mod deliberat subdezvoltarea pentru anul 2000. Parcă am fi prinși într-un ciclu fatal. Importăm mai mult minereu de fier chiar și din îndepărtata Australie, pentru a construi mai multe furnale, pentru a produce mai mult oțel, pentru a construi mai multe mașini, pe care apoi nu le mai putem vinde, întrucât reprezintă tehnologia anilor '70. Automobilele noastre Dacia și ARO, pe care le exportăm în Vest, sub valoarea lor, au nevoie de ameliorări tehnice care

costă circa 1 500 dolari/bucată, pentru ca apoi să fie vândute, de pildă, în Israel, fiind cele mai ieftine mașini de pe piață. Oare economiștii, savanții și inginerii noștri nu se gândesc la toate acestea și nu-și dau seama că, în anul 2000, vom avea un statut neocolonial?

V. A.: Credeți că este vorba de cadrele tehnice, sau de hotărârile luate de partid?

S.B.: Cred că toți trebuie să gândească și să regândească lucrurile în lumina acestei noi realități.

V. A.: Domnule prof. S. Brucan, vorbeați de această opțiune a României, o opțiune evident negativă. Cum se reflectă în viața de zi cu zi a oamenilor, a românilor, înapoierea tehnică din România de astăzi și de mâine?

S.B.: Cred că din 23 de milioane de români, 22 de milioane n-au văzut niciodată un computer, un calculator. Dar mai tragic este faptul că nici măcar acele calculatoare pe care le producem, după un model depășit, nu sunt folosite acolo unde trebuie și nici solicitate. Conducătorii întreprinderilor consideră că pot îndeplini planul de stat și fără ele. Vedeți, calculatorul, și în special cel personal, reprezintă nu numai o revoluție, dar și o cultură proprie. Accentul trece de la marea corporație sau de la stat la individ, la capacitatea și inițiativa lui creatoare, la personalitatea posesorului de calculator. Pentru ca această personalitate să se poată dezvolta, pentru ca puterea creatoare a omului să se poată afirma, este nevoie ca el să dispună de toate datele și informațiile necesare, în sfârșit, trebuie ca ambianța socială, societatea să-l solicite, să-l stimuleze. Statul este irelevant în revoluția calculatoarelor. El devine chiar o piedică, o barieră. Și în aceasta consistă cheia stagnării statelor socialiste în anii '80, la care o să mai revin. Mă întrebați de viața cotidiană. Iată, de pildă, anul acesta, CEC-ul, singura noastră bancă de economii, a avut nevoie de trei luni pentru a calcula dobânzile pe anul 1987. Când vezi catastifele groase și învechite în care aceste dobânzi sunt scrise cu tocul și pe care funcționarul de la CEC le răsfoiește ca pe niște bătrâne hrisoave prăfuite, ca să-ți treacă dobânda în carnet, nu poți să nu te gândești la faptul că, în orice bancă din lume, computerul calculează dobânda automat, chiar atunci când depui banii, iar nouă ne trebuie trei luni pentru asta. Un alt aspect: în ultima vreme s-au introdus calculatoare la gaze și electricitate. Dar care-i rezultatul? În loc să se accelereze calcularea consumului, bonul de plată la gaze vizează o lună în urmă, iar la lumină două - trei luni în urmă. În sfârșit, TAROM-ul este probabil singura linie aeriană din lume care nu și-a computerizat rezervarea biletelor de avion. Așteptați ore întregi să fie întrebate la telefon alte agenții dacă au locuri, când au locuri ș.a.m.d. Dacă te duci la Lufthansa sau la Pan American, este consultat computerul și ți se spune în două secunde dacă există bilete și pe ce linie. Despre CFR, ce să mai vorbim? Locurile numerotate din tren se vând ca și acum cincizeci de ani. Și să mai adaug o experiență personală: în iarna 1986-1987, la New York, am putut să termin în trei luni o lucrare științifică, care în țară mi-ar cere cel puțin doi ani. Explicația rezidă în trei instrumente de muncă științifică: procesorul de cuvinte (*word processor*), adică o mașină de scris electronică, cu memorie, *fotocopiatorul* și *computerul* propriu-zis, care îmi furniza imediat toate datele necesare. Și, bineînțeles, o bibliotecă, unde găseam sau mi se procura orice carte sau revistă de care aveam nevoie. Fără aceste instrumente, savanții, inginerii și specialiștii noștri sunt

handicapați și nu au nici o șansă în marea întrecere științifico-tehnică din lumea contemporană. Iată ce înseamnă calculatorul și informatica. Dându-și seama de importanța acestor noi instrumente, sovieticii au introdus în ultimii ani de școală medie și în liceu cursuri de mânuire a calculatorului, iar în Bulgaria am văzut cu toții la televiziune, încă din anii trecuți, calculatoare în toate liceele și instituțiile lor. Sunt sigur că unii ascultători vor exclama: „Ei și ce-i cu asta?! Ce-i atâta grabă?!" Păi tocmai asta e problema! *Timpul.* O societate modernă se realizează tocmai în măsura în care apreciază și valorifică timpul cetățenilor săi. Desigur, faptul că aștepți și stau la coadă la benzină sau la alimente le produce oamenilor necazuri și diferite inconveniente. Dar, din punctul de vedere al economiei naționale și al statului nostru, milioanele de ore petrecute astfel constituie o imensă pierdere de timp și de energie, care se traduce în miliarde de lei pierdute anual. Să zicem că în cazul cozilor la alimente pierderea nu e atât de mare, întrucât o parte dintre oameni sunt pensionari, dar, la benzină, cine sunt cei care așteaptă cinci ore și uneori opt ore ca să-și facă plinul la mașină? Directori de fabrică, maiștri și ingineri-șefi, oameni de știință, specialiști, medici, arhitecți, șefi de magazine sau trusturi, într-un cuvânt factori decisivi în economia națională, al căror timp este extrem de prețios și de scump. Aceste ore pierdute săptămânal le-ar putea întrebuința cu folos pentru a studia, a se informa, pentru a gândi cum să îmbunătățească munca în uzină sau în instituția lor. N-aș ridica această problemă dacă n-aș ști că noi exportăm cantități enorme de benzenuri și alte produse petroliere, și deci este vorba în ultima instanță de aceeași lipsă a capacității de gândire, de apreciere a valorii timpului pe care-l pierd cadrele de bază ale societății făcând cozi la benzină.

V. A.: Mi-aș permite să mai adaug că acelui cetățean care întreabă: „Ce ne pasă nouă de computere?" i se poate răspunde foarte simplu: computerul, calculatorul înseamnă, în ultimă instanță, pâine, chiar dacă nu numai albă, deocamdată, dar totuși pâine. Domnule profesor Silviu Brucan, se face mare vâlvă, mare tapaj, aș spune, în legătură cu exodul de inteligență, exodul de creiere și mână de lucru calificată. Se înregistrează, desigur, un exod, fac o paranteză, nu din vina celor care pleacă, pentru că nimeni nu pleacă de la bine. Dar acest exod de creiere și de mână de lucru există tocmai într-o asemenea conjunctură de care vorbeați. El lovește în capacitatea intelectuală a României. Care este cauza acestui exod? Și care ar fi remediul din punctul de vedere al lui Silviu Brucan?

S.B.: Această problemă e foarte dureroasă, aș spune chinuitoare, mai ales că dimensiunea exodului de creiere și de mână de lucru calificată din România de azi este unică în lume. Să mă refer la un singur domeniu: peste 250 de matematicieni români de forță, repet, nu 20, nici 30, ci 250, predau azi în universități din Occident sau lucrează în institute de cercetare de aici. Am vorbit cu câțiva dintre ei. Mi-au spus că nici nu se gândeau să plece, dar când au văzut că prestigiosul lor Institut de Matematică, socotit în anii '70 pe locul al patrulea în lume, a fost desființat și când li s-a spus să-și găsească de lucru, atunci s-au decis să plece. Adică toate țările aleargă în momentul de față după matematicieni, pentru că ei sunt „cheia" în revoluția calculatoarelor și informaticii, iar noi le dăm cu piciorul – n-avem nevoie de matematicieni.

Să luăm un alt exemplu: am citit aici, recent, un studiu consacrat primilor 10 regizori din lume ca spirit novator, creator. Printre ei se numără și 3 români: Liviu Ciulei, Lucian Pintilie și Andrei Șerban. Aceștia montează piese de teatru de mare răsunet la Londra, Paris, Washington, dar nu pot face același lucru la București, deși în ultimii ani au încercat, însă au fost refuzați. N-avem nevoie de regizori inovatori! Cum să nu te doară faptul că geniul românesc este obligat să pribegească prin țări străine, deoarece nu se poate afirma la el acasă. Bulgarii au un bas de talie mondială – pe Ghiaurov. De douăzeci de ani, locuiește în Italia, lângă Scala din Milano, dar vine mereu să cânte la Opera din Sofia. A rămas tot bulgar. El este mândria Bulgariei. Oare când o să se înțeleagă și la noi că artiștii de acest calibru au nevoie de o scenă mondială pentru a se afirma și nu pot fi ținuți în țară ca într-o carceră. Cum adică? Vecinii noștri bulgari, la care noi ne uitam de sus și-i batjocoream, „bulgăroi cu ceafă groasă", au înțeles cum trebuie să te porți cu asemenea artiști de talie mondială, iar noi care avem pretenția că suntem mai deștepți, n-am înțeles acest lucru simplu. Cu cât sapi mai adânc, cu atât constați că prietenii mei americani aveau dreptate: noi am încetat să mai gândim. Îmi pun problema ce s-ar întâmpla dacă George Enescu ar trăi în vremea de azi, și de fiecare dată când ar fi invitat să dirijeze sau să concerteze la Paris sau la New York ar avea nevoie de aprobarea Consiliului Culturii?

V. A.: Să nu mai vorbim de viză și de pașaport.

S.B.: De ce a rămas pianistul Radu Lupu la Londra? Deoarece, având un contract pentru o serie de concerte în străinătate, Consiliul Culturii a refuzat să-i aprobe obținerea pașaportului și abia când impresarul lui a venit la București și a declarat că va da în judecată statul român i s-a dat pașaportul.

În definitiv, aș putea să citez și cazul meu personal: în ultimii cincisprezece ani, am fost invitat să țin cursuri la mari universități americane și engleze, la Sorbona, la Freiburg sau la Tokyo. Unele dintre cărțile mele au intrat în bibliotecile acestor universități, ca lucrări de referință pentru teoria marxistă a relațiilor internaționale, pe când în țară n-au nevoie nici de cărțile mele, nici de cursurile mele. Cu toate acestea, mă întorc mereu acasă pentru că sunt organic legat de țara în care m-am născut, am crescut și m-am format, și de ale cărei prezent și viitor mă simt responsabil. Autoritățile românești știu foarte bine că, de-a lungul anilor, mi s-au oferit numeroase propuneri extrem de atrăgătoare și le-am refuzat: tocmai pentru că ele cereau să mă despart de țara mea.

Am să spun acum un lucru care știu că va fi pe placul autorităților, însă va pricinui și protestul compatrioților. În momentul de față, nu sunt de acord să se faciliteze sau să se liberalizeze regimul pașapoartelor, și nici al vizelor de ieșire, deși actualul regim mă lovește personal. În ultimii doi ani, mi s-au respins șaisprezece invitații la conferințe sau seminarii internaționale. Și totuși, consider că lucrurile trebuie să rămână așa pentru simplul motiv că, dacă s-ar acorda pașaport tuturor celor care vor să plece acum, am fi confruntați cu un asemenea exod de savanți, ingineri și oameni de artă, încât România ar rămâne un deșert spiritual. O țară lipsită de acele capacități și talente științifice, tehnice și artistice, care constituie în prezent factorul social decisiv pentru progresul unei națiuni. Pur și simplu, nu ne putem permite o hemoragie de forță intelectuală de o asemenea

amploare, care ar condamna România la înapoiere și sărăcie pentru multe generații. P scurt, mai întâi trebuie să se schimbe lucrurile, astfel încât oamenii de talent și de geniu s simtă că se pot realiza la ei în țară, și numai după aceea să se liberalizeze regimu pașapoartelor. Asta este părerea mea.

V. A.: Se pare însă că în România lucrurile merg din ce în ce mai rău, cu toat prezența acestor ingineri și oameni de cultură de mare valoare, și asta este opinia prese internționale și a tuturor celor care vă vizitează țara. E un fel de condamnare la moart pentru acești specialiști, nu credeți? Un cântăreț care nu s-a putut afirma pe plan mondial, un actor sau un regizor n-au plecat de plăcere, ci pentru că li s-au închis porțil teatrelor, porțile gândirii, ale libertății de creație. Deci, e totuși un paradox în ceea c afirmați Dvs., nu credeți?

S.B.: Poate să fie un paradox, însă consider că soluția se află în schimbarea lucrurilor așa încât toți acești oameni să capete sentimentul că se pot realiza la noi în țară, și atunc nu vor mai simți nevoia să plece.

V. A.: Domnule profesor Silviu Brucan, v-am reținut foarte mult. Vă sunten recunoscători pentru timpul pe care ni l-ați oferit. Totuși, nu pot încheia acest intervi fără întrebarea de rigoare: ce proiecte de viitor aveți?

S.B.: În primul rând, să termin cartea la care lucrez și care mă pasionează mai mul decât oricare alta, tocmai pentru că îmi propun să deschid drum într-un teren nedefrișat Este vorba de cel mai fundamental, dar și cel mai neglijat aspect al dezvoltării istorice dir Europa de Est: aspectul *social.* Există numeroase istorii economice ale Uniunii Sovietice - am numărat douăzeci și una –, nenumărate istorii politice, dar nici măcar o singură istori socială a URSS sau a Europei de Est. Și totuși, evoluția forțelor sociale, ca și cursul lent dar continuu, al unui mare fluviu constituie aspectul cel mai stabil și durabil al procesulu istoric. Iată: invariabil, chiar și în anul 1985, Anuarul Statistic al CAER arată că salariu mediu al muncitorilor din industrie și construcții, în toate țările socialiste, era mai mare decât cel al oamenilor de știință din învățământ, cultură și artă. În România, Anuaru Statistic, așa subțire cum este în prezent, arată că diferența care în 1950 era în favoare intelectualilor a scăzut sistematic, ajungându-se în 1985 la inversarea lucrurilor muncitorii primeau între 2 769 și 3 205 lei lunar, iar intelectualii, între 2 794 și 3 040 le lunar. Așadar, ca medie pe țară, muncitorii aveau în 1985 un salariu puțin mai mare decâ cel al intelectualilor: 3 205 lei față de 3 040 lei. Iată că lucrurile capătă contur și coerență logică. Există o legătură strânsă între atitudinea negativă față de revoluția computerelor ș informaticii și politica de salarizare favorabilă muncitorilor manuali. Iar din această corelație reiese și adevăratul substrat al deciziei de a desființa Institutul de Matematică în anii '70, și, mai recent, de a reduce Institutul de Informatică la un statut inferior; institutul care sub conducerea lui Drăgănescu devenise cel mai avansat din Europa de Est, a fost subordonat unui alt institut de cercetare și redus la sânge ca personal. Adică n-aven nevoie nici de matematicieni și nici de informaticieni.

În încheiere, aș vrea doar să punctez faptul că în Uniunea Sovietică, unde se face ur efort enorm de a asimila revoluția științifico-tehnică, diferența de salariu în favoare

inginerilor și specialiștilor a fost ridicată acum la 80 la sută, iar în China, în subdezvoltata Chină, s-au înființat institute de informatică în toate regiunile țării, deși guvernul chinez se plânge că nu are suficienți matematicieni pentru a-i încadra în aceste institute. Noi îi avem, dar n-avem nevoie de ei.

V. A.: De ce, domnule Silviu Brucan? De ce, sau cine decide? Ori e o întrebare retorică? De ce această situație?

S.B.: Este, cred, o întrebare retorică, fiindcă Dvs. și ascultătorii cunoașteți, probabil, răspunsurile.

V. A.: Alte proiecte?

S.B.: După terminarea acestui studiu aici, voi pleca într-o scurtă vizită în Marea Britanie. La mine în țară, am primit în două rânduri invitații din partea guvernului britanic, în numele unor universități engleze și institute de cercetare, dar, ca să spun așa, din cauză de forță majoră, n-am putut să le onorez. Aflând că sunt în Statele Unite, forurile britanice mi-au reînnoit invitația, așa că, în drum spre casă, mă voi opri la Londra. În sfârșit, mă întorc în țară cu speranța că se va deschide și la noi un dialog între Putere și societatea civilă. Avem un minunat detașament de oameni de știință, de specialiști în industrie și agricultură, și socot că un dialog cu aceștia este calea cea mai bună pentru a depăși impasul în care ne aflăm. Cred că într-un asemenea dialog experiența, cunoștințele și relațiile mele ar putea fi de folos. Este evident pentru toată lumea că ne aflăm într-un impas și că însăși soarta socialismului în România este în cumpănă. Am moștenit o situație grea după război, dar am depășit-o. În anii '60 și chiar '70, economia românească avea un curs ascendent, generând o modestă, dar continuă ridicare a nivelului de trai. În anii '80 însă, lucrurile s-au inversat, și cel mai grav lucru este că oamenii muncii nu știu dacă și când se va putea opri cursul spre înrăutățirea situației care s-a impus în România. Oricine are conștiința istoriei își dă seama că socialismul e lipsit de sens pe o pantă a declinului, că este negată astfel însăși rațiunea lui de a fi. Trebuia să găsim o cale pentru a depăși cumplita izolare internațională în care am ajuns. Desigur, ar fi imposibil să reeditâm, în condițiile actuale, marile succese ale politicii noastre externe din anii '60 și '70, când, îmi aduc aminte, călătoream în străinătate cu fruntea sus, eram mândru de pozițiile progresiste ale Partidului și statului nostru. Dar nici nu trebuie să lăsăm lucrurile să ajungă în cealaltă extremă, deoarece nu este vorba numai de latura politică sau diplomatică, ci și de faptul că se închid treptat, dar sigur, toate porțile în fața exporturilor românești, tocmai domeniul unde putem și trebuie să obținem valuta forte necesară pentru achitarea datoriei externe. Pe scurt, avem ce discuta într-un asemenea dialog, și sper ca el să aibă loc.

V.A.: Stimați ascultători, mulțumesc profesorului Silviu Brucan, cu o mică paranteză: interviul a avut loc la New York, în zgomotosul New York, și probabil ați auzit avioane și claxoane, dar profesorul Silviu Brucan, ocupat cum este, n-a putut să ne acorde decât o singură oră, pentru care îi sunt profund recunoscător. Domnule profesor, vă mulțumesc.

Călătoria la Washington, Londra și Moscova

A.S.: ***S-au făcut multe speculații despre călătoria pe care ați făcut-o la Washingto Londra și Moscova, în 1988. Care a fost scopul ei?***

S.B.: În iunie, înainte de a zbura spre America, i-am văzut pe Apostol și Bârlădean și am plecat cu ideea de a lansa „Scrisoarea" în străinătate. I-am vizitat, de asemenea, p ambasadorul american Kirk și pe ambasadorul britanic Hugh Arbuthnott pentru a aran cu ei întâlnirile la Departamentul de Stat și la Foreign Office. I-am informat despr proiectul „Scrisorii" noastre către Ceaușescu, astfel încât interlocutorii din Washington Londra să știe despre ce e vorba. Desigur, le-am cerut păstrarea secretului absolut privir întreaga afacere. Mă așteptam să fiu minuțios cercetat și buzunărit la aeroport, înainte c plecare, așa încât l-am rugat pe Michael Parmley să transmită prin curier diplomatic Departamentul de Stat textul provizoriu al „Scrisorii celor 6", cu semnăturile respectiv (lipsea atunci numele lui Grigore Răceanu, racolat mai târziu). Michael m-a întrebat c ce nu se află printre semnatari numele lui Ion Gheorghe Maurer. I-am spus că n gândiserăm și noi să-l atragem pe Maurer, dar când, în ianuarie, de ziua lui Ceaușescu, l-a văzut la televizor pupându-se bot în bot cu tiranul, am renunțat.

Într-adevăr, la aeroport mă așteptau doi gealați de la Securitate, care mi-au răscolit t bagajul și m-au buzunărit pe îndelete. Când i-a venit rândul servietei, mi-au confiscat n numai revista *Economist* și *New York Review of Books*, pe care le luasem ca să am ce citi avion, dar chiar și trei numere din *Scânteia*, pe motiv că aveam sublinieri la ultimul discu al lui Ceaușescu!

La Washington, i-am găsit pe cei de la Departamentul de Stat entuziasmați de text „Scrisorii" și de-a dreptul uluiți de numele semnatarilor. Thomas Simmons, Assista under Secretary for Estern Europe (în prezent, ambasador la Varșovia), care cunoștea bi scena politică românească, era cel mai surprins de greutatea politică a semnatarilor. Aces prevedea un ecou extraordinar atât în țară, cât și în străinătate. Și el m-a întrebat de Maur

În America, gândindu-mă mai serios la scenariul nostru, am ajuns la concluzia „Scrisoarea", pentru a avea eficiență politică, trebuia să devină publică în timp ce n

aflam acasă, la București. Lansarea ei în America i-ar fi diminuat semnificația și, cu toate că pentru mine soluția era mult mai comodă, ar fi însemnat să nu mă pot reîntoarce în țară.

Primisem din România informații că Securitatea, prin faimoasa Direcție a dezinformării, „plantase" două zvonuri în public: (1) Brucan a făcut un aranjament cu Ceaușescu ca să obțină pașaport și (2) Brucan nu se mai întoarce acasă, fiind racolat de o universitate americană. Am decis atunci să acord două interviuri posturilor de radio în limba română „Europa liberă" și „Vocea Americii", astfel concepute, încât să demoleze ambele zvonuri. Consideram, de asemenea, că se simțea nevoia unei analize critice a întregului eșafodaj economic, politic și cultural al dictaturii ceaușiste, indicând totodată o cale de ieșire din criză, care, la ora aceea, nu putea fi decât reformistă, așa cum se prefigura în toate țările est-europene, adică strategia dialogului cu Puterea. Numai în acest fel se va crea o situație în care forțele democratice din țară să se poată afirma și organiza, așa cum s-a întâmplat în celelalte țări est-europene. Am evitat întradins un limbaj prea aspru, ca și unele atacuri personale la adresa dictatorilor, pentru simplul motiv că voiam să mă întorc acasă. Exista totdeauna perspectiva sumbră de a fi oprit la frontieră și de a mi se refuza intrarea în țară. Așa cum vom vedea mai târziu, asta s-a și întâmplat.

Apoi am început să mă pregătesc pentru contactele oficiale. Am avut o lungă discuție cu Thomas Simmons și cu diplomații care răspundeau de Europa de Est și de *Romanian Desk* la Departamentul de Stat din Washington.

Vizita la Londra, în noiembrie, a fost mult mai elaborată, începând cu o conferință la Wilton Park, urmată de conferințe la Oxford University, London University și Sussex University, și chiar de una neașteptată la Academia Militară Regală Sandhurst. Punctul culminant al vizitei a fost la Foreign Office, unde am avut o lungă convorbire cu dl. William Waldegrave, ministru de stat, urmată de o întâlnire, tot atât de interesantă, cu dl. Martin Nicholson, consilierul doamnei Thatcher pentru Europa de Est.

Ideile principale ale conferinței mele au fost rezumate de Michael Simmons în *The Guardian* (12 noiembrie1988): „Europa de Est trebuie să se reformeze, ori va muri." Și el m-a citat: „Dacă societățile socialiste nu-și adaptează sistemul la revoluția științifico-tehnică, cel puțin în măsura în care a făcut-o Occidentul, ele vor rămâne în istorie ca un experiment social eșuat."

Pot să afirm în mod categoric că atât la Washington, cât și la Londra, am primit asigurări de sprijin și încurajare pentru planurile noastre. Mai mult decât atât, ambasadorii american și britanic la București au primit instrucțiuni să mențină un contact permanent cu mine.

Vizita la Moscova a fost mult mai complicată, dar merita să o fac. În timpul șederii mele în America, participasem la două conferințe internaționale, la care i-am întâlnit pe directorii de la două institute ale Academiei de Științe a Uniunii Sovietice. Întrucât prezentasem la conferințe o comunicare pe tema: „Criza partidului comunist", amândoi m-au întrebat dacă aș putea veni la Moscova să conferențiez la institutele lor despre acest subiect. Am acceptat bucuros, urmând ca ei să întreprindă aranjamentele de viză cu

autoritățile sovietice, ceea ce au și făcut. Desigur, la Moscova, aveam intenția să profit de ocazie și să-mi revăd niște vechi prieteni.

Dar există o veche zicală care acum ar trebui reformulată: „Mă tem de ziariști atunc când fac daruri." După o vizită la redacție, Steve Crawshaw, de la ziarul *The Independent* în numărul din 14 noiembrie 1988, mi-a oferit un astfel de cadou, atunci când a scris despre vizita mea la Moscova următoarele: „Vizita particulară a domnului Brucan, care a fost sub arest la domiciliu în România, anul trecut, ar putea fi un semn important și semnificativ. Mihail Gorbaciov a avut cuvinte critice la adresa lipsei de entuziasm a președintelui Ceaușescu pentru *perestroika*, iar această vizită poate fi privită ca o încurajare a Moscovei pentru activitatea disidentă în cadrul Partidului Comunist Român."

Ca și cum aceasta nu ar fi fost de-ajuns, Steve Crawshaw a dezvăluit și numele jocului „Domnul Brucan este o veche cunoștință a lui Anatolii Dobrinin, fost ambasador sovietic la Washington și, în prezent, consilierul de politică externă al liderului sovietic."

Într-un moment în care Gorbaciov era extrem de atent să nu ofere cel mai mic semn că ar interveni în afacerile interne ale țărilor est-europene, cu greu s-ar putea imagina un deserviciu mai mare adus vizitei mele la Moscova. Nu este aici locul să insist asupra conferințelor mele în capitala Uniunii Sovietice. Totuși, trebuie să notez că am fost surprins să constat că subiectul pe care îl propuneam pentru aceste conferințe, adică relațiile Est-Vest, urma să fie schimbat peste noapte în favoarea temei: „Pluralismul politic". Directorii acestor institute mi-au spus: „Nu, nu, tovarășe, nu ne pasă acum de relațiile Est-Vest. Pluralismul – asta e chestiunea la ordinea zilei în Uniunea Sovietică, și noi știm că ai scris despre aceasta." La MEMO, cel mai prestigios institut pentru economie mondială și relații internaționale, am vorbit aproape o oră, dar discuția care a urmat a durat trei ore. Asistența a renunțat chiar și la cină. Majoritatea celor din sală știa din emisiunile în limba rusă de la „Vocea Americii" și „Radio Libertatea" că, în luna august, scrisesem un articol în *World Paper*, criticând decizia conducerii de partid sovietice:

> **Liderul de partid, la fiecare nivel, va fi automat șeful sovietului local. Aceasta ne pune în față o împletire de sus și până jos a conducerii de partid și de stat fără precedent în URSS. România este singura țară socialistă care a realizat o asemenea împletire în istoria recentă. Ca marxist român, sunt pur și simplu uimit că reformatorii din Moscova doresc să copieze acest model.**

Lovisem în plin, căci nimic nu putea produce o sensibilizare mai ofuscată a conducerii sovietice decât acuzația că tinde să imite sistemul politic al lui Ceaușescu, socotit antipodul lui Gorbaciov. Și cum emisiunile în limba rusă ale posturilor „Vocea Americii" și „Radio Libertatea" erau ascultate de clasa politică rusă cu asiduitate, am fost surprins să constat că devenise subiect de discuție în Kremlin. Anatolii Dobrinin, care fusese peste douăzeci și unu de ani ambasador la Washington, dintre care trei ani funcționase ca adjunct al Secretarului General al ONU la New York, era un bun prieten de-al meu, așa cum am mai menționat. La New York, obișnuiam să ne petrecem weekendurile împreună cu soțiile, ba la vila lor, ba la vila pe care o închiriaserăm noi în Long Island. Acum era secretarul Comitetului Central cu probleme externe și, la cea de-a doua întâlnire, mi-a spus că Gorbaciov ar dori să mă primească, dar cu o singură condiție: să nu pomenesc cuiva despre acest lucru. Iar dacă voi sufla un cuvânt, ei vor dezminți categoric că asemenea întâlnire a avut loc. Am acceptat și m-am ținut de cuvânt până acum, când socotesc că întrucât Uniunea Sovietică nu mai există, iar Gorbaciov nu mai deține nici o funcție publică, angajamentul de-atunci nu mai este operant.

COMMENTARY

Gorbachev's contradiction: *glasnost* = more power

BY SILVIU BRUCAN

Associate Editor Brucan returns to WorldPaper *pages for the first time since he left his native Romania and three months of virtual house arrest earlier this year.*

The Communist Party conference in Moscow revealed the first contradictory political development since Mikhail Gorbachev came to power in 1985. On one hand: an openness in criticism and a pluralism of opinions that favorably impressed Soviet citizens and world public opinion. On the other hand, particular, the decision to limit the term of office for party leaders to 10 years con- because it lacks principles, values and logical coherence. Necessity rather than political scientist had a chance to seriously examine its overall implications. At the conference, Roald Sagdeyev, director of the Space Research Institute, noticed the contradiction with the professed goal of removing the party from day-to-day government, while the leading economist Leonid Abalkin pointed to the other contradiction, namely that the automatic

Final Revised Text

Contradictions Along the Road Toward Reform

By Silviu Brucan

THE recent Communist Party conference in Moscow revealed a contradictory development: There was open criticism and a vivid display of party democracy; yet the key change in the political system was rushed through the conference without serious debate — a method we thought belonged to the past.

It happened because reform is finally focusing on the core of the system — the party itself. It has become increasingly clear that so long as the party bureaucracy remains untouched, no significant headway is possible. Apparatchiki, if they lose

Where did Karl Marx go wrong?

BY SILVIU BRUCAN
in Vienna, Austria

IN THE BALTIC STATES, nationalism erupts. In Soviet Armenia and Azerbaijan, national groups clash. Hungary and Romania trade polemics over the situation of the Hungarian minority in Transylvania. The Poles admit that the Communist leadership fomented in 1968 an anti-Semitic campaign. In Bulgaria, the attempt to force the assimilation of the Turkish minority provokes incidents. In Yugoslavia, long standing national conflicts erupt among Serbs, Croats and Albanians.

These all testify to the fact that so many decades of socialism have failed to solve the national question.

During those decades many abortive efforts have been made both in the USSR and in Eastern Europe to deal with national conflicts and grievances through constitutional arrangements and practical political measures. The time has come to take the bull by the horns and candidly admit that at the origin of the failure is a basic theoretical error. It originated neither with the brutal methods of Stalin, nor with the directives of Lenin, but right with the founder of scientific socialism—Karl Marx.

In the Communist Manifesto, he has this to say: "As the exploitation of man by man will be put to an end, the exploitation of one nation by another will be put to an end. As the antagonism between classes within the nation vanishes, the hostility of one nation to another will come to an end."

The fact is that seven decades after the 1917 October Revolution proclaimed the end of exploitation, we still witness hostile relations between nations and nationalities, not to mention outright military outbreaks or interventions involving socialist states (Sino-Soviet on the Ussuri River, Vietnam-Cambodia, China-Vietnam, etc.)

The lack of theoretical clarity is usually drowned in the cosmetic verbiage of official documents praising "the harmonious relations between nationalities" or "the new type of international relations" brought about by socialism worded in a style reminiscent of the early religious versions of socialist egalitarianism. However, historical facts are stubborn and they show that in certain cases, nationalities in the East have been oppressed as harshly as those in the rest of the world. As for the claim that socialist nations behave differently on the world arena, one must state bluntly: They don't. Suffice it to pass once through the border checkpoints between two socialist states to see that relations between them are far from idyllic.

To find out why, one should realize that the theoretical error has resulted in the neglect of the national factor. In my books, I endeavored to make up for that fundamental lacuna of Marxism: its almost exclusive focus on classes, while neglecting the other type of social aggregation, ethnicity.

My assumption is that it is the aggregation of humans according to these two basic social relationships that conditions their behavior whenever they engage in large-scale social movements. Although the two intertwine and interact within society, each has a different historical origin, an evolution and dynamics of its own. Therefore, the mechanical relationship between the two assumed in the Communist Manifesto simply does not exist. Revolutions that have meant the passing of power from one class to another have not altered the characteristic features of the ethnic groups involved. The French remained French after their 1848 revolution. The Russians and Armenians retained their national features after the 1917 October revolution. Hence, policy-makers must take into account ethnic interests no less than those of classes.

Conversely, communist history reveals a virtual tradition of underestimation of the national factor. To begin with, Lenin underestimated the cohesive force of German nationalism during World War I and built his strategy on the expectation that the revolutionary spirit of the working class would prevail. When he realized (as early as January 1918) that the revolution in Germany had failed to materialize and decided to make an "annexationist peace" with Germany, most Bolshevik leaders still awaited the German revolution and opposed Lenin's Brest-Litovsk compromise.

Stalin replaced underestimation with supression. Successive Soviet leaders continued to underestimate the force of national conscience, with Brezhnev trying to introduce in his constitution the compulsory teaching of the Russian language in all republics. Externally, this culminated in the colossal blunder in Afghanistan, where Moscow wanted to impose socialism against deep-seated ethno-cultural and religious traditions.

Now, with the initiation of democratic reform freeing people to speak up and demand the solution of long-standing inequities and grievances, the neglect of the national factor is striking back with a vengeance. From Estonia to Tibet, communist governments are confronted with a serious challenge. What makes things worse is the almost traditional communist bias against national consciousness as something that obstructs the forging of class ideological consciousness. Hence, the tough reaction to every manifestation of national sentiment automatically branded as nationalism.

In a multinational state it is even more important to show respect and understanding for the legitimate aspirations of national communities to preserve their language, culture and other interests. Therefore, one is alarmed when reading in the 1986 program of the Communist Party of the Soviet Union that "The nationalities question inherited from the past has been successfully solved in the Soviet Union." The question is not solved, and in a multinational state it never will. With more than 100 nations and nationalities working and living together one should conceive the improvement of national relations as a permanent task.

The lesson of Armenia and Azerbaijan is that the spectacular material and cultural development in Asian republics has raised rather than reduced the quest for national identity. It was blind utopianism to think that once Soviet power abolished exploitation, the workers of Armenia and Azerbaijan would unite. Modern nations and nationalities are social aggregates a thousand times more complex and intricate than classes because we are dealing with a subject loaded with heavy traditional, historical, ideological and psychological change, requiring special attention and, of course, special policies.

Whenever national differences are compounded by economic inequalities, the problem becomes almost insoluble. The case of Yugoslavia, where Slovenia enjoys a standard of living twice and even three times higher than other republics, is a classic example of this.

The process of de-centralization and democratization going on in the USSR offers the best conditions ever for an improvement in nationality relations. Now the most difficult task is to find the right mix between central power and local autonomy in national terms. An unexpected solution because it came from below, from the grassroots, is shaping up in the Baltic states. We witness there a sincere effort to combine *perestroika* with a national question, making progress in the former dependent on that in the latter. It is this essential correlation that prompted the Soviet leadership not only to tolerate such an extraordinary experiment but to get directly involved in making it a success.

In Estonia, Latvia and Lithuania, a popular front has been set up that is based on an odd merger between nationalities, organizations and thousands of Communist Party members. Their program is stunning, mixing support of *perestroika* with the call for regional autonomy, the right to make economic decisions and to establish their own currency, adoption of their language as the official one, etc. But in all three republics, the popular front stopped short of demands for secession. Estonia's Communist Party leader declared, "This is a an example of socialist pluralism."

Whether the Baltic popular front could become a model for other Soviet republics is still an open question. For one thing, the Baltic states with their high level of education and high technology, quality products and standard of living may well become economic zones emulating those on the coast of China that the Soviets so badly need to make the transition to a convertible ruble less painful. Besides, national temperament, stubborn but self-controlled, is an important factor hard to find in the Asian republics.•

Silviu Brucan, a member of the Romanian Communist Party, is *World Paper* associate editor for Eastern Europe.

Vizita lui Silviu Brucan la Moscova a fost finanțată de *World Paper*; pentru care a scris articolul de față. După aceea s-a oprit la Viena, unde s-a întâlnit cu Edward Steen, de la *The Independent*

WORLD WITHOUT REAGAN

'Promised land' revisited

BY SILVIU BRUCAN
in Moscow, USSR

THE PERFECTLY CONTROLLED landing of the Biran space shuttle during my visit to Moscow in November was one of the spectacular achievements in space and modern weaponry that have allowed the Soviets to place one leg into the 21st century. But the other leg is still caught in the first half of our 20th century, stuck solidly in a society that is lacking all the post-World War II breakthroughs of industrial societies—from mass production of consumer goods and food production to the tremendous expansion of services, travel, telecommunication and all that the age of electronics and computers has brought to make life easier, richer, and more comfortable. The lag in a whole epoch in human civilization is the real challenge of *perestroika* as well as to Western leaders in a world without Reagan.

Soviets are aware of their formidable undertaking and for the first time in 70 years of Soviet power they feel free to say so. This is probably Mikhail Gorbachev's greatest achievement in the economic, social and political war he started three years ago to bring the stuck leg in step with the one that marched forward.

The visit to Moscow, my first since 1981 and ninth since 1946, allows me to compare the situation today with that in Stalin's era, in Khrushchev's and Brezhnev's.

My first shopping venture was to GUM, the famous department store across majestic Red Square. Thousands of customers invading from all four entrances converged in a traffic jam in the middle of the store. I escaped by heading for the men's floor. There I was struck by a nightmare: the suit I was looking at was the same one I saw in 1946. I could not believe my eyes and looked again. No, it was not a hallucination. Definitely, the model, the fabric, the cut were identical. I remember the details because coming from war-devastated Bucharest to "the promised land of socialism," I had changed lots of money into rubles to buy a suit. The disappointment was tragic: the suit looked like one a Romanian peasant would wear on a Sunday walk on the Main Street or going to church. And after 40 years the model is here to stay!

What happened to Gorbachev's warning at the 27th Party Congress that light industry should cease producing shabby goods "mostly for the warehouses." Even the few hot new stores, among them *Moda*—meaning fashion in Russian—offering quality clothing with attractive designs and fabrics seem to be out of merchandise these days. When they have goods, the line of customers stretches for blocks. Where are Pierre Cardin and Yves Saint Laurent with their promise to get a quick *haute couture* fix to Soviet manufacturing? Where is Soviet designer Zaitzer who made such a sensation in Paris and London? What about doing something at home?

Prices are not modest at all. With the average monthly wage at 200 rubles, a man's suit costs 150-160 rubles, an overcoat 212 rubles, pajamas 12.50 rubles and a shirt 14-15 rubles. The ruble is quoted officially at US$1.60. Clearly, mass production through automation, which in the West has allowed capitalism to substantially raise living standards and given workers access to consumer goods that used to be the privilege of the rich, has not yet reached the Soviets.

In agriculture the problem could be stated simply with two figures: the 200-million-ton grain harvest and the 260 million tons that economists consider a must to cover both human and animal consumption. During the Brezhnev era, the volume of investment in agriculture soared to 69 percent of all investment. Gorbachev initiated strong incentives for better performance, but in collective farms individual performance is hard to sell. It became clear that only structural change will do. The excessive talk about collectivism is perhaps the most salient expression of the Soviet misconception of what agriculture is all about. The decisive element in agriculture is the individual peasant who carefully grows vegetables and fruits and who painstakingly cares for animals.

The 1986 Congress still praised the *kholkhoz* system. The leadership took two more years to reach the right conclusion: lease the land of the *kholkhoz* to individual (or groups of) peasants for 50 years. Ideological prejudice is a strong retarding factor. Had Gorbachev taken that measure three years ago, the Soviets would have meat. Now they don't.

Meat stores look depressing. One on Gorki Street offered only unappetizing chunks of pork fat and bone, some fatty sausages and lots of chicken already brown and still in package. Russians have a joke: Before the revolution, the sign outside the meat store read "Ivan the Butcher" and inside was meat. Now the sign outside reads "Meat," but inside is only Ivan the butcher.

Sunday morning I went to the free market they still call *Kholkhoznie rinok* near Trubnaya Square. The huge hall was crowded, but no queues existed. Individual stalls displayed attractive, fresh pork, beef and lamb, a colorful selection of vegetables and fruits and even fresh green herbs in winter. Behind the counter, peasants with a Southern Asiatic look (Georgians and Armenians) were ready to drive a hard bargain. They still show a nice profit after flying to Moscow with their produce in baskets.

Competition is fierce, business is brisk and prices are high. Glorious red tomatoes at eight rubles a kilo are no comparison to the small, half-green tomatoes in the state stall at two rubles a kilo; red and gold apples are six rubles a kilo while meager state-sold ones cost two rubles; onions are three rubles to 1.20 at state; good pork or beef is eight to 10 rubles a kilo.

And there are the goods that the state stalls do not have at all—grapes (seven to 10 rubles a kilo), a rare delicacy in winter; fresh spinach at eight rubles a kilo. For the time being, Moscow's social stability rests on such solid pillars as cheap bread—black, 20 kopeks a kilo, white, 30; potatoes, 15 kopeks a kilo; the Metro, five kopeks; and rent, about 10 percent of wages. Although state subsidies since 1962 to maintain such low prices amount to 15 percent of the national budget, Gorbachev was well advised to postpone price reform to 1990.

Arenda, or land lease, is now the name of the game. As Gorbachev put it: "Peasants must become the true masters of the land." Unfortunately, the masters, after 50 years of collectivism, no longer know how to farm. The party used to tell them when to sow and when to harvest. Hence, Russians must now learn not only democracy, but also how to cultivate the land.

Service is another sore point in the USSR. Moscow has always been an attractive but tough place for tourists. Although Sheremetyevo airport welcomes you on arrival with an announcement that you'll be able to pick up your luggage in 40 minutes, it took me about three hours to get from the airport to my $185 per night room at Intourist hotel. And another hour and a half to have dinner at one of the two hotel restaurants—both serving exclusively tourists. Forget about laundry or dry cleaning. What is a shoeshine?

Stalin felt that the state should do everything. He nationalized even the shoe repair shops, leaving a vacuum in services that has not been filled since. The black market became a social necessity tacitly approved by the authorities. One of the "psychological transformations" so much talked about here these days, is how the black marketeers adjust to the 1986 Law on Individual Labor allowing 29 types of private business to operate ranging from cafes to shoemakers and repair shops. Unlike farming, the skilled personnel for this type of business were readily available. After a "period of adjustment" they started operating legally. They even got bank loans, a sort of "venture capital" for entrepreneurs. Quite a few cafes and restaurants, 80 in Moscow alone, opened up.

Right in front of the Intourist hotel, a vendor with a white-painted wagon did a brisk business selling hot sausage kebabs with lots of onions and ketchup for 1.25 rubles each. each. Here, you can even get something you can hardly find in the hotel: coffee. So, many tourists enjoy their cigarettes here despite freezing temperatures.

Skaska, or fair tale, is a two-story building smartly painted in brown where you can get a lavish dinner. The service is swift, and the show includes excellent acrobats and a noisy band playing modern music that no Russian restaurant can do without. The price is stark: about $40 a head. Among the cooperative-restaurants recently opened up, *Glaznovz* stands out by Soviet standards. It is a sort of joint venture (30 Soviet members plus the Belgian brewer Stella Artois). The specialties are marinated wild mushrooms, pork filet stuffed with plums, tortoni ice cream and, of course, lots of good beer, which is something at a time of semi-prohibition. (In many such places you have to bring your own booze, preferably concealed in a plastic bag). A dinner-jacketed trio plays cool jazz and a rather plump *devushka* with exceedingly melancholic eyes sings about blue moons and broken hearts—for those who can afford the bill.

Three years of *perestroika* have affected daily life meagerly. The noisily launched Law on State Enterprise has been effectively sabotaged and is a flop. Central planners and party bureaucrats have merely replaced the state plan with "state orders" which continue to determine what and how much factories produce.

Realistically speaking, Gorbachev will need at least 10 years to prove himself in industrial restructuring. In the meantime, in three, maximum four years *arenda* will bring a substantial increase in farm output. By then the food processing plants imported from West Germany will start operating and their products will become visible on the shelves of the *Gastronom* food stores. This will give *perestroika* the necessary impulse until the new industrial mechanism will be in place.

A legitimate question arises: Why have so many unresolved problems accumulated in the USSR? To find the answer, one must go back to the origin of the Soviet state. Before the revolution, Lenin used to emphasize that Russia, a backward peasant country, was not ripe for a socialist transformation. Therefore, the first task of the Bolshevik Party was to make the social changes required by the bourgeois-democratic revolution.

But once in power Lenin forgot about the first task and remembered it only in 1921 when the country lay in ruins. As he defined the New Economic Policy: "To revive trade, petty ownership, capitalism, while cautiously and gradually making it possible to subject them to state regulation only to the extent that they revive." But Stalin, instead of reviving them, supressed them and how!

For having tried to skip a major historical stage the Soviets are now paying a heavy price. However difficult it is to bring the stuck leg in step with the one in the next century, Gorbachev has a decisive advantage in his favor: the alternative—the other way around—is unthinkable. ●

Silviu Brucan, a Romanian Communist Party member, is *World Paper* associate editor for Eastern Europe.

Întâlnirea cu Gorbaciov

A.S.: ***Cea mai controversată a fost vizita la Moscova, și în special întâlnirea cu Gorbaciov. S-a scris că i-ați cerut să intervină pentru răsturnarea lui Ceaușescu. Ce e adevărat în toate acestea?***

S.B.: Întrevederea a fost neobișnuit de lungă – aproape o oră – și s-a desfășurat între patru ochi, plus interpretul de limbă engleză. Mihail Sergheevici avea în față un dosar cu câteva file în care se uita mereu. A precizat de la început că vom discuta trei puncte de agendă:

1. Chestiunea reformei politice în URSS;
2. Chestiunea articolului meu privind ținuturile baltice și
3. Chestiunea răsturnării lui Ceaușescu.

Era clar că aparatul său îi pregătise dosarul, deoarece cunoștea bine articolul meu din *World Paper*, ca și pe cel din *The Independent*, iar pentru punctul 3 fusese informat de Dobrinin despre intențiile noastre și „Scrisoarea celor 6". Bănuiesc că în prima parte a dosarului se afla o scurtă biografie a mea întocmită de KGB.

La primul punct, am prezentat pe scurt felul în care funcționa în România, de cincisprezece ani, împletirea funcțiilor de partid cu cele stat inițiată de Ceaușescu, subliniind trăsăturile negative ale sistemului: a) teoretic, această împletire înseamnă renunțarea la rolul transformator al partidului, ca și al existenței sale ca factor politic independent, întrucât, unindu-se cu statul, devine factor conservator, interesat în perpetuarea puterii existente; b) împletirea contravine democrației, din moment ce conducătorii puterii locale sunt numiți de la centru ca secretari de partid, alegerile pentru organele locale ale puterii nu mai au nici un sens, devin o mascaradă; c) în practica de zi cu zi, dacă oamenii de jos, nedreptățiți de organele locale ale puterii, se duceau înainte să se plângă la Comitetul de partid, acum ei dau acolo peste același om care a inițiat nedreptatea sau abuzul.

Gorbaciov a consimțit, dar a remarcat că în articolul meu precizam că la vârf, ca o excepție, se poate accepta pentru un timp limitat ca acela care este conducătorul partidului să exercite și funcția de președinte al republicii. Da, i-am replicat eu, dat fiind că este

vorba de o nouă „revoluție de sus", care întâmpină rezistență atât în Parlament, cât și în aparat, factorul de decizie are nevoie de puteri excepționale pentru a iniția schimbarea. Cu asta s-a declarat satisfăcut. Îi convenea. Numai că atunci când a dispus de aceste puteri, nu le-a folosit pentru a schimba din temelii economia sovietică, iar când s-a decis în sfârșit să facă pași spre economia de piață, nu mai dispunea nici de putere, nici de popularitate. Vechiul aparat de partid și de stat, care rămăsese intact, l-a tocat sistematic, până nu a mai rămas nimic din puterea lui, iar în august 1991 a organizat și un puci ca să-l termine cu totul.

La punctul 2, m-a lăsat să argumentez propunerea din *The Independent* ca statele baltice să fie transformate într-un fel de Hong-Kong al URSS, pe motiv că sunt perfect echipate pentru a juca un asemenea rol: ele se bucură de cel mai înalt nivel de dezvoltare din URSS, ca educație, nivel tehnologic și productivitate, și produc bunuri industriale și agricole competitive pe piața mondială, iar aceasta constituie condiția principală pentru a face mai repede tranziția la economia de piață și a realiza o monedă convertibilă, mai ales dacă Banca Națională a URSS le-ar acorda drept sprijin o rezervă de aur de care ea dispune cu prisosință. De data aceasta, Gorbaciov nu mai era ascultătorul atent și răbdător, dând semne vădite de enervare. Când am adăugat că alternativa folosirii presiunii și forței pentru a stăvili elanul naționalist în Țările Baltice este contraproductivă, m-a întrerupt brusc: „Construcția teoretică este ingenioasă, dar un străin nu poate înțelege specificul problemei naționale în URSS. Aici, dacă nu se menține unitar acest conglomerat național și mozaic etnic, totul se destramă." Chiar așa s-a și întâmplat.

Am trecut, în sfârșit, la chestiunea care mă durea pe mine mai mult: *România*. El a deschis discuția, dovedindu-se perfect în temă. A declarat de la început că este de acord cu acțiunea de răsturnare a lui Ceaușescu, cu condiția ca aceasta să fie concepută și înfăptuită astfel încât să ducă la menținerea partidului comunist ca forță politică conducătoare în România. Aici era, într-adevăr, „călcâiul lui Ahile" pentru Gorbaciov, și cred că tot aici a fost diferența specificată între URSS, unde partidul comunist a rămas în picioare în toată perioada gorbaciovistă, și țările est-europene, unde revoluția a zdruncinat din temelii partidul comunist, chiar acolo unde inițiativa schimbării a venit de la aripa reformistă din partid, cum a fost cazul Ungariei sau al Bulgariei. Este diferența dintre original și copii scoase la indigo.

M-am gândit puțin și i-am răspuns: „Totul va depinde de comportarea celor din organul conducător al partidului, Comitetul Politic Executiv, și un test apropiat îl va constitui reacția lor la «Scrisoarea celor 6». Trebuie ținut seama, tovarășe Gorbaciov, de faptul că toți semnatarii «Scrisorii» sunt oameni importanți, dar nici unul nu deține putere în momentul de față. Cheia se află în mâna celor care ocupă funcții esențiale în partid, în stat, în armată și Securitate, iar până acum, toți au făcut zid în jurul lui Ceaușescu, și de aceea el și-a putut face de cap."

Gorbaciov a fost de acord, dar repeta continuu, aproape mecanic: „Partidul trebuie să rămână în picioare, altfel va fi haos." În același timp, a ținut să declare categoric că nu se va amesteca în treburile interne ale României, așa cum nu a făcut nici în celelalte țări est-europene. „Pentru mine – a subliniat el –, neintervenția este o chestiune sfântă." Și a adăugat: „Uite, am ezitat multă vreme să recunosc public că intervenția sovietică

împotriva «Primăverii de la Praga» a fost o greșeală, deși mi-am dat seama că aceasta ar fi ajutat enorm reformiștii din partidul cehoslovac, tocmai pentru că era o problemă internă sensibilă acolo. De aceea, nu vă așteptați la nici un fel de ajutor din partea noastră, deși noi dorim să vedem sfârșitul regimului ceaușist."

A adăugat însă că, la insistențele lui Dobrinin, vor găsi o formulă potrivită pentru a-mi apăra securitatea personală, care „știm noi că este periclitată". Într-adevăr, au găsit o modalitate ingenioasă, comunicându-i corespondentului *Pravdei* la București, Stanislav Petuhov, să mă viziteze regulat, semnalând astfel autorităților române interesul sovietic în securitatea mea personală.

A.S.: ***Este adevărat că ați mai păstrat iluzii gorbacioviste?***

S.B.: În 1988, Gorbaciov mai gândea încă să acționeze ca lider al partidului comunist. În conferințele mele de la Moscova, am atras atenția că atât timp cât partidul comunist rămâne forța politică dominantă, nici restructurarea economică, nici cea politică nu vor putea face pași înainte. Democrația și economia de piață sunt incompatibile cu hegemonia partidului comunist. Credința lui Gorbaciov că asemenea noțiuni antagoniste pot fi integrate în același sistem s-a dovedit o iluzie periculoasă, și el va plăti un preț greu pentru această naivitate politică.

Este adevărat că, în acel moment, mai păstram opinia după care pluralismul în URSS ar trebui să înceapă chiar în sânul partidului comunist, prin acceptarea și legalizarea fracțiunilor, și argumentam că monolitismul este acela care a făcut partidul represiv, în interior și în afară. Însă eu avertizam că „dacă părțile constitutive ale societății nu pot să-și apere interesele și să-și exprime vederile în singurul partid care există, atunci apariția unor partide alternative este nu numai inevitabilă, dar și perfect legitimă." Exact așa s-a întâmplat în toată Europa de Est.

A.S.: ***De ce nu v-ați întors de la Moscova direct la București?***

S.B.: De la Moscova am zburat la Viena, unde am acordat interviuri pentru „Europa liberă", „Vocea Americii" și BBC despre vizita mea la Moscova, informându-i pe compatrioți și autoritățile române la fel cum am făcut-o la Londra și la Washington. Aceasta era mica mea strategie pentru a preveni o reacție brutală, poate fatală, a Securității, la care mă așteptam atunci când planurile noastre se vor materializa. Vizita de la Moscova se va dovedi cea mai importantă din acest punct de vedere. Călătorind de la Viena cu trenul, în momentul în care am ajuns la frontieră, la Curtici, ofițerul mi-a luat pașaportul și mi-a cerut să cobor împreună cu bagajele. Asta se întâmpla pe la miezul nopții, la sfârșitul lui noiembrie, în sala de așteptare a gării, la o temperatură de îngheț. Eram singur în sală, și unica metodă de a rezista la frig a fost aceea de a mă plimba de la un perete la altul toată noaptea. La 8 dimineața, a venit colonelul comandant de grăniceri și s-a scuzat pentru neînțelegere, m-a invitat în biroul său încălzit, mi-a oferit o ceașcă de ceai și mi-a spus că mă vor îmbarca în trenul următor spre București. Colonelul era un tip înalt, cam aspru, complet neobișnuit de a fi gentil și jucându-și rolul cu care fusese însărcinat, cu vădită stângăcie. I-am spus că familia mea va fi speriată să descopere în Gara de Nord că nu sunt în tren, și i-a ordonat imediat secretarei să-mi cheme familia și să-i comunice că sosesc cu trenul următor, la ora 6 după-amiază. La București, am aflat că ordinul de a fi oprit la graniță fusese dat înainte de vizita mea la Moscova.

„Scrisoarea celor 6"

A.S.: ***Povestiți-mi amănunțit cum s-au petrecut lucrurile cu transmisia la radio a „Scrisorii celor 6".***

S.B.: Pe 10 martie 1989, la ora 20,47, am fost chemat de la distanță, din Londra, de către Misha Glenni, de la BBC:

„– Alo, profesorul Brucan?

– Da, eu sunt.

– Am primit acum o scrisoare semnată de dumneavoastră și alte cinci personalități. Este o scrisoare adresată șefului statului român, și mă întrebam dacă ați putea confirma că ați semnat-o.

– Da, domnule.

– Știți cumva dacă ceilalți semnatari sunt bine sănătoși?

– Da, sunt bine sănătoși.

– Considerați că este posibil ca alți comuniști să urmeze exemplul dumneavoastră?

– Desigur."

În acest moment, conversația a fost întreruptă și am luat măsuri, ulterior, să lăsăm să continue, pentru a vedea ce mai au de spus.

Acesta este textul unui raport trimis de Securitate lui Ceaușescu în aceeași noapte, pe care l-am capturat o dată cu dosarul meu de la Securitate.

Eram fericit. Dădusem lovitura. Textul „Scrisorii" a fost transmis de toate stațiile de radio în limba română și publicat în toate marile ziare internaționale. Era *big news*.

Președintelui Nicolae Ceaușescu,

În momentul în care însăși ideea de socialism, pentru care noi am luptat, este discreditată de politica dumneavoastră și când țara noastră este izolată în Europa, noi ne-am hotărât să luăm poziție. Ne dăm perfect de bine seama că făcând aceasta ne riscăm libertatea și poate chiar viețile noastre. Dar simțim că e datoria noastră să apelăm la Dvs. pentru a schimba cursul actual înainte de a fi prea târziu.

1. Comunitatea internațională vă reproșează nerespectarea Actului final de la Helsinki, pe care l-ați semnat. Cetățenii români vă reproșează nerespectarea Constituției, pe care ați jurat să o respectați. Iată faptele:

a) Întregul plan de sistematizare a satelor, adică „modernizare" prin distrugerea actualelor clădiri și evacuarea forțată a țăranilor în blocuri cu 3 etaje este contrară art. 36 din Constituție, care apără dreptul de proprietate personală a gospodăriei, cu anexele ei și cu pământul pe care este situată;

b) Decretul care interzice cetățenilor români să aibă contacte cu străinii nu a fost niciodată votat de un corp legislativ și nu a fost niciodată publicat. De aceea este lipsit de putere legală. Cu toate acestea, cetățenii noștri sunt amenințați de a fi concediați, urmăriți, arestați și condamnați pentru aceasta;

c) Centrul civic din București, investiția cea mai mare, de multe miliarde de lei, făcută vreodată în România, nu dispune de un buget public și este construită cu violarea tuturor legilor existente privitoare la construcții și finanțarea lor. Costul acestei clădiri imense s-a triplat din cauza schimbărilor pe care le faceți în fiecare lună în interiorul și exteriorul acestei clădiri;

d) Securitatea, care a fost creată pentru a apăra ordinea socialistă împotriva claselor exploatatoare, este acum dirijată împotriva muncitorilor, care își cer drepturile, împotriva vechilor membri de partid și împotriva intelectualilor cinstiți care își exercită dreptul de petiție – articolul 84 – și libertatea cuvântului – articolul 28 – garantate de Constituție;

e) Fabricile și instituțiile au primit ordin să-și forțeze angajații să lucreze duminica, împotriva articolului 19 al Constituției și Codului Muncii;

f) Poșta este violată sistematic, iar convorbirile noastre telefonice sunt întrerupte prin violarea articolului 34 care le garantează.

Pe scurt, Constituția a fost virtualmente suspendată și nu dispunem în momentul de față de un sistem legal. Trebuie să admiteți, domnule președinte, că o societate nu poate funcționa dacă autoritățile, începând cu cele de la vârf, manifestă lipsă de respect față de lege.

2. Planificarea nu mai funcționează în economia romă- nească. Ședințele Comitetului Politic Executiv sunt toate orientate spre trecut, făcând apel la muncitori să realizeze planurile neîmplinite ale anilor dinainte, ale semestrelor dinainte sau ale lunilor precedente. Un număr crescând de fabrici sunt lipsite de materii prime, energie sau piețe.

3. Politica agricolă este de asemenea în derută. Măsuri administrative aspre sunt luate împotriva țăranilor, care, potrivit datelor furnizate chiar de dumneavoastră, produc 40% din legumele țării, 56% din fructe, 60% din lapte și 44% din carne, deși ei dețin numai 12 % din suprafața arabilă. Dar, desigur, ceea ce este predominant acum în sate este teama de a fi „sistematizate", 7 sau 8 000 de sate fiind amenințate de a fi rase de pe fața pământului. În afară de obiecțiunile economice, culturale și umanitare ale lumii civilizate față de acest program, se ridică o chestiune legitimă: de ce să urbanizezi satele când nu poți asigura condiții decente de viață urbană în oraș, adică încălzire, iluminare, transport, pentru a nu mai vorbi de hrană? Un guvern care timp de 5 ierni la rând nu a

fost în stare să soluționeze asemenea probleme vitale pentru populație se dovedește incompetent și incapabil să guverneze. De aceea, nici nu punem accent pe acest lucru în cererile noastre.

4. Însuși faptul că nemții, ungurii și evreii emigrează în masă arată că politica de asimilare forțată trebuie să înceteze.

5. În sfârșit, suntem îngrijorați profund că poziția inter- națională a României și prestigiul ei scad cu repeziciune. După cum știți, aceasta este demonstrată în mod concret de deciziile unui număr de țări de a închide ambasadele lor la București. Cel mai alarmant este că ambasade, ca cele ale Danemarcei, Norvegiei și Portugaliei, au fost deja închise și altele ar putea să urmeze. Izolarea noastră crescândă afectează nu numai relațiile diplomatice. Am pierdut statutul de națiune favorizată în comerțul cu S.U.A. și, ca urmare, o serie de fabrici textile nu mai au comenzi. C.E.E. (Comunitatea Economică Europeană) nu mai vrea să extindă acordul ei comercial cu România, ceea ce va afecta în mod negativ alte sectoare ale economiei. Dumneavoastră ați susținut întotdeauna că întâlnirile la nivel înalt sunt decisive în îmbunătățirea relațiilor între state. Dar cum să îmbunătățești relațiile externe ale României când toți liderii țărilor necomuniste din Europa refuză să se întâlnească cu dumneavoastră? România este și rămâne o țara europeană și ca atare trebuie să avanseze pe linia Procesului Helsinki, nu să se întoarcă împotriva lui. Ați început să schimbați geografia satelor, dar nu puteți muta România în Africa.

Pentru a frâna aceste procese negative interne și internaționale care fac să sufere națiunea noastră, facem apel la dumneavoastră, ca un prim pas, să luați următoarele măsuri:

1) Declarați în mod categoric și în termeni lipsiți de echivoc că ați renunțat la planul de sistematizare a satelor.

2) Restaurați garanțiile constituționale privind drepturile cetățenilor. Aceasta vă va permite să respectați deciziile Conferinței de la Viena privind drepturile omului.

3) Puneți capăt exportului de alimente care amenință existența biologică a națiunii.

Din momentul în care aceste măsuri vor fi luate noi suntem gata să participăm într-un spirit constructiv la un dialog cu guvernul cu privire la căile și mijloacele de a depăși prezentul impas.

GHEORGHE APOSTOL
fost membru al Biroului Politic și președinte al sindicatelor
ALEXANDRU BÂRLĂDEANU
fost membru al Biroului Politic și președinte al C.S.P.
CORNELIU MĂNESCU
fost ministru al afacerilor externe și președinte
al Adunării Generale a O.N.U.
CONSTANTIN PÂRVULESCU
membru fondator al P.C.R.
GRIGORE RĂCEANU
veteran al P.C.R.
SILVIU BRUCAN
fost redactor-șef adjunct al „Scânteii".

Return of the 'fishbone' in Ceausescu's throat

The Independent 28 Xi 88

From Edward Steen
in Vienna

"I AM a fishbone in their throats — they can't swallow me, and they can't spit me out," Professor Silviu Brucan, the Romanian regime's most determined critic, told *The Independent* as he prepared to take the Orient Express home yesterday.

"I am bound organically to Romania." Any hopes the Ceausescu regime might have entertained of Professor Brucan using his passport to disappear into the no-man's-land of exile seem to be dashed.

The ex-editor of the party paper *Scintea* remains a rare independent voice in Bucharest. But it is unlikely, he thinks, that he will be allowed to travel abroad again until there is a sea-change in Romania. His triumphant 10-day visit to Moscow just ended is the one safeguard he has against another spell under house arrest like the one which followed his protest after the Brasov riots a year ago.

"It's really the first time that a critic of the regime has been received in the Soviet Union," said Professor Brucan, still surprised by his reception. Invited to Moscow by the Soviet Academy of Sciences, he was taken aback to find his proposed lectures on East-West relations and world socialism briskly turned down in favour of a discourse on pluralism.

"They said 'no, no sir, no comrade, pluralism is what's topical in the Soviet Union'," he laughed.

"Like a good teacher, I spoke for 45 minutes, but the discussion went on in one case for 45 minutes, in another for three hours. They even skipped dinner."

Nor, on his first visit to Moscow since 1981, did he remain silent about his view that Mr Gorbachev's decision to assume the presidency was a severely retrograde step.

He was astonished to find open agreement. As he puts it, the move was Marxism on the Romanian model: "This seems to go back to the old argument that the party knows best what is good for the people."

He feels Mr Gorbachev's weakness is a lack of theoretical direction. "But his greatest merit is that he studies social realities and draws pragmatic conclusions, and the best example is his recent decision to lease land to the peasants for 50 years, which will eventually result in the dismantling of the collective system." It was a U-turn: in 1986 the programme adopted by the party promised to strengthen it, he noted.

Along with the start-up of new processing plants imported from West Germany, it would, thought Professor Brucan, give Mr Gorbachev a vital breathing space. "For the first time, ordinary Soviet citizens will see an improvement on the shelves of the fo stores. It will give him a resp for the next five to seven years industrial reconstruction."

He predicted faster change Eastern Europe, with 1992 a the economic integration of t EC posing a greater challenge the region than Mr Gorbachev

Exporting cheap wine, for ample, would become much mo difficult. "The first reaction w be to close ranks round Comec and the restructuring of Comec itself, a shift from rigid gove ment to government agreemer to exhanges based on supply a demand," he said. "Before bei able to compete with the West, t socialist countries would fi have to practice competing w each other."

As it was, the ratio of per cap earning between East and W was 3-1. "That ratio can't co tinue to get lower without the r of socialism becoming tota meaningless.

The real dilemma facing E European socialism is reform die, and go down as an abort social experiment."

He saw the model of the futu as Scandinavian or Austrian so ety — "It's very close to wha have in mind."

In his view, would Bucharc once the selfconfident Paris of t East, soon be a pleasant place live again? "I'm sure of it, if survive . . ."

Le Monde

ROUMANIE

Plusieurs signataires de la lettre ouverte à M. Ceausescu auraient été arrêtés

Les six anciens dirigeants roumains qui ont adressé la semaine dernière une lettre ouverte au président Nicolae Ceausescu pour dénoncer sa politique (*le Monde* daté 12-13 mars) ont été placés sous haute surveillance policière ou arrêtés.

On est ainsi sans nouvelles depuis le 9 mars d'Alexandre Birladeanu, ancien ministre de l'économie et chef de la section économique du comité central. Ce jour-là, son fils, qui vit en France, lui a téléphoné à Bucarest, comme il avait coutume de le faire tous les trois ou quatre jours sans problème. Une personne se présentant comme un « *voisin de l'immeuble* » lui a répondu que son père était sorti se promener et qu'il serait de retour dans une heure et demie. Or il n'était pas du tout dans les habitudes de M. Birladeanu, âgé de soixante-dix-huit ans, et physiquement affaibli, de quitter ainsi son domicile. Depuis cette « *conversation* », son téléphone ne répond plus. Il en va de même de ceux des autres signataires.

Mardi, les autorités roumaines avaient annoncé l'arrestation de Mircea Raceanu, chef du service « Amériques » au ministère des affaires étrangères à Bucarest, et fils de Ion Raceanu, membre vétéran du [...] qui avait signé la lettre [...] par son intermédiaire que celle-ci serait parvenue à l'Ouest. Mircea Raceanu est accusé d'espionnage au profit d'une puissance étrangère. Quant à Silviu Brucan, ancien ambasadeur auprès de l'ONU et ex-rédacteur en chef de l'organe du parti, *Scinteia*, il aurait été arrêté par la Securitate après avoir remis personnellement la lettre au cabinet de M. Ceausescu.

Selon des sources diplomatiques, une certaine « *nervosité* » semble s'être emparée des milieux dirigeants à Bucarest. Les autorités ont lancé un appel à la vigilance au cours d'assemblées qui se sont tenues dans toutes les provinces du pays, tant dans les entreprises que dans les institutions. Un renforcement des forces de l'ordre a été constaté ces derniers jours dans les rues de la capitale roumaine. La radio et la télévision ont demandé la « *ferme condamnation de cette action* » (allusion à la lettre) et la sévère punition du « *coupable* » et de « *tous ceux qui foulent aux pieds la loi sur la sauvegarde des secrets d'Etat et sapent les activités qui portent préjudice aux intérêts du pays* ».

Le numéro du « Monde » daté 16 mars 1989 a été tiré à 529 175 exemplaires

---

THE NEW YORK TIMES, THURSDAY, JULY 20, 1989

Bucharest Journal

To Rumanians, It Just Feels Like the Third World

By CRAIG R. WHITNEY

BUCHAREST, Rumania — The "personality cult," in Soviet standard usage, was a euphemism for Stalin's [...]. In Rumania, the cult of Nicolae Ceausescu has developed its own [...]

In 1968, Mr. Ceausescu was [...] in many Eastern European circles for refusing to go along with the Soviet invasion of Czechoslovakia to bring it back to Communist orthodoxy.

Today there is no more orthodox, centrally planned, single-party Communist state in Eastern Europe than Rumania, which is one of the reasons President Bush decided to skip it and [g]o to Poland and Hungary instead.

Giant posters with President Ceausescu's portrait do not stare down at [eve]ry public square the way Stalin's [use]d to in Moscow, but signs along vil[lage]s in the countryside proclaim "[Pa]rty-Ceausescu-Rumania" and "[Cea]usescu-Rumania-Peace."

No Place for Pluralism

[...] the draft program for the Com[munis]t Party congress in November [p]ut all the stops: "The most be[loved so]n of the Rumanian people, the [...] genius and architect of mod[ern Soc]ialist Rumania, the clear[-sighted] leader of the entire nation [on th]e path of progress and wel[fare, b]rilliant personality of the in[ternationa]l Communist movement [and] political life, a staunch and [...] fighter for the cause of so[cialism an]d Communism, for the tri[umph of pe]ace and collaboration in [...]

[Mr. Ceau]escu turned 71 in January [and has] been at the head of his [party since 19]65. In recent years, his [wife has] also been described [i]n similar terms, and [...] [De]puty Prime Minister in [charge of na]tional research and [...] [their so]n, Nicolae, is First [...] [Co]mmunist Party [...] [al]though Western [...] [te]nd to doubt that he [...] [...] free-market econ[omy ...] political pluralism [...] Mr. Ceausescu's [...] [Ru]manian economy

Exported

[...] that Rumania [...] outside country [...] elopment, Mr. [...] $21 billion in [...] [payi]ng off Ruma[nia's] interest, an[...] that the pro[...]

[...] [und]er the pressure of his drive toward autarchy, living standards for most people spiraled downward, say foreign residents from Communist and capitalist countries who have observed Rumania over the years.

"It's the third-worldization of Rumania," a foreigner said. Another agreed that the capitalist International Monetary Fund had never demanded as much sacrifice of any third-world debtor country to pay off its debts as the Communist leader had done from his own people.

Stories that the Rumanian people were starving or freezing to death for want of food or fuel or going blind because each household was supposedly limited to one 40-watt bulb seem to be exaggerations — at least at the height of summer, after the mildest winter in years. The mystery is why there is any deprivation at all.

'Patience' Imposed by Police

The vast agricultural plain west of the capital does not look ragged and mismanaged like so many Soviet state and collective farms. Rich, well-manicured fields promise an abundant harvest of wheat, corn and sunflowers — apparently, mainly for export abroad to earn foreign currency to support still more intensive industrialization in the next five-year plan.

The shortages appear to be on the same scale as Moscow's, though far worse than any in Budapest. People in Bucharest lined up recently to buy quarter-pound blocks of butter and sausage and fatty slabs of bacon in food stores, while the private farmers' markets offered carrots, onions and potatoes hard to find during the rest of the year.

With investment planned to run 30 to 35 percent higher than in the last five-year plan, according to Rumanian officials, the outlook is for little relief for most Rumanian citizens.

Some Eastern European diplomats wonder at their "patience," but it is not patience that enables Mr. Ceausescu to impose his will on them — it is the Securitate, the secret police, which relentlessly pursues any sign of opposition.

'Superb Diplomat' Arrested

In March, six former officials of the Government and the party, Gheorghe Apostol, Constantin Pirvulescu, Silviu Brucan, Alexandru Birladeanu, Corneliu Manescu and Ion Raceanu, sent an open letter to Mr. Ceausescu accusing him of destroying Rumania's economy and terrorizing the population by abusing the Securitate.

All of them were promptly put under police guard. Western diplomats who have since tried to visit some of them have been arrested or roughed up. Mr. Brucan, a former Ambassador to the United States, has been moved out of his house to somewhere in the outskirts of Bucharest.

The son of one of them, Mircea Raceanu, an official also involved [in] American affairs whom United States diplomats here regarded as "a superb diplomat," was arrested Jan. 31, diplomats said, and accu[sed] of treason.

Asked about his case, Ion Trage, a Foreign Ministry official, said: "For the time being, the case is under consideration by the judicial authorities."

Lack of Foreign Newspapers

Mr. Ceausescu's Government forbids citizens to talk directly with foreign visitors unless they report the conversations to the police, which in effect renders all such contacts except with officials impossible.

Several of those who spoke with a reporter during a four-day visit acknowledged that life had been difficult, but said it was getting easier. Electricity is not rationed, they said, but is controlled like long-distance telephone bills: calls beyond the [...] minutes are 1.5 times the regular rate, beyond six minutes double, reaching four times the regular rate after 20 minutes.

Rumanian citizens who wonder what life is like abroad have a hard time finding out. Newsstands in the capital, even during the recent Warsaw Pact summit meeting of Rumania's Communist allies, carried foreign newspapers [...]

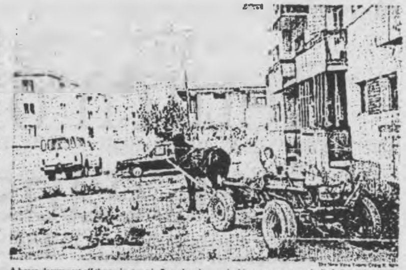

A horse-drawn cart off the main street in Scornicesti, Rumania, the hometown of President Nicolae Ceausescu. Foreigners living in Rumania say his drive to make his country economically independent is causing living standards for Rumanians to fall and inhibiting economic development.

Romania: Defying the Tyrant

William Pfaff

A [writer] of the 1940s, R. G. Waldeck, said of the German princes who served as kings of Romania between 1866 and World War II that "they all went a bit haywire under the violent sun and deep blue skies. They could not take it. They overdid everything." The Romanians themselves, she said, were "flexible, realistic, fatalistic," indestructibly enduring all with a conviction "of the transitory quality of everything."

[...] the striking thing about the Romanians during the last half-year has been their abandonment of resignation and their [...] repeated demonstrations of [...] that the Ceausescu regime [...] [...] in the guise of communism. This defiance of Nicolae and Elena Ceausescu comes from within the upper circles of the Communist party [...] but, more remarkably, it also comes from people entirely unprivileged [...] established position, on the [...] of the Soviet embassy. For example, the Cluj university teacher Doina Cornea, who addressed herself directly to Nicolae Ceausescu earlier this year in two letters published in the British press, and a third one broadcast by Radio Free Europe; she also testified against the Ceausescus in an interview on Belgian television. Six citizens of Cluj and Zarnesti, and of Poiana village, countersigned their names and her second letter to the London *Spectator*.

There is the poet Mircea Dinescu, who gave a sardonic account of Romania's condition to the Paris newspaper *Libération* in March. Nicu Stancescu, a hydraulic engineer and Party member who is now compelled to work as a farm laborer, wrote in the French press in May about "the generalized crisis" in the country and the "skepticism and apathy of the population." In January, three prominent journalists and a printer published an anti-Ceausescu manifesto, and were arrested. Several other writers have made public declarations critical of the government's policies; measures of retaliation against them have provoked still other protests by members of the Writers' Union, including people previously close to the government as well as who have never been members of the P[arty].

Politically, the most significant protests was that delivered to [...] Ceausescu in March by six vetera[n mem]bers of the Romanian Communi[st Party] including one of its founders. [...] was published in *The New Yor[k Review] of Books* of April 27.) They [...]

De[...]

[...] [gov]ernment has demon[strated ...] solve the basic econ[omic prob]lems of the coun[try ...] threatens "the bio[logical existence of the] nation" by its fa[...] and simultaneou[s ...] tion") of the r[...] program desir[...] order to rehou[se ...] blocks and rer[...] dustrialized [...] villages have [...] this way, as [...] another th[...] historian D[...] 1985 a me[...] Communist [...]

Many [...] been ar[...] have be[...] have been depriv[ed ...] apartments or forcibly reloca[ted to the] countryside — internal exile. People have been molested or attacked in the street by "unknowns," as has also happened to foreign diplomats and reporters attempting to make contact with dissidents. Criminal or civil charges have been brought against some. Thus the poet Dan Desliu has been accused of black [mark]eting. A former Politburo mem[ber ...] [...]ardeanu, a signer of [...] [...] of traf[...]

Bucharest [...] running water or [...]

An observer inside Romania remarks that these forms of repression are de[...]

August 17, 1989

[...]R -- LET'S STOP IGNORING ROMANIA'S TRAGEDY

MUNICH; March 23 (NCA) -- The following commentary appeared in today's International Herald Tribune:

By Jim Hoagland

PARIS — A decade later, I cannot remember a single thing Nicolae Ceausescu said during a long interview at the presidential palace in Bucharest. His answers were gibberish, rendered in the dense and defensive jargon of Communist nonspeak that drained words of all meaning.

But the physical impression made by Romania's president that day has remained fresh in my mind's eye: the thin grey smile that cast a chill across a cavernous room, the cold light in his regard as it fastened with hostility on a questioner, the regal, unapproachable air that belied his pretense of being a man of the people. They all came back this week as I read the headlines suggesting that Mr. Ceausescu has become, despite intense competition elsewhere in the world, the tyrant most hated by his own people.

His abuse of his nation has become the shame of the Communist world, provoking demonstrations now in Hungary and concern in the Kremlin. The abuse has not, unfortunately, provoked any effective counterpressures to Mr. Ceausescu's cruelties. Nor is the West doing enough to oppose him at this crucial moment.

His bizarre economic policies have reduced an agriculturally prosperous nation to the point of starvation and penury. He has launched a plan to destroy systematically the rural villages inhabited by more than two million ethnic Hungarians and Germans. The government says these internal refugees will benefit from moving into modern buildings; in fact, Mr. Ceausescu wants to destroy the cultures of these minorities and to force them to leave their lands.

He has clung to power since 1965 by establishing one of the world's most repressive police states. One-third of the population has been bribed or intimidated into reporting on the words and deeds of fellow citizens at one time or another. A phrase too easily tossed around by Americans, "a national nightmare," accurately describes Romania today.

The police and military have been called out to put down sporadic worker revolts. But there are now signs that the breaking point may have been reached for Romania, as the elite that drew the meager benefits that existed in this "system" also turns against the dictator.

An inkling of this new twist came for me some months ago in a chance encounter with a Romanian civil servant traveling abroad. After a few minutes of polite conversation about his country's problems, the Romanian blurted out: "There is only one answer now. We pray that he will die so things can get better."

Last week, in a letter addressed to Mr. Ceausescu and circulated to Western news agencies in Vienna, six former senior Communist Party officials directly challenged the human rights violations and economic mismanagement of Mr. Ceausescu's reign. The dictator responded by putting the son of one of the ex-officials under house arrest and sacking four officials in key economic posts. It was not immediately clear if they had challenged Mr. Ceausescu or were removed in one of the routine purges that he uses to nip potential opposition in the bud.

Reprisals were also taken against the poet Mircea Dinescu, after he was quoted in an interview with the Paris daily newspaper Libération as saying that the courts and police in Romania "have been transformed into instruments of terror and intimidation against the people." Mr. Dinescu lost his job at a weekly literary magazine and was reportedly placed under house arrest.

As the Dinescu case suggests, the French press has been covering the new turmoil in Romania in an aggressive manner. There is a sense here that an unraveling of the Ceausescu regime may have begun. This helps account for the unusually critical public stance that France has taken on these incidents by recalling its ambassador from Bucharest for "consultations."

Other Western countries should follow suit and distance themselves at this vital moment from Mr. Ceausescu's regime. The European Community and the United States should do so without delay, and should publicly consider stronger, joint measures. The United States took a step in the right direction by issuing a statement of concern to Bucharest this week, but that is only a beginning.

It is only two months since the United States and 34 other countries, including Romania, signed an East-West human rights agreement in Vienna. The deterioration of the situation in Romania since then calls for urgent diplomatic action to show that the signing of the European human rights accord was not an empty exercise.

Moreover, the United States and Western Europe should act now to show that the West will react differently to those countries which move in the direction of pluralism (Hungary and perhaps Poland) and to those which intensify repression (Romania and Czechoslovakia).

The Bush administration is understandably still feeling its way on many East-West questions. But this is not the moment for delay on Romania, which sinks deeper into tragedy with each passing day.

The deterioration of the situation in Romania calls for urgent diplomatic action to show that the European human rights accord was not an empty exercise.

— *The Washington Post*

THE NEW YORK REVIEW

april 27, 1989

Romania: Breaking the Silence

Paris—The dramatic, even hysterical, physical construction, reconstruction, and destruction that has gone on in Romania at the will or whim of Nicolae Ceauşescu has conveyed an intimation of the end—an end that may now be approaching. The open letter of protest published below was addressed to the Romanian dictator on March 10 by six senior figures in the Romanian Communist party, including one of the Party's founders, ninety-four-year-old Constantin Pirvulescu. It is certain to have serious backing elsewhere in the Party and government.

It is virtually certain, as well, to enjoy support from the Soviet Union, although the ability of the Soviet authorities to intervene in Romania's internal situation or to protect the six is by no means assured. The statement by the six that they are "risking [their] liberty and even [their] lives," is thus certainly the truth. One of the signers, Silviu Brucan, former ambassador to the United Nations and former editor of the Communist party newspaper, was taken into custody for questioning the day after the letter was released, as was, later, another of the signers, Alexandru Birladeanu. Both subsequently were released. Diplomatic sources in Bucharest say that all the signers and their families continue to suffer harassment and measures of retaliation.

Most at risk at this moment appears to be Mircea Raceanu, stepson of Grigore Raceanu, another of the signers, who was arrested earlier this year on espionage allegations and, following publication of this open letter, was charged with treason. He is a former first secretary of the Romanian Embassy in Washington (1969–1978) and was head of the US desk of the Romanian Foreign Ministry at the time of his arrest. His father, Andor Bernath, was executed during the war for anti-Fascist activities. A manipulated letter-writing campaign in the Romanian press has called for the "harshest punishment" to be inflicted on him. The same diplomatic sources say that as of March 23, they are aware of no change in his situation since his arrest was made known. Other people currently at risk are three journalists, Petre Mihai Bacanu, Anton Uncu, and Mihai Creanga, and a typographer, Alexandru Chivoiu, on trial for having prepared a manifesto critical of the regime.

The initiative of the six Communist patriarchs brings the internal Romanian ~~patriarchs brings the internal Romanian~~ crisis into the open; until now it has been stifled by police repression and obscured by Nicolae Ceauşescu's program of national monument building. He has all but completely substituted for Marxism in "socialist" Romania a grotesquely triumphalist nationalism, by which Romania's national progression is portrayed as having found its culmination in the era of public buildings (including the immense "House of the Nation," formerly the "House of the People") have been under night-and-day construction as expressions of the grandeur of the Romanian nation while the Romanian people have groaned in cold and winter darkness, trekking from shop to market in the daily search for something to eat.

The six say in their letter: "Why urbanize villages when you cannot ensure decent conditions of urban life in the cities, namely adequate heating, lighting, transportation, not to mention food? A government that for five winters in a row has been unable to solve such vital problems for its population proves itself incompetent, and incapable of governing." They demand that exports of Romania's agricultural output be stopped—"that are threatening the biological existence of our nation."

The charges they make are ones that exiled Romanians and foreign observers have made for years. Their letter was issued the day after Romania was condemned by the Human Rights Commission of the United Nations in Geneva—in a vote on which the Soviet Union conspicuously abstained, as did Bulgaria and the East German delegation, while Hungary co-sponsored the proposal for a UN investigation of Romania's human rights situation. France recalled its ambassador from Bucharest March 16 as a consequence of the Romanian government's reaction to this open letter, and on March 24 the United States cancelled a scheduled meeting on human rights matters and issued an unusually blunt warning that measures against Mr. Ceauşescu's critics would have "direct consequences" on relations between Washington and Bucharest.

The Romanian writer Eugène Ionesco, a resident of France, told the political commission of the European Parliament in February that Romania's present situation is one of "cultural genocide." Romania, he said, is "making a final departure from Europe itself." A poet, Mircea Dinescu, living inside Romania, gave an interview to the Paris newspaper *Liberation* on March 20 in which he said that

> those organs of the nation supposed to defend the fundamental rights of man, the system of justice and the press, without speaking of the police and security service, have been transformed into instruments of intimidation and terrorization of the population.

He was dismissed from his job with the weekly *Romania Literara* and has been excluded from the Party and placed under police surveillance, but he maintains his defiance, saying (as quoted in *Liberation* March 24) that

> after four prizes from the Writers' Union and a fifth from the Romanian Academy I had begun to think, in my naiveté, that I was a free man, born free and to die free: that freedom was the raw material of my profession and that without it I would not exist.

A second poet, Dan Desliu, sixty-two, for many years a court poet of the preceding Gheorghiu-Dej regime, has also written a critical open letter published in the West.

His action can be taken as a further sign of the foundering of the regime.

Infant mortality in Romania is now the highest in Europe, despite a government program of population increase, which demands five children from every woman of child-bearing age and forbids not only abortion but the use of contraceptives. The old are expected to die without burdening the country's declining medical facilities. Male life expectancy has been falling, and it is now only sixty-six years. The ration of meat for a worker in Brasov, Romania's second city, in 1987 was 8.5 kilos (less than twenty pounds)—for the entire year. The independent culture and languages of the national minorities—Hungarian and German—are cruelly repressed. More than 13,000 ethnic Hungarian refugees from Romania were given residence permits in Hungary last year alone, and something like the same number are thought to be living undeclared in Hungary. Hungary's consulate in the Transylvanian city of Cluj has been closed by the Romanian authorities.

In Bucharest, at the beginning of March, one of the signers of the open letter—its existence then was still unknown—made it possible for me to see another docu-

To President Ceauşescu:

At a time when the very idea of socialism, for which we have fought, is discredited by your policy, and when our country is being isolated in Europe, we have decided to speak up. We are perfectly aware that by doing so we are risking our liberty and even our lives; but we feel duty-bound to appeal to you to reverse the present course before it is too late.

1) The international community is reproaching you for nonobservance of the Helsinki final act, which you have signed yourself. Romanian citizens are reproaching you for nonobservance of the constitution, which you have sworn to observe. Here are the facts:

A) The whole plan for systematization of villages [i.e., their "modernization" by destroying existing buildings] and the forced removal of peasants to three-story apartment blocks runs against Article 36 of the constitution, which protects the right to personal property of a household, with its annexes and the land on which it is situated.

B) The decree forbidding Romanian citizens to have contact with foreigners has never been voted on by the legislative body and never been published; thus it lacks legal power. And yet our citizens are threatened with being fired, harassed, arrested, and sentenced for doing so.

C) The Civic Center [in Bucharest], the biggest multibillion lei investment made in Romania, has no public budget and is being built in violation of all existing laws regulating constructions and their financing. The cost of the immense building has tripled because of changes you order every month in the interior and exterior of the building.

D) Securitatea [i.e., the State Security Service], which we created to defend the socialist order against the exploiting classes, is now directed against workers demanding their rights, against old members of the Party, and against honest intellectuals exercising their rights to petition (Article 34) and freedom of speech (Article 28) guaranteed by the constitution.

E) Factories and institutions have been ordered to force their employees to work on Sunday against Article 19 of the constitution and the labor code.

F) Mail is systematically violated and our telephone conversations are cut off in violation of Article 34, guaranteeing their privacy. To sum up, the constitution has been virtually suspended and there is no legal system in force. You must admit, Mr. President, that a society cannot function if the authorities, starting from the top, show disrespect for the law.

2) Planning no longer works in the Romanian economy. The meetings of the Executive Political Committee are all oriented toward the past, [and taken up with] exhorting the workers to make up for the unfulfilled plan of the previous year, previous semester, or previous month. An increasing number of factories lack raw materials, energy, or markets.

3) Agricultural policy is also in disarray. Harsh administrative measures are directed against the peasants, who, according to your own data, provide 40 percent of the country's vegetables, 56 percent of the fruit, 60 percent of the milk, and 44 percent of the meat, though they have only 12 percent of the arable land. But, of course, what is now predominant in the villages is the fear of being "systematized," with seven or eight thousand villages threatened with being razed. Above all the economic, cultural, and humanitarian objections of the civilized world to that program, a legitimate question arises: Why urbanize villages when you cannot ensure decent conditions of urban life in the cities, namely adequate heating, lighting, transportation, not to mention food? A government that for five winters in a row has been unable to solve such vital problems for its population proves itself incompetent and incapable of governing. Therefore, we are not pressing on you any demand in this respect.

4) The very fact that Germans, Hungarians, and Jews are emigrating en masse shows that the policy of forced assimilation should be renounced.

5) Finally, we are deeply worried that Romania's international position and prestige are rapidly deteriorating. As you know, this is concretely shown by the decision of quite a few countries to close their embassies in Bucharest. Most alarming, embassies of such European nations as Denmark and Portugal have already been closed and others may follow. Our growing isolation affects not only diplomatic relations. We have lost the most favored-nation status for trade with the United States and as a result some of our textile factories have no orders. The EEC is unwilling to extend its trade agreement with Romania, which will negatively affect other sectors of our economy. You have always maintained that summit meetings are decisive in improving relations between states. But how are you going to improve Romania's external relations when all the leaders of the non-Communist nations of Europe refuse to meet with you? Romania is and remains a European country and as such must advance along with the Helsinki process and not turn against it. You started changing the geography of the countryside, but you cannot remove Romania to Africa.

To stop the negative processes, both domestic and international, besetting our nation we appeal to you, as a first step, to take the following measures:

1. To state categorically in unequivocal terms that you have renounced the plan of systematization of villages.

2. To restore the constitutional guarantees regarding the rights of citizens. This will enable you to observe the decisions of the Vienna Conference on Human Rights.

3. To put an end to the food exports that are threatening the biological existence of our nation.

Once such measures are taken, we are prepared to participate in a constructive spirit in a dialogue with the government on the ways and means of overcoming the present impasse.

Gheorghe Apostol, former member of the Politburo and chairman of trade unions; **Alexandru Bîrlădeanu**, former member of the Politburo and chairman of the planning committee; **Corneliu Mănescu**, former minister of foreign affairs and president of the UN General Assembly; **Constantin Pîrvulescu**, founding member of the Communist party; **Grigore Răceanu**, veteran of the Communist party; **Silviu Brucan**, former acting editor of *Scînteia*

Ceea ce a făcut impresie în România și în străinătate era statura politică a semnatarilor: doi foști secretari generali ai Partidului Comunist, un membru al Biroului Politic, un fost ministru de externe care fusese președinte al Adunării Generale ONU și fostul redactor-șef adjunct al *Scânteii*, fost ambasador la Washington. Un protest public al unor lideri politici de asemenea nivel era fără precedent. Tiranul se afla în culmea furiei. El se lăudase până atunci că întregul partid este unit în jurul lui și dintr-o dată „Scrisoarea celor 6" demonstra, în mod convingător, că acest lucru nu era adevărat.

A doua zi, pe la miezul nopți, trei mașini cu ofițeri de securitate au venit la mine acasă pentru a mă aresta și a mă duce în sinistra clădire din Calea Rahovei. Erau atât de furioși, încât nici nu puteau vorbi limpede și strigau tot timpul: „trădător", „agent american", „spion imperialist". „Un vierme ca tine merită să fie împușcat!" a țipat unul dintre ei. O asemenea violență verbală m-a făcut să cred, o clipă, că mă vor ucide. Desigur, ei știau că eu am scris-o și tot eu am strecurat-o în străinătate. Dar cum? Doar mă urmăriseră, la fiecare pas și tot timpul. Când am spus la cercetare că luni, 27 februarie, la ora 8,30 dimineața, am pus scrisoarea în cutia poștală de la oficiul de vizavi de hotelul *Intercontinental*, securistul investigator s-a uitat într-un dosar și a confirmat: „Da, între 8 și 9 erai în acel loc, dar prostănacul de agent al nostru a raportat că ai cumpărat mărci" – ceea ce făcusem într-adevăr, după ce am expediat scrisoarea. Cutia poștală era într-un colț care nu se vedea din afară, lucru pe care-l știam și pe care contam. Alesesem acel oficiu poștal, deoarece m-am gândit că de-acolo clienții hotelului *Intercontinental* trimiteau multe scrisori în exterior, ceea ce făcea mult mai dificil pentru Securitate să o identifice pe a mea.

A.S.: ***Eroii* post-festum *au criticat „Scrisoarea" pentru faptul că urmărea doar „îmbunătățirea sistemului comunist". Ce aveți de spus?***

S.B.: Privind retrospectiv, unii critici anticomuniști blamau „Scrisoarea" de a fi avut un obiectiv limitat numai la „îmbunătățirea sistemului" sau de a fi preconizat „un socialism cu față umană". Observația lor este justă, dar acești eroi de după război ar putea menționa cu greu un singur act politic de asemenea magnitudine și efect care să fi cutremurat dictatura comunistă în măsura în care a făcut-o „Scrisoarea" noastră. Oricine este familiarizat cu regulile politicii va înțelege ușor că un act politic, pentru a fi eficient, nu trebuie să meargă niciodată mai departe de nivelul de conștiință al societății în momentul respectiv. Într-o țară cu aproape 4 milioane de membri de partid care formează *la classe politique*, cea mai bună strategie era de a pricinui o breșă în partid prin separarea masei comuniștilor de odioasa conducere. Aceasta se putea face prin demascarea, într-o manieră convingătoare, a laturilor celor mai respingătoare ale tiraniei lui Ceaușescu, respingătoare chiar în opinia membrilor de partid. Cu asemenea ochi trebuie citită „Scrisoarea", situând-o în acele timpuri, pentru că numai așa poate judeca cineva un act politic. „Scrisoarea" demască necruțător violarea Constituției și a drepturilor omului, dezvăluind natura ilegală a regimului ceaușist, denunță absurditatea și cinismul „sistematizării satelor", abuzurile și crimele Securității, demonstrează falimentul

economiei planificate, stupiditatea politicii agrare și consecințele dezastruoase ale politicii de asimilare forțată a minorităților naționale și, în sfârșit, descrie izolarea flagrantă a României în Europa. Penuria de alimente, întunecimea străzilor și temperatura de îngheț din apartamente și case completau tabloul devastator, menit a-i ridica chiar pe membrii de partid împotriva lui Ceaușescu. Și cea mai bună dovadă este că, în decembrie 1989, 60 000 de membri de partid au participat la rebeliunea din Timișoara, iar la București, sute de mii de comuniști au venit de pe platformele industriale în dimineața de 22 decembrie, pentru a se ralia la explozia populară din Piața Palatului. Tocmai știrea că vin muncitorii spre piață l-a determinat pe Ceaușescu să fugă. Analiza ar putea să meargă mai departe, argumentând că principalele partide politice, ajunse la putere sau în opoziție, care s-au format după Revoluție, numără foști comuniști în organele lor de conducere. Și în Uniunea Sovietică, cei mai aprigi lideri ai opoziției împotriva partidului comunist, în frunte cu domnul Eltîn, au fost membri de partid, unii dintre ei proeminenți. S-ar putea comenta că, pentru a deveni un anticomunist convins, omul trebuie să treacă mai întâi prin experiența de partid. Ce stranie versiune modernă a Purgatoriului!

Securitatea: Garda Pretoriană a lui Ceaușescu

A.S.: ***Ați avut de-a face nemijlocit cu Securitatea. Ce părere aveți despre metodele ei?***

S.B.: Am petrecut două luni, în 1989, în compania lor zilnică și, așa cum releva unul dintre dosarele mele de la Securitate, ofițerii și agenții acesteia îmi urmăreau îndeaproape toate mișcările, scrierile și lecțiile, încă din 1966, când am demisionat din guvern și am devenit astfel „suspect". Chiar și cărțile mele publicate în engleză au fost traduse în limba română de către Securitate, bineînțeles fără drepturi de autor. De aceea cred că sunt informat despre Securitate.

Să încep cu prima declarație, din 12 martie 1989, a șefului investigator, locotenent-colonelul Rădulescu Emil: „Nu numai că am urmărit fiecare mișcare pe care ai făcut-o, nu numai că ți-am citit toate cărțile și articolele (ce sarcină ingrată!), dar ți-am studiat și psihologia, iar atunci când generalul Vlad a propus să ți se dea pașaportul pentru a călători în străinătate, în speranța că nu te mai întorci, eu i-am spus: «Acest om se va întoarce cu siguranță și ne va mai da de furcă. Dacă ar fi ascultat sfatul meu, ai fi fost arestat cu multă vreme înainte și n-ar mai fi existat «Scrisoarea celor 6»." Lt. col. Rădulescu (pe adevăratul lui nume Ion Diaconescu, devenit, ulterior, Director-adjunct la SRI, cu grad de general) era șeful unei divizii speciale care veghea asupra ambasadelor străine din București și a contactelor acestora cu cetățenii români. Era un profesionist autentic, un investigator dur, care știa să pună chestiuni pertinente, bine pregătite. Se purta civilizat în cea mai mare parte a timpului, dar izbucnea în tirade brutale și lipsite de curtoazie atunci când venea de la întâlnirea cu vreun superior, unde, probabil, fusese admonestat pentru că nu reușea să scoată de la mine declarațiile și confirmările care i se cereau. Atunci azvârlea cu noroi în mine, folosind epitete ca „agent străin", „trădător" etc. și amenințându-mă că mă aruncă în beci, unde să-mi putrezească oasele. Violența verbală nu ducea însă niciodată la una fizică. N-am fost niciodată bătut sau torturat. Ei recurgeau însă la o metodă foarte ingenioasă, care se numește „nedormire", interogându-mă 24 sau 25 de ore în șir. Anchetatorii erau trei și făceau cu schimbul, iar eu eram unul și atunci mă apuca o dorință atât de puternică de a dormi, încât eram tentat să spun orice, numai să mă lase să mă culc. După două sesiuni de acest fel, am reacționat și eu cu metoda „tăcerii absolute". În

momentul în care mă simțeam obosit, le spuneam că nu mai suflu nici o vorbă. Citiți pe buzele mele: nici un răspuns! Această atitudine a coincis, din fericire, cu ordinul pe care l-au primit de a mă duce acasă noaptea și de a mă ridica din nou în zorii zilei. Nu aveam **weekend, dar puteam citi ziarele și asculta „Europa liberă" sau BBC în timpul nopții.**

Generalul Vlad Iulian, șeful Securității, a declarat în câteva rânduri că Securitatea acționa numai potrivit legii și că respecta cu strictețe standardele civilizate. Printre documentele Securității pe care am reușit să le capturez exista o „Notă cu privire la măsurile ce se propun a fi luate în cazul Brucan Silviu", semnată de șeful Direcției a III-a, general-maiorul Mortoiu Aurelian. La punctul „D", dl. general propune: *Să acționăm pentru schimbarea în mod legendat a locurilor de muncă ale fiicei și ginerelui lui Brucan Silviu.* „Legendat" însemna că fiica mea a fost concediată de la studioul de televiziune pe motivul reducerii de personal, iar ginerele meu, arhitectul Mircea Nicolae, a fost expediat la Călărași, sub motiv că trebuia întărit centrul de proiectare de-acolo. La punctul „F": *În eventualitatea că va fi surprins circulând noaptea pe jos, pe stradă, să se organizeze o acțiune agresivă asupra lui, prilej cu care să fie jefuit.*

Dar lovitura de grație propusă de general este la punctul, „G": *Va fi studiat comportamentul lui în timp ce efectuează cumpărături la magazinele pe valută în scopul de a stabili dacă într-o asemenea împrejurare i se poate strecura în buzunar o bancnotă de 100 de dolari cu care să fie surprins la ieșire de organele de miliție care să-l cerceteze pentru deținere ilegală de valută.*

Atât despre metodele „legale" și maniera civilizată a Securității!

Aparatul Securității era enorm din punct de vedere numeric și se extindea peste tot, pătrunzând în toate aspectele vieții românilor, în instituții și întreprinderi, pe străzi și în case, și chiar dormitoarele oamenilor erau căptușite cu „ciripitori". Dacă în timpul regimului fascist al lui Antonescu eram observat și urmărit de un singur agent al Siguranței, în perioada arestului la domiciliu din anii '80, Securitatea mobilizase doi ofițeri de miliție care străjuiau intrarea, plus cinci agenți care mă urmăreau când ieșeam din casă, manifestare tipică a risipei forței de muncă în sistemul comunist. Am calculat că simpla supraveghere a mea în oameni și două mașini costa statul român circa 200 000 de lei pe lună. Îmi venea să mă simt fudul că guvernul cheltuia atât de mult cu mine, într-un moment în care salariul mediu al muncitorilor era de 2 500 de lei pe lună.

Securitatea dispunea de aproape 700 000 de informatori, „ochii și urechile lui Ceaușescu", și de circa 10 000 de agenți de stradă, numai în București. Puteai să-i vezi pe „băieți" cu un trench-coat negru și pălărie la fiecare cincizeci de metri pe Calea Victoriei sau pe Calea Dorobanți, pe unde trecea motorcada prezidențială în mare viteză. Trei mașini de poliție în față și trei în spatele limuzinei prezidențiale în albastru: el – pe la 8 dimineața, ea – pe la 10, în propriul ei Renault 18 și cu cei doi labradori în spate – un aspect tipic al scenei bucureștene de zi cu zi. Din punct de vedere tehnologic, Securitatea se afla era „la zi", și punctul ei forte era electronica. Obișnuiam să mă plimb cu Aposol în Parcul Herăstrău, peste lac, fără a vedea vreo ființă umană pe o distanță de un kilometru, simțindu-ne astfel siguri că putem vorbi despre planurile noastre. Când am fost arestat,

investigatorul a citat frânturi din conversațiile noastre, din fericire neînregistrate în întregime.

Odată, am vizitat un prieten care locuia într-un bloc imens de pe Calea Victoriei, la etajul al cincilea. Nu-l văzusem de ani de zile. Era un om bătrân, care nu se interesa de politică, trăind într-o izolare aproape totală cu soția sa. L-am anunțat că îl voi vizita de la un telefon public. Am stat la el aproape un ceas și am discutat în special chestiuni bănești. Ei bine, la interogatoriu, securiștii mi-au arătat stenograma acestei discuții, înregistrată pe bandă. I-am felicitat: „Sunteți, tehnologic, în anul 1990, dar politic în 1950!"

Dosarul meu era plin de transcrieri de benzi traduse din engleză – convorbirile mele cu ambasadorii american, britanic, francez, la reședințele lor, inclusiv conversațiile convenționale la dineuri. Chiar și la cocteiluri și recepții care, de obicei, sunt foarte zgomotoase, Securitatea era în stare să izoleze tehnic de restul conversațiilor dialogul meu cu diplomați occidentali. Într-o zi, am luat masa de prânz la restaurantul chinezesc cu atașatul de presă britanic, Alper Mehmet. Șeful de sală ne-a oferit o masă, dar eu credeam că-l păcălesc alegând alta. Ei bine, întreaga noastră conversație a fost înregistrată perfect. Doi scriitori disidenți, bine cunoscuți – Mircea Dinescu și Dan Deșliu –, au făcut senzație descoperind la un prânz la Uniunea Scriitorilor că farfuria era „încărcată" electronic, pentru a înregistra convorbirea lor. Deșliu a luat farfuria și a fugit cu ea, urmărit de agenții disperați, care căutau să recupereze „farfuria magică".

Dar cea mai mare surpriză a mea a fost să descopăr că Securitatea avea o „cârtiță" în Ambasada americană. I-am auzit vocea spunând contactului său din Securitate că îi dădusem o copie a „Scrisorii celor 6" lui Michael Parmley, consilierul politic al Ambasadei americane. Era adevărat. În momentul în care am ajuns la o concluzie cu Apostol privind punctele ce urmau să fie dezvoltate în „Scrisoare", am scris textul în limba engleză, în două copii, și le-am trimis *par avion* pe adresele particulare din Londra și Viena, pe care le-am stabilit în timpul vizitei mele din 1988 – una pentru BBC, cealaltă pentru Associated Press. În mod evident, nu-mi convenea să menționez aceste agenții pe plic, pentru că Securitatea ar fi dat ușor peste ele. Dar când am văzut că trece o săptămână și nimic nu mișcă, nici la Londra, nici la Viena, mi-a fost teamă că scrisorile au fost interceptate și că voi fi arestat fără să-mi fi îndeplinit misiunea. Așa încât, am scris o a treia scrisoare în engleză și, folosind prilejul unui cocteil, într-o luni seara, i-am înmânat-o lui Michael Parmley și l-am informat atât pe consilierul britanic, cât și pe ambasadorul olandez despre acest lucru. Între timp, „Scrisoarea" a ajuns la Londra, și BBC-ul a transmis-o, iar când am fost arestat, mi-au pus în față, după un timp, două dintre cele trei copii pe care le scrisesem de mână. Cea de la BBC fusese subtilizată de un agent acoperit, care lucra la secția română și care a trimis-o înapoi, în copie, prin bunele oficii ale ambasadei noastre din Londra. Cea de-a doua era aceea pe care i-o dădusem lui Michael Parmley. Deși i-am atras atenția în mod expres că trebuie mai întâi dactilografiată și distrus originalul scris de mâna mea, Michael s-a grăbit să facă fotocopii ale „Scrisorii" și să le distribuie la mai multe ambasade occidentale. Nu i-a fost dificil „cârtiței" să pună mâna pe o copie de acest gen și s-o transmită prin contactul său de la Securitate. De fapt,

neglijența lui Michael a constituit argumentul meu decisiv în respingerea acuzației că el era contactul meu cu CIA: un profesionist – am argumentat eu – nu putea face niciodată o greșeală atât de grosolană. În realitate, „cârtița" furniza Securității fotocopii ale tuturor rapoartelor politice transmise de Parmley Departamentului de Stat la Washington. Mai târziu am aflat că această „cârtiță" fusese recrutată cu ajutorul unei „brunete" atrăgătoare, cu care fusese fotografiat în pat și apoi șantajat pe motiv că vor arăta fotografiile soției sale, moștenitoarea unei mari averi în SUA. Contactul zilnic al „cârtiței" era foarte ingenios: prin curierul Ministerului Afacerilor Externe, care aducea în fiecare zi poșta la Ambasada SUA. Un aranjament perfect, care ar putea să stârnească invidia oricărui scriitor de romane de spionaj.

Lăsând la o parte acest aspect profesional, Securitatea era o instituție monstruoasă și abominabilă. Uriașul ei aparat nu era numai un instrument efectiv de teroare, care a speriat, a torturat și ucis sute de oameni al căror nume nici măcar nu este cunoscut. O divizie specială se ocupa cu dezinformarea, semănând informații false și zvonuri bazate pe tehnicile cele mai moderne ale războiului psihologic, în cazul de față, dus de un tiran împotriva propriului său popor. Controlul Securității asupra națiunii era așa de omniprezent și tentacular, încât apărea ca un fel de Frankenstein, cu o forță considerabilă care îi menținea pe oameni înfricoșați și încovoiați.

Securitatea era deosebit de brutală și sălbatică atunci când era vorba de greve și demonstrații muncitorești. După greva minerilor din Valea Jiului, din 1977, ca și după demonstrația muncitorilor din Brașov, din noiembrie 1987, Securitatea nu numai că a atacat mulțimea cu trupe care acționau în mod sălbatic, dar minerii și muncitorii au fost mutați cu forța și masați în alte regiuni, iar conducătorii lor trimiși în locuri îndepărtate, de unde nu se mai auzea nimic despre ei. Astfel erau schimbate structura și compoziția forței de muncă și, după mai mulți ani, vizitatorii se găseau într-un mediu social total diferit.

Securitatea, câinele de pază credincios al lui Ceaușescu, era singura instituție din România căreia i se permitea, fiind chiar încurajată, să-l informeze pe dictator despre situația reală din țară, despre starea de spirit a poporului și despre adevărata imagine a României în străinătate. Chiar și unele comentarii ostile ale „Europei libere" erau raportate dictatorului cu mențiunile „strict secret" și „exemplar unic" pe copertă. Îndeosebi după grevele din Valea Jiului, Ceaușescu și-a dat seama că era esențial pentru el să aibă un tablou real cu privire la starea națiunii. Așa încât, credința unora, conform căreia el nu știa cât de rău o duc oamenii, era inspirată tot de Securitate. În 1989, când s-a lăudat că are o recoltă de 60 milioane tone de cereale, Ceaușescu știa foarte bine că în silozuri sunt numai 17 milioane. Ceaușescu a fost, probabil, unul dintre cei mai mari mincinoși din istorie.

Dosarul lui Brucan

A.S.: ***Cum ați reușit să capturați dosarul Dvs. întocmit de Securitate?***

S.B.: Da, eu sunt unul dintre cei care au reușit să pună mâna pe dosarele de la Securitate. Este o poveste care merită să fie relatată. În ziua de 12 ianuarie 1990, un număr de ofițeri de securitate au scos arhivele secrete în curtea clădirii din Calea Rahovei, le-au așezat ca un stog de fân și le-au dat foc. Dar flacăra a fost așa de înaltă, încât un general care privea pe fereastră s-a alarmat și le-a dat ordin să stingă imediat focul, să încarce arhivele într-un camion și să le ducă la fabrica „Scăeni", de lângă Ploiești, pentru a le topi. Dar camionul a ajuns seara târziu, când fabrica nu mai lucra, și atunci au descărcat arhivele și le-au adăpostit într-un depozit, cu gândul de a le topi în ziua următoare. Pe la miezul nopții, unuia dintre muncitori, care observase întreaga scenă și care avea cazier de spărgător, nu i-a fost greu să deschidă lacătul și să pătrundă în depozit; a început să lumineze cu o lanternă și, din fericire, primul dosar pe care l-a observat purta numele de Silviu Brucan. El s-a uitat împrejur cu ajutorul lanternei și a strâns cele șase dosare care purtau acest nume. A doua zi dimineața, le-a băgat în portbagaj și a venit cu mașina la București, direct la Palatul Victoria, unde i-a spus ofițerului de gardă că vrea să mă vadă și de ce. Aceste documente sunt fantastice. Sunt atât de complete și detaliate, încât mi-au adus aminte de numeroase întâmplări din viața mea pe care le uitasem de mult. Cel mai important este, fără îndoială, dosarul de aproape o sută de pagini, care se ocupă de arestarea mea și de interogatoriile din 1989.

Precizez de la început că descrierea interogatoriului și a conținutului răspunsurilor mele este destul de corectă. Veți întâlni adjective ca „ostil", „dușman", „prefăcut" etc. atunci când e vorba de declarații critice la adresa lui Ceaușescu și a politicii sale, dar esența poziției mele este totdeauna formulată corect. De aceea, am dat dosarul „1989" săptămânalului *Expres Magazin*, ca să-l publice *in extenso*, în serial, fiind primul document original complet, care dezvăluie atât metodele, cât și scopurile acestei instituții monstruoase.

Trebuie să admit că strategia interogatoriului era elaborată profesional de investigatori foarte buni din acest punct de vedere. În prima lună, interogatoriul a fost concentrat asupra

relațiilor și convorbirilor mele cu diplomații americani și cu oficiali ai Departamentului de Stat, despre care Securitatea strânsese numeroase dovezi. Vizitele mele în Statele Unite prietenii americani, politicienii, profesorii și academicienii care protestau ori de câte ori nu primeam pașaport sau eram persecutat de autoritățile române, inclusiv cărțile pe care le-am publicat în SUA – toate acestea aveau menirea să dovedească faptul că eram un agent american recrutat de CIA încă de când am fost ambasador la Washington. Exista chiar o declarație de protest împotriva măsurilor represive luate împotriva mea în 1987, semnată de George Bush, pe atunci vicepreședinte al SUA.

Pe baza tuturor acestor documente, investigatorii au trecut, în cea de-a doua lună, la strategia intimidării și înfricoșării, cu amenințarea că voi fi judecat și condamnat ca spion american, pentru a mă determina să reneg public „Scrisoarea", să recunosc că am greșit și să-i cer lui Ceaușescu să fiu iertat. În cursul acestei luni, m-au supus la întreaga gamă de amenințări și presiuni morale „specialitatea casei": de la amenințarea iminentă cu un proces și cu o sentință de condamnare la moarte ca agent american, la umilirea publică în fața unor mitinguri muncitorești înscenate, evacuarea familiei într-un oraș izolat, ca Zimnicea, pe Dunăre („unde te vor mânca de viu țânțarii"), la scindarea familiei în două, cu fiica mea rămasă șomeră, forțată să-l însoțească pe soțul ei la Călărași, la confiscarea economiilor mele bănești și a celor în dolari ș.a.m.d. Într-adevăr, investigatorii s-au gândit la toate. Madam Ceaușescu era foarte pricepută la așa ceva și, după cum a recunoscut unul dintre investigatori, ea s-a ocupat direct de cazul meu.

Momentul culminant a venit atunci când locotenent-colonelul Rădulescu m-a supus la ceea ce numea el „testul suprem". A pregătit acest moment cu multă grijă și cu arta unui psihiatru. Într-o joi dimineață, m-a avertizat că duminică după-amiază voi fi confruntat cu un șoc, adăugând că se temea să nu am un atac de cord care ar putea să-mi fie fatal. El a repetat avertismentul vineri seara, adăugând că toți prietenii din străinătate m-au dat uitării, și nici presa occidentală, nici „Europa liberă" nu mai menționează numele meu, iar sâmbătă seara mi-a spus că toți tovarășii mei, toți 5, s-au disociat de activitățile mele criminale și nu vor să aibă de-a face cu un spion american. În sfârșit, duminică după-amiază am fost escortat în „camera Philips", plină de aparate și instalații electronice. Lt. col. Rădulescu mi-a spus: „Acum ascultă cu atenție!" și a pus în priză un magnetofon. Era o voce care citea tare un text. Și am recunoscut imediat vocea lui Gheorghe Apostol. Am avut într-adevar un șoc. El mă acuza ca trădător de patrie, vândut imperialiștilor americani și declara că am întocmit „Scrisoarea celor 6" la ordinul CIA și de aceea ar trebui să fiu judecat și condamnat pentru trădare, menționând articolele din Codul Penal care urmau să fie aplicate în cazul meu – o indicație clară că citea un text pregătit de Securitate. În dosar, scena din „camera Philips" este descrisă laconic:

Pe timpul anchetei am prezentat banda magnetică cu înregistrarea declarației lui Apostol Gheorghe prin care acesta îl demască că a furnizat informații economice și politice unor diplomați spioni americani, englezi, olandezi, că este un trădător de patrie care trebuie judecat cu toată asprimea. A ascultat cu cea mai mare atenție conținutul înregistrării, dând semne de maximă nervozitate atunci când se pronunțau cuvinte ca

„trădător", „vândut imperialiștilor americani", în final concluzionând că nu are nici un dubiu cu privire la autenticitatea acesteia. A menționat însă că de-abia acum își dă seama că Apostol Gheorghe este un om slab, fără personalitate, care, dacă ar fi fost prins și anchetat de Siguranță, în mod sigur și-ar fi trădat tovarășii de luptă. A subliniat că este convins de faptul că Apostol Gheorghe va putea lua atitudine împotriva lui atât pe timpul unei eventuale confruntări, cât și într-un proces public. Apreciază declarația drept un adevărat rechizitoriu care ar putea impresiona opinia publică. A renunțat la ideea de a fi confruntat cu Apostol Gheorghe întrucât nu poate contrazice un om care este în slujba autorităților și care conform convingerii lui a devenit „omul Securității". A adăugat însă că Apostol este terminat ca om politic. Pe pagina următoare, dosarul spune: *Brucan Silviu a subliniat totodată că el nu-și va schimba poziția chiar dacă toți semnatarii „Scrisorii" îi vor cere în cor acest lucru.*

Aici ar trebui să pomenesc ultima și cea mai neașteptată declarație a investigatorului-șef, deoarece avea o notă umană: *Prof. Brucan, după toate aceste zile, vă respect.* Este adevărat că n-am găsit această declarație în dosarul „într-o singură copie" pentru Ceaușescu.

Adevăratul spion american

A.S.: ***În ce constă cazul Mircea Răceanu?***

S.B.: Unul dintre laitmotivele pe care investigatorii mi le aruncau mereu în față era: „Uite, Mircea Răceanu a admis că este agent american. De ce nu admiți și tu? De ce?" Da, este o istorie foarte interesantă. Răceanu servise în anii '70 drept consilier la Ambasada română din Washington. După aceea, a deținut poziții importante, ca director-adjunct pentru America de Nord și de Sud în Ministerul Afacerilor Externe. *The New York Times* l-a numit „un superb diplomat" și, într-adevăr, așa a fost, numai că, până la arestarea mea, nu mi-am dat seama care era adevăratul substrat al acestei aprecieri. Îl cunoșteam foarte bine și aș putea spune că eram prieteni. În multe împrejurări, el m-a ajutat și m-a informat despre diferitele intervenții ale Departamentului de Stat (secretarul Haig, în 1983, și secretarul Schultz, mai târziu), ca și ale unor instituții și personalități americane, ori de câte ori aveam greutăți în obținerea pașaportului, pentru a călători în America. Îl întâlnisem destul de des în anii '80, la diferite evenimente sociale ale Ambasadei americane. În seara de 31 ianuarie 1988, a fost arestat în timp ce se afla la volanul mașinii, îndreptându-se, împreună cu soția sa, Mioara, spre o recepție la reședința ambasadorului american. Arestarea lui a fost prin surprindere. Două mașini ale Securității i-au barat drumul și a treia i-a venit din spate. Doi securiști i-au luat pe Mircea și pe Mioara în mașina lor, în timp ce alți doi au început să cerceteze fiecare compartiment al mașinii. Aceștia fuseseră probabil informați că va transmite un document secret ambasadorului american. Au fost apoi duși în Calea Rahovei, unde Mioara a fost cercetată „până la piele".

În momentul în care am aflat despre arestarea lui Mircea, am trimis *par avion* un raport la contactul meu de la Viena pentru Associated Press. Voiam să testez canalul, să vedem dacă lucrează. Spre marea mea decepție, nu a ieșit nimic, și i-am comunicat asta lui Michael Parmley. Dar el m-a consolat: „Nu te îngrijora, raportul tău a ajuns la Associated Press, dar ei m-au întrebat la telefon pentru a verifica știrea și eu le-am cerut să nu o transmită mai departe." Aceasta m-a făcut bănuitor și, când mi s-a cerut să-i înmânez Mioarei Răceanu un plic cu 5 000 de lei, mi-am dat seama că toată chestiunea e suspectă și am refuzat. Totuși, investigatorii m-au torturat cu întrebări despre Răceanu. Le-am

spus că nu cred că este spion și atunci mi-au arătat dovezile. În declarații scrise de mână și altele înregistrate pe bandă, Mircea Răceanu recunoștea că fusese recrutat în 1974 de un om al CIA, care se numea Bruce Primmer, în timp ce el servea la Ambasada din Washington. În 1975, Primmer l-a „pasat" unui alt ofițer CIA – Tom Harvey – cu care a menținut contactul până în 1978. Aranjamentul era destul de ispititor: 2 000 de dolari depozitate lunar pe numele său la o bancă americană și 5 000 de lei la București. Rechemat acasă, în minister, Răceanu a stabilit contactul cu Tom Witecki, la Ambasada americană din București. Dar, ori de câte ori Răceanu zbura la Washington, în misiune oficială, se întâlnea cu Tom Harvey. Dovezile erau covârșitoare, așa încât Răceanu a trebuit să-și recunoască vinovația la procesul său de două zile, din iulie, unde șase martori au depus mărturii în acest sens, în fața unui tribunal militar care l-a condamnat la moarte. De altfel, mi-am dat seama că Ceaușescu nu ar fi procedat la arestarea și judecarea unui funcționar oficial atât de bine cunoscut în SUA dacă nu ar fi dispus de dovezi solide cu privire la activitatea sa. Intervențiile de la Washington în favoarea lui Răceanu nu au făcut decât să confirme vinovația lui. În avangardă, a fost trimis rabinul Arthur Schneier, din New York, renumit ca fiind cel mai bogat rabin din lume, care era și președintele influentei organizații „Appeal of Conscience", și ca atare avea acces direct la președintele Ceaușescu, foarte sensibil la finanța evreiască din America. Rabinul a argumentat că mitingurile muncitorești care cereau condamnarea la moarte a lui Răceanu stricau relațiile româno-americane și ar fi putut avea consecințe negative. Rabinul nu a reușit însă să explice de ce intervenea în cazul unui ne-evreu. După pronunțarea sentinței de condamnare la moarte, însărcinatul cu afaceri al SUA, Henri Clark, a prezentat Ministerului Afacerilor Externe o notă telegrafică adresată președintelui Ceaușescu, care venea direct de la Casa Albă:

Vă cer să nu executați sentința de condamnare la moarte a lui Mircea Răceanu. Semnat GEORGE BUSH, președintele SUA.

Suna ca un ultimatum, și Ceaușescu l-a luat în serios. Nu l-a executat pe Răceanu.

De aceea, am considerat oarecum lipsită de decență pretenția lui Mircea Răceanu de a fi fost un disident persecutat de Ceaușescu și condamnat pentru că tatăl său semnase „Scrisoarea celor 6". Mai întâi, povestea nu corespundea cronologic. El fusese arestat la 31 ianuarie 1988, cu mult înainte ca „Scrisoarea" să ajungă într-o formă finală, iar tatăl său a fost de acord ca Apostol să fie unul dintre semnatari, tocmai pentru că Ceaușescu îi refuzase cererea de audiență. Povestea servea, de fapt, tacticii perfide a lui Ceaușescu de a face o legătură între cele două: „Scrisoarea" și cazul de spionaj, cu scopul de a discredita actul nostru politic. Să ne amintim că, în interviurile sale, Ceaușescu declarase că semnatarii „Scrisorii" erau agenți ai SUA, Marii Britanii, Franței și Uniunii Sovietice (nici nu mai știam care, cum și ce!). De aceea, eu le subliniam mereu corespondenților străini faptul că Răceanu și cazul său nu au nimic comun cu „Scrisoarea" noastră. Dar atât de mulți hoți, spărgători și delapidatori, care au fost amnistiați în ianuarie 1990, au pozat ca disidenți și revoluționari, încât nu mă surprinde că un spion și-a încercat și el norocul. Din păcate, unii ziariști au luat în serios pretenția și au publicat poveștile și fotografiile lor pe

prima pagină. În cazul lui Răceanu, m-am gândit, totuși, să acționez. Eram într-o situație imposibilă: pe de-o parte, nu voiam să ambarasăm Washingtonul, iar pe de altă parte, nu îl mai puteam aduce pe Răceanu în Ministerul de Externe. De aceea, am aranjat o întâlnire cu *number two* de la Ambasada americană, Mr. Naper, consilier politic, pe care l-am considerat omul potrivit de a rezolva cazul. Într-adevăr, el a înțeles perfect situația și a acceptat sugestia mea conform căreia, cea mai bună soluție ar fi un aranjament discret prin care Răceanu și familia sa să plece în SUA. Două săptămâni mai târziu, chestiunea a fost aranjată. Și probabil că, în prezent, economiile lui Răceanu la banca americană, plus dobânzile care s-au acumulat de-a lungul anilor, sunt suficiente pentru a-i asigura o viață decentă în America.

XII. ADEVĂRURILE DESPRE REVOLUȚIE

Timișoara – scânteia care a aprins vâlvătaia

A.S.: ***Cum ați apreciat izbucnirea rebeliunii la Timișoara?***

S.B.: Totul a început la Timișoara, la mijlocul lui decembrie 1989. Europa de Est era într-o stare de mare agitație. În iunie, „Solidaritatea" câștigase alegerile în Polonia; în Ungaria chiar și bătrânul reformist Kádár era trântit de la putere; în Cehoslovacia, Václav Havel devenea președinte, iar în Bulgaria Todor Jivkov era înlocuit. Rareori în istorie, o întreagă regiune geografică s-a schimbat într-un timp așa de scurt. Fantoma se apropia de noi, și românii ascultau cu speranță emisiunile de radio străine. Trebuia să vină și la noi! Iar când știrile despre rebeliunea din Timișoara au spart liniștea nopții, fiecare a exclamat: „A venit!"

Cum a început rebeliunea, nimeni nu știe cu exactitate. Rebeliunile sau exploziile populare nu au niciodată un punct precis de plecare sau, în orice caz, e greu de identificat. Se pare că zvonul după care miliția urma să-l evacueze pe popularul pastor local László Tőkés din casă a atras un grup de credincioși, hotărâți să oprească „deportarea" lui. Zvonul s-a răspândit repede în oraș, încât, la 16 decembrie, mulțimea strânsă în fața casei lui Tőkés a devenit foarte numeroasă, incluzând femei și copii. În aceeași noapte, oamenii au mărșăluit spre centrul orașului, strigând la început lozinci în favoarea lui Tőkés, apoi, foarte curând, s-a auzit: „Jos Ceaușescu!" Dar, spre deosebire de „Brașov '87", forțele represive erau gata să răspundă. La început, forțe de miliție și pompieri, cu furtunuri și gaze lacrimogene, i-au înconjurat pe demonstranți, dar mulțimea era zgomotoasă și sfidătoare. Muncitorii au pornit în marș spre Primărie, care era și sediul Comitetului local de partid, au pătruns în clădire și au repetat performanța Brașovului: dosarele au fost distruse, portretele lui Ceaușescu au fost aruncate pe geam și o pală înaltă de foc s-a înălțat în mijlocul pieței. De data aceasta, trupele regulate ale armatei și forțele de securitate, cu tancuri și care blindate, au deschis focul și au trecut peste bărbați și femei, copii și bătrâni.

Actul cel mai traumatic, imprimat adânc în memoria timișorenilor până în zilel noastre, a fost scena militarilor care strângeau cadavrele, ducându-le departe, fără nici urmă. „Dați-ne înapoi morții!" va rămâne o lozincă disperată și furioasă, strigată d familiile și prietenii celor dispăruți. Știrile despre represiunea sângeroasă din Timișoara din noaptea de 16 decembrie, s-au răspândit peste tot în România și în străinătate. Mișcăr rebele au izbucnit în aceeași noapte în Arad, Sibiu, Cluj. Încăpățânat, Ceaușescu și-. menținut planul de a face o vizită în Iran în ziua următoare, dar, chiar în noaptea plecării noaptea de 17 decembrie, el a convocat o ședință specială a Comitetului Politic Executiv care va rămâne în istorie ca cea mai scelerată și cinică comportare a tiranului, gata s pornească un război împotriva propriului său popor. Dezbaterile au fost înregistrate constituind astfel dovada incontestabilă că ordinul de a trage în mulțime a fost al lu Ceaușescu, și nimeni din jurul acelei mese fatidice nu a îndrăznit să i se opună. În aceast ședință a avut loc o competiție între cei doi tirani, fiecare încercând să-l întreacă pe celălal în cinism. Criticând „Sfânta Treime" a represiunii (generalul Vasile Milea, ministru Apărării, Tudor Postelnicu, ministrul de interne, și generalul Vlad Iulian, șeful Securității pentru faptul că nu au fost executate ordinele sale de a trage în demonstranți, Ceaușescu a spus cu furie: „N-am crezut că veți trage cu gloanțe oarbe. Asta e ca o ploaie. Cei care au pătruns în clădirea partidului nu ar fi trebuit să iasă din clădire în viață! Și a adăugat Huliganii ar trebui uciși, nu doar bătuți. Nu înfrângeți un dușman cu predici popești, c dându-i foc!" Elena era tot așa de neiertătoare: „Trebuia să-i împiedicați și să-i aruncați în beci. Nici unul nu trebuia să mai vadă lumina zilei!"

La început, Milea, Postelnicu și Vlad au încercat să-i argumenteze lui Ceaușescu, dar după aceea au devenit docili când el a strigat: „Ca comandant suprem, consider ca aț comis o trădare împotriva intereselor naționale ale țării, împotriva intereselor poporului și împotriva intereselor socialismului. Știți ce am să fac cu voi? Am să vă trimit în fața plutonului de execuție!"

Tipic pentru instinctul său politic, care nu îl părăsea niciodată, el privea cu atenție pe fiecare din jurul mesei, notând meticulos reacțiile și fizionomia lor, punând astfel la încercare hotărârea și devotamentul acestora prin întrebări provocatoare. Dar ei îl știau bine și îi cunoșteau trucurile. Așa încât, cu toții au fost de acord că cei trei au acționat cu slăbiciune. Când, în mod succesiv, Postelnicu, Milea și Vlad s-au angajat în ritualul comunist al autocriticii și și-au luat angajamentul ca pe viitor să acționeze în mod decisiv, Ceaușescu, cu o voce bine calculată, a zis: „Ei, ce spuneți, tovarăși, să mai încercăm o dată?" Ca de obicei, aprobarea a fost unanimă.

Pentru analiștii politici, această ședință istorică este o mană cerească. Lăsând la o parte chestiunea principală, represiunea aspră și asasinatul în masă ordonat de Ceaușescu și aprobat de organul suprem al Partidului, două puncte caracteristice manipulării politice comuniste merită a fi subliniate.

Mai întâi, modul în care Ceaușescu a folosit „cazul Tőkés" pentru a argumenta că el a fost doar un pretext pentru rebeliune, când, de fapt, în spatele întregii afaceri se află „amestecul cercurilor străine, al agențiilor de spionaj, începând cu Budapesta". Evreii lui

Stalin, ca țapi ispășitori ideali, erau înlocuiți de Ceaușescu prin „iredentiștii unguri." În al doilea rând, mediul internațional în căutarea unui „inamic", ca fiind cadrul politic necesar pentru justificarea represiunii. *Atât în Est, cât și în Vest* – zicea Ceaușescu în declarația sa inițială –, *toți spun că lucrurile trebuie să se schimbe în România și ei folosesc orice mijloc la dispoziția lor... În acest moment în Europa există o tendință de capitulare de a semna pacte cu imperialismul cu scopul de a elimina socialismul.* Numai el, Nicolae Ceaușescu, se ridica drept salvator al socialismului, salvator al României. Aceasta era imaginea pe care voia să o comunice națiunii.

A.S.: ***Unde erați la 22 decembrie 1989?***

S.B.: În ziua de 22 decembrie 1989, mă aflam în căsuța de tip rural din cartierul Dămăroaia, unde fusesem evacuat cu familia din luna mai. În zori, m-am dus la Piața Pajura să cumpăr cartofi și ceapă, însoțit, bineînțeles, de doi agenți în civil ai Securității. Unul dintre ei adulmecase ceva în aer. S-a făcut și el că vrea să cumpere ceapă, s-a apropiat de mine și mi-a șoptit să nu audă celălalt: „Tovarășe Silviu (ca să sune mai intim), cred că ați observat că eu am căutat mereu să vă ajut. De câte ori venea bere la Alimentara din colț, vă anunțam prin milițianul de la poartă să veniți cu sticle și o dată v-am și ținut rândul la coadă. Că dacă nu eram eu, nu mai apucați să luați bere, că țiganii de vizavi luau câte 30-40 de sticle." Și-mi face cu ochiul: „Cred că o să mă aveți în vedere dacă se schimbă lucrurile!" Încerc eu să-l descos: „Adică cum să se schimbe?" Zice el: „Păi n-ați auzit ce a fost aseară la *Intercontinental*? Se dărâmă șandramaua, tovarășe Silviu, cam asta a transpirat azi-dimineață la raport." (Știam de la el că dimineața, înainte de a pleca pe teren, se prezentau în Rahovei pentru a primi instrucțiuni de la șeful „operativilor" de teren, unde și cum să acționeze.) Pe la ora prânzului, cei doi milițieni în uniformă din fața casei (trei schimburi de câte opt ore) dispăruseră fără ca eu să fi observat. Vecinii au năvălit în curte strigând: „A fugit Ceaușescu!" Și au început să bată în ușă, în geamuri. Am ieșit afară, ne-am sărutat, ne-am îmbrățișat, era o veselie de nedescris! Au vrut să mă ia pe sus, ca la fotbal, la sfârșitul meciului. Tocmai atunci a sosit cu mașina un vechi prieten, Stan Eduard, care locuiește pe strada Pangratti, lângă Televiziune. Mi-a spus că acolo se strângea mulțimea și m-a dus cu peste o sută de kilometri pe oră. A parcat mașina și ne-am îndreptat spre studio. O masă compactă de oameni înconjura turnul. Era un vacarm extraordinar, o însuflețire și o agitație de nedescris: se strigau lozinci, se cânta „Olé, olé, Ceaușescu nu mai e!", se aplauda, răsunau urale. M-am emoționat până la lacrimi, atunci când prietenul Stan, strigând numele meu (cunoscut de la posturile de radio „Europa liberă", „Vocea Americii" și BBC), s-a deschis un culoar și oamenii de ordine m-au dus până la intrarea în turn, unde un ofițer mi-a spus să urc cu liftul la etajul al unsprezecelea, la cabinetul președintelui.

Acolo i-am întâlnit pe Iliescu, Roman, generalul Militaru și alții. A fost un moment emoționant. Pe Iliescu îl cunoșteam de mulți ani și-l revăzusem doar în treacăt, cu un an în urmă: oprise mașina pe strada Herăstrău, invitându-mă să urc, dar eu am trecut pe trotuarul celălalt, făcându-i un semn că sunt urmărit. Pe Roman îl văzusem doar ca student

în casa lui Valter Roman, iar despre Militaru știam multe de la generalul Ioniță, dar regulile conspirației ne interziceau să ne întâlnim.

Apoi, m-am trezit înconjurat de cei de la Televiziune cu care lucrasem pe vremea când răspundeam de ea, ca vicepreședinte al CRT (1962-1966). Alte revederi, alte amintiri! Redactorii Televiziunii m-au dus imediat în Studioul 4; acolo i-am întâlnit pe Mircea Dinescu și pe Ion Caramitru și am făcut o scurtă declarație. M-am întors apoi sus și, împreună cu ceilalți, am decis să convocăm o ședință mai largă la ora 5 după-amiază, la CC, pentru a discuta formarea unui guvern provizoriu și programul său.

Între timp, Iliescu, Roman și Militaru au plecat la Ministerul Apărării Naționale. Eu am rămas cu Petre Constantin la Televiziune, ca să punem puțină ordine în funcționarea postului și a programului, având de făcut față unui asalt formidabil al celor care dădeau din coate ca să apară pe micul ecran.

Aici trebuie să fac o paranteză și să observ că, dintre bravii tineri care s-au dovedit foarte buni în conducerea luptelor de stradă, în decembrie, nu toți au și calități de conducători politici, de oameni de stat. Una este curajul și chiar spiritul de sacrificiu necesar în stradă, și alta este capacitatea de a gândi, de a organiza și administra pe care o cere activitatea de guvernare, pentru a nu mai vorbi de cunoștințele pe care le presupune această activitate. Am stat de vorbă cu mulți tineri la Televiziune, iar ulterior mi-am dat seama că nu făceau această deosebire și, de aceea, erau decepționați că meritele lor nu i-au proiectat direct în guvern.

Ne-am întors de la întâlnirea de la CC pe seară. Începuse să se tragă atât în clădirea CC, cât și în Televiziune. După zăpăceala primelor ore iscate de fuga neprevăzută a celor doi dictatori cu elicopterul, trăgătorii din unitățile de elită ale MAI, pregătiți și antrenați pentru ipoteza unei revolte populare, au început să tragă atât din clădirile dimprejurul CC, cât și din casele din jurul Televiziunii. Era limpede că ei cunoșteau nu numai obiectivele strategice, dar și clădirile din jurul acestora, care urmau să fie ocupate. Acolo, aceștia și-au instalat puștile-mitralieră prevăzute cu mecanisme infraroșii pentru tirul de noapte. Din punctele întunecoase, de la etajul al unsprezecelea, vedeam clădirile din care se trăgea asupra Televiziunii și mijloacele neadecvate cu care răspundeau unitățile armatei, care trăgeau din tancuri și TAB-uri, cu o lipsă evidentă de precizie în ce privește ținta focului. În mai multe rânduri, am observat mobilitatea ce o demonstrau teroriștii, mutându-se cu repeziciune din casa reperată de armată într-o casă vecină, de unde reluau imediat focul. Era evident că ei cunoșteau bine poziția cabinetului președintelui de la etajul al unsprezecelea, deoarece înspre acolo se concentrase tirul, sute de gloanțe pătrunzând prin geamuri și înfigându-se în partea de sus a peretelui din fund. Aceasta ne obliga să circulăm pe brânci până la nivelul ferestrelor, iar uneori am fost nevoit să scriu întins pe covor. Îmi aduc aminte că, pe drumul spre Studioul 4, era un coridor de sticlă deosebit de expus tirului din exterior, unde, de asemenea, eram obligat să circul pe brânci.

În seara și în noaptea lui 22 decembrie, au fost dese momente de panică în Televiziune. Îmi amintesc că o tânără, de altfel foarte drăguță, care făcea pe liftiera, venea mereu cu vești despre teroriști, care pătrunseseră la diferite etaje. La un moment dat, reușise să

stârnească o panică generală, dar m-am răstit foarte aspru la ea și am avertizat-o că, dacă nu-și stăpânește nervii, vom pune pe altcineva la lift. S-a potolit.

Dintre cei care se aflau acolo, îl cunoșteam pe Dumitru Mazilu, pe care-l întâlnisem la niște mese rotunde la ADIRI (Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale) sau în alte locuri. I-am întâlnit pe Dan Marțian, Sergiu Nicolaescu, Gelu Voican, pe căpitanul de rangul I Emil „Cico" Dumitrescu și pe căpitanul Mihai Lupoi, care mă adusese cu mașina lui de la CC. Erau și numeroși tineri, băieți și fete, dar nu-mi amintesc numele lor. Trebuie să precizez că, fiind ocupat cu treburile Televiziunii și colaborând în special cu Petre Constantin și Alexandru Stark, pentru a face oarecare ordine în hărmălaia și harababura din clădire, eu n-am participat direct nici la alcătuirea listei membrilor Consiliului FSN, nici la redactarea primei versiuni a textului „Comunicatului către țară", primul Manifest al Frontului, care s-au întocmit într-un birou alăturat, ferit de gloanțe. Participasem doar la o discuție prealabilă, în care se fixaseră principalele puncte programatice ale documentului.

Deoarece s-a ivit o controversă în jurul acestui document al Revoluției, iscată și de un articol din presa olandeză care a alterat spusele mele, iar domnul Mazilu a declarat că eu am „cenzurat" textul înainte de a fi citit, cred că cea mai bună soluție este să reproducem textul documentului în facsimil, al cărui original am avut buna inspirație de a-l păstra. Aici se vede exact contribuția mea.

Îmi aduc aminte că, în acea noapte, Mazilu a venit la mine cu două pagini de text scrise de mână, și abia atunci am intervenit eu în redactarea textului, așa cum se vede din facsimil. În primul rând, dat fiind că nu exista o frază introductivă, am scris următoarele:

Cetățeni și Cetățene,

Trăim un moment istoric. Clanul Ceaușescu, care a dus țara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Se deschide o pagină nouă în viața politică și economică a României.

Apoi am înlocuit în text Forumul Cetățenesc Național cu Frontul Salvării Naționale. La punctul 5 privitor la agricultură[1], am scris: *sprijinirea micii producții țărănești și*

[1] P.S. Am fost criticat și hulit „ca vechi stalinist" (ceea ce e adevărat) pentru că în noaptea de 22 decembrie am modificat textul Manifestului Frontului Salvării Naționale și am scris cu mâna mea:

Art. 5 – *Restructurarea agriculturii prin sprijinirea micii producții țărănești și oprirea distrugerii satelor* în locul textului inițial, care preconiza schimbarea proprietății agrare. Așa a rămas atunci și, dacă rămânea și acum, n-am fi fost nevoiți ca în țara cu cel mai bun pământ din Europa de Est să importăm grâu și porumb. Socoteala era simplă: în 1974-1975, Ceaușescu recunoscuse că loturile individuale ale membrilor CAP plus țăranii particulari, deși aveau numai 12% din suprafața arabilă, dădeau 40-50% din producția națională de carne și lapte, legume și fructe. Tiranul s-a apucat să distrugă mica producție ca să demonstreze superioritatea agriculturii socialiste. Dar, dacă noi sprijineam și lărgeam această formă de mică producție, cu siguranță obțineam recolte îmbelșugate. Aplicând această politică, Decretul 42/II/90 prevedea lărgirea suprafeței loturilor individuale până la 30% din suprafața arabilă, adică de două ori și jumătate mai mult. Dar, imediat, s-a dezlănțuit taifunul ideologic al „dreptului sfânt la proprietate", lansat de țărăniști, care i-a cuprins și pe FSN-iști în vârtejul lui, și, iată, așa s-a ajuns la „Legea fondului funciar". Ideologia s-a dovedit un prost sfătuitor în agricultură. Comuniștii au nenorocit-o prin „colectivism", iar reformatorii de azi prin „dreptul sfânt al proprietății". Adică tot un criteriu ideologic, dar invers. Iar acum toți descoperă că „sfântul proprietar" nu poate să-și permită să închirieze un tractor, cât despre cumpărare, nici vorbă la prețul actual. Deci, înapoi la plugul cu boi.

Criteriul organizării agriculturii trebuie să fie eficiența, randamentul, și nu Biblia. Am cunoscut îndeaproape agricultura americană și mi-am dat seama că, în ceea ce privește *cultura cerealelor*, știința și tehnologia modernă cer suprafețe întinse, în schimb, creșterea animalelor, legumele și fructele se împacă mai bine cu mica producție, cu condiția să

oprirea distrugerii satelor, la punctul 8, am înlocuit cuvintele care mi s-au părut prea tehnice cu fraza: *În acest scop, vom pune capăt exportului de produse agroalimentare, vom reduce exportul de produse petroliere, acordând prioritate satisfacerii nevoilor de căldură și lumină ale oamenilor*, iar la punctul 9, privitor la politica externă, am adăugat: *integrându-se în procesul de constituire a unei Europe unite, casă comună a tuturor statelor europene. Vom respecta angajamentele internaționale ale României, în primul rând cele privitoare la Tratatul de la Varșovia.* În sfârșit, am șters: *Așa să ne ajute Dumnezeu*, deoarece ne adresam întregii populații a țării, și nu numai creștinilor.

Revenind la *Manifest*, să adaug doar că, în ultimul moment, s-a pus chestiunea că ar trebui marcată participarea maselor și a tineretului, precum și meritele disidenței, dar această frază introdusă în primul paragraf a fost scrisă pe o notiță separată și de aceea nu apare în acest document. Precizez că nu a existat nici o clipă un text dactilografiat. Nu era timp pentru așa ceva. De aceea, Iliescu a citit acest text în fața micului ecran. Ulterior, la sugestia juriștilor, s-a adăugat un paragraf cu caracter politico-juridic privind demiterea tuturor organelor vechi ale Puterii și instituirea noii puteri la nivel central și local.

Pentru a încheia cu Televiziunea, trebuie să spun că poate mai covârșitor decât atacurile teroriștilor era formidabilul asalt al celor care voiau să-și forțeze drumul până la Studioul 4, pentru a apărea în fața micului ecran. Întreaga națiune stătea lipită de ecranul televizorului: era o ocazie unică și unii erau pregătiți să facă orice pentru a profita de ea. Într-adevăr, Televiziunea a fost factorul decisiv al Revoluției. Fiecare act important al ei a fost văzut direct pe micul ecran, de la explozia populară din Piața Palatului până la judecarea și executarea Ceaușeștilor. Chemările cele mai pasionate adresate poporului pentru a se ridica și a participa la Revoluție au răsunat pe micul ecran, iar oamenii au răspuns cu miile sau zecile de mii și au venit s-o apere. A fost prima Revoluție din istorie *prin* și *la* Televiziune.

---

nu fie prea mică. Toate statisticile internaționale demonstrează acest lucru, iar cei care citează cazul României antebelice, exportatoare de cereale, trebuie să țină seama că exportul era realizat de marile moșii, de sute de hectare, care foloseau tractoare. De ce atunci am desființat CAP-urile cum a fost cea de la Dor Mărunt (județul Călărași, care producea an de an 11 000 - 11 500 kg porumb boabe la hectar) sau cea de la Țigănești (județul Iași, care producea regulat 10 000 - 10 500 kg porumb la hectar)? Ce să mai vorbim de grajdurile și instalațiile moderne care au costat miliarde de lei, iar acum au fost împărțite la metru pătrat. Nu era mai logic ca CAP-urile productive să fie transformate în adevărate cooperative, în care deciziile să fie luate de țăranii cooperatori, și nu de stat sau de partid? În întreaga Europă Occidentală funcționează asemenea cooperative, și nimeni nu se gândește acolo să le desființeze, deși proprietatea privată se află la loc de cinste și în Franța, și în Marea Britanie sau Danemarca.

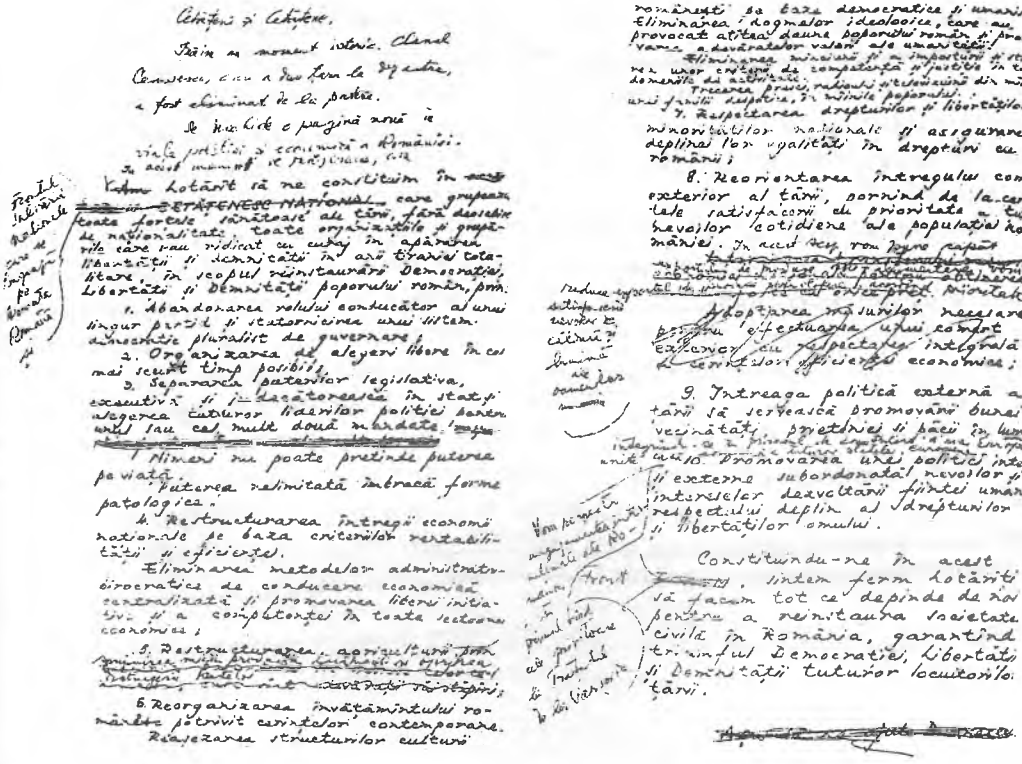

Fotocopie după manuscrisul original al primului Comunicat al Frontului Salvării Naționale. Textul de bază a fost scris de Mazilu, iar modificările au fost făcute de Brucan.

Communist Party signs are removed from a building in Bucharest shortly after Romanian television showed Ceausescu's body

The Voice of New Romania

square. It was about this time, in the afternoon, that General Vasil Milea [Minister of Defence] was shot, perhaps by Ceausescu himself, perhaps by his personal guard, for telling him that his soldiers would not fire on the demonstrators.

"When the crowd saw that the soldiers were not going to shoot, people, especially students, began to enter the Central Committee building. The Securitate were not expecting it, they offered no resistance then, though the fighting came later, with the army. People managed to get to the first floor balcony and to set up a microphone and address the crowds. Ion Iliescu [now the President] and Petre Roman [now Prime Minister] were among the first to get up there. Other people now on the committee (CNS), including some army officers, such as Captain Mihael Lupoi also came together in the building: that was how the nucleus was formed. I heard of it when I was in my 'rural cottage' [a shack in which Brucan and his family were confined as part of his house arrest, just outside Bucharest]. I got a neighbour with a car to drive me in and I went to the Central Committee building.

"The names of the dissidents were all very popular. When we addressed the crowds there was a huge response. I had taken a public stance against the regime most recently when I came out with a statement after the Brasov workers' riots [on November 15 1987] and I was well known.

"On that night the first priority was to organise the patriotic forces to fight alongside the army against the terrorists [the Securitate]. We stayed in the Central Committee building all that night."

Friday December 22: "We moved to the TV centre on Friday. The TV was our first instrument of influencing public opinion. From the palace square the crowd moved to the TV station and succeeded in penetrating it, and we broadcast all night. We presented film of the demonstrations; we exhorted TV viewers to go out on the streets: the reaction was tremendous.

"The Securitate tried to reoccupy the TV studios. Their leaders targeted it – especially important here was Ion Vlad, chief of the National Securitate. There was a concerted heavy attack on the building from the houses all about it, and there was fighting inside."

Saturday December 23: "The CNS moved to the Ministry of Defence. We were then moving from place to place only inside tanks. And these tanks were systematically shot at – they [the Securitate] knew we were inside them. There were informers everywhere – in the TV and in the Ministry of Defence. To be sure, the civilians in Securitate pay realised the game was up, and tried to accommodate themselves to the revolution. The military were ... more ... less rational.

"It was on Saturday that Ion Vlad offered a deal. He offered that his Securitate forces would co-operate with the revolution. I was against this arrangement; and I succeeded in destroying it. I asked him that, in the radio appeal he had agreed to broadcast to his men, he should tell them to cease fire and to give up their weapons. He didn't do it. So I realised that the man was tricky. The others among us were not so immediately convinced – especially the army generals. 'Listen to how he speaks – he is one of us,' they said. He's very clever and a great actor – he looked very sincere, he used revolutionary phraseology. But the others became doubtful when he refused to do as I asked on the radio. And then, at the next meeting of the committee, I put before them the fact that although the terrorists [the Securitate] were working to a plan, he would not tell us of it so we could stop it. So he is now in prison.

"We wrote our first communiqué on Saturday, announcing our programme and objectives. The priority was the military situation. It was ...

Mazilu) and the Prime Minister (Petre Roman). Actually Iliescu was chosen early on Friday. He read out the communiqué on television, which was a fairly clear sign. Roman was chosen because he is a very highly educated man: he studied in Moscow and France, where he took his doctorate in fluid mechanics. He is a very brave man who distinguished himself on Thursday night. He is also young and good looking. The whole committee couldn't take the decision – it was taken by the executive bureau which is 11 strong – a President (Iliescu), a first deputy (Mazilu), two Vice Presidents, a secretary and six members who are not yet named."

Monday December 25, Tuesday December 26: "The committee, including the first government members, moved to the Ministry of Foreign Affairs in Victory Square. With the Ceausescus tried and shot [on Monday afternoon], and though the fighting was diminishing in the city, the committee members lived in constant fear of assassination.

"We have not announced all the executive committee nor the members of the military tribunal which judged the Ceausescus because we expect the Securitate who remain to concentrate on us now. They are superbly well trained and equipped, for example with infra-red night sights. I saw 12 soldiers killed with single shots through the head – all on Monday night, at the Central Committee building. We will live in fear for the next few months. The Securitate was sworn to defend the Ceausescus while they lived – that is why we have shown the film of the trial and the execution over and over again on television."

Brucan's own story

Silviu Brucan, an elderly, avuncular man who only last week was in internal exile in a small village outside Bucharest, has been catapulted into the political limelight. Born in 1916, he first joined the Romanian Communist party before the Second World War. He quickly rose up through its ranks, becoming editor in chief of the party daily, Scinteia, in the mid-1950s.

From 1956 to 1959, he was ambassador to the US and from 1959 to 1962, ambassador to the United Nations. But in 1966, he was removed from all important posts, a year after Ceausescu came to power.

Since then, he has held a variety of jobs. He taught Marxism at the Bucharest university and managed to secure several teaching posts abroad, which allowed him to write a number of trenchant essays and books analysing the Marxist and communist systems.

But his safety was threatened after the riots in Brasov in November 1987, when he signed an open letter to the Ceausescu regime condemning the use of force and warning the party leadership against taking reprisals against the leaders of the workers' demonstrations.

In March 1989, he and five other leading intellectuals addressed an open letter to the Communist Party and to Mr Ceausescu which accused the regime of bringing the country to economic, social, political and moral ruin.

Since then, Mr Brucan had been under house arrest and subjected to interrogations lasting up to 22 hours.

He was evicted from his home and sent to a village with his wife and daughter. There, without heating or light, he was constantly watched, prevented from visiting his friends, receiving foreign newspapers, or meeting colleagues.

When the uprising began on Thursday night, he was still under house arrest. But then, "I looked out the window and saw that the ...

The Communist Party of Romania: "It is in the fate of the ... that the particular nature of a Romanian revolution is to be ... Change in Romania did not come out of a reform movement within the party or an inner struggle. The changes came as a result of popular struggle without a political leadership. It was in the fire of the mass movement that the new leadership was formed. The party was outside. The final communiqué of the CNS did not even mention it. It remained a passive observer – and we intend to keep it that way.

"So we don't need a special party congress or change in the leadership. It has gone: it no longer exists. The people on the CNS who were Communists are not there as such: they are there because they have been fighting the party. None would declare himself as a Communist. There is none of this reform Communist nonsense in Romania."

'Re-proletarianisation': "There was a serious intention in Ceausescu's apparently senseless economic policy. His ideal social base is a peasant turned worker. That is presently about 6m people. The scientific revolution diminishes the role of the manual worker. It privileges the role of the intellectual. Peasants turned workers are not interested in civil rights – in freedom of the press – in political rights. It is intellectuals who are raising these kind of questions. In recent years they reduced the numbers of students in higher learning and increased those in purely technical schools. Ceausescu tried to increase the number of manual workers against the social trends everywhere else. He argued for the re-proletarianisation of the party. There was a logic in what he did. The demand for pluralism in eastern Europe did not come out of the blue. It is the result of the development of the social forces in these societies. Instead of homogenisation, we have social differentiation and that breeds pluralism. The scientific revolution has destroyed the Marxist thesis. The numbers of manual workers are decreasing, their position goes down. The manual workers no longer lead technical progress – on the contrary, they are a conservative force, as Walesa will discover in Poland if he does not already know it.

"Thus in the revolution it is the intellectuals who are in command, especially the youth. They were fantastic, unbelievable. Some of them stayed up for three days and nights to defend the TV studios. Ceausescu destroyed all of this society's safety valves. It exploded with the young because they were the most frustrated and the most courageous.

"The manual working class will be a conservative force here in the future. We will have to move them into services – there are practically no services in Romania. Our base is so low that we could do that quite quickly."

The economy: "The food situation in Romania is terrible but it is misunderstood. 15 years ago, Ceausescu attacked small peasant production which means the crops which collective farmers and their families tended. It then represented only 12 per cent of the arable land, but it produced 64 per cent of milk, 47 per cent of meat, 55 per cent of fruit and 49 per cent of vegetables. Instead of drawing the logical conclusion and encouraging small production, he tried to destroy it. That is the main cause of the food shortages in Romania. The exports which have been blamed are merely an aggravating factor. Therefore if we encourage small production then within two or three years the situation will improve.

"But in industry we will have some very difficult years. For 10 years we did not import any modern technology. Ceausescu had a fantastic hostility towards the third stage of the industrial revolution – computers, communications. There is nothing about it in the plan. The plan to the year 2000 does not have one plant producing computers. It was a strategy of underdevelopment.

"I don't expect the debt [presently nil] to rise to very high levels, though it is a stupid idea to run an economy without credits. You must do it moderately and for very, very specific objectives. The stupidity of the Ceausescu policy in the 1970s was that he assumed by the export of machine tools Romania could become a developed economy. The range of machine tools made is almost as wide as in France. They were of relatively high quality in the 1970s but the machine tool industry in recent years has fallen behind because it has no computerisation."

The Securitate: "The élite officers of the Securitate were trained for urban guerrilla warfare and specifically equipped for this kind of fighting. From the beginning of the revolution they were acting according to a plan. Their transportation and communication systems, their arms dumps and their attacks – all of them showed that they were acting according to a contingency strategy. We didn't have this plan. The Romanian army was simply not trained to fight this kind of war. The army was sent to harvest corn, to build canals – while the Securitate were being trained.

"From the 1980s, the emphasis shifted from the party to the Securitate in every respect. Ceausescu was aware that the party could no longer control the workers and the peasants and the people and he drew the proper conclusions. That was because his policy, of stripping the economy to pay off the foreign debt because of his fear of dependence on the West, was so unpopular. People had no food; they were freezing in their flats. This was a political system of the feudal type – it was a personal monarchy. The party was atomised, and the Securitate controlled everything, monitored everyone, including the present and past party officials."

The Ceausescus: "There has been no one like Ceausescu. Stalin was a comparatively educated man. Romania was run for the past 20 years by someone with four years of elementary-school classes behind him. Ceausescu created a new social category – the power scientist. These are people who can become scientists when they acquire power and cease to be scientists after they lose it.

"But one must say that a famous British institution lent a helping hand here, with an award by the Royal Society of Chemistry to Elena Ceausescu. That was a shame for such an institution.

"It was the thirst for power which drove the Ceausescus, the desire for a glamorous life. They were much worse than the members of the *nouveau riche*. The *nouveau riche* can be vulgar, but they come generally from members of the lower middle classes and they have limits. But when a proletarian rises so far, the desire for wealth and power becomes much stronger. The Ceausescus ate off gold.

"He put a deliberate emphasis on the building up of the Securitate and in weakening the fighting capacity of the Romanian army. He was not interested in war with a foreign enemy, he was interested in a war with the Romanian people.

"It was a family rule. His brother, also called Nicolae Ceausescu, was head of the training institution for the Securitate. Another brother, Marin, in Vienna, was the conduit for the money into Switzerland. We know of $1.1bn in numbered accounts there but there may be more. If Ceausescu had died, she (Elena) was prepared to take it all over."

Structures of power

Committee for National Salvation: "The committee is going to participate in the elections as a political force. We don't have to be a party. We will field candidates. The committee will be so powerful that there will be very little room outside of it. But of course other parties will operate. We will ensure that they do.

"The committee is, of course, composed of a whole spectrum of ... with food, with electricity, with gas. These are the priorities. We must show very vivid and evident improvements in the level of material life of the people. We don't care about grand designs – the whole emphasis will be on the basic needs of the people and our determination to do something about it. We can reduce the amount of petrol exported and give it to the cars, cut down on the queues. We can improve the food situation to a certain extent.

"We won't act to lift the barriers against private enterprise until after the elections. It is a matter of focus – you can't both improve material life quickly and institute deep economic reform. We will use the levers of power that we have and which Ceausescu neglected. We have already done much: we have abolished many of the most unpopular laws. For example we have abolished the 'voluntary compulsory' labour where people had to do 'voluntary' work or pay a tax if they did not.

"We have said we will pay back the investments which people were forced to make to buy shares in social property through a deduction from their wages, under which you became a shareholder by force."

Reforms: "The merit of the revolution is that from the first day people will see an improvement.

"We have abolished the law against abortion. From the mid-1980s women were monitored by the medical services. Women were obliged to have children once they were married. This is why so many peasant women became skilled at aborting their child.

"The Government will be seen as an independent force. The CNS will focus on the battle for the elections, while the Government will focus on the economic struggle, to improve the life of the people. There will be arguments this way and that. For example today we were discussing cutting the price of electricity by 50 per cent: one economist argued that we should first look to the budget before we made such a commitment.

"The Government will have to take some hard measures. For example, to improve heating in the houses, which we must do, we may have to close some factories. We will have to stop some investments. We are, of course, going to stop the building of that horrible palace [which Ceausescu was constructing in the centre of Bucharest] – but it will be very difficult to convert into flats, it is so monstrous inside. You can drive a car through the rooms.

"There is a problem with finding competent and experienced people, but we have clever people about and we are going to promote them. Ceausescu's government was one of absolute mediocrity. He could not spell, she (Elena) could not read, and everybody else had to be worse. But we won't take reprisals except against those who were directly involved in the major decisions. I don't expect there will be so many of these because they took all the decisions themselves."

Foreign policy. "The major change in foreign policy will be a radical turnround in the Helsinki process, and much greater co-operation in Europe. Romania was turned into an adversary of this process. We nearly succeeded in destroying it. In this respect there will be a radical change.

"Then we will try to improve relations with both East and West. Ceausescu was at loggerheads with both. We will get very, very massive help from Gorbachev; that has been made clear. He has troubles of his own but he can afford what we need in terms of energy. We will improve relations with the US, and we expect to get back our most favoured nation [trading] status. We will get help from the western European countries – though West Germany will be absorbed with the GDR, we will look to France, the UK and Italy.

"We are not too worried about Hungarian nationalism [among the 1.7m Hungarians, mainly in Transylvania]. In Timisoara during the demonstrations Hungarians and Romanians were united. The Hungarian Government can no longer use the Hungarian issue. It will

The end of the chase

AFTER the demonstrations on Thursday morning, December 21, the Ceausescus still remained uncertain of the scale of the uprising. But on Thursday afternoon, as unarmed crowds repeatedly confronted the Securitate, soldiers were having second thoughts about shooting their own people.

That night, as sections of the army moved over to the side of the demonstrators, General Vasi Milea, the Defence Minister, had a stormy session with Ceausescu. He said he could no longer give orders to his men to shoot the civilians. Ceausescu was furious. He gave orders for the General to be executed.

In the early hours of Friday morning, Bucharest Radio, still in the hands of the Securitate, announced that General Milea had committed suicide because he was a traitor. Mr Brucan says that the General will now be given a state funeral.

On Friday morning, the shooting started again and the crowds – this time supported by the army – attempted to storm the Central Committee building. The Presidential helicopter touched down on the roof of the building to take the Ceausescu couple on the first stage of what they thought was a safe passage abroad, possibly to Libya.

The aircraft – "an elegant white helicopter" says Mr Brucan, famous and easily recognisable – flew towards Boteni, a military base on the outskirts of Tirgoviste, a town 100 kilometres north-west of Bucharest. It was spotted by a group of peasants. When they saw that the helicopter was about to land at Boteni, they alerted the army. And as the helicopter touched the ground, the peasants rushed to surround it. They prevented the couple from escaping; the peasants had captured the Ceausescus.

The army arrived and on Friday afternoon took the couple to Boteni where they were held for 48 hours. They were probably the most critical hours of the revolution. Word had reached the Securitate that the couple were arrested.

The Securitate began to bomb the military base. It was touch and go. That tense situation forced the Council for National Salvation and the army to make a decision to try and then execute the couple.

"It was a political decision" says Mr Brucan. "The situation was too critical for us to afford the luxury [of a civilian trial]. It was a crucial moment, a decision momentous in the battle for the revolution."

The council feared that if the Ceausescus remained alive, the Securitate would fight even harder to beat back the revolution. In addition, the Romanian people having already been told that the Ceausescus had been arrested, wanted some proof of their whereabouts and information about their future. There was no ... on the side of the revolutionaries, hence the decision to try the couple on Monday morning.

The trial took place at the Boteni military barracks. It was a military tribunal. The couple were still wearing the coats they had worn on Thursday morning when they addressed the crowds outside the Central Committee building.

Throughout the two hour trial Ceausescu remained arrogant. He continuously thumped the table and repeatedly waved his finger in the air. His rasping voice echoed round the court.

Elena, on the other hand, was almost bored, resting her elbow on the table, showing complete disdain for the court and denying all the charges.

Throughout the trial, the video cameras focused only on the couple. Not one of the military

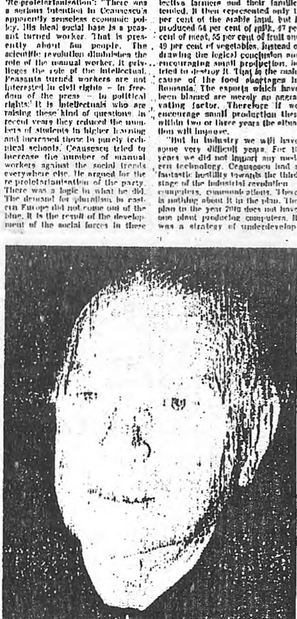

Communism, killed by a new revolution

Silviu Brucan, a leader of the new Romania, believes swift technical change has left the party obsolete

Two political phenomena today dominate political life in Eastern Europe: pluralism and the dissolution of the Communist party. To be sure, they are dialectically interrelated. Political pluralism did not come out of the blue. It is the necessary result in the political sphere of a process of social differentiation.

The official communist claim up to now was that, because of industrialization, an ever-increasing working class would take shape in the post-revolutionary epoch, a class sufficiently integrated to share a common ideological consciousness and a common set of material and cultural interests.

As for the Communist party, it was initially conceived as the party of the proletariat, by which Marx and Lenin meant the class exploited by the capitalists by doing manual work. Of course, as the party of the future, it was supposed to lead a class that embodied the most advanced emerging productive forces.

The scientific-technological revolution has invalidated all these assumptions one by one. Instead of homogenization, we witness a process of social differentiation which will be widened by the current reforms. The socio-occupational groups that emerge range from unskilled and skilled manual workers to engineers and specialists, white-collar functionaries and state administrative personnel, creative intellectual professionals, service employees, private artisans and repairmen, co-operative workers and entrepreneurs etc. In brief, the technological revolution has virtually destroyed the notion of the working class as a large, compact, sociological unity.

Therefore, the question is whether the Communist party will be able to reshape its conception and organization to accommodate the various interests and views of the emerging social groups, particularly those of the intellectuals. The issue was discussed candidly at a seminar last May in the Soviet Siberian city of Novosibirsk entitled "*Perestroika*? Who is in favour and who against?". Examining the results of a six-year inquiry led by the Soviet sociologist Tatiana Zaslavskya, the seminar concluded: manual workers are against; skilled workers support democratization but not economic changes; intellectuals and leaders are in favour of both; bureaucrats and the administrative apparatus oppose radical reform; managers of enterprises support economic change, but not political change. Now, where and how are these major social groups going to express their views?

In a socially differentiated society, political pluralism is a must if violent social eruptions and clashes are to be avoided and economic activities are to follow an ascending line. In recent times, Gorbachov has often mentioned "socialist pluralism". But what exactly is it?

There are only two possible types: a multi-party system or pluralism within a one-party system. However, party pluralism means renouncing the monolithic conception that has made the Communist party intolerant, repressive and bureaucratic. This means the acceptance and legalization of groups and factions within the party, the only way of making it democratic and representative. In fact, factions did exist and will always exist in a socially differentiated society with a one-party system. Even after the tenth congress of the Bolshevik party in 1921 which, at Lenin's proposal, adopted the resolution forbidding them, factions continued to exist, with leftist and rightist platforms clashing in the party and in public.

Subsequently, one faction – be it Stalin's, Khrushchev's, Brezhnev's and now Gorbachov's – has invariably run the party by eliminating the other. It is monolithism – the denial of the right of various social groups to be represented – that has made the Communist party repressive, within and without.

The fact is that if the constituent parts of society do not and cannot defend their interests and express their views in the only party that exists, then the emergence of alternative political parties is not only inevitable but perfectly legitimate. That is exactly what is happening throughout Eastern Europe.

Moreover, the principal social effect of the technological revolution has pushed the intellectuals to the forefront of society. We are thus dealing with a social stratum that cannot possibly come to terms with an intolerant and repressive political machinery.

In addition, the ideal social base of the Communist party, the manual workers of peasant origin, is a dwindling social stratum, diminishing both in numbers and social status. The underlying social reason for Brezhnev's "period of stagnation" was his refusal to sacrifice the pre-eminence of the industrial worker on the altar of the technological revolution.

In the age of computers and the information society, the manual worker can hardly be described as the embodiment of the most advanced productive process. Hence a legitimate question arises: how can the Communist party, which was established to represent him, remain in the political vanguard?

That is why the Communist parties in Eastern Europe are doomed to extinction. Even in the Soviet Union, the Communist party is apparently unable to play the vanguard role required by Gorbachov's revolutionary breakthrough.

Professor Brucan, once a leading member of the Romanian Communist Party, was one of six Romanians who wrote an open letter to the West in March 1989 criticizing Ceausescu's policies. This week he resigned from the executive of the National Salvation Front but remains on its council and will be involved in shaping the Front's campaign for the May general election.

Le Monde 25 Avr 1990

Les complots contre Ceausescu

L'un des principaux acteurs de la révolution roumaine confirme que de hautes personnalités du régime avaient préparé la chute du dictateur

BUCAREST
de notre envoyé spécial

Même si elle ne s'est pas exactement déroulée comme prévu, la chute de Ceausescu a été préparée de longue date par une poignée de généraux et quelques anciens responsables du Parti communiste roumain tombés en disgrâce. Dès 1984, les conspirateurs avaient songé à M. Ion Iliescu, l'actuel président, pour remplacer le dictateur à la tête du parti, espérant introduire des changements dans le cadre du système existant. Devant l'accélération des événements en décembre 1989, il leur a cependant fallu sacrifier un Parti communiste totalement discrédité pour sauver la mise et donner sa chance à M. Iliescu.

Telle est en substance la version que nous a donnée l'une des figures-clés de ces bouleversements, M. Silviu Brucan, écarté en février dernier de la direction du Front de salut national (FSN). M. Brucan a réitéré ses révélations dans une interview qu'il a donnée en début de semaine au quotidien roumain *Adevarul*, considéré comme un des organes du Front de salut national, actuellement au pouvoir.

Ancien ambassadeur à Washington et aux Nations unies à New-York, directeur de l'organe du PC et de la télévision, M. Silviu Brucan, qui apparaît à soixante-treize ans comme un vétéran du communisme roumain, avait été mis sur la touche par Ceausescu à la fin des années 60. Redevenu professeur de sciences sociales à l'université de Bucarest, il avait été la première personnalité de son rang à s'élever publiquement, dans un texte remis à la presse internationale, contre la répression des émeutes ouvrières de Brasov, en 1987, et la politique de Ceausescu. Deux ans plus tard, il avait récidivé en signant, avec cinq autres anciens dirigeants du parti, une lettre ouverte faisant le procès en règle de Ceausescu et de son régime.

Nous recevant dans sa maison de Bucarest, M. Brucan a insisté sur quelques éléments nouveaux relatifs aux antécédents et au déroulement des événements de décembre qu'il s'apprête à développer dans ses Mémoires.

« Alors que la cause principale de la chute de Ceausescu a été l'insatisfaction croissante de la population, il existait bel et bien un scénario pour l'écarter du pouvoir et donc préparer sa succession », explique M. Brucan.

JEAN-CLAUDE BUHRER

Lire la suite page 6

Roumanie : les complots contre Ceausescu

BUCAREST
de notre envoyé spécial

Suite de la première page

« Pour être réaliste, ce scénario devait s'appliquer aux trois principaux piliers du pouvoir : le parti, l'armée et la sécurité, poursuit M. Brucan. *Personnellement, j'ai essayé à trois reprises d'ouvrir une brèche dans les cercles dirigeants du PC. En vain. En 1987, lorsque je me suis ouvertement inquiété de l'orientation prise par le régime, j'ai été placé en résidence surveillée. L'impossibilité de faire une brèche dans le parti explique pourquoi il a été complètement rejeté du processus révolutionnaire et pourquoi la population s'est retournée contre lui en l'identifiant à Ceausescu. »*

Première tentative en 1976

« En revanche, remarque M. Brucan, *le président Iliescu a renoncé à l'idéologie communiste mais, pendant un temps, il a été un activiste du parti et il est des habitudes qu'on ne perd pas du jour au lendemain. Du point de vue scénario, la partie concernant l'armée a réussi. La seule qui n'ait pas marché est celle se référant au parti. Plus aucun autre élément, cela explique que la récente évolution politique de la Roumanie et les événements de juin. »*

JEAN-CLAUDE BUHRER

magne fédérale. Comptant sur le soutien de la principale garnison de Bucarest, ils envisageaient d'arrêter les collaborateurs les plus proches du dictateur et de s'emparer de la radio et de la télévision nationales pour appeler la population à la révolte afin d'assurer le succès de l'opération militaire. » Ce scénario rappelle donc étrangement le déroulement des événements de décembre qui ont permis de renverser Ceausescu et de porter le FSN au pouvoir.

« Malheureusement, ajoute M. Brucan, *ce plan devait échouer en raison de la trahison de deux autres généraux impliqués dans le complot. A la suite de cela, Crystal a été dégradé et déporté tandis que Postisa devait mourir trois ans plus tard d'un cancer très suspect. Les sanctions prises par Ceausescu ne servirent qu'à faire monter la grogne dans l'armée. »* M. Brucan estime que cette conspiration des généraux constitue *« l'un des grands moments de la dissidence*

d'années le contact avec M. Iliescu par l'intermédiaire de M. Sergiu Celac, ancien interprète de Ceausescu, qui travaillait alors dans l'édition et pouvait rencontrer le futur président pour des raisons professionnelles. Quant à l'actuel ministre de la défense, le général Stanculescu, il était *« très proche »* du général Militaru, auquel il a succédé en février. *« Stanculescu*, indique M. Brucan, *était notre homme lors des journées décisives de décembre où il a organisé le procès de Ceausescu. Iliescu, lui, avait ma préférence pour prendre la succession de Ceausescu à la tête du PC avant le soulèvement de décembre. »*

СПЕЦИАЛЬНО ДЛЯ «НОВОГО ВРЕМЕНИ»

Глобализм и классовая борьба

Несколько замечаний по поводу сталинской теории международных отношений

Сильвиу Брукан

Практика дипломатии социалистических стран все больше насыщается идеями нового мышления. Но для окончательного торжества им требуется теоретическое противопоставление старым постулатам. Между тем в социалистических странах уже два поколения были воспитаны в духе марксистско-ленинской теории международных отношений, которая была создана не Марксом и Лениным, а в основном Сталиным.

Поскольку теоретические ошибки Сталина никогда тщательно не изучались и соответственно не критиковались, представители старой школы считают, что именно они все еще обладают монополией на истину. Поставленные перед лицом смелой ломки привычных стереотипов и дипломатических инициатив Михаила Горбачева, большинство из них примеряют к привычным схемам новые идеи и обнаруживают их несовместимость с «классической» теорией. А потому новое мышление требует глубокой критики сталинских идей по теории международных отношений.

Все началось с известной статьи Сталина о международном значении Великой Октябрьской революции (1927 год). Автор утверждал, что эта революция означает коренной перелом во всей истории человечества, поворотный пункт от старого, капиталистического мира к новому, социалистическому. Это положение стало основной теоретической пред-

Профессор, политолог, дипломат Сильвиу Брукан хорошо известен не только в Румынии – прежде всего как человек, бросивший вызов режиму Чаушеску много лет назад. Несмотря на изощренные методы преследования, он продолжал бескомпромиссную борьбу за свободу своей страны, за человеческое достоинство.

Эта статья написана С.Бруканом по просьбе редакции.

сударствах-нациях, по существу, осталась неизменной. Соответственно остаются неизменными и основы поведения государств-наций.

СССР в полной мере использует свое положение великой державы, играя важную роль в решении международных проблем на всех континентах. Китай также действует как великая держава, хотя его роль и влияние на международные отношения ограничены недостаточным экономическим и военным потенциалом. Ряд менее развитых социалистических государств вошли в группу 77 развивающихся стран, борющихся за новый международный экономический порядок. А Югославия стала одним из зачинателей движения неприсоединения.

ский. Этот тезис также оказался ошибочным. Об этом свидетельствует, в частности, влияние колебаний цен на нефть на мировом рынке на советскую экономику и активный баланс внешней торговли. Что же касается таких стран, как Польша, Румыния, Венгрия и Югославия, то они были вынуждены прибегать к методу затягивания поясов, чтобы справиться с высокими процентными ставками, устанавливаемыми западными банками и оказывающими влияние на иностранных кредиторов.

Короче говоря, мировая экономика – это иерархическая система, в которой западный капитализм по-прежнему занимает ведущие позиции и диктует правила игры на всемирном рынке. Кризисы и снижение

ний. Причина тому очевидна: в обществе классовая борьба является решающим политическим фактором, а на международной арене – нет.

Наконец, рассмотрим понятие «глобализм». В то время, когда Маркс писал «Капитал», глобальная социальная система была национальным обществом. Именно в этом контексте он рассматривал противоречие в способе производства, отношения между базисом и надстройкой, классовую борьбу, посредством которой пролетариат должен подняться до уровня ведущего класса нации, а потом и сам составить нацию. Хотя Маркс и предвидел постепенную интернационализацию производительных сил и человеческой деятельности, все, что он писал, отражает реалии определенного исторического периода, в котором европейские государства-нации представляли собой замкнутые социальные системы, чьи движущие силы были в основном и главным образом внутренними. Внешние отношения были вторичным или даже третичным типом социальных отношений.

Сегодня мы имеем дело с глобальной по масштабу мировой системой, в которой информация всеобъемлюща и оперативна, связь универсальна, а современное оружие глобально как по способу доставки, так и по своей разрушительной силе. Научно-техническая революция изменила все международное общество и отношения между внутренними и внешними факторами политики. И заслуга Михаила Горбачева в том, что он провозгласил: современный мир, несмотря на все его глубокие противоречия и коренные различия между странами, которые его со-

The World Paper

...uary
...90

...IAN
...ESSIONS

EASTERN EUROPE IN UPHEAVAL

The saga of Silviu Brucan

Silviu Brucan, *The WorldPaper's* associate editor for Eastern Europe for the last 11 years, has emerged from a period of house arrest in his native Bucharest to the very epicenter of the Romanian revolution.

A once devoted and distinguished member of the ...mmunist Party of Romania, Brucan has in his 73 years ...en an economist, journalist, diplomat, political scientist ...l statesman. He is now part of the inner circle of the ...tional Salvation Committee as it hurries to bury the ...t, contend with the present and prepare for free elections ...r this year.

...Variously analytical, pragmatic and courageous, Brucan ...sonifies the sudden and stubborn movement of revolu... ...i that has swept through the countries of Central Europe. ... has, as much as any individual could, lived the political ...als, the illusions and the disillusions of the times.

...Brucan became a Communist during the days of Nazi ...upation of Romania, helped found the major party news-...er, *Scinteia*, and ultimately served as ambassador to the ... and UN. Gradually he came to rec...nize the failings in the political ...tem he served and the destruc-... ...megalomania of his pre-... ...Nicolae Ceausescu...

rioting Romanian workers. A year ago, he authored a protest petition to the president. Placed under house arrest twice, he escaped a worse fate mainly because of his stature in the overseas press.

Four days before Christmas, security people abruptly disappeared from what Brucan called the "rural cottage" on the outskirts of Bucharest where he, his wife and daughter had been held incommunicado for six months. Brucan walked out and hitched a ride to the center of town to join the rapidly developing battle to topple Ceausescu.

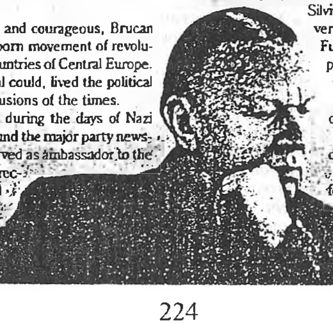

Silviu Brucan's writing appeared in the very first issue of *The WorldPaper.* Fulfilling our editorial mission of presenting the voices of the world speaking for themselves, he has analyzed—and predicted—the disintegration of the Communist movement he was a part of in dozens of articles since.

At the turn of the year, he was featured by the *Financial Times* of London under the headline "The Voice of the New Romania," ... which we are proud to document his prescient ...

The Guardian, 27 Jan. 90

Key players clash over rebuilding of Romania's political culture

Ian Traynor in Bucharest profiles Silviu Brucan, mastermind of the new consensus-style politics

MR SILVIU BRUCAN is a man of ideas — political scientist, theoretician and chief mastermind of the policies being pursued by Romania's new rulers.

Mr Alin Teodorescu is also a man of ideas — a leading dissident sociologist harassed under the old regime and now refusing to head Romania's Institute of Sociology or sit on Bucharest University's Senate in order to concentrate on his political work.

Three times last week, Mr Teodorescu refused to see Mr Brucan. The 74-year-old profes-
sor is very keen on o
support of the 38-ye
ologist in the struggl
now being waged in
So the mountain
Mohammed.

Mr Brucan went
Teodorescu and mor
prominent intellect
comprise the Group
Dialogue, an associati
thinking former d
which has become the
ticulate and influentia
resistance to the auth
trends within Mr I
National Salvation Fi
Teodorescu is the grot
president.

He and his col
resisted Mr Brucan's t
nents. Mr Brucan's att
defuse the group's oppo
the Front's decision to
May's elections — and
cate their revulsion
front's heavy-handed ta
neutralising the recent threat from opposition demonstrations — went awry.

"We told Brucan that we are not pleased with the situation and the way the front is implementing democracy," says Doru Radoaca, a 33-year-old computer scientist and a member of the group.

Sitting in the security of the Front's headquarters, ringed by tanks and soldiers, Mr Brucan and his colleagues claim that in post-revolutionary Eastern Europe, the Front is the equivalent of Poland's Solidarity or

In the general process being enacted from Moscow to Berlin, the Front leaders represent the reform Communist stage reached some time ago elsewhere and since superseded by events — the stage of Poland's Rakowski.

But Romania's reform Communists have a much wider popular base than their neighbours purely because of the Ceausescu factor and their role in slaying the dragon.

After 40 years of totalitarianism and 25 of tyranny

want to criticise. We need to talk to the workers, to play an educational role. We have to learn democracy."

Post-revolutionary Romanian politics is a triangle. One side is the front and the present. Another is the reconstituted historical parties and the past represented by Mr Corneliu Coposu, the 74-year-old leader of the Peasants' Party. The third is the Group for Social Dialogue, the youth and the future.

As outlined by Mr Radoaca, the future means there is no option but to embrace Western-style democracy and the privatisation of the economy. It

to reform-
stroika fa-
an and Pres-
nd an even
populist xe-
ed by the
k of a "spe-
" solution,
gn capital
ning exiles.
rties, they
prominent
n, but are
the event.
elsewhere
e auguries
g giant of
olitics, the
l sleeping.
ial Demo-

onding to
new times
w move-
o give po-
ents, the
ted who
tion and
time is

Wo Z, Wien 4.8.1990

Silviu Brucan zur ökonomischen Transformation Rumäniens

Schocktherapie ist gescheitert

Das Gespräch führte Hannes Hofbauer in Bukarest

WoZ: Vor zwei Jahren haben Sie mir erklärt, Sie sahen zwei Optionen für den Transformationsprozess in Osteuropa: die Schocktherapie oder eine langsame Umgestaltung bei gleichzeitigem Schutz der schwächsten ökonomischen und sozialen Glieder der Gesellschaft. Gibt es heute überhaupt noch eine Wahl?

Silviu Brucan: Überall in Osteuropa ist die Schocktherapie gescheitert, sowohl in Polen wie auch in Rumänien. Schon deshalb, weil es eine Strategie war, die ausschliesslich auf ökonomischen Faktoren beruhte und die sozialen vollig ausser acht liess. Die Erfahrung zeigt aber, dass niemand in den postkommunistischen Gesellschaften den sozialen Faktor ignorieren kann. Gleichzeitig wagt kein politischer Führer Osteuropas zuzugeben, dass die grossen Verlierer der Revolution die Industriearbeiter sind. Unter dem kommunistischen Regime waren sie, die damals Arbeiterklasse genannt wurden, stark ausgebeutet worden, und sie erhielten niedrige Löhne, weil die staatlichen Prioritäten auf Investitionen in die Industrie gelegt wurden. Die Mittel für diese Investitionen wurden den Arbeitern und Bauern abgepresst. Aber: Die Arbeiter erfreuten sich nie dagewesener Privilegien.

Welcher?

Erziehung zum Beispiel. In Rumänien findet man heute Arbeiterfamilien, in denen zwei, drei Kinder zu Ärzten und Ingenieuren ausgebildet wurden. Das hat es nie gegeben, auch nicht in den wohlhabendsten kapitalistischen Ländern. Viele Arbeiterkinder in Rumänien machten auch politische Karrieren, wurden Mitglieder der

Fortsetzung auf Seite 10

Der heute 75jährige Silviu Brucan war Mitglied des vierköpfigen Revolutionsrates, der zu Weihnachten 1989 nach dem Sturz Ceausescus die Geschicke des Landes in die Hände nahm. Er gilt als ideologischer Kopf dieses Umsturzes. Mittlerweile lehrt er wieder an der Universität Bukarest Ökonomie und Entwicklungstheorie. Mit seinen Forschungen hatte er sich bereits in den sechziger Jahren international einen Namen gemacht. Lange Zeit vertrat Brucan sein Land als Botschafter bei den Vereinten Nationen.

Silviu Brucan, 80 ans, ex-apparatchik et l'un des maîtres d'œuvre de la «révolution» roumaine, demeure un oracle en cette veille d'élection présidentielle.

Le renard de Bucarest

Silviu Brucan en 7 dates
1916 Naissance à Bucarest
1940 Adhésion au Parti communiste clandestin
1944 Rédacteur en chef adjoint de Scinteia, quotidien du PCR
1956-1959 Ambassadeur à Washington
1959-1962 Ambassadeur à l'ONU
Novembre 1987 Début de sa dissidence publique
22 décembre 1989 renversement de Ceausescu

«La première des deux révolutions [illegible]»

Une petite boule de cristal gravée est posée au milieu des dossiers et des livres sur l'histoire du communisme qui submergent la table. Il aime la faire sauter dans sa main en devisant avec ses interlocuteurs – hommes politiques, diplomates ou journalistes – qui défilent au premier étage de la petite villa, dans une zone résidentielle de Bucarest, longtemps *«quartier réservé»* des dirigeants du parti.

Là, Silviu Brucan, l'ex-communiste de fer qui, le premier, osa ouvertement défier Nicolae Ceausescu, le «Conducator», cultive avec une fatuité mêlée d'ironie son nouveau rôle d'oracle de la politique roumaine. *«La pratique politicienne [illegible] ici, où elle reste à un niveau très bas. Les [illegible]»*, explique [illegible] [illegible] *[illegible] démocratie.* Tous [illegible] qu'il avait raison. [illegible] [illegible] roumaine. Le dernier paru, *les Piliers du [illegible]*, déjà vendu à 30 000 exemplaires [illegible] les enrichissements [illegible] de l'ancienne [illegible] de l'ex-ministre de la [illegible] Victor Stanculescu, procureur lors du procès des époux Ceausescu, devenu depuis l'un des hommes les plus riches du pays. *«Ces [illegible]»*, souligne Silviu Brucan qui, lui, ne roule pas plus sur l'or que la plupart des intellectuels.

Sur [illegible] de la bibliothèque, il expose les traductions – en anglais et en japonais – de ses mémoires, *«Un capitalisme au communisme et retour. La génération [illegible]»*. [illegible] l'Est sauvage et sa verdeur ont fait de lui l'un des acteurs de l'installation du régime communiste, puis, un demi-siècle plus tard, le maître d'œuvre de son renversement. *«C'est terrible de détruire ce que l'on a fait après avoir compris que l'idéal d'origine a échoué»*, assure Brucan, ajoutant avec un ricanement amer: *«La première des deux révolutions où je fus engagé a produit une catastrophe, je veux maintenant tout mettre en œuvre pour que l'issue de la seconde soit différente.»* En cette période électorale, il s'active donc tous azimuts.

Ses rapports restent assez bons avec Ion Iliescu, l'ex-apparatchik devenu Président, aujourd'hui en lice pour un troisième mandat. *«Un homme profondément [illegible]»*, affirme Brucan, qui rompit avec lui peu après la «Révolution», en lui reprochant de préférer les *«bêtes [illegible]»*. On lui attribue la [illegible], en décembre 89, du jeune Petre Roman, *«pour un fils d'un très bon communiste, présentant bien et parlant les langues étrangères»*. L'ancien Premier ministre, depuis réussi à faire de l'Union sociale démocrate la troisième force du pays, [illegible] au sein de [illegible] un démocrate d'[illegible] Constantinescu, [illegible] des législatives du 3 novembre et challenger d'Iliescu pour le deuxième tour, ce dimanche, de la présidentielle, en salue *«son intelligence politique»*. Et Silviu Brucan savoure ce rôle.

Il a toujours été cabotin. Dans les journées confuses de décembre 1989, il arborait un grand feutre noir et une écharpe blanche. Fils d'un riche commerçant en étoffe ruiné par la crise, il avait commencé par gagner sa vie comme chroniqueur mondain d'un quotidien bucarestois dont le directeur l'incita à *«roumaniser»* son nom: Brucker devint Brucan.

L'antisémitisme est de plus en plus virulent dans la Roumanie d'avant-guerre. Le jeune Silviu se lance dans le communisme comme on entre en religion. Après la prise du pouvoir grâce à l'armée Rouge, le jeune stalinien de fer devient rédacteur en chef adjoint de *Scinteia* («l'Étincelle»), quotidien du parti appelant sans états d'âme à exterminer les ennemis du prolétariat. [illegible] ambassadeur à Washington, puis à l'ONU, afin de donner une nouvelle image de la Roumanie socialiste. Il fréquente [illegible] [illegible] Brucan, déjà fortement ébranlé par les révélations du rapport Khrouchtchev.

Rentré en Roumanie pour diriger la télévision, il démissionne peu après quand Ceausescu prend le pouvoir. Le nouvel homme fort est présenté comme plus libéral que son prédécesseur Gheorghiu Dej et plus indépendant vis-à-vis de Moscou. *«Je crois avoir été l'un des rares à ne pas être dupe à l'occasion de plusieurs conflits dans le parti, j'avais pu mesurer sa brutalité et sa soif de pouvoir personnel.»*

Bucarest joue les enfants terribles du pacte de Varsovie, mais le «Conducator» tient le pays et le parti d'une main de fer. La Roumanie s'enfonce dans la terreur. *«Il était impossible de créer une aile réformiste au sein du parti comme dans les autres démocraties populaires et cela a conditionné tout le reste»*, explique Brucan. Après les émeutes ouvrières de Brasov, en 1987, il dénonce les dérives du régime dans une interview donnée aux correspondants de la BBC et de l'agence AP. Il est aussitôt condamné aux arrêts domiciliaires. *«Mais comme j'étais connu à l'étranger, le risque était limité.»*

Deux ans plus tard, [illegible] signée par cinq autres vétérans de la guerre. Expulsé de sa villa, il s'installe dans un deux-pièces à la périphérie de Bucarest. [illegible] un passeport en espérant qu'une fois parti, il restera à l'étranger. Il passe à New York, Paris et Moscou, où il rencontre secrètement Mikhaïl Gorbatchev. Celui-ci *«était d'accord pour le renversement de Ceausescu, tout en soulignant que l'URSS ne voulait pas se mêler des affaires intérieures roumaines. Il prenait des mesures pour [illegible]»*.

Dès son retour, il reçoit ces visites hebdomadaires du correspondant de la *Pravda*. Quelques mois plus tard, en décembre 1989, des émeutes éclatent à Timisoara. L'armée bascule. *«Ce mouvement spontané n'avait ni programme, ni direction, avec le Front de salut national, nous avons fourni les deux»*, assure Brucan, qui refuse toujours de dire tout ce qu'il sait sur ce complot, où il joua pourtant un rôle de premier plan.

Cahin-caha, la Roumanie s'est engagée dans la démocratie, tout en restant le seul pays de l'Est où les ex-communistes sont demeurés au pouvoir. S'il se dit toujours *«social-démocrate»*, Silviu Brucan reconnaît que seul un gouvernement de la droite libérale permettra d'instaurer une véritable économie de marché: *«Nous sommes encore sur le fil du rasoir entre Balkans et Europe centrale.»* ■

MARC SEMO

Frontul Salvării Naționale

La ora 5 după-amiază, fusese convocată o ședință importantă la Comitetul Central și am reușit să ajung la timp. S-a făcut mult caz de ședința care a avut loc acolo, la etajul întâi, la care au fost prezenți Iliescu, Roman, Bârlădeanu, generalul Militaru și cei doi generali care își asumaseră comanda tuturor activităților armatei – Gușe Ștefan, șeful de stat-major, abia întors de la Timișoara, și generalul Vlad Iulian, șeful Securității –, plus alți civili.

De fapt, nu s-a decis nimic important în această ședință, dintr-un motiv foarte simplu, și anume că erau prezenți foarte mulți foști demnitari ceaușiști, încercând să intre în noul guvern, lucru la care eu m-am opus cu fermitate de la început. Singurul lucru demn de menționat a pornit de la o bandă video a acelei ședințe pe care a transmis-o rețeaua franceză de televiziune Antenne 2 și în care generalul Militaru sugera ca noul guvern să fie numit Frontul Salvării Naționale, deoarece „el a existat de șase luni". De fapt, generalul Militaru se referea la o scrisoare adresată celui de-al XII-lea Congres al PCR și semnată Frontul Salvării Naționale, care fusese transmisă de „Europa liberă" în iunie 1989. Scrisoarea aparținea unui profesor de la Universitatea din București, Alexandru Melian, care nu îi întâlnise și nu îi cunoscuse personal nici pe Iliescu, nici pe Militaru. Roman nu fusese niciodată implicat în activități politice, și deci era în afara problemei, iar eu fusesem sub supraveghere strictă în Dămăroaia. Din acest șoarece, presa franceză a făcut un elefant, și așa s-a născut povestea loviturii de stat. L-a o conferință de presă din 4 ianuarie 1990 spuneam: „Sunt uimit că ziare serioase din Occident au putut să înghită o poveste atât de grosolan fabricată. Nu am crezut niciodată că ziarele occidentale sunt așa de vulnerabile." După care am adăugat: „Dacă ar fi fost un complot care l-a răsturnat pe Ceaușescu, sigur că noi ne-am fi lăudat cu aceasta și am fi făcut capital politic dintr-o asemenea faptă în fața poporului român. Modestia nu este punctul cel mai tare al politicienilor." (*Liberation*, 5 ianuarie 1990). Constituirea organului suprem al Frontului Salvării Naționale a avut loc mai târziu, în formula următoare:

COMITETUL EXECUTIV
Președinte – *Ion Iliescu*
Prim-vicepreședinte – *Dumitru Mazilu*

Vicepreședinți – *Cazimir Ionescu și Károl Király*
Secretar – *Dan Marțian*
Membri: Bogdan Teodoriu, Vasile Neacșa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru și Nicolae Radu
COMITETE DE LUCRU
Constituțional; Legal; Drepturile Omului – *Dumitru Mazilu*
Afaceri Externe – *Silviu Brucan*
Reconstrucția economică – *Bogdan Teodoriu*
Învățământ și Știință – *Gheorghe Manole*
Minorități naționale – *Károl Király*
Organizații administrative – *Nicolae Radu*
Tineretul – *Vasile Neacșa*
Mediul înconjurător – *Cazimir Ionescu*
Cultura – *Ion Caramitru*
Probleme organizatorice – *Mihai Montanu*
Relații cu publicul și cu presa – *Dan Rădulescu*

Din cei 11 membri ai Biroului Executiv, 4 aparțineau generației tinere, 3 aveau între patruzeci și cincizeci de ani și 4 mai vârstnici, care deținuseră poziții importante în partidul comunist și se opuseseră, într-o formă sau alta, politicii lui Ceaușescu. În ceea ce privește opțiunea pentru Iliescu ca președinte, a existat unanimitate, după care, respingând diferite propuneri, eu am declarat categoric că nu vreau să dețin nici o poziție în stat.

Războiul de gherilă urbană

A doua zi, pe 23 decembrie, ne-am mutat cu toții la Ministerul Apărării Național Aici, prima problemă pe ordinea de zi era formarea guvernului și, cu această ocazie, apărut întâiul conflict cu Iliescu, cu care nu aveam nimic personal (ne apreciam și r admiram reciproc), dar împărtășeam vederi diferite atât cu privire la Revoluție, cât și orientarea politică a Frontului Salvării Naționale.

Ion Iliescu a fost considerat de noi, adversari ai lui Ceaușescu, ca omul cel mai indic pentru a-l înlocui pe acesta la conducerea partidului comunist. Inteligent și cultivat, având o viziune modernă asupra societății contemporane, deschis la toate noutățile generate d revoluția științifico-tehnică, el îmi apărea ca un om echilibrat pentru o poziție de puter Eram perfect conștient de limitele sale, care-l determinaseră să acționeze politic *numai î cadrul sistemului*, respectând cu strictețe regulile de partid. Chiar și opoziția sa față d politica lui Ceaușescu o susținuse mereu doar în cadru organizat – cum spuneam noi – a partidului, niciodată în afara lui. Și bineînțeles că din acest punct de vedere concepția me era diferită, deoarece în ultimii ani activasem în afara regulilor partidului, care erau astfe stabilite, încât nimeni să nu poată afecta cu nimic nici Puterea, nici conducerea lu Ceaușescu.

Revoluția din decembrie dobândise însă un caracter anticomunist, deoarece oamenii identificau pe Ceaușescu cu partidul comunist, tocmai pentru că în partid nu se produses nici o mișcare suficient de puternică de contestare a politicii și poziției sale. Pentru no toți cei cu trecut comunist, care fuseserăm educați și modelați mental de către partid, s punea problema unei adaptări rapide la noua situație. Era vorba de o adaptare foart dificilă și dureroasă, în special pentru aceia care, ca și Iliescu, fuseseră activiști de partid deci supuși zilnic ritualurilor mașinăriei politice. Timp de treizeci de ani, el a fost prelucra de această mașinărie și modelat în mod corespunzător. De aceea, simțea o atracție aproap irezistibilă pentru foștii săi tovarăși de partid, și prima lui opțiune pentru prim-ministru fost Ilie Verdeț, fost prim-ministru al lui Ceaușescu în anii '70, care, la 22 decembrie manevra foarte agresiv în acest scop în clădirea Comitetului Central. Dându-mi seama d pericolul unei asemenea opțiuni, i-am supus propunerea numirii lui Petre Roman c

prim-ministru. Am argumentat că, deși era foarte tânăr și lipsit de experiență pentru un asemenea post, în condițiile date, acest lucru se transforma într-un atu, cu condiția ca să învețe repede. În al doilea rând, el nu avea balastul unui trecut comunist, iar în al treilea rând, ca unul care pătrunsese printre primii în clădirea Comitetului Central și proclamase din balcon sfârșitul „erei Ceaușescu" și începutul unui regim popular, Petre Roman era o figură reprezentativă a Revoluției. I-am spus și atunci și am repetat-o și mai târziu, atât în scris, cât și la televiziune, că principalul pericol care îl păștea era acela ca funcția de premier să i se urce la cap. Deși propunerea mea a întâmpinat oarecare rezistență, până la urmă a fost acceptat.

Am insistat, de asemenea, ca decizia pe care o luase Iliescu în ziua precedentă de a-l numi pe generalul Stănculescu ministru al Apărării să fie anulată. Argumentam că am toată încrederea în voința lui Stănculescu de a rupe cu trecutul și de a se alătura Revoluției, dar toți oamenii informați știau că el fusese foarte aproape de cei doi tirani și ar fi apărut foarte ciudat ca generalul pe care-l numise Ceaușescu în dimineața lui 22 decembrie ca ministru al Apărării să fie numit de Iliescu, seara, în același post. L-am susținut, în schimb, ca ministru al Apărării pe generalul Nicolae Militaru, cunoscut a se fi opus dictatorului și a fi organizat un comitet militar de rezistență împotriva acestuia.

Am acceptat o singură excepție de la principiul înlocuirii vechilor activiști, și anume menținerea lui Paul Niculescu-Mizil ca responsabil cu aprovizionarea populației. El cunoștea bine depozitele de alimente ale Comitetului Central, ca și pe cele ale Securității, și avea în mână întreaga rețea de distribuție a bunurilor alimentare. Într-adevăr, magazinele alimentare s-au umplut peste noapte cu bunătăți pe care românii nu le văzuseră de ani de zile: curcani și tot felul de carne, brânzeturi, salamuri și alte delicatese rare, ca grapefruit, portocale, banane, cafea și ciocolată, care se găseau înainte numai în magazinele speciale ale Nomenclaturii. Ele au fost puse toate la dispoziția consumatorilor înfometați, și trebuie să spun că aparatul lui Mizil funcționa mult mai bine decât cel care se ocupă cu aprovizionarea în momentul de față și, fără îndoială, se fura mai puțin. Noi am reușit chiar să încălzim mai bine apartamentele înghețate și să fie apă caldă la dispoziția populației. Românii aveau în sfârșit un guvern care punea la inimă nevoile elementare, în contrast vădit cu atitudinea cinică a lui Ceaușescu, căruia nu-i păsa în nici un fel de bunăstarea poporului.

În acele zile pline de euforie, Frontul Salvării Naționale a hotărât, de asemenea, eliberarea tuturor prizonierilor politici, a decretat o largă amnistie, a eliminat interdicția de avort și prețul ridicat al gazului și electricității impuse de tiran. Deși unele dintre aceste măsuri aveau caracter populist și chiar demagogic, întregul pachet a dus la câștigarea unei imense popularități pentru Front.

Dar, între timp, orașul fierbea. Grupurile teroriste acționau peste tot. Tabloul pe care mi l-a facut un martor ocular dintr-o clădire centrală este foarte elocvent: „În acest moment, o rafală de împușcături se aude afară și lumea din hol se dispersează în panică. Am fugit și eu. Oamenii din stradă forțează porțile caselor, scrâșnesc pneurile automobilelor și șoferii fug la adăpost. Se sparg geamurile lovite de gloanțe. Dar de unde

vin împușcăturile? Inamicul este invizibil. Soldații dintr-o baracă alăturată aleargă drum, se ascund după copaci, după felinare și trec dintr-o ascunzătoare în alta, încercâ să se apropie de locul de unde se trage. La câteva sute de metri în față, se vede o pia goală, cu un camion abandonat. Parbrizul este străpuns de un glonț, șoferul are cap căzut, iar aparatul de radio continuă să transmită cântece de Crăciun. Un troleibuz, căru îi căzuse troleul, a rămas încremenit în mijlocul străzii. «Vino încoace – mă cheamă câți civili înarmați, ascunși într-un coridor al unei case mari. Vino să-ți arătam ceva!» M conduc sus, pe scări, într-un birou mare, dar întunecat, cu fotolii de pluș în stil stalini Un soldat aleargă la geam cu o pușcă-mitralieră Kalașnikov, și trage de trăgaci că aproa mă asurzește. O fi nimerit? Mă aplec puțin în față, peste rama geamului, și nu văd nim Teroriștii Securității par invizibili. Toate gloanțele noastre nimeresc în gol."

Demascarea generalului Vlad

Pe acest fundal, imaginați-vă că operațiunile militare ale armatei împotriva teroriștilor se aflau în mâinile a doi generali: Gușe Ștefan, care abia se întorsese de la Timișoara, unde fusese trimis de Ceaușescu ca să înece în sânge rebeliunea, și Vlad Iulian, șeful Securității. Când, ajungând la Ministerul Apărării, mi-am dat seama de acest lucru, am avut un șoc. Mi s-a spus că generalul Vlad se alăturase Revoluției și că ar coopera perfect cu generalul Gușe, ceea ce nu mă mira: amândoi fuseseră membri ai Comitetului Central, bucurându-se de încrederea lui Ceaușescu. Dar să lași soarta Revoluției în mâna celor doi, mi s-a părut un lucru incredibil. Doar îl cunoșteam bine pe generalul Vlad, din timpul celor două luni de arest și investigații la Securitate. El era de departe cel mai inteligent și mai șiret general, cu un cap deasupra celorlalți. De aceea am spus că trebuie să testăm loialitatea lui, cerându-i să facă o declarație publică, cu un ordin explicit dat trupelor sale să înceteze imediat focul și să se predea armatei. El a făcut această declarație la radio; la televiziune nu s-a mai dus.

Deși eu scrisesem cu mâna mea un bilet în care figura fraza-cheie: „Încetați focul și predați-vă armatei", generalul Vlad a omis să o menționeze în declarația sa. În aceste condiții, am cerut ca în seara de duminică, 24 decembrie, să aibă loc un Consiliu de Război, în care să am o confruntare directă cu generalul Vlad Iulian. Am întâlnit oarecare rezistență printre camarazii din Front. Nici Iliescu n-a fost de acord. Dar eu socoteam că chestiunea este crucială, încât trebuia să o pun în termeni de DA sau NU. I-am spus atunci că, dacă cererea mea pentru o confruntare nu este acceptată, „dragă Ioane, eu îmi iau pălăria și plec. Eu nu pot coopera cu șeful Securității. Dacă tu poți, este privilegiul tău". I-am spus același lucru și generalului Militaru, și ședința a fost convocată pentru seara, la ora 7. Mi-am dat seama că sunt poate în fața celui mai greu test din viața mea și m-am pregătit serios pentru această ședință. Ședința a început la timp, în prezența a șapte sau opt generali, plus Iliescu, Roman și cu mine.

Ea a început cu un raport al generalului Gușe despre situația militară. Raport sumbru. Teroriștii se aflau tot în ofensivă, atacând noi obiective strategice, inclusiv clădirea Ministerului Apărării Naționale, și se auzeau, în acele momente, gloanțele care loveau

peretele exterior. În zorii zilei, avusese loc un atac asupra studioului de televiziune porn din trei părți și, dacă nu ar fi existat masa de 3 000-4 000 de tineri, care formau un zid în jurul clădirii Televiziunii, cred că inamicul ar fi pătruns înăuntru. Armata era t nepregătită și impropriu echipată pentru un război de tip gherilă urbană și nu pu controla situația.

Apoi a început dialogul nostru dramatic. Prima mea întrebare a fost: *Domnule gene Vlad, de ce în declarația pe care ați avut-o la posturile de radio ați omis fraza-cheie care noi am considerat-o esențială, și anume să dați un ordin expres tuturor operativi de sub comanda dvs. să înceteze focul și să se predea armatei? De ce n-ați dat ac ordin?* Generalul Vlad, demonstrându-și o dată mai mult șiretenia bine cunoscută încercat să se eschiveze de la un răspuns direct, susținând că declarația sa era categor în ce privește trecerea de partea Revoluției. Dar eu am revenit la întrebare și i-am ceru răspundă precis – de ce a evitat să dea ordin operativilor săi? El s-a înfuriat și a răsp mânios că este pentru prima dată când cineva îi pune la îndoială loialitatea față Revoluție într-un moment în care își consacră zi și noapte întreaga energie ace Revoluții. Am replicat: „De ce sunteți așa de surprins că eu am îndoieli cu privire sinceritatea dvs.? Oare nu vă aduceți aminte că ne-am mai întâlnit? Nu vă mai amir metodele brutale și perfide pe care le-ați folosit să mă înfricoșați și să mă faceți să repuc «Scrisoarea celor 6» către Ceaușescu?" „Nu cred că aceasta este relevant aici – a răsp generalul Vlad, maestru al tacticii. Acum suntem angajați într-o bătălie și trebuie să unim pentru a o câștiga."

Am trecut deci la cea de-a doua chestiune și i-am spus: *Domnule general Vlad, toate datele pe care le avem până acum, reiese o pregătire minuțioasă a terorist operativi ai Securității referitor la obiectivele strategice pe care trebuie să le ata clădirile din jurul lor, din care trebuie să tragă, locurile unde se întâlnesc și de u pornesc în acțiune, locurile unde își împrospătează muniția, mijloacele de comunic atât între ei cât și cu centrele de la care primesc instrucțiuni, mijloacele de transport ci și militare pe care le folosesc, inclusiv tunelurile subterane ale Capitalei, prin care i și ies tot timpul. Nu se poate ca asemenea acțiuni, locuri și mijloace complexe să nu fi stabilite dinainte într-un plan pentru organizarea unor operațiuni de tip gherilă urbc De ce, în momentul în care ați trecut de partea Revoluției, nu ați pus la dispoz conducerii armatei acest plan? De ce nu ați dezvăluit nici unul din locurile de u acționează teroriștii și nici datele necesare pentru a cunoaște mijloacele lor comunicare și transport? De ce nu ați pomenit niciodată despre tunelurile subterane care se deplasează acești teroriști?*

Toată lumea din jurul mesei a putut vedea cum generalul Vlad s-a înroșit, a ceru pahar cu apă ca să ia niște pilule, după care a negat categoric existența unui astfel de p Strâns cu ușa, a declarat apoi că, dacă există un asemenea plan, atunci acesta nu se asupra sa și nu știe de el. Am replicat că este de neconceput așa ceva și am pus di generalilor din jurul mesei următoarea întrebare: „Este posibil, domnilor generali, c

comandant să nu cunoască planul operativ al trupelor de sub comanda sa?" Toți, în cor, au răspuns negativ.

Acesta era de fapt obiectivul ședinței, ca generalii să-și piardă încrederea în loialitatea lui Vlad, iar el și-a dat seama și a început să spună că unele unități se aflau sub comanda directă a lui Postelnicu, ministrul de interne, apoi a cerut, și i s-au acordat încă 24 de ore, ca să demonstreze practic că este cu adevărat de partea Revoluției. A promis că va elabora un plan pentru a doua zi, în care va prevedea o serie de acțiuni de natură să ducă la capturarea unui număr mare de teroriști din subordinea sa. Generalii prezenți au acceptat să i se acorde această ultimă șansă, dar, întrucât acțiunile promise de el nu s-au materializat, conducerea armatei a hotărât arestarea lui. Și cu aceasta s-a încheiat cel mai primejdios capitol din istoria Revoluției, când conducerea armatei se afla în mâna șefului Securității.

Analizând mai atent stratagema generalului Vlad, am ajuns la concluzia că, spre deosebire de generalul Stănculescu, care trecuse în mod hotărât de partea Revoluției, generalul Vlad făcea un joc dublu, firesc la un om care, de zeci de ani, era legat prin toate fibrele sale de instituția Securității. Dacă Revoluția câștiga bătălia, el putea demonstra că a trecut de partea ei și deci avea dreptul să se aștepte la o judecată mai puțin aspră a activităților sale criminale din trecut. Dacă ar fi câștigat cealaltă parte – și cred că el mai conta în acel moment pe cartea lui Ceaușescu –, el ar fi putut să-i argumenteze acestuia că a fost nevoit să recurgă la acest șiretlic pentru a pătrunde sus, la conducerea operațiunilor, și a putea să zădărnicească de-acolo acțiunea armatei.

Procesul de Crăciun

În aceeași noapte, noi, cei din conducerea Frontului, am ținut o nouă ședință cu un punct fatidic pe ordinea de zi: procesul lui Nicolae și al Elenei Ceaușescu. A durat trei ore și, retrospectiv, pot spune că a fost, de departe, ședința cea mai controversată a conducerii Frontului. Au fost puse în discuție considerente politice, juridice și militare. Bineînțeles că ar fi fost de dorit să aibă loc un proces public, care să fie televizat direct și în care să fie denunțate crimele, abuzurile și consecințele dezastruoase ale politicii lui Ceaușescu. Într-un asemenea proces, puteau să fie prezentate în mod dramatic viciile fundamentale ale sistemului comunist, și atunci valoarea lui educațională pentru români ar fi fost enormă. Au existat și argumente juridice în favoarea unui astfel de proces deschis, care citau Procesul de la Nürnberg. Pe de altă parte, au rămas cunoscute în istorie judecățile sumare ale Revoluției Franceze și chiar și judecățile sumare din țările ocupate de hitleriști, după înfrângerea acestora. Legalitatea nu a fost niciodată punctul cel mai tare al revoluțiilor. Până la urmă, au prevalat considerentele militare. Însăși soarta Revoluției era echivocă. Primiserăm informații în cursul serii cum că s-au produs unele atacuri împotriva cazărmi din Târgoviște, unde se aflau Ceaușeștii. Dacă trupele de securitate ar fi reușit să pătrundă înăuntru și să-i elibereze pe cei doi Ceaușești, iar un dement ca Ceaușescu ar fi prelua comanda acestor trupe, s-ar fi ajuns la o baie de sânge. În zilele Revoluției, cuvântul meu cântărea greu, deoarece toți cunoșteau statele mele de serviciu în lupta împotriva dictaturii știau că nu sunt repezit și că dovedisem spirit de prevedere. Toți au fost de acord ca a doua zi, pe 25 decembrie, să se organizeze procesul celor doi, iar sentința să fie executată imediat. Generalul Victor Stănculescu fusese însărcinat, în prealabil, să organizeze procesul, pentru care făcuse deja pregătiri sistematice. Cu două elicoptere, a efectuat transportul la Târgoviște al membrilor tribunalului militar, al procurorului și avocaților Gelu Voican-Voiculescu și Virgil Măgureanu i-au însoțit ca observatori ai FSN la proces.

Procesul a durat 55 de minute, luni 25 decembrie. Am văzut seara filmul într-o formă brută. Ceaușeștii stăteau într-un colț, procurorul și avocații se aflau în dreapta lor, președintele și asesorii la mijloc, iar observatorii pe o bancă din stânga. Dar în filmul dat la televiziune nici unul dintre aceștia nu era arătat: așa fusese aranjamentul, deoarece toți

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, FRIDAY, JANUARY 5, 1990

Romanians Deny Report Of Planned Uprising

Compiled by Our Staff From Dispatches

BUCHAREST — The National Salvation Committee, Romania's provisional leadership, formally denied Thursday that there had been a conspiracy to topple Nicolae Ceausescu.

A spokesman for the committee's executive board, Silviu Brucan, said at a news conference the reports, carried ... French media ... tic.

The Soviet F... spokesman, Genr... said, "Our resea... Ministry had led... sion that there... promise of that...

According to... the National S... was establishe... months ago ... overthrow ... Christmas Ev... sacre of demo... ra on Dec. 1...

Mr. Ceau... Dec. 22 and... with his wif... Day after ...

If Mr. ... had been ... Brucan ... boasted ... that it w... planne...

March 23, 1990 **OPINION**

Silviu Brucan Reveals the Background

Assassination of the Ceausescus was Inevitable

By Arnold Zeitlin
Contributing Editor

Silviu Brucan assured me during ... Boston ... none call from ... ago that all ... his native ... then may ... each the ... tents for ... sescu ... his ... im. ... as- ... n

Silviu Brucan: *Executive member of the council of Romania's ruling National Salvation Front.*

Upheaval in the East: Wind Blows Ag...

Rumania

Rumania Averted Massacre By Executions, Official Says

By CLYDE HABERMAN
Special to The New York Times

BUCHAREST, Rumania, Jan. 4 — A leading tactician of Rumania's Provisional Government said today that if Nicolae Ceausescu and his wife had not been swiftly executed last week the country might have endured "a blood bath with hundreds of thousands of dead."

It was the Government's clearest public defense of its decision to put the ...escus before a firing squad on ... days after they were top... and were then cap... execution ...

were shown on television the next day, street fighting ebbed considerably, though the Government says that it continued sporadically in Bucharest and other cities.

"The justice of our decision" to hold the trial, Mr. Brucan said, "appeared to be quite correct."

The ruling council which has about 150 members, met in full session for the first time today — a gathering of old Communists and former Ceausescu associates, who wield the greatest power, but who preside along with a collection of workers, writers, students and film directors.

A videotape of their meeting tonight ... television showed a lively de... ...ical and economic matters. ... about from the Ceau... ...was no debate ... There ...

...uld maintain the death sen... for the whole gang. Not ...id we not agree, we abol... death sentence.

...didn't try them and exe... the war would have ... a long time. The turn... the military situation ... it was announced ... television that ...ed and executed. ...night. Tuesday ...itate began to ...my. Some ...ample of ...rs were ...

They behaved as though they were still in power.

"Only when they were told of the sentence, the two fell apart. They were demoralised. Only then did they realise the new situation in which they were.

"The platoon that was supposed to carry out the execution was of 8 soldiers. When the captain ordered that 5 should step forward to shoot, all 8 of them shot. All of them. There were about 120 bullets in the bodies."

In the nine months of his custody, the Communist world in Eastern Europe had ...

M O N D E

ROUMANIE

BUCAREST S'EN TIENT A SA REVOLUTION SPONTANEE

Selon Silviu Brucan, l'un des principaux dirigeants du Conseil du front de salut national, le mouvement d'opposition ne s'est pas constitué six mois avant dans la clandestinité, mais est bien issu de la «révolution de décembre». Il a annoncé une prochaine table ronde.

Bucarest, envoyé spécial

Silviu Brucan, l'idéologue de la nouvelle direction politique en Roumanie, fait ses vœux dans la grande salle de l'Intercontinental de Bucarest, suivi de deux soldats casqués. Aux journalistes massés pour l'entendre, il explique qu'ils n'ont rien compris, puis repart avec ses soldats, laissant derrière lui des questions sans réponse.

L'objet de la nouvelle humeur de cet ancien ambassadeur de 74 ans impeccablement vêtu, les informations de la presse occidentale selon lesquelles le Conseil du front de salut national (CFSN) aurait été formé clandestinement six mois avant la «révolution de décembre» qui a entraîné la chute de Nicolae Ceausescu, «le plus stupéfait que des journaux sérieux à l'Ouest aient repris cette histoire grossièrement fabriquée, je ne pensais pas les médias occidentaux si vulnérables», dit-il, avant de répéter la version officielle selon laquelle il s'est agi d'une «explosion sociale massive, à 100 % spontanée». Les

erau înfricoșați că vor fi uciși de teroriști și, într-adevăr, unul dintre avocați, Nic Teodorescu, a fost rănit după aceea. Procedura avea toate caracteristicile unui proces c război și, de fapt, București erau încă în stare de război.

Nicolae Ceaușescu a adoptat de la început o atitudine demnă, refuzând să fie atras orice fel de dezbatere și declarând că nu acceptă decât o judecată a Marii Adună Naționale. Deși a respins dreptul tribunalului de a-l judeca, în câteva ocazii nu a puti rezista impulsului său temperamental și, la un moment dat, chiar a formulat următoare frază: „Vorbind ca un cetățean obișnuit, pot să spun că pentru prima dată în viața l muncitorii au avut 200 de kilograme făină în fiecare an și multe beneficii în plus. Tot c pretindeți dumneavoastră este minciună. Ca un cetățean obișnuit, pot să vă spun c niciodată în istoria României nu a existat un asemenea proces."

Întreg procesul a reflectat urgența cazului. Procurorul și-a documentat acuzațiile foart scurt. Interogatoriul a fost telegrafic și avocatul apărării a vorbit maximum cinci minut Ceaușeștii erau sfidători, până când s-a dat citire sentinței de condamnare la moarte. Și î clipa în care cei patru oameni veniți special au început să le lege mâinile la spate, iar soț Ceaușescu au înțeles pentru prima dată că aveau să moară în curând, moralul lor s-prăbușit subit.

Probabil că momentul cel mai remarcabil al acestui episod a fost atitudinea soldaților din plutonul de execuție. În momentul în care ofițerul a cerut ca un număr de cinci soldați din pluton să facă un pas înainte și să tragă, toți soldații au tras când au auzit ordinul ș peste o sută de gloanțe au fost găsite în cele două cadavre.

Justețea deciziei noastre a fost pe deplin confirmată a doua zi, după ce filmul c procesul a fost arătat la televizor; grosul teroriștilor s-a predat imediat unităților militar și luptele de stradă au încetat aproape complet. Este interesant de menționat că unul dintr tragătorii de elită a refuzat să vorbească pe motiv că jurase să-l apere pe Ceaușescu atâ timp cât era în viață și el nu văzuse la televizor că acesta era mort. O mărturie vie a fanatismului îndoctrinat de regim în aparatul Securității. De aceea, în cea de-a doua seară corpurile pline de gloanțe ale celor doi, așa cum arătau după execuție, au fost prezentate la televizor, și numai după aceea omul nostru a început să vorbească. O dată cu executarea Ceaușeștilor, toate speranțele unei reveniri a lor fuseseră spulberate.

Cine au fost teroriștii și unde sunt?

Această întrebare rezumă cea mai incredibilă și mai ciudată fațetă a Revoluției din România. Și mai probabil este faptul că nici măcar istoricii viitorului nu vor fi în stare să o lămurească. Toate urmele au dispărut și nici măcar un singur terorist nu mai există pentru întrebări sau proces. Am parcurs chiar și istoria clasică a asasinării președintelui Kennedy, în care toți indivizii suspecți au fost asasinați și toți martorii potențiali au murit sau au dispărut, cei mai mulți fiind lichidați chiar în închisoare, ceea ce demonstrează că înseși organele CIA și FBI erau implicate. Toată lumea știe că teroriștii din România au împușcat și omorât oameni, dar nu există nici unul care să-și recunoască sau să-și nege vinovăția. Pur și simplu, au dispărut, deși ei funcționează, probabil, ca niște respectabili antreprenori sau oameni de afaceri, ofițeri superiori sau chiar miniștri.

Totul a început cu Ordinul secret nr. 2 600 al ministrului de interne Tudor Postelnicu, semnat în 1988. Și lucrul cel mai extraordinar este că această linie de cercetare nu a fost niciodată urmărită în mod serios, deși Ordinul 2 600 a fost menționat de mai multe ori în procesele organizate de tribunalele militare. Postelnicu a fost condamnat la închisoare pe viață pentru „participare la genocid", un genocid care nu a existat, dar niciodată nu a fost întrebat de acest ordin special. În închisoare, de asemenea, a fost intervievat de ziariști și a vorbit despre orice, numai despre Ordinul 2 600 nu a suflat vreun cuvânt. Pe scurt, Ordinul 2 600 este tabu.

Istoricește, Ordinul își are originea în rebeliunea din noiembrie 1987, de la Brașov, când autoritățile au fost luate prin surprindere și au reacționat foarte târziu, așa încât Ceaușescu i-a dat ordin lui Postelnicu să studieze chestiunea și să facă propuneri pentru a se organiza forțe adecvate și a se elabora căile și metodele de reprimare eficientă a unor asemenea mișcări populare împotriva regimului. Este știut că dictatorul nu lăsa niciodată astfel de acte îndreptate împotriva sa fără a preconiza măsuri de zădărnicire a lor. După atentatul reușit împotriva lui Sadat, la Cairo, ca și după atentatul nereușit împotriva președintelui Reagan, la Washington, Securitatea a studiat îndeaproape cazurile și s-au luat măsuri de prevenire a unor asemenea atentate la București. De exemplu, tribuna din Piața

Aviatorilor, la parada din 23 August, a fost mutată mult mai departe de coloana în marș a fost înălțată mult mai sus, ca un eventual glonț din mulțime să nu-l atingă pe dictator

În toate cele 38 de pagini ale sale, Ordinul 2 600 vorbește despre unități de lu „antiteroriste". Schimbați numele lor în „unități teroriste" și veți găsi cheia problemei.

Articolul 11 prevede: *În cazul când ordinea publică a fost grav tulburată, la ordi șefului inspectoratului județean al Ministerului de Interne, pe baza prevederilor planu unic de acțiune, participă la restabilirea ordinii publice și subunitățile de apăr antiteroristă, precum și alte unități de securitate-intervenție disponibile.* Documen precizează că planurile unice de acțiune trebuie să fie elaborate în fiecare județ și București. Articolul 29 precizează clar metoda: *Intervenția propriu-zisă se realizează p surprindere, cu fermitate, folosind forme și procedee specifice de acțiune, precum mijloacele din dotare împotriva celor care s-au dedat la acte de dezordine anarhi pătrunderi în forță în obiective, atacuri asupra unor persoane sau distrugeri de bun pentru neutralizarea acestora.*

În sfârșit, articolul 57 stabilește unitățile de elită speciale care vor fi echipate antrenate pentru acest gen de război tip gherilă urbană: *a) formațiunea de ordine intervenție din structura organizatorică a miliției municipiului; b) plutonul de interve ție-miliție de la sectoarele I și VI miliție din Capitală; c) subunitățile de intervenție-mili constituite la școala militară de ofițeri activi a Ministerului de Interne și la școa militară pentru perfecționarea ofițerilor de miliție București; d) subunitățile disponib din cele două batalioane de securitate-miliție din municipiul București; e) alte subunit ale trupelor de securitate.* Iar articolul 74 precizează: *Departamentul Securității Statu va verifica tot timpul inspecțiilor și controalelor viabilitatea planurilor întocmite, gra de pregătire, capacitatea combativă de intervenție a unităților și organelor mai s menționate.*

Oricine a studiat și a cunoscut cât de puțin sistemul operativ al dictaturii ceaușiste ș foarte bine că asemenea ordine și măsuri se respectau cu cea mai mare strictețe. De altf au existat liste întregi de grupuri largi de teroriști arestați de unități ale armatei, captur de grupuri civile sau care s-au predat. Numai în București, ei erau de ordinul a sute oameni. Toți au fost eliberați fie de ofițeri de miliție, fie de ofițeri din Securitate, integr în armată, conform unui ordin de care vom vorbi mai târziu, și aceasta explică de ce, prezent, nu mai există nici unul.

Îmi aduc aminte că unii dintre ei au fost găsiți cu două cărți de identitate și chei de două apartamente, și că investigația inițială a descoperit acolo haine civile și militar muniție, frigidere pline de alimente și, desigur, un pașaport fals. Nici din asta nu a ie nimic. O revoluție atotiertătoare!

Polemica Vlad Iulian - Silviu Brucan

A.S.: ***Am recitit Scrisoarea generalului Vlad Iulian, publicată în ziarul* Adevărul *în trei numere consecutive (19, 22 și 23 ianuarie 1991), apoi răspunsul Dvs. în același ziar. Ele sunt o contribuție majoră la aflarea adevărurilor despre Revoluție. Prima întrebare pe care mi-a trezit-o a fost: de ce acest șef al Securității se războiește în scrisoarea lui cu o singură persoană, Silviu Brucan?***

Dar să-i dăm mai întâi cuvântul generalului Vlad:

Scrisoarea generalului Vlad Iulian

În numărul din 21 decembrie 1990, ziarul „Adevărul" a publicat un interviu cu dl. Silviu Brucan. Dată fiind condiția în care mă aflu – sunt arestat de la data de 31 decembrie 1989 –, am luat cunoștință cu întârziere de acest interviu care, în cea mai mare parte, se referă la mine și la unele unități ce mi-au fost subordonate. Din lectura inteviului, intitulat sugestiv „Cine sunt teroriștii?", am înțeles că dl. Brucan a mai dat un interviu cu referire la mine ziarului „Adevărul" din 16 ianuarie 1990, la o jumătate de lună după ce fusesem arestat. La distanță de un an, am luat cunoștință și de acest interviu, după cum tot în aceste zile l-am citit și pe cel dat la 23 august 1990 aceluiași cotidian.

Toate cele trei interviuri conțin flagrante neadevăruri menite nu numai să justifice arestarea și cele trei procese care mi-au fost intentate, ci și acuzarea, cu vădită rea intenție și în scop diversionist, a unor unități care ar fi desfășurat acțiuni teroriste în Capitală începând din seara zilei de 22 decembrie 1989. Mai mult și mai grav apreciez că este faptul că prin cele trei interviuri a fost premeditat indusă în eroare opinia publică, îndepărtând-o de cunoașterea adevărului.

De aceea consider că datoria ce o am de cetățean al acestei țări și onoarea militară, *în care am crezut și cred, mă obligă să dezmint acuzațiile grave ce se aduc mai multor mii de oameni și să prezint poporului român realitatea, așa cum a fost.*

Adresându-mă ziarului „Adevărul" cu rugămintea de a publica cele ce urmează, am avut în vedere și mențiunea finală făcută de reputatul ziarist, dl. Sergiu Andon, care a luat interviul domnului Brucan, în sensul că redacția se păstrează deschisă „spre orice probă sau ipoteză plauzibilă în atât de misterioasa chestiune a celor ce au provocat vărsarea de sânge, după fuga dictatorului".

Iată care este realitatea faptelor în ceea ce privește afirmațiile domnului Brucan în interviurile date.

I. În interviul din 21 decembrie 1990, dl. Silviu Brucan spune că: „Sâmbătă (23 decembrie 1989 – n.n.) aflasem cu uimire că în fruntea operațiunii militare din București, alături de generalul Gușe, se afla și generalul Vlad", după ce în interviul din 16 ianuarie 1990 afirmase, aproape cu aceleași cuvinte, că aflase de existența mea în comandamentul militar abia în ziua de duminică, 24 decembrie 1989.

Este greu de înțeles și de crezut că o persoană cu responsabilități ce și le asumase domnia sa în momentele respective să fi cunoscut atât de târziu cine erau cei doi generali care conduceau acțiunile unităților militare cu rol de prim ordin în apărarea Revoluției în acele zile fiebinți.

Dincolo de aspectul formal al chestiunii, pe care l-aș fi trecut cu vederea, este unul de fond și anume acela că dl. Brucan personal nu concepea ca eu să fi fost acolo unde domnia sa m-a „descoperit" cu atât de mare întârziere Mă considera apriori indizerabil și, deci, inapt de a fi fost în acel post suprem de comandă.

În acele împrejurări hotărâtoare pentru Revoluție aș fi putut să iau mai multe hotărâri, dar am considerat că cea mai normală, firească și necesară decizie, nu pentru mine, ci pentru țară, era aceea ca eu și întreg efectivul Ministerului de Interne, a cărui conducere în fapt o preluasem încă din dimineața zilei de 22 decembrie 1989 prin ordinele și dispozițiile ce le-am dat, să ne punem integral, fără nici o rezervă în serviciul Revoluției. De altfel, pași concreți în această direcție întreprinsesem încă din 17 decembrie, culminând cu ceea ce făcusem în tot cursul dimineții de 22 decembrie și la care am să mă refer în rândurile ce urmează.

În fapt, ce ar fi dorit dl. Brucan? Un conflict armat între unitățile Ministerului de Interne și cele ale armatei? Un război civil? Tocmai strânsa unitate și coordonare la nivelul comenzii supreme a operațiunilor militare au înlăturat acest foarte grav pericol și alte asemenea.

Multe zeci de patrioți și revoluționari autentici au fost alături de mine, am trăit împreună cele circa 30 de ore de foc, cât am lucrat în fostul sediu al C. C. (din 22 decembrie de la prânz, până în seara zilei de 23 decembrie) și știu ce am făcut și au auzit ce ordine am dat. La fel de bine știu comandanții marilor unități și unități ale Ministerului de Interne care au primit ordinele și dispozițiile mele, precum și omologi ai lor de la Ministerul Apărării Naționale cu care am avut numeroase convorbiri telefonice. Nici unul dintre aceștia nu poate afirma că i-am cerut să acționeze împotriva Revoluției sau că a constatat în conduita mea cea mai mică urmă de ezitare ori ambiguități. Numai niște oameni de rea-credință sau ignoranți ori dintre cei care zic că au făcut Revoluția, dar, de

fapt, au văzut-o la televizor se întreabă cu o nedisimulată ironie ce-oi fi vorbit eu la cele două telefoane...

Ulterior, până în ziua de 28 decembrie, am lucrat la sediul Ministerului Apărării Naționale, în biroul ministrului sau în cel al primului-adjunct și șef al Marelui Stat Major împreună numai cu colegi generali și ofițeri superiori din acest minister. Din Departamentul Securității Statului sau din celelalte unități ale Ministerului de Interne nu am avut cu mine nici măcar un adjutant, nemaivorbind de o grupă operativă sau de un stat major - absolut necesare într-o asemenea împrejurare. Toate ordinele și instrucțiunile de conducere a Ministerului de Interne le-am dat generalului Gianu Bucurescu, pe care îl desemnasem să mă ajute în acest scop, utilizând exclusiv telefoanele din cele două birouri mai sus menționate. Nu am folosit nici un alt mijloc de legătură pentru simplul motiv că nu aveam așa ceva. Cu mult mai târziu, după arestare, atunci când mi-a fost restituit ceasornicul ce-mi fusese ridicat la încarcerare și constatând că este defect, am aflat că aceasta se datorează faptului că a fost demontat și controlat spre a se stabili dacă nu conține aparatură de transmisiuni cu ajutorul sateliților... În ignoranța mea, nu știam că sunt în posesia unei tehnici care nici nu fusese inventată!

II. În legătură cu declarația ce am făcut-o la posturile de radio și televiziune în seara zilei de 22 decembrie 1989 și din care aș fi omis premeditat să citesc un text ce fusese în mod special introdus, dl. Brucan spune: „Inserasem cu mâna mea în acel text un ordin explicit dat celor din subordinea lui Vlad de a înceta focul și a se preda armatei. L-am întrebat de ce a omis să citească acel pasaj."

Precizez că nici dl. Brucan și nici altcineva nu mi-a scris, completat ori modificat declarația de aderare la Revoluție a mea și a tuturor unităților de securitate, miliție și a celorlalte unități și formațiuni ale Ministerului de Interne. Textul respectiv l-am conceput și scris personal în biroul de unde, împreună cu generalul inginer Ștefan Gușe, prim-adjunct al ministrului apărării naționale și șef al Marelui Stat Major, conduceam operațiunile militare în prezența câtorva zeci de luptători revoluționari și sub rafalele armelor automate îndreptate pe direcția noastră. În același cadru, am și citit declarația pentru a fi înregistrată. Transmiterea ei la posturile de radio și televiziune s-a făcut, așa cum am menționat, în seara zilei de 22 decembrie, deci cu cel puțin 24 de ore înainte ca dl. Brucan să fi aflat unde mă găseam eu în acel timp (dacă, bineînțeles, este adevărat ce spune în frazele pe care le-am reprodus la punctul I).

Mi se impută că prin acea declarație nu am ordonat ca „cei din subordine să înceteze focul și să se predea armatei". Este o acuzație pe cât de gravă, pe atât de lipsită de temei. Și iată de ce:

1. – Încă din 17 decembrie 1989, după teleconferința lui Ceaușescu, prin care ni s-a ordonat ca la Timișoara să se tragă, contrar acestor ordine și cu riscurile grave pe care mi le-am asumat, am ordonat generalilor Emil Macri, Grigorie Ghiță, precum și colonelului Traian Sima să nu se tragă. În plus, securității județului Timiș i-am ordonat să nu se implice în acțiunile de stradă.

2. – În cursul zilei de 18 decembrie, din ordinul meu, colonelul Gheorghe Rațiu, de direcție în fostul Departament al Securității Statului a transmis șefilor de securi județene că orice situație s-ar crea, cadrele de securitate să nu tragă în popor.

3. – În dimineața zilei de 22 decembrie, în jurul orelor 7, am ordonat șefului stat major al Trupelor de Securitate, colonelul Dumitru Pavelescu, care avea unități în Pi Palatului și în perimetrul fostului sediu al C. C., ca în cazul în care masele demonstranți vor dori să intre în piață să nu le împiedice și să nu se tragă nici măcar foc de avertisment.

De asemenea, coloneilor Florea Lăzărescu și Octavian Nae, care asigurau paza securitatea sediilor fostului CC și a Consiliului de Stat cu efective de ofițeri și subofiț din Direcția a V-a, le-am ordonat ca, la intrarea demonstranților în piață, să le perm accesul în cele două sedii și să nu se facă, sub nici o formă, uz de armă.

Colonelului Gheorghe Ardeleanu, șeful U.S.L.A., care asigura cu o grupă de ofițeri subofițeri, rezerva de intervenție în sprijinul unităților menționate, i-am dat un ord similar.

Toate aceste ordine au fost executate întocmai.

4. – În aceeași dimineață, în jurul orelor 10,30, am dat ordin generalului Rom Câmpeanu, locțiitor al șefului Inspectoratului General al Miliției, să preia coman acestui inspectorat general și să transmită tuturor unităților de miliție de pe într cuprinsul țării să nu întreprindă nici o acțiune de reprimare a demonstrațiilor, să nu trag în populație, *iar șefii organelor de miliție să intre în contact cu conducător demonstranților și să se pună la dispoziția lor. Aceste ordine au fost transmise la jude printr-un telex.*

Același ordin l-am dat telefonic, personal, precum și prin colonelul Octavian Na tuturor șefilor securităților județene sau șefilor inspectoratelor Ministerului de Interne.

Dispoziții similare au primit și unitățile centrale prin colonelul Gheorghe Rațiu, care în aceea zi, era ofițer de serviciu pe Ministerul de Interne.

5. – În seara aceleiași zile am ordonat să se transmită tuturor unităților centrale ș teritoriale ale Departamentului Securității Statului, precum și celorlalte unități ș formațiuni ale Ministerului de Interne, că, din acel moment, intră în subordinea armatei În executarea acestui ordin am dispus să se ia imediat legătura cu comandanții garnizoanelor militare respective și să se predea unităților militare ce vor fi desemnate armamentul și muniția din dotare. S-a cerut să se facă inventarierea acestora și să se confrunte cu prevederile statelor de înzestrare.

Totodată, am indicat ca șefii unităților să se prezinte la conducătorii acțiunilor revoluționare și să se pună la dispoziția lor.

Cu transmiterea acestor ordine, l-am însărcinat pe generalul Gianu Bucurescu, care a făcut-o personal, prin telefon, fiind asistat de reprezentanții grupului de revoluționari, condus de dl. inginer Droc, de la Uzina de avioane București. Acest grup s-a aflat la sediul Ministerului de Interne începând din după-amiaza zilei de 22 decembrie până la sfârșitul lunii.

În aceeași perioadă, astfel de grupuri de revoluționari, desemnate de Consiliul Național al F. S. N., s-au aflat neîntrerupt în unitățile centrale de securitate.

6. – Începând din după-amiaza zilei de 22 decembrie, efectivele unităților de securitate din București au fost consemnate la sedii, existând o evidență clară a tuturor cadrelor și a activității lor. Pe această bază, fiecare unitate a prezentat situația zilnică a efectivelor, care a fost înaintată conducerii Ministerului Apărării Naționale.

Tot ceea ce am arătat este controlabil și posibil de demonstrat.

Așa stând lucrurile, de ce trebuia să mai cer prin declarația radiotelevizată ceea ce ordonasem cu toată precizia și claritatea cu mult înainte?

Repetarea pe o altă cale a unor ordine atât de importante și care, obiectiv, nu puteau fi reluate cu toate detaliile necesare ar fi determinat confuzii cu consecințe imprevizibile.

III. Din interviurile la care mă refer, am aflat cu uimire că discuția sau analiza de circa trei ore pe care am avut-o cu dl. Silviu Brucan în momentele culminante ale evenimentelor din decembrie 1989 la Ministerul Apărării Naționale, în cabinetul primului adjunct al ministrului și șef al Marelui Stat Major și în prezența a patru dintre cele mai importante personalități politice ale momentului și a doi generali (nu opt cum sune domnia sa) ar fi fost, de fapt, o judecare a mea în Consiliul de Război despre care atunci nu știam nimic. Abia acum, citind interviul respectiv, mi-am dat seama prin ce pericole grave am trecut din moment ce dl. Burcan spunea că după ședința sus-menționată în care m-a judecat pe mine, a ținut alta în care, citez din interviu: „...s-a hotărât ca, a doua zi, luni, 25 decembrie 1989, să se organizeze procesul celor doi Ceaușești, iar sentința să fie executată imediat".

Ceea ce afirmă dl. Brucan cu privire la ședința la care am participat trebuie să spun că este cel puțin rezultatul unei imaginații debordante. Și iată de ce:

– nu s-a făcut nici o analiză a situației operative, generalul Ștefan Gușe și subsemnatul neprezentând nici un raport. De altfel, generalul Gușe nici nu a luat parte la acea ședință;

– discuția s-a purtat exclusiv între dl. Brucan și subsemnatul, celelalte persoane prezente neintervenind niciodată;

– așa cum am menționat, din cei opt generali, care ar fi fost de față, nu erau decât doi – ministrul de atunci al apărării naționale și colegul ultimei mele promoții de grad care, mai târziu, a dus la îndeplinire ordinul de arestare a mea;

– ar fi fost o jignire pentru armata română și generalii pe care dl. Brucan i-a nominalizat (dar care, așa cum am menționat, cei mai mulți nu au participat la discuție) ca dânsul să fi fost acela care să le deschidă ochii și „...să-i convingă că generalul Vlad îi trage pe sfoară și face un joc dublu". Până în acel moment, în cele trei zile și trei nopți de foc, fără o clipă de răgaz luptasem cot la cot cu generalii care răspundeau de destinele apărării țării, cu alții din comenzile superioare ale armatei și cu unii dintre cei mai buni ofițeri statmajoriști și nici unul nu sesizase nimic de natură să-mi pună la îndoială sinceritatea, spiritul de dăruire și devotamentul pentru cauza poporului pe care cred că le-am demonstrat și atunci, ca și în decursul multor ani cât am cooperat strâns pentru

apărarea țării și a altor interese importante ale României. Sunt convins că în spiritu demnității și al onoarei militare, pentru adevăr și dreptate, cei la care m-am referit pc confirma cele spuse de mine;

– „schimbarea la față", pilulele și paharul cu apă pe care le-aș fi cerut nu sunt decâ niște invenții, elemente de „recuzită" pe care subiectul interviurilor le folosește pentru (crea efecte scenice ieftine.

Am spus și atunci și reafirm și acum cu toată fermitatea că nu ofițerii din unitățile operative de securitate sau militarii din trupele de securitate sunt cei care au deschis focu în Piața Palatului în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, că nu ei sunt cei care au atacat Televiziunea ori alte obiective strategice sau cei care trăgeau în diferite zone ale Bucureștiului pentru a crea și întreține atmosfera de panică și groază.

Am întrebat și întreb de ce trebuia să fie cucerit fostul sediu al CC când, din ordinul meu, trupele de securitate din Piața Palatului plecaseră în cazărmi încă începând din jurul orelor 10,30? Din același ordin s-a lăsat liberă intrarea în sediu, iar cei peste 200 de ofițeri și subofițeri din Direcția a V-a, care se găseau în clădire, au plecat din dispozitiv fără arme și muniții. Se știe că atunci când au intrat demonstranții în Piața Palatului și în sediu nu s-a tras nici un foc de armă și tot atât de bine se înțelege ce tragedie ar fi fost dacă se trăgea. Iar toate acestea nu s-au făcut ca urmare a faptului că „cineva reușise să stabilească legături cu comandanții batalionului care asigura securitatea sediului", așa cum se afirmă în unul din interviuri. Este fals ceea ce spune dl. Brucan, mai întâi pentru că ceea ce s-a făcut a fost ca urmare a ordinelor mele, iar despre aceasta au avut cunoștință sute de ofițeri care au asigurat executarea lor și, în al doilea rând, pentru că paza și securitatea sediului n-au fost niciodată realizate cu soldați din trupele de securitate, ci numai cu ofițeri și subofițeri din Direcția a V-a. Tot atât de fals este și ceea ce spune în același interviu că încă din 1986 s-ar fi reușit penetrarea în rândul trupelor de securitate ajungându-se la generalii din aceste trupe. Este mai mult decât o iluzie atunci când se confundă dorințele cu realitatea. În plus, pentru informarea domnului Brucan, precizez că în toate unitățile trupelor de securitate, la finele anului 1989 nu exista decât un singur general, iar acela era chiar comandantul trupelor.

Am întrebat atunci și întreb și acum, de ce trebuia ca securitatea să cucerească Televiziunea, când din ordinul meu subunitatea trupelor de securitate care îi asigura paza a lăsat liber accesul demonstranților în interiorul acesteia și nu s-a tras nici un foc de armă? De altfel, dacă se urmărea paralizarea Televiziunii, nici nu era nevoie să se pătrundă în sediul ei. Ar fi fost suficient să se apese pe un buton și înceta orice emisiune. Sau se acționa asupra releelor, a căror pază era asigurată tot de trupele de securitate. Or, nimic din toate acestea nu s-a făcut. Dimpotrivă, s-a făcut totul în ceea ce ne privește ca întreg sistemul emisiunilor Televiziunii să nu fie perturbat. Este evident că unii dintre cei care au afirmat că securitatea este aceea care atacă Televiziunea, nu cunoșteau posibilitățile ce le avea securitatea și la care m-am referit mai sus. La dl. Brucan nu poate fi însă vorba nici de necunoaștere și nici de eroare pentru că în statele de serviciu ale domniei sale figurează și Televiziunea.

Se mai spune în interviul din 16 ianuarie 1990 că „... exista pericolul ca trupele de securitate ce atacau garnizoana militară unde se aflau cei doi tirani Ceaușescu să reușească să pătrundă înăuntru și să-i elibereze." De fapt, în toate interviurile domnului Brucan se afirmă direct sau se lasă să se înțeleagă că securitatea ar fi fost singura instituție din această țară care i-ar fi rămas credincioasă lui Ceaușescu, inclusiv după fuga lui. Fiind cea mai importantă teză a domnului Brucan, este și cea mai falsă. Nimic din ceea ce am făcut, începând cu 17 decembrie 1989, nu susține această teză. Ar fi foarte multe de spus, dar nu pot abuza de bunăvoința acestui ziar. Am să punctez doar următoarele:

– nu securității și, deci, nici mie și nici chiar șefului Direcției a V-a, generalul Neagoe, nu ne-au spus cei doi Ceaușești, în dimineața de 22 decembrie, că pleacă din sediu, cu ce pleacă și unde se duc;

– cei doi ofițeri din escortă, care erau de serviciu în acea zi și care i-au însoțit, la aterizarea elicopterului i-au părăsit în drum și, revenind la București, s-au predat la prima unitate a Ministerului Apărării Naționale pe care au avut-o în cale;

– la Târgoviște, cadre de securitate și miliție din Inspectoratul județean Dâmbovița al Ministerului de Interne i-au reținut pe cei doi Ceaușești, i-au îmbarcat într-o mașină și i-au predat unității militare cunoscute.

În această situație, de ce și pentru ce trebuiau să lupte unitățile trupelor de securitate? Poate nu este de prisos să spun că aceste trupe aveau la Târgoviște doar un pluton, care în viziunea domnului Brucan ar fi trebuit să atace și să nimicească un regiment de blindate!

De ce nu am fost lăsat, nici eu și nici unitățile de securitate, să descoperim cine au fost cei care au tras începând din după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, adică teroriștii? Cred că atât domnul Brucan, cât și toți cei care au fost prezenți în ședința a ceea ce domnia sa a numit Consiliul de Război își reamintesc că am cerut să fiu lăsat să-mi fac datoria, iar dacă nu există încredere în mine să fiu arestat pe loc. Nu am cerut un termen de grație de 24 de ore și nici nu am fost a doua zi arestat, așa cum din nou se afirmă în flagrantă contradicție cu realitatea. Am fost arestat peste șase zile, adică pe data de 31 decembrie. În intervalul până la data arestării, în ciuda unor greutăți obiective, dar mai cu seamă a unor dificultăți enorme ce au fost premeditat provocate, reușisem să pun în stare operațională câteva unități centrale și Securitatea municipiului București și să concepem un proiect de plan pentru o acțiune amplă în scopul descoperirii teroriștilor. După ce în dimineața zilei de 31 decembrie am raportat pe cale ierarhică despre acest proiect, în aceeași zi, la orele 14, am fost arestat eu, adjuncții mei, generalii Gianu Bucurescu și Aristotel Stamatoiu, precum și șeful Direcției de contrainformații militare, generalul Vasile Gheorghe. Peste câteva zile au mai fost arestați și alți șefi de direcții centrale.

IV. În interviul din 23 august 1990, dorind să dea o cât mai mare credibilitate afirmațiilor că securitatea este cea care a organizat și desfășurat acțiunile teroriste de

după 22 decembrie 1989, domnul Silviu Brucan numește unitățile care ar fi îndeplinit asemenea oribile misiuni. Iată ce se spune:

„E vorba de unități speciale de franctirori organizate în patru grupuri:

– Școala Militară a Securității de la Băneasa, condusă de general Andruța Ceaușescu (circa 2 000 de ofițeri);

– U.S.L.A. (Unitatea Specială pentru Lupta Antiteroristă), condusă de colonel Ardeleanu (circa 800);

– Direcția a V-a, condusă de general Neagoe, având ca sarcină principală securitatea familiei Ceaușescu (circa 450);

– Securitatea municipiului București, condusă de colonel Goran (circa 600).

Toți erau franctirori lunetiști antrenați în tehnicile de război de tip gherilă urbană și dotați cu cele mai moderne puști automate (cu raze infraroșii), ceea ce explică de ce acționau numai noaptea."

În interviul din 21 decembrie 1990 se mai „atenuează" afirmațiile făcute anterior, spunându-se că la acțiuni au participat numai „... formațiuni de comando, de teroriști de la Academia de securitate, U.S.L.A. și Securitatea municipiului București". Era, într-adevăr, incredibil nu numai pentru cunoscătorii în domeniul militar, dar chiar și pentru cititorul obișnuit că „desfășurarea" a circa 4 000 de franctirori superinstruiți și dotați ar fi determinat consecințe cu mult mai mari, dezastruoase. Mai mult chiar, se renunță la una din unitățile numite anterior, și anume la Direcția a V-a.

Consider că este necesar ca cititorii să cunoască în ce situație se găseau începând din seara zilei de 22 decembrie cele patru unități incriminate și apoi să aprecieze.

1. – Școala Militară a Securității de la Băneasa sau Academia de securitate cum o numește ulterior domnul Brucan era de fapt Școala Militară de Ofițeri a Ministerului de Interne. Ea pregătea ofițeri pentru toate armele din componența Ministerului de Interne și anume: securitate, miliție, trupe de securitate, pompieri și penitenciare. Efectivul total al elevilor din anii I, II și III era de aproximativ 1 300, din care cei din armele securitate și trupele de securitate reprezentau împreună mai puțin de o treime. Totalul ofițerilor cadre ale școlii (pentru că numai acestea aveau grade de ofițeri) era de circa 200.

În ziua de 22 decembrie, în jurul orelor 10,30, din ordinul subsemnatului, dat șefului de stat major al școlii, colonelul Gheorghe Răbăcel, școala a plecat în cazarmă cu întreg efectivul ce se afla în rezerva de dispozitiv din strada Onești. În aceeași zi, aproximativ la orele 18, școala a fost preluată cu întreg efectivul sub control de către Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului din structura Ministerului Apărării Naționale. Armamentul și muniția din dotarea școlii au fost depuse la magazia unității care au fost sigilate de marea unitate militară care a preluat școala. Din acel moment întreaga activitate a școlii s-a desfășurat numai în cazarmă și s-a aflat permanent sub controlul Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului.

2. – Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă s-a constituit în 1977 în structura și cu misiunile ce le-a avut până în decembrie 1989. Ea a fost înființată atunci când acțiunile

teroriste căpătaseră extindere și amploare în mai multe țări ale lumii și, potrivit informațiilor ce le aveam, vizau și obiective de pe teritoriul României.

Organizarea U.S.L.A. s-a făcut inspirându-se după cele mai bune unități de acest fel existente atunci în lume și, în mod deosebit, după modelul celebrei unități vest-germane GSG9. De altfel, împreună cu un grup de ofițeri, am efectuat la vremea respectivă o vizită de studiu și schimb de experiență pe această temă în R.F.Germania. Nu este lipsit de importanță să spun că atât în Germania, cât și în multe alte țări am avut contacte sau acțiuni de cooperare pe linie antiteroristă, ceea ce a fost în folosul României.

Misiunea fundamentală a U.S.L.A. era prevenirea și anihilarea oricărei acțiuni cu caracter terorist întreprinsă de străini pe teritoriul României. Potrivit acestui scop, unitatea avea următoarea structură organizatorică:

– Trei servicii de informații, care aveau sarcina de a culege informații din țară și străinătate cu privire la organizarea de acțiuni terorist-diversioniste pe teritoriul României sau împotriva reprezentanților țării noastre din străinătate. În decursul existenței lor, aceste servicii au avut o activitate productivă și meritorie, informațiile furnizate de ele fiind de natură să prevină acțiuni terorist-diversioniste cu consecințe greu de evaluat.

– Un serviciu de pază a unor reprezentanțe diplomatice acreditate în țara noastră. Ar fi de menționat cu titlu de exemplu numai măsurile de pază ale Ambasadei și altor reprezentanțe ale Israelului la București, precum și escortarea ani de-a rândul a ambasadorului și câtorva diplomați ai acestei țări. A fost și cred că va rămâne un punct de referință pentru ofițerii, subofițerii și soldații care au executat misiuni de pază și securitate la obiectivele amintite faptul că timp de peste 12 ani instituțiile israeliene de pe teritoriul României și-au desfășurat activitatea în condiții normale, inclusiv în momentele de tensiune pe plan internațional. În acești ani s-au primit direct din partea primilor-miniștri ai Israelului care au vizitat România sau prin intermediul ambasadorilor acestei țări mulțumiri și felicitări pentru felul cum erau protejate instituțiile israeliene din țara noastră.

– Un serviciu de control antiterorist la aeroporturi.

– Un serviciu de asigurare a securității aeronavelor în zbor.

Aceste două servicii, în strânsă cooperare cu echipajele avioanelor și personalul aeroporturilor, au făcut ca în aerogările și pe aeronavele românești să nu se producă nici un fel de acțiuni cu caracter diversionist-terorist. Aceasta în ciuda mai multor încercări care au fost însă descoperite și anihilate în față. România este singura țară din zona geografică din care face parte și una din puținele țări din lume unde nu s-au produs acte cu caracter terorist-diversionist în aeroporturi sau pe aeronave, nu au avut loc deturnări de avioane sau accidente aviatice cauzate de încercări de deturnare.

– Un serviciu de intervenție antiteroristă, cu un efectiv doar de câteva zeci de ofițeri și subofițeri, cu misiunea de a acționa împotriva autorilor actelor teroriste care, în principiu, nu puteau să fie decât străini. În perioada de existență a unității, acest serviciu în cooperare cu serviciile informative și cel tehnic au descoperit și arestat în decurs de

câteva ore pe autorul actului terorist asupra unui diplomat iordanian acreditat la București și, respectiv, autorii acțiunii terorist-diversioniste de la unul din căminele studențești din Grozăvești, unde, la dezamorsarea unei puternice încărcături explozive, și-au pierdut viața doi ofițeri U.S.L.A. Tot ca urmare a activității excepționale a acestor servicii au fost descoperite și făcute inofensive numeroase încercări ale unor străini de a organiza grupări cu caracter terorist pe teritoriul României. În acest scop, fuseseră introduse în țară cu mijloace de transport foarte ingenios amenajate ori cu sprijinul unor reprezentanțe diplomatice, prin așa numita valiză diplomatică, importante cantități de armament, muniții și alte mijloace de luptă.

La marea majoritate a securităților județene compartimentele de antiterorism aveau doar 1-3 ofițeri care se ocupau exclusiv cu activitatea de culegere de informații. La județele pe teritoriul cărora erau aeroporturi, existau servicii de antiterorism cu efective de 3-5 ofițeri și 10-20 de subofițeri, aceștia din urmă lucrând la controlul antiterorist de pe aeroporturi. În cazul necesității unei intervenții antiteroriste era prevăzut să se constituie la dispoziția șefului Inspectoratului județean al Ministerului de Interne o grupă formată din ofițeri de securitate și miliție din diverse sectoare de activitate. În decursul celor 12 ani de referință în nici un județ n-a fost necesară acțiunea unei astfel de grupe.

Acestea erau structura și misiunile unității centrale de antiterorism (U.S.L.A.) și a compartimentelor teritoriale respective care, în interviurile domnului Brucan, sunt numite „...formațiuni de comando, de teroriști și nu de antiteroriști".

Începând din noaptea de 22 decembrie 1989, U.S.L.A. a intrat în subordinea Ministerului Apărării Naționale, iar efectivele, inclusiv personalul civil, au fost consemnate în unitate. Au fost trimiși ofițeri ai Ministerului Apărării Naționale care s-au aflat în permanență alături de conducerea acestei unități. Acțiunile de luptă la care a aparticipat U.S.L.A. le-a executat sub controlul unor ofițeri ai Ministerului Apărării Naționale sau în componența unor unități ale acestui minister. După cum se știe, din rândurile U.S.L.A. au căzut, venind în executarea unui ordin, unele din cele mai bune cadre ale sale.

3. – Direcția a V-a, încă din după-amiaza zilei de 22 decembrie, a fost, practic, dizolvată. Toate cadrele acestei unități – ofițeri și subofițeri – au fost din ordinul ministrului apărării naționale concentrate și consemnate la sediul Inspectoratului Municipal București al Ministerului de Interne, respectiv la Securitatea Capitalei. În acest timp s-a analizat pe zile și ore activitatea fiecăruia în parte începând cu ziua de 21 decembrie, situațiile respective fiind înaintate conducerii Ministerului Apărării Naționale. Totodată, au efectuat cercetări și organele procuraturii care nu au reținut în sarcina nici unuia din ofițerii și subofițerii din fosta Direcție a V-a vreo faptă îndreptată împotriva revoluției.

4. – În ceea ce privește Securitatea municipiului București:

În ziua de 22 decembrie 1989, în jurul orelor 14, o masă compactă de manifestanți a intrat, fără a li se opune nici cea mai mică rezistență, în sediul acestei unități din strada Beldiman nr.2. Dintre aceștia sau constituit un grup de opt persoane în frunte cu domnul

Mihai Bălășescu și cu doi ofițeri din Ministerul Apărării Naționale – cpt. Stoleru și lt. ing. Stegaru – care, pe bază de proces-verbal, au ridicat întreaga cantitate de arme și muniție din dotare, au sigilat fișetele cu documente și au dat dispoziția ca toate cadrele să părăsească unitatea.

În seara zilei de 22 decembrie toate cadrele au fost rechemate la unitate și nu au mai părăsit-o până la data de 28 decembrie, când s-a permis ca o jumătate din efectiv, prin rotație, să meargă la domiciliu. Începând din 23 decembrie, s-a înaintat zilnic la Ministerul Apărării Naționale un tabel nominal cu cadrele prezente la unitate pentru a se verifica dacă nu sunt absenți.

În toată această perioadă, grupul condus de domnul Mihai Bălășescu a supravegheat întreaga activitate a unității.

În legătură cu afirmațiile care s-au făcut în interviuri privind dotarea acestor patru unități, precizez că atât unitățile respective, cât și toate celelalte din structura fostului Departament al Securității Statului nu aveau în înzestrare armament și tehnică de luptă altele decât cele aflate în dotarea armatei române în general. Lucrul acesta este în întregime posibil de verificat.

V. Se fac afirmații de o deosebită gravitate și la adresa trupelor de securitate. Nimic din ceea ce se spune nu are temei real.

Așa după cum am mai menționat, unități ale trupelor de securitate au fost acelea care, aflându-se în fosta Piață a Palatului, au primit în dimineața zilei de 22 decembrie, când Ceaușescu era în sediu și deținea încă toate atributele puterii, ordinul meu, dat prin colonelul Dumitru Pavelescu, șeful statului major al Comandamentului Trupelor de Securitate că în cazul în care demonstranții vin spre sediu, să le lase cale liberă și să nu se tragă nici măcar un foc de avertisment. La scurt timp, prin același ofițer, am dat ordin ca întreg efectivul trupelor din zonă să fie retras din dispozitiv, îmbarcat și, în cea mai deplină ordine, să fie dus în cazărmi. Spre cinstea întregului corp de comandă și a fiecărui ostaș din aceste unități, ordinul a fost executat întocmai.

Ca fii ai poporului nostru – români sau alte naționalități – ofițerii, subofițerii și soldații acestor trupe, ca și ofițerii și subofițerii din unitățile aparatului de securitate, miliție, pompieri, penitenciare și din alte formațiuni ale Ministerului de Interne au aderat sincer la Revoluție, precum a făcut-o întreaga armată română.

Că aceasta a fost realitatea, o demonstrează faptele.

Așa cum am declarat și în fața instanței care mă judecă, mai mult de 300 de obiective de interes național care, potrivit legii, erau de importanță deosebită, se aflau în paza trupelor de securitate. De la uzinele cu producție pentru apărarea țării la combinatele chimice și petrochimice, de la barajele hidrocentralelor la rezervoarele de apă pentru orașele țării, de la uzinele electrice și dispeceratul energetic național la întreg sistemul de telecomunicații și al lucrărilor de artă – poduri, viaducte, tuneluri – de pe magistralele feroviare, de la institute de cercetări, laboratoare și stații-pilot la marile depozite pentru produsele petroliere sau alte materiale strategice, la unele ministere și alte instituții

importante ale statului, așa cum sunt Televiziunea, Radioul și multe altele, se găseau în răspunderea trupelor de securitate pentru pază și apărare. Nici unuia din aceste obiective de interes național nu i s-a creat vreun prejudiciu. Dimpotrivă, toate obiectivele respective – bunuri ale poporului român – au fost bine păzite, au funcționat normal, fără nici un impediment, și au fost predate intacte Revoluției.

În seara zilei de 22 decembrie și trupele de securitate au trecut sub conducerea Ministerului Apărării Naționale, astfel încât misiunile ce li s-au încredințat unor unități și subunități ale acestor trupe au fost ca urmare a ordinelor ce le-au primit de la diferite eșaloane ale armatei. Nimic nu au întreprins trupele în afara sau contrar acestor ordine. De altfel, aceasta a fost și dispoziția pe care i-am dat-o generalului Grigorie Ghiță – un ofițer de o probitate morală și profesională ireproșabilă – pe atunci comandantul acestor trupe. De asemenea, s-a procedat la verificarea existenței armamentului și a întregii cantități de muniție aferentă, documentele care s-au prezentat atestând conduita trupelor de securitate în zilele respective. Cred că aceste documente se păstrează.

Este complet neadevărat ceea ce se spune în interviul din 21 decembrie 1990 că „...toți teroriștii care au fost arestați ori s-au predat au fost, ulterior, eliberați de către ofițeri ai trupelor de securitate" pentru motivul lesne de înțeles că trupelor de securitate nu li s-au încredințat asemenea misiuni.

Tot atât de neadevărată și chiar infamantă este afirmația din interviul dat, la 16 ianuarie 1990, că după executarea celor doi Ceaușești „...trupele de securitate au început să se predea". Este de necrezut că cineva, fără nici o dovadă, poate să facă asemenea afirmații. Eu ceea ce am avut de demonstrat am demonstrat nu cu vorbe, ci cu fapte concrete, inclusiv cu episodul Târgoviște. De aceea, întreb de ce domnul Brucan n-a citat, fie chiar și numai un pluton, o grupă sau un soldat din trupele de securitate care să fi acționat împotriva Revoluției și pentru salvarea lui Ceaușescu, iar apoi, după executarea acestuia, când, chipurile, nu mai avea pentru ce să lupte, „să se predea"?

VI. Și acum, în legătură cu proba capitală și indubitabilă pe care a descoperit-o domnul Silviu Brucan – ordinul 2 600/1988 al ministrului de interne.

După ce, în decembrie 1989, le deschidea ochii celor opt generali (din care au fost prezenți numai doi) din ceea ce a numit Consiliul de Război, iată că prin interviul din decembrie 1990 domnul Brucan dorește să dea o lecție și organelor de procuratură și justiție, care, potrivit opiniei sale, deși sunt în posesia acestui ordin de mai bine de un an, n-au putut să-i descifreze sensurile ascunse.

În decembrie 1989, la întrebarea ce mi-a fost pusă de domnul Brucan, unde se găsește, ce conține și de ce nu am predat conducerii armatei „...planul pentru organizarea acțiunilor de gherilă urbană" am răspuns că așa ceva n-a existat și nu există în nici una din unitățile Ministerului de Interne – securitate, miliție, trupe etc. Același lucru îl reafirm cu toată claritatea și acum.

Și în ce privește ordinul 2 600 domnul Brucan se înșală. Aceasta n-ar constitui însă nici o nenorocire. Grav ar fi dacă cele spuse de domnul Brucan ar fi crezute de cei care i-au citit interviul în care reproducea trunchiat două articole. Ar fi bine ca pentru o cât

mai deplină edificare a cetățenilor țării să se dea publicității integral acest ordin și astfel să se vadă exact ce conține. De vreun secret nu mai poate fi vorba din moment ce în arhiva personală a domnului Brucan se găsește copia xeros cu numărul 01.

O singură precizare aș mai dori să fac, în sensul că acest ordin cât și cele pe aceeași temă care l-au precedat s-au inspirat din reglementările cu caracter similar dintr-o serie de țări, inclusiv din cele cu o veche și autentică democrație. Și aceasta pentru că, așa cum știe și domnul Brucan, „cărțile din cărți se scriu."

VII. Dorind, probabil, să dea cât mai mare credibilitate spuselor sale în legătură cu mine, domnul Silviu Brucan afirmă că mă cunoscuse direct în primăvara anului 1989, când fusese arestat și anchetat, eu intrând de două ori în biroul de anchetă. Și în legătură cu aceste afirmații ar fi mai multe lucruri de spus, dar mă rezum la următoarele:

– Domnul Brucan nu a fost arestat. Este adevărat că primisem ordin în acest sens, dar nu l-am executat. Și n-am făcut aceasta, asumându-mi riscurile, pentru mai multe motive, inclusiv din considerația ce o purtam la trei dintre persoanele respective, cu una din dânsele lucrând și eu cândva;

– Este adevărat că domnul Brucan a fost adus cu un autoturism „Dacia", la orele când se punea de acord cu ofițerul respectiv, la sediul Direcției de anchete unde, în condiții dintre cele mai civilizate, s-au purtat discuțiile și a dat câteva declarații. Nu a fost și nici nu putea fi introdus la arest din motivul pe care l-am arătat;

– Trebuie ca cineva să fie neobișnuit de dotat ca să poată realiza cunoașterea unui om în câteva din trăsăturile lui esențiale numai „în urma intrării de două ori în biroul de anchetă". Dar dotarea trebuie să fie de-a dreptul supranaturală ca să nu întâlnești pe cineva și să spui că ți-a și vorbit! Cred însă că datele mele de caracterizare domnul Brucan le-a primit din altă parte, adică de acolo unde era normal ca eu să am o fișă cât mai exactă și ținută cu grijă la zi.

Cu domnul Brucan pentru prima dată ne-am găsit față în față în ceea ce domnia sa a numit Consiliul de Război. Este adevărat că și eu l-am cunoscut pe domnul Brucan fără să-l fi întâlnit. Am citit o mulțime de materiale din perioada când era în relații dintre cele mai cordiale cu instituția pe care eu am condus-o în ultimii doi ani. Am în vedere mai ales epoca activității sale diplomatice.

Citind cele trei interviuri ale domnului Silviu Brucan mărturisesc că am fost profund afectat de neadevărurile ce le conțin.

Cum este posibil ca un om cu pretențiile pe care le afișează să facă cu atâta ușurință afirmații fără nici un suport real? În numele căror interese o face? Cred că în nici un caz în interesul poporului român, căruia nu i se spune adevărul. Dimpotrivă, este mințit!

Cum este posibil ca un om care dorește să fie considerat drept părintele, cel puțin spiritual, al Revoluției din decembrie și care are la dipoziție, când dorește, coloanele celor mai importante cotidiane ale țării, microfonul postului de radio național și ecranul televiziunii române, de unde dă lecții și unora, și altora sau admonestează ori își oferă serviciile de politolog, să pronunțe de la o vreme și verdicte fără drept de apel?

Cu tot spiritul de pătrundere a fenomenelor politico-sociale și neobișnuita putere d imaginație ce le are, domnul Brucan a săvârșit totuși o mare eroare atunci când i scenariul pe care l-a conceput pentru nimicirea securității și distrugerea multor cadre a ei, plan care a și fost pus în aplicare, a apreciat că prin aceasta va satisface dorinț legitimă de dreptate și adevăr a poporului român, suplinind alte cereri nu mai puți îndreptățite.

Până când este înșelat acest popor român de un om care, decenii de-a rândul, a fo profund angajat în ierarhii dintre cele mai înalte, a propovăduit o ideologie și a susținu o politică, iar mai târziu, când a fost afectat în interesele proprii, a alunecat ba într- parte, ba în alta, așa cum o face și astăzi, pentru ca la cotitura istorică să se găsească unde trebuie?

De mai bine de un an se fac cercetări pentru a fi descoperiți teroriștii. Au fost aresta conducerea fostului Departament al Securității Statului și unii șefi de unități. Au fo cercetate, în diferite forme și de diferite organe, mii de cadre dintre cele care au lucrat î securitate sau în alte unități ale Ministerului de Interne. Instituția însărcinată c cercetările a făcut promisiuni, și-a luat angajamente, a făcut declarații de presă prin car anunța arestarea a sute de teroriști, dar la sfârșitul anului 1990 nu a putut prezenta nic măcar unul singur. Cauzele sunt multiple și nu ar fi drept să li se impute numai celo însărcinați cu cercetările, dar una mi se pare esențială: se caută teroriștii exclusiv acol unde nu există.

În ciuda acestui fapt se observă că orientarea merge consecvent în aceeași direcție ș în spiritul unei cât mai bune dezinformări, o susțin și unele din mijloacele mass-medi care, probabil pe baza unor indicații anume, pun tot timpul pe prim plan și aceeaș instituție sau foste cadre ale ei.

În tot ce am spus nu am urmărit nici să disculp și nici să acuz pe cineva. Dorința me fierbinte a fost și este ca poporul nostru că cunoască adevărul, să judece el însuși, s aprecieze și să decidă.

Sunt conștient că prin tot ce am prezentat în acest răspuns – date și fapte concrete reale și verificabile – m-am angajat într-o acțiune care poate fi în dezavantajul meu. Nu mă tem însă, pentru că am spus numai adevărul iar eu mai cred încă în adevăr și în dreptate. Mai mult, nu mă tem pentru că eu sunt omul acestui pământ. Sunt născut din acest pământ și nu fac parte din acei care „ubi bene ibi patria".

Răspunsul lui Silviu Brucan la declarația generalului Vlad Iulian

Securitatea este problema nerezolvată a Revoluției din România. Am spus-o ș altădată fără prea mare efect. Declarația pe 28 de pagini a fostului ei șef constituie ce mai strigătoare dovadă a acestei afirmații. Ea se bazează tocmai pe convingere generalului Vlad Iulian că instituția pe care a condus-o a supraviețuit Revoluției, că ea

are nu numai un prezent, ci și un viitor. Perfect lucid și bine informat, el contează nu numai pe pozițiile-arici din constelația Puterii, ci și pe asentimentul nemărturisit, dar evident al opoziționiștilor. Toți cei care strigă cât îi ține gura: „Jos Iliescu!" și „Jos Roman!" au tăcut mâlc atunci când tribunalul militar l-a găsit pe generalul Vlad nevinovat „din lipsă de probe". Știe el ce știe despre ei, iar ei știu că el știe și nu vor să-l provoace. Vechea și familiara expresie: „Să nu-l supărăm pe tovarășul" cunoaște o nouă versiune: „Să nu-l supărăm pe generalul Vlad."

De ce are generalul Vlad o fixație cu Brucan și-i consacră cele 28 de pagini scrise „pe genunchi la Jilava cu propria sa mână"? Pentru că eu am fost acela care l-a dat jos atunci când reușise să se cocoațe în fruntea armatei la 22 decembrie 1989 și tot eu am fost singurul care a protestat împotriva mascaradei judiciare înscenate în cazul lui de Procuratura Militară. Dacă mă desființează, cu restul se mai poate aranja – asta-i ideea care i se învârtește în cap. Așa că a îndesat în declarație toate stigmatele ce mi-au fost atașate în 1990, de la „Oberspionul Brucan" (în numele căror interese o face?) și până la acela că „nu este omul acestui pământ".

Dar, domnule general, de ce credeți că, după ce i-ați propus lui Ceaușescu să-mi aprobe plecarea în America, în 1988, argumentând că nu mă voi mai întoarce, așa cum au făcut disidenții (care nu vor să se întoarcă nici acum), de ce nu numai că m-am întors pe „acest pământ", cu toate că m-ați ținut o noapte întreagă la graniță, dar am pus și eu umărul ca să vă dăm peste cap cu toată șandramaua voastră? Nu se poate să nu știți Dvs., care le știți pe toate, că o mare fundație americană mi-a oferit un salariu de zece ori mai mare decât al Dvs., cu plic secret cu tot, și că atunci când eu am refuzat să mă despart de „acest pământ" s-a adresat la MAE ca să obțină transferarea mea. De ce atunci insinuați? Să vă spun eu de ce. Mircea Eliade scria: „Oricine se ridică în această țară a noastră trebuie să fie murdărit de sus și până jos." O viață întreagă n-ați făcut altceva decât să mânjiți cu noroi pe toți cei care au avut curajul să se ridice împotriva patronului Dvs., pe care l-ați slujit nu „doi ani", așa cum susțineți, ci toți „anii-lumină", așa cum voi arăta mai încolo.

Aveți tupeul să declarați: „Domnul Brucan nu a fost arestat. Este adevărat că primisem ordin în acest sens, dar nu l-am executat." Hai să fim serioși, domnule general, așa ceva se putea întâmpla cu Iliescu și Chițac, dar nu cu Ceaușescu, că dădea cu Dvs. de pământ de nu vă mai puteați scula pe veci!

Sunteți bine informat despre toate activitățile mele, ceea ce nu mă miră deloc. Dar v-a scăpat un lucru esențial, și anume că, printr-o împrejurare fericită, eu am pus mâna pe dosarele Securității care privesc urmărirea mea pas cu pas, începând din 1966, când am demisionat din postul ministerial de vicepreședinte al Radio-Televiziunii din cauza venirii la putere a lui Ceaușescu. Era un bobârnac aruncat noului „conducător", și de-atunci Securitatea m-a luat în vizor. Ei bine, în dosarul pe 1989, care va fi publicat in extenso, *se vede de la început că Dvs. sunteți acela care i-a propus lui Ceaușescu să fiu arestat, tipic pentru oamenii din garda pretoriană, care se căzneau tot timpul să vină în întâmpinarea dorințelor acestuia: „Propunem varianta opririi lui pe stradă de către*

maiorul Nicoară Sorin, pe care-l cunoaște dintr-o acțiune anterioară... Ofițerul îi va cere să-l urmeze pentru a purta o discuție cu un superior de-al său, îi va atrage atenția să se supună necondiționat cererii respective, deoarece, în caz contrar, ar fi nevoit să-l ia cu forța... Apreciem că această soluție oferă posibilitatea de a-l surprinde pe Brucan Silviu cu materiale compromițătoare asupra sa și avantajul că membrii familiei și cercul de relații nu are cunoștință despre acțiunea noastră."

Așa stau lucrurile, domnule general, și n-are rost să faceți pe mironosița cu minijupă că nu-i stă bine șefului Securității: „Este adevărat că domnul Brucan a fost adus cu un autoturism «Dacia» la orele când se punea de acord cu ofițerul respectiv, la sediul Direcției de anchetă, în condiții dintre cele mai civilizate" etc. etc. În realitate, a doua zi după ce s-a transmis la BBC „Scrisoarea celor 6", adică sâmbătă 11 martie 1989, pe la 11,30 noaptea, am fost ridicat de acasă de o echipă din opt securiști și dus în Calea Rahovei, unde mi s-a pus în vedere că sunt în stare de arest. Anchetatorii erau furioși că le scăpase printre degete „Scrisoarea celor 6" și în prima noapte petrecută acolo mi-a fost dat să aud toată gama de insulte și epitete, plus amenințări care de care mai înfricoșătoare la adresa mea și a familiei. Într-adevăr, luni dimineața, fiica mea a fost concediată de la Televiziune, iar soțul ei, arhitect, a fost mutat cu serviciul la Călărași, pentru a rupe familia în două. Nu am fost bătut, așa cum se procedează cu cei necunoscuți, dar s-a folosit o metodă „civilizată": tehnic, se numește „nesomn", adică ancheta dură peste douăzeci și patru de ore în care cei trei anchetatori făceau cu schimbul, iar... „Dacă nu recunoști că ești agent american (apoi sovietic), nu mai dormi deloc!" Când nu mai puteam, mă trânteam jos pe covor ca să adorm, și atunci aduceau un pat de campanie și-mi acordau două-trei ore de somn, după care o luau de la început. După trei zile, au schimbat macazul: mă duceau acasă pe la 2-3 noaptea și veneau pe la 6 dimineața să mă ia cu „Dacia". Duminica, e drept, mă lăsau până la 9-10 dimineața. Iar acest program a durat aproape două luni, până la evacuare. La început era vorba de Zimnicea („Să te mănânce acolo țânțarii de la Dunăre"), apoi de Dămăroaia, într-o căsuță de tip rural („Să-ți treacă pofta să mai obiectezi la «sistematizarea satelor»") cu două cămăruțe, fără apă, fără gaze și cu closet turcesc în fundul curții. Asta numește generalul Vlad „condiții dintre cele mai civilizate", referindu-se probabil la dotarea casei cu aparatură electronică, bine căptușită în pereți, încât înregistrările din Dosar ale discuțiilor de familie arată ca dialogul perfect dintr-o piesă de teatru.

Am relatat toate acestea doar pentru a ilustra „concepția" (că la Ceaușeștii agramați fiecare lucru era o chestiune de „concepție") generalului Vlad despre metodele civilizate ale Securității. Pentru a încheia capitolul relațiilor bilaterale, să ne referim și la partener. Încă din 1950, Vlad Iulian și-a început ucenicia în cadrul MAI ca instructor al „lucrătorilor" din Securitate. În 1954, a fost promovat ca șef de serviciu pentru învățământul securist, în 1968 ca șef al Direcției respective, iar în 1974 ca șef al Școlii de Ofițeri Activi ai Securității de la Băneasa, preluată ulterior de Andruță. Ceaușescu a remarcat excesul său de zel și l-a numit în 1977 Secretar de stat la MAI, răspunzător cu Securitatea, iar în 1987 a urcat și mai sus, Ministru Secretar de stat și șef al

Departamentului Securității. O viață de om dedicată celei mai brutale și odioase mașinării represive din Europa de Est. Vlad Iulian este Beria al nostru.

Dar să trecem la probleme de fond.

I.

Să spunem de la început că o serie de afirmații ale generalului Vlad corespund realității, și am avut ocazia să-mi dau seama de acest lucru. Dispozițiile pe care le-a dat ofițerilor din subordine la 22 decembrie 1989 ca să nu se opună asaltului demonstranților din piață asupra clădirii CC al PCR se înscriu în această categorie. După cum vom vedea însă, ele erau parte a unui joc dublu.

Prima chestiune de clarificat este Consiliul de Război din seara zilei de duminică 24 decembrie 1989, care fusese convocat la cererea mea. Ducându-mă de la Televiziune la Ministerul Apărării Naționale, în dimineața de sâmbătă 23 decembrie, am aflat cu uimire că generalul Vlad Iulian, pe care-l văzusem înainte cu o seară la CC dând ordine, conducea operațiunile armatei împreună cu generalul Gușe Ștefan, șef al Marelui Stat-Major, proaspăt întors de la Timișoara, unde fusese trimis de Ceaușescu să reprime revolta cu orice preț, misiune de care se achitase cu brio. Eram deci îngrozit la gândul că armata era în mâinile acestor doi generali, care se înțelegeau de minune între ei. Am cerut deci convocarea unei ședințe în care să am o confruntare cu generalul Vlad.

Aici, generalul Vlad susține că în declarațiile mele anterioare există două neadevăruri. Primul, dat fiind că el făcuse o declarație la Radio și Televiziune încă din seara de 22 decembrie, reprosul meu cade. Siguranța cu care afirmă aceasta m-a descumpănit pe moment și atunci am verificat întreg programul din 22 decembrie și n-am găsit nici o declarație a sa. Abia în 23 decembrie s-a transmis la Radio o scurtă declarație de-a lui, iar la TV nimic. În problema de fond, el argumentează că dăduse deja ordine comandanților trupelor și cadrelor de securitate să nu facă uz de armă și întreabă cu legitimă indignare: „De ce trebuia să mai cer prin declarație radiotelevizată ceea ce ordonasem cu toată precizia și claritatea?" Răspund simplu: pentru că teroriștii continuau să tragă, și chiar mai abitir decât înainte de a fi dat el acele ordine! Înainte trăgeau zeci de teroriști, acum trăgeau cu sutele!

De ce, domnule general Vlad, v-ați ferit cu atâta grijă să dați securiștilor ordinul de a înceta focul în mod deschis și public? De ce atunci când generalul Militaru v-a invitat prin telefon să veniți la Televiziune ca să dați acest ordin, așa cum au făcut-o generalii din armată, Dvs. ați fost singurul care a refuzat să vină?

Cel de-al doilea neadevăr pe care mi-l atribuiți se referă la ședința propriu-zisă, afirmând Dvs. că „generalul Gușe nici nu a luat parte la acea ședință". Iarăși m-a descumpănit tonul categoric și atunci am verificat la trei participanți, și toți și-au amintit că generalul Gușe nu numai că a prezentat un raport sumbru asupra situației militare, dar, la un moment dat, s-a răstit la noi, cei din conducerea FSN: „Voi ați adus anarhia în țară!" Cel care ordonase foc la Timișoara își dădea arama pe față și la București. Pentru el revoluția era anarhie.

Apoi generalul Vlad se arată speriat („prin ce pericole grave am trecut") fiindcă eu am declarat că a urmat o a doua ședință, în care s-au decis procesul și execuția sentinței celor doi Ceaușești. Da, domnule general Vlad, pot să vă mărturisesc acum că unul dintre motivele care m-au determinat să pledez la acea ședință în favoarea urgentării procesului a fost tocmai prezența Dvs. în conducerea armatei. Socoteam că trebuie să tăiem urgent craca de sub picioarele celor care-și mai puneau speranța într-o revenire a lui Ceaușescu. Și cea mai bună dovadă că am lovit în plin este că, după prezentarea la TV a execuției dictatorilor, focul teroriștilor a scăzut considerabil, iar după arestarea Dvs. a încetat de tot.

II.

Să trecem acum la problema problemelor: teroriștii. Generalul Vlad se întreabă cu candoare: „De ce nu am fost lăsat nici eu și nici unitățile de securitate să descoperim cine au fost cei care au tras începând din după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, adică teroriștii?" Adică, de ce nu ați lăsat pisica să aibă grijă de hrănirea șoarecilor?

Cine v-a împiedicat, domnule general, să-i descoperiți în 22, 23, 24 și 25 când erați la postul de comandă și al armatei, și al trupelor de securitate? Că doar știați foarte bine cine sunt, unde sunt și cum acționează, că toate astea erau în „Planul Unic de Acțiune pentru asigurarea ordinii și liniștii în Municipiul București" prevăzut în Ordinul Ministrului de Interne Nr. 02600 din 05 iulie 1988. Spuneți Dvs. că am „reprodus trunchiat" din el. Păi, să încercăm să reparăm greșeala. La pag. 27 stă scris negru pe alb:

Art.74 – Departamentul Securității Statului ... cu sprijinul Consiliului Politic vor verifica, pe timpul inspecțiilor și controalelor, viabilitatea planurilor întocmite, gradul de pregătire, capacitatea combativă și de intervenție a unităților și organelor care participă la asigurarea ordinii și liniștii publice, luând măsuri potrivit competențelor etc.

Vasăzică, Departamentul al cărui șef erați Dvs. avea răspunderea principală în privința planurilor și a pregătirii unităților specificate la Art.11 și Art.12 ale aceluiași ordin, și anume USLA (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă), subunitățile de intervenție constituite la Școala Militară de Ofițeri Activi ai Ministerului de Interne și la Școala Militară pentru Perfecționarea Ofițerilor de Miliție București, subunitățile din cele două batalioane de securitate-miliție din Municipiul București, alte subunități ale trupelor de securitate etc. Adică era vorba de unitățile speciale de care am pomenit eu în interviul din 23 august 1990 în ziarul Adevărul.

Faptul că ofițeri și subofițeri ai acestor unități s-au aflat în noaptea de 21 decembrie 1989 la hotelul Intercontinental *și că ei au tras și au ucis sau rănit demonstranți a fost dovedit din plin cu martori la procesul generalului Nicolae Andruță Ceaușescu. Dar Dvs. nu suflați un cuvânt despre toate cele întâmplate în acea noapte sângeroasă a Revoluției din România. Preferați să vă axați pe perioada în care Dvs. ați preluat comanda și în care treaba a fost făcută fără... a lăsa urme, că din punct de vedere profesional și tehnologic trebuie să vă fac un compliment și să spun, din proprie experiență, că Securitatea era la nivel mondial!*

La ședința Consiliului de Război, i-am pus generalului Vlad următoarea întrebare: „Din datele pe care le avem până acum reiese o pregătire minuțioasă a teroriștilor operativi ai Securității, în ceea ce privește obiectivele stategice pe care trebuie să le atace (inclusiv clădirile din jurul lor, din care se poate trage), locurile unde se întâlnesc și de unde pornesc la acțiune, depozitele unde își împrospătează muniția, mijloacele de comunicație atât între ei, cât și cu centrele de unde primesc instrucțiuni, mijloacele de transport civile și militare pe care le folosesc, precum și tunelurile subterane ale Capitalei, prin care intră și ies tot timpul. Nu se poate ca asemenea acțiuni, locuri și mijloace complexe să nu fi fost precizate înainte într-un plan pentru organizarea unor operațiuni de tip gherilă urbană. De ce, în momentul în care ați trecut de partea Revoluției, nu ați pus acest plan la dispoziția conducerii armatei? De ce nu ați dezvăluit nici unul dintre locurile de unde acționează teroriștii și nici datele necesare pentru a cunoaște mijloacele lor de comunicare și transport? De ce n-ați pomenit niciodată de tunelurile subterane prin care teroriștii se mișcă cu mare mobilitate?"

Era doar o supoziție logică, deoarece la acea dată nu cunoșteam faimosul ordin nr. 2 600. Aflasem doar din unele contacte ale mele că, după revolta de la Brașov, care-l luase pe Ceaușescu prin surprindere, îi dăduse ordin lui Postelnicu să se studieze chestiunea contracarării și zădărnicirii unor asemenea acțiuni împotriva regimului. Ceaușescu nu lăsa asemenea chestiuni la voia întâmplării. După fiecare atentat împotriva unui șef de stat (Sadat la Cairo, Reagan la Washington), el cerea Securității să studieze împrejurările, metoda, mijloacele etc., și de fiecare dată se trăgeau concluzii practice. Că din Ordinul 2 600 nu s-a ales nimic și că Planul de Acțiune Unică cerut de Ceaușescu „n-a existat și nu există în nici una din unitățile Ministerului de Interne", asta să i-o spui lu' Mutu, domnule general. Ordinele lui Ceaușescu se executau întocmai și el avea obiceiul să și controleze executarea, mai ales când era vorba de securitatea dictaturii. Nici Dvs. nu păreți convins de propria afirmație, și atunci de ce mai argumentați că „acest ordin cât și cele pe aceeași temă care l-au precedat s-au inspirat din reglementările cu caracter similar dintr-o serie de țări, inclusiv din cele cu o veche și autentică democrație." Vasăzică „n-a existat", dar ca să ținem pasul cu Europa trebuia să avem și noi planurile noastre.

Când pomenește de ordine pe aceeași temă care au precedat Nr. 2 600, el se referă la „Planul Zet Zet" pe care l-a menționat Pacepa la „Europa liberă". Acest plan era o versiune mult mai simplă și neelaborată pentru reprimarea unor eventuale mișcări împotriva regimului, care era în vigoare în anii '70. Pe vremea aceea, se prevedea și o colaborare cu KGB-ul sovietic pe acest plan, și desigur Pacepa era la curent cu toate acestea și le-a comunicat noilor săi patroni cu ocazia „spovedirii" în fața organelor CIA. Din acel moment, „Planul Zet Zet" a fost pus pe linie moartă și nu s-a mai auzit de el.

Singurul punct tare al generalului Vlad Iulian decurge din ceea ce am afirmat și menționat că „toți teroriștii care au fost arestați ori s-au predat au fost, ulterior, eliberați de către ofițeri ai trupelor de securitate". Să adaug ... și de miliție, ceea ce însemna cam același lucru când era vorba de ofițeri. Foarte des, milițienii în uniformă care făceau de

gardă în fața casei mele, atât în str. Herăstrău, cât și în Dămăroaia, se travesteau în civil când mă urmăreau prin oraș.

Într-un cuvânt, nu există nici un terorist în stare de arest, fiindcă Procuratura Militară n-a întreprins o investigație serioasă pentru a da de urma lor, așa cum m-am convins cu ocazia vizitei pe care mi-a făcut-o șeful ei, colonelul Florescu Mugurel. Și totuși, în perioada când făceam parte din conducerea Frontului Salvării Naționale, aveam informații destul de precise cu privire la arestarea și predarea teroriștilor. Am indicat ziarului Adevărul *asemenea surse, și rezultatul se poate vedea în Tabelele alăturate, primul indicându-i numeric pe teoriștii capturați, iar cel de-al doilea, și mai precis, indicând atât numele celui care i-a predat, cât și pe cel al ofițerului care i-a primit. După cum declara recent generalul Militaru Nicolae, cât „numai dacă nu se dorește nu se poate afla adevărul". Probabil că generalul Vlad contează tocmai pe acest lucru atunci când afișează tupeul cu adevărat formidabil din declarația sa.*

Ce idee trebuie să-și facă omul acesta despre starea de lucruri din țară, dacă el poate să scrie la mijlocul lui ianuarie 1991 că în ultimele zile ale lui 1989, „în ciuda unor greutăți obiective, dar mai cu seamă a unor dificultăți enorme ce au fost premeditat provocate, reușisem să pun în stare operațională câteva unități centrale și Securitatea Municipiului București". Adică el reușise să repună pe picioare Securitatea și vine un oarecare domn Silviu Brucan care-i strică edificiul construit cu atâta trudă. Generalul Vlad nu este prost. El n-ar fi scris așa ceva, dacă n-ar fi fost convins că munca lui tenace este undeva prețuită.

T A B E L

cu teroriştii reţinuţi şi predaţi în garnizoane

Data	Nr.de reţinuţi	Cine i-a predat	Unde au fost predaţi	Cine i-a primit	Obs.
	ARMATA 1=31				
23-24.12	10		Spital Slobozia	Lt.Gîrbăcea din R.10 Mc.	2 de-cedaţi
	21	Mr.Spurcaciu C. din Brig.4 V.M.	I.J.Pol.Braşov	Mr.Neagu Constantin	
	ARMATA 2=118				
24-25.12	115	Lt.Col.Galiţi N. din Cdm.D 67 Mc.	Penit.Brăila	Lt.Col.I. Năstase,şef Penit.	
	3	Mr.Pîrîiac I. din Reg.282 Mc.	Bg.8 Art. Focşani		
	ARMATA 3=33				
23-24.12	32		Penit.Timi-şoara		
	1	Mr.Rusu C-tin	Pol.Jud.Arad	Pl.Maj.Grama I.	
	ARMATA 4=3				
24-25.12	2	Persoane civile neidentificate	Pol.Albalulia	Seful Poli-ţiei	
	1	" " " " " "	Arest Bg.5VM		
	C.A.A.T=24				
	4	Mr.Constanti-nescu D.	I.J.Pol.Braşov	Lt.Col.Staicu I.	
24-25.12	4	Cpt.Antohi I.	Brig.2 VM	Mr.Spurcaciu D-tru	
	3	Cpt.Antohi I.	I.J.Pol.Braşov	Lt.Col.Staicu I.	
	1	Cpt.Antohi I.	Cdm.Grnz.Braşov	Mr.Spurcaciu D-tru	
	8	Mr.Epuraş G. din Sc.CAAT			
	2	Mr.Tighiu V.	I.J.Pol.Braşov	Mr.Bandea Vasile	
	2	Cpt.Comşa O. din CAAT			
	C.T.Ge=15				
	12	Mr.Mihai N.	I.Pol.Brăila	Lt.Col.Stefan N.	
25-26.12	3	Mr.Mihai N.	" " " " "	Lt.Col.Stefan N.	
	C.ART.=7				
25-26.12	7	Pl.Maj.Cărnu G.	Penit.Brăila	Mr.Bordei Gh.	
	C.I.T.C.=154				
24-25.12				Sc.Mil.N.Bălcescu	
	GARNIZOANA BUCUREŞTI=52				
27.12	24	Col.Petre Constantin	I.M.Pol.Bucu-reşti	Col.Vărban	
28.12	25	" " " " "	" " " " "	" " " " "	
29.12	1	" " " " "	" " " " "	" " " " "	
02.1.90	2	Lt.Col.Vlădescu	" " " " "	Maior Marcu Soţiile lui Ilie Ceauşescu şi Ion Bărbulescu	

Iliescu și Securitatea

A.S.: ***În decembrie 1997, la opt ani de la Revoluție, generalul Dan Voinea, procuror la Parchetul Militar, a declarat că e posibilă o acțiune împotriva domnului Ion Iliescu ca responsabil de evenimentele sângeroase de la Televiziune, din decembrie 1989. Ca participant la Revoluție și martor ocular la Televiziune, ce părere aveți despre aceasta?***

S.B.: Am declarat atunci și-mi mențin părerea și acum că acuzația penală împotriva lui Iliescu este o prostie la pătrat, așa cum voi demonstra. În realitate, răspunderea lui Iliescu este politică, nu penală. Să le luăm pe rând:

(1) Mă aflam la Televiziune în acele zile și știu că nici Iliescu, nici ceilalți din conducerea FSN nu dădeau ordine, nici nu aveau calitatea sau autoritatea de a da ordine ofițerilor superiori aflați în sediul TV, care erau dirijați de Statul-Major prin Radiocomunicațiile militare.

(2) Iliescu a fost desemnat ca lider FSN abia târziu noaptea, când s-a pus problema cine să dea citire pe post „Comunicatului FSN către țară". Eram cel mai vârstnic și am propus să-l citească Iliescu.

(3) În legătură cu afirmația că „Ion Iliescu a ordonat maiorului Mihai Ciocotei să dea oamenilor arme" (informație dezmințită imediat de acesta), nu știu dacă li s-au împărțit arme celor care se strânseseră în curtea TV pentru a apăra Revoluția, dar știu că cei care au tras în tinerii din curte și au ciuruit cu gloanțe pereții Televiziunii și geamurile ei, în special ale etajului al unsprezecelea, unde se afla conducerea FSN, au fost franctirorii ascunși în casele din jurul studioului. Multă vreme după aceea se putea vedea în tavanul și pereții din fundul birourilor de la acest etaj sutele de gloanțe înfipte în zid. Aceste gloanțe m-au silit să fac modificările la textul „Comunicatului" stând pe burtă.

Traiectoria acestor gloanțe arăta clar că nu veneau și nu puteau veni din curtea Televiziunii, ci numai din casele de vizavi. Îmi mai aduc aminte că pe drumul spre Studioul 4 era un coridor cu geamuri mari de sticlă, sparte de gloanțe, ceea ce ne obliga să circulăm pe brânci până la nivelul zidului de metal.

Din momentul în care tancurile și TAB-urile armatei au început să tragă asupra caselor în care se aflau teroriștii, am văzut din nișele întunecoase ale pereților de la etajul al

unsprezecelea cum aceștia, îmbrăcați în uniforme de culoare neagră, se mutau cu repeziciune din casa reperată de armată într-o casă vecină, de unde reluau imediat focul. Erau evident oameni instruiți special pentru războiul de gherilă urbană și cunoșteau destul de bine casele din jurul TV, ca și casele din jurul celorlalte obiective strategice pe care le atacau aceste formațiuni militare speciale – Radioul și clădirea MApN.

Din păcate, toate anchetele și comisiile care au cercetat, mai bine-zis s-au prefăcut că cercetează, evenimentele din decembrie în acești opt ani, în loc să focalizeze investigația asupra acestor trupe speciale ale Securității, evident instruite și dotate pentru gherilă urbană, s-au concentrat asupra armatei sau asupra unor obiective cu substrat politic, iar acum l-au ales drept țintă pe Iliescu.

A.S.: ***Ce vă face să puneți accentul pe răspunderea* politică *a d-lui Ion Iliescu?***

S.B.: Să examinăm mai întâi faptele:

Primul fapt: Decretul Nr.4 din 26 decembrie 1989, semnat de Ion Iliescu, ca președinte al FSN „privind trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale a Departamentului Securității Statului și altor organe din subordinea Ministerului de Interne". Acest decret a fost elaborat și emis fără discutarea lui în Biroul Executiv al FSN. Eu am aflat de existența lui mult mai târziu. Ca urmare a acestui decret, nu numai trupele regulate, dar și aparatul represiv și unitățile speciale au fost înglobate în armată și au dobândit un statut legal și respectabil în noul sistem. Cel mai grav este că generalii și coloneii din fruntea Securității, instalați în posturi de conducere în armată, au căpătat posibilitatea de a acționa pentru a mușamaliza și chiar distruge tot ceea ce ar fi putut implica Securitatea în crimele săvârșite în decembrie 1989. Așa se explică eliberarea tuturor teroriștilor aflați în închisori ale armatei sau ale Miliției, conduse și ele de ofițeri superiori de securitate. Ei știau foarte bine că, dacă rămâne un singur terorist arestat, la anchetă ar fi reieșit din ce unitate făcea parte, ce misiune avea aceasta și cine o comanda.

Cel de-al doilea fapt: Iliescu s-a împăcat foarte bine cu prezența șefului Securității, generalul Vlad Iulian, la conducerea operațiunilor armatei alături de generalul Gușe Ștefan, iar când eu am protestat împotriva acestei situații absolut monstruoase și am cerut la MAN ca să am o confruntare cu generalul Vlad în seara zilei de 24 decembrie, Iliescu n-a fost de acord și doar la amenințarea că demisionez și plec, a fost nevoit să accepte confruntarea.

Cel de-al treilea fapt: Iliescu l-a numit la conducerea Parchetului Militar, însărcinat cu descoperirea și anchetarea teroriștilor, pe Mugurel Florescu, care a avut grijă să îngroape atât ancheta, cât și dovezile privind rolul Securității și al unităților ei speciale. Pentru aceste merite deosebite, Mugurel Florescu a fost avansat la excepțional – de la maior la general – tot cu semnătura președintelui Iliescu. Îmi aduc aminte că, la o ședință secretă a Parchetului Militar, s-a decis clasarea dosarelor întregii anchete privindu-i pe teroriști și am serioase îndoieli că au rămas dovezi cu numele și vinovăția acestora.

Ce anume l-a determinat pe Ion Iliescu să procedeze astfel în raporturile sale cu Securitatea și cu șefii ei, să prezideze un regim care nici un moment n-a pregetat să

organizeze un proces al Securității rămâne unul dintre secretele evenimentelor din decembrie, poate cel mai important.

A.S.: ***Cred că ar trebui să precizați care au fost și cum au evoluat relațiile Dvs. cu dl. Iliescu. Ce v-a apropiat și ce v-a despărțit?***

S.B.: Cred că ne-a apropiat faptul că amândoi am pornit în tinerețe de la o credință sinceră în idealul comunist, ceea ce ne-a determinat să ne devotăm cu toată energia cauzei instaurării socialismului în România. Sunt convins și astăzi că Iliescu a fost unul dintre comuniștii care au intrat în Mișcare cu o motivație idealistă și că nici un moment, nici când a ocupat funcții importante, chiar pe cea supremă în stat, nu l-a interesat dobândirea unor avantaje materiale de pe urma activității sale politice. A fost și a rămas din acest punct de vedere *cinstit*.

Cred, de asemenea, că este un om de o mare forță intelectuală, cu o solidă pregătire marxistă și o deschidere mentală spre modernitate, care a apărut mai evident în viziunea și activitatea lui internațională, decât în cea internă.

Aș spune că între noi doi a apărut schisma și chiar conflictul când am fost confruntați cu necesitatea *rupturii* față de vechile structuri comuniste, față de habitudinile și mentalitatea generate de acestea. Pentru mine, ruptura a fost mai ușoară, deoarece: (1) n-am fost niciodată *activist de partid*, supus condiționării de zi cu zi și ceas de ceas a disciplinei și normelor de partid; (2) am avut norocul să petrec șapte ani din perioada formativă în America, cu efecte profunde de ordin mental și chiar psihic; (3) nu m-a ispitit niciodată „setea de putere" și nici când am deținut funcții de conducere nu m-a împins dorința de a urca mai sus. Iliescu a fost activist de partid, secretar de județ, secretar cu propaganda al CC, membru al Biroului Politic, ceea ce și-a pus amprenta asupra lui ca om politic. A petrecut mulți ani în URSS și are o mare „sete de putere". La Cotroceni se simțea în elementul său, era fericit.

Ca politician, am o poziție critică față de Iliescu. Ca om, îl stimez, ca intelectual, îl prețuiesc.

Sarcina nerezolvată a Revoluției

Retrospectiv, bilanțul strategiei breșelor în cei trei piloni ai dictaturii nu arată prea onorabil. *În partidul comunist*, conducerea a rămas loială lui Ceaușescu până în ultimul moment, și numai la bază zeci de mii de comuniști au participat activ la Revoluție. *În armată*, activitatea disidentă a fost mai rodnică la începutul lui 1989, când Comitetul Militar de Rezistență număra peste 20 de generali și numeroși ofițeri în fiecare garnizoană, inclusiv în forțele aeriene și în marină. De aceea, dacă este adevărat că la Timișoara, București, Sibiu și Cluj forțe ale armatei conduse de generali loialiști au tras în mulțime, la 22 decembrie s-a produs o cotitură în rândurile ofițerilor și soldaților, cei mai mulți refuzând să tragă și fraternizând cu revoluționarii, iar în momentul în care generalul Militaru a preluat conducerea Ministerului Apărării și întreg lanțul de comandă a trecut în mâinile generalilor devotați Revoluției, lozinca „Armata e cu noi!" a capătat un conținut real. Oricine crede că o schimbare atât de radicală în forțele armate ar putea să se producă spontan nu înțelege ce înseamnă o structură militară care a fost consolidată în peste două decenii. Pe scurt, activitățile disidente din armată și-au dovedit pe deplin utilitatea lor politică.

Cu cel de-al treilea pilon al Puterii – *Securitatea* –, problema apare mult mai complicată. Străpungerea din ultimul moment a rândurilor sale a avut mari avantaje, dar și consecințe funeste. Să precizăm mai întâi că trebuie făcută o distincție clară între cele trei componente ale sale:

1. *trupele regulate ale Ministerului de Interne*, de circa 25 000 de soldați;

2. *unitățile de elită speciale*, formate din trăgători de elită și luptători instruiți în războiul de gherilă urbană;

3. *aparatul represiv propriu-zis*.

Strategia breșei a avut succes în rândul ofițerilor comandanți ai trupelor regulate, și astfel, la 22 decembrie, aceste trupe s-au alăturat Revoluției.

Unitățile speciale erau formate din:

1. *Academia Militară a Securității de la Băneasa*, condusă de generalul Nicolae Andruță Ceaușescu (circa 2 000 de ofițeri);

2. *USLA* (*unități speciale pentru lupta antiteroristă*), condusă de colonelul Ardelean (circa 800);

3. *Direcția a V-a*, condusă de generalul Neagoe, având ca însărcinare securitatea lui Ceaușescu (circa 450);

4. *Securitatea București*, condusă de colonelul Goran (circa 600).

Și, desigur, au existat unități mici în Timișoara, Cluj, Brașov, Iași etc. Tocmai acestea sunt unitățile prevăzute în Ordinul 2 600. Și mi se pare logică concluzia că, dacă nu în întregime, atunci elemente din sânul lor au acționat ca teroriști în zilele Revoluției.

Așa cum am mai arătat, lor li s-au alăturat circa 30 de studenți și ofițeri arabi, care se aflau la instrucție în Academia Militară a lui Andruță. Unul dintre ei a fost ucis, iar câțiva răniți, dar cadavrul a dispărut de la Morgă, iar răniții, după ce au fost operați sau bandajați la spital, au fost luați de camarazii lor, și toți au părăsit Bucureștii cu un avion libian, care adusese hrană și ajutor umanitar din Libia. Pentru a conchide, să spunem că bilanțul este ambivalent. Pe de-o parte, trupele regulate, care puteau participa la o baie de sânge, au fost neutralizate, fiind integrate în armată, pe de altă parte, decizia fatală, așa cum reiese din decretul de mai jos, explică întreaga evoluție viitoare a ceea ce a fost Securitatea.

ROMÂNIA
CONSILIUL
FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

DECRET
PRIVIND TRECEREA ÎN COMPONENȚA
MINISTERULUI APĂRĂRII NAȚIONALE
A DEPARTAMENTULUI SECURITĂȚII STATULUI
ȘI A ALTOR ORGANE DIN SUBORDINEA MINISTERULUI DE INTERNE

CONSILIUL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE
decretează:

Art. 1. – Pe data prezentului decret trec în componența Ministerului Apărării Naționale Departamentul Securității Statului, Comandamentul Trupelor de Securitate împreună cu unitățile din subordinea acestora. Sunt incluse în acestea, structura, bugetul, personalul, armamentul, muniția, tehnica din dotare, fondurile fixe, precum și activul și pasivul din țară și din străinătate.

Pentru direcțiile, unitățile asimilate și serviciile comune, efectivele, tehnica, fondurile fixe, precum și bugetul se defalcă proporțional cu atribuțiile ce le îndeplinesc.

PREȘEDINTELE
FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE
Ion Iliescu

București, 26 decembrie 1989
Nr. 4

Sensul acestui decret este clar. La 26 decembrie, nu numai trupele regulate, dar și unitățile de elită și aparatul represiv al Securității au fost înglobate în armată, și în acest fel ele au căpătat un statut legal și respectabil, într-un cuvânt au fost integrate în noul sistem.

Problema nu s-a discutat niciodată în Biroul Executiv al Frontului, unde, desigur, eu m-aș fi opus și, așa cum știu foarte bine, și alții ar fi adoptat aceeași poziție.

Cel de-al doilea Decret, Nr. 33 din 30 decembrie 1989, care desființa Departamentul Securității Statului, a fost emis doar de ochii lumii, deoarece Departamentul fusese deja integrat în armată.

Rezultatele deciziei din 26 decembrie le-am văzut cu toții. Generalul Vlad Iulian, șeful Securității, și câțiva dintre aghiotanții săi au fost judecați și condamnați la ani de închisoare, nu pentru activitatea lor ca șefi ai celei mai monstruoase instituții a dictaturii ceaușiste, ci pentru acuzații privind activitatea lor în numai cinci zile din decembrie: 17-21, dinainte de Revoluție. Activitățile lor ca șefi ai Securității în anii regimului ceaușist nu au fost niciodată anchetate și judecate. De aceea, această instituție ca atare nu a fost condamnată de noul regim. Pe scurt, Securitatea a rămas sarcina nerezolvată a Revoluției.

Cauza reală a demisiei

A.S.: ***Mulți oameni se întreabă și azi de ce ați demisionat din Consiliul FSN și vă acuză de lașitate.***

S.B.: Este fapt istoric că, în prima fază a Revoluției, faza în care au mai existat lupte armate, singura forță politică în stare să-și asume conducerea țării a fost Frontul Salvării Naționale. În această fază, nimeni nu a contestat nici legitimitatea noii puteri, nici justețea programului Revoluției pe care Frontul l-a prezentat în fața țării, în noaptea de 22 decembrie 1989. Abia în ianuarie s-au constituit partidele cu trecut istoric, care nu au putut funcționa ca atare în timpul dictaturii comuniste, împreună cu zeci de partide noi. Se înfiripa în România noua viață politică, bazată pe un sistem multipartid.

Într-un interviu acordat ziarului *România liberă*, la 31 ianuarie 1990, am declarat că, din moment ce Frontul participă la alegeri, el nu poate fi și arbitru, și jucător în jocul politic și deci trebuie găsită o soluție pentru a separa activitatea Frontului Salvării Naționale de cea a organelor puterii executive și legislative.

În acea zi, 31 ianuarie 1990, Biroul Executiv al Frontului Salvării Naționale a hotărât să inițieze discuții cu celelalte partide politice pentru găsirea formulei instituționale privind crearea unui Parlament provizoriu. S-a ajuns astfel la înființarea Consiliului Provizoriu al Unității Naționale – CPUN –, care a adoptat noua lege electorală și a supravegheat aplicarea ei până la alegerile din 20 mai 1990.

În aceste condiții, la ședința Biroului Executiv din 4 februarie 1990, mi-am prezentat demisia din conducerea Frontului, considerând că misiunea mea fusese îndeplinită și că trebuie să las locul unor oameni mai tineri, fără trecut comunist.

ROMPRES. Primim din partea domnului Silviu Brucan următoarea scrisoare:

Azi, 4 februarie, am decis să mă retrag din conducerea Frontului Salvării Naționale, deoarece consider misiunea mea îndeplinită.

Frontul Salvării Naționale participă la alegeri pentru a-și duce până la capăt lupta pentru realizarea sarcinilor pe care și le-a asumat prin declarația de la 22 decembrie 1989.

Consiliul Provizoriu al Unității Naționale este astfel constituit, încât poate asigura:

a) stabilitatea politică și economică a țării absolut indispensabilă procesului de democratizare și

b) obiectivitatea desfășurării alegerilor de la 20 mai 1990. Am încredere că toți camarazii de luptă vor împărtăși convingerea mea că o opoziție puternică este esențială unei adevărate democrații.

Rămân îngrijorat din cauza a trei slăbiciuni ale noii noastre vieți politice:

1. Oamenii cinstiți rămân acasă, nu se angajează în lupta pentru democrație și nu-și spun cuvântul în marile probleme care confruntă țara, lăsând ca arena politică să fie dominată de ambiții personale, carierism și lichelism politic.

2. În campania electorală, care a început, accentul nu cade asupra ciocnirilor de idei, discuțiilor programatice, opțiunilor de politică economică și strategiilor de viitor ale României, ci asupra incriminărilor personale și compromiterii adversarilor, amenințând să reducă nivelul competiției politice la cele mai coborâte tradiții ale alegerilor din perioada antebelică.

3. Neliniștitor pentru formarea opiniei publice este faptul că mentor al ei s-a erijat un om care a condus timp de peste 15 ani două oficine de propagandă care se întreceau în promovarea cultului lui Ceaușescu, un om care a fost desemnat de dictator să fie membru al Comitetului Central al PCR și deputat în Marea Adunare Națională, instituții în care aplauzele frenetice erau obligatorii. Deși acest om nu se simte obligat să dea cont de activitățile nefaste de mai sus, el a reușit să manipuleze studenți și intelectuali și să preia conducerea a două publicații importante azi.

În sfârșit, țin să declar că, ori de câte ori Frontul va apela la cunoștințele și experiența mea, voi fi gata să-l servesc. Intenția mea este să mă întorc la masa de scris și la cercetările sociale și politice.

SILVIU BRUCAN

A.S.: ***Această retragere din lupta politică nu prea concordă cu spiritul activ al lui Silviu Brucan. Oricum, pe mine și pe mulți alții, declarația nu ne convinge. Nu puteați fi omul care să se întoarcă la masa de scris atunci când bătălia era încă în toi.***

S.B.: Este adevărat că a existat un substrat politico-ideologic în decizia de retragere. În ianuarie 1990, mi-am dat seama că formula politică venită la putere în România, o formulă de centru-stânga, este mai puțin fericită decât cea din Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. Ba chiar era o soluție politică anormală, nefirească, și simțeam acest lucru din ce în ce mai acut. Desigur, găseam o explicație ca analist politic. În cele trei țări central-europene, doi factori politici au permis o tranziție pașnică, negociată: un grup reformist influent în conducerea partidului comunist și o opoziție, mai mult sau mai puțin organizată, în afara partidului („Solidarnost", Carta 77 etc.). Compromisul istoric între cei doi factori a facilitat venirea la putere a unui *guvern de centru-dreapta,* dominat de opoziția anticomunistă. Tranziția a devenit astfel normală, firească, deoarece sarcina

"TRIBUNE DE LAUSANNE

LUNDI 5 FÉVRIER 199

THE INDEPENDENT 5 II 199

Brucan resigns, condemning 'opportunism'

From Patricia Clough in Bucharest

SILVIU BRUCAN, the most controversial leader of Romania's National Salvation Front, resigned yesterday, saying "I consider my mission accomplished."

Mr Brucan was regarded as the chief ideologue of the Front and its main representative for the foreign media. He made a statement, in which he attacked what he called the "three main weaknesses of the new political test", which could rev... derlying reasons ... resignation.

He said that all ho... were staying at home ... the political arena to ... nated by personal ambit... reerism and political op... ism". The poll campaig... elections are due in spring — not focused on a discussion ... ideas and strategies for Rom... nia's future, "but on personal re... crimination and character assassination".

Thirdly, Mr Brucan said that the man who claimed to be the mentor of public opinion had controlled two propaganda organs under Nicolae Ceausescu and had been given political posts by the dic... man had ... "nefarious ... been succ... students a... gaining co... publication ... Mr Bruc... erring to ... ns Roma... nly reas... ewspaper a... small-circ... Mr Paler ... cks on Mr ...

Libera, but the last straw ma... have been publicatio... front page of the ... week of an i... Brucan ... w...

Romanian Front leader Brucan quits

By Nicholas Denton in Bucharest

THE BITTER in-fighting which has rent Romania's ruling National Salvation Front claimed another victim yesterday, when Mr Sylviu Brucan quit in anger from the leadership of the Front.

Mr Brucan's resignation followed by only a few days that of the Vice-President, Mr Dumitru Mazilu. The surprise departure of two of the top four in Romania's political hierarchy further weakens the Front's hold on power, already loosened by large protest demonstrations against its ruling monopoly.

Although in his letter of res... Mr Brucan, 73, reaf... support for the ... exclude his ... attack ... act as a consultant. "He will always be the eminence grise of the Front, but out of range ... He is very smart. He ... in the shadows ... chable."

Brucan: angry

Roumanie: retrait de Brucan

☐ SILVIU BRUCAN AFP

Un retrait attendu.

Silviu Brucan, principal idéologue du Conseil du Front de salut national, a annoncé hier qu'il se retirait du bureau exécutif de cette instance. M. Brucan condidère sa mission «comme terminée». «Le FSN participe aux élections pour continuer la lutte», et le Conseil provisoire d'union nationale sera chargé d'assurer «la stabilité politique et économique absolument indispensable au processus de démocratisation», et de garantir ...objectivité du déroulement ...s élections du 20 mai».

... Brucan accuse sans le ...mer l'actuel numéro un ...in Ion Iliescu — «un ... qui a conduit pendant ... 15 ans le bureau de ...de, et qui a été dési... le dictateur Ceau... ...mbre du comité ... du PC roumain»

Silviu Brucan s'en va

Bucarest: une lutte acharnée

Silviu Brucan, l'un des plus importants dirigeants du CFSN depuis sa création, a demissionné dimanche de son bureau exécutif, illustrant la lutte acharnée pour le pouvoir qui se déroule au sein de cette instance.

Le depart de Brucan, considéré comme l'idéologue du CFSN, intervient à un moment où cette structure s'apprête à céder la place à un Conseil provisoire d'union nationale (CPUN) ouvert à toutes les formations politiques.

La mise a l'ecart de l'«eminence grise» du CFSN était reclamée avec insistance par les trois principaux partis d'opposition, les partis national paysan, libéral et social-démocrate. Cette demission est la seconde d'un haut responsable du CFSN apres celle du numéro deux du Conseil, Dumitru Mazilu, le 26 janvier.

Brucan, 73 ans, avait ete directeur du journal du Parti, *Scintea*, puis ambassadeur aux Nations-Unies et à Washington. Dans une déclaration diffusee par l'agence Rompress, Brucan s'est déclare inquiet que l'arene politique soit «dominee par les ambitions personnelles et le carriérisme».

Dans de recentes declarations à la presse étrangere, Brucan avait estimé en substance que le peuple roumain n'était pas prêt à revenir à la démocratie avant une vingtaine d'annees.

A l'issue d'une réunion qui s'est poursuivie pendant toute la journee de samedi, le CFSN a adopté la plate-forme et les statuts du FSN, qui devient une formation politique. — (afp)

"24 HEURES" – Lundi 5 février 1990

Upheaval in the East: Romania in Motion

Romania

A Veteran Leader Resigns in Bucharest

By CELESTINE BOHLEN
Special to The New York Times

BUCHAREST, Romania, Feb. 4 — Silviu Brucan, a prominent figure of the Romanian revolution who became a chief target of opposition forces, resigned today from the leadership of the Council of National Salvation.

The departure of Mr. Brucan, a 73-year-old veteran Communist, former diplomat and political scientist, is a sign that the council is still groping for political equilibrium after a week of fast-paced events.

In a series of demonstrations, open letters to the press and leaflets, Mr. Brucan has been attacked, directly and indirectly, as the mastermind behind the council's most controversial positions and heavy-handed tactics.

In a statement distributed by Rompress, the official press agency, Mr. Brucan said he was stepping down because he had accomplished his mission of helping to restore stability and putting Romania on a course toward elections on May 20.

He said he hoped that others shared his "convictions that a strong opposition is essential to democracy," and held open the door to future participation on behalf of the council.

Lashes Out at a Critic

But in a strongly worded conclusion, he lashed out at one of his main critics and warned that a continuing debate over personalities, rather than policies was "threatening

Silviu Brucan

veteran Commun
another letter tha
Ceausescu for his
that letter reac
Brucan and the
under house ar
freed only whe
overthrown in th

and loudly protested by students and by rival political parties. Last week, the council backed down, and Saturday it dissolved itself to make room for a new Council for National Unity, to be made up of members of the old council and of the political opposition.

The council's retreat was matched by concessions by the main opposition parties as both sides appeared to be trying to calm a political climate that had become heated by mass demonstrations for and against the council.

Political Passions Remain

But a small demonstration today in front of the state television headquarters demanding among other things

Brucan resigns, condemning 'opportunism'

Independent 5/2/90

SILVIU BRUCAN, the most controversial leader of Romania's National Salvation Front, resigned yesterday, saying "I consider my mission accomplished."

Mr Brucan was regarded as the chief ideologue of the Front and its main representative for the foreign media. He made

From Patricia Clough in Bucharest

Libera, but the last straw may well have been publication on the front page of the newspaper last

interview given by Mr *The Independent*. He saying it was up to to run the coun- for the others. caused much criti- Brucan, who has taking the com-

can was making esterday a few trators outside rters in Bucha- ng Mr Pater's of a free tele- tead of the Laurel Dragos accused of pluralism off

statement going back urch in so- nces, but he Front nce and eady to

suspi- e resignation is a "dominated by personal ambitions, careerism and political opportunism."

International Herald Tribune 5/2/90

2d Romanian Quits the Front, Citing Political Disaffection

Compiled by Our Staff From Dispatches

BUCHAREST — Silviu Brucan, one of the most influential leaders of Romania's National Salvation Front, resigned Sunday.

Mr. Brucan, a former ambassador to Washington, said he was stepping down because of public apathy and because the political arena was "dominated by personal ambition, careerism and political flunkeyism."

In an announcement carried by the official Rompres agency, he said he considered his mission fulfilled.

propaganda campaign was being led by someone who had served Mr. Ceausescu loyally for more than 15 years. He did not identify the person.

"I plan to return to my writing desk and to my social and political research," he added.

Mr. Brucan is the second senior Front leader to resign in less than two weeks. Dumitru Mazilu resigned the vice presidency on Jan. 26, complaining of Stalinist methods in the new government.

The National Salvation Front's governing council transformed itself

Government. The decision was quickly

and 90 for prominent Front members from all walks of life, including those who fought in the revolution, workers, farmers, youth and ethnic minorities.

The Front's ruling council stopped short of dissolving itself; such a move had been set for Saturday's council meeting in a statement Friday from the interim vice president, Cazimir Ionescu.

Referring to the council's action as a "reshuffle," Mr. Ionescu told reporters Saturday that "reshuffle does not mean dissolution."

"Dissolution would have meant

Power struggle in Romania as leader quits

Ian Traynor and Chris Steven in Bucharest

THE fight for control of post-revolutionary Romania intensified yesterday when Mr Silviu Brucan stepped down from his post in the leadership of the ruling National Salvation Front.

Mr Brucan, aged 74, regarded as the front's leading strategist, claimed the revolution was being sacrificed on the altar of personal power strug...

He bl...

been calling for his removal.

Yesterday, several hundred students demonstrated outside Romanian television calling for a genuinely independent television service and demanding Mr Brucan's dismissal.

His withdrawal followed a meeting of the 145-member front council on Saturday to discuss the front's new political wing and its election manifesto.

Mr Brucan left Saturday's meeting early ...

Petre Roman, knew nothing of it until well after it was announced.

Mr Brucan claimed he had accomplished his mission, but said he would be ready to serve further if the front required his "experience and knowledge".

Mr Brucan said that Romania's progress towards democracy was being jeopardised because ...

...na was ...l ambi... ...olitical ... prime ... to the ... among ... l cir-

cles since it announced 10 days ago that it was forming a political wing to fight the elections.

He is believed to have been the key influence in the decision to fight the elections.

The main charge against him and other leaders of the front is that they were betraying the revolution by trying to hang on to power, while at the same time they constitute the interim state authority until the elections.

He is widely regarded among the opposition as a Communist; he was editor of the party newspaper, Scinteia, after the war, and he is known for his Marxist analysis of post-war Communist societies.

For the past week he has been running a daily feud in the press with Mr Octavian Taler, the leading critic of the front and the person the students are demanding should be head of the television service.

Mr Taler's main criticism of Mr Brucan was that he had not disowned Communist ideology, a charge Mr Brucan denies. In his resignation statement, Mr Brucan accused an unnamed enemy — Mr Taler is the obvious candidate — of being guilty of "nefarious activities under the Ceausescu regime".

10 THE DAILY TELEGRAPH, MONDAY, FEBRUARY 5, 1990

Romania leader resigns after attacking Front

By Patrick Bishop in Bucharest

THE MOST CONTROVERSIAL political figure post-revolutionary Romania, Prof Silviu Bruc resigned yesterday. He was a leading member of executive bureau of the National Salvation Front w ruled the country until last week, but said he leaving because "the honest people stay at h and the "political arena is dominated by pe ambition, careerism and political opportunism".

Prof Brucan, 73, said in a statement to the official Rompress news agency that public opinion was being manipulated by a man (not named) who for more than 15 years had held senior propaganda posts promoting the Ceausescu personality cult.

The professor has been attacked recently by Mr Octavian Paler, a writer and former television official.

Prof Brucan said he considered his mission to be fulfilled, and he was returning to his previous love as an academic and writer.

However, the extent to which his resignation was voluntary was not clear last night. In recent weeks, he has been under pressure after a series of frank remarks about the future of the revolution and accusations against political parties opposed to the Front. He was also an object of suspicion because of his Stalinist past.

His prominence following the revolution was due to dissident credentials earned after he put his name to a letter published last spring attacking the Ceausescu regime. He was subsequently arrested.

He was appointed president of the Front's Foreign Policy Council and quickly established himself as a colourful and outspoken figure with the foreign media. He was inna-

from 1959 to 1962 became director of ... vision until the ... the late President ... went into academic ...

His departure ... comed by the st... accused him of b... constructed Cor... querading as a ... by the main opp... which he accu... trying to mou... against the Fr...

Last mon... Mazilu resig... vice-presid... its Stalinist ...

● Thurs... between ... cal parti... of strain ... Front ... back or...

The ... oppos... bers ... day ... mat... to-... ply ...

The ... replaced by a ... visional council. Ha... were to be filled by delegates from the 30 political parties. The remainder would be delegates from the counties and student, intellectual and minority groups.

It was thought members of the last ...

ROUMANIE

Démission de l'un des principaux dirigeants du Front de salut national

M. Silviu Brucan, 73 ans, a démissionné le 4 février du bureau exécutif du Conseil du Front de salut national (CFSN) en regrettant qu'en ce début de campagne électorale, l'accent ne soit pas mis sur le *« débat d'idées, la confrontation des programmes politiques et économiques et les perspectives d'avenir pour la Roumanie, mais sur les questions personnelles afin de compromettre les adversaires »*. Sans le nommer, il a également vivement attaqué M. Ion Iliescu, actuel président du CFSN, accusé de manipuler *« les étudiants et les intellectuels »*. Le 26 janvier dernier, M. Dumitru Mazilu, avait déjà démissionné de son poste de vice-président du CFSN en invoquant les *« méthodes staliniennes »* en vigueur à la direction du Front.

Pour autant, ces deux démissions qui soulignent la grave crise que traverse la direction roumaine ne sont guère comparables. M. Mazilu avait dû se retirer après la manifestation du 12 janvier à l'issue de laquelle la direction du Front, dans la précipitation la plus totale, avait décrété le rétablissement de la peine de mort et la mise hors la loi du parti communiste. M. Mazilu n'avait pas été le dernier à approuver ces décisions qu'il avait dû condamner, quelques jours plus tard.

Bien qu'accompagnée d'un jugement sévère sur la personnalité de M. Iliescu, la démission de M. Brucan renvoie surtout à des divergences politiques qui n'ont fait que s'exacerber avec la récente création d'un Conseil provisoire d'union nationale appelé à remplacer le Front pour diriger le pays jusqu'aux élections générales prévues pour le 20 mai (*le Monde* du 3 février). Pour autant que l'on puisse en juger, M. Brucan était partisan d'une large ouverture pour désamorcer la crise politique. Il paraissait également opposé à la transformation du Front en un parti politique, décision qui semble désormais prise.

Résistant, ambassadeur à Washington et aux Nations Unies, directeur de la télévision mis sur la touche par Ceausescu à la fin des années soixantes. Silviu Brucan était devenu professeur de Sociologie à l'université de Bucarest. En 1987, il s'était publiquement élevé contre la répression des émeutes ouvrières de Brasov et avait récidivé, en 1989, en signant, en compagnie de cinq autres anciens dignitaires du parti communiste, une violente lettre ouverte faisant le procès en règle de Ceausescu et de son régime. Démissionnaire, M. Brucan a annoncé qu'il désirait retourner à ses études.

"LE MONDE" MARDI 6 FEVRIER 1990

istorică a instaurării sintezei democrație-piață într-un sistem capitalist de tip occidental poate fi efectuată numai de un guvern de centru-dreapta. Abia după aceea a venit la putere în Polonia și Ungaria o formație de centru-stânga, pentru a restabili echilibrul social. Cam așa funcționează caruselul politic în capitalismul occidental.

În România nu au existat cei doi factori, deoarece dictatura ceaușistă n-a permis nici formarea unui grup reformist în partid (pentru care am luptat eu), nici organizarea unei opoziții în afara partidului. Ca urmare, Revoluția s-a produs ca o explozie populară și a avut un caracter violent. Dar o explozie populară nu are nici program, nici conducere politică și, ca atare, s-a creat *un vacuum de putere*. Cele două partide de opoziție – PNȚ și PNL – au început să se organizeze abia după Crăciun, când au sosit de la Paris și Londra cei doi candidați la președinție, Radu Câmpeanu și Ion Rațiu. Noi, cei câțiva disidenți din PCR, am pus mâna pe putere și am constituit un guvern de *centru-stânga*, o formulă politică aflată în conflict cu sarcina istorică.

A.S.: ***Unii politicieni și gazetari susțin că în condițiile noastre nu au sens noțiunile de „stânga" și de „dreapta". Ce înțelegeți prin aceste noțiuni în România de azi?***

S.B.: Dat fiind că tranziția este de la socialism la capitalism, înțeleg prin centru-dreapta un guvern format din oameni care cred sincer în virtuțile sistemului capitalist și sunt decișisă înfrunte atât vechile structuri, cât și mentalitatea formată în anii comunismului, pentru a transforma radical societatea românească. Nici unul dintre noi, cei din conducerea FSN nu credeam în așa ceva. Când mi-am dat seama de această anomalie, m-am gândit că nu are nici un rost să rămân la putere și m-am decis să mă retrag și să militez din afara organelor Puterii pentru îndreptarea lucrurilor în direcția justă.

A.S.: ***Dar ați rămas, totuși, în FSN și chiar ați participat la campania electorală.***

S.B.: Da, e adevărat. Pe de-o parte eram legat sufletește de camarazii alături de care am luptat în Revoluție, și, după cum știi, pericolele prin care trec împreună îi leagă pe luptători foarte puternic, iar când mi-au cerut să rămân până la alegeri alături de ei, n-am putut să-i refuz. Pe de altă parte, mi-am dat seama că populația își punea mari speranțe în FSN și în Iliescu, și deci eram obligat și față de electorat să rămân la post.

În interviurile mele din presa străină, se vede însă că aveam rezerve față de formula politică de centru-stânga. Fiind la Paris, în aprilie 1990, ca invitat al Asociației de Științe Politice, declaram în *Le Monde* din 25 aprilie: „Frontul este un rău necesar, într-o conjunctură destabilizatoare", iar în *Liberation* din 28 aprilie, citam o veche zicală franțuzească: *Faux de mieu on couche avec sa femme.*[1]

Abia după victoria în alegerile de la 20 mai a FSN și a lui Iliescu, m-am decis să iau în țară o poziție critică mai tranșantă.

[1] În lipsă de altceva mai bun, te culci cu nevasta.

XIII. PERIOADA POSTREVOLUȚIONARĂ

Profesorul Silviu Brucan, eminența cenușie a Frontului Salvării Naționale, a fost întrebat de o redactoare a televiziunii americane cum ar putea poporul să aibă încredere într-un guvern care-și schimbă părerea în fiecare zi. „În fiecare zi – este o exagerare", a răspuns el cu un zâmbet ironic. „Noi ne schimbăm părerea numai în fiecare săptămână."

The Times, 23 ianuarie 1990

A.S.: ***Cum vedeți astăzi primii ani de după Revoluție?***

S.B.: La ședința Biroului Executiv al FSN din februarie 1990, la care mi-am prezentat demisia, Ion Iliescu, care prezida, a acceptat-o imediat. Era fericit să scape de mine. Ceilalți n-au fost de acord, și atunci am propus soluția de compromis: voi rămâne ca membru al Frontului până la alegerile din 20 mai, și abia după aceea mă voi retrage. De fapt, fusesem singurul care, încă din zilele Revoluției, declarasem că Frontul va lua parte la alegeri, în timp ce Iliescu trăia în nori și vorbea doar de „consens național".

Am participat deci activ la formularea strategiei în campania electorală. Mi-am dat seama că populația țării era traumatizată de violența și tensiunea din zilele Revoluției și că sentimentul ei dominant, în mai 1990, va fi dorința de liniște și stabilitate, pentru a se putea bucura de noile drepturi și libertăți cucerite după atâtea decenii de dictatură, represiune și teroare. De aceea, lozinca electorală „Un președinte pentru liniștea noastră" mi s-a părut cea mai potrivită.

Forțele de opoziție, în frunte cu cele două partide istorice – PNȚ și PNL –, nu și-au dat seama de această realitate. Ele pierduseră trenul Revoluției și încercau să recupereze terenul prin supralicitarea anticomunismului și o strategie a străzii, cu accent pe marșuri și demonstrații, culminând, în momentele critice, cu atacarea violentă a clădirii guvernului și încercarea de a pătrunde înăuntru cu forța. În fond, era o strategie dură de cucerire a puterii.

Fenomenul „Piața Universității" reprezenta forma cea mai organizată a acestei strategii, urmărind blocarea circulației în centrul orașului și afirmarea, în acest mod, a unei a doua puteri în stat: „Zona liberă de comunism". Am considerat de la început acest

fenomen ca o manifestare legitimă a sentimentului de ostilitate față de odiosul regim ceaușist, care răvășise conștiința intelectulității și a studențimii în anii '80 și care, în sfârșit, dobândea putința de a răbufni și a se manifesta nestânjenit. Bineînțeles că printre participanți se aflau numeroși foști membri de partid, cu conștiința lor încărcată de vina unei afilieri politice care se dovedise pe cât de oneroasă, pe atât de traumatică.

„Piața Universității" era și agora în care se făcea auzit strigătul de durere al intelectualității române, durere pentru o culpabilitate rânduită gradual – colaborarea cu dictatura și chiar elogierea odiosului, beneficierea egoistă de avantaje materiale și promovări profesionale, sau, pur și simplu, pasivitatea și conformismul, ca formulă de adaptare la situație. Pare paradoxal și totuși explicabil pshihologic că cei mai incisivi și mai necruțători militanți ai momentului 1990 (care în decembrie 1989 nu riscaseră să iasă în stradă sub ploaia de gloanțe) erau colaboraționiștii de gradul întâi. I-am numit „disidenții retroactivi" pe cei care atunci, când nu mai era nici un risc, își ridicau glasul sau penița împotriva puterii, arborând bravura celui care nu se teme de nimic și de nimeni. Obișnuiți și antrenați în practica calculului politic, ei au elaborat o strategie pe cât de ingenioasă, pe atât de subtilă: fiindcă ocupaseră funcții importante și bine cunoscute în „epoca de aur", sau închinaseră articole, poeme sau programe de televiziune Ceaușeștilor până în preziua Revoluției, direcția principală a atacului lor a fost îndreptată spre începuturile comunismului în România, spre perioada Gheorghiu-Dej. Semnalul noii strategii a fost dat de Octavian Paler, fost șef al Televiziunii timp de aproape un deceniu și apoi redactor-șef al ziarului *România liberă*, adică pilon al propagandei ceaușiste vreme de douăzeci de ani. Acesta și-a îndreptat focul împotriva mea, ca fost ideolog stalinist al „epocii Dej". Toți colegii din presă și literatură ai lui Paler au înțeles mesajul și s-au pus pe treabă, iar refrenul lor era același: n-a fost numai o revoluție împotriva lui Ceaușescu, ci o revoluție împotriva comunismului și, de aceea, trebuie să ne axăm asupra introducerii lui în România și asupra crimelor și fărădelegilor săvârșite în prima perioadă. Strategia convenea de minune Securității, rămasă în picioare, dacă nu cumva ideea a pornit chiar din rândurile ei, deoarece, în acest fel, ieșeau basma curată toți șefii Securității ceaușiste. Așa se explică de ce întreaga rețea de informatori și dezinformatori, angajați ai Securității din presă, Radio și Televiziune și-au unit forțele cu „disidenții retroactivi" și s-au mobilizat pentru asigurarea succesului strategiei Paleriste. Și, bineînțeles, ținta lor favorită era Brucan. Toți deveniseră peste noapte democrați înverșunați și intransigenți.

OCTAVIAN PALER

UMBRA CUVINTELOR

Tov. Silviu Brucan,

Mai întîi am stimat un nume de
ziarist.
Apoi am stimat o inteligență.
Acum le stimez pe amîndouă
și mai presus de toate un om.

2 aprilie 1970
Octavian Paler

Le dirigeant roumain Silviu Brucan au « Figaro »

« Le retour de la démocratie prendra vingt ans »

Tel est « l'avis personnel » d'un des hommes les plus influents du Front de salut national. Et il affirme : les procès des anciens dirigeants seront « exemplaires ».

Silviu Brucan est l'un des membres les plus importants du bureau exécutif du Conseil du Front de salut national. Il a une longue carrière politique derrière lui. Communiste pendant la clandestinité, il a été directeur du journal *Scinteia*, puis diplomate de la radio, ayant d'abord été nommé ambassadeur auprès des Nations unies et à Washington. Ecarté par Nicolae Ceausescu, il était devenu professeur à l'université de Bucarest. Il a rejoint la place à rejoindre le Conseil du Front lors de la [illegible] dernier.

BUCAREST : de notre envoyé spécial, Pierre Jolis

LE FIGARO. – Un ordre fragile commence à s'instaurer à Bucarest. Pensez-vous qu'il s'agit d'une pause ou d'un retour définitif au calme ?

Silviu BRUCAN. – L'ordre règne dans la ville. La vie normale est rétablie. Les manifestations canalisées. Mais, en ce qui concerne les universités et les usines, il y a encore des problèmes sérieux. Les étudiants et les ouvriers se sont bien battus, mais ils n'ont aucune connaissance de la démocratie : ils la confondent avec l'anarchie.

– En simplifiant, cela veut dire que, si la rue a retrouvé son apparence quotidienne, le calme n'est pas revenu dans les esprits ?

– En fait, c'est la suite logique des combats de décembre. Et cela va durer quelques mois. Les ouvriers ont remplacé des responsables jugés trop proches des idées de Ceausescu. Dans certaines usines, les directeurs ont été changés trois fois en trois semaines.

– D'autant que la « méthode roumaine » vient après les méthodes plus radicales du Conseil du Front. Si la mort du Conducator et de sa femme n'ont guère indigné, le procès sécarmoré, en revanche, a choqué.

– J'étais au ministère de la Défense lorsque la décision a été prise. Nous en avons débattu trois heures. Il y avait des dirigeants du Front et de l'armée. Nos considérations étaient de trois ordres : politique, juridique et militaire. Ce sont les considérations militaires qui ont prévalu.

« Le bouclier des étudiants »

– D'où ce procès qui n'en fut pas un ?

– Nous aurions préféré un grand procès public pour édifier le peuple. Mais, dans le contexte du 24 décembre, c'était utopique. Ce dimanche-là a été le jour le plus dangereux pour la révolution roumaine. La Securitate avait attaqué la TV à la mitrailleuse et à la grenade. Ce qui a sauvé le Front, ce sont les 3 000 étudiants venus là en bouclier. En outre, nous pensions qu'il y avait un risque que la Securitate attaque la caserne où étaient détenus Ceausescu et sa femme Elena. S'ils avaient pu être libérés et reprendre en main leurs hommes, c'était le bain de sang en Roumanie.

– Mais que signifient les coups opérés dans la reproduction filmée des débats ?

– J'ai vu le film à l'état brut, dans son entier. Il était de très mauvaise qualité. Il a été fait par des amateurs. Lorsque le procès a été décidé, cinq juges militaires plus deux civils représentant le Front et un cameraman sont partis en hélicoptère. Les juges militaires avaient accepté d'y aller à une seule condition : qu'on ne publie pas leurs noms et qu'on ne voie pas leurs visages. C'est cela qui a amené ces fameuses coupes.

– Ce qui a aussi créé un malaise, ce sont les manières trustes, les paroles violentes et primaires de l'accusation.

– Vous savez, dans ces moments-là, on ne pense pas au style. Ce qui est important, c'est que nous ayons vu la justesse de notre décision se confirmer : après l'annonce de la mort de Nicolae et d'Elena Ceausescu, et sa confirmation par l'image, les unités de la Securitate ont commencé à se rendre.

– Mais cette mort, programmée de Bucarest, avait-elle le soutien populaire ?

– Je peux vous dire que, lorsque le peloton d'exécution a été constitué, l'officier qui le commandait a demandé à cinq soldats de faire un pas en avant et de se préparer à tirer. Le peloton comportait quatre-vingts hommes. Tous ont tiré en même temps. Il y a eu cent vingt impacts de balles relevés sur les corps de Nicolae et Elena Ceausescu.

– Quand vont avoir lieu les procès des principaux dirigeants de l'ancien régime ?

– D'un jour à l'autre. Mais, si nous avons pris du retard, c'est que nous les voulons exemplaires. C'est aussi parce que nous avons opéré des volte-face à propos de la peine de mort. Mais, cette fois-ci, l'abolition est décrétée.

– Un mois après les événements, pouvez-vous faire un bilan ?

– C'est difficile. Environ 10 000 morts. Le chiffre de 75 000 correspond à une estimation de toutes les victimes durant le règne du Conducator. Sur le plan économique, c'est désastreux. Mais, heureusement, les finances du pays sont en bon état. Pas de dette extérieure, et une bonne réserve en devises qui nous a permis d'importer immédiatement pour 800 millions de dollars de nourriture. L'héritage sur ce plan, n'est pas totalement négatif.

– A Bucarest, devant les magasins, tout le monde s'interroge sur les lendemains. Vous, comment voyez-vous l'avenir ?

– Sous Ceausescu, l'économie était soumise à l'arbitraire. Les paysans, sur 12 % de terres qui leur étaient imparties, assuraient la moitié de la production roumaine. En encourageant à nouveau les agriculteurs, en libérant 5 000 m² de terre par paysan, nous escomptons une remontée quantitative rapide.

– Comment envisagez-vous la relance agricole, industrielle, etc. ?

– Selon mon estimation personnelle, il faudra trois ans pour l'agriculture, dix ans pour l'industrie.

– Et pour rétablir une vie politique normale ?

– J'aimerais pouvoir affirmer très vite. Mais en fait, nous n'avons pas de tradition démocratique. Le peuple doit apprendre la démocratie, et nous aussi, nous devons apprendre à gouverner démocratiquement. Notre première leçon commencera le jour de la campagne électorale.

– Il faudra sembler de temps, d'après vous, pour que la Roumanie devienne une démocratie ?

– Dans dix ans, la vie sociale sera équilibrée. Mais, pour la démocratie, il faudra attendre vingt ans. En tous cas, c'est mon avis personnel.

P. B.

Silviu Brucan : « Notre première leçon de démocratie commencera le jour de la campagne électorale. » (Photo K. Reisinger/Reuter.)

Cei 20 de ani până la democrație

A.S.: ***A devenit proverbială premoniția celor 20 de ani până la democrație.***

S.B.: Într-un interviu pe care l-am acordat redactorului-șef al ziarului *Le Figaro*, afirmasem că românii vor avea nevoie de 20 de ani pentru a învăța democrația, după ce trăiseră jumătate de secol sub dictatură. Imediat, Paler a etichetat declarația mea ca „antipatriotică", și toți emulii săi din presă au sărit pe mine. Unul m-a dat chiar în judecată pentru „ofensă la adresa demnității poporului român".

După alegerile din 20 mai, care au însemnat o victorie răsunătoare a Frontului Salvării Naționale (66% din votul popular) și a președintelui Iliescu (85%), aprecierile cu privire la declarația mea au suferit o transformare surprinzătoare: „Să știi că Brucan a avut dreptate", iar liderii opoziției, care, în alegerile prezidențiale luaseră câteva procente devastatoare, au venit la mine să-mi spună că estimația mea li se pare moderată și că, probabil, va fi nevoie de mai mult de 20 de ani.

Mare caz s-a făcut și de un interviu al meu apărut în ziarul *The Independent*, în care un corespondent de origine maghiară mi-a atribuit o expresie care a intrat în folclorul politic românesc: *stupid people*. De fapt, eu îi vorbisem despre tema ultimei mele cărți apărute în engleză (ulterior și în limba română), și anume că, drept rezultat al revoluției tehnologice, ponderea muncitorilor în societate scade numeric, inclusiv ca statut și prestigiu social, în timp ce ponderea intelectualilor crește, iar rolul lor în societate devine strategic. Într-o prezentare simplistă și răuvoitoare, corespondentul afirma că împart societatea în două categorii, deștepți și proști, primii urmând a conduce, iar ceilalți a fi conduși. Ziarul *România liberă*, care fusese oficiosul de stat al lui Ceaușescu și își păstrase conducerea, chiar și titlul, după Revoluție, a retipărit articolul din ziarul britanic pe prima pagină cu litere mari și apoi a lipit afișe în tot orașul, în special în stațiile de metrou, în care eu eram acuzat că am etichetat poporul român drept *stupid people*. Zadarnic am încercat să explic a doua zi că aceasta era interpretarea deformată a corespondentului și că eu n-am folosit niciodată expresia incriminată. Aria calomniei cântată de Goebels („Repetă, repetă, că tot va rămâne ceva") a prins și în România, și astfel am rămas autorul acestei expresii.

E drept că proștii din presă au sărit ca arși și, simțindu-se vizați direct, nu mi-au iertat ofensa și au protestat cu maximă vehemență, socotind, probabil, că în felul acesta scapă de însemnele de pe frunte. Cum proștii nu știu limba engleză, ei au acreditat ideea că, folosind expresia *stupid people,* vizam disprețuitor întreg poporul. În engleză, *people* la singular înseamnă „popor" (*german people, romanian people*), în timp ce la plural (*stupid people*) înseamnă „oameni obișnuiți".

"THE INDEPENDENT" 29.01.90

Brucan dreams of brain power

SILVIU BRUCAN, the chief ideologist of Romania's National Salvation Front, has a dream. In the post-communist society he hopes to build there will be only two classes: clever people and stupid people. Ideally, clever people will be the rulers, and stupid people will happily vote for their masters in exchange for some basic comforts.

"Everywhere in the world, the intellectuals are marching to power", he said. "They are the only social category which can cope with the information revolution." Mr Brucan believes the "intellectuals", whom he defines as university graduates, have already come to power throughout Europe. "Mrs Thatcher is an intellectual, Germany and France are governed by intellectuals, and in eastern Europe the new East German and Hungarian leaderships are also intellectuals. Solidarity is also run by intellectuals, and the Polish government will implement economic reforms that are against the workers' interests."

There is, of course, a slight problem in Romania. Mr Brucan estimates that there are between 1.5 and two million "intellectuals" and 20 million ordinary folk. So how will they be persuaded to vote for brain power, assuming democratic elections? "They will be provided with food, warmth and medicine," Mr Brucan said. "I am telling this to the intellectuals of *The Independent*, not the people of Romania. They would not understand. We shall have to present these ideas in a popular way."

The future belongs to intellectuals, Romania's foremost ideologist tells Imre Karacs and Victoria Clark in Bucharest

Mr Brucan said the Front's election campaign will rest on the promise of prosperity. Today, it was planned to issue a decree legalising private enterprise in the service sector and small-scale industry. "We shall kill two birds with one stone," he said. "The measure will ensure the supply of consumer goods and absorb the labour released when we shut down unprofitable factories. Hundreds of thousands of workers will be put out of their jobs this year alone as the factories close down."

He said 3,000 workers had already lost their jobs because of the abandonment of Ceausescu's prestige projects. "I think the economic facet of the revolution is in an embryonic stage, because the issue is not reform, but economic chaos, and you cannot reform chaos." The Front will be tackling the economic legacy of the Ceausescu years by the "gradual introduction of market forces".

Mr Brucan said the Front did not fear the opposition parties, because they appealed only to rural voters. "Only about 20 per cent of Romanians now live in the countryside, and most of them are old people and women."

But the members of the intelligentsia, whom Mr Brucan regards as his natural allies, have so far shown little enthusiasm for his "blueprint of the future". The true intellectuals of Bucharest, university academics, are increasingly drawn towards the Group for Social Dialogue, which argues for real Western democracy and market economics. They regard the Front as merely a milder form of dictatorship, and its members hold long discussions about whether Mr Brucan is a Leninist, Stalinist or fascist. Whatever their conclusion, Mr Brucan cannot count on their votes.

Brucan denies a tyranny of the 'clever'

By Helen Womack

SILVIU BRUCAN, the chief ideologist of Romania's National Salvation Front (NSF), emphatically denied yesterday that he had advocated a society run by clever people who would satisfy a stupid electorate by providing them with basic comforts. "How can you imagine I said such a thing?" Mr Brucan demanded by telephone from Bucharest. "I know workers who are clever and intellectuals who are stupid. I would never have said such a thing."

Last week, *The Independent* carried an interview with Mr Brucan quoting him as saying that intellectuals were marching to power all over the world because they were the only social category able to cope with the information revolution. But Mr Brucan said yesterday that it was a "grotesque distortion" to suggest that he favoured dictatorship by intellectuals. "This has done me a lot of harm in Bucharest. The workers are flabbergasted," he said.

LETTERS

Romanian classes

From Mr Silviu Brucan

Sir: I am surprised and disappointed with your article "Brucan dreams of brainpower" (29 January). The serious sociological conclusion which was documented in my article "What about the workers?" (published in *The Independent*, 19 May 1988) is distorted in a grotesque way, claiming that I have a dream of building a society in which there will be two classes: clever people and stupid people. In fact, in my 1988 article I noted that as a result of the technological revolution, the number and social status of manual workers is diminishing, while the number of intellectuals is increasing.

I am terribly disappointed that your paper (with which I had a very good association at a time when I was under house arrest) could publish such a vicious comment on an empirically based sociological finding.

Yours faithfully,
SILVIU BRUCAN
Bucharest, Romania
2 February

The writer is the chief ideologist of the Romanian National Salvation Front.

3 II 90

Alegerile din 20 mai 1990 și Frontul

A.S.: ***Lumea a uitat poziția surprinzătoare pe care ați adoptat-o după alegerile din 20 mai 1990. Ce v-a determinat s-o faceți?***

S.B.: În mai 1990, structura socială formată și consolidată de puterea comunistă, definită simplist și idilic de tripticul stalinist (două clase, muncitorii și țăranii, plus o categorie, intelectualii), era încă în vigoare. Muncitorii industriali, reprezentând grosul populației ocupate, dominau centrele urbane și-și puneau nădejdea în Frontul Salvării Naționale, care-i cultiva și îi alintase cu săptămâna de 5 zile lucrătoare (decretată în mod demagogic și iresponsabil) și cu majorări de salariu în vădit contrast cu producția în scădere. Țărănimea dobândise 30% din suprafața arabilă pentru loturi individuale și libertatea de a produce și vinde fără restricții, ceea ce o făcea fericită după anii de viață grea ai dictaturii lui Ceaușescu, care-și impunea politica agrară dură cu ajutorul Miliției.

Cu circa 40% muncitori, 28-29% țărani și sub 20% în servicii, România se înscria în categoria țărilor subdezvoltate, iar FSN era beneficiarul politic al acestei subdezvoltări. De fapt, Frontul avea aceeași bază socială pe care conta partidul comunist, dar Ceaușescu îi înșelase și îi dezamăgise pe muncitori și pe țărani, iar Frontul îi cultivase și le satisfăcuse cerințele după Revoluție.

Am scris atunci articolul „Democrația în România începe cu democrația în Front" (revista *22* din 8 iunie 1990) și am avut un interviu la Televiziune în care am declarat: „Rezultatul alegerilor de la 20 mai este de asemenea natură, încât răspunderea decisivă în privința continuării procesului de democratizare cade asupra Frontului Salvării Naționale", iar „FSN este total nepregătit pentru acest rol". S-au supărat pe mine atunci atât Iliescu, cât și Roman, îmbătați de victoria în alegeri.

Susțineam că pentru a face față sarcinilor formidabile ale construirii unei democrații la nivelul civilizației europene, Frontul trebuie să se transforme din organizația eterogenă ieșită din Revoluție într-un partid politic cu *ideologie*, *structură internă* și *conducere* bine definite.

Totodată, am formulat atunci prima critică publică a lui Ion Iliescu, denunțând faptul că s-a înconjurat de lingușitori, de yesmeni și sicofanți, că nici unul dintre ei nu are curajul

Il governo provvisorio sempre più diviso è costretto a cedere alle richieste dell'opposizione

Romania: elezioni rinviate a maggio

Il Fronte si spacca e nel Paese dilagano gli scioperi

DAL NOSTRO INVIATO

BUCAREST — La fragilità della rivoluzione democratica romena sta venendo allo scoperto. Il Fronte di salvezza nazionale, che funziona da governo provvisorio, è diviso e dà l'impressione di non controllare pienamente alcune zone del Paese sotto le pressioni

Munteanu non ha precisato il senso della frase. Ha detto solo che il Fronte non ha deciso ancora se presentarsi alle elezioni come «partito, coalizione o piattaforma». Poiché Brucan aveva detto «in una conferenza stampa ufficiale» del comunista stato sciolto che con la rigida «cessazione» che i suoi tati «restituzione» la sconche fra i

Silviu Brucan (Foto Ap)

fosse solo un accenno filosofico, o un discorso più concreto e indicativo dell'intento di deviare la rivoluzione verso i lidi della perestrojka, rinviando eventualmente il pluralismo al secolo venturo.

Sulla stampa, che pure è diventata molto libera, l'ambiguo accenno di Brucan stranamente non ha avuto echi. Ma a questa confusione di vertice, che sembra calcolata, reagiscono gli studenti e gli operai, per i quali le parole «comunismo» e «socialismo» ormai sono anatema, mentre «perestrojka» ha il senso di una manovra dilatoria per lasciare molte cose come prima.

E l'immediata conseguenza è di accrescere la spinta verso un caotico regime assembleare, dove l'unica industria in espansione sembra essere rappresentata dagli scioperi. Nonostante la parsimonia di notizie, da varie indicazioni risulta che parecchie industrie, al momento, producono soprattutto parole e comunicati.

La disciplina interna, che la dittatura riusciva ad imporre, sia pure a prezzo di una produttività molto bassa e di salari offensivi, è improvvisamente saltata. Le maestranze sono in agitazione. Per tornare normalmente al lavoro, pretendono il «licenziamento dei capi comunisti» e un livello salariale adeguato alla vera inflazione, che non è certo quella misurata per anni con termometri falsi.

Mentre non solo a Timisoara e a Brasov, ma secondo alcuni anche a Bucarest, il controllo dell'ordine pubblico viene assunto con riluttanza dall'esercito, la tensione si diffonde anche alle scuole e alle università. Nella capitale sono in sciopero a tempo indeterminato le facoltà di architettura e di geologia, dove gli studenti chiedono l'allontanamento degli insegnanti «compromessi con il comunismo» e una revisione totale del piano di studi.

Alla protesta — con uno sviluppo che in Occidente suona familiare mentre in Romania suscita sconcerto — si sono subito aggregati i ragazzi delle scuole medie, che lunedì hanno inscenato una rumorosa protesta nella Piazza Romana. Davanti a quella specie di Farnesina-bunker con cintura di carri armati e soldati che è la sede del ministero degli Esteri, dove avvengono le riunioni del governo provvisorio, parecchie centinaia di fredicenni hanno scandito slogan come «Abbasso il comunismo!» e «No alla dittatura!».

Ma la richiesta immediata degli adolescenti romeni, accanto a questi remoti traguardi politici, era un alleggerimento del pro-

New York Times

JANUARY 24, 1990

Rumania

Rumanian Leaders Accede To Pleas to Delay Elections

By DAVID BINDER
Special to The New York Times

BUCHAREST, Rumania, Jan. 23 — Responding to appeals from newborn political parties seeking time to organize, the provisional government voted overwhelmingly today to postpone elections a month, to May 20.

Silviu Brucan, a senior member of the ruling Council of National Salvation, also announced that the council ... to endorse the decision, an... Jan. 1, that the ... its own can-

Row over Romanian election moves

From Christopher Walker, Bucharest

Times 24I 90

Romania's National Salvation Front, which runs the provisional Government, yesterday provoked fresh controversy as it announced a month's delay in the promised elections and insisted that it would field candidates.

It also said it had asked the United Nations to send observers to ensure the election was conducted fairly.

Announcing the decisions, unexpectedly taken without consultation with the 15 registered political parties, Professor Silviu Brucan, a leading member of the Front's executive, said the election would now be held on Sunday, May 20 and not in late April as previously planned.

Some of the fledgeling parties had demanded a longer delay, but Professor Brucan argued forcibly that the Front had every right to make unilateral decisions on such matters as the election date because of the legitimacy it had gained from leading the December uprising.

He likened the Front's rights to name a date with those of Mrs Thatcher, adding: "We cannot be more democratic than Britain."

Professor Brucan reacted angrily to hostile questions. At one stage a Romanian journalist shouted "No democracy", and more angry reaction was expected to the Front's bold announcement of final election plans in advance of the first meeting of the roundtable talks between itself and the new parties to discuss electoral law. The talks have already been postponed and are not expected to begin now until next week.

Senior officials have argued that consultations at the round-table should precede such final decisions as were announced yesterday.

Mr Brucan said that although it would field candidates the Front would not fight the election as a political party. One correspondent, who asked how the Front could stand for elections without becoming a party, was told brusquely that he was "a victim of 19th-century ideological prejudices".

Professor Brucan, the Front's leading intellectual, cited the Greens in West Germany and Solidarity in Poland as similar examples of groups standing for election who, he claimed, were not political parties.

Since its foundation, the Front has been strongly criticized by many leading Romanian dissidents for sheltering large numbers of people who collaborated with the Ceausescu regime. Faced by scepticism at the crowded press conference, Professor Brucan argued that the decision to run in an election which it would also supervise would meet the public demand for a quick removal from the system of top Communists.

He claimed that the Front's formal decision to put forward candidates had been taken after requests from a group of miners and from students, who complained that all the 15 newly registered parties were too unknown to vote for. "If we did not participate in the elections, a political vacuum would have been created," he said.

He refused, however, to specify the exact status of the Romanian Communist Party after several embarrassing changes of mind by the provisional leadership about its legal standing.

He denied that members of the military high command, some of whom hold senior Front positions, would be joining its list of candidates.

The decision to participate in the election was understood to have been opposed by only a few members of the Front's council. Some Front leaders had previously made public pledges that they would not personally participate, but Professor Brucan said he knew nothing of these prior declarations.

The idea of calling in UN observers had been floated informally some days ago and has already been bitterly attacked in sections of the newly liberated Romanian press.

One newspaper said that it would amount to treating Romania as a war zone, such as Lebanon.

In diplomatic circles, yesterday's decisions were seen as likely to increase friction between the Front and Romania's new political groupings, most of which are inexperienced, under-financed and short on ideology. They have already accused it of monopolizing the levers of power, notably the right to appear on television.

Western governments, who have sent delegations to Romania since the revolution, all see a real dilemma over the timing of the election. A long postponement would have exposed the Front to additional criticism that it was attempting to extend its power.

Many ordinary Romanians, questioned by Western journalists, have nevertheless expressed a desire that the Front's leaders should stand, since they are the best-known political figures in Romania after 25 years of Communist repression.

Professor Brucan hinted strongly yesterday that some of the parties might choose to stand in the election under the Front's umbrella, leading to a broadly based coalition for Romania's first post-Ceausescu administration.

Spectrum, page 12

Professor Brucan putting his case to journalists yesterday.

DIMANCHE 28, LUNDI 29 JANVIER 1990 – La Croix l'Événement – 21 ACTUALITÉ

JOURNAL DE L'EST

UNE INTERVIEW DE SILVIU BRUCAN, PERSONNALITÉ CONTESTÉE DU CFSN

Roumanie : « Pas de démocratie sans une opposition forte »

L'impopulaire Silviu Brucan reste la cible favorite des contestataires anticommunistes. Est-il, en Roumanie, politicien plus habile que ce vieux diplomate prompt à clamer sa « haine » de la politique ? Peut-il le croire lorsqu'il nie « tirer les ficelles » du ...

– *Doina Cornea est partie. D'autres l'imiteront sans doute. Votre crédibilité ne risque-t-elle pas de pâtir d'une hémorragie des non-politiques?*

– Le risque existe. Certains écri... ou artistes ont une vision idyl... de la situation. Ils prennent le ... en termes romantiques, ... une organisation totalement ... qui ne se soucie pas du ...

...ion des affaires ...ront de salut ... une ...ienne et juge que ... n'ont aucun sens

...les élections, par produit ...ution, destiné à disparaî... telle ... peut inspirer ...

– *...éviter la confusion ...tre le Front qui gou... en campagne?*

– ...possible. Voilà pour... modus vivendi avec ... au temps d'antenne ... à la radio. L'oppo... quelques avantages de ... avoir. Mais gouver... bli par un héritage à ..., un pays qui ..., un pays où ... mesures impopu... du pouvoir, ça ... des raisons, j'en ... lesquelles nous ... reporté les ...

– *...dans les usines, ... s'indignent ... d'hier tou... un autre label?*

– ...graduellement, ... dépend de la ... démocratique ... la confusion.

Les gens ne savent pas ce qu'est le Front. Certains doutent de sa sincérité. On pensent qu'il ne songe qu'à perpétuer son pouvoir. D'autres critiquent parce qu'ils espéraient que la révolution les propulserait au sommet.

– *Le communisme est-il mort?*

– Les notions de communisme et de socialisme n'ont aucun sens en Roumanie. Que pouvait signifier le socialisme dans une structure féodale, de type monarchie absolue? Et où le revenu par tête est trois ou quatre fois inférieur à celui des pays de l'Europe de l'Ouest? Le socialisme est censé supplanter le capitalisme. Si le système qui en résulte s'avère trois ou quatre moins efficace, à quoi bon parler de socialisme ici? Un demi-siècle de soumission de la pensée se venge. Il nous faut repenser ces notions. Tâchons de n'avoir aucune idéologie, jusqu'au jour où nous pourrons en formuler une de notre temps.

– *La Roumanie sera-t-elle demain une social-démocratie?*

– Probablement quelque chose comme ça. Mon idéal, en la matière, c'est l'Autriche.

– *Que répondez-vous à ceux qui vous accusent de demeurer communiste?*

– Ils n'ont pas lu mes livres, lesquels, il est vrai, n'ont jamais été publiés ici. J'ai démontré scientifiquement que le Parti communiste est un anachronisme absolu dans toute société moderne. Le progrès a invalidé son postulat. Le PC fut conçu comme l'avant-garde du prolétariat. Comment être l'avant-garde d'une classe en déclin?

– *Pourquoi suscitez-vous chez les Roumains une aversion rare?*

– Beaucoup de gens me haïssent parce que j'ai eu le courage de faire ce qu'ils n'ont pas fait.

– *Regrettez-vous certains de vos écrits. Lorsque, en 1947, vous préconisiez implicitement la peine de mort pour les leaders du Parti paysan interdit?*

– Quand je lis ou relis certains de ces articles, j'ai honte.

– *Que pensez-vous des propos tenus à Budapest par François Mitterrand, perçus ici comme une trahison dans le vieux contentieux territorial entre la Hongrie et la Roumanie?*

– Je suis très surpris qu'un politicien doté d'une expérience et d'une finesse aussi uniques ait pu commettre une telle gaffe. Une telle remise en cause des questions territoriales affecte tout le processus d'Helsinki. Je vois une contradiction entre la position de F. Mitterrand sur la question allemande et celle qu'il a adoptée quant à la Transylvanie. On ne peut avoir deux discours sur un principe aussi fondamental dont dépend toute la stabilité de l'Europe. Et il le sait.

Recueilli par notre envoyé spécial VINCENT HUGEUX

APRÈS LE CESSEZ-LE-FEU AU NAKHITCHEVAN

Ouvertures timides au Caucase

...clairé après être arrivé illégalement dans la capitale arménienne. Si l'Armée rouge ne se retire pas très pro... d'entre elles ont déjà été évacuées, selon le journal Trud. M. Bakatine, le ministre soviéti... Caucase avant l'ouverture du prochain grand plénum du parti, qui a été repoussé d'une semaine aux 5 et 6 février.

WORLD NEWS

Romanian election postponed

Silviu Brucan
On Romania's ruling council

© 1990, The New York Times

BUCHAREST, Romania — Responding to appeals from new political parties seeking time to organize, the provisional government voted overwhelmingly Tuesday to postpone national elections a month, until May 20.

Silviu Brucan, a senior member of the ruling Council of National Salvation, also said the council voted to endorse the decision he announced Jan. 1 that the council will put forward its own candidates.

The decisions came as something of a surprise.

For weeks, some council members have said they did not want to change the election date from late April.

But several of the political ...ties that sprung up after the ...ommunist govern... Communist dissidents, took power Dec. 22, the day Ceausescu was ousted.

Brucan said the vote to have its council members take part in the elections came after demands from workers and students.

Council members feared that "if the front did not participate, a political vacuum would be created. The political parties newly ...ated ... could not fill that vac...

Brucan's vision for a new Romania

Bucharest's government inherited economic chaos from Ceausescu. Silviu Brucan of the National Salvation Front speaks to Andreas Whittam Smith and Helen Womack

ROMANIA'S National Salvation Front (NSF), initially established as an interim administration, may be on the brink of declaring itself an active participant in forthcoming elections. Silviu Brucan, the effective ideologue of the Front, told The Independent yesterday that he would argue for this at a meeting of the NSF council called for tomorrow to decide the body's future role.

Romania discovered, after Ceausescu's execution, a previously unimagined degree of economic chaos. Yet the country has certain financial advantages such as hard currency reserves and a virtual absence of debt, which will help it ride out the immediate crisis until first agriculture and then industry begin to recover.

This was the largely optimistic assessment Mr Brucan made at government headquarters in Bucharest yesterday. Mr Brucan, who has emerged as a figure of authority second only to the President, Ion Iliescu, said the interim government which came to power after the Christmas revolution had found "100 per cent chaos". Ceausescu, who even doctored weather forecasts, had left false economic statistics everywhere. The new government, believing it had inherited a store of 60 million tonnes of grain, for example, found only 16.8 million.

And yet, unlike most other states which have experienced revolutions, said Mr Brucan, Romania still had an infrastructure of food and energy provision, transport and medical services which "remained upright". This, and the "good shape" of Romania's finances, put the government in a position to help people. Because the budget was balanced and even in surplus, he said, the government had been able to spend US$100m (£83m) on food. Families who had lost a relative in the revolution or suffered damage to their homes were receiving 30,000 lei (US$5,000 at the official rate) to help rebuild their lives.

"For the first time, the Romanian people have a government that cares," declared Mr Brucan. "You cannot imagine what callous and cynical attitudes the Ceausescu leadership had. For six years in a row before winter, when the people were scared to death that they were going to freeze, the government did nothing ...

...cerned, he said, outweighed any loss of confidence the public might have had when President Iliescu issued hasty decrees on abolishing the death penalty and the Communist Party in response to pressure from demonstrators on 12 January. Mr Brucan said he had not been consulted about this "monumental mistake", made as the government, like the people, learned democracy. But he said he had "ways and means" of knowing (presumably from secret police reports) that the image of the government had now improved and that most Romanians were relieved not to have to vote in a referendum on capital punishment. "The explanation is that we have a great desire to be considered civilised," he said.

Speaking more like a minister in an elected government than an official in an interim administration, Mr Brucan said Romania would move towards a market economy, but not at a pace forced by the West. The government would start by encouraging small production in agriculture and then move on to light industry and services. Heavy industry, some of which was profitable, would stay under state control. Private farmers produced 40 to 50 per cent of the nation's food on 12 per cent of the land under Ceausescu, so expanding private agriculture would make Romania self-sufficient and even enable it to export food in "two, maximum three years". Industry would require at least 10 years to reform itself.

Asked whether he saw a middle way for Romania between communism and capitalism, Mr Brucan said he hated "isms", and that the middle way was an "ism" too. But he agreed ...

...rope now, there is great theoretical disarray. All of us, starting with Gorbachev and including Solidarity in Poland, are groping in the dark."

The Front was divided on the issue of running in elections as on other matters not because of any power struggle but because of healthy differences of opinion. Mr Brucan, a former ambassador to the United States and the United Nations, hoped the Front would enter the elections, tentatively set for April, as a ready-made coalition of several parties. "My conception is that the Front should be an open political organisation. If some new emerging parties want to participate as part of the Front they will be welcome." The Communist Party would not be allowed to shelter under the Front's umbrella, but he expected many of its 3.8 million former members to vote for Front candidates.

The NSF would not be a party, but might develop into a movement structurally like the West German Greens. "The Front was a product of a unique and original revolution, and as such cannot be integrated into any traditional conceptual framework," he declared. He was adamant that he would not stand. "I am the only one who has no political ambitions," he said. Rather, he would go back to the writing he was engaged in when under house arrest towards the end of the Ceausescu dictatorship.

Romania was not really ready for elections in April but if they came, Mr Brucan said he expected the Front's main rivals to be the old National Peasants' Party, many of whose leaders have just re-emerged after years in prison, and the right-wing National Liberal Party.

The NPP had a memory of democracy and were more competent than some of the other 13 newly-registered parties, he said. But they had lost much of their constituency and only 20 per cent of Romanians were peasants compared with 75 per cent before the Second World War. Mr Brucan trusted the old opposition parties would not return to the tactics of "character assassination and bribery" he claimed they used in the 1930s and early 1940s before they were banned by the Communists. He was concerned about wealthy Romanian ...

să-i spună președintelui: „Aici ați greșit sau sunteți pe punctul de a greși", ceea înseamnă că șeful statului este lipsit de principala linie de apărare împotriva unor dec eronate. Eu am făcut-o de câte ori a fost cazul și uneori am reușit să barez decizii gre ale președintelui, dar, după aceea, el a început să se ferească și să ia decizii fără consulta mea, cum a fost cazul integrării Securității în armată, știind desigur că eu mă voi opu

Amintind de clasicul avertisment „Puterea corupe", am încheiat: „Să veghem, oam buni, ca așa ceva să nu se mai repete în România."

Presa Frontului a dezlănțuit o furibundă campanie de calomnii împotriva m mergând până la a relua acuzația ceaușistă că sunt spion în slujba CIA, adăugând îns KGB-ul și Mossadul, adică eram triplu spion – performanță cu totul ieșită din comur după știința mea, fără precedent.

În schimb, principalul ziar al opoziției, *Dreptatea*, organ al PNȚ-CD, a publ articolul „Vă mulțumesc sincer, domnule Brucan" (5 iunie 1990), iar *România liberă* iunie 1990) a publicat articolul „Cutremurul Brucan".

Reamintesc aici că, în martie 1991, cu o întârziere de aproape un an, Frontul Salv Naționale a convocat o Convenție Națională și a făcut exact ceea ce am preconizat Adică, devenit partid politic, și-a declarat o ideologie social-demo- crată și a ales drept li național pe Petre Roman. De ce a fost însă nevoie de ploaia de înjurături cu care n acoperit presa Frontului, când am propus să devină partid?

Și totuși, menționez că articolul meu „FSN Partid Politic" (*Adevărul*, 19 martie 19 se încheia cu următorul avertisment: „Primul test serios după Convenție este 1 apri Faza a doua a liberalizării prețurilor trebuie concepută nu ca o acțiune birocratică izol a guvernului, așa cum a fost prima, ci ca o acțiune politică la care partidul participă alăt de guvern. Și, bineînțeles, faza a doua trebuie pregătită temeinic, nu în pripă ca prii deoarece dacă rezultatele din primăvară vor fi la fel de proaste ca cele din toamnă, to moțiunile, cuvântările și inovațiile de la Convenție nu vor putea salva Frontul de la mare eșec politic."

Din păcate, avertismentul meu a nimerit într-o ureche surdă și s-a întâmplat exact am prevăzut.

Dacă nu, va cădea un cap!

A.S.: ***O altă declarație șocantă a fost cea din 1990: „Va cădea un cap!" Al cui cap era vizat?***

S.B.: La 17 septembrie 1990, miniștrii de externe ai Comunității Economice Europene urmau să discute la Madrid problema României. Țara noastră avea un statut de stagiar în Europa, în special datorită mineriadei fierbinți din iunie, ale cărei isprăvi prin facultăți și pe străzi fuseseră vizionate cu oroare pe micile ecrane din toată lumea. Avea prioritate absolută inițierea la București a unor acte politice răsunătoare, menite a duce la ridicarea sancțiunii de țară exclusă din programele CEE pentru ajutorarea Europei de Est.

Am încercat mai întâi cu binișorul, într-un interviu publicat în ziarul *Adevărul*, să atrag atenția guvernanților noștri că trebuie să întreprindă ceva în direcția amintită. Dar nici președintele Iliescu, nici premierul Roman n-au mișcat. Atunci m-am hotărât să apăs mai tare pe pedală și, într-un interviu TV, am declarat ferm că, dacă președintele Iliescu nu iese din cercul restrâns al sectarismului, invitându-i la o discuție constructivă pe șefii opoziției, pentru a găsi împreună calea depășirii izolării internaționale, iar premierul Roman nu întreprinde ceva pentru a pune în mișcare privatizarea, pe care am asemuit-o cu un cal priponit, atunci „va trebui să cadă un cap!"

Interviul a avut efectul unui trăsnet. Chiar a doua zi, președintele Iliescu i-a convocat pe șefii opoziției la Cotroceni, iar premierul Roman a dat pinteni privatizării, ambii având grijă ca inițiativele lor să ajungă la cunoștința agenților de presă internaționale. Miniștrii de externe ai CEE au decis, la Madrid, deschiderea negocierilor cu România, așa încât n-a mai fost cazul să cadă un cap.

Teroriștii – enigma enigmelor

A.S.: ***Chestiunea teroriștilor a rămas și azi tema principală a „adevăruri Revoluției". De fapt, despre ce este vorba?***

S.B.: În octombrie 1990, aflându-mă la New York într-un tur de conferințe, am citi ziare uluitoarea știre din București: „Tribunalul Militar a hotărât să suspende judeca generalului Vlad Iulian, fostul șef al Securității, în lipsa unor suficiente probe vinovăție!" Am chemat imediat Bucureștii la telefon și mi s-a spus că nici un ziar reacționat la decizia Tribunalului.

Trebuia să acționez rapid. Am pus mâna pe telefon și l-am chemat pe Mr. Clau Erbsen, vicepreședinte al agenției Associated Press, rugându-l să transmită urgen declarație a mea:

Hotărârea Tribunalului Militar din București de a suspenda procesul intentat Iulian Vlad, fostul șef al Securității în timpul dictaturii comuniste, este un scan internațional. Este vorba de omul care a condus cel mai brutal și monstruos aparat represiune din Europa de Est. Și pentru ce este dat în judecată? Numai pentru 4 zile decembrie 1989, pentru așa-zisa „complicitate la genocid". Cred că această abera politică și juridică este o sfidare strigătoare la adresa poporului român, în primul rân nenumăraților luptători împotriva dictaturii, care au fost urmăriți, chinuiți, torturați uneori chiar uciși de Securitate. De la început limitarea forțată a răspunderilor culpabilității generalului Vlad la acele 4 zile din decembrie era menită să scoată bas curată Securitatea și rolul ei în statul totalitar ceaușist, să ignore total activitățile criminale. Este absurd, este cusut cu ață albă, este o mascaradă judiciară. Da generalul Iulian Vlad va fi pus in libertate, aceasta va confirma cele mai grave suspicii privitoare la atitudinea regimului actual din România față de Securitatea lui Ceaușes

Când m-am întors acasă, am cercetat colecția ziarelor din Capitală: nici unul protestase împotriva deciziei Tribunalului. De ce oare?

Luați colecția publicațiilor din 1991, strângeți semnăturile celor care în presă, la ra și TV au susținut tezele formulate de generalul Vlad, și veți avea în față, în carne și oa rețeaua de dezinformatori ai Securității!

S-a vorbit mult despre meritele pe care și le-a câștigat Direcția Dezinformării în serviciul Ceaușeștilor. Dar cea mai mare performanță a ei a fost atinsă după Revoluție, când a reușit să răspândească o confuzie totală în jurul chestiunii teroriștilor, în așa fel încât să nu mai știe nimeni nimic.

Desigur, remarcabila performanță nu ar fi fost posibilă dacă Procuratura Militară n-ar fi evitat cu grijă cercetarea modului în care a fost aplicat Ordinul 2 600, implicit activitatea fiecărui ofițer sau subofițer din unitățile speciale, „antiteroriste", prevăzute în acel ordin, și mai concret și specific „Tabelele cu teroriștii reținuți și predați în garnizoane" ale unităților MAN, dintre care unul l-am publicat eu în *Adevărul*, la 30 ianuarie 1991.

După opt ani, dacă așa stau lucrurile, au dispărut probabil și documentele și dovezile care ar putea arunca o lumină asupra acestei mari enigme a Revoluției. Și interesul public în această privință s-a estompat, așa cum au demonstrat alegerile din septembrie-octombrie 1992. În 1996, nici un candidat prezidențial nu a mai pomenit de teroriști.

Terapia de șoc n-are șanse în România

A.S.: ***De ce v-ați confruntat cu Petre Roman în anul 1991?***

S.B.: Când guvernul Roman a trecut de la evoluția graduală spre economia de piață terapia de șoc, PNL și PNȚ au aplaudat discursul premierului în Parlament, iar Fond Monetar Internațional a fost fericit. Eu însă am avut îndoieli și, pe măsură ce liberalizar prețurilor reducea masiv puterea de cumpărare a muncitorilor, pensionarilor și a tutur celor cu venituri fixe, ajungeam la concluzia că ne așteaptă zile grele și, mai ales, conflic sociale. Terapia de șoc a eșuat și în Polonia, în sensul că a dus la sacrificarea l Mazowiecki, premierul atât de lăudat de presa occidentală, urmată de alienar „Solidarității" și chiar de manifestații ale muncitorilor ostile fostului erou – președinte Wałęsa. Cu atât mai mult mi se părea o opțiune strategică nepotrivită în România, cu că în anii '80, românii trecuseră deja printr-o perioadă lungă de suferință și privațiuni, și r erau dispuși să accepte o a doua rundă. În plus, guvernul Roman a căzut în iluz liberalismului și a lăsat prețurile să crească potrivit legilor pieței și, mai cu seamă, a speculanților, fără nici un control de stat. Întâlneam în fiecare dimineață bărbați și fem în piețele bucureștene, decepționați și amărâți că prețurile la carne deveneau prohibitiv pentru cei cu venituri modeste. „E mai rău ca înainte" – începea să se audă prin piețe.

La 30 iulie 1991, când guvernul pregătea o nouă reducere a subvențiilor de stat alimente, ceea ce avea să ducă la scumpirea lor, am scris articolul „Roman, nu treceți p roșu!", în care atrăgeam atenția că există un prag psihologic al masei, o limită privațiunilor și a suferințelor pe care poporul este dispus să le îndure, iar acest prag n trebuie trecut. Tranziția la economia de piață are dimensiuni sociale și politice tot atât c importante, ca și dimensiunea economică.

Din păcate, avertismentul meu n-a fost luat în seamă. Curajul premierului Roman c a inițiia liberalizarea prețurilor și a înfrunta nemulțumirea populară n-a fost egalat de gri politică de a le explica muncitorilor rostul măsurilor drastice și de a obține sprijinul lor î realizarea reformei economice. Încântat de elogiile occidentale pentru terapia de șo Roman a subapreciat intensitatea ostilității muncitorilor și sindicatelor, care a culminat c mineriada violentă și brutală din septembrie și care l-a doborât de la putere. Este, cre

L I B É R A T I O N

MONDE

25 Mai 1990

ROUMANIE

Brucan : « Sans une forte pression extérieure, les choses changeront trop lentement »

Paradoxalement, l'idéologue du nouveau pouvoir ne se réjouit pas de l'ample victoire du FSN. Pour lui, un gouvernement de coalition serait plus que jamais nécessaire.

Ion Iliescu recueillait 85,94 % des suffrages — selon les résultats officiels partiels publiés mardi — sur 12 771 220 de voix exprimées, soit les trois quarts du corps électoral roumain. Le Front de salut national (FSN) d'Iliescu obtenait 67,32 % des voix aux élections législatives et 68,21 % aux sénatoriales. Un incident a par ailleurs opposé le secrétaire général du gouvernement roumain, Sever Georgescu, aux manifestants qui stationnent depuis un mois sur la place l'Université de Bucarest. Georgescu, qui tentait de dialoguer avec les contestataires, a reçu deux coups de poing au visage et a dû prendre la fuite.

Bucarest, envoyé spécial

L'élection à la présidence de la République de Ion Iliescu s'est transformée en véritable plébiscite ; le succès du FSN au Parlement et au Sénat dépasse toutes les attentes. Cela aurait dû réjouir Silviu Brucan dont c'est en partie l'...

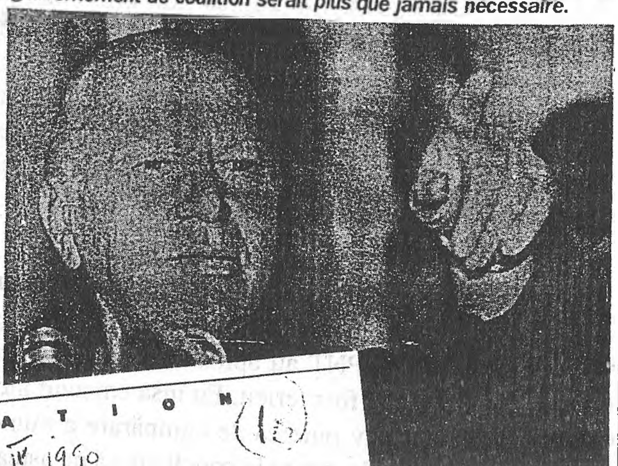

...meure l'éminence grise du pouvoir.

...tant plus vrai quand elle est encore dans sa phase de formation. »

Il se dit néanmoins optimiste sur le long terme. « Le peuple roumain a passé avec succès l'entrée en classe élémentaire dans l'école de la démocratie. C'est énorme. Et c'est seulement un premier pas : il faudra encore beaucoup de temps et d'efforts pour arriver jusqu'au baccalauréat. » Il y a trois mois, l'idéologue du FSN lançait qu'à son avis, il faudrait peut-être vingt ans pour que la Roumanie devienne une véritable démocratie. Cette déclaration avait suscité de virulentes polémiques. « Je crois que tout ce qui s'est passé ces derniers mois, et surtout au moment du vote, me donne malheureusement raison. »

Marc SEMO

● RECTIFICATIF. Une erreur de

L I B É R A T I O N

19 IV 1990 (1?)

ROUMANIE

Silviu Brucan : « le Front faute de mieux »

L'homme de l'ombre du Front de salut national croit en sa victoire aux prochaines élections, mais s'il ne néglige pas les chances du parti libéral.

Une éminence grise, l'idéologue sinon même l'inspirateur du nouveau pouvoir. D'entrée de jeu on lui a attribué en Roumanie comme en Occident le rôle de conseiller occulte de ce Front de salut national qui préside aux destinées du pays depuis le 22 décem... ...deux mois et demi, Silviu ... de

« rentré au Comité central sous Ceausescu et devenu ensuite l'un des maîtres d'œuvre de sa propagande ».

Silviu Brucan, âgé de 72 ans, n'est pas candidat aux élections du 20 mai prochain. « Cela n'aurait pas de sens à mon âge. » Mais il croit en une victoire du Front. « Faute de mieux on couche avec sa femme, disent les Français. Je ne ... le 20 mai, les Roumains ... souligne

forces que sont le FSN, le Parti national libéral et le Parti national paysan qui se dit aussi démocrate-chrétien, « créant avec cette nouvelle étiquette une réelle confusion dans une partie de sa base ». « Ce parti, alors le seul parti de masse avait été le vrai vainqueur des élections de 46 », explique Brucan. Des résultats aussitôt « arrangés et manipulés » en faveur des communistes, reconnaît l'ancien dirigeant du PCR. Les paysans ...taient, alors 75 % des Rou... ...sont tout juste

rikes

25 Sept. 1992 • DAGENS NYHETER

"Valet prov i demokrati"

Rumänien får svårt släppa socialistmetoder, tror Silviu Brucan

Av
HANS-INGVAR JOHNSSON
DN:s korrespondent

BUKAREST. **Valet på söndag är Rumäniens examensprov i världspolitikens grundskola i ämnet demokrati. Det säger Silviu Brucan, en av strategerna bakom 1989 års revolution, en grå eminens bakom ledarna för den ...**

I våras gjorde han många ursinniga när han sa att det tar 20 år innan Rumänien blir en demokrati fullt ut.

En kränkning av nationen, sades det. En antipatriotisk förödmjukelse.

— Vad jag menade, förtydligar Brucan vid en intervju för DN:s korrespondent, var att bara den uppväxande generationen kan frigöra sig från kommunistisk mentalitet, från under decennier inövade va-

Det verkar som om "konventet" kommer att framstå som den starkaste kraften i parlamentet efter valet. Och mycket pekar på att kartellen kommer att bilda regering tillsammans med i första hand Petre Romans nationella räddningsfront.

Brucan är uppenbarligen störd över att den ursprungliga fronten spräcktes, och en stor del av skulden för detta lägger han på sin förre protegé

För det första är Constantinescu i grunden monarkist, vilket han avslöjat. Och bör det sig att en monarkist blir president?

För det andra är han kandidat också för det stora ungerska partiet, vilket i och för sig är högst hedervärt. Men kommer det inte att stöta bort de många som i första valomgången ger sin röst till det ultranationella och antiungerska rumänska enhets-

Expresso 23 Nov. 1991

internacional

Silvio Brucan (universitário romeno) ao EXPRESSO

«O autoritarismo existe»

DOIS ANOS depois da queda de Ceausescu, a sociedade romena ainda não encontrou rumo, entre os problemas de agora e os fantasmas de antigamente. Por duas vezes, os mineiros desceram às ruas de Bucareste semeando o terror: a primeira, há um ano, contra os opositores da Frente de Salvação Nacional (FSN); a segunda, há dois meses, a favor deles. E os antigas estruturas do regime comunista, entre elas a polícia política, sobrevivem ainda de forma encoberta, como uma concha à espera de um novo ocupante.

Silviu Brucan, professor universitário bezet door demonstranten die boos riepen dat „de revolutie is gestoten". Brucan vindt de protesten ontijdig. „Je kunt niet zeggen dat de revolutie is gestoten als Iliescu en Romae, die de regering in december leidden, dat nog steeds doen. Iliescu heeft dat nog steeds doen. Iliescu heeft op 22 december het manifest van het Front van Nationale Redding, het voorgelezen, met het programma van de revolutie, dat iktzelf heb geschreven, in het televisiegebouw, liggend op de grond, terwijl de kogels door de kamer vlogen. Wekenlang is het Front de gen Wekenlang is het Front de enige politieke kracht in het land geweest, andere partijen kwamen pas toen het op straat weer veilig was."

De betogers, zegt Brucan, zijn ongeduldig. Het is begrijpelijk: „Veel deelnemers aan de revolu- [illegible]

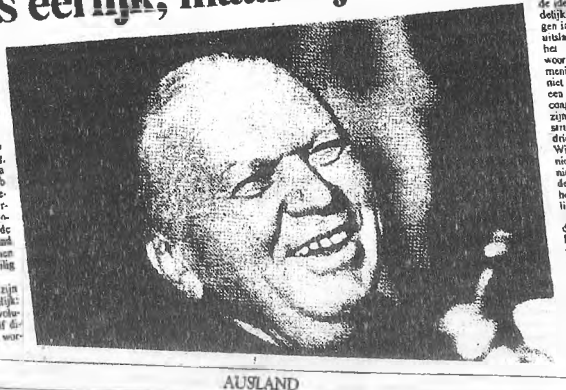

de ideoloog is gewest, moe delijkheid scheppen over zi gen identiteit. „Als gevolg v uitslag van de verkiezingen v het Front de volledige v woordelijkheid voor wat in menie gebeurt. Het is op di niet berekend. Het Front een gewoon partij worden congres bijeenroepen, prate zijn ideologie, een democrti structuur en zijn politieke l drie zaken die het nu niet Wie leidt het Front? Dat niemand. Ik weet het niet, niet. Het Front lijkt wel e dergrondse organisatie. M hebben het wel over de en litieke kracht van het land."

Ook in de economie moe den worden gesteld, zegt I Dat kan, als men begint privatisering, een terrein a dusverre „meer moeilij zijn opgeworpen dan pr zijn bereikt". „Ik heb de n voorgesteld de privatisering gionen in de meest impo sector, de horeca. Iedere Roemeen haat hotels, we slechte service, de apjotei inefficiency en omdat rea weinig meer zijn dan fabr [illegible] neemt m

Mittwoch, 20. Mai 1992 AUSLAND DER STANDARD 3

„Die Securitate ist das ungelöste Problem"

STANDARD-Interview mit dem Rumänen Silviu Brucan, der mit Gorbatschow über den Sturz Ceaușescus beriet

Livia Klingl

Wien – Silviu Brucan ist einer der Väter des Umsturzes im Dezember 1989 in Rumänien. Ein Jahr zuvor war er in Moskau, wo er mit Präsident Michail Gorbatschow über den Sturz Ceaușescus beriet, was er jetzt erstmals öffentlich erklärte. Brucan übte nach der „Revolution" kein offizielles Amt aus, äußert sich aber, „wenn es not tut". Er gilt als graue Eminenz des Landes. Derzeit ist er in Wien.

STANDARD: Wird Rumänien demokratisch regiert?

Brucan: Wir haben alle liberalen Rechte. Aber sie werden mißbraucht, was nicht verwundert, da der Wechsel über Nacht kam.

STANDARD: Präsident Iliescu erweckt den Eindruck, als würde er in kommunistischer Manier Reformen bremsen.

Brucan: Das stimmt nicht. Es gab in der regierenden Front zur Nationalen Rettung drei Strömungen: Die Gruppe um Petre Roman *(Ex-Premier)*, die Kommunistischen, die Anhänger Ceaușescus ist weitgehend ausgeschaltet. Iliescu, der letzte Mohikaner! Wir sehen in ganz Osteuropa, daß die alten kommunistischen Strukturen langsam sterben. Illiescus Kommunismus stirbt auch langsam. Die Resistenz des Kommunismus ist weit stärker als wir dachten.

STANDARD: In Rumänien ist die Verbindung zwischen alter und neuer Nomenklatura besonders augenfällig. Ceausescus Sohn Valentin und Petre Romon pflegen einander öffentlich zu.

Brucan: Sicher gibt es da eine Verbindung. Dennoch bleibt das Faktum, daß das Front-dominierte Parlament die Gesetze für den Übergang in Rumänien verabschiedete. Die Definition für das Land lautet: Es ist ein Übergangsstadium der Macht.

STANDARD: Allerorten gibt es Korruption, ehemalige Securisten waren die ersten, die Privatgeschäfte aufmachten.

Brucan: Korruption gibt es auch in Japan. Soll Rumänien ehrlicher sein als Japan? Das

Silvin Brucan, graue Eminenz in Rumänien: Iliescus Kommunismus stirbt sehr langsam. *Foto: Klingl*

Schließlich war ich mehr als sieben Jahre in den USA.

STANDARD: Wann werden die Parlaments- und Präsidentenwahlen stattfinden?

Brucan: Das ist eine sehr ernste Frage. Alle ausländischen Kredite sind an die Bedingung geknüpft, daß es eine gewählte Regierung gibt. Die jetzige ist ein provisorisch- [illegible]

meisten Parteien keinen Präsidentschaftskandidaten haben.

STANDARD: Welche Regierungsform ist die wahrscheinlichste?

Brucan: Es wird keine starke Mehrheit mehr für eine Partei geben, daher ist eine Koalition ein Muß. Die Varianten sind: Eine Koalition zwischen den Nationalliberalen und der Front Romana, die Nationalliberalen mit der Demokratischen Konvention, die Nationale Bauernpartei mit der Roman-Front. Schlechteste Variante wäre ein Zusammengehen der kleineren Parteien, ähnlich Polen, damit wäre das Land unregierbar.

STANDARD: Wie stark sind die Monarchisten?

Brucan: Die Restauration der Monarchie würde eine Verfassungsänderung bedingen. Es gibt keine starke politische Kraft, die dafür wäre, nur die Nationale Bauernpartei. Außerdem ein Land, das seine Arbeiter nicht bezahlen kann, kann sich [illegible]

ROUMANIE : avant les élections du 20 mai

1da 1990

Le Front de salut national « est un mal nécessaire »

nous déclare M. Silviu Brucan

SYLVIE KAUFFMANN

M. Silviu Brucan s'est tellement fait à sa réputation d'éminence grise du nouveau régime roumain qu'il en hésite à décliner sa fonction. Depuis sa démission, début février, du bureau exécutif du conseil du Front du salut national, il n'a pas jugé utile de quitter son bureau d'où, dit-on, il continue d'officier. « J' [...] accepté de rester [...] comme [...] qué au [...] au cour[...] Paris, [...] sociati[...] ques.

Con[...] Iliesc[...] (le m[...] la ch[...] pro[...] (CP[...] de [...] Ma[...] me[...] l'a [...] N[...] ré[...] c[...] c[...] l[...]

ami Paleologu pour ce poste car c'est un homme d'un calibre intellectuel remarquable », il ne manifeste aucune clémence pour cet ambassadeur qui s'est permis de se rendre *« hors de France, en Suisse, et en secret ! »* pour y rencontrer le roi Michel.

« En secret ! Même les autres diplomates ne l'ont pas su ! » Mais à Bucarest, cela s'est donc su ? *« Nous avons beaucoup d'amis, ici et en Suisse, qui nous ont informés »*. Le fait que M. Paleologu se [...] à la télévision fran[...] [...] jeune » le [...]

hongroise et la propagande roumaine, et vous verrez la différence ».

Mais alors, ces informations sur la réduction des tirages des journaux avant les élections du 20 mai, le lancement d'un nouveau journal du Front, les partis d'opposition qui se plaignent de l'accès inégal à la télévision ? Tout cela, si l'on en croit le *« conseiller »* du Front, ne serait qu'exagération. Et le Front *« n'a qu'un seul journal, même si d'autres sont sympathisants »*. Quant à la télévision, *« les gens se plaignent qu'on y voit trop de politique et ils ont raison »*.

des prochaines élections, présidentielle et parlementaires. *« Je crois,* dit-il, *que la présence d'observateurs étrangers sera très importante pour décourager ceux qui ont organisé la violence politique en Roumanie, car ils sont soucieux de leur image en Occident »*. Qui, *« ils »* ? M. Brucan lève des yeux étonnés : *« Je crois que vous le savez très bien. C'est l'aile droite d'un important parti politique »*.

M. Ion Iliescu, d'après lui, est bien placé pour emporter l'élection présidentielle, car *« le fait d'avoir présidé un Parlement provisoire en direct à la télévision, réussissant la performance de maîtriser plus de trente partis politiques, a été une [...] de démocratie. Les [...] pré-*

SILVIU BRUKAN: OD DVORSKOG PISCA DO DISIDENTA

Zablude proćerdanog pokoljenja

„BORBA" – 21.12.1992.

Milan Petrović
dopisnik „Borbe" iz Bukurešta

„Moje pokoljenje u Istočnoj Evropi bilo je uhvaćeno u procep između dve revolucije (1944-48. i 1989.) koje su primorale istoriju da se vrati unatrag umesto da ide napred. Shvatili smo, konačno, da smo prevalili veoma zamršeni ali pogrešan put i vratili se tamo odakle smo počeli".

Ovako sumornom konstatacijom započeo je svoje memoare „Proćerdano pokoljenje", politikolog Silviu Brukan, najpoznatiji rumunski disident u vreme Čauševskove diktature. Njegova knjiga pojavila se tek pre nekoliko dana u bukureštanskim knjižarama, ali je već postala pravi bestseler. Silviu Brukan čiji je kontroverzni životni put krcat krajnje zanimljivim biograf[...] detaljima, učesni[...] burnih [...]

delove.

Član KP Rumunije od 1940 godine, ilegalac i provereni staljinista, Silviu Brukan postaje, posle oslobođenja, prvi urednik partijskog dnevnika „Skanteja", lični savetnik i „dvorski pisac" tadašnjeg šefa države u [...] George Georgiu [...] ambasa[...]

Dolaskom na vlast Nikolaeua Čausekua (1965), Brukan daje ostavku na položaj u vladi, a stalni i otvoreni otpor diktaturi Čaušeskua vodi ga 1988. godine u kućni pritvor i progonstvo gde ga je zatekla decembarska revolucija. Silviu Brukan (77) odmah se stavlja na njeno čelo. Autor je svih glavnih, prvih revolucionarnih dekreta i odlučujući čovek koji je diktatorski par izveo pred streljački stroj. Njegov [...] merni duh dovodi [...] nedelja [...]

već tada sam bio svestan njegovih granica koje su ga determinisale da politički deluje samo u okviru sistema.

Zbog razlika u viđenjima [...] dataka revolucije i političke orijentacije FNS, Brukan se povlači sa svih položaja i dužnosti u Frontu i postaje žestok kritičar vlasti ali i opozicije.

Pišući [...]

[...] Sećajući se tih vremena, Brukan iznosi i zanimljiv [...] [...] što su se Dež i Čaušesku iz[...] [...] svojih žala trudili da u svemu podržavaju Tita", koji je, kako kaže, „bio za njih pre[...] veleinajs[...] [...] dne je [...] države jugos[...] [...] pri [...] je [...]

„BORBA" – 23.12.1992.

СИЛВИУ БРУКАН: ОД ДВОРСКОГ ПИСЦА ДО ДИСИДЕНТА (3)

Отпор почео раније

Милан Петровић
дописник „Борбе" из Букурешта

Како се објашњава тако дуго одржавање Чаушескуа на власти? Пре свега његовим ул[...] трационализмом и отпором Москви што је годило Румунима и наилазило на широку подршку Запада.

Код куће иначе, заводи страховладу. Све је њему непосредно подређено: огроман државни и партијски апарат, [...] и све познати масо[...] [...] Секурита-

ција злостављања путем силе и репресалија. Чаушеску је прогласио све социјалисте у по[...] [...] акумулације капитала, [...] из румунског народа и последњу пару да би финансирао лудачки темпо индустријализације.

Када је Чаушеску, након неколико година „отварања" и [...] обећавајућих потеза [...] све своје помете и приступио [...] заокрету свих [...] у Румунији је [...]

кључили да масе још нису билe спремне да подрже и одустали су од намере.

Пројекат је обновљен '83-'84 када се економска ситуација почела озбиљније да погоршава. Генерал Јонита више није био министар одбране. Био је [...], јер се супротставио да Чаушескуов брат, [...] Иlие унапреди од чина мајора директно у генерала. „Али Јонита је успео да се повеже са генералима Николае Милитаруом и Штефаном Костялом. Они су били у контакту са Јоном Илијескуом за кога смо сматрали да је најпо[...] [...] личност да преузме [...]

[...] са припремама [...] хтели су да ступе у дејство октобра 1984. када је Чаушеску био позван у Западну Немачку. Међутим неко их је издао. Генерал Костял је ухапшен, Јонита и Милитару — изоловани. Генерал Јонита је убрзо умро „под веома сумњивим околностима. [...] градским аутобусом неко га је убо оштрим предметом у леђа, после чега је добио ужасне болове. Уследио је „галопирајући рак".

Новембра 1987. долази до радничког бунта у граду Брашову који је угушен бруталним терором. Тада се Брукан отворено огласио оптужујући [...] за злочин „против [...]

[...] ном обарању. Ево једног дела описа тог сусрета.

„Од самог почетка Горбачов је изјавио да се слаже са акцијом обарања Чаушескуа, уз услов да то буде замишљено и остварено тако да КП остане врдећа политичка снага у Румунији." [...]

После краћег размишљања одговорио сам: [...] „Све записи од државног руководства партије. [...]

Горбачов је изразио своју сагласност, али је скоро механички стално понављао: „Партија треба да остане на ногама, иначе ће наступити хаос".

У исто време он је категорички изјавио да се неће ме[...] [...] проблеме

SILVIU BRUKAN: OD DVORSKOG PISCA DO DISIDENTA (2)

Polupismeni „genije"

„BORBA" – 22.12.1992.

Milan Petrović
dopisnik „Borbe" iz Bukurešta

U upravo objavljenom bestseleru „Proćerdano pokoljenje" jedan od vođa rumunske decembarske revolucije, od koje se ovih dna navršavaju 3 godine, prof. Silviu Brukan posvećuje mnoštvo stranica dočaravanju dijaboličnih likova dvoje diktatora — **Nikolae i Elene Čaušesku, koje je, kako piše, „lično dobro poznavao"**. Pokušava da odgovori i na pitanje kako su dva polupismena čoveka (Nikolae je završio samo 4 razreda osnovne

Ni gramatike, ni sintakse, ni traga od znakova interpunkcije. O ortografiji i da ne govorim. Autor je bio nepismen." Iz razgovora, koji je usledio, videlo se da ne poznaje marksističku literaturu, ali Staljinova „Pitanja lenjinizma" znao je skoro naizust i bio u stanju da recituje čitave stranice kao poeziju".

Ipak, Brukan tvrdi da je Čaušesku bio „veoma bistar, posedovao lukavu, seljačku pamet i imao izvanredno pamćenje".

učenjakom. A i Elena je postala naučnica. Oni su stvorili novu socijalno-profesionalnu kategoriju, koju sam ja nazvao „naučnik vlast". Takvi bi postajali naučnici samo kada dospeju na vlast i prestajali da budu naučnici onog trenutka kada sa nje padnu".

Elena je („velika glupača") čak svom imenu dodala titule „inženjer, doktor, akademik", preko noći postala je „svetski stručnjak za makromolekularnu hemiju", ali je niko i nikada nije čuo da na stručne teme slobodno razgovara. Sve su to drugi za

dor Postelniku, mače Elenin intimus, pričao je pred sudijama kako je „volela da dugo sluša tajne snimke sa scenama kada su njena deca vodila ljubav".

Čaušesku je svoj kult digao do paroksizma". „Karpatski genije" je na koncu i sam poverovao da je supermen. Citiraju ga da je jednom prilikom rekao: čovek kao ja rađa se jednom u hiljadu godina". [...]

Brukanova „Sećanja" obiluju opisima raznih momenata „Čaušeskovog zlatnog doba", posle čega zaključuje: „Čaušesku je bio tip tiranina koji je težio da

semnificativ că, după articolul meu de avertisment, Petre Roman n-a mai vrut să stea d vorbă cu mine.

Guvernul format de omul politic independent Theodor Stolojan, în care au intrat c miniștri reprezentanți ai Partidului Național-Liberal, s-a dovedit la înălțimea situației. De avea un mandat limitat de a organiza alegeri generale în 1992, Stolojan a reuș performanța extraordinară de a-și asigura atât sprijinul partidelor politice, cât s cooperarea, mai de voie, mai de nevoie, a sindicatelor. Dovedind o mare stăpânire de sine politețe și tact, dar totodată fermitate în apărarea cursului său de continuare neabătută reformei economice, Stolojan a reușit să-l învingă pe generalul Iarnă, spaima românilor î ultimul deceniu de lipsuri alimentare, de penurie de electricitate și căldură în apartamente și să organizeze alegerile locale, din martie, și pe cele generale, din septembrie, în condiț de libertate și corectitudine recunoscute atât pe plan intern, cât și pe plan internațional.

În contrast cu Roman, Stolojan a transformat negocierile cu sindicatele într-o practic instituționalizată, ceea ce explică faptul că, de-a lungul mandatului său de un an, n-a existat greve importante. Deși a tăiat în carne vie, efectuând măriri de prețuri foart dureroase pentru grosul populației, el a fost și a rămas același popular om politic al anulu 1992. Francheța și transparența interviurilor și conferințelor sale de presă i-a impresiona pe români, neobișnuiți cu oameni politici de asemenea calibru.

De ce centru-dreapta?

A.S.: ***Sunteți considerat principalul avocat al unui guvern de centru-dreapta în țara noastră. Până și* România liberă *v-a publicat un articol cu acest titlu.***

S.B.: În articolele și interviurile mele de presă (deoarece la Televiziune devenisem persoana *non grata*), am argumentat că, față de alegerile din mai 1990, au avut loc schimbări de structură în economia României și în peisajul social, și este deci firesc ca ele să se reflecte acum și în sfera politică. Întreaga experiență a societăților postcomuniste a arătat că transformările economice și sociale cauzate de întoarcerea la capitalism au mers mai repede și mai lin decât schimbările în structura, practicile și ritualurile din sfera politică. De fapt, filozofia tranziției la democrație și economie de piață rezidă în identificarea cursului firesc, natural, al procesului evoluției și adaptarea, în fiecare etapă, la momentul sau poziția la care a ajuns acest proces. Orice încercare de a abate cursul la dreapta sau la stânga, de a-i accelera sau încetini ritmul firesc, va ricoșa, provocând convulsii sociale și politice. Terapia de șoc a fost exact o asemenea încercare. În esență, ea este o strategie de accelerare a reformei economice, fără a ține seama de efectele sociale: creșterea bruscă a șomajului, inflația galopantă, scăderea rapidă a puterii de cumpărare a celor ce muncesc și trăiesc din venituri fixe.

Care este atunci etapa la care ajunsese cursul firesc al procesului evolutiv? Aveam deja un sector privat în agricultură, comerț, servicii, construcții și un început în industrie. Au fost adoptate o Constituție modernă pentru un stat democratic de drept și o legislație care oferă baza legală pentru crearea în economie a unui sector privat dominant. Pe plan social, a apărut o clasă mijlocie, care crește rapid. Cu alte cuvinte, se refac structurile capitaliste, apar inegalitățile sociale tipice: la un pol – noii milionari și chiar miliardari, la celălalt pol – șomerii, numeroasele familii care trăiesc sub pragul sărăciei, elementele declasate etc. Am pășit deci în etapa în care economia de piață își poate declara numele adevărat: restaurarea capitalismului în România.

Ce fel de guvern poate efectua o asemenea transformare a societății românești? Mi se pare că există un singur răspuns: *un guvern de centru-dreapta,* și motivul este simplu – nici stânga, nici centru-stânga nu pot gira în mod firesc și cu autoritate restaurarea

capitalismului în România. Dacă este vorba de adevăr, trebuia să fie susținută Platfo Convenției Democratice, și nu cea pe care ținea dl. Emil Constantinescu să o comu electoratului pentru a-i obține votul, de candidat al sărăcimii. Asta era ceea ce înțele domnia sa prin integrarea economică, politică și militară a României în Eur Occidentală, iar o asemenea integrare este necesară tocmai pentru a înlesni restaur capitalismului în România, și nu pentru a ajuta sărăcimea.

Dacă ne uităm împrejur, singurele guverne care reușiseră să controleze cu suc procesele economice ale acestei etape au fost cele de la Budapesta și Praga, iar amb aveau o orientare de centru-dreapta.

Știam că în cursa pentru președinție Iliescu este imbatabil, în special mulțun popularității sale la sate, și atunci am socotit că soluția cea mai bună ar fi o împărțir puterii: Iliescu – președinte, iar guvernul să fie condus de un prim-ministru al Conven Democratice, chestiune despre care am scris în *Adevărul* un articol intitulat „S împărțirea puterii" (5 septembrie 1992). M-am întâlnit cu Iliescu și i-am spus și lui dacă CD nu va conduce guvernul, rămânând în opoziție, țara va fi răvășită de convu sociale și politice. L-am avertizat chiar că grevele și demonstrațiile ar putea lua o turnu atât de gravă, încât el însuși, ca președinte, va fi periclitat.

Dar dacă, în mai 1990, subdezvoltarea României a dictat victoria Frontului Salvă Naționale, în septembrie 1992, aceeași subdezvoltare a determinat electoratul să refuz sprijini formarea unei majorități omogene de centru-dreapta, și în aceasta rezidă esen crizei politice care confrunta România la finele anului 1992.

Ce înseamnă însă în România de azi noțiuni ca „stânga" și „dreapta"?

Există definiții teoretice care nu se potrivesc în actuala fază de dezvoltare a ță noastre. Principalele partide politice se îmbulzesc toate spre centru, unde speră la gros votului, deși la noi clasa mijlocie se află abia în curs de înjghebare. Din această cau lipsește pe arena politică o ciocnire dramatică între poziții diametral opuse, și nici dreap nici stânga nu se afirmă deschis cu programe radicale ale reformei economice sau politic conform ideologiei respective. Nici nu avem partide care să aibă curajul de a se declara stânga sau de dreapta, primele din cauza eșecului dezastruos al socialismului, celelalte d cauza curentului ideologic dominant în Europa de azi, care condamnă pozițiile extremis pe plan social sau național, în special șovinismul și antisemitismul. Și atunci se poar doar centru-dreapta și centru-stânga. Aș putea spune că la centru-dreapta se află partide politice care cred puternic în capitalism, și deci în restaurarea fără rezerve a capitalismul în România și în succesul său, iar la centru-stânga se situează forțele politice care cred trebuie menținut un puternic sector de stat, care să-i permită guvernului să intervi eficient în economie, în special în distribuirea mai echitabilă a venitului național su formula economiei sociale de piață.

Principala temă a opoziției în 1990 și 1991 – de la „Piața Universității" la „procesu comunismului" – și-a pierdut virulența și chiar sensul din moment ce, dintre cei candidați la președinție, 5 au fost membri ai PCR, iar unul chiar al PCUS, diferența înt ei fiind de grad, și nu de gen.

Naționalismul extremist, deși virulent, are un ecou limitat în România. Românii văd în fiecare seară pe micul ecran unde a dus în fosta Iugoslavie lozinca *Serbia Mare*, vizând cucerirea tuturor teritoriilor locuite de sârbi, iar în fostul imperiu sovietic, lozinca *Rusia Mare*, vizând menținerea controlului în toate teritoriile locuite de ruși. Deci au toate motivele să nu dorească implantarea pe plaiurile țării noastre a ororilor umane și a distrugerilor incalculabile de dragul lozincii *România Mare*, vizând toate teritoriile locuite de români. Dar cel mai puternic le ascute vigilența națională chemarea la o *Ungarie Mare* care răsună la Budapesta, deoarece ea vizează în modul cel mai direct ruperea a două județe din centrul Transilvaniei, adică inima României, sub masca „Autonomiei Regiunii Maghiare". Extremismul naționalist constituie în Europa de Est sursa celor mai mari nenorociri ce se pot abate asupra unei națiuni.

România a reușit până acum să evite conflictele etnice și religioase, care sângerează și torturează o mare parte a estului Europei, și problema ei prioritară este să păstreze, cu orice preț, pacea socială și națională.

Aceasta era, în linii mari, situația politică în 1992.

Întâlnirea cu Coposu

A.S.: ***Mi-ați pomenit de o întrevedere cu Corneliu Coposu. Cu ce ocazie a avut loc?***

S.B.: Deși nu-mi plăcea orientarea lui politică, îi păstram lui Coposu un profund respect pentru trecutul său și anii de închisoare. Iar el aprecia la mine faptul că m-am retras de la putere și mi-am dat seama că trebuie să fac loc unor oameni tineri fără trecut comunist. „Dacă făcea și Iliescu la fel, alta era situația în România", spunea el. La recepții diplomatice schimbam totdeauna câteva cuvinte. În august 1992, cu o lună înainte de alegeri, l-am invitat la o discuție mai serioasă și el a fost de acord. Ne-am întâlnit și am discutat timp de două ore. În acel moment sondajele arătau Convenția Democratică pe primul loc, urmată de PDSR (se numea atunci FDSN), iar la prezidențiale Iliescu conducea detașat. Socoteam deci că formula coabitației ar fi cea mai bună. Mi-era însă teamă că Iliescu va trage în sus PDSR-ul și voiam să-l conving pe Coposu să renunțe la două obiective majore – monarhia și procesul comunismului –, care, după părerea mea, puteau să ducă CD la înfrângere. Știam că Iliescu va trage tare pe tema monarhiei. Am argumentat că au fost 4 milioane de membri PCR și că, împreună cu familiile lor, constituie un puternic aport electoral al PDSR, dacă aceștia se simt amenințați. Părea să înțeleagă și chiar a spus că vor face atât el, cât și Constantinescu declarații că CD nu are de gând să declanșeze măsuri cu caracter de răzbunare împotriva foștilor membri de partid. Dar în chestiunea monarhiei a rămas pe poziția că aceasta este singura salvare a României de primejdia comunismului. Din păcate, tocmai lozinca monarhistă, masiv exploatată de Iliescu, a fost lovitura de grație dată Convenției Democratice la alegerile din septembrie 1992.

Formula Iliescu-Văcăroiu

A.S.: ***Cum apreciați acum guvernarea Iliescu-Văcăroiu?***

S.B.: În Europa de Est, oricine vine la putere trebuie să continue reforma, așa cum s-a văzut în Polonia și Ungaria, când stânga a câștigat alegerile. Factorii externi sunt decisivi în orientarea generală a politicii, iar Fondul Monetar Internațional monitorizează îndeaproape mersul reformei. Acest comandament suprem l-au înțeles treptat Iliescu și chiar Văcăroiu. Președintele Iliescu a luat-o pe drumul spre Canossa și a vizitat Cartierul General al NATO la Bruxelles, iar apoi a pătruns și în citadela capitalismului american, Wall Street. (Mai mult nu i se putea cere unui fost lider comunist.) Cu alte cuvinte, în plan extern, Iliescu a făcut pași curajoși spre integrarea în structurile euroatlantice. România a fost prima țară care a aderat la Parteneriatul Strategic cu NATO.

În ce privește guvernul Văcăroiu, el a înaintat pe calea reformei cu pași de melc, *à contre-coeur*, împins de la spate de Fondul Monetar Internațional. În 1994-1995 a reușit chiar să realizeze un proces de relativă stabilitate macroeconomică. Producția industrială a înregistrat o oarecare creștere, dar la o analiză mai atentă, o mare parte mergea „la stoc", simplu spus, nu avea piață de desfacere. În 1995, mulțumită unor condiții climatice favorabile, producția agricolă a înregistrat un record, dar guvernul nu a știut ce să facă cu ea. Nu s-a priceput să o valorifice la export și, până la urmă, surplusul a încăput pe mâinele speculanților.

Balansoarul Patrulaterului

A.S.: ***Un timp a funcționat așa-numitul Patrulater, când PDSR a format o coaliț cu PUNR, PRM și PSM. Fenomenul ar merita o analiză mai aprofundată, deoarec privește și perspectiva forțelor de stânga în viața politică românească.***

S.B.: Eu aș porni la această analiză de la dispozitivul strategic în politica românească Natura acestui dispozitiv a creat o situație anormală: în 1995-1996, în loc să se ciocnesc marii adversari, adică Puterea și Opoziția, au început să se ciondănească între ele partidel care le compun. Pe de-o parte, am asistat la ciocniri în cadrul CDR, care au avut ca urmar desprinderea de Convenție a PL'93, PAC și PSDR, iar pe de altă parte s-au produ hărțuieli destul de dure între PDSR, PUNR, PSM și PRM. Explicația, după părerea mea rezidă în faptul că aceste formațiuni își dispută *același electorat*. Toți simt în teritoriu c se bat pentru aceeași clientelă electorală, și asta generează conflictele de la vârf. La stâng s-a produs un conflict violent între PRM și PDSR, deoarece Corneliu Vadim Tudo nutrește ambiții prezidențiale, se pregătește să candideze în 1996, iar sondajele de opinie în limbajul lor sec, indică scorul de 38,2 la sută în favoarea lui Iliescu. Și PSM se delimit din ce în ce mai net de PDSR, tot pentru că clientela lor electorală este aceeași. Cu PUNR se încinge bătălia, deoarece Iliescu și PDSR, pentru a-și consolida poziția în Ardeal adoptase o atitudine naționalist-moderată în relațiile cu Ungaria și cu UDMR amenințându-i pe Funar și compania în punctul lor cel mai sensibil – interesul național Cred că PRM, PSM și PUNR își dau seama că nu pot să rupă voturi la dreapa PDSR și că singura lor șansă de a-și îmbunătăți poziția este să cucerească ceva voturi de la acesta Totodată, PUNR și PSM nu vor să renunțe la ciolanul puterii (primul avea patru miniștri la Viena, ambasadorul era tot al PUNR, iar PSM avea o mulțime de membri pe statele guvernului).

O opoziție de dreapta coerentă și combativă nu exista, deoarece și ea acceptase dictatul Fondului Monetar Internațional în materie de reformă și se declara pentru integrarea în structurile euroatlantice. După vizita lui Iliescu în America, organizată de ambasadorul SUA, Moses, în planul politicii externe atacul de la dreapta lovea în gol.

Aici aș vrea să punctez faptul că nu exista o poziție radicală de stânga în România, deși, din când în când, PRM și PSM mârâie împotriva FMI. În general, stânga este dezavantajată prin aceea că nu mai are un punct de sprijin, un centru sistemic antioccidental, cum era înainte URSS, iar Corneliu Vadim Tudor nu poate să invoce Rusia în favoarea politicii sale. Într-un cuvânt, stânga se află într-o postură patetică, neavând sprijin nici în Occident, nici în Orient. De aceea, în Europa de Est e la modă centru-stânga, care încearcă să împace cerințele tranziției la capitalism impuse de FMI și Banca Mondială cu exigențele protecției sociale. Aici trebuie găsită originea conflictului de la sfârșitul lui 1995 între guvernul Văcăroiu și Fondul Monetar Internațional, care a avut drept urmare suspendarea acordului stand-by cu România.

Ce căutați mereu la Cotroceni?

A.S.: ***În câteva rânduri, au apărut în presă informații cu privire la vizitele pe c le făceați la Cotroceni pentru a avea întrevederi cu președintele Iliescu. Ce rost av aceste vizite?***

S.B.: Este adevărat că în cursul celor șapte ani de regim Iliescu mă vedeam regulat șeful statului. În primul rând, ca analist politic, mă interesa să cunosc punctul de vedere celui mai important factor politic în stat și modul în care evolua gândirea lui. De altfel, 1994, când a apărut cartea sa autobiografică *Revoluție și Reformă*, în recenzia (*Adevăr* 10 august 1994) pe care am scris-o, apreciam că este „cartea unui om politic care înce prin a-și apăra cu îndârjire și binecunoscută iscusință imaginea și capitalul poli acumulat de-a lungul a patru decenii, până când biografia lui politică «s-a topit în biogra tranziției românești» și se încheie cu o ambițioasă analiză a situației etapei de dezvolt și a viitorului României." Subliniam atunci că Iliescu își menține nealterată părerea bu despre comportarea sa în momentele contestate ale activității prezidențiale, dar notam „era mai credibilă și chiar mai avantajoasă omului politic recunoașterea curajoasă a un greșeli datorate atât lipsei de experiență, cât și tensiunii momentelor de criză. Dar ar fi cerem prea mult șefului de stat în al cărui portret politic s-a fixat deja credința subiecti că a procedat totdeauna așa cum dicta interesul național."

Eram de acord într-o singură chestiune – reforma agrară de tip secolul al XIX-lea, care critica „confuzia alimentată în mod voit interesat de către unii, între dreptul proprietate, dimensiunea acesteia și modul de organizare a exploatării agricole" care a d la o fărâmițare excesivă a proprietății: peste 5 milioane de proprietari pentru aproximat 9 milioane de hectare. Din păcate, președintele Iliescu n-a avut curajul să respin faimoasa Lege 18 de teama acuzației de criptocomunism, și astfel s-a săvârșit *cea m mare greșeală politică* după 1989, greșeală cu bătaie lungă, pentru că ea stă la baza (anihilării celei mai importante resurse naționale a României pentru redresarea economică și (2) a costului colosal de ridicat al hranei (până la 70-80 la sută din buget de familie), ceea ce a avut drept rezultat faptul că România are cel mai scump cost al viet din lumea postcomunistă.

Mi s-a părut cea mai interesantă observație a lui Iliescu aceea că *factorul economic dă cele mai multe probe de rezistență la schimbare*, pentru că aici este „călcâiul lui Ahile" al celor șapte ani de regim Iliescu. Într-adevăr, dacă în acești ani s-au făcut pași decisivi în sfera schimbărilor politice (instaurarea sistemului politic multipartit, adoptarea Constituției și crearea principalelor instituții democratice, care au culminat cu modul civilizat în care s-a desfășurat succesiunea la putere în noiembrie 1996), acte de reformă politică în care Iliescu a jucat un rol preponderent, în sfera schimbărilor economice, România a bătut pasul pe loc, iar timidele măsuri în direcția reformei s-au adoptat doar sub presiunea factorilor externi.

În cursul întrevederilor noastre, am constatat că Iliescu nu numai că se declara satisfăcut cu pașii de melc ai guvernului Văcăroiu în materie de privatizare, dar și găsea totdeauna argumente convingătoare pentru a justifica lentoarea reformei. Contau, desigur, spaima față de un șomaj masiv și preferința pentru supraviețuirea întreprinderilor păguboase, create de Ceaușescu în disprețul legilor pieței. Avem de-a face cu un prag al schimbărilor dure în economie pe care Iliescu nu l-a putut depăși.

Aș dori acum să citez ultimul paragraf al recenziei:

> **Iliescu a fost și rămâne o personalitate ultracontroversată. Popularitatea lui, demonstrată în alegerile din 1990 și 1992 nu a slăbit cu nimic virulența contestării lui de către o minoritate gălăgioasă și furioasă, dar totdeauna bine organizată. (Anecdotica arată că uneori avea chiar simțul umorului. Când s-a întâlnit cu președintele Bush la ONU, i-a spus acestuia: „Aveți în față pe cel mai contestat șef de stat.") Rezistența lui politică i-a exasperat pe unii în asemenea măsură, încât au devenit monarhiști. Nimeni, însă, nu poate contesta forța lui intelectuală și cu atât mai puțin după lectura acestei cărți.**

A.S.: ***Din aceste întrevederi, cine era mai câștigat, Iliescu sau Dvs.?***

S.B.: Este, cum spun americanii, o întrebare pertinentă. Eu eram câștigat prin aceea că mă alegeam cu un punct de reper esențial în aprecierea situației politice. Aveam în față pe cel mai important factor de decizie din România, și de aceea cred că multe dintre aprecierile și previziunile făcute în acei ani și dovedite ulterior judicioase sau clarvăzătoare se datorează discuțiilor cu Iliescu. Ne întâlneam, fie la Cotroceni în timpul săptămânii, fie într-o vilă, pe malurile lacului Herăstrău, și cu experiența pe care o dobândisem în cei douăzeci de ani de profesorat american veneam totdeauna cu un plan de discuție și cu întrebări menite a scoate de la el ceea ce mi părea esențial în judecarea momentului politic. Pe de altă parte, și el era curios să cunoască părerile mele, și deseori își nota idei pe care le regăseam în cuvântările și declarațiile lui. Ca să răspund la întrebarea Dvs., cred că amândoi profitam din aceste întrevederi.

A.S.: ***Deci s-a întâmplat uneori să vă urmeze sfatul.***

S.B.: Nu prea. Îmi amintesc, de pildă, momentul în care s-a anunțat că fostul rege Mihai va veni în țară. L-am chemat la telefon pe Iliescu, întrucât aflasem că el dăduse instrucțiuni să i ceară acestuia la aeroport o declarație că recunoaște Constituția republicană, și numai dacă se supunea, să primească viza de intrare. I-am propus un scenariu diferit. „Nu-l poți trata pe omul de la 23 august 1944 ca pe un intrus, deoarece va face impresie proastă în Occident", i-am spus. Apoi i-am sugerat ca, în loc să lase impresia

că este timorat de vizită, să preia inițiativa și să demonstreze că este stăpân pe situație, u șef de stat conștient de superioritatea poziției lui, care-și poate permite să fie civilizat generos cu un personaj al trecutului. Ca atare i-am propus să-l invite pe Mihai Cotroceni, eventual chiar la un dineu, să-l cazeze într-o casă de oaspeți și să-i facă programul, ținând astfel întreaga vizită sub control. Iliescu a reacționat nervos, chi ofensat, și a respins categoric propunerea mea. I-am argumentat că o asemenea comporta ar fi o dovadă de tărie, nu de slăbiciune, dar mi-a replicat că nici nu vrea să audă de a ceva.

Mi-am dat atunci seama că în chestiunea monarhiei, reacția lui Iliescu e inflexibilă nu e în stare de o judecată politică la rece, că reacționează afectiv, ca și cum ar avea de face cu un complot, cu cineva care vrea să-i ia locul. Eu nu sunt monarhist și am spus apăsat că monarhia ar fi pentru România, în prezent, „tichie de mărgăritar". Dar când fa politică, și mai ales când ești șef de stat, trebuie să ai bunăvoință față de un fost suvera al României.

A.S.: ***Ce i-ați spus când s-a decis să candideze pentru a treia oară?***

S.B.: I-am spus, ceea ce am declarat și la TVR, că nu se justifică cea de-a trei candidatură, în afară de cazul în care își dă seama și recunoaște public că prestația lui î cei șapte ani nu se mai potrivește noii situații și că are de gând, în următorii patru ani, s facă o cotitură și să devină campionul reformei structurale a economiei. Am adăugat că în acest caz, sunt dispus să sprijin cu toate forțele alegerea sa ca președinte. I-am prezenta cu această ocazie un punctaj scris al noilor teze ale programului său electoral. La loc d frunte era delimitarea clară de guvernul Văcăroiu și desemnarea unui nou premier.

Nu mi-a dat un răspuns pe loc. A promis însă că se va gândi, va studia punctajul me și-mi va comunica hotărârea prin Iosif Boda, cu care știa că mă întâlnesc periodic. S apucat în schimb să racoleze o serie de personalități care să declare public sprijin pentr alegerea sa. Când am aflat că exercită presiuni asupra lui Teodor Meleșcanu, ministrul d externe, pentru a accepta să devină directorul campaniei sale electorale, am făcut declarație tare în *Evenimentul zilei*, prin care denunțam această racolare ca pe un act d egoism politic, dăunător politicii externe a țării, prin transformarea șefului diplomație noastre în agent electoral. Iliescu a dat înapoi și a renunțat la ideea de a-i cere lu Meleșcanu să fie directorul campaniei electorale, mulțumindu-se doar cu sprijinul politic a acestuia. Meleșcanu mi-a rămas recunoscător.

A.S.: ***Dar ați avut vreodată succes în încercările de a-l influența pe dl. Iliescu?***

S.B.: Da, o singură dată. Era în iunie 1996. Congresul SUA urma să discute și s aprobe prelungirea clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România. Câțiv congresmeni se opuneau pe motiv că un vot pozitiv va fi folosit de PDSR în favoarea lui Atunci, ambasadorul României la Washington, Geoană, a adresat Congresului o scrisoar în care oferea asigurarea că acest vot nu va fi folosit în campania electorală din țară. S-a întâmplat însă ca la o remarcă a lui Ion Diaconescu, liderul PNȚ-CD, Iliescu să reacționeze zgomotos, apelând la recomandarea președintelui Clinton în favoarea clauzei Imediat, congresmenii ostili prelungirii clauzei au cerut amânarea votului. Auzind știre

pe CNN, l-am chemat la telefon pe Iliescu și i-am spus că vreau să-l văd imediat. Mi-a răspuns că e ocupat, că s-o lăsăm pe seară sau pe mâine. I-am replicat: „Nu, acum, înainte de prânz, e urgent." În sfârșit, a acceptat ora unsprezece. M-am dus la Cotroceni, i-am prezentat situația, insistând asupra pericolului amânării votului în Congres. El mi-a ripostat: „Da, dar Diaconescu a început!" Eu am zis: „O fi început Diaconescu, dar nu el l-a pus pe Geoană să trimită o scrisoare Congresului, ci președintele țării. Dacă nu-i inviți pe Emil Constantinescu și pe Petre Roman la Cotroceni și nu semnați cu toții acest comunicat (i-am propus un text bătut de mine la mașină) încă azi după-amiază, mâine ar putea fi prea târziu."

L-a chemat pe Boda și i-a dat instrucțiuni să lansese imediat invitațiile. Într-adevăr, după-amiază, cei trei – Iliescu, Constantinescu și Roman – au semnat o declarație prin care ofereau asigurarea că chestiunea clauzei nu va isca controverse în campania electorală. Seara, am deschis o sticlă de șampanie.

Prognoze electorale sinuoase

A.S.: ***În campania electorală din 1996, prognozele Dvs. au fost cam sinuoase, e ne-au deconcertat pe mulți dintre noi.***

S.B.: Da, așa este, m-am mișcat ca un șarpe încolăcit în jurul unui trunchi, d trunchiul era rectiliniu, adică direcția principală viza o țintă care a fost atinsă. La început anului, pe 18 ianuarie 1996, în articolul „De ce centru-dreapta", publicat în ziar *România liberă*, scriam:

> Acum există premise mai favorabile pentru normalizarea vieții politice, deoarece consider că intrar în normalitate a României depinde de venirea la putere a unui guvern condus de un premier c centru-dreapta.

Aceasta a rămas direcția principală. Dar, în ceea ce privește realizarea ei în practic politică, aprecierile și prognozele au fost șerpuitoare. De fapt, centru-dreapta era m curând un deziderat, decât o prognoză. Se puneau două probleme: (1) dacă existau for politice suficient de puternice pentru a impune o asemenea doctrină politică în Români și (2) dacă grosul electoratului va marșa în această direcție. Așa cum vom vedea m târziu, nu existau nici una, nici alta. În general, în prognoza politică este necesar să-ți d seama de diferența între ceea ce prezici și ceea ce se va întâmpla în realitate. Din aceast cauză, eu am însoțit totdeauna predicția politică cu o atitudine militantă în vedere transpunerii ei în practică, începând cu acțiunile politice din anii '80 pentru doborâre dictaturii ceaușiste.

Să procedăm însă cronologic. La început, în 18 ianuarie 1996, într-un interviu acord ziarului *Adevărul*, spuneam:

> Este prematur să se facă predicții în ce privește rezultatul alegerilor, pentru că mai avem vreo nou sau zece luni până atunci, timp în care se pot întâmpla multe. Câteva lucruri mi se par totuși cla de pe acum. Unul este că va fi un guvern de coaliție, nici un partid, nici o forță politică nu va dobân majoritatea. Întrucât în centrul spectrului nostru politic rămâne PDSR-ul, cred că experiența lui d ultima vreme face ca o coaliție cu forțele de stânga să fie exclusă. Singura soluție probabilă va fi coaliție a PDSR cu forțe de centru-dreapta din Opoziție.

Dar în același timp avertizam că, dacă

> **PDSR nu efectuează în cursul acestui an o schimare a guvernului Văcăroiu, va pierde mult din procentajul pe care-l are în prezent. Mă bazez și pe sondajele de opinie și pe performanța acestui guvern care, după părerea mea, nu știe, nu se pricepe să administreze economia românească în perioada de tranziție. Nu și-a găsit încă locul între legile economiei de piață, care nu funcționează încă în România, și rolul statului.**

I-am spus acest lucru și lui Iliescu, în cursul unei lungi întrevederi la Cotroceni. Acesta mi-a ripostat, relatând cu lux de amănunte, cât de bine primit fusese el atât într-o serie de fabrici, cât și în satele pe care le vizitase. I-am amintit atunci că fusese secretar PCR în două județe (Iași și Timiș) și știa foarte bine cum erau organizate aceste vizite de către aparat. Mi-era clar că el se aștepta ca, la fel ca în 1992, să tragă în sus PDSR-ul în ziua alegerilor.

Au venit însă alegerile locale. De data asta, nu mai aveam drept bază de calcul sondajele, ci votul direct al cetățenilor. Desigur, la alegerile locale, au prioritate problemele de civilizație urbană sau sătească, implicit calitățile gospodărești ale candidaților-primari (vezi Simirad la Iași, Funar la Cluj, Durbacă la Galați, Lungu la Brăila). Cu toate acestea, totalizând voturile obținute de listele de consilieri pe județe, subliniam în iunie că a apărut un nou raport de forțe între partide – *pentru prima dată în fruntea plutonului a trecut CDR*, urmată de PDSR și de USD.

> **S-a creat o situație nouă, în care apare posibilă nu numai detronarea, ci chiar *eliminarea PDSR din jocul formării guvernului de coaliție.*** (*Adevărul*, 2 august 1996)

Din acel moment, am început să pledez pentru netezirea asperităților dintre PNȚ-CD și USD, cerându-le să depășească orgoliile și resentimentele, provenite din trecut și reaprinse de competiția prezidențială (candidatura lui Emil Constantinescu și a lui Petre Roman):

> **Constatăm o dată mai mult cât de autoputernică este aritmetica parlamentară, silindu-i chiar și pe cei mai înverșunați adversari să-și facă ochi dulci. Fapt este că, deși procentajul exact pe care-l vor obține poate varia cu două sau trei procente în plus ori în minus, rămâne fundamentală premisa că, fără aceste două forțe politice, nu se va putea constitui viitorul guvern de coaliție.** (*Adevărul*, 12 septembrie 1996)

Ulterior, adăugam că, dacă PDSR

> **reușește să salveze cel puțin 25% din sufragiile populare, fără cooptarea lui nu se va putea constitui un guvern de coaliție suficient de puternic, pentru a-și asigura stabilitatea și a lua măsurile importante ce se impun.**

Cu alegerile prezidențiale am fost mai puțin inspirat. La începutul lui octombrie contam încă pe succesul lui Iliescu, bazat și pe sondajele publice care-l situau înaintea lui Constantinescu și Roman. Scriam atunci:

> **Ion Iliescu continuă să conducă în sondajele publice, dar este în vădită pierdere de teren, în pofida oamenilor străluciți care i-au dat girul. Deși cunoaște mai bine ca ceilalți problematica economico-socială, discursul său suferă de logoree, iar la ultima apariție la Antena 1, în afara punctelor de politică externă, telespectatorii n-au avut de reținut nimic. Până în prezent, nu a produs nici o idee programatică nouă cu priză fie la orașe, fie la sate, unde votul masiv din 1992 s-a subțiat mult.**

Pe scurt, la finele lui octombrie vedeam succesul CDR în alegerile generale și o competiție dârză Iliescu-Constantinescu la cel de-al doilea scrutin al alegerilor prezidențiale. Din nou preziceam coaliție: președinte Iliescu, guvern condus de CDR.

Deplasarea spre dreapta în spectrul politic

A.S.: ***Care era fundalul social al competiției politice?***

S.B.: Campania electorală era marcată de apariția pe scena politică a noilor forțe sociale generate de economia de piață, clasa mijlocie și stratul ei superior (*upper middle class*), marii capitaliști.

Dacă alegerile din 1990 reflectau vechea structură socială, definită simplist de tripticul stalinist (două clase, muncitorii și țăranii, plus o categorie, intelectualii), în 1992, ca efect al schimbărilor bruște în viața economică, se producea o primă dislocare a acestei structuri. Liberalizarea prețurilor și a comerțului exterior, privatizarea în comerț, mica industrie și servicii, lovitura dată CAP-urilor prin Legea Fondului Funciar au zdruncinat din temelii vechile relații sociale și au inaugurat un proces de profundă transformare a societății românești. Muncitorimea industrială, proclamată de comuniști clasă conducătoare, cunoștea un semnificativ declin numeric și pierdea prestigiul social (nici un muncitor ministru), țărănimea se diferenția potrivit caracterului și dimensiunii proprietății, iar intelectualitatea își ocupa poziția cuvenită în societatea modernă. Cu alte cuvinte, România se afla și pe plan social în perioada de tranziție, o tranziție mai lentă și oarecum întârziată în raport cu cea din planul politic sau economic. În absența unei cristalizări structurale, fluiditatea diferitelor compartimente sociale îngreuna străduința firească a fiecărui partid politic de a-și identifica baza socială pe care să o reprezinte, să-i apere interesele și să o cultive, pentru a găsi în ea sprijin electoral. Noțiuni ca „stânga" sau „dreapta", care au sens într-o structură socială bine determinată, sufereau de ambiguitate și confuzie ideologică, ceea ce și explică șovăiala unor partide de a-și ocupa locul legitim în spectrul politic. Partidele aflate la cele două extreme evitau să iasă la bătaie cu programe radicale, preferând să se lipească de centru, unde bănuiau că se află grosul votului popular. Analiza sociologică a votului din 1992 releva că, la alegerile locale, Convenția Democrată a câștigat în marile centre urbane, datorită votului celor loviți de reforma economică, în timp ce la alegerile parlamentare, FDSN a beneficiat de votul țărănimii și al populației din micile orașe.

Între timp, formarea unei clase mijlocii a devenit pe cât de necesară, pe atât de urgentă. Numai cu muncitori și țărani nu se poate face economie de piață. E nevoie de antreprenori și negustori, de intermediari și oameni de afaceri, de patroni și manageri. De aceea, spre deosebire de Occident, unde această geneză socială a cunoscut un ritm lent și o coagulare treptată psihoculturală, care a durat decenii, la noi, clasa mijlocie se naște cu forcepsul, într-un proces abrupt, forțat, accelerat, în care scopul scuză mijloacele.

În 1996, pentru prima dată, își făceau simțită prezența în campania electorală atât clasa mijlocie în fază embrionară, cât și capitaliștii deveniți miliardari în cinci ani. Într-un studiu mai amplu la care lucram, aplicând metodologia americană a ierarhizării sociale după venit, rezulta că numărul celor ce se califică pentru *clasa mijlocie este de ordinul sutelor de mii*: înalții demnitari de stat, senatorii și deputații, directorii regiilor autonome, ai marilor întreprinderi și bănci de stat cu salarii între 1-3 milioane de lei lunar, managerii firmelor străine cu salarii fixate în dolari, membrii în consilii de administrație, AGA, FPS și FPP, iar în sectorul privat, patronii de magazine, ateliere și diferite întreprinderi mici, acționarii, managerii și liber profesioniștii, plus cei care operează în economia „subterană" (38% la sută din Produsul Intern Brut, potrivit datelor SRI). Deci se află în curs de formare o clasă mijlocie menită să ocupe un loc central în societatea românească, consituind principala forță de consum în materie de bunuri durabile, achiziții de automobile, apartamente, terenuri și construcții de vile. Oamenii clasei mijlocii susțin turismul românesc și populează, seară de seară, restaurantele și barurile la care un tacâm costă jumătate din salariul minim lunar pe economie.

În ceea ce privește *clasa marilor capitaliști*, a căror avere atinge zeci și sute de miliarde, se cunosc doar nume răsunătoare, dar numărul lor pe țară este de *ordinul zecilor de mii*. În mai puțin de un an ei au cumpărat de la firma coreeană DAEWOO 20 000 de automobile, care costă 20-30 de milioane lei bucata, pentru a nu mai pomeni de limuzine de lux, de câteva ori mai scumpe. Important de subliniat aici este faptul că magnații de frunte dețin de pe acum poziții puternice în societate, sunt proprietari de ziare și agenții de informații, posturi de radio și televiziune, devenind astfel un factor crucial în formarea opiniei publice, inclusiv în influențarea electoratului.

Cum se reflectă în viața politică a țării aceste mișcări de trupe din dispozitivul social? Convenția Democratică, inspirându-se din „Contract with America" al republicanilor de dreapta, a lansat „Contract cu România", iar prof. Emil Constantinescu, care în 1992 solicita „votul sărăcimii", vorbea acum de o „alternativă de dreapta" la guvernul Văcăroiu. PL'93 preconizează o „schimbare de sistem" în sensul eliminării guvernului din economie, iar liderul său, Dinu Patriciu, în cel mai autentic stil Lady Theacher, declara că nu va admite ca, atunci când tona de huilă pe piața mondială costă 25 de dolari, să plătim pentru huila din Valea Jiului aproape dublu, pentru a acoperi salariile umflate a peste 100 000 de mineri. Dar cea mai frapantă mutație s-a produs, cum era și firesc, în sectorul politic cel mai direct afectat de noul vârf al piramidei sociale – *Puterea*. Senatorii și deputații PDSR s-au acroșat cu încăpățânarea unor catâri de poziția dobândită în AGA și consilii de administrație, în pofida „credinței lor social-democrate", a energicei campanii

de presă și a presiunilor venite de la Cotroceni. La începutul lui martie, însuși președintele Iliescu, după o întâlnire cu reprezentanții patronatului, le-a cerut directorilor de ziare să înfățișeze și „latura pozitivă" a oamenilor de afaceri, ceea ce, evident, n-ar fi făcut în 1992. PDSR este astfel frământat de conflictul dintre curentul de stânga, devotat milioanelor de oropsiți ai sorții, și cerința pragmatică de cooptare a „noii clase".

Deplasarea spre dreapta stârnește, în mod firesc, reacții mai viguroase la stânga. Răsună mai tare în acest mediu note antioccidentale, se cere un referendum cu privire la intrarea în NATO, este criticată marea privatizare și se afirmă mai pregnant virtuțile socialismului. Într-un cuvânt, polarizarea socială se exprimă din ce în ce mai direct și fățiș în bătălia politică a acestei campanii electorale. Deși apartenența socială „de clasă" nu determină în mod mecanic opțiunea alegătorului, iar atracțiile acestuia sunt multiple și deseori oscilante, pe ansamblu, ponderea noilor forțe sociale se făcea simțită în votul din 1996.

Iată ce scriam la 18 ianuarie 1996:

> Dl. Anton Uncu, în *România liberă* din 9 ianuarie 1996, descrie situația „de-a dreptul dramatică" în care se află cetățeanul cu opțiuni de stânga Silviu Brucan, atunci când, ca politolog, „își vâră picioarele în apă rece, pune faptele cap la cap și ajunge la concluzia științific elaborată că România are nevoie de o guvernare de centru-dreapta." Este o descriere corectă a situației în care se află subsemnatul, mai precis – așa cum voi demonstra – în care m-am aflat încă din decembrie 1989. Problema este însă mult prea importantă, pentru a fi redusă la nivel personal.
>
> Să încep prin a sublinia că, departe de a fi un caz singular, acest tip de conflict a fost prezent în întreaga istorie a mișcării de stânga din secolul nostru, constituind esența unor celebre polemici, cu vaste consecințe politice. Neîndoielnic, cazul cel mai tragic l-a constituit cel al lui Lenin. Ca politolog, punând faptele cap la cap, el ajunsese la concluzia științifică, în lucrări din tinerețe, că Rusia nu este coaptă pentru o revoluție socialistă, că ea trebuie să treacă mai întâi printr-o etapă de transformăări burghezo-democratice. Dar când a pus mâăna pe putere, a uitat de prima etapă și a sărit direct la comunism, cu consecințele dezastruoase bine cunoscute. De aceea, prioritatea concluziilor științifice asupra opțiunii de stânga este și rămâne imperativă. Aș putea cita în această ordine de idei două cărți ale mele apărute în SUA, în 1983 și 1987[1], în care demonstram necesitatea ca țările „socialismului real" să se reformeze radical în direcția democrației și a pieței, așa încât, în decembrie 1989, eram oarecum conștient de sarcina istorică ce stătea în fața Revoluției din România. Realizarea simbiozei democrație-piață într-un sistem de tip capitalist occidental a fost inițiată în mod firesc în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia de către guverne de centru-dreapta, și spun firesc, deoarece numai oameni politici care cred sincer în virtuțile acestui tip de sistem puteau proceda la măsurile radicale impopulare cerute de tranziție. Abia după ce guvernele Mazowiecki și Antall au tăiat în carne vie, au venit la putere prin alegeri guverne de centru-stânga, pentru a restabili echilibrul social. Cam așa funcționează caruselul politic în democrațiile occidentale.
>
> În România, lucrurile nu s-au petrecut astfel. La putere a venit un guvern de centru-stânga și aș aminti că, în toiul euforiei stârnite de victoria Frontului Salvării Naționale, am declarat la TV următoarele: *Rezultatul alegerilor de la 20 mai 1990 este de asemenea natură încât răspunderea decisivă în privința continuării procesului de democratizare a țării cade asupra FSN... iar FSN este total nepregătit pentru acest rol.*[2] Am fost înjurat atunci de presa guvernamentală mai abitir decât de cea din opoziție. În aceeași lună, am acordat ziarului francez *Liberation* un interviu în care declaram: *O opoziție puternică este esențială într-o democrație*, iar mai departe: *Mai mult ca oricând era necesar un guvern de coaliție, dar opoziția, sub efectul înfrângerii, se va închide în sine. O colaborare cu un partid ca cel liberal este cu atât mai importantă cu cât el reprezintă clasa mijlocie în curs de formare,*

[1] *The Post-Brezhnev Era* (Praeger, New York, 1983) și *World Socialism at the Crossroads* (Praeger, 1987).
[2] Revista *22*, iunie 1990.

iar influența sa în societate este mult mai mare decât numărul voturilor. Spre sfârșit, încheiam: *Deși ideologia comunistă este moartă de-a binelea, mentalitățile, ritualurile și habitudinile trecutului rămân foarte puternice. Fără o puternică presiune din exterior asupra FSN, lucrurile se vor schimba foarte încet, prea încet.* [1] *(...)*

În preajma alegerilor din 1992, dat fiind că în cursa prezidențială rezultatul părea clar, am pledat pentru *împărțirea puterii:* Iliescu președinte, iar la guvern o coaliție având ca prim-ministru pe reprezentantul Convenției Democratice.[2] Din păcate, electoratul n-a mărșat în această direcție din cauza dezbinării opoziției și a strategiei greșite.

Acum există premise mai favorabile pentru normalizarea vieții politice, deoarece consider că *intrarea în normalitate a României depinde de venirea la putere a unui guvern condus de un premier de centru-dreapta.* Care sunt aceste premise:

(1) Reforma economică s-a împotmolit. Anul 1995 s-a terminat cu un crah financiar, dolarul sărind la peste 3 000 de lei, și, o dată cu aceasta, s-a spulberat mult-lăudata stabilitate macroeconomică. Peste jumătate din populație trăiește în sărăcie, iar un guvern care s-a dovedit nepriceput în administrarea economiei de tranziție nu poate remedia situația.

(2) Nici un partid nu va putea obține majoritatea, și deci se va impune un guvern de coaliție. După experiența din ultima vreme a PDSR, repetarea alianței spre stânga, cu moștenitorii PCR, este exclusă. Singura soluție rămâne o coaliție a PDSR cu forțe de centru-dreapta: CDR, PAC, PL '93, PD și PSDR, pe care logica politică a accesului la putere ar putea să le împingă spre o formulă electorală comună. În acest caz, bătălia principală se va da pentru primul loc – forța politică îndreptățită a forma guvernul.

[1] Brucan: *Sans une forte pression exterieure, les choses changeront trop lentement. Paradoxalement, l'idéologue du nouveau pouvoir ne se rejouit pas de l'ample victoire du FSN. Pour lui un gouvernement de coalition sera plus que jamais necessaire.* (*Liberation*, 25 mai 1990)

[2] *Libertatea*, 22 septembrie 1992.

Victoria lui Constantinescu

A.S.: ***De ce credeți că Emil Constantinescu l-a învins pe Ion Iliescu în ce de-al doilea scrutin?***

S.B.: Scriam la începutul lui octombrie 1996:

> **Profesorul Constantinescu nu mai e novicele din 1992. El s-a pus literalmente cu burta pe cărți de politologie, a înțeles că politica este și ea o profesiune, a învățat să stea de vorbă cu oamenii de rând, inclusiv cu țăranii și, dacă Diaconescu îi confiscă pașaportul ca să nu mai plece în străinătate (aluzie la declarațiile promonarhiste făcute în SUA), în octombrie are șanse să intre în turul doi.**

A intrat în cel de-al doilea tur, confruntându-se cu un Iliescu sigur de sine și încrezător că-și va păstra avantajul de la primul tur. Iliescu urma să primească voturile de la stânga ale susținătorilor lui Păunescu și Vadim Tudor, dar Petre Roman a aruncat în balanța lui Constantinescu masivul aport al celor 20% din electorat. Decisiv însă a fost pactul pe care Constantinescu l-a încheiat cu UDMR, care dispune de blocul electoral cel mai compact. Socoteam atunci că numărul destul de mare al celor care se declarau indecișI la sondajele de dinaintea celui de-al doilea scrutin ar putea modifica aritmetica calculului pe hârtie. De aceea, am declarat la TVR: competiția rămâne deschisă, iar rezultatul final va depinde de prestația celor doi la discuția televizată. La prima întâlnire de la Antena 1, Constantinescu a fost tot timpul în ofensivă, arborând un aer degajat și chiar glumeț, în timp ce Iliescu, încărcat de cei șapte ani de stagnare și încăpățânat în afirmarea meritelor guvernului Văcăroiu, a apărut tensionat și nervos. I-am acordat celui dintâi nota 9 și lui Iliescu nota 6, ceea ce l-a înfuriat la culme.

A doua zi trebuia să plec în China, pe care țineam să o vizitez de mult. Eram invitat la o conferință internațională și urma să țin o prelegere la Institutul Strategic al Chinei. Am plecat cu convingerea că bătălia pentru Cotroceni era încheiată în favoarea lui Constantinescu. Așa am și votat la Ambasada României din Beijing, unde l-am reîntâlnit ca ambasador pe vechiul meu prieten Virgil Constantinescu.

Vizita în China

A.S.: ***Ce ați făcut în China?***

S.B.: Sosind la Beijing și pornind a doua zi la o plimbare pe jos prin oraș, am fost uluit de repeziciunea cu care se construiau zeci și zeci de clădiri uriașe, cu douăzeci-treizeci de etaje, pe terenuri ocupate altădată de cocioabe mizere, din chirpici și cu acoperiș de stuf, rămase unele ca mărturii istorice printre blocuri. Ritmul record al creșterii economice a schimbat fulgerător modul de viață al locuitorilor Capitalei, silindu-i să sară peste secole. Abia acum are sens expresia favorită a lui Mao – „marele salt."

Eram invitat să țin o conferință în limba engleză la Institutul Strategic al Chinei, o clădire impunătoare, pe o stradă liniștită, departe de freamătul traficului nebun din centru. Institutul e condus de un general cu faimă din războiul revoluționar și, după câte mi-am dat seama când mi-am aruncat privirea în sală, lucrau acolo mulți generali din armata chineză. Îmi ceruseră să vorbesc despre jocul strategic global, cunoscând teoria mea privind acest joc dintr-o carte pe care am publicat-o în SUA. Era vorba de un model matematic, un fel de simulare în care jucătorii sunt marile puteri cu ambiții de supremație pe arena mondială. Ipoteza mea era că, indiferent de ideologia pe care o afișează, marile puteri participă la acest joc cu egală intensitate și fervoare.

Am susținut că în timpul „războiului rece", când erau trei jucători – SUA, URSS și China –, regula jocului se definea astfel: nici unul dintre cei trei nu trebuie să aibă relații ostile cu ceilalți doi, pentru că aceasta permite, chiar încurajează, alianța celor doi împotriva lui. Când Henry Kissinger a înțeles că SUA se află în această postură față de cele două puteri comuniste, și-a organizat vizita la Beijing, a îmbunătățit relațiile americano-chineze și a început să joace cartea chineză la Moscova și cartea sovietică la Beijing, împiedicând astfel asocierea celor doi împotriva SUA.

Generalul chinez, director al Institutului, a sărit în picioare și, într-o engleză destul de inteligibilă, a întrebat: „Dar acum care este jocul și care este regula?"

Am răspuns: „Acum există o singură superputere, SUA, și patru centre de putere: Europa Occidentală, aflată în curs de organizare, Japonia, Rusia și China. Trei reguli dictează jocul:

1) nici unul dintre cei cinci jucători nu trebuie să se izoleze de ceilalți, nemaiavân cuvânt în rezolvarea afacerilor mondiale;

2) fiecare trebuie să caute a intra în coaliție cu cât mai mulți dintre cei patru;

3) coaliția ce va reuși să reunească trei din cei cinci are cea mai bună șansă să-i impună voința în afacerile internaționale.

Am mai atras atenția asupra unei schimbări în jocul strategic: în perioada „războiulu rece" conflictul dominant pe arena mondială era cel *politico-militar* cu substrat ideologi Est-Vest; o dată cu prăbușirea URSS, confruntarea politico-militară și-a pierdut virulen ideologică, iar pe arena internațională s-a instalat ca tip de conflict dominant în lupt pentru supremația mondială *competiția economico-tehnologică* pentru cucerirea unei păr mai mari pe piața mondială, rivalitatea militară trecând pe un plan secundar.

La discuții, un general a declarat că China este o mare putere pașnică ce nu particip la jocul global, la care eu am remarcat opoziția categorică a Chinei față de extindere NATO și am pus întrebarea: „Ce treabă are o țară din Orientul Îndepărtat într-o problem din Europa? Oare nu este limpede că Beijingul percepe extinderea NATO ca o mișcar strategică, menită să întărească poziția relativă a SUA și a Europei Occidentale în jocu global?"

În final, generalul Director al Institutului mi-a mulțumit pentru conferință, subliniin că cercetătorii chinezi vor discuta și analiza problematica jocului global.

XIV. SCHIMBARE, DAR FĂRĂ CAPITALISM

A.S.: ***După alegerile din noiembrie 1996, presa noastră a declinat la toate cazurile substantivul „schimbare". În definitiv, ce fel de schimbare a avut loc în România?***

S.B.: La 9 decembrie 1996, scriam în *Adevărul* articolul „Un guvern de centru". Cred că merită a fi reprodus în întregime, pentru că sună de parcă l-aș fi scris astăzi:

> Din 1992 pledez pentru venirea la putere a unui guvern de centru-dreapta, menit a sălta România din sărăcie și subdezvoltare tehnică într-un timp relativ scurt. Dar, în 1996, coaliția forțelor politice care a câștigat alegerile este de asemenea natură, încât a produs *un guvern de centru*, ceea ce înseamnă că în locul unei schimbări de 180 de grade, avem una de 90 de grade. Așa cum vom vedea, această opțiune la nivel înalt reflectă, de fapt, și tendința dominantă a electoratului. Se pune deci problema cum va servi cauza dezvoltării României o strategie centristă și dacă nu cumva factorii externi vor determina o deplasare spre dreapta.
>
> Primul semnal „centrist" după spectaculoasa victorie din 3 și 17 noiembrie a fost nominalizarea ca premier a lui Victor Ciorbea, format ca lider sindical, nicidecum ca stegar al luptei pentru capitalism. Doar acesta este punctul final al perioadei de tranziție, și numai un guvern constituit din oameni care cred sincer în virtuțile sistemului capitalist poate conduce țara spre acest țel pe drumul cel mai scurt. Timp de 7 ani regimul de centru-stânga a moșmondit reforma cu jumătăți de măsură, adoptate și ele în silă, *à contre-coeur*, numai atunci când îl împingeau din spate Uniunea Europeană și Fondul Monetar Internațional. În martie 1996 guvernul Văcăroiu *s-a împotmolit de tot*, penalizat fiind prin stoparea finanțării externe.
>
> Adevărul este că tranziția de la planificarea economică de stat la economia de piață este o treabă extrem de dificilă și de dureroasă în plan social, fiind marcată de un șir de operații în care chirurgul trebuie să taie în carne vie ca să salveze bolnavul și să-l pună pe picioare. Și, cum în societate nu s-au descoperit încă metode de anestezie a durerilor în timpul operației, partidele în luptă pentru cucerirea puterii s-au ferit să spună oamenilor ce-i așteaptă în momentul aplicării legilor dure ale pieței. Nici în „Contractul cu România" al CDR, nici în programul USD nu sunt menționate în mod expres măsurile impopulare ce se impun pentru ca economia românească, în special industria mare, să funcționeze ca în capitalism, nu ca în socialism. În schimb, promisiunile de ajutor social sunt formulate foarte concret, chiar cifric. Ne-a avertizat, ce-i drept după alegerile parlamentare, o voce autorizată că una este programul electoral și cu totul alta cel de guvernare – și, într-adevăr, am asistat la un proces îndelungat, nelipsit de aprige dispute, de elaborare a acestuia din urmă, iar produsul final apare, cum era firesc, ca un compromis între cele două forțe politice din guvern.
>
> O radiografie ideologică a acestora va scoate la iveală că în CDR *nu există un puternic nucleu de centru-dreapta*, care să înfrunte cu curaj vestigiile etatist-paternaliste din conștiința oamenilor și nici

demonizarea racilelor capitalismului în patru decenii de prelucrare ideologică marxist-leninistă. În ce privește USD, liderii săi oscilează între angajamentul ideologic față de Internaționala Socialistă și puseurile reformist-liberale demonstrate în 1991 de Petre Roman. Era deci normal ca negociatorii celor două forțe politice să se întâlnească *la centru*.

Cinstit vorbind, cred că acesta este și mandatul primit de la electorat. În România lui 1996, principalul curent de opinie publică, ceea ce americanii numesc *mainstream*, curge în aceeași direcție centristă și, dacă CDR ar fi afișat în campania electorală lozinci radicale procapitaliste, nu ar fi câștigat atâtea milioane de voturi. Este simptomatic că PL '93 al lui Dinu Patriciu, singurul partid cu accente veritabile de centru-dreapta, a găsit un ecou slab în electorat. Opțiunea populară în privința reformei a fost definită de cel mai mare politolog român într-o sintagmă memorabilă: *Nici prea prea, nici foarte foarte!*

În definitiv, ce înseamă o politică economică de centru-dreapta în România anului 1996? Să începem prin a aminti că în context european România este o țară subdezvoltată, aflată, din cauza cunoscutelor condițiuni istorice, în perioada tranziției de la socialism la capitalism.

Așadar, ea trebuie să facă un salt dublu: spre capitalism și spre dezvoltare, într-un cuvânt, spre un *capitalism dezvoltat*. Studii consacrate strategiei dezvoltării relevă că este vorba de un proces foarte complex, care angajează atât forțe politice, cât și condiții economice și sociale, dar în ultimă analiză *decisiv* este raportul dintre doi factori esențiali: producție-productivitate și consum. Iar succesul strategiei are loc atunci când *productivitatea este înaltă, iar consumul redus*. Numai din acest raport poate să iasă acel surplus de capital absolut necesar pentru investiții în tehnica nouă, în infrastructură, irigații etc., adică ceea ce duce la dezvoltare. Dacă grosul bugetului merge pentru consum, rămâne foarte puțin pentru producție. În cei șapte ani din '89 încoace, românii au consumat mai mult decât au produs, și de aceea ne găsim astăzi în aceeași stare de sărăcie și subdezvoltare, iar produsul intern brut a bătut pasul pe loc. Numai în momentul în care politica economică va muta accentul pe producție-productivitate se va putea vorbi de o politică de centru-dreapta.

Deocamdată nu asistăm la o asemenea opțiune categorică. Pe de o parte, Acordul între CDR, USD și UDMR semnat la Cotroceni fixează drept priorități în programul pe termen scurt: (a) asigurarea condițiilor decente de viață pentru populație și funcționarea economiei în perioada de iarnă 1996-1997 și (b) ameliorarea urgentă a vieții, prin sprijinirea grupurilor sociale în nevoie (copii, pensionari, tinere familii, șomeri etc). Adică accentul rămâne pe *consum*. Pe de altă parte, pe termen lung se preconizează măsuri menite a duce la creșterea producției, printre care menționăm o bine venită relaxare a poverii fiscale, cu scopul de a stimula productivitatea și investițiile. Remarcabilă este propunerea curajoasă de a se extinde opțional săptămâna de lucru la 6 zile, pentru care am militat mereu, nu numai din rațiuni strict economice, dar și ca un semnal psihosocial că trebuie să ne punem serios pe muncă dacă este să facem saltul spre dezvoltare. Sunt de asemenea prevăzute soluții ingenioase pentru a conferi privatizării un conținut real și a atrage investitorii străini, pentru a combate inflația, a reduce cheltuielile publice și a ajunge la un nivel realist al cursului de schimb valutar.

Bref, rezultatul ecuației politice *interne* este linia de centru. Prevăd însă că *factorii externi vor fi aceia care vor determina deplasarea spre dreapta a politicii economice*. Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, vădit dezamăgite de modul în care guvernul Văcăroiu s-a achitat de angajamentele contractate, par acum dispuse să acorde noii puteri sprijinul financiar necesar pentru reușita reformei, desigur, cu condiția de a se elimina din economie vestigiile opuse legilor pieței. Mi se pare evident că guvernul de centru Victor Ciorbea va găsi mai ușor un teren de înțelegere cu instituțiile financiare internaționale decât fostul guvern stângist. Aceasta înseamnă că pînă la urmă vom avea o politică economică deplasată mai spre dreapta.

La scurt timp, în *Adevărul* din 14 decembrie, observam că declarația premierului Ciorbea în fața camerelor reunite era îmbibată de *spiritul centrist*. Accentul cădea asupra măsurilor de ajutor social și a pregătirilor de iarnă. Nu a răsunat în aula Parlamentului nici

o formulă de schimbare radicală, iar în privința regimului Iliescu am ascultat o critică *de la stânga*.

La 30 decembrie scriam articolul „Un singur program de guvernare, nu două", în care combăteam ideea președintelui Constantinescu de a avea un program pe termen scurt, care să pună accentul pe „ameliorarea urgentă a vieții prin sprijinirea grupurilor sociale în nevoie", și un program pe termen lung, care să prevadă măsurile radicale ce urmau să constituie *adevărata schimbare* a politicii economice care a marcat timp de șapte ani stagnarea țării și alunecarea ei într-o groapă fără fund. Eram de părere că:

> **Guvernul Ciorbea ar face bine să claseze programul pe termen scurt la arhivă și să prezinte la negocierile concrete din ianuarie cu reprezentanții FMI un singur program privind măsurile absolut necesare pentru a scoate România din impas. În acest program, ajutorarea grupurilor sociale în nevoie poate figura numai în măsura în care vor fi menționate concret sursele de finanțare neinflaționiste – o regulă sănătoasă a politicii bugetare capitaliste, menită a tempera zvâcnirile populiste ale politicienilor.**

Anticipam, vă amintiți, că factorii externi vor fi aceia care vor determina *deplasarea spre dreapta* a politicii guvernului Ciorbea. Într-adevăr, dl. Michel Camdessus, directorul general al FMI aflat în vizită la București preciza că, dacă România vrea să intre în Uniunea Europeană și să beneficieze de ajutorul financiar al FMI, atunci „restructurarea, privatizarea, reducerea subvențiilor și liberalizarea prețurilor trebuie făcute în același timp și cât mai repede". Tocmai aceste linii directoare au fost adoptate în programul guvernului Ciorbea elaborat la București, în ianuarie 1997, împreună cu reprezentanții FMI și ai Băncii Mondiale.

La începutul anului scriam articolului „1997 – un an rău", dar avertizam:

> **Dacă răul de până acum s-a datorat indeciziei și șovăielilor în aplicarea reformei economice, de data aceasta avem de-a face cu un rău premeditat, un rău calculat și pus în aplicare tocmai pentru a asigura *binele* din anii următori. În 1997 trebuie să fie mai rău, pentru ca, începând din 1998, să fie mai bine, iar economia românească să ia un curs ascendent.**

Din păcate, guvernul Ciorbea a comis în primele luni o serie de inadvertențe, tergiversări și chiar acte contrare exigențelor reformei. Scriam deci, la 11 aprilie 1997, articolul „Reforma cere o strategie", necesară în primul rând din cauza presiunii timpului:

> **După 7 ani în care reforma structurilor economice a mers târâș-grăpiș, iar în 1996 a înlemnit de tot, s-au acumulat atât de multe probleme presante, încât rezolvarea lor urgentă are ca termen-limită chiar acest an 1997. Dacă până la sfârșitul lui 1997 nu demarează principalele schimbări structurale, guvernul Ciorbea își va fi depășit termenul de garanție. Strategia trebuie să țină seama de (1) urgența legislației care se impune; (2) rezistența și chiar împotrivirea factorilor sociali afectați de duritatea schimbărilor proiectate și (3) neomogenitatea ideologică a coaliției de partide pe care se sprijină guvernul, inclusiv tendințele centrifuge ale componentelor ei, precum și adversitatea opoziției, în special a PDSR, fără consensul căruia nu se poate realiza reforma la timp. Pe toate cele trei fronturi, executivul este deficitar sau în derivă.**

Criza politică izbucnită la sfârșitul anului își are originea în această lacună fundamentală – *lipsa unei strategii*. Pe frontul *juridic* nu au fost adoptate legile principale, pe frontul *social* nu s-a întreprins o campanie serioasă de explicare și lămurire a necesității imperative de a se proceda la privatizarea și restructurarea, inclusiv lichidarea

întreprinderilor păguboase, iar pe frontul *politic*, în loc să se concentreze asupra acelor puncte de reformă care au fost convenite cu PD și să consolideze astfel coaliția la putere, Victor Ciorbea a încurajat, fie acțiuni politice îndreptate împotriva conducerii PD (vezi Stan Valerian), fie legi restauratorii (case naționalizate, moșii de 50 ha) cu care PD nu era de acord.

A.S.: ***Domnule profesor, la sfârșitul verii din 1997 s-a creat o situație, să-i spunem mizericordioasă, că nu scăpăm de Caragiale, situație în care, pe de-o parte, măsurile timide de reformă au dus inevitabil la scăderea producției în sectorul de stat, iar pe de altă parte, au fost lovite în creștetul capului, printr-o impozitare sălbatică, tocmai întreprinderile private mici și mijlocii, care ar fi putut contribui la relansarea economică. S-a lansat atunci ideea că soluția salvatoare e remanierea guvernului. Ce părere ați avut?***

S. B.: Eu am scris atunci articolul „Remanierea guvernului nu rezolvă problema reformei" (26 iulie 1997), în care afirmam:

> Târgul vuiește că s-ar pregăti o remaniere. După părerea mea, o remaniere nu rezolvă problema reformei, deoarece nu este vorba de *membri individuali* ai guvernului dovediți inapți, nu este vorba de *părți* ale guvernului, care nu funcționează cum trebuie, ci de *întregul* lui. Guvernul, ca un tot, trebuie să-și schimbe comportarea, guvernul ca un tot trebuie să acționeze altfel decât pompierii sau medicii de la urgență. Guvernul trebuie să acționeze ca un stat-major pregătit și echipat pentru a face față unei bătălii pe care a prevăzut-o sub toate aspectele ei – economic, politic și social.
>
> Nu s-a întâmplat așa, și în prim-plan a apărut campania președintelui Constantinescu împotriva corupției.

Se poate capitalism fără capitaliști?

A.S.: ***Cartea Dvs.* Stâlpii noii puteri în România, *lansată în capitolele senzaționale din* Evenimentul zilei, *a devenit rapid un best-seller. Cum ați reușit să strângeți un material atât de incendiar despre „miliardari în cinci ani"?***

S.B.: Era într-adevăr o problemă foarte spinoasă. Mai întâi, mi-a fost foarte greu să strâng documentația necesară cu privire la căile și mijloacele folosite de acești „miliardari în cinci ani", deoarece persoanele care dețineau informații și documente despre acestea ocupau poziții înalte în guvern și în aparatul economic. Le-am convins până la urmă să vorbească, luându-mi un angajament solemn că voi păstra o discreție absolută cu privire la întâlnirile și convorbirile noastre. Când Ion Cristoiu a venit la mine acasă pentru a citi capitolele pe care i le oferam spre publicare în ziar, a spus că sunt senzaționale, dar și-a exprimat și el teama că miliardarii demascați vor intenta procese ziarului. L-am asigurat că îmi asum întreaga răspundere pentru toate afirmațiile din carte, dar că sunt atât de serios verificate, încât nu cred că vor fi contestate. „Sunt beton" i-am spus, și într-adevăr nici unul dintre miliardari nu a dat dezmințiri în presă, nici unul nu m-a dat în judecată.

A.S.: ***Se punea însă problema ce facem cu acești magnați ai banului, ținând seama că ei au făcut avere într-o perioadă când nu existau nici legi, nici instituții care să-i oprească?***

S.B.: Experiența istorică ne arată că toate țările occidentale au trecut prin faza capitalismului sălbatic, cu aspecte mai mult sau mai puțin scandaloase. În monumentala sa lucrare *America as a Civilization,* Max Lerner notează că *Titanii*-fondatori ai capitalismului american, Morgan, Vanderbilt, Rockefeller, Andrew Mellon, Solomon Guggenheim, Henri Ford, Irenée Du Pont și alții, „nu au ezitat să folosească forța, înșelăciunea și șperțul" chiar dacă erau „pioși la biserică, devotați familiei și cumsecade în prietenie". Mark Twain a descris cu biciul satirei metodele folosite pentru a face avere de către *Tycooni*, termen împrumutat de la japonezi pentru „plutocrați". Întemeietorul legendarei familii Kennedy, care a dat țării un președinte, un ministru și un senator, a făcut avere ca *bootlegger*, aducând whisky prin contrabandă pe vremea prohibiției. Dar toți aceștia au creat adevărate imperii în industria petrolului și oțelului, în chimie și bănci,

automobile și tractoare, iar apoi, pentru a-și îmbunătăți imaginea, Rockefellerii, Mellon, Ford și Carnegie au pus bazele unor fundații prestigioase, care au sponsorizat cultura și arta, tehnica și știința, recoltând numeroase premii Nobel.

Nici gând să ne măsurăm cu colosul american sau să adoptăm drept model societatea americană. Dar în 1989 am fost puși în situația de a construi capitalismul în România. Iar capitalismul nu se poate construi fără capitaliști. Am scris deci articolul „Capitalism fără capitaliști?" (*Adevărul*, 18 aprilie 1997), în care reaminteam principala teză din cartea mea la care vă referiți:

> **Dat fiind că în societatea socialistă acumularea capitalului privat era prost văzută și condamnată de lege, după '89 clasa capitaliștilor s-a format în principal *pe socoteala statului*, prin rapt al valorilor imobiliare, fondurilor fixe și chiar capitalului social al întreprinderilor și organizațiilor de stat.**

Cum au reușit această performanță unică în istorie, am descris amănunțit în această carte. De altfel, fenomenul s-a reprodus aidoma în toate societățile postcomuniste, fie că la putere era centru-dreapta sau centru-stânga, Wałęsa sau Elțîn, Havel sau Iliescu, ceea ce înseamnă că avem de-a face cu un *proces istoric obiectiv și necesar*. Ce facem acum cu capitaliștii noștri? Ne apucăm să cercetăm retroactiv faza capitalismului sălbatic, sau socotim această fază depășită și mobilizăm toate forțele în direcția construirii unui capitalism reglat de statul de drept, instituit între timp în România? În prima variantă, investigând sistematic căile și mijloacele prin care s-au îmbogățit „miliardarii făcuți în cinci ani", există riscul de a rămâne fără conducătorii celor mai mari întreprinderi și agenții comerciale care reprezintă grosul sectorului privat și al forței de muncă din acest sector. Dacă alegem cea de-a doua variantă și ne concentrăm asupra prezentului și viitorului, pornim de la următoarele premise:

> **1. Principalele bogății și proprietăți de stat disponibile raptului au fost deja înhățate și nu prea a rămas obiectul muncii;**
> **2. Dispunem în 1997 de condiții social-politice și legislative ce nu mai permit jefuirea cu impunitate a bunurilor statului;**
> **3. Nici băncile nu mai pot acorda creditele de miliarde care au stat la baza unor achiziții spectaculoase;**
> **4. Potrivit aprecierii președintelui Constantinescu, campania împotriva corupției și crimei organizate a stopat hemoragia ce făcea să se scurgă în groapa economiei subterane mii de miliarde de lei anual.**
> **În aceste condiții noi, în fața organelor statului a apărut posibilitatea de a face o distincție clară și precisă între două categorii sociale de îmbogățiți:**
> **(a) capitaliștii convertiți la legalitate și dornici de a obține respectabilitate socială prin observarea cu strictețe a legilor și normelor statului de drept și**
> **(b) escrocii și mafioții din economia subterană, care continuă să acumuleze bogății prin „forță, înșelăciune și șperț".**
> **În mod evident, asupra acestora din urmă trebuie să se abată energia și mânia organelor represive ale statului, lovindu-i fără cruțare până la anihilarea și stârpirea lor.**

Ulterior, am subliniat în articole și *talkshow*-uri TV că nu are rost să înfundăm închisorile cu capitaliști. Mult mai important este să recuperăm de la aceștia bunurile și miliardele jefuite de la stat, mergând până la a-i sili să repatrieze dolarii depuși în bănci străine. Altfel, ei pot crede că vor face doar câțiva ani de pușcărie, reduși prin bună purtare, iar după aceea vor fi eliberați și se vor bucura de imensa lor avere până la adânci bătrânețe.

Factorul social decisiv: clasa mijlocie

A.S.: ***În afară de demascarea „miliardarilor făcuți în cinci ani", v-ați afirmat în activitatea publicistică și programele TV prin lansarea în țara noastră a noțiunii de* clasă mijlocie *și printr-o sistematică, aș spune, campanie de relevare a genezei acestei clase și a rolului ei decisiv, atât în edificarea economiei de piață, cât și în consolidarea unui regim democratic în România. S-ar părea că aveți o obsesie sociologică.***

S.B.: Cred că la originea acestei „obsesii" se află cei șapte ani petrecuți în America, țara cu cea mai largă clasă mijlocie din istoria capitalismului. Am cunoscut acolo un sistem care-și datorează atât succesul economiei de piață, cât și stabilitatea politică acestei *middle-class*. Ea este factorul care a făcut ca partidul comunist să rămână doar o sectă marginală în viața politică americană și tot ea nu i-a permis nici măcar unui partid socialist să prindă rădăcini în America. Cele două mari partide americane, democrat și republican, își dispută favorurile clasei mijlocii, deși democrații s-au străduit să-și creeze o bază socială în rândurile clasei muncitoare și ale fermierilor, iar republicanii sunt mai bine văzuți în lumea oamenilor de afaceri. Grosul votului popular îl deține clasa mijlocie.

Condițiile românești sunt foarte diferite, aș spune la antipodul celor americane. Mai întâi, în societatea socialistă clasele de bază le constituiau muncitorii și țăranii, și era evident că după '89 economia de piață nu putea lua naștere și funcționa numai cu muncitori și țărani. Era nevoie de negustori și antreprenori, de intermediari și patroni, de vânzători și oameni de afaceri, de bancheri și liber profesioniști. De aceea, formarea lor era vitală și urgentă, nu putea urma ritmul lent de decenii din Occident. Am fost martorii unei apariții sociale forțate, abrupte, accelerate, în care scopul scuză mijloacele. La întrebarea: „Cum s-au născut noile clase?", răspunsul este: „Cu forcepsul." Pe drept cuvânt, această fază a fost asemuită cu capitalismul sălbatic din secolul trecut.

Despre clasa superioară a capitaliștilor am vorbit. În ce privește clasa mijlocie, geneza ei nu a cunoscut aspecte stridente și scandaloase, deși nici ea nu a folosit totdeauna mijloace prea curate. La început, m-am izbit de atitudinea sceptică a multor oameni care refuzau să accepte existența unei clase mijlocii în România. Chiar un profesor de la ASE m-a acuzat că introduc noțiuni sociale fără acoperire. Am ripostat demonstrând că, chiar

sub tiranicul regim ceaușist, care interzicea orice formă independentă de activitate economică, dar stimula depunerile la CEC prin dobânzi atractive și îndemnuri la economii pentru a obține apartamente, automobile, călătorii în străinătate, ca parte a acumulării primitive de capital, 4-5 la sută din populația activă reușea să realizeze un venit ce-i permitea să facă unele economii. Ca rezultat, în 1989, anul Revoluției, în pofida sărăciei generale, economiile populației reprezentau peste 250 miliarde de lei, aproape jumătate din masa monetară. În ultimii ani, cozile de la Alimentara s-au mutat în fața băncilor. În 1996, peste un milion de cetățeni aveau depozite bancare ce depășeau plafonul de 5 milioane lei sau 500 de dolari, cei care au subscris la fondurile mutuale erau de ordinul sutelor de mii, iar investiția medie era de 2 milioane de lei. În mai puțin de șase luni DAEWOO a vândut 20 000 de automobile, care costau zeci de milioane de lei bucata. La începutul lunii februarie 1998, într-o singură zi, au fost cumpărate titluri de stat în valoare de 1 miliard de lei. Deci s-a format deja o clasă mijlocie (oameni cu un venit lunar de cel puțin 5 milioane lei), care tinde să ocupe un loc central în societate și constituie principala forță de consum în materie de bunuri durabile, achiziții de automobile, apartamente, terenuri și construcții de vile. Cine circulă cu mașina pe șoselele pline de hârtoape și găuri ale țării constată cu uimire că în ultimii ani sau construit zeci de mii de vile, unele foarte elegante. Oamenii clasei mijlocii susțin turismul românesc și populează seară de seară restaurante la care un tacâm costă jumătate din salariul lunar minim pe economie.

A.S.: ***În contextul internațional actual, Dvs. insistați asupra importanței*** **clasei mijlocii** ***în perioada tranziției de la socialism la capitalism, în care se află fostele țări comuniste.***

S.B.: Evaluarea progresului în țările postcomuniste se face, de regulă, pe baza rezultatelor obținute în economie și politică. Rareori intră în calcul schimbările produse în sfera *socială*, deși acestea afectează societatea mult mai profund și sunt mai edificatoare atât în ceea ce privește stabilitatea în prezent, cât și perspectiva de viitor a societăților noastre. Dacă examinăm stratificarea socială în aceste societăți, vom constata că la vârf îmbogățirea rapidă a capitaliștilor autohtoni, proveniți în mare măsură din Nomenclatura comunistă, este un fenomen comun tuturor. Atunci însă când coborâm spre straturile de jos și de mijloc, apare o deosebire netă între țările central-europene și Rusia. Deosebirea se numește *clasa mijlocie*.

Pentru a înțelege mai bine geneza și dinamica ei, trebuie să ne întoarcem la perioada precomunistă. În țările central-europene, forța motrice a dezvoltării societății era *creșterea capitalist-industrială*, în timp ce în Rusia, lâncezeau în *rigide structuri feudale* milioanele de țărani analfabeți care dominau societatea. În Octombrie 1917, când la ordinea zilei era revoluția socialistă, lipsea la apel agentul social al schimbării – proletariatul; acum, când problema este construirea economiei de piață capitaliste, lipsește clasa mijlocie. Mi se pare deosebit de perspicace observația cunoscutului kremlinolog american Richard Pipes: „Inabilitatea Rusiei de a produce o burghezie largă și viguroasă este o cauză majoră a devierii ei de la făgașul politic al Europei Occidentale și a faptului că ideile liberale nu influențează în mod semnificativ instituțiile și practicile sale politice." În aceeași ordine

de idei, istoricul rus Yuri Afanasiev este de părere că în Rusia de azi ia naștere un sistem oligarhic, lipsind baza socială a curentului democratic reformist.

Altfel stau lucrurile în țările central-europene. În Cehoslovacia, unde regimul interbelic al președintelui Massaryk se aflase la nivel vest-european ca dezvoltare capitalist-industrială și democratică, chiar în epoca celor patru decenii de comunism, ființa un puternic strat social cu un nivel material și cultural de viață corespunzător clasei mijlocii. Deși, din motive ideologice ușor de înțeles, statistica oficială ocolea acest fenomen, sociologii occidentali au constatat în anii '70 și '80 că familiile cu un venit mai mare și un stil de viață tipic clasei mijlocii (casă proprietate, automobil, cheltuieli culturale semnificative, vacanțe în străinătate etc.) reprezentau în Cehoslovacia circa 30% din populația activă, în Ungaria 20-25%, iar în Polonia 15%. Abia acum ne dăm seama că „Primăvara de la Praga", ca și valul reformist care a cuprins Ungaria și Polonia reflectau aspirații mic-burgheze de liberalizare și piață, mai curând decât revendicări tipic muncitorești. În 1982, când am vizitat Ungaria mai sistematic, am constatat că pe lângă marile uzine funcționau întreprinderi mici, care produceau piese pentru mașini, iar în orașe, ateliere de reparații și servicii – toate private –, astfel încât numai 25% din serviciile de consum rămâneseră de stat. Aproape toate magazinele alimentare din Budapesta erau particulare. Venituri personale mari se realizau și în agricultură: 4 milioane de cetățeni posedau loturi de pământ de circa 6 000 mp.

În România, rămâneserăm în urmă și pe acest plan. Breviarul Statistic, vol. II, 1939, relevase că în perioada interbelică mica burghezie urbană cuprindea 128 100 proprietari, 327 200 mici patroni, 25 100 liber profesioniști și 19 500 membri de familie – în total, 4-5 % din populația activă se situa la mijlocul societății. În perioada comunistă, studiul „Structura socială", elaborat în 1988 de Centrul de Cercetări Sociologice, arăta că deținea „un statut superior" în societate (după venit, confort locuință, consum cultural etc.), în afara Nomenclaturii de partid, bineînțeles necercetată, tot cam 5% din populația activă. Acest procentaj redus se datora și politicii lui Ceaușescu de etatizare a întregii vieți economice și sociale, mergând până la controlarea micilor producători agricoli cu miliția,

Tabel comparativ al tranziției în țările postcomuniste

Numele țării	Înainte de 1989	1995			
	Clasa mijlocie în procente	PIB per capita $	Salariul mediu lunar $	Investiții străine per capita $	Creștere PIB
Cehia	30	4,338	303,1	533,9	4%
Slovacia	25	2,926	253,0	132,0	6,4
Ungaria	20-25	3,882	328,0	970,9	4,0
Polonia	15	3,167	307,0	155,4	6,5
România	5	1,380	110,0	79,3	3,8
Bulgaria	5	1,176	118,0	94,1	2,8
Albania	1	3,32	50,0	-	6,0
Rusia	1	2,393	126,3	-	-2,0

Sursa: *Financial Times* și *Business Central Europe*

ceea ce împiedica afirmarea spiritului de inițiativă și a virtuților comerciale ale românilo care au răzbit cu o forță extraordinară după 1989, când s-au deschis zăgazurile economie de piață.

Diferența în privința existenței unui strat social de mijloc în societate a jucat un rc important în determinarea ritmului și amplorii construcției economiei de piață în țăril postcomuniste, inclusiv a rezultatelor generale exprimate în Produsul Intern Brut.

Din tabelul anterior, se poate vedea că țările care au avut înainte de 1989 un procenta mai înalt de oameni înstăriți, o clasă mijlocie potențială, au fost avantajate în procesu de tranziție la economia de piață. Desigur, a contat mult că Cehia și Ungaria s-au bucura de o infuzie masivă a investițiilor străine, dar existența unei baze sociale mai apropiat celei din țările capitaliste avansate a permis realizarea unui Produs Intern Brut mai înalt ș a unui salariu mediu de trei ori mai mare. Rusia, în pofida imenselor ei bogății naturale este serios handicapată atât în realizarea economiei de piață, cât și a unei democrați stabile, de lipsa unei potențiale clase mijlocii.

Pe scurt, *clasa mijlocie este cheia succesului* în realizarea tranziției în societățile postcomuniste și consider ca cea mai serioasă lacună a politicii românești după 198ș ignorarea acestui fapt fundamental.

Am asistat astfel, în acești șase ani, la o continuă hărțuire birocratic-administrativă și la o persecuție fiscală a micului comerciant și șef de atelier. Primăria Capitalei refuză să prelungească contractele de închiriere ale magazinelor și spațiilor comerciale, creând patronilor acestora o stare de nesiguranță care îi distruge și le anihilează spiritul de întreprindere, fără de care economia de piață nu poate lua avânt. Rămânem uluiți de ușurința cu care unele bănci au acordat credite de miliarde, în timp ce antreprenorul care vrea să lanseze o mică unitate productivă obține cu greu credite ieftine și ceea ce în Occident se numește *venture capital*. Într-un cuvânt, ne împușcăm propriul nostru picior, cum spune o vorbă englezească.

Reforma înseamnă capitalism

A.S.: ***Domnule Brucan, ați afirmat mereu că ați fost și ați rămas un om de stânga. Cum se face că ați devenit cel mai înfocat propagandist al necesității adoptării capitalismului în România?***

S.B.: Este o întrebare perfect legitimă, o întrebare care ridică problema relației dintre credința personală și poziția obiectivă a omului de știință. În istoria științei au fost cazuri celebre ale unor corifei ai științelor exacte, care au adus contribuții remarcabile la descoperirea legilor creării Universului, fără ca aceasta să afecteze credința lor religioasă și chiar practica religiei.

Păstrând desigur proporțiile, mă aflu și eu într-o postură de acest gen, numai că în ce mă privește lucrurile stau invers. Eu nu cred că sistemul capitalist este ultimul cuvânt al civilizației umane și chiar am o poziție critică față de acest sistem care nu este în stare să rezolve o problemă vitală a omului – asigurarea condițiilor sale de muncă și creație: aproape 20 de milioane de cetățeni ai țărilor Uniunii Europene nu au de lucru și nu se găsește în cadrul sistemului o soluție a problemei. În plus, socot că este o nedreptate strigătoare la cer ca unii să se lăfăie în lux și bogăție, iar milioane de oameni să fie lipsiți de adăpost și hrană pentru a supraviețui. Dar experiența istorică arată că o țară rămasă în urmă, ca România, nu poate efectua saltul spre dezvoltare și bogăție naturală decât printr-o *rapidă transformare capitalist-industrială* la nivel tehnologic contemporan. Am încercat să facem acest salt cu metoda comunistă a planificării de stat și am eșuat lamentabil. Țări ca Grecia și Turcia, aflate înainte de război cu mult în urma României, ne-au luat-o înainte și acum sunt pentru noi un obiectiv greu de atins.

Am rămas în urma Europei Occidentale cu 10-15 ani din punct de vedere tehnologic și suntem de opt-zece ori mai săraci.

O vorbă englezească spune: dacă faci un lucru, atunci trebuie să-l faci bine. Iar în cei șapte ani de serviciu diplomatic în America am învățat cam cum să faci o treabă bună în capitalism.

În primul rând, datoria guvernanților este să le spună pe șleau muncitorilor că în România trebuie să construim o societate de tip capitalist, că în acest tip de societate

salariul lor nu poate fi plătit printr-o operație păguboasă pentru economia națională, c locul de muncă nu mai e sacrosanct, că numai poate fi indiferent dacă produsul muncii s vinde și nici felul în care a fost realizat. Schimbarea în România cere, mai presus de toat *o schimbare a mentalității* formate în cele patru decenii de socialism și cultivate în c șapte ani ai regimului Iliescu. Or, când s-a confruntat cu primul conflict de muncă m serios de la uzina de automobile din Brașov, guvernul Ciorbea, în loc să le explic muncitorilor că în prezent uzina trebuie să funcționeze pe alte baze, și anume cele al legilor pieței, ale eficienței și profitului, a bătut în retragere și și-a asumat niș angajamente „socialiste" – cumpărarea producției de camioane la prețuri păguboas asigurarea locurilor de muncă și obligația de a procura materii prime. Dar cum ar fi putu proceda altfel când, în tot cursul anului 1997, Victor Ciorbea n-a pomenit nici măcar c dată cuvântul *capitalism*. Nici în momentul în care guvernul a anunțat decizia de a lichid cele 17 întreprinderi păguboase, domnia sa nu a justificat această măsură socială dură spunându-le muncitorilor că așa cer regulile jocului în capitalism.

Trebuie recunoscut că o vină importantă le revine și făcătorilor de opinie publică di România – presa, Radioul și Televiziunea. Aici s-a căzut de la o extremă la alta. De l demonizarea până la absurd a capitalismului în timpul „socialismului multilatera dezvoltat" am sărit la o prezentare idilică a unui capitalism perfect, fără cusur. Cea mai timidă încercare de punere în discuție a gravelor probleme cu care se confruntă în prezen societatea occidentală este imediat taxată ca „vestigiu ideologic marxist". Ce să mai vorbim de programele electorale! Chiar CDR și PD, care se declarau în favoarea reformei, evitau cu grijă să declare că scopul final al reformei este adoptarea sistemului capitalist. În aceste condiții, să nu ne mirăm că muncitorii care protestează împotriva închiderii fabricilor îi acuză pe guvernanți de „trădare".

Când politicienii și ziariștii vorbesc despre integrarea României în structurile euroatlantice, ei menționează tot felul de condiții economice, politice, juridice, militaro-strategice, dar niciodată nu pun accentul pe condiția fundamentală, și anume că, pentru a fi primită în NATO și în Uniunea Europeană, pe cartea de vizită a României trebuie să fie scris: *stat capitalist*. Doar n-o să fie primit în aceste organizații un stat care șade cu dosul în două luntrii!

Ca și democrația, capitalismul trebuie învățat și – după cum știm – asta durează un număr de ani. Cu atât mai mult se impune *învățarea* capitalismului, cu cât ea cere neapărat *dezvățarea* socialismului. Și dacă, în ceea ce privește democrația, românii au făcut ceva progrese în cei opt ani de la Revoluție, în deprinderea practicilor, și mai ales a mentalității societății capitaliste, ne aflăm de-abia în clasele primare.

Bursa Andrew Mellon

***A.S.:** Știu că în ultimii ani ați refuzat câteva invitații de la universități străine pentru perioade îndelungate și ați acceptat doar participări scurte la conferințe internaționale. Ce v-a determinat, totuși, să acceptați invitația de a preda un trimestru la Tulane University, de la 1 septembrie la 1 decembrie 1997?*

S.B.: Dragul meu, era vorba de o invitație cu totul specială, care poartă numele *Andrew Mellon*, unul dintre titanii-fondatori ai capitalismului american. În lumea universitară americană, o bursă Andrew Mellon e ca un titlu de noblețe, care se acordă unor profesori emeriți la sfârșitul carierei. Așa ceva nu se refuză. În afară de un curs pe o temă nouă pentru studenți *major*, aflați în ultimul an de studii, se prevede să faci o conferință publică, urmată de o recepție și, întrucât ideea este de a transmite experiența acumulată noilor generații de studenți doctoranzi, dar și cadrelor didactice, stabilești trei ore fixe de consultații pe săptămână, când aceștia vin cu tot felul de probleme, de la cele legate de curs, la modul în care să ataci teza de doctorat și chiar la alegerea specialității sau carierei în viață.

Condițiile materiale și de confort sunt excepționale – renumerația pe trei luni este echivalentă cu cea a unui profesor plin pe an, mi s-a pus la dispoziție o vilă cu șapte camere chiar în vecinătatea campusului, dotată cu un computer, la care citeam dimineața prima pagină a ziarelor de la București. Domnul Mellon s-a gândit și la viața socială: în fiecare lună, puteam să-mi invit colegii la *dinner*, la un mare restaurant (iar cele de la New Orleans sunt renumite), tot pe socoteala bursei. Nu mai menționez aici facilitățile existente la facultate, care sunt de vis pentru un profesor român – de la biblioteca cu mai multe cărți și publicații decât la toate bibliotecile universitare din România, și până la computer, fax, telefon internațional.

După părerea mea, universitățile constituie punctul cel mai înalt al civilizației americane. Pe cât de slab este învățământul primar și liceal, pe atât de tari sunt campusurile universitare.

Am vizitat însă lângă Boston un liceu particular *Middlesex*, creat după modelul englezesc *Eaton*, și m-a izbit diferența, de fapt diferența de clasă. Instalat într-un parc

splendid, de vreo 10 hectare, dotat cu clădiri maiestuoase și facilități sportive comple liceul are 250 de elevi și un corp didactic de 49 de profesori, dintre care 5 de limbi străi Costul per licean este de 18 000 dolari pe an. Circa 30 de elevi provin din Venezue Brazilia, Mexico, dar și din Australia și Hong-Kong. Directoarea, profesoară de istorie subliniat că, deși liceul depinde de generozitatea unor părinți bogați, exigența e maximă. Dacă un elev nu-și vede de carte, părintele este chemat să-și ia înapoi odras inclusiv taxa pe care a plătit-o.

În 1985, când predam un curs la Dartmouth, am fost invitat pentru o conferință la alt liceu particular de acest gen, *Exeter*, cu o taxă de 15 000 de dolari pe an. Ceea ce m impresionat puternic atunci a fost biblioteca, mai ales faptul că avea o cameră destina literaturii de limbă latină și o cameră de limbă greacă veche, fiecare cu studii specialitate. Pentru un liceu american, era un lucru extraordinar. Evident, absolvenții un astfel de licee au cale deschisă spre universitățile de elită – Ivy League. În modul acest viitoarea stratificare de clasă se face în învățământ.

Am fost și am rămas amorezat de dăscălie. Cursul de la Tulane mi-a produs o ma bucurie. Tema era nouă – *Transformarea socială din Rusia și Europa de Est* – și am av dificultăți în satisfacerea cerinței universitare de a recomanda studenților o bibliograf adecvată. Le-am mărturisit acest lucru studenților și le-am promis că voi vorbi într-u tempo atât de lent, încât să-și poată lua notițe amănunțit. Am avut o clasă extraordinar 17 *major*, adică în ultimul an la Științe Politice și Istorie, toți interesați în cel mai înalt gra de subiect. Și am avut o mare satisfacție când, atât la extemporalul de la jumătate cursului, cât și la teza finală, am constatat că reținuseră ideile și datele de bază ale tranziți din Est. Am dat numai note mari: 8, 9 și chiar doi de 10.

Doar la prima lecție a mers mai greu. Îi prevenisem de la început că, dacă au vre nelămurire sau chiar surprindere, să ridice mâna. Mă voi opri și voi clarifica chestiune Și au fost vreo zece asemenea întreruperi. Mi-am dat seama că structura socială î comunism era atât de diferită de cea cu care erau ei obișnuiți, încât nu înțelegeau despr ce e vorba. La a doua lecție, am recurs la metoda studiilor comparative și am făcut mere paralele cu evoluția societății americane, explicând de fiecare dată de ce ea a fost atât d diferită de cea din Est. Am văzut imediat că în acest fel asimilau mai bine lucrurile, iar l seminar se dovedeau chiar stăpâni pe materie.

Totul s-a sfârșit cum nu se poate mai bine. Directorul marii edituri PRAEGER, aflân că sunt la Tulane, m-a chemat la telefon să mă întrebe care e tema cursului. Când i-an spus, mi-a cerut manuscrisul. Peste o lună, i l-am expediat și, cu două zile înainte să iau avionul spre casă, mi-a trimis contractul la semnat. Va fi cea de-a șaptea carte pe care an publicat-o în SUA.

Securitate finds its new mission less confusing

July - August 1997

Enemies of the state focus on Romania's mineral wealth

By Silviu Brucan

French and US ambassadors. It pany. That company used the information to sign contracts that were to the architect of an espionage network aimed at Romania's defense estab-

Overnight, East Europeans turn communist straight-jacket into gold

State property underwrites 'fantastic' social change

By Silviu Brucan

but ask: "How did this fantastic social munisticheskava Ulitsa. with luxury

Harder than getting blood out of a stone

Romanians able to squeeze surplus out of social wage

By Silviu Brucan

ERHAPS THE BIGGEST revelation any better, with the exception of those who could grow vegetables and raise ply could not afford to replicate the slow gradual process of middle-class forma-

FULL-TIME UNEMPLOYMENT

January 1997 The WorldPaper 3

Nobody said getting a job is easy. But what happens when it's impossible?

Skills hijacked by long-term unemployment

More and more of the affluent world's workforce is falling into the corrosive embrace of forced—and extended—leisure. This army of the long-term unemployed represents a vast waste of economic resources. As they watch their skills erode and their options fade, the members of this army are becoming a political and social danger as well. Nations know they must harness this growing resentment—but how?

By Silviu Brucan

crease in the number of people official-

2 The WorldPaper February 1996

STILL LIVING FOR TOMORROW

The difference between a regional power and a superpower seems slight in Bucharest

East Europeans share their bed with a restless elephant

By Silviu Brucan

weakening of state control, instead of the role of a minor partner to the West. This does not mean that the Com-

East Europe languishes in post-communist poverty

European Union balks at economic divide

By Silviu Brucan

Yugoslavia. Slovakia also enjoyed a Atlantic structure. And this is per-

Page 3 *The WorldPaper*

CAPITAL OF THE WORLD

The shock therapy that is too shocking

BY SILVIU BRUCAN
IN BUCHAREST, ROMANIA

successively 'making' three prime min-

The WorldPaper *June 199*

MONOPOLY POLITICS

The revolution's revolving-door leaders

The new faces of Eastern Europe begin to look very familiar

BY SILVIU BRUCAN
in Bucharest, Romania

reporters, "I was never really a party man. My beliefs are on the side of democracy." He then made his parlia-

leader of the Centrist Civic Union, was a member of the Central Committee, as were the leaders of the Russian Salva-

Page 3 *The WorldPaper*

COMMENTARY

Industry is dead, long live services!

BY SILVIU BRUCAN
IN BUCHAREST, ROMANIA

June 94

COMMENTARY

Shock therapy mauls those who unleashed it in Eastern Europe

BY SILVIU BRUCAN
IN BUCHAREST

Page 3 The WorldPaper

TRUTH COMMISSIONS

Keeping the books closed

Eastern Europe fails to purge past lies

BY SILVIU BRUCAN

of the secret police, advocating instead national reconciliation. With almost

Antones watched rity agen the 1980s agents to ping. Wh three shi house, I 200,000 l

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, FRIDAY, MAY 4, 1990

Romania: Pick the Development Models With Care

BUCHAREST — The balance sheet of four decades of Commu-

By Silviu Brucan

controlled by the state. This helps avoid some of the more glaring dis-

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, TUESDAY, AUGUST 13, 1991

What the New Soviet Union Really Needs Is a Middle Class

BUCHAREST — In the East,

By Silviu Brucan

vote representing precisely the "middle-class effect." Parties ap-

the benefits and privileges of perestroika. Therefore they go on strike.

Am socotit că această carte trebuie să aibă și o perspectivă în viitor. De aceea, i-am cerut lui Silviu Brucan să scrie un Epilog.
A.S.

EPILOG

Potrivit Comisiei Europene, după resurse și potențial economic, România ar trebui să fie una dintre țările cele mai bogate și dezvoltate din regiune. Așa a fost în perioada interbelică. România ocupa primul loc european în producția de petrol, care era prelucrat în propriile sale rafinării la cel mai înalt nivel tehnologic. În producția de aur, ocupa locul al doilea după Suedia și chiar în domenii industriale sofisticate, ca producția de avioane IAR, atingea performanțe tehnice remarcate în cercurile de specialitate. La porumb și floarea-soarelui, România se situa pe primul loc în Europa, fiind mare exportatoare de cereale. Ca rezultat, standardul de viață era înalt: cu un venit național de 110 dolari pe locuitor, țara noastră se afla înaintea Greciei (76), Turciei (67) și chiar Portugaliei (81).

Războiul a cauzat distrugeri și pierderi grave economiei românești, dar căderea de lungă durată pe care o resimțim până în zilele noastre se datorează regimului comunist. În cele patru decenii de economie planificată de stat, toate țările capitaliste menționate anterior ne-au luat-o înainte. În timp ce Produsul Intern Brut pe locuitor al României abia a ajuns în 1989 la 1 567 de dolari, *țări capitaliste* ca Grecia, Turcia și Portugalia au sărit de trei sau patru ori mai sus.

În 1989 au avut loc revoluții anticomuniste în toate țările central și est-europene. După opt ani de zile se pune întrebarea: de ce și în plutonul fostelor *țări comuniste* am rămas în urmă, cantonați la nivelul de 1 500-1 600 dolari PIB pe locuitor, în vreme ce Polonia, Ungaria și Cehia au sărit la nivelul de 3 500-4 000 dolari pe locuitor?

Ipoteza noastră de lucru: dacă și în economia socialistă de stat și în construcția economiei capitaliste treburile au mers prost, înseamnă că factorii *politici* și *sociali* sunt de vină. Ei au pus economia pe butuci.

Să recapitulăm pe scurt ce s-a întâmplat în România pe plan politic și social în perioada postbelică și să facem un studiu comparativ în special cu țările central-europene – etalonul nostru de astăzi.

În anii comunismului, în Ungaria a avut loc, în 1956, o rebeliune violentă cu caracter politic sângeros, reprimată de trupele sovietice. Dar efectele rebeliunii au fost atât de profunde, încât în deceniul următor Partidul Muncitoresc Ungar, sub conducerea lui Janos Kádár, a adoptat o serie de mecanisme de piață care au stimulat creșterea economică, în special agricultura și comerțul, atingând în aceste ramuri un nivel de productivitate fără precedent în lumea comunistă. Și în Polonia mișcările politice protestatare au determinat o politică mai flexibilă a Partidului Comunist, marcată și prin faptul că agricultura a rămas privată în proporție de 80 la sută. În Cehoslovacia, valul reformist a atins apogeul în anii '60, când la conducerea Partidului Comunist a venit Dubček și a fost inițiată „Primăvara de la Praga". Abia acum ne dăm seama că valul reformist care a cuprins cele trei țări central-europene reflecta aspirații mic-burgheze de liberalizare și adoptare a pieței, mai curând decât revendicări tipic muncitorești.

Chiar dacă dominația sovietică în bloc a reușit să mențină în aceste țări regimul politic comunist, efectele în *sfera socială* ale valului reformist au fost apreciabile. Așa cum am mai arătat, în deceniile '60, '70 și '80 s-a format și consolidat în țările central-europene un puternic strat social, cu un nivel material și cultural de viață corespunzător *clasei mijlocii*. Deși, din motive ideologice lesne de înțeles, statistica oficială ocolea acest fenomen, sociologii occidentali au constatat că familiile cu un venit și stil de viață tipice clasei mijlocii (casă proprietate, automobil, cheltuieli culturale semnificative, vacanțe în străinătate etc.) reprezentau în Cehoslovacia circa 30 la sută din populația activă, în Ungaria 20-25 la sută, iar în Polonia 15 la sută. În mod evident, această masă socială, chiar dacă îngrădită de sistem, era mult mai bine pregătită și echipată pentru tranziția la capitalism decât colhoznicii sovietici sau siderurgiștii români.

În contrast cu politica mai liberală din țările central-europene, Ceaușescu a impus forțat *etatizarea întregii vieți economice și sociale*, mergând până la controlarea micilor producători agricoli cu miliția. Ca rezultat, numărul celor care reușeau să obțină venituri peste nivelul salariilor era foarte redus. Ponderea familiilor mai înstărite, în afara Nomenclaturii de partid, atingea cu chiu cu vai cam 5 la sută din populația activă (gospodării țărănești mai rentabile, meseriași liber profesioniști, oameni de artă și litere etc.) Ca *structură socială* deci, România pornea în tranziția de la socialism la capitalism cu un handicap serios față de țările central-europene. Acest *handicap social* se va reflecta în toate cele trei competiții electorale:1990, 1992 și chiar 1996, implicit în *spectrul politic, orientat vădit spre stânga*, al partidelor născute după 1989.

Am insistat mai întâi asupra *socialului*, deoarece el constituie fațeta cea mai adâncă și stabilă a procesului istoric. Politicul este supus accidentelor sau crizelor care schimbă situația peste noapte, cum este moartea unui lider politic, Roosevelt sau Stalin. Structura socială se schimbă lent, este mai rezilientă, și de aceea evoluția ei este mai predictibilă.

În ceea ce privește *politica*, datorită condițiilor istorice bine cunoscute, la putere a venit în decembrie 1989 un guvern de centru-stânga. Din această cauză, 1990 și 1991, ani în care guvernele de centru-dreapta în Polonia, Ungaria și Cehoslovacia atacau vechile structuri economice și instaurau dominanța în economie a întreprinderilor private, au fost

în România ani de încremenire a vechii structuri economice și sociale. Atunci, 36-37 sută din populația ocupată a rămas în industriile de stat, iar în agricultură procentul rămas și el între 28 și 30 la sută; câteva deplasări timide s-au produs în comerț, hoteluri restaurante, finanțe și bănci, tranzacții imobiliare. De fapt, Frontul Salvării Naționa moștenise baza socială a PCR: muncitorii și țăranii, pe care Ceaușescu îi înșelase, batjocorise și îi înfometase au trecut de partea regimului Iliescu, care i-a curtat și alint prin măriri de salarii fără acoperire în producție, retrocedarea părților sociale și săptămâr de lucru de cinci zile. În cei șapte ani ai regimului Iliescu a fost înfăptuită *reforma politic* au fost puse bazele noilor instituții democratice și ale libertății, a fost adoptată noi Constituție. Dar reforma s-a oprit la porțile fabricilor și întreprinderilor de stat, s- „priponit" (cum remarcam în 1990) în fața industriei grele de tip sovietic, cu pivotul e construcția de mașini. Sub presiunea factorilor externi și a exigențelor integrăr euroatlantice, regimul a făcut câțiva pași timizi pe linia liberalizării și a micii privatizări Dar nu s-a atins nici un moment de coloșii industriei de stat, care continuau să mulg bugetul de stat și să consume circa 30 la sută din sistemul energetic al țării.

În noiembrie 1996, alegerile au adus la putere o nouă majoritate. Pledasem c obstinație pentru un guvern de *centru-dreapta*, dar coaliția CDR-PD a produs un guver de *centru*. Programul inițial cu accent pe „categoriile sociale în nevoie" și desemnarea c prim-ministru a unui lider sindical trădau o înclinație *spre stânga*, mai curând decât spr dreapta. Prevedeam atunci că factorii externi vor impune *deplasarea spre dreapta* guvernului Ciorbea. Într-adevăr, atât elaborarea în comun cu FMI și Banca Mondială programului pe 1997, ca și vizitele regulate la București ale d-lui Paul Thompsen a împins lucrurile în această direcție.

Dar motorul centrist a mers atât cât l-a ținut combustia internă și, în august 1997, s- gripat. Guvernul Ciorbea nu îndrăznea să atace coloșii industriali ai lui Ceaușescu, car împreună cu regiile monopoliste ale energiei constituiau nucleul dur al vechiului siste comunist. Aici este călcâiul lui Ahile și totodată limita unui guvern de centru.

Nu este vorba de obsesia ideologicului, ci de modul în care acesta își găsește expresi în politică.

Lecția țărilor central-europene ne spune că reforma structurală a reușit numai *acol* (Polonia, Ungaria, Cehia) unde o forță politică de centru-dreapta a rupt cordonul ombilica cu vechea societate comunistă, deschizând o nouă cale de dezvoltare pe care, ulterior, a putut să pășească și partide de centru-stânga. *Ruptura cu structurile comuniste și c mentalitatea generată de acestea* – iată piatra de încercare a reformei. Iar aceast ruptură o poate efectua numai centru-dreapta, prin care înțeleg un guvern format di oameni care cred sincer în virtuțile capitalismului și sunt decișI să schimbe structuril comuniste potrivit regulilor jocului în sistemul capitalist.

Avem noi așa ceva în România? Din păcate, răspunsul spectrului nostru politic est negativ. Evoluția istorică din România nu a stimulat formarea unei *forțe politice d dreapta* și nici a unei baze sociale care să dea naștere unui partid de dreapta. În alegeril din noiembrie 1996, nu a existat un program de dreapta. Principalul partid al Convenție

Democrate, PNȚ-CD, care a câștigat alegerile nu s-a manifestat ca atare nici ca orientare ideologică, nici ca program.

În vidul ideologic lăsat de prăbușirea comunismului, Corneliu Coposu constatase că tradiționala doctrină țărănistă devenise irelevantă în România postdecembristă și, fiind atras de valorile morale ale creștinismului, a decis completarea numelui partidului și afilierea lui la Internaționala Creștin-Democrată. Dar orientarea de dreapta nu a fost asimilată în programul PNȚ-CD, care a oscilat mai curând *spre stânga*, după însăși recunoașterea regretatului Coposu, și așa cum am subliniat mai sus aceasta s-a reflectat și în orientarea guvernului Ciorbea. Grupările liberale din Convenția Democrată, în care *există elemente de dreapta*, au preferat să funcționeze ca anexe politice ale PNȚ-CD și abia în ultima vreme au încercat să se elibereze de tutela țărănistă și să promoveze valorile liberalismului. Impulsul social al emergenței unui pol liberal de dreapta îl constituie cercurile oamenilor de afaceri, care prind cheag politic în bătălia pentru promovarea intereselor capitalului autohton.

Bref, în pofida potențialului economic ieșit din comun al României, *întârzierea în plan social și politic constituie cauza principală a rămânerii în urma țărilor central-europene.* Absența unei forțe politice de dreapta, inclusiv a unui sector electoral destul de compact ca să o sprijine la vot, împiedică aplicarea reformei radicale în România.

În 1990, declaram că românii vor avea nevoie de 20 de ani pentru a învăța democrația. În cei 8 ani care au trecut de-atunci, am absolvit primele *patru clase primare* în focul luptelor pentru crearea instituțiilor democratice și a Constituției; cu alegerile din 1992, am intrat în *gimnaziu*, iar în noiembrie 1996 am luat examenul *de treaptă*. Materiile de *liceu* se dovedesc însă mai greu de asimilat, mai ales că profesorii (clasa politică și liderii de opinie din mass-media) nu sunt la înălțime. Mai avem 12 ani, în cursul cărora va intra în viața politică noua generație – liberă de metehnele comunismului.

Marea problemă a prognozei de viitor poate fi formulată astfel: Oare întârzierea istorică în plan social și politic va dicta un ritm de dezvoltare lent și în plan economic? Mai concret, lentoarea formării noilor clase sociale menite să promoveze stabilirea capitalismului și înclinația spre stânga a corpului electoral vor tergiversa aplicarea reformei radicale tot atâta timp cât cere desăvârșirea democrației? Nu cumva relansarea economiei românești pe baze noi capitaliste are și ea nevoie de 20 de ani?

Alegerile viitoare vor oferi răspunsul la această întrebare. Dat fiind că PNȚ-CD s-a definit ca un partid istoric legat de trecut, iar compoziția nemulțumiților adunați sub umbrela largă a CDR s-a schimbat în mod sensibil, problema crucială va fi dacă forțele liberale vor reuși să constitue un puternic partid liberal de *centru-dreapta* și, în acest caz, ce loc va ocupa acesta în confruntarea cu forțele de *centru-stânga*, fiecare dintre cei doi poli organizându-se într-o mare coaliție sau într-un cartel electoral?

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI 5

I. ÎNAINTE DE ÎNCEPUTURI 7
Un faliment fraudulos 10
Primii pași în „Mișcare“ 14
Armata la Grăniceri 17
II. CUM A DEVENIT STALINIST 19
III. RESCRIEREA DE DOUĂ ORI A ISTORIEI: 23 AUGUST 1944 23
Pătrășcanu și Bodnăraș 25
În Palatul Regal prin ușa din dos 29
Arestarea Conducătorului 30
Baronul Killinger intră în scenă 33
Ora 22: Regele cheamă la arme 35
IV. SARCINĂ DE PARTID: „SCOATEȚI *SCÂNTEIA*!“ 38
Coloana a Cincea în Partid 41
Stalin decide între Ana și Dej 44
Vîșinski trântește ușa 47
Scurta istorie a „democrației populare“ 49
Episodul Tămădău 51
„Sentimentalnîi celovek“ 53
Publicistica stalinistă a lui Brucan 55
V. REVIRIMENTUL NAȚIONAL 56
Totul a început la Budapesta 56
Când ursul lasă să-i scape prada 59
Desatelitizarea stalinistă 61
Asaltul integrării sovietice 62
Nikita Hrușciov: deștept, dar bădăran 65

Big Brother la ananghie 67
Intimitate cu Dej 68
VI. COTITURA LUI BRUCAN 72
VII. CELE DOUĂ FEȚE ALE SOCIETĂȚII COMUNISTE 75
Fața cea bună și frumoasă 76
Segregația politică 79
Stilul activistului de partid 81
Cealaltă față 83
VIII. DIPLOMAT ROȘU LA WASHINGTON 85
Numit de un fermier american 85
A doua descoperire a Americii 87
Scurtă întâlnire cu senatorul McCarthy 91
Catalizatorul de platină prin curier diplomatic 94
IX. EVOLUȚIA IDEOLOGICĂ TREPTATĂ: ȘASE CĂRȚI ÎN SUA, TREI ÎN JAPONIA 97
Episodul californian 97
Ecoul primei cărți 105
Idei și contribuții teoretice 112
Idila lui Brucan cu Televiziunea 118
X. CUPLUL AGRAMAT: CEAUȘEȘTII 121
Pe el l-am cunoscut bine 122
Am cunoscut-o și pe ea 125
Creștea copiii cu ajutorul Securității 127
„Prima Doamnă" în blană de nurcă 128
Lovitura de partid 130
Cele patru faze ale lui Ceaușescu 133
Revoluția miniculturală 135
Sclipiri de geniu în politica externă 137
Datoria externă, mai întâi de toate 139
Eu decid ce este științific! 142
Cultul orchestrat 144
Relațiile Brucan-Ceaușescu 145
De ce a durat atât de mult? 148
Cum și de ce s-a prăbușit comunismul? 153
XI. MĂMĂLIGA FACE EXPLOZIE 156
Preludiul Brașov 156
Complotul militar și generalii disidenți 172
Disidența în Partid 175
Interviu la „Vocea Americii" 178
Călătoria la Washington, Londra și Moscova 187
Întâlnirea cu Gorbaciov 193

„Scrisoarea celor 6“ 196
Securitatea: Garda Pretoriană a lui Ceaușescu 204
Dosarul lui Brucan 208
Adevăratul spion american 211
XII. ADEVĂRURILE DESPRE REVOLUȚIE 214
Timișoara - scânteia care a aprins vâlvătaia 214
Frontul Salvării Naționale 227
Războiul de gherilă urbană 229
Demascarea generalului Vlad 232
Procesul de Crăciun 235
Cine au fost teroriștii și unde sunt? 238
Polemica Vlad Iulian-Silviu Brucan 240
Iliescu și Securitatea 261
Sarcina nerezolvată a Revoluției 264
Cauza reală a demisiei 267
XIII. PERIOADA POSTREVOLUȚIONARĂ 273
Cei 20 de ani până la democrație 277
Alegerile din 20 mai 1990 și Frontul 280
Dacă nu, va cădea un cap! 284
Teroriștii - enigma enigmelor 285
Terapia de șoc n-are șanse în România 287
De ce centru-dreapta? 292
Întâlnirea cu Coposu 295
Formula Iliescu-Văcăroiu 296
Balansoarul Patrulaterului 297
Ce căutați mereu la Cotroceni? 299
Prognoze electorale sinuoase 303
Deplasarea spre dreapta în spectrul politic 305
Victoria lui Constantinescu 309
Vizita în China 310
XIV. SCHIMBARE, DAR FĂRĂ CAPITALISM 312
Se poate capitalism fără capitaliști? 316
Factorul social decisiv: clasa mijlocie 318
Reforma înseamnă capitalism 322
Bursa Andrew Mellon 324
EPILOG 329

Editor: VALENTIN NICOLAU
Redactor: MARCELA IONESCU
Tehnoredactare computerizată: RĂZVAN GHIORGHIU
Apărut 1998, București
Timbrul literar se varsă în contul ASPRO
nr. 45.10.80.12.108, BCR – sector 1, București

Lucrare executată la S.P. „BUCUREȘTII NOI"
Str. Hrisovului nr. 18A, sector 1, București
Tel.: 667 64 28; Fax: 667 21 85
Centrală: 667 55 70

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

2025